

ספרי' - אוצר החסידים - לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֵל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתָם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מָטָר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירֶשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבִהְמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַזְתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹרֹר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנֵפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֵתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֵמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְּפִלָּל בְּתַפִּילִּין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יְאֹר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּחַנֶּךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ק

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בלדותו לכך זכה לשם:

א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אִשִּׁית אֵיכָיֶה הָדָם לְרִגְלִיךָ: ב מִטָּה עֲזָרְךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רִדָּה בְּקֶרֶב אֵיכָיֶה: ג עִמָּךְ נִדְבַת בְּיֹם חֵילְךָ בַּהֲדַר־יְקֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִּי מִלְּפִי־צָדֵק: ה אֲדַנִּי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוּ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעַדָּה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֶר פָּעֲלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַת לָעַד: ד זָכַר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כָּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֹאמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֱמֶת וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוּשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יֵרָאֵת יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תְּהַלְתּוּ עֲמַדַת לָעַד:

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ 47,000 עותקים

מתוכם הודפסו

6,000 עותקים על ידי – אחים דויטש תעשיות טקסטיל בע"מ

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב לפאקס: 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	יט) מסכת ערכין עם ביאורים	יט)
ב) מזמורי תהלים ק"י קי"א	ג	מדף כג עד דף כט	קח
ג) מאמר ד"ה וישמע יתרו כהן מדין		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה) ח"י שבט ה'תשמ"ה	ה	כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	כ)
ד) שיחת שבת פרשת יתרו		אדמו"ר הזקן	קנב
ה) ח"י שבט ה'תשמ"ה	יב	כא) שולחן ערוך הלכות שבת	כא)
ה) לקוטי שיחות – פרשת יתרו		אדמו"ר הזקן	קנב
(בלה"ק) כרך טז	יח	כב) תורה אור	כב)
ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח		אדמו"ר הזקן	קנג
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כה	כג) שערי אורה	כג)
ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת		אדמו"ר האמצעי	קנד
חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן חוברת ד	כו	כד) מאמרי הצ"צ – תרי"ד-תרט"ו	כד)
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו	כח	אדמו"ר ה"צמח צדק"	קנה
ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת יתרו	כט	כה) תורת שמואל תרל"ב	כה)
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו	נה	אדמו"ר מוהר"ש	קנו
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כו) שיעורים בהמשך המאמרים תער"ב	כו)
לשבוע פרשת יתרו	נו	אדמו"ר מוהרש"ב	קנו
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת יתרו	סז	כז) ספר המאמרים ה'תרפ"ו	כז)
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	ע	אדמו"ר מוהרי"צ	קנח
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:		כח) לקוטי דיבורים	כח)
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת יתרו	עג	אדמו"ר מוהרי"צ	קנח
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת יתרו	קה	כט) רשימת תרנ"ב	כט)
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת יתרו	קיא	אדמו"ר מוהרי"צ	קנט
יז) נביאים וכתובים		ל) אגרות קודש	ל)
שמואל-ב פרק יט, תהלים פרק מא	קטו	אדמו"ר מוהרי"צ	קס
יח) עין יעקב מסכת יומא	קיז	לא) חומש לקריאה בציבור	קסא
		לב) לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו	קסו
		לג) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש	קסז

1 וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים
2 לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם¹
3 והפסוק ממשיך ואומר שבעקבות הדברים ששמע, בא יתרו ממדין אל מדבר
4 סיני אל בני ישראל, ופרש רש"י² מה שמועה שמע וכא מהי
5 השמועה שגרמה ליתרו לבוא?
6 קריעת ים סוף כו'
7 ומלחמת עמלק. וצריך
8 להבין, מה ענין קריעת
9 ים סוף לכאן ולמה זה
10 המקום הראוי לספר על התגובה
11 של יתרו לשמועה על קריעת ים
12 סוף? גם צריך להבין,
13 דהרי פרשה זו מדברת
14 בשבחו של יתרו, שיצא
15 מארץ מולדתו אל
16 המדבר לשמע דברי
17 תורה, ואם כן למה נזכר
18 כאן שהוא כהן מדין?
19 היינו שהיה כמר
20 לעבודה זרה דבר שהוא
21 היפך השבח? ויתר על כן,
22 על-פי מה שכתוב אחר-
23 כך בהמשך הפסוק חותן
24 משה משמע שמעלתו של
25 יתרו היתה גדולה משל
26 משה רבנו, שהרי חיב
27 אדם בכבוד חתנו³ ואם
28 משה רבנו חיב בכבודו של יתרו
29 משמעות הדבר היא שיתרו
30 חשוב ממה שהרי מובן
31 שהמכובד הוא בדרגה יותר
32 גבוהה מאשר המכבד, ובפרט
33 לפי פרוש רש"י⁴ שכתוב
34 גדול נתפד יתרו באותה
35 שעה ולא רק כבוד סתם, שכן
36 כיון שיצא משה יצא
37 אהרן נדב ואביהוא, ומי
38 הוא שראה את אלו
39 יוצאין ולא יצא זאת
40 אומרת, שכל בני ישראל יצאו
41 לכבודו של יתרו והרי זה "כבוד
42 גדול", שמכל זה מובנת

בס"ד. שבת פרשת יתרו, ח"י שבת, ה'תשמ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה
אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם¹, ופרש רש"י² מה שמועה שמע וכא
קריעת ים סוף כו'. וצריך להבין, מה ענין קריעת ים
סוף לכאן. גם צריך להבין, דהרי פרשה זו מדברת
בשבחו של יתרו, שיצא מארץ מולדתו אל המדבר
לשמע דברי תורה, ואם כן למה נזכר כאן שהוא כהן
מדין היינו שהיה כמר לעבודה זרה. ויתר על כן, על-פי
מה שכתוב אחר-כך חותן משה משמע שמעלתו היתה
גדולה משל משה רבנו, שהרי חיב אדם בכבוד חתנו³,
ובפרט לפי פרוש רש"י⁴ שכתוב גדול נתפד יתרו
באותה שעה, כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא,
ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא, שמכל זה
מובנת מעלתו של יתרו, ואם כן דורש באור ביתר למה
נזכר כאן שהוא כהן מדין, שהיה כמר לעבודה זרה. גם
ידוע הדייק בזה (ב'דבור המתחיל' זה לכ"ק אדמו"ר
(מהורש"ב) נשמתו-עדן בהמשך תער"ב⁵), מהו שכתוב
את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי
הוציא ה' את ישראל ממצרים, למה מחלק זה בב'
ענינים, שהרי מה שעשה למשה ולישראל זהו
שהוציאם ממצרים, וממה שמחלקם משמע שהם ב'
ענינים. ורש"י פרש (פנ"ל) שווישמע יתרו היינו
שקריעת ים סוף שמע, ואם כן גם וישמע יתרו הוא
ענין בפני-עצמו והרי יש כאן ג' ענינים, וישמע יתרו,
את כל אשר עשה כו', ו-כי הוציא ה' כו', וצריך להבין
מהו תכן ג' ענינים אלו. גם מביא שם מה שכתוב בזהר
(פרשתנו⁶) דמתן תורה היה על-ידי הודאת יתרו, דוקא
של הקדוש-ברוך-הוא, דכאשר
אמר יתרו⁷ עתה ידעתי

43 מעלתו הגדולה של יתרו שבגללה זכה לכבוד גדול כל כך, ואם כן
44 דורש באור ביתר למה נזכר כאן שהוא כהן מדין, שהיה
45 כמר לעבודה זרה עובדה שהיא היפך שבחו? גם ידוע הדייק בזה
46 (ב'דבור המתחיל' זה לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן
47 בהמשך תער"ב⁵), מהו
48 שכתוב בהמשך הפסוק את
49 כל אשר עשה אלקים
50 למשה ולישראל עמו כי
51 הוציא ה' את ישראל
52 ממצרים, למה הפסוק
53 מחלק זה בב' ענינים ענין
54 אחד – אשר עשה אלקים
55 למשה ולישראל, וענין שני –
56 שהקדוש-ברוך-הוא הוציא את
57 בני ישראל ממצרים, שהרי
58 מה שעשה למשה
59 ולישראל זהו שהוציאם
60 ממצרים ואם כן הרי זה ענין
61 אחד, וממה שמחלקם
62 הפסוק לשניים משמע שהם
63 ב' ענינים שונים, ורש"י
64 פרש (פנ"ל) שווישמע
65 יתרו היינו שקריעת ים
66 סוף שמע, ואם כן גם
67 וישמע יתרו הוא ענין
68 בפני-עצמו והרי יש כאן
69 ג' ענינים, ענין אחד -
70 וישמע יתרו, ענין שני -
71 את כל אשר עשה כו',
72 וענין שלישי - כי הוציא ה'
73 כו', וצריך להבין מהו
74 תכן ג' ענינים אלו שבגלל
75 התוכן המיוחד של כל אחד מהם
76 נחלקו לשלושה ענינים שונים?
77 גם מביא שם במאמר הנ"ל
78 של הרבי הרשב"ב נ"ע על פסוק
79 זה מה שכתוב בזהר
80 (פרשתנו⁶) דמתן תורה
81 היה על-ידי הודאת יתרו
82 דוקא שהודה בקיומו ובגדולתו
83 של הקדוש-ברוך-הוא, דכאשר
84 אמר יתרו⁷ עתה ידעתי

(1) פרשתנו יח, א. (2) ממכילתא עה"פ. זבחים קטז, א. (3) מכילתא פרשתנו יח, ז. ובכ"מ. (4) פרשתנו שם. (5) ח"ב ע' תחנא ואילך.
וראה גם בכל הבא לקמן — אוה"ת פרשתנו ע' תשיט ואילך. (6) סז, ב. (7) פרשתנו שם, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים, כְּדִין אֶסְתַּלַּק וְאֶתְנַקֵּר קוֹדֶשׁ-אֱ-
2 בְּרִיף-הוּא בִּיקְרִיָּה עֵילָא וְתַתָּא אוֹ תַעֲלָה וְהַתְּכַבֵּד הַקְדוּשׁ-כְּרוּךְ-הוּא
3 בַּכְּבוֹד בַּעֲלִיּוֹנִים וּבַתְּחֻנוּתִים, וּלְבַתֵּר יְהִיב אוֹרִייתָא וְאַחֵר מִכֵּן נָתַן אֶת
4 הַתּוֹרָה. וּמִדִּיק בְּזָה הַרְבֵּי הַרְשָׁ"ב נ"ע בַּמֶּאמְרוֹ הַנּוֹכַח, דְּזָה תַּמּוּהָ לְמָה

5 בַּהוֹדָאֵת יִתְרוֹ דְּוָקָא הִיָּה

6 תְּלוּי עֲנִין מִתַּן תּוֹרָה וְלָמָּה
7 דְּוָקָא לְאַחֵר הוֹדָאֵתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ
8 יִנְתַּנָּה הַתּוֹרָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל?

9 וּלְהַבִּין כָּל זֶה, יֵשׁ
10 לְהַקְדִּים תַּחֲלָה בְּאוּר

11 הַחֲדוּשׁ שֶׁבִּמְתָּן תּוֹרָה,
12 שֶׁבִּשְׂבִיל זֶה הִיָּה צְרִיף

13 לְהִיטֵת קֳדָם עֲנִין הוֹדָאֵת
14 יִתְרוֹ. דְּלִכְאוּרָה דְּרוּשׁ בִּיאור

15 מָה בְּכָל נִתְחַדֵּשׁ בְּמִתָּן תּוֹרָה
16 וְהָרִי עֲנִין הַתּוֹרָה כְּבָר הִיָּה

17 בַּעוֹלָם לִפְנֵי מִתָּן תּוֹרָה,
18 כִּי בַּעֲצָם - הַתּוֹרָה יֵשׁ

19 לָהּ קֶשֶׁר וְשִׁיכּוּת אֶל
20 הָעוֹלָם, כְּמֶאמְרָא⁸ חֲכָמֵינוּ

21 ז"ל בְּמִדְרַשׁ אֶלְפִּים שָׁנָה
22 קִדְּמָה תּוֹרָה לְעוֹלָם,

23 דְּמִזְזָה גּוֹפָא מִזֶּה עֲצָמוֹ
24 שְׂאוּמְרִים שֶׁהַתּוֹרָה

25 קִדְּמָה לְעוֹלָם, מוֹכַח
26 שֵׁישׁ לָהּ עֶרְךָ וְשִׁיכּוּת

27 וַיַּחַס מִסִּיִּים אֶל הָעוֹלָם,
28 וּבִפְרֹט שְׁלֹשׁוֹן חֲכָמֵינוּ

29 ז"ל הוּא אֶלְפִּים שָׁנָה
30 כּו', הֵיִינוּ שֶׁהַקְדִּימָה

31 הִיא בְּמִשְׁךָ זְמַן מְסִים,
32 שְׁזָה מוֹרָה עוֹד יוֹתֵר

33 שֵׁישׁ לָהּ עֶרְךָ וְשִׁיכּוּת אֶל
34 הָעוֹלָם כִּי עֶרְךָ שֵׁישׁ לוֹ מִסְפֵּר

35 מִסּוּיִים מוֹרָה עַל כֵּךְ שֵׁישׁ לוֹ יַחַס
36 וּדְמִיּוֹן לְעֹרֵכִים נּוֹסְפִים שֵׁישׁ לָהֶם

37 מִסְפֵּר וְלֹא מִשְׁנָה אִיזָה מִסְפֵּר.
38 וְעוֹד זֹאת, דְּנוֹסָף עַל מָה

39 שֶׁגַּם מִקְדָּם (אֶלְפִּיִּים שָׁנָה
40 לִפְנֵי בְּרִיאַת הָעוֹלָם)

41 הֵיִתָּה הַתּוֹרָה שִׁיכָת
42 לְעוֹלָם כְּנָ"ל, אֲלֹא עוֹד זֹאת, שְׂאֲחֶר-כֶּף

הָאֱלֹקִים, כְּדִין אֶסְתַּלַּק וְאֶתְנַקֵּר קוֹדֶשׁ-אֱ-
בִּיקְרִיָּה עֵילָא וְתַתָּא, וּלְבַתֵּר יְהִיב אוֹרִייתָא. וּמִדִּיק בְּזָה,
דְּזָה תַּמּוּהָ לְמָה בַּהוֹדָאֵת יִתְרוֹ דְּוָקָא הִיָּה תְּלוּי עֲנִין מִתַּן
תּוֹרָה.

וּלְהַבִּין כָּל זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תַּחֲלָה בְּאוּר הַחֲדוּשׁ
שֶׁבִּמְתָּן תּוֹרָה, שֶׁבִּשְׂבִיל זֶה הִיָּה צְרִיף לְהִיטֵת

קֳדָם עֲנִין הוֹדָאֵת יִתְרוֹ. דְּלִכְאוּרָה עֲנִין הַתּוֹרָה כְּבָר הִיָּה
בַּעוֹלָם לִפְנֵי מִתָּן תּוֹרָה, כִּי בַּעֲצָם - הַתּוֹרָה יֵשׁ לָהּ קֶשֶׁר

וְשִׁיכּוּת אֶל הָעוֹלָם, כְּמֶאמְרָא⁸ אֶלְפִּים שָׁנָה קִדְּמָה תּוֹרָה
לְעוֹלָם, דְּמִזְזָה גּוֹפָא שְׂאוּמְרִים שֶׁהַתּוֹרָה קִדְּמָה לְעוֹלָם,

מוֹכַח שֵׁישׁ לָהּ עֶרְךָ וְשִׁיכּוּת אֶל הָעוֹלָם, וּבִפְרֹט שְׁלֹשׁוֹן
חֲכָמֵינוּ ז"ל הוּא אֶלְפִּים שָׁנָה כּו', הֵיִינוּ שֶׁהַקְדִּימָה הִיא

בְּמִשְׁךָ זְמַן מְסִים, שְׁזָה מוֹרָה עוֹד יוֹתֵר שֵׁישׁ לָהּ עֶרְךָ
וְשִׁיכּוּת אֶל הָעוֹלָם. וְעוֹד זֹאת, דְּנוֹסָף עַל מָה שֶׁגַּם

מִקְדָּם (לִפְנֵי בְּרִיאַת הָעוֹלָם) הֵיִתָּה הַתּוֹרָה שִׁיכָת לְעוֹלָם
כְּנָ"ל, אֲלֹא עוֹד זֹאת, שְׂאֲחֶר-כֶּף הִיָּה גַם לְמוֹד הַתּוֹרָה

בְּפַעַל, גַּם לִפְנֵי מִתָּן תּוֹרָה. וְכִדְאִיתָא בְּפָרְקֵי דְּרַבִּי
אֱלִיעֶזֶר⁹ שֶׁעֲנִין לְמוֹד הַתּוֹרָה (סוּד הָעֵבֶר) כְּבָר הִיָּה

אֲצֵל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְהוּא מְסַר עֲנִין זֶה לְדוֹרוֹת
שְׁלֹאֲחֶרִיו. וּבִפְרֹטִיּוֹת הִיָּה עֲנִין לְמוֹד הַתּוֹרָה בַּעֲם

יִשְׂרָאֵל, וְכִדְאִיתָא בְּגִמְרָא¹⁰ (נוֹסָף עַל הַמְּבָאֵר בְּפָרְקֵי
דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֵׁם) שְׂאֲבָרָהֶם זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה, וַיִּצְחָק

זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו', יַעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',
וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',

וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו', וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',
וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',

וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו', וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',
וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',

וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו', וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',
וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',

וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו', וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',
וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',

וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו', וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',
וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',

וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו', וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',
וַיַּעֲקֹב זָקֵן וַיּוֹשֶׁב בִּישִׁיבָה כּו',

(8) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. (9) רפ"ח. וראה לקו"ש ח"כ ע' 14. וש"נ. (10) יומא כח, ב. וש"נ.

(11) רמב"ם ה' מלכים פ"ט סה"א. (12) תהלים צ, י. (13) ראה וואר ז, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 "גבורות" ואם כן דורש באור, מהו החדוש שבמפתן תורה,
 2 שבהקדמה אליו היה צריך להיות ענין הודאת יתרו כו' והרי
 3 התורה הייתה לפני בריאת העולם וגם לכל אורך השנים (למעלה מאלפיים
 4 שנה) שמבריאת העולם ועד מתן תורה, הן אצל אדם הראשון והן ובמיוחד
 5 אצל האבות ואצל עמרם ומשה
 6 רבינו?
 7 והולך ומבאר מהו החדוש
 8 והתוסף לנו על ידי מתן תורה:
 9 אף הענין הוא, דהנה
 10 ידוע¹⁴ מאמר חכמינו ז"ל
 11 במדרש שלפני מתן תורה
 12 היתה הגזירה שהקדוש
 13 ברוך-הוא גזר דעליונים ענייני
 14 האלוקות שלמעלה מהעולם לא
 15 ירדו לתחתונים לנבראים
 16 שבעולם הזה הגשמי התחתון
 17 היינו שלא יהיה גילוי אלוקות
 18 בעולם ותחתונים לא יעלו
 19 לעליונים היינו שהנבראים
 20 התחתונים לא יתעלו למעלה
 21 לקבל אור אלוקי, ובמפתן
 22 תורה נתבטלה הגזירה
 23 בשני הכיוונים: היה גילוי
 24 אלוקות מלמעלה למטה כמו
 25 שכתוב "וירד ה' על הר סיני"
 26 והייתה התעלות של הנבראים
 27 בעולם הזה למעלה כמו שכתוב
 28 "ואל משה אמר עלה".
 29 וטעם הדבר ביאור ההבדל בין מצב העולם לפני מתן תורה למצבו שלאחר
 30 מתן תורה הוא, דלפני מתן תורה היה רק ענין הגלויים שבתורה
 31 בכל דבר (ובפרט במקור של אור) יש להבחין בין עצם המהות של הדבר
 32 להתפשטות והתגלות שלו כמו, למשל, ההבדל בין גוף השמש לאור חיו
 33 השמש ולעניינו - אף שגם לפני מתן תורה הייתה בעולם התגלות מסוימת
 34 של התורה אין זה אלא ה'גלויים', היינו ההארה וההתפשטות, כמו
 35 שכתוב¹⁵ ותורה אור, כלומר שיש להבחין בין התורה עצמה לאור של
 36 התורה והחדוש שבמפתן תורה הוא שנמשך בעולם הזה ה'עצם'
 37 שלמעלה מענין הגלויים, בחינת ישות חשך סתר¹⁶ המושג
 38 "חושך" שמתפרש בדרך כלל במובן לא רצוי, מתפרש גם ככינוי לדרגות
 39 גבוהות ונעלות שהם בבחינת העלם והסתר שלמעלה מגילוי (כמבואר
 40 בחסידות שאור אין סוף ברוך הוא נקרא 'חושך' והעלם' לגבי עשר הספירות,
 41 החל מספירת החכמה שנקראת 'ראשית הגילוי' ובמתן תורה הייתה התגלות

42 של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו (שאמר "אנכי ה' אלוקיך" "אנכי מי שאנכי"),
 43 עד לעצמותו ומהותו יתברך.
 44 ובאור הענין יובן על-פי מה שנתבאר לעיל במאמרים
 45 הקודמים¹⁷ שנאמרו בסמיכות ליום ההילולא יו"ד שבט בשנה זו
 46 (תשמ"ה), דתחלת כל סדר
 47 ההשתלשלות היתה על-
 48 ידי הצמצום כמו שכתוב
 49 בתקוני זוהר שאור האין סוף הוא
 50 "למטה עד אין תכלית", היינו
 51 שאין סוף להתגלותו וגם
 52 "למעלה מעלה עד אין קץ",
 53 היינו שאין סוף להעלם ולצמצום
 54 ולכן כל סדר ההשתלשלות של
 55 האור האלוקי מדרגה לדרגה בא
 56 על ידי הצמצום (החל מהצמצום
 57 הראשון שעניינו סילוק מוחלט
 58 של האור שהאיר לפני הצמצום
 59 ועד לצמצומים רבים נוספים),
 60 ועוד זאת שגם האור
 61 שלפני הצמצום שלכאורה
 62 האיר ללא כל מדידה והגבלה
 63 הנה לאמיתו של דבר אפילו
 64 בשבילו היה צריך להיות
 65 גם כן ענין הצמצום כי
 66 עצם העובדה שמדובר על אור
 67 שמאיר, מתגלה ומתפשט מחוץ
 68 למאור שהוא מקור האור,
 69 מוכיחה שמדובר באור שאין לו
 70 כל יחס לעומת המאור. וכדי שיאיר אור וגילוי מהמאור יש הכרח בצמצום
 71 (אלא שהצמצום הראשון שבא לאחר מכן הוא צמצום מסוג אחר), ועד שגם
 72 הענין הכי ראשון מיד לאחר עצמותו ומהותו יתברך
 73 כפיכחל הבחינה הראשונה שיתכן לומר עליה שאין היא עצם המהות של
 74 הקדוש-ברוך-הוא אלא איזו שהיא התגלות שלו (כמה ששייך לומר
 75 ענין זה לגבי עצמותו ומהותו יתברך עד כמה שייך להגדיר את
 76 ההבדל בין הקדוש-ברוך-הוא בעצמו לאור ולהתגלות שלו, כי מצד אחד האור
 77 הוא מעין המאור ודומה לו אך מצד שני עצם העובדה שהוא אור ולא המאור
 78 עצמו מוכיחה שמדובר במהות אחרת) וגם הדרגה הכי ראשונית של אור
 79 והתפשטות ממנו יתברך (ולא רק האור האלוקי שהאיר לאחר הצמצום
 80 הראשון) המושקתו היא גם כן על-ידי צמצום. דהנה מה
 81 שאמרו רבותינו ז"ל¹⁸ עד שלא נברא העולם היה הוא
 82 וישמו בלבד לפני שנברא עולם מדוד ומוגבל שהתהוותו היא על ידי ירידת

(14) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. (15) משלי ו, כג. (16) תהלים יח, יב. וראה זח"ג רכה, א. ובכ"מ. (17) ד"ה באתי לגני דש"פ בשלח, י"א שבט; ד"ה ארבעה ראשי שנים דט"ו בשבט (תורת מנחם - ספר המאמרים באתי לגני ח"ב ע' תקטז ואילך; ע' תקכא ואילך). (18) פדר"א רפ"ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 האור האלוקי מדרגה לדרגה בסדר השתלשלות היה קיים רק הקדוש-ברוך-
 2 הוא בעצמו וגם 'שמו', היינו האור וההתגלות וההתפשטות של הקדוש-ברוך-
 3 הוא בעצמו, דגם כְּדִי שִׁיְהִיָּה עֲנִין 'הוא ושמו בלבד' צריך
 4 לְהִיּוֹת עֲנִין הַצְמָצוּם וללא הצמצום יהיה רק "הוא" בלי "שמו", הרי
 5 שגם קודם בריאת העולם היה
 6 צורך בצמצום. וּבְמִתֵּן תּוֹרָה 1
 7 נִמְשָׁךְ והתגלה לְמֹשֶׁה לא רק
 8 האור המאיר רק לאחר צמצום
 9 אלא גם הַעֲנִין שֶׁלִּפְנֵי
 10 הַצְמָצוּם, עַד - כדי כך
 11 שהייתה הארה והתגלות מבחינה
 12 שלמעלה מגילוי, בחינת 'העלם'
 13 - לְבַחֲנִית יֵשֶׁת חֲשָׁךְ 7
 14 סִתְרוּ שלמעלה מהתגלות.
 15 וַיֵּשׁ לֹמֶר, דָּזְהוּ מָה
 16 שְׁאוּמְרִים¹⁹ בתפילת ערבית
 17 גּוֹלָל אֹר מִפְּנֵי חֲשָׁךְ
 18 וְחֲשָׁךְ מִפְּנֵי אֹר, דְּהַפְּנִיָּה
 19 בָּזָה לִפִּי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים הֵיא
 20 לֹא רַק בְּמִבְּאֵר בְּמָקוֹם
 21 אַחֵר²⁰ הַפְּרוֹשׁ בָּזָה
 22 שְׁגוּלָל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 23 מְסִיט הַצִּידָה אֶת אֹר אֵין
 24 סוֹף שֶׁלִּפְנֵי הַצְמָצוּם
 25 מִפְּנֵי חֲשָׁךְ הַצְמָצוּם,
 26 וְחֲשָׁךְ הַצְמָצוּם מִפְּנֵי אֹר
 27 הָקו כמבואר בקבלה וחסידות
 28 שלאחר הצמצום הראשון שפעל
 29 סילוק של האור האלוקי,
 30 הקדוש-ברוך-הוא החזיר והאיר
 31 אור דק כמו קו שממנו בא סדר
 32 ההשתלשלות של העולמות
 33 והנבראים והארת אור הקו
 34 שענינה גילוי היא פעולה של
 35 אור בניגוד לצמצום שמעלים ומסתיר ונקרא חושך, אֶלָּא יֵתֵר עַל כֵּן,
 36 דְּגוּלָּל אֹר מִפְּנֵי חֲשָׁךְ הֵינּוּ שֶׁהַמְּשַׁכֵּת הָאֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצְמָצוּם
 37 הֵיא מִבְּחִינַת הַחֲשָׁךְ שֶׁלְמַעַלָּה מֵאֹר, בְּחִינַת יֵשֶׁת חֲשָׁךְ
 38 סִתְרוּ.
 39 וְעַל-פִּי הַקְּדָמָה זֹ, שֶׁהַחֲדוֹשׁ דְּמִתֵּן תּוֹרָה הִיָּה גְלוּי בְּחִינַת
 40 יֵשֶׁת חֲשָׁךְ סִתְרוּ והכוונה למהותו ועצמותו של הקדוש-ברוך-הוא

41 שלמעלה מכל גילוי, יוֹכֵן גַּם מֵה שֶׁלִּפְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה הִיָּה צְרִיכָה
 42 לְהִיּוֹת הוֹדָאָת יֵתֵרו כמובא לעיל מהזוהר וממאמרי חסידות שמתן תורה
 43 היה דווקא לאחר שיתרו הודה במציאותו של הקדוש-ברוך-הוא ואמר "עתה
 44 ידעתי כי גדול ה'". דְּהֵנָּה כְּתִיב²¹, וְרֵאִיתִי אֲנִי שֵׁישׁ יֵתֵרוֹן
 45 לְחֻכְמָה מִן הַסְּכָלוֹת
 46 כִּיתְרוֹן הָאֹר מִן הַחֲשָׁךְ,
 47 וּמִבְּאֵר הַפְּרוֹשׁ בָּזָה²² לִפִּי
 48 פְּנִימִיּוֹת הַעֲנִינִים, דִּיתְרוֹן
 49 הָאֹר הוּא מִן הַחֲשָׁךְ
 50 דְּוָקָא, הֵינּוּ עַל-יְדֵי בְּרוּר
 51 הַחֲשָׁךְ כאשר מפרידים בין
 52 הטוב והרע המעורבים בחושך
 53 ומבטלים את הרע ומעלים את
 54 הטוב, אֹרֵאוּ נִיכְרַת מַעַלְתּוֹ
 55 הַגְּדוּלָּה שֶׁל הָאֹר לַעֲוֹמַת
 56 הַחוּשׁךְ. וְעַל-דִּרְךָ-זֶה הוּא
 57 יֵתֵרוֹן הַחֻכְמָה מִן
 58 הַסְּכָלוֹת, שֶׁמֶן הַסְּכָלוֹת
 59 דְּוָקָא נַעֲשֶׂה יֵתֵרוֹן וּמַעַלָּה
 60 בְּחֻכְמָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מַעַלָּה
 61 הַחֻכְמָה מִצַּד עֲצֻמָּה. וּפְרוֹשׁ²³
 62 סְכָלוֹת כָּאֵן אֵי-אֶפְשָׁר
 63 לֹמֶר שֶׁהוּא שְׁטוּת וּטִיפִשׁוּת
 64 כְּפִשׁוּטוֹ, כִּי אִזּוּ מֵאִי
 65 קִמְשָׁמַע-לָן מָה מִשְׁמִיעֵנוּ
 66 וּמָה מַחֲדֵשׁ לָנוּ שֵׁישׁ יֵתֵרוֹן
 67 לְחֻכְמָה מִן הַסְּכָלוֹת וְהִרִי
 68 זֶה פִּשׁוּט וּמוֹכֵן מֵאִלּוּ, אֶלָּא
 69 הַפְּנִיָּה הֵיא לְסְכָלוֹת
 70 וּשְׁטוּת שְׁבַעֲרָף בִּיחֹס
 71 הַחֻכְמָה דְּקִדְשָׁה,
 72 וּכְמִבְּאֵר בְּהַמְשָׁךְ
 73 הַמֵּאֲמָר²³ הַנִּלְשָׁל שֶׁל הַרְבֵּי
 74 הַרש"ב נ"ע, שֶׁסְכָלוֹת הֵם
 75 חֻכְמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת חֻכְמוֹת הָעוֹלָם, וְנִקְרְאוּת סְכָלוֹת לְמִרְוֵת שְׁמִדוּבָר
 76 בְּחֻכְמוֹת לְהִיּוֹת יְדוּעַ הַהִפְרָשׁ בֵּין חֻכְמָה דְּקִדְשָׁה לְחֻכְמָה
 77 דְּקִלְפָּה הַחֻכְמָה שֶׁל הַצַּד הַמִּנְגַּד לְקִדּוּשָׁה, צַד הַסְּטֵרָה אַחֲרָה הַנִּקְרְאָה
 78 'קְלִיפָה', דְּחֻכְמָה דְּקִדְשָׁה הֵיא בְּטוֹל כִּי בַּה שׁוּרָה אֹר אֵין סוֹף וּכְפִי
 79 שְׁנוּמָה גַּם בְּשֵׁמָה - "כח מה" על שם העובדה שהיא הנקודה הראשונית של
 80 הָרַעִיּוֹן הַשְּׁכָלִי לִפְנֵי הַהִתְלַבְּשׁוּת בְּפִרְטִים שׁוּנִים, וְחֻכְמָה דְּקִלְפָּה לַעֲוֹמַת

(19) ברכות ק"ש של ערבית (ברכות יא, ריש ע"ב). (20) ראה תו"ח תצוה תסד, ב ואילך (שיח, ג ואילך). תולדות כ, ג-ד. שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ז. סה"מ תרע"ח ע' שעח. סה"ש תרצ"א ע' 260. שיחת אור לו' תשרי תשמ"ה ס"ג (התוועדות תשמ"ה ח"א ע' 105). ועוד. (21) קהלת ב, יג. (22) ראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ס"ע תקעה ואילך. וש"נ. (23) ראה המשך תער"ב שם ע' תתסא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 זאת היא תכלית הישות, דכיון שחכמה דקלפה מביאה וגורמת
2 לישות עצמית, וכל גיא שוטה²⁴, לפיכך נקראת בשם סכלות.
3 אף על-ידי ברור הסכלות (היינו החכמה דקלפה) והפרדת
4 הטוב מן הרע והעלאת הטוב לקדושה נעשה יתרון ותוספת בחכמה

5 דקדשה כו' שלא היו בה
6 קודם לכן.
7 וזהו ענין הודאת יתרו
8 שהודה במציאותו ובגדולתו של
9 הקדוש-ברוך-הוא שאמר
10 עתה ידעתי גו', כי קודם
11 לכן יתרו עבד את כל
12 ה'עבודה זרה'
13 שבעולם²⁵, שזהו ענין
14 חכמה דקלפה, ועל-ידי
15 הודאתו בקדוש-ברוך-הוא
16 נעשה יתרון בחכמה
17 דקדשה ובאור דקדשה
18 יותר ממעלתו שהייתה לפני כן.
19 ובזה²⁶ יש לבאר מה
20 שעל-ידי הודאת יתרו
21 דוקא היה הגלוי דמתן
22 תורה ולתת מענה לשאלה על
23 כך שעלתה בתחילת המאמר, כי
24 ענין הגלוי דמתן תורה
25 היה התגלות של הקדוש-ברוך-
26 הוא בעצמו מבחינת ישות
27 חשף סתרו שלמעלה מגילוי
28 והיא בחינת העלם ו'חושך',
29 שזהו ההתגלות של בחינה זו
30 ענין יתרון האור, וגלוי
31 בחינה זו נעשה דוקא
32 על-ידי ברור החשף ולכן
33 המשכה זו נפעלה על ידי שיתרו
34 עזב את החושך של העבודה
35 זרה, חכמה דקליפה והורה
36 לקדוש-ברוך-הוא. דזהו ענין

37 יתרון האור מן החשף במשמעות פנימית ועמוקה יותר מהמשמעות
38 הפשוטה, דיתרון האור הוא שבא מן החשף (שלמעלה
39 מאור), בחינת ישות חשף סתרו. והינו, דכאשר האור בא מן
40 החשף כפשוטו, שהחשף נהפך לאור, על-ידי-זה נעשה
41 יתרון באור, שהמשכיתו היא מן החשף דבחינת ישות חשף

42 סתרו ויש כאן אפוא חיבור של הפירוש הפשוט לפיו "חושך" הוא היפך
43 האור והקדושה עם הפירוש ש"חושך" הוא האלוקות שלמעלה מגילוי: כאשר
44 החושך כפשוטו נהפך לאור, נגרם יתרון באור כך שיומשך מהבחינה הכי
45 עליונה, "ישת חשך סתרו", חושך שלמעלה מגילוי.

46 ובזה יובן גם מה שכתוב
47 פאן ומתארים את יתרו ככהן
48 מדן תואר שלכאורה אינו
49 שבת ויחד עם זה תואר שהוא
50 שבת גדול ביותר חותן משה
51 כו' וכנ"ל כיוון שמשה רבנו
52 חייב בכבודו, הרי זה מורה שיש
53 לו מעלה לעומת משה רבינו כי
54 גם ב' ענינים אלו (כהן)
55 מדין ו' חותן משה" נרמז
56 הענין דיתרון האור מן
57 החשף והחכמה מן
58 הסכלות. כי כהן מדן
59 חותן משה - פירוש,
60 שענין זה דכהן מדן
61 דוקא, בחינת חכמה
62 דקלפה ובחינת ישות,
63 שהרי מדן הוא מלשון
64 מדון ומריבה²⁷, תכלית
65 הישות, נהפך לתכלית
66 העלוי, שנעשה חותן
67 משה וכאמור, כאשר יש עליו
68 מתוך החושך זהו עילוי נעלה
69 מאד ויש בכך "יתרון" מיוחד
70 במינו. ולאחר שכבר נתבאר מהי
71 המעלה בכך ש"כהן מדן", כהן
72 לעבודה זרה, מורה לאלוקות
73 והיתרון שבדבר, ממשיך ומבאר
74 את יתרון האור בכך שיתרו הוא
75 "חותן משה" הוא דחותן
76 הוא מלשון חות תר
77 דרגא²⁸, וחותן משה

78 פרושו שיתרו פעל הענין דירידה (חות דרגא) בענינו של
79 משה, שעל-ידי-זה לאחר שהייתה ירידה, כביכול, במשה היה יכול
80 להיות מתן תורה, הירידה דעליונים ירדו למטה. שהרי
81 משה הוא הממצע²⁹ המתון והמחבר בין ישראל לקודשא-
82 בריך-הוא ככתוב "אנכי עומד בין ה' וביניכם להגיד לכם את דבר ה'" או

(24) ראה לקו"ת מסעי צא, ג. דרמ"צ קח, א. ובכ"מ. (25) ראה פרש"י ומכילתא פרשתנו יח, יא. (26) ראה גם לקוטי לוי"צ לזהר פרשתנו שם (ע' עד ואילך). (27) ראה סה"מ תרנ"ט ע' נה. ושו"נ. (28) כ"ה בהמשך תער"ב שם. ובכ"מ. וראה יבמות סג, א. (29) ראה לקו"ש ח"ט ע' 10 ואילך. וש"נ.

וישמע יתרו כהן מדין גו'

ביאור בדרך אפשר

1 בין ישראל לתורה. אף משה מצד עצמו, ענינו הוא למעלה
2 מעלה, וכמו שכתוב³⁰ כי מן המים משיתיהו הרי שמצד עצמו
3 משה הוא מכוסה ונעלם בתוך המים, וכדי שמשנה יהיה בבחינת
4 חות דרגא וירד מדרגתו ויתגלה היה זה על-ידי יתרו. וכדאיתא

במדרש³¹ שעוד בהיותו

6 במדן בשל יתרו את
7 העבודה זרה' (וזה)
8 נפעל על-ידי משה),
9 דהינו דכדי שמשנה יוכל
10 לפעל אצל יתרו, היה
11 צריך להיות במשה ירידה
12 בבחינת חות דרגא, ואחר-
13 כף פעל זה הירידה מדרגתו
14 כפי שהוא מצד עצמו במשה
15 גם שיהיה ממצע במתן
16 תורה ולהיות ממוצע המחבר
17 בין בני ישראל לקדוש-ברוך-הוא
18 ולתורה, וזהו מה שפסקו
19 מדן נהפך כאן להיות
20 חותן משה, כיתרון האור
21 מתוך החשך וכיתרון
22 החכמה מתוך הסכלות
23 ונפעל יתרון באור ובחכמה של
24 בני ישראל – מתן תורה.

25 וזהו גם מה שפרש רש"י
26 מה שמועה שמע ובא
27 קריעת ים סוף, היינו
28 דהודאית יתרו והאמירה שלו
29 "עתה ידעתי" באה על-ידי
30 קריעת ים סוף. כי גם
31 ענין קריעת ים-סוף תכנו
32 הוא קריעת ובקיעת כל
33 הצמצומים כו'³² כי הם
34 מורה על כיסוי והעלם, כמובן
35 גם מכך שהברואים שבים אינם
36 נראים, ואמרו חכמינו ז"ל שבעת

37 קריעת ים סוף "נבקעו כל מימות שבעולם" והמשמעות הפנימית של הדברים
38 היא שלפי שעה התבטלו כל הצמצומים וכל ההסתרים על האור האלוקי והיה
39 אור בלי כל הגבלה – וזה גרם ליתרו להתקרב ולהתעלות לקדושה.
40 ולכאורה אפשר לשאול על כך: איך אפשר לומר שקריעת ים סוף מסמלת
41 התגלות אלוקית הכי נעלית שבגללה יתרו "שמע ובא" והרי מבואר במקומות
42 אחרים שקריעת ים סוף קשורה בדרגה הרבה יותר נמוכה מאשר אור אין סוף

ביאור בדרך אפשר

שלמעלה מגילוי: ואף שים-סוף קאי על ספירת המלכות הספירה
44 העשירית מעשר הספירות, שהיא סופא דכל דרגין סוף כל הדרגות
45 (דהו ים-סוף לשון קץ וסוף)³³, מפל-מקום למרות שים סוף
46 כפי שהוא למטה קשור בספירת המלכות, ובקיעת הים מורה על התגלות של

47 ספירת המלכות הרי ידוע
48 מאמר רבותינו ז"ל³⁴
49 שבקריעת ים-סוף נבקעו
50 כל המימות שבעולם
51 ובאותה שעה המים הגשמיים
52 שבכל מקום ומקום נקדעו,
53 שמזה מובן³⁵ גם ברוחניות
54 שבאותה שעה שים סוף נקדע
55 הייתה 'קריעה' רבקיעה'
56 בכללות ההשתלשלות,
57 בכל הדרגות, גם הכי עליונות
58 שבדרך כלל הן למעלה מגילוי
59 שאז נבקעו ונקדעו
60 והתבטלו כל הדברים המונעים
61 את גילוי והארת האור האלוקי –
62 הצמצומים והמסכים
63 המסתירים והפרסאות, שאף
64 הם מעין מחיצה ומסך, כמו
65 שתרגם אונקלוס בפסוק
66 "והבדילה הפרוכת לכם" –
67 "פרסא" גם אלו אותם בחינות
68 באלוקות שלמעלה מן
69 הצמצום, וגם למעלה
70 מבחינת אור אין-סוף
71 למעלה מעלה עד אין
72 קץ היינו שכל הבחינות וכל
73 הדרגות, הן אלו שלמעלה
74 מהצמצום והן אלו שנתעלמו
75 מאד, כולן התגלו. וזה פעל
76 שגם יתרו, חכמה
77 דקלפה שהוא תכלית
78 הישות המעלים ומסתיר

79 כו' כמבואר לעיל שחכמה דקדושה היא ביטול וחכמה דקליפה היא יישות,
80 גם הוא נהפך לאור כו' שהרי כל ההעלמות וההסתרים התבטלו.
81 וענין הפרטים המנוניים כאן בפסוקים אלה בשמיעת יתרו,
82 וישמע יתרו את כל אשר עשה גו' כי הוציא גו', אשר כפי
83 שנוכח לעיל בתחילת המאמר מלשון הפסוקים משמע שמדובר בעניינים שונים
84 מבאר במאמר שם³⁶, דיש לומר שהן ד' המדרגות דאורות

וענין הפרטים המנוניים כאן בשמיעת יתרו, וישמע
יתרו את כל אשר עשה גו' כי הוציא גו', מבאר
דקלפה שהוא תכלית
הישות המעלים ומסתיר
כו' כמבואר לעיל שחכמה דקדושה היא ביטול וחכמה דקליפה היא יישות,
גם הוא נהפך לאור כו' שהרי כל ההעלמות וההסתרים התבטלו.
וענין הפרטים המנוניים כאן בפסוקים אלה בשמיעת יתרו,
וישמע יתרו את כל אשר עשה גו' כי הוציא גו', אשר כפי
שנוכח לעיל בתחילת המאמר מלשון הפסוקים משמע שמדובר בעניינים שונים
מבאר במאמר שם³⁶, דיש לומר שהן ד' המדרגות דאורות

(30) שמות ב, י. וראה תו"א פרשתנו סט, א. ובכ"מ. (31) שמו"ר פ"א, לב. ועוד. (32) ראה לקו"ת צו יד, ג. ובכ"מ. (33) ראה זח"ג רנה, א. קהלת יעקב ע' ים סוף. (34) פרש"י ומכילתא בשלח יד, כא. (35) ראה סידור עם דא"ח רפה, ג. רסג, ג. ובכ"מ. (36) המשך

ביאור בדרך אפשר

וְיָדָהּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּכְּתוּב 34
וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כִּהֵן מִדֵּן חוֹתֵן מִשָּׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים 35
לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם, 36
דַּעֲלֵי-יָדֶי הַגְּלוּי דִּקְרִיעַת ים-סוּף שָׁאֵז נִבְקָעוּ כָּל הַצְּמִצּוּיִם, 37
עַד שֶׁזָּה נִמְשָׁךְ בְּכָלֵם וּלְבוּשִׁים וְהִכְלֹת וְהָאֹר בָּקַע וְהָאִיר גַּם 38

עַד שִׁישְׁנוּ עֵינַי מִתֵּן תּוֹרָה
מִבְּאֵר בְּלִקְוֵי תּוֹרָה³⁹
לֵן בְּאִמָּה וּבִירָאָה וּבְרֵתָת
וּם שָׁגַם עֲכָשׁוּ יִשְׁנוּ הָעֵינַי
ן זֶה הוּא בְּהָעֵלָם, וּלְעֵתִיד
לֵאמֹר בְּהִבְנָה וְהִשְׁגָּה, וְכִמו
וּ כָל בְּשׂר יִחְדְּדוּ כִּי פִי ה'
מָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ,
וְטוֹב לָכֵב.

וַיַּחֲדְרוּ גַם בְּשִׁכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם, וַיִּכְמוּ אֶשְׁכָּל כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִי ה' דִּבֶּר שֶׁהַחַיּוֹת וְהָקִיּוֹם שֶׁלוֹ הֵיא מְדַבֵּר ה' וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מַשִּׁיחַ צְדָקָנָהּ

וְהָנָה הַתּוֹרָה הִיא
נִגְזְרִית³⁷, וְעַד שְׁיִשְׁנוּ
עֲנִין מִתּוֹרָה בְּכָל יוֹם
וְיוֹם³⁸, וְכַמְבָּאָר ב'לְקוּטִי
תּוֹרָה'³⁹ בְּמֶאֱמָר רַבּוּתֵינוּ
ז"ל⁴⁰ אודות לימוד התורה
מָה לְהֵלֵךְ בַּעַת מִתּוֹרָה
בְּאֵימָה וּבִירְאָה וּבְרִתָּת
וּבְזִיעַ, אָף כָּאן בַּעַת הַלִּימוֹד
שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל
מָקוֹם וּבְכָל זְמַן כו', שְׁזָהוּ
מִשּׁוֹם שְׁשָׁם עֲכָשׁוּ יִשְׁנוּ
הַעֲנִין דְּמִתּוֹרָה וּבִשְׁעָה
שִׁיהוּדִי לומד תורה יֵשׁ הַמִּשְׁכָּה
וְהַתַּגְלוֹת אֱלוּקִית הַכִּי נַעֲלִית
בְּעוֹלָם. אֲלֹא שְׁעָכֶשׁוּ בִּזְמַן
הַגְלוֹת עֲנִין זֶה הוּא
בְּהָעֹלָם, וְלַעֲתִיד לְבֹא
יִתְגַּלֶּה, עַד שִׁיְהִיָּה בְּגִלּוּי
בְּהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה וגם עֲנִינֵי
הָאֱלוּקוֹת שֶׁלְּמַעַל מִהַתַּגְלוֹת

בעולם יתגלו וייקלטו בפנימיות
ויהדרו גם בשכלו של האדם, וכמו שכתוב⁴¹ ונגלה כבוד ה' ויראו
כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר היינו שגם הכשר הגשמי יכיר ויבין
שהחיות והקיום שלו היא מדבר ה' המחיה אותו, בגאולה האמתית
והשלמה על-ידי משיח צדקנו, ומתוך שמחה וטוב לבב.

בס"ד. שיחת שבת פרשת יתרו, ח"י שבט ה'תשמ"ה.

בלתי מוגה

- 1 ג... ויש להוסיף בזה, שחשיבות ומעלת העבודה דזמן הזה לעתיד לבוא ("כן יעמוד זרעכם ושמכם"), עיקרה
- 2 – בנוגע לעבודה דזמן הגלות¹², ובזמן הגלות גופא – עיקר ההדגשה היא על העבודה דדור האחרון, דורנו זה,
- 3 דרא דעקבות משיחא, כאשר נמצאים בחושך כפול ומכופל, ואף-על-פי-כן, לומדים תורה ומקיימים מצוות,
- 4 מבלי להתפעל מכל המניעות והעיכובים.
- 5 וכמבואר בדרושי חסידות בכמה מקומות¹³ בנוגע לענוותנותו של משה רבינו, "והאיש משה עניו מאד מכל
- 6 האדם אשר על פני האדמה"¹⁴ [אפילו מנכרי¹⁵], שעיקרה – בראותו אשר בעקבות משיחא יהיה דור יתום
- 7 שהשגתו באלקות והעבודה דמוח ולב לא תהיה נחשבת כלל לגבי דורו של משה רבינו, ואף-על-פי-כן, יעמדו
- 8 בנסיון ויקיימו תורה ומצוות בפועל ממש, מבלי להתפעל מכל המניעות והעיכובים שיהיו אצלם מצד הסביבה
- 9 כו' – כלפי דור זה היתה עיקר ענוותנותו של משה רבינו.
- 10 וכפי שרואים אמנם בפועל ממש את גודל הקשיים והנסיונות שבדורנו זה, ובמיוחד – הנסיון ד"לא יתבייש
- 11 מפני בני אדם המלעיגים"¹⁶,
- 12 ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר ה"מלעיגים" הם (לא מאומות-העולם, אלא) מבני ישראל עצמם, ולא עוד, אלא
- 13 מיהודים כאלו אשר בשאר ענינים הם שומרי תורה ומצוות, ובכל זאת "מלעיגים" הם על האמונה במשיח צדקנו
- 14 ובביאת משיח צדקנו, ועד שלמטרה זו מנצלים הם עניני תורה כו' (היפך ד"סם חיים"¹⁷) – שאז הנסיון ד"לא
- 15 יתבייש" גדול יותר,
- 16 ואף-על-פי-כן, עומדים בנסיון זה, ומקיימים את הציווי ד"אל יתבייש" – אף שמצד טבעו של אדם צריך
- 17 להתעורר איזה רגש של בושה, שכן, בינתיים, "עד יצא כנוגה צדקו"¹⁸, באופן גלוי לעיני כל, הרי בכל אופן
- 18 גרמו לו ענין של בושה [ענין על-פי תורה, אחד מחמשת החיובים דמזיק – "בושת"¹⁹], ומכל-מקום, אינו
- 19 מתבייש מפני המלעיגים, אלא מוסיף בכל עניני העבודה ביתר שאת וביתר עוז.
- 20 ופשוט, שאין מה להתייחס אליהם כלל וכלל;
- 21 מדברים עם יהודים הקשורים עם "תורת חיים", שניתנה מ"אלקים חיים", ובזה גופא – "אילנא דחיי",
- 22 פנימיות התורה²⁰, כפי שנתגלתה לנו על-ידי רבותינו נשיאינו, החל מהבעל-שם-טוב, תלמידו (וממלא מקומו)
- 23 של אחיה השילוני, שהיה רבו של אליהו הנביא²¹, וכן רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר
- 24 בעל ההילולא, ועל-ידי "אילנא דחיי" – קשורים הם עם "אלקים חיים" [ולא עם.. "עגל הזהב", רחמנא ליצלן],
- 25 כמו שכתוב²² "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום",
- 26 יהודים אשר תורת הבעל-שם-טוב וממלאי מקומו, עד לבעל ההילולא נשיא דורנו, הגיעה אליהם, כלומר,
- 27 שנגעה וחדרה בפנימיותם [על-דרך מה שכתוב ב'לקוטי תורה'²³ "להגיע" – "אן רירען בלשון אידיש"], ללכת
- 28 "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נצח-סלה-ועד"²⁴,
- 29 יהודים שהנהגתם היא מתוך אהבת ישראל – כפי שתבעו והדגישו ביותר וביותר רבותינו נשיאינו, החל
- 30 מהבעל-שם-טוב עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא;
- 31 אבל יהודים שהנהגתם היא היפך אהבת ישראל בתכלית, עד כדי כך שנוגעים ב"בבת עינו" של הקב"ה –
- 32 "הנוגע בכם נוגע בבבת עינו"²⁵, לא רק שנוגעים בהקב"ה סתם, אלא בעינו של הקב"ה, ובעין גופא – נוגעים
- 33 ב"בבת עינו", רחמנא ליצלן – עם יהודים כאלו אין מה להתעסק כלל וכלל!

(18) ע"פ ישעי' סב, א.

(19) רמב"ם ריש הל' חובל ומזיק.

(20) זח"ג קכד, ב – ברע"מ, הובא ונת' באגה"ק סכ"ו. ובכ"מ.

(21) ראה לקו"ש ח"ב ע' 512 הע' 62.

(22) ואתחנן ד, ד.

(23) ר"פ שמיני (יח, סע"א).

(24) ל' אדה"ז – אגה"ק סי' ז"ך.

(25) זכר' ב, יב ובמצו"ד.

(12) ראה תניא רפ"ז. ובארוכה לקו"ש ח"ז ע' 95 ואילך.

(13) תו"ח שמות סד, ב. סה"מ קונטרסים ח"א נג, ב ואילך. סה"מ

ה'תש"י ע' 237.

(14) בהעלותך יב, ג.

(15) ד"ה ויספו עונים בה' שמחה – סה"מ תקס"ב ע' נא. וראה

ד"ה זה ש"ל לאחרונה עם שינויי גירסאות וכו' (כפ"ח תשמ"ה).

(16) רמ"א ושו"ע אדה"ז או"ח בתחלתו (ובמהדו"ק ס"ג).

(17) יומא עב, ב.

- 1 אמרו חכמינו ז"ל²⁶: "שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים", וכדאיתא בספרים²⁷
 2 שסימנך "גבר" – לא ענין של גבורות חסד-ושלום, אדרבה – ראשי-תיבות: גומלי חסדים ביישנים ורחמנים. ומי
 3 שמתנהג להיפך – מראה עצמו כו'...
 4 ולכן, אין לנו עסק עמהם, "לא מהם ולא מהמונם", ואין להשיב להם מטוב ועד רע, ואדרבה – כל-שכן
 5 דפקר טפי, ובמילא, בטל ענין ה"ערבות" כו', ויבוא בעל הכרם כו' ובאופן ד"אני ישן על מטתי כו"²⁸.
 6 ומה שמזכירים על-כל-פנים אודות ענין זה – הרי זה אך ורק מפני שישנם כאלו שעדיין לא פעלו על עצמם
 7 שלא להתבייש מפני המלעיגים, ולכן, יש צורך להבהיר להם שפשוט.. חבל על הזמן לחשוב אודות
 8 ה"מלעיגים", שהרי צריכים לנצל כל רגע ורגע עבור לימוד התורה, וכן עבור התעסקות בגמילות-חסדים מתוך
 9 אהבת ישראל, שהרי "כל האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו"²⁹, אלא צריך להיות תורה וגמילות
 10 חסדים³⁰.
 11 ובאתי בזה באזהרה שלא יפרשו שכוונתי היתה לפלוני, חוג פלוני וכו', וכל מי שיפרש באופן מסוים –
 12 ידעו הכל שזהו "שקר מוחלט"!
 13 וכאמור, אין מדברים אלא ליהודים שהולכים בדרך שהורנו רבותינו נשיאינו, אשר על-ידי-זה זוכים לכל
 14 ברכותיו של הקב"ה, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, וגם – הגדושה, כמו שכתוב בסידורו של
 15 הבעל-שטטוב.
 16 ונחזור לענינו – שעיקר הענין ד"כן יעמוד זרעכם ושמכם" הוא בנוגע לעבודה דדור האחרון, מפני שאינם
 17 מתפעלים מכל המניעות והעיכובים שישנם מן ה"מלעיגים", ואדרבה – מוסיפים בהפצת התורה והיהדות והפצת
 18 המעיינות חוצה ביתר שאת וביתר עוז, בהתאם לציווי והוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, בעל ההילולא.
 19 ויהי-רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב, בכל המצטרך להם מנפש ועד בשר, ובלשונו של בעל ההילולא³¹:
 20 "עמדו הכן כולכם . . לקבל ברכת ה' . . אשר ישפיע השם יתברך . . על-ידי התעוררות רחמים רבים . . אשר
 21 יעורר . . בעל ההילולא".
 22 י. ...מהענינים העיקריים שתבע בעל ההילולא – שבהם צריכים לקבל החלטות טובות במשך ההתוועדות
 23 דיום השבת – ההתעסקות בהפצת תורה ויהדות, עד להפצת המעיינות חוצה.
 24 וכמדובר בארוכה בהתוועדויות שלפני-זה⁹⁷ שעבודה זו מודגשת בשמו של בעל ההילולא – "יוסף" – על
 25 שם "יוסף ה' לי בן אחר"⁹⁸, כלומר, להוסיף עוד יהודי ועוד יהודי שיהיה ניכר בו בגלוי שהוא בנו של הקב"ה,
 26 ובאופן ד"בן אחר" – שבזה ב' פירושים: (א) גם יהודי שבבחינת "אחר" – יש לעשות ממנו "בן"⁹⁹. (ב) גם
 27 יהודי שהוא כבר בבחינת "בן" – יש להעלותו לדרגא נעלית יותר שלא-בערך לדרגתו הקודמת, עד שנחשב ל"בן
 28 אחר" (למעליותא) לגבי מעמדו ומצבו הקודם.
 29 זאת ועוד – עבודה זו מרומזת גם בענינו של חודש שבט (שזהו הצד השווה בכל ג' ההתוועדויות הקשורות
 30 עם יום ההילולא, שכולן בחודש שבט):
 31 ידוע¹⁰⁰ שצירוף שם הוי' המאיר בחודש שבט [המהווה, מחיה ומקיים את כל עניני החודש] הוא – הצירוף
 32 היוצא מראשי-תיבות "המר"¹⁰¹ ימירנו והיה הוא".
 33 ובזה מרומז תוכן העבודה הנ"ל (לעשות מ"אחר" "בן")¹⁰² – הן בנוגע לתכלית ומטרת העבודה, והן בנוגע
 34 לאופן הפעולה:

סי"א ואילך. לקו"ש שם ע' 87 ואילך. ועוד.
 (98) ויצא ל, כד.
 (99) אוה"ת ויצא רכ, א ואילך. ויחי שפו, א ואילך. שצ, א ואילך.
 שצז, ב ואילך. ועוד.
 (100) סידור האריז"ל כוונת ר"ח. משנת חסידים סוף מס' טבת
 ושבט.
 (101) בחוקות כז, לג.
 (102) ראה שיחת ש"פ וארא הנ"ל ס"ט ואילך. לקו"ש שם ע' 90
 ואילך.

(26) יבמות עט, רע"א.
 (27) לקוטי לוי"צ אגרות ע' שלא.
 (28) פתחתא דאיכ"ר ל. איכ"ר פ"ד, טו.
 (29) יבמות קט, ב.
 (30) לקו"ת ויקרא ה, רע"א. וראה לקו"ש ח"ה ע' 429 הע' 18.
 (31) סה"מ קונטרסים ח"ב שצז, ב. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד
 ע' רעט. וראה שיחת יו"ד שבט תש"כ בתחלתה (לקו"ש ח"ו ע' 283
 ואילך).
 (97) שיחת ש"פ וארא, מבה"ח שבט ס"ג ואילך. ש"פ בשלח הנ"ל

- 1 תכליתה ומטרתה של עבודה זו – להחליף ("המר ימירנו") יהודי שבבחינת "אחר" ולעשות ממנו "בן".
- 2 וגם הפעולה מצידו של המשפיע היא באופן ד"המר ימירנו" – שהרי צריך להחליף את מקומו (לפי שעה)
- 3 מד' אמות של קדושה לצאת ל"רשות הרבים" כדי למצוא את היהודי שבבחינת "אחר" שיוכל לעשות ממנו
- 4 "בן", ולא עוד, אלא שגם לאחר שמוצא יהודי זה, הרי גם הדיבור עמו הוא באופן ד"המר ימירנו" – שצריך
- 5 להחליף את הסגנון שלו לסגנון שהוא לפי-ערכו של יהודי זה, כגון: להסביר שכדאי לו לקיים תורה ומצוותיה
- 6 מכיוון שעל-ידי-זה יזכה להמשכת ברכותיו של הקב"ה בענינים שהוא להוט אחריהם (עניני הרשות, כמובן) –
- 7 "שלא לשמה" כפשוטו [לא רק שאין זה "לשם התורה", ורק "בשבילו, לקרב נפשו אל ה'"] (כמוזכר בהתוועדות
- 8 שלפני-זה¹⁰³ ממאמרי אדמו"ר הזקן על כתובים¹⁰⁴, כי אם "שלא לשמה" כפשוטו, ובוודאי שדיבור בסגנון זה
- 9 הוא ענין של ירידה לפי ערך דרגתו.
- 10 ובלשון הכתוב¹⁰⁵: "טוב ברע או רע בטוב" – שיוצא ממקום הטוב למקום הרע כדי להפוך את הרע לטוב.
- 11 וכמדובר לעיל בארוכה שמכיון שצירוף שם הוי' דחודש שבט יוצא מהתיבות "המר ימירנו והיה הוא" לבדן
- 12 – הרי תיבות אלו הם בלשון של ציווי, כלומר, שישנו ציווי (בזמנים ומצבים מיוחדים – ענין של פיקוח נפש
- 13 כו') שיהיה הענין ד"המר ימירנו".
- 14 ויש להוסיף, שציווי זה נאמר בכפל לשון – "המר ימירנו", המורה על ענין של ריבוי, כמו: "פתוח תפתח"
- 15 ו"נתון תתן"¹⁰⁶ – "אפילו מאה פעמים"¹⁰⁷, היינו, שאין להסתפק בפעם אחת, אלא יש לעסוק בזה פעם אחר
- 16 פעם, אפילו מאה פעמים, עד שיצליח לפעול את הדבר.
- 17 ומבטיחים לו ש"והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" – שגם "הוא" וגם "תמורתו" יהיו "קודש", ובאופן
- 18 ד"והיה" – "בהווייתו יהא"¹⁰⁸, הן אצלו, שעבודה זו לא תגרע מאומה בשלימות הקדושה שלו, כי אם "בהווייתו
- 19 יהא" – שעומד, ונמשך כך, בתוקף ובשלימות הקדושה, ואדרבה – באופן של הוספה כו', והן אצל הזולת –
- 20 "תמורתו יהיה קודש", ובאופן ש"בהווייתו יהא", בכל התוקף.
- 21 אמנם, סיום הכתוב, "ותמורתו יהיה קודש", אינו נכלל בראשי-תיבות שמהם יוצא צירוף שם הוי' המאיר
- 22 בחודש שבט – להורות שהוא מצידו צריך לעשות את המוטל עליו, "המר ימירנו והיה הוא", והתוצאה
- 23 ("ותמורתו יהיה קודש") – אינה נוגעת לו. – מה פירוש שאין זה נוגע לו? ! בוודאי "נוגע" לו ש"תמורתו יהיה
- 24 קודש", שהרי זוהי כל התכלית והכוונה בשליחותו של בעל ההילולא! הכוונה היא, איפוא, שגם כאשר אינו
- 25 רואה את התוצאה תיכף ומיד, לא נגרע מאומה מעבודתו, אלא ממשיך למלא את תפקידו – "המר ימירנו",
- 26 ובאשר לתוצאה ד"ותמורתו יהיה קודש" – אין כל הכרח שהדבר יהיה בחודש שבט, אלא יתכן שענין זה יהיה
- 27 בחודש שלאחרי-זה כו'.
- 28 יא. ובהתאם לכך – באתי בהצעה ובקשה שכל אחד ואחד יחליט ויקבל על עצמו (בלי-נדר, כמובן, אבל
- 29 בכל התוקף) להוסיף במעשה בפועל כדלקמן:
- 30 א) מדי חודש בחדשו – כאשר משתנה צירוף שם הוי' המהווה מחיה ומקיים את החודש – ישתדל כל אחד
- 31 ואחד לפעול בענין ד"יוסף ה' לי בן אחר", לכל הפחות בנוגע ליהודי אחד.
- 32 ב) מדי חודש בחדשו – יוסיף כל אחד ואחד בענין הצדקה (מלבד מה שרגיל לתת לצדקה בלאו-הכי) במספר ל"ו
- 33 (בהתאם לכך ששנה זו היא שנת ה'ל"ו להסתלקות-הילולא),
- 34 וכדי שכל אחד ואחד יוכל לקיים זאת בנקל (ללא בלבולי היצר כו') – תהיה הוספה זו במטבעות קטנות,
- 35 והעיקר – במספר ל"ו.
- 36 ופעולה זו (נוסף לכך שתוכנה אהבת ישראל ואחדות ישראל – מהענינים העיקריים שתבע בעל ההילולא)
- 37 תוסיף יתר הצלחה בעבודה דקירוב בני ישראל לעניני תורה ויהדות,

107 ספרי ופירש"י עה"פ.

103 שיחת ט"ו בשבט ס"א.

104 ראה ברכות יג, א. מגילה, ט, א. יז, רע"ב. בכורות ד, ב.

104 בתחלתו – ד"ה תורת ה' תמימה.

ובכ"מ.

105 שם, י.

106 ראה טו, ח"י.

וכמו כן תוסיף פעולת הצדקה בהמשכת ברכותיו של הקב"ה – "לך הוי" הצדקה"¹⁰⁹, דמכיון שמדתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"¹¹⁰, וכמה פעמים ככה, ובפרט ש"מרובה מדה טובה כו"¹¹¹ – מובן, שעל-ידי קיום מצות הצדקה, נעשה חיוב (כביכול) על הקב"ה לתת ליהודי (לא רק שכר פעולתו, לפי-ערך העבודה, אלא גם) צדקה (לפי-ערך נכסי הנותן), בפועל ממש, בעולם הזה הגשמי – שהרי מצות צדקה היא מהענינים ש"אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה"¹¹².

וכאשר מקשרים את ההוספה לצדקה עם מספר ל"ו, המכוון כנגד התחלת שנת ה'ל"ו ליום ההילולא – הרי על-ידי-זה ממשיכים את כל הברכות הקשורות עם התעוררות רחמים רבים של בעל ההילולא (כנ"ל סוף סעיף ג) בהיותו בתכלית העילוי, לאחר שנתעלה מעולם לעולם, עילוי אחר עילוי, ל"ו עליות, שכל אחת היא באופן שבאי-ערוך כלל לגבי העליה הקודמת:

ידוע¹¹³ שביום ההילולא נעשית עליית הנשמה לדרגא ועולם שבאין-ערוך כלל לגבי הדרגא והעולם שבו היתה הנשמה לפני יום ההילולא.

וזהו הטעם לאמירת קדיש ביום ההילולא – דלכאורה: לאחר י"א חדשים מיום ההסתלקות – אין אומרים קדיש אפילו על קל שבקלים, כדי שלא יבוא לידי בזיון מפני שמחשיבים אותו לרשע, שהמשפט שלו בגהינום הוא במשך י"ב חודש¹¹⁴. ואם-כן, מדוע אומרים קדיש ביום ה"יא-צייט" – עשרות שנים (לא רק י"א חודש) לאחר ההסתלקות?! וידוע הביאור, שהקדיש ד"יא-צייט" (אינו שייך לעליה מגהינום לגן-עדן, אלא) קשור עם ענין העליה בגן-עדן גופא, שענין זה נפעל בכל שנה ושנה.

אמנם, עדיין אינו מובן: כיצד יתכן שהעליה מדרגא לדרגא בגן-עדן גופא (ב"יא-צייט") והעליה מגהינום לגן-עדן יהיו על-ידי אותה פעולה – אמירת קדיש?! והביאור – שהעליה בגן-עדן גופא (מגן-עדן לגן-עדן) אינה לדרגא שבערך לגן-עדן הקודם, או אפילו לגן-עדן שאינו בערך לגן-עדן הקודם (שלא בערך סתם), כי אם באופן של דילוג ואין-ערוך שהוא בדוגמת העליה מגהינום לגן-עדן (שני הפכים ממש)!

ומכיון שביום ההילולא מדי שנה בשנה ישנה עליה כזו, הרי מובן גודל העילוי ביום ההילולא ה'ל"ו – ל"ו עליות שכל אחת היא באי-ערוך כלל וכלל (בדוגמת ריחוק הערך דגהינום מגן-עדן) לגבי העליה הקודמת!

ונמצא, שעל-ידי נתינת הצדקה במספר ל"ו – פועלים את המשכת כל הברכות הקשורות עם גודל העילוי שנפעל אצל בעל ההילולא ביום ההילולא ה'ל"ו.

יב. מובן וגם פשוט, שכל האמור שייך לכל אחד ואחד מישראל, כולל נשים וטף, עד לקטני קטנים ממש. – ישנם אמנם ענינים השייכים לגדולים ולא לקטנים, לאנשים ולא לנשים, אבל לעומת זאת, ישנם גם ענינים השייכים לכל אחד ואחד ממש, אנשים נשים וטף, כמו: מצות הקהל, וכיוצא בזה. וכן הוא בנידון דידן – דמכיון שמדובר אודות נשיא הדור, אשר "הנשיא הוא הכל", מובן, שעניניו שייכים לכל אחד ואחד מבני הדור ממש. ובשני הכיוונים:

(א) לקרב כל יהודי לעניני תורה ויהדות – שהרי הציווי "ואהבת לרעך כמוך" הוא ביחס לכל אחד ואחד מישראל, אפילו תינוק בן יומו. ולא עוד, אלא שאפילו כהן גדול, באמצע עבודת יום הכיפורים בקודש הקדשים – חייב הוא להפסיק באמצע ולצאת כדי לפקח את הגל מתינוק בן יומו שנפלה עליו מפולת, שמא יוכל להצילו. ומזה מובן גם בנוגע לפיקוח נפש ברוחניות.

(ב) כל יהודי צריך לפעול בקירוב יהודים לעניני תורה ויהדות – שהרי הציווי "ואהבת לרעך כמוך" מוטל על כל אחד ואחד מישראל, כולל – קטנים שהגיעו לחינוך. ולא עוד, אלא שמעלה מיוחדת בקטנים – שמצד התמימות שלהם מצליחים לפעול, לפעמים, יותר מאשר הגדולים.

ואפילו קטנים שלא הגיעו לחינוך, עד לתינוק בן יומו – הרי לא מיבעי שהענין דאהבת ישראל הוא גם ביחס אליו (כנ"ל), אלא עוד זאת, שגם הפעולה וההתעסקות באהבת ישראל שייכת אליו, אלא שישנה סיבה צדדית

(109) דניאל ט, ז.

(113) שער הכוונות ענין הקדיש. פ"ח ש"ו ספ"א בהגה"ה. סי'

האריז"ל קודם עלינו. ועוד. הובא בלחם הפנים ושירי ברכה יו"ד

סו"ס שעו.

(114) שו"ע יו"ד סו"ס שעו.

(110) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(111) ראה סוטה יא, א. וש"נ. הובא בפירש"י עה"ת תשא לד, ז.

(112) פאה פ"א מ"א.

- 1 שבגללה אינו יכול עדיין לבצע את הדבר בפועל ממש, מפני שעדיין אינו יכול לדבר! משל למה הדבר דומה
2 – למי שאין לו כסף לתת לצדקה, או גידם שאינו יכול להניח תפילין על ידו, שפשוט הוא שאין הדבר גורע
3 בענין ד"תמים תהיה עם ה' אלקיך"¹¹⁵ – שלימות אברי הנפש.
- 4 ויש להוסיף, שענין זה שייך אפילו לאלו שבחיצוניותם מנגדים הם לנשיא הדור – שכן, מה שנאמר במשה
5 רבינו "הנשיא הוא הכל", קאי גם על "דתן ואבירם", וכן על נושא פסל מיכה!
6]הנשיא הוא הכל" נאמר אמנם בפרשת חוקת, כאשר דתן ואבירם כבר לא היו קיימים. אבל: נוסף לכך
7 שפשוט שהענין ד"הנשיא הוא הכל" היה גם לפני פרשת חוקת (אף שנתפרש רק בפרשת חוקת), הרי נושא
8 פסל מיכה היו גם כאשר נתפרש הענין ד"הנשיא הוא הכל", שהרי פסל מיכה נכנס לארץ ישראל! ומכיון שכן,
9 הרי הוא בוודאי נכלל בענין ד"הנשיא הוא הכל".
- 10 וכמפורש בספר תניא קדישא¹¹⁶ שגם נפש רוח ונשמה דעמי הארץ ופחותי הערך, בחינת צפרניים, ויתירה
11 מזו: אפילו "הפושעים ומורדים בתלמידי חכמים", רחמנא-ליצלן – גם הם יונקים ומקבלים חיותם מהמוח
12 שבראש – נשיא הדור.
- 13 [ומכיון שענין זה (שמקורו אמנם בספרי קבלה) הביאו אדמו"ר הזקן בספר התניא, מוכן, שהדבר שייך לשכלו
14 והבנתו של כל אחד ואחד מישראל, עד לשכל דנפש הבהמית כו' – כפי שכותב בעל המחבר ב"דף-השער":
15 "מיוסד על פסוק¹¹⁷ כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", היינו, שכל הענינים שבספר התניא
16 שייכים לכל אחד ואחד מישראל, ולא עוד, אלא שזהו באופן ד"קרוב גו' מאד".
- 17 ובנוגע לפועל – מצוה לפרסם כל הנ"ל בין אחינו בני ישראל בכל מקום שהם, כדי לפעול שכל אחד ואחד
18 מישראל יעסוק בב' ענינים הנ"ל: לקרב עוד יהודי לתורה ויהדות, ולהוסיף במצות הצדקה, כנ"ל בארוכה.
- 19 ובענינים כגון דא – כבר מילתי אמורה שאין כל נפקא-מינה מי הוא ה"מציע"; יש להתבונן ולחשוב אודות
20 ה"הצעה" עצמה, ואז בודאי שיגיע בעצמו למסקנא הנכונה, ובמילא, יקרא הדבר על שמו – "תורתו"¹¹⁸, שכן,
21 ענין זה נאמר לא רק על ענינים שנתחדשו על-ידו, כי אם גם על ענינים המפורשים בתורה, אלא שלמדם עד שנקלטו
22 אצלו באופן של הבנה והשגה, שאז "נקראת על שמו".
- 23 יג. והנה, נוסף על קבלת החלטות הנ"ל ביום השבת, יש להוסיף ולקשר זאת גם עם דבר גשמי ממש –
24 על-פי המבואר בדרשות הר"ן¹¹⁹ שמצינו בכמה וכמה נבואות שהקב"ה צוה לנביא לעשות פעולה גשמית בקשר
25 לנבואה, כדי להבטיח את קיום הנבואה בפועל ממש, ואם הדברים אמורים בנוגע לנבואה, שלמרות היותה "דבר
26 ה'", כלשון הכתוב¹²⁰: "רוח ה' דיבר בי ומלתו על לשוני", מכל-מקום, יש צורך לקשר זאת עם פעולה גשמית,
27 הרי בנוגע להחלטה של בשר ודם – על-אחת-כמה-וכמה!
28 אמנם, ישנו פסק-דין בשולחן ערוך¹²¹ שכאשר אין אפשרות (על-פי התורה) לקיים את הדבר בפועל תיכף
29 ומיד, אזי ההחלטה עצמה נחשבת לענין של מעשה, ועד שמקבלים את השכר השייך למעשה זה, אבל
30 אף-על-פי-כן, כל זה אינו אלא בתורה (פסק-דין בשולחן ערוך), וכדי לפעול זאת במציאות העולם – יש צורך
31 בפעולה גשמית כפשוטה.
- 32 ובהתאם לכך – יאמרו עתה "לחיים" על יין גשמי, ובאופן שכל אחד ימזוג (או יתן את הכוס) לחבירו –
33 שעל-ידי-זה תהיה פעולת הצדקה (באופן המותר בשבת) וקירוב הזולת, "גדולה לגימיה שמקרבת"¹²², בפועל
34 ממש (לא רק באופן של החלטה טובה בלבד, ולא רק בדיבור, שהוא "מעשה זוטא"¹²³).
- 35 יד. ויהי-רצון שכל אחד ואחד יקבל על עצמו החלטות טובות אלו על מנת לקיים בפועל ממש.
36 ומכיון ש"ה' יראה ללבב"¹²⁴ – ובפרט לאחר ששמקשרים זאת עם פעולה גשמית, כנ"ל – אזי מקבלים מיד
37 את השכר דפעולות טובות אלו (כפסק-דין השולחן ערוך).

(120) ש"ב כג, ב.

(121) או"ח סתקע"א ס"ג. וראה תענית ח, ב.

(122) ראה סנהדרין קג, סע"ב ואילך.

(123) סנהדרין סה, א.

(124) ש"א טז, ז.

(115) שופטים יח, יג. וראה לקו"ת נצבים מה, ג.

(116) פ"ב.

(117) נצבים ל, יד.

(118) ע"ז יט, א. וראה קידושין לב, סע"א ואילך.

(119) דרוש ב. וראה רמב"ן עה"פ לך לך יב, ו. לבוש על הריקנטי

לך לך שם.

- והעיקר – שבמהרה בימינו ממש יוצאים כל בני ישראל מהגלות, כמו שכתוב ביציאת מצרים¹²⁵ "בנערינו
ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", וכמו כן בגאולה העתידה – "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹²⁶ –
שאפילו יהודי אחד בלבד לא ישאר בגלות¹²⁷,
וכלם יחדיו באים לארץ הקודש, ובאופן שלכל אחד ואחד יש חלק בארץ (כולל – גם נשים, והראיה –
מבנות צלפחד כו', ואין-כאן-מקומו), ושם גופא – לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש, וזוהי לקיום היעוד
"ואשיבה שופטין כבראשונה",
וכל ענינים אלו – במהרה בימינו ממש, באופן ד"אחישנה"¹²⁸, "מיד הן נגאלין"¹²⁹.

(128) ישע"י ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.
(129) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(125) בא י, ט.
(126) מיכה ז, טו.
(127) ראה בארוכה לקו"ש ח"א בתחלתו. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז שבט, תשי"ט
ברוקלין.
שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתביהם מג' י"ג וי"ד שבט, ובינתיים בטח קבל מכתבי מענה על מכתביו הקודמים.

ומוסגר פה מכתבי להמשתתפים בהתועדות דיום ההילולא. ואל בינתו אשען באיזה אופן למסור
להם, והעיקר לנצל זה לתוספת הסברה באלו הדברים שזכרו בהמכתב ברמז, ובעיקר בהנוגע להפצת
המענינות ב... ובמילוי שליחותם הק' בכלל באופן הכי טוב. והשי"ת יעזור שכל זה יעשה מתוך הרחבת
הדעת ובשמחה ובטוב לבב.

בברכה לבשו"ט ע"ד כהנ"ל,

מ. שניאורסאהן

ב"ה, ט"ז שבט, תשי"ט
ברוקלין.
ברכה ושלום!

במענה למכתבה, בו כותבת אודות בקורה אצל הרופא, ואשר קבע הטפול ליום ז' אדר (ואינו ברור
אם כוונתה לאדר א').

ויהי רצון שיהי הטפול בשעה טובה ומוצלחת, ובדאי תתנהג מתאים להוראת רבותינו נשיאנו,
טראכט גוט, ותתמלא גם סיום הוראתם האמורה, **וועט זיין גוט**.

ובפרט שהרי זכות הרבים תלוי בה, שמסייעת בעניני חניכים-ות דמוסד החינוכי בו עובדת,
ומשתדלת לקרב לבם של החניכים-ות לאבינו שבשמים, הרופא כל בשר ומפליא לעשות, ואחכה לבשו"ט
בכל האמור.

בברכה לרפו"ק,

מ. שניאורסאהן

לקוטי שיחות פרשת יתרו כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

אבל קשה להניח שזהו הטעם היחיד לדבריו⁶, כי
רש"י, שהוא ראש הפשטנים, מסביר: "שלמדתי תורה",
ופירוש זה אף מובן מתוכן הסוגיות שלפני-כן⁷ ושלאחרי-
כן⁸, שבהן מדובר על מעלת התורה ולימודה. ועוד ועיקר:
לפי זה, זוהי מעלה של כל ישראל, לעומת "כל העמים",
ואילו ממאמר רב יוסף נראה⁹ שמדובר על מעלה מיוחדת
שבו, בשונה מיהודים אחרים¹⁰.

ג.

דיוקים נוספים במאמר

יש לשים לב לעוד דיוקים מספר במאמר רב יוסף:
(א) מדוע הוא אומר "כמה יוסף איכא" ולא סתם "כמה
אינשי" – מהי החשיבות של שמו יוסף לגבי מעלתו
המיוחדת, וכפי אשר רש"י מדגיש זאת יותר "הרי אנשים
הרבה בשוק ששמן יוסף"?
(ב) מהי כוונתו בהוספת המילה "בשוקא", ולא סתם
"כמה יוסף איכא"?
אין לומר, שבכך הוא רוצה להדגיש את ההבדל בינו
לבין "כמה יוסף", אשר הם נמצאים "בשוקא", ולא בבית
המדרש, כמוהו, שהרי דבר זה מובן גם ללא המילה
"בשוקא": לולא מתן תורה לא היה בכלל בית מדרש, וכל
מקום היה "שוקא", להיפך מבית-המדרש.

ד.

ההבדל בין קיום המצוות לפני מ"ת ולאחריה

ההסבר לכך הוא:
ההבדל הפשוט בין לימוד התורה וקיום המצוות לפני
מתן תורה [כפי שמספרים חז"ל על לימוד התורה לפני
מתן תורה, כדלעיל, ועל קיום המצוות¹¹ "קיים אברהם
אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה"] לבין לימוד
התורה וקיומה לאחר מתן תורה הוא, שלפני מתן תורה
היה קיום המצוות באופן של "אינו מצווה ועושה", ולאחר
מתן תורה היה זה באופן של "מצווה ועושה".

א.

השאלות על דברי רב יוסף

1 אחד ממאמרי חז"ל המבטאים את הגדלות הנפלאה של
2 מתן תורה הוא מאמר שבמסכת פסחים¹: "רב יוסף ביומא
3 דעצרתא אמר: עבדי לי עגלא תלתא. אמר: אי לאו האי
4 יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא" (=רב יוסף הורה
5 בחג השבועות להכין לו עגלה משולשת, ואמר: לולא יום
6 זה שגרם להגיעי לדרגה זו – כמה יוסף יש בשוק).
7 בין השאלות המתעוררות על המאמר, נמצאת השאלה:
8 מהי משמעות המילים "האי יומא"? כוונת רב יוסף
9 במאמרו היא, שמעלתו על פני אחרים היא בזכות התורה
10 שלמד, כפירוש רש"י, ומדוע הוא אומר זאת באופן מוסתר,
11 ולא אומר בגלוי "אי לאו תורה"² וכדומה?
12 יתר-על-כן: רב יוסף רוצה לציין את מעלת לימוד
13 התורה, ודבר זה אינו קשור דוקא ל"האי יומא" – יום
14 נתינת התורה, כי למדו תורה גם לפני מתן תורה, כמאמר
15 חז"ל³ "מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם. היו
16 במצרים ישיבה עמהם... אברהם אבינו זקן ויושב
17 בישיבה...", ומדוע הוא קושר זאת ל"האי יומא"?
18 כן יש להבין: מה מוסיפות המילים "דקא גרים" – די
19 היה במילים "אי לאו האי יומא"?

ב.

אין כוונתו רק למעלת בחירת עם ישראל

20 לכאורה, ניתן היה לומר, שכוונת רב יוסף באומרו
21 "האי יומא" לא היתה למעלת יום זה כיום מתן תורה, אלא
22 כיום שבו אירע "והייתם לי סגולה מכל העמים"⁴, בחירת
23 הקדוש-ברוך-הוא בישראל מכל עם ולשון⁵, ובזאת שונה
24 רב יוסף מ"כמה יוסף בשוקא". ולפיכך אין הוא מתבטא
25 במילים "אי לאו תורה", כי אם "האי יומא", ומוסיף "דקא
26 גרים", ועל-ידי כך הוא מדגיש שאין הוא מתכוון למתן
27 תורה, אלא לענין אחר שנגרם ביום זה.

(1) סח, ב.

(2) וע"ד מאמר ר"נ בקדושין (לג, סע"א).

(3) יומא כח, ב. וראה תנחומא ס"פ ויגש. פרש"י שם. מו, כח.

(4) פרשתנו יט, ה. וראה פרש"י שם: אם עתה תקבלו כר.

(5) ראה מ"א בשו"ע או"ח סי' ס' סק"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

(6) נוסף על הרוחק שג"ז הוא מצד נתינת התורה, כבמ"מ שבהערה
שלפנ"ז.

(7) "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה" –

"להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו" (פרש"י שם).

(8) "רב ששת כל תלתי יומין מהדר לי' תלמודי" ואמר כו".

(9) וכמאמר רע"ק במו"ק כא, ב: כמה עקיבא בשוק. ר"נ בקדושין שם:

כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא.

(10) אף (שבדוחק עכ"פ) י"ל ד"והייתם לי סגולה מכה"ע" תלוי בהנאים

"אם שמוע גו' ושמרתם גו'" ובוה מעלת רב יוסף לגבי "יוסף בשוקא".

(11) יומא שם. קדושין פב, א. בפרש"י תולדות כו, ה (בנוגע לאברהם).

שם כו, יב. כז, ג. ט (בנוגע ליצחק). וישלח לב, ה (ביעקב). וירא יט, ג

ובפרש"י (בלוט).

22 שהוא, לכאורה, היפך הצניעות – והרי אברהם קיים את
23 כל התורה כולה, והיו לו חפצי מצוה רבים שבהם יכול
24 היה להשביע את אליעזר?

25 אלא, ההסבר לכך הוא כדלעיל, שקיום המצוות אצל
26 אברהם היה מעצמו, ולא מפני ציווי הבורא, ולכן לא היה
27 בכוחו להפוך חפץ לחפץ של מצוה²¹, חוץ ממצות מילה,
28 שעליה הוא נצטווה, ולכן היה זה חפץ קדוש²².

29 בכל זאת אומר הרמב"ם²³: "אין אנו מלין מפני
30 שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני
31 שהקדוש-ברוך-הוא ציוה אותנו על-ידי משה רבינו
32 שנימול", למרות שציווי הקדוש-ברוך-הוא אל אברהם היה
33 "אתה וזרעך אחריו לדורותם"²⁴ – כי שלמות הענין של
34 קדושת חפץ היא רק לאחר מתן תורה. ואחת הסיבות לכך
35 היא, שאינו דומה ציווי בנבואה לאברהם, על מצוה פרטית
36 לאיש פרטי, לציוויים של הקדוש-ברוך-הוא במתן תורה²⁵
37 על ידי משה רבינו, ששם ניתנו כל תרי"ג המצוות לכל
38 ישראל²⁶.

ו.

רק "יוסף" שלאחר מתן תורה גורם לתוספת ושינוי בעולם

39 זוהי משמעות דברי רב יוסף "אי לאו האי יומא דקא
40 גרים כמה יוסף איכא בשוקא": "אי לאו האי יומא" של
41 מתן תורה, היו גם כן לומדים תורה ומקיימים מצוות,

1 היתרון שב"מצווה ועושה" איננו רק אצל מקיים
2 המצוה – הגברא, שהוא מקבל שכר גדול יותר¹² וכדומה,
3 אלא גם בחפץ שבו נעשית המצוה:

4 לפני מתן תורה קיימו המצוות רק מצד האדם ובכוחו,
5 ללא ציווי הבורא, ולכן לא השפיע קיום המצוה על החפץ
6 שבו היא נעשתה, ולא נגרם בו שום שינוי במהותו
7 ובאיכותו מבריאתו – הוא לא נהפך לחפץ של מצוה.
8 ההשפעה היחידה היתה על האדם¹³, מקיים המצוה¹⁴.

9 ואילו לאחר מתן תורה, כאשר נצטוונו מאת הקב"ה על
10 מצוות עשה ועל מצוות לא-תעשה, משפיעה פעולת
11 המצוה גם על החפץ. באמצעות ציווי הבורא לאדם אפשר
12 לשנות גם את החפצים שבהם נעשית המצוה, או העבירה,
13 ר"ל¹⁵.

14 כאשר יהודי מקיים מצוות עשה, משפיע הדבר גם על
15 הגברא, מקיים המצוה, וגם החפץ נעשה חפץ של מצוה¹⁶.
16 ובדומה לכך גם לגבי מצוות לא תעשה: כאשר עוברים
17 חלילה עבירה, אין היא משפיעה רק על הגברא, אלא גם
18 על החפצא, ההופך לדבר מתועב¹⁷.

ה.

אצל אברהם רק המילה הי' חפץ של מצוה

19 כך מובן, כמוסבר במקום אחר בהרחבה¹⁸, מדוע כאשר
20 רצה אברהם אבינו להשביע את אליעזר בנקיטת חפץ של
21 מצוה¹⁹, הוא אמר לו²⁰ "שים נא ירך תחת ירכי" – דבר

"אתרוג שאינו ערלה" מוסיף ומעוות הצדקה שאינו גזל***. ובהגהה שם
מדמה "כל מצוה הבאה בעבירה" לאתרוג דערלה! וראה לקח טוב כלל י"ב.
בית האוצר מערכת א' כלל קכח. וראה צפע"נ הל' מאכא"ס והל' תרומות
שנסמן לקמן הערה 51.

וע"פ הנ"ל בפנים י"ל שגם ד' מצות ב"נ (ראה לעיל הערה 14) – נתחדש
לאחר מ"ת שמשנים החפצא (ראה רמב"ם ספ"ח מהל' מלכים).

ולהעיר מפי' המשניות להרמב"ם ספ"ג דתרומות. וראה לקמן בפנים
סי"א. ואכ"מ.

(18) לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 33 ואילך. ח"ג 13.

(19) שבועות לח, ב. שו"ע חו"מ ספ"ז סי"ג-טו.

(20) חיי שרה כד, ב.

(21) וצ"ע בגדרו של יצחק אחרי העקידה – שנקרא "עולה תמימה"
(פרשי' תולדות כו, ג. מב"ר פ' סד, ג). וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 220
הערה 44 ובשו"ע ג שם.

(22) ראה תוד"ה האי דיינא (שבועות שם). ועי' לשון רש"י עה"פ שם.
ובפרשי' רש"י. ואכ"מ.

(23) פיה"מ ספ"ז דחולין. וראה סנהדרין נט, ב. וצפע"נ שם.

(24) לך י, ט.

(25) ראה בארוכה לקו"ש חט"ט (ע' 177: ע' 182 ואילך). ועוד.

(26) ראה לקמן בפנים סי"א החילוק בפשטות.

(12) ראה קדושין לא, א. ב"ק לח, א. פז, א. ובכ"מ. וכפי' התוס' קדושין
שם ד"ה גדול* (ועוד) שהוא במעלת פעולת הגברא. ולהעיר מפירוש המשניות
להרמב"ם שצויין בסוף הערה 17.

(13) להעיר מהדיעות דאיסורי דרבנן הם רק איסורי גברא וההסברה בזה,
ועד"ז במצות דרבנן. ראה אתון דאורייתא כלל י"ד. ועוד. לקו"ש [המתורגם]
ח"ח ע' 55.

(14) וע"פ מרז"ל שעד מ"ת הייתה הגזירה דתחתונים לא יעלו למעלה כו'
(שמו"ר פ"ב, ג. נתחומא וארא טו) י"ל שכן הוא גם בד' מצות בני נח לפני
מ"ת אף שנצטוו עליהם. והטעם כי תוכנם הרי הוא – ישוב העולם, בין אדם
לחבירו** – ואי"ז שייך להחפצא. וראה לקו"ש חט"ו ע' 317 שוה"ג להערה
21, שע"פ פש"מ משמע דרך בזה שמפורש (נח ט, ד ואילך) נצטוו ב"נ
בפירוש. ואכ"מ.

(15) ועפ"י יומתק זה שם"ת דוקא פעל קיום העולם, כדרז"ל (שבת פח,
א. וש"נ. וראה המשך הגמרא פסחים שם "והא"ר אליעזר כו"), אף שלפני
זה קיימו האבות כל התורה, כי רק התורה שלאחרי מ"ת פועלת בחפצא
דהעולם, משא"כ דלפני מ"ת. וראה צל"ח פסחים שם.

(16) וכמה דרגות בזה: תשמישי מצוה, תשמישי קדושה, קדושה כו' –
ראה מגילה כו, ב. רמב"ם הל' ס"ת פ"י ה"ג ואילך. טושו"ע אר"ח סי' קנד.
י"ד סרפ"ב. וראה שו"ע אדה"ז סי' מב ס"ו.

(17) ולהעיר מדין מהב"ע. (ועיין תניא פל"ז שלאחרי שמביא הדוגמא בזה

(* ביאור התוס' – ראה אוה"ת מסעי ע' תיג.

(** וגם ע"ז – ה"ו אדרבה יסוד ישרבו של עולם וכמנ"ס אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני ע"ד אשתי (וירא כ, יא).

(*** וראה בצד החיובי (שם פל"ד) "החומש מעלה עמו כל הארבע ידות". ראה לקו"ש ח"ב ע' 135.

1 כדלעיל, וזהו ענין של "יוסף" 27 – הוספה בקדושה, אבל
 2 "כמה יוסף", התוספת בקדושה על-ידי קיום תורה ומצוות
 3 לפני מתן תורה, הם באופן שהעולם נשאר "בשוקא", בדיוק
 4 כמו לפני לימוד התורה וקיום המצוות – רשות רבים
 5 רגילה, כי השפעת קיום התורה והמצוות היא רק לגבי
 6 האדם, ולא בעניני העולם, אשר הם אינם נעשים חפצא
 7 דקדושה.
 8 רק מפני "האי יומא", כאשר הקב"ה ציוה על תורה
 9 ומצוות, גורם "יוסף" לתוספת ולשינוי בעולם עצמו,
 10 שאיננו נשאר "בשוקא" – ההשפעה של לימוד התורה
 11 וקיום המצוות איננה רק לגבי האדם, אלא כל מציאות
 12 ה"שוקא" מתהפכת לחפץ של מצוה, למקום קדוש
 13 וכדומה.

ז.

"שלמדתי תורה ונתרוממתי"

14 לפי זה מובנת התוספת של רש"י "שלמדתי תורה
 15 ונתרוממתי" – שהרי, לכאורה, כיצד לומד רש"י מלשון רב
 16 יוסף את הענין של "נתרוממתי"? הן הפירוש הפשוט של
 17 דבריו הוא, שבאמצעות לימוד התורה הוא נעשה שונה
 18 מכל בני האדם שבשוק, שאינם לומדים תורה.
 19 אבל לפי האמור לעיל מובן הדבר: כשם שהשינוי
 20 שגרם "האי יומא", הוא שלאחריו משנה קיום המצוות את
 21 החפץ לחפץ של מצוה, כך גם לגבי לימוד התורה: אמנם,
 22 גם לפני מתן תורה יכלו ללמוד תורה, להשיג את חכמתה,
 23 ולקנות דברי תורה, אבל הדבר לא השפיע על שינוי
 24 ה"חפצא" של לומד התורה. ואילו באמצעות לימוד התורה
 25 לאחר מתן תורה חל שינוי בלומד – "ונתרוממתי" 28, הוא
 26 נעשה לחפץ נעלה יותר.

ח.

לפני מתן תורה לא היה חפץ שהוא ערלה או קדושה

27 לפי האמור לעיל יובנו המילים "דקא גרים":

28 בשינוי שהביא "האי יומא" ישנו עוד ענין:

29 לפני מתן תורה לא היו האיסור או המצוה חלים על
 30 החפצא, על עניני העולם, אלא היו ציוויים על האדם של

עשה ולא תעשה. ואילו לאחר מתן תורה, יש בחפץ 31
 32 ובעולם עצמו מהות של מצוה או איסור.

מעין דוגמא לדבר זה אפשר למצוא לפני מתן תורה: 33

אחד מן ההסברים לכך שאברהם אבינו לא קיים את 34
 מצות מילה לפני שהוא נצטווה על כך, למרות ש"קיים 35
 אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה", הוא, 36
 שכיוון שלא היה ציווי על המילה הרי לא היה במציאות 37
 של התורה כל המושג של דבר שהוא ערלה, לכן גם לא 38
 היתה קיימת מציאות של מילת הערלה, אלא היה זה 39
 40 כחותך בעלמא.

אמנם, כך הוא הדבר גם באכילת מצה וכדומה, שאין 41
 כלל מציאות של מצה, או עניני מצוות בדומה לזה, ובכל 42
 זאת אנו מוצאים קיום אכילת מצה וכל המצוות על-ידי 43
 אברהם ובניו אחריו 29. אלא, ההסבר לכך הוא, שבכל אופן 44
 היה מושג של אכילת מצוה, והיו הבדלים באכילה של 45
 "פת לחם", "בן הבקר" וכדומה, כמו בהכנסת אורחים של 46
 אברהם, ובכללות, היה קיים מושג של "לעשות צדקה", 47
 כולל לבוש ובית. (ועוד: בקיום מצוות אחרות אין הבדל 48
 זה מונע את קיום המצוה כראוי, ואילו במצות מילה, לו 49
 היה מל לפני שהיה בכלל ענין של ערלה, היה מתבטל 50
 בעקבות זאת הקיום של מצות מילת הערלה 30, שאחרי ציווי 51
 הקדוש-ברוך-הוא 31).

וכך גם לאחר מתן תורה: 53

כשם שהאיסורים של התורה אינם חלים רק על הגברא, 54
 אלא גם החפצא הוא דבר מתועב, כך גם לגבי המצוות, 55
 שגם לפני פעולת המצוה של האדם חלה קדושה על 56
 החפץ, בגלל הציווי עצמו, דבר שלא היה לפני מתן תורה. 57

אבל מובן שהחפץ נעשה קדוש רק בשעת קיום הציווי, 58
 כאשר מקיימים בפועל את מצות תפילין בתפילין 32, מצות 59
 נטילת ד' מינים באתרוג וכדומה. 60

ט.

פסח מצה ומרור - בראש חדש

לפי האמור לעיל אפשר להבין מאמר ב"מכילתא", 61
 שנראה, לכאורה, תמוה: 62

(29) ראה תוד"ה אלא ר"ה יא, א. פרש"י וירא יט, ג. פדר"א פל"ב הובא
 בפרש"י תולדות כז, ט. תיב"ע שם. צפע"נ וירא יח, ו. תולדות כז, ג ואילך.
 ובכ"מ.

(30) וע"ד מה שהובא בריב"א ס"פ לך בשם הר"ף.
 (31) אף שהי' יכול להטות דם ברית הרי מ"מ ה' חסר ענין עיקרי – העברת
 ערלה.

(32) ולהעיר אשר תפלה של ראש אחר שכבר לבשן אסור לשנותן לשל

(27) וברע"ק ובר"נ (ראה לעיל הערה 9) – גם בהיותם "בשוק" (לולא
 תורתם) – צניע ומעלי (רע"ק – כתובות סב, ב), יראת חטא (ר"נ – שלהי
 סוטה. וראה שבת קנו, ב).

(28) משא"כ ר"נ קדושין (לג, סע"א) דקאמר "אי לאו תורה" דלא קאי
 ברוממות ובמעלת עצמו אלא "בשביל תורה". ולהעיר מדעת רב יוסף (שם
 לב, סע"א) "אפילו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול". וי"ל כיון דנתרוממתי
 הוא שינוי חפצא בו הרי יכול למחול. וראה שם "תורה דיל" היא. ואכ"מ.

26 וצריך להבין מהו הקשר שבין פסח מצה ומרור, שכל
27 מציאותם התהוותה רק בליל ט"ו בניסן, לבין "ראש
28 חודש", או ל"מבעוד יום"?

י.

"בשעה שיש מצה ומרור..."

29 ההסבר לכך הוא: בראש חודש ציוה הקב"ה על עשיית
30 הפסח ואכילתו ואכילת מצה ומרור, ולכן כבר אז נתחדשה
31 המציאות של ה"חפצא": פסח מצה ומרור, דבר שלא היה
32 קיים בזמן האבות ואצל בני ישראל לפני ראש חודש.

33 [ועוד: יש אומרים שהחובה של "שואלין ודורשין"
34 בהלכות פסח "קודם הפסח" חלה שבועיים לפני פסח³⁹,
35 ויוצא שבראש חודש כבר מתחילה להתקיים המציאות
36 המיוחדת של "חפצא" של פסח מצה ומרור, לפי הלכות
37 התורה],

38 וניתן היה לומר שכבר אז חלה חובת "והגדת לבנך"⁴⁰
39 – הדיבור אודות פסח מצה ומרור ויציאת מצרים, כיוון
40 שאז קבלה מציאותם משמעות מיוחדת⁴¹.

41 הסברא השניה במכילתא היא, שמן הנאמר "ביום
42 ההוא" לומדים שאין די במציאות ה"חפצא" כפי שהוא
43 בראש חודש, אבל מספיקה מציאותם "מבעוד יום", שאז
44 קיימת מציאותם גם מצד חובת ה"גברא"⁴², ולא רק מצד
45 ה"חפצא", בזמן זה חלה בפועל החובה על הגברא⁴³
46 להקריב את קרבן פסח⁴⁴.

47 אבל המסקנה היא, שצריך להיות ("בעבור זה לא

1 על הפסוק³³ "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה
2 עשה ה' לי בצאתי ממצרים" – מצות סיפור יציאת מצרים
3 – נאמר במכילתא³⁴: "יכול מראש חדש תלמוד לומר ביום
4 ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום תלמוד לומר בעבור
5 זה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור
6 מונחים לפניך".

7 ומסבירים המפרשים³⁵ שאפשר לחשוב שחובת
8 "והגדת לבנך" (סיפור יציאת מצרים), תחול מראש-חודש,
9 כשם שמשנה "הגיד" אז את דיני פסח ומצוות אכילתו,
10 ו"מצות על מרורים יאכלוהו"³⁶, ו"הגדה" זו הביאה את
11 הגאולה ביציאת מצרים), כמו כן גם הדיבור של עם
12 ישראל "והגדת לבנך" (סיפור יציאת מצרים) חייב להיות
13 מראש חודש. אלא, שמן הפסוק לומדים שצריך להיות
14 "ביום ההוא..." ודוקא "בשעה שיש מצה ומרור..."

15 יש להבין: מפשטות לשון המכילתא נראה, שהמסקנה
16 שלומדת המכילתא שחובת סיפור יציאת מצרים חלה דוקא
17 "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך" אינה נובעת
18 מחידוש כלשהו בהגדרת מהות יציאת מצרים ותוכנו. אלא,
19 גם לפי הסברה הראשונית במכילתא לומדים מן הפסוק
20 "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי
21 ממצרים", שסיפור יציאת מצרים קשור לנושאים אלו, ויש
22 להזכיר³⁷ את הפסח³⁸, מצה ומרור, יחד עם הסיפור
23 ביציאת מצרים, אבל מן הדיוק בפסוק מסיקים רק את
24 החידוש לגבי זמן קיום המצוה, שהיא דוקא "בשעה שיש
25 (פסח) מצה ומרור... מונחים לפניך".

הלקט בסתמא "בהל' המועד קודם המועד" אבל ממשיך "שהרי עומד (משה)
בר"ח ומוהיר כו".

(40) להעיר מטושטש סתפ"א ס"ב (ואדה"ז שם ס"א) "חייב אדם לעסוק
בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספור בניסים ובנפלאות כו" (משמע קצת)
שהעסק בהל' פסח יש בו צד השווה לעסק ביצי"מ וסיפור ביצי"מ. וראה
מכילתא ס"פ בא. גבורות ה' להמהר"ל ספ"ב. צל"ח ברכות יב, ב ד"ה
מזכירין.

(41) וע"פ הנ"ל מובנים דברי הגמרא (פסחים שם) דמצד הדין ד"שואלין
ודורשין בהל' הפסח קודם לפסח כו" חל חיוב ביעור חמץ בתוך שלושים
יום, לא לפני"ז.

(42) בספר האורה "יכול מבעוד יום משעת זמן הפסח", ובפרש"י להגש"פ
"שאתה שוחט וכו'". ועד"ז הוא בשבלי הלקט. אבודרהם. כל בו. ועוד.

(43) בזמן דמבעוד יום יש כמה דרגות זו למעלה מזו: א) קודם חצות אף
שאסור להקריב אז מצד לא תזבח על חמץ גו' (משפטים כג, יח) הרי לדעת
א. זבחים יא, ב. (ב) לאחר חצות אבל קודם הקרבת התמיד דאף שאסור אז
להקריבו, מקרי זמן שחיטה, ראה פסחים ה, א תוד"ה לא תשחט*. ג) בין
העריבים הזמן דחייב להקריבו בפועל. וראה לשון השבלי הלקט דלקמן הערה
50.

(44) וגם במצה ומרור י"ל שנתוסף בגדר חפצא ב"ביום ההוא" (ע"ז
שבר"ח שהוא רק מצד ציווי והלכות), כי:

יד, משא"כ באם לא לבשן אדם (אף שגם אז אסור לשנותה לדבר חול). ראה
מנחות לד, ב. רמב"ם הל' תפלין פ"ג הי"ז. טוש"ע (ואדה"ז) אור"ח סי' מב,
ס"א. וכמה דינים כיו"ב.

(33) בא יג, ה.

(34) הלשון בפנים הוא כהגירסא בהגש"פ. ובמכילתא הוא בשינוי לשון.

(35) ראה ספר האורה לרש"י ע' קה. ריטב"א להגש"פ. שבלי הלקט סדר
פסח (ריח). אבודרהם. ועוד.

(36) בא יב, ח.

(37) וכמאמר ר"ג (פסחים קטז, סע"א במשנה) "כל שלא אמר ג' דברים
אלו בפסח לא יצא ידי חובתו כו' פסח מצה ומרור". וברמב"ם הל' חור"מ פ"ז
ה"ה. ומסיים: ודברים האלו כולן הן הנקראין הגדה. ומשמע דזה דלא יצא
ידי חובתו היינו מצות סיפור ביציאת מצרים, וכ"ה בקרית ספר לרמב"ם שם.
וכ"כ במאירי פסחים שם. וראה פ"מ אור"ח (א"א) סתע"ט ס"ב. סתפ"ה
ס"א. ולהעיר דמצנינו יתירה מזו דאכילת פסח ומצה היינו זכירת יצי"מ –
פרש"י ראה טז, ג. שו"ת הרא"ש כלל כד סי' ב. וראה לקו"ש ח"ז ע' 79
הערה 20.

(38) ראה שבלי הלקט שם, ד"בזמן שביהמ"ק קיים ה' אומר בשעה שפסח
ומצה ומרור מונחים כו'".

(39) רשב"ג – תוספתא מגילה פ"ג, ב. פסחים ו, סע"א ואילך.

כן הובא בספר האורה לרש"י שם. ובכל בו (כפ"ה ה'). אבל בפרש"י
להגש"פ "הואיל ואנו שואלין בהל' הפסח קודם לפסח ל' יום כו'". ובשבלי

(* וראה לקח טוב (להר"י ענגל) כלל ד. בית האוצר מערכת א' כלל קכא.

1 אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך:
2 אפשר להזכיר את מצות פסח ומצה ומרור, ולקיים את
3 מצות סיפור יציאת מצרים הקשורה לכך, רק כאשר קיימת
4 החובה על אכילת מצה ומרור למעשה בלילה⁴⁵, כאשר
5 האדם עומד לקיים את המצוה⁴⁶ והמצוה חלה בפועל על
6 החפצא⁴⁷, ולא לפני כן⁴⁸.

7 [וזאת לא רק לגבי מצה ומרור, כי אם גם לגבי קרבן
8 פסח. אמנם, כבר הקריבוהו בין הערביים, אבל הוא "לא
9 בא מתחילתו אלא לאכילה"⁴⁹, ולכן שלימות המצוה
10 ב"חפצא" של קרבן פסח היא רק בלילה, בעת חובת
11 האכילה⁵⁰, ביחד עם מצה ומרור⁵¹].

יא.

מתן תורה גרם לאפשרות של חפצא דמצוה

12 ולפיכך אמר רב יוסף "האי יומא דקא גרים":
13 המשמעות הפשוטה של "גרים" היא, שהפעולה איננה
14 תוצאה ישירה, אלא נגרמה באופן עקיף.

15 וכך בעניננו: כאמור, חל שינוי בחפצא ("ונתרוממתי")
16 באמצעות לימוד התורה וקיום המצוות בפועל, "האי יומא"

(א) מצה ומרור הם מצוה אחת עם הפסח והם מכשירי פסח (ראה פסחים
ז, א. מכילתא הובא בסהמ"צ להרמב"ם מ"ע נו. וראה צפע"נ השלמה יד, ד.
ל, ד. מהר"ת עד, א), וא"כ כמו שניתוסף בגדר החפצא דפסח "ביום ההוא",
כן י"ל גם במצוה ומרור.

(ב) גם בזמן הזה אסור לאכול מצה ע"פ (ירושלמי פסחים פ"ה ה"א.
רמב"ם ספ"ו מהל' חו"מ. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סתע"א ס"ב (ס"ד)*) וכן
יש נוהגין במרור (רמ"א ואדה"ז שם (ס"א)), וא"כ איסורו חישוכו (ככבודות
י, א. פרש"י ביצה כז, ב ד"ה חלה)**.

(ג) "נהגו כל ישראל שלא ללוש המצות של מצוה עד אחר חצות היום
בע"פ שהוא זמן הקרבת הפסח מצות מצוה הוקשה למצות הפסח כו" (שו"ע
אדה"ז ר"ס תנח מ"טושו"ע שם). ולכמה דיעות אסור באם אפה קודם, ראה
טור שם. ובנו"כ.

ובספר הפרדס (והאורה. מחו"ו. ועוד) לרש"י "מצינו איסור דאורייתא
(לאפות מצה בערב שבת – בע"פ שחל בשבת) דהא הוקשו מצות לפסח כו'
מה עשיית הפסח משבע שעות ומחצה ואילך אף עשיית מצה כן כו'". ובספר
האורה שם מסיים "מיכן סמכו רבותינו שלא לעסוק בבצק לצורך מצה קודם
ביעור חמץ שנאמר לא תשחט על חמץ כו' לא תשחט הפסח כו' ואם לש
קודם ביעור הרי הוא כיוצא בפסח שנשחט קודם ביעור חמץ".

וגם לדעת הגאונים (רבינו אליעזר ור' שמואל הכהן) שבדיעבד כשר
כשאפה קודם מצות "לכתחילה יש ליהרר משום חביבה מצוה בשנותיו" (טור
שם. שבה"ל סר"ג. ועוד). ולהעיר מל' השבה"ל שם "וראי' לדבר מיוצא'
מצרים שלא אפו המצות מראש חודש אע"פ שנצטוו על פסח מצה ומרור מאז
אלא המתנינו עד שיצאו ממצרים דכתיב כו'".

(45) ראה שו"ת תרומת הדרשן סק"ז. ובשו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ג: "בשעה
שיש מצה ומרור מונחים לפניך לשם חובה".

(46) וכן משמע להגירסא כמ"ש במכילתא "לפניך על שלחנך", משא"כ

גרם לכך שלימוד התורה וקיום המצוות ישנו את החפצא,
17 בשני דברים⁵²:
18

(א) נתחדשה המציאות של חפצא דמצוה, שעניני
19 העולם הם כלי מוכשר לקיום מצוה בהם או באמצעותם.
20

(ב) אז חל שינוי ב"חפצא" של בני ישראל עצמם –
21 הושלמה גירותם, ונכנסו תחת כנפי השכינה⁵³, והרי גר
22 שנתגייר כקטן שנולד דמי⁵⁴: כלומר, ישראל, גופם
23 כפשוטו, נהיו "גוי קדוש"⁵⁵ –
24

ומפני זה יש בידי יהודי היכולת והכוח⁵⁶ לקיים
25 באמצעות דבר גשמי מצות ה', ובאמצעות זאת להופכו
26 לחפצא דמצוה. זהו "יוסף" – הוספה, שה"שוקא" ייהפך
27 למקום קדוש, לחפצא דקדושה. וכך גם לגבי ישראל
28 עצמם: כאשר יהודי לומד תורה בפועל, חל בו שינוי
29 והתעלות – "ונתרוממתי" – בנוסף לקדושתו התמידית⁵⁷.
30

אך יש להבין: איך ייתכן שאת מעלת מתן תורה אמר
31 רק רב יוסף? הלא היו כמה וכמה אמוראים לפניו,
32 ולפניו – כל דורות התנאים (השאלה איננה קיימת לגבי
33

להגי' המובאה בהגש"פ (וראה שינוי הל' דתרוה"ד ואדה"ז שבהערה
הקודמת). וראה הגש"פ קה"ת על הפסאק "יכול מר"ח".

(47) ראה ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ רס"ג עשה לג (קפו, ד).
(48) להעיר בכהנ"ל מהשק"ט הידוע האם יש חיוב המצוה על האדם גם
לפני זמן המצוה. וראה צפע"נ על הרמב"ם הל' שבועות (פ"ה הט"ו) שמחלק
בין סוכה ומצה. וראה לקח טוב כלל ו (לא, א ואילך). שד"ח אסיפת דינים
מע' י"ב סי' א' סק"י. לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 64 בהערה. לקו"ש חל"ב
ס"ע 129 ואילך.

(49) פסחים עו, ב.

(50) ראה שבלי הלקט שבהערה 35: למדת שמצות ההגדה בשעת אכילתו
של פסח ולא בשעת אזהרתו ולא בשעת לקיחתו ולא בשעת שחיטתו.

(51) ולהעיר בכהנ"ל מצפע"נ מהר"ת (מ, א. עו, א), דמחלק בין מצה ומרור
(וכמה מצות) אם נעשה חפצא דמצוה לפני מעשה המצוה או שנעשה בעת
קיום המצוה. ועד"ז באיסורים – ראה צפע"נ הל' מאכלות אסורות פ"ב הכ"ה.
הל' תרומות (ל, א).

(52) להעיר מאוה"ת מסעי ריש ע' א'שס.

(53) ראה יבמות מו, ב. כריתות ט, א. רמב"ם הל' איסור"ב פ"ג בתחלתו.
פרש"י משפטים כד, ו.

(54) יבמות כב, א. וי"נ.

(55) פרשתנו יט, ו. ונאמר כמ"פ (ואתחנן ז, ו. ראה יד, ב) "כי עם קדוש
אתה".

(56) ועפ"ז מובן שבעכו"ם אין שייך זה. וראה לעיל הערה 17. וראה שבת
קמו, רע"א.

(57) ועפ"ז יומתק מה שהוסיף רש"י פסחים שם "שלמדתי תורה
(ונתרוממתי)", וי"ל שמקורו הוא מל' הגמרא "קא גרים" ולא רק "האי יומא".

(* ובפר"ח שם סוסק"ב בשם הרוקח (ס"ר 9) "דאסור לאכול מצה בער"פ דכתיב בערב תאכלו מצות" – "משמע דס"ל דאסור מדאורייתא (וכמו בפסח) דח"ל לאו הבא מכלל
עשה כו'". וראה פמ"ג (משב"ב) סתע"ב סק"א. הגהות "טוב ירושלים" לירושלמי שם. אבל דעת אדה"ז (שבפינס העגרה) שהוא רק מדברין.

(**) ולהעיר שמצינו כמה דיעות בזמן התחלת איסור אכילת מצה בע"פ: מליל יד (מלחמת ה' ס"פ ג דפסחים. ובח"י שם סק"ו שכי"ה משמעות המ"א): כל היום מעמוד השחר
(רמ"א ושו"ע אדה"ז שם. ובמ"מ לרמב"ם שם שכן נראה מדברי הרמב"ם. ועוד): מזמן איסור חמץ ואילך. מד' שעות. משש שעות ולמעלה (ראה המאמר שם. רא"ש שם ס"ו. ר"ן
שם. וריטב"א פסחים ג, א. ועוד). וכמה ענינים בזה. ואכ"מ.

1 האמוראים שלאחריו, כי הוא כבר גילה זאת), ואין מוצאים
2 שאחד מהם הדגיש את הענין של "אי לאו האי יומא"?

יב.

השאלה לגבי אינו מצווה ועושה

3 ההסבר לכך הוא: בהשפעה של "האי יומא", שאז
4 נתחדש ענין המצוות על-ידי הקדוש-ברוך-הוא גם בחפצא,
5 יכולה להתעורר השאלה אם הקדושה חלה בחפצא רק
6 באמצעות המצווה ועושה, כלומר, שהקדושה והמצווה
7 חלה בחפץ רק כאשר חל על אדם זה הציווי לקיים את
8 המצווה, ואילו אדם שלא צווה, איננו יכול לגרום לכך.

9 או שמא, כיוון שבשעת מתן תורה נתקדש כל יהודי
10 בקדושת הגוף, ונתחדשה המציאות של קדושת חפץ
11 בעולם, יכולה לחול המצווה בחפץ גם על-ידי מי שאינו
12 מצווה ועושה.

13 לדוגמא: נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן⁵⁸,
14 אבל ישנן כמה מצוות שמותר להן לקיים⁵⁹, והשאלה היא:
15 האם המצוות שהן מקיימות הן רק פעולת האדם, או שהן
16 משפיעות גם⁶⁰ על החפצא⁶¹.

17 ויש לשאלה זו חשיבות מעשית להלכה בכמה ענינים,
18 כגון:

19 לגבי אתרוג אשר אתקצאי לכולי יומא ואסור לאוכלו כל
20 שבעה⁶² מתעוררת השאלה: האם לגבי אתרוג של אשה חל
21 גם-כן דין זה, כאשר המצווה משפיעה על האתרוג, אם לא⁶³.

22 וכן מתעוררת שאלה לגבי עיור, ר"ל, אשר לדעת רבי
23 יהודה⁶⁴ הוא פטור מכל מצוות האמורות בתורה⁶⁵. האם
24 קיום המצוות על-ידו משפיעה על החפץ, אם לאו, שהרי
25 הוא אינו מצווה ועושה⁶⁶.

26 והנה, מוצאים בגמרא⁶²: "אמר רב יוסף: מריש הוה

(58) משנה קדושין כט, א. רמב"ם הלכות ע"ז פ"ב ה"ג. טושו"ע (ואדה"ז)
אור"ח סי' יז, ס"ב (א).

(59) וכ"ה להלכה שכל המצוות רשות בידן לקיים, תודה דלמא (עירובין
צו, א), תורה הא (ר"ה לג, א). רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט. רא"ש ר"ן לר"ה
שם. המחבר בשו"ע אור"ח סתקפ"ט ס"ו.

(60) ובפרט לפי דעת ר"ת (תוס' עירובין ור"ה שם. ובכ"מ. רא"ש ר"ה פ"ד
ס"ז. ר"ן ר"ה שם. ראב"ד הלכות ציצית שם. וכן הוא המנהג – רמ"א
(ואדה"ז) אור"ח סי' ס"ב (ס"ג), סתקפ"ט ס"ו (ס"ב)) שמברכות על כל מי"ע
שהו"ג "וצונו". וראה לקמן הערה 68. שו"ת צ"צ אור"ח ס"ג.

(61) ולהעיר משו"ע אדה"ז סתקפ"ט ס"ב (ממ"א שם סוסק"א) "שמו הנשים
מצווה זו עליהם חובה". וראה מנ"ח מצוה שו.

(62) סוכה מז, ב. רמב"ם ספ"ז מהל' לולב. טושו"ע אור"ח ס' תרסה ס"א.
ולהעיר מל' רש"י שם ד"ה תינוקת דוקא.

(63) ולדעת הט"ז (ובאר היטב) שם סק"א השאלה היא אם אפילו ביום
ראשון קודם שנטלה למיפק בה יש איסור מוקצה. אבל ראה מחה"ש שם
סק"א. פמ"ג ל"טז שם. וראה בכורי יעקב שם סק"א.

אמינא, מאן דאמר "הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור
מן המצוות" קא עבדינא יומא טבא לרבנן מאי טעמא, דלא
מפקדינא וקא עבדינא מצוות, והשתא דשמעית להא דרבי
חנינא, דאמר רבי חנינא: "גדול המצווה ועושה ממי שאינו
מצווה ועושה", מאן דאמר לי: אין הלכה כרבי יהודה,
עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא, דכי מפקדינא אית
לי אגרא טפ"י (= אמר רב יוסף: בתחילה הייתי אומר,
שמי שיאמר לי שהלכה כרבי יהודה אשר אמר "סומא
פטור מן המצוות", אעשה יום טוב לחכמים, כי איני מצווה
במצוות ואני מקיימן. ועתה, כאשר שמעתי את דברי רבי
חנינא, שאמר "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה
ועושה", אם יבוא משהו ויאמר לי: אין הלכה כרבי
יהודה, אעשה יום-טוב לחכמים, כי כאשר אני מצווה יש
לי יותר שחר).

ממאמר זה מובן (א) שרב יוסף הסתפק אם הלכה
כחכמים, שסומא חייב במצוות, או כרבי יהודה, שהוא
פטור מכל המצוות. (ב) מפשטות הלשון "מאן דאמר לי
הלכה כרבי יהודה... עבדינא... דלא מפקדינא וקא
עבדינא" נראה, שרב יוסף סובר, שלדעת רבי יהודה אין
הוא מחוייב כלל במצוות, אפילו לא מדרבנן, ולכן מובנת
שמחתו הגדולה לו היתה הלכה כרבי יהודה⁶⁷.

לפי זה מובן מדוע דוקא רב יוסף אמר "אי לאו האי
יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא", ואת החידוש
שבדבר זה:

התוצאה של "האי יומא", שישראל נתקדשו בקדושת
הגוף ונתחדשה מציאות של חפצא דמצווה, מפני ציווי
הקדוש-ברוך-הוא, היתה שגם כאשר סומא, כרב יוסף,
לומד תורה נגרם שינוי בחפצא, וכך גם כאשר הוא מקיים
מצוות, למרות שאין הוא מצווה. כיוון שלאחר מתן תורה
זהו מעשה מצוה⁶⁸.

(64) ב"ק פז, א.

(65) ומשמע דפטור גם ממצוות ל"ת, כדמוכח ממ"ש התוס' (ב"ק שם ד"ה
וכן ה"י הב'). ד"ה דילמא עירובין צו, סע"א. ד"ה מי מגילה כד, סע"א) "ה"ל
כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל", וראה שו"ת קונט' הכללים מערכת
סמך כלל סו. דברי חכמים סס"ט. וש"נ.

(66) וסומא גרוע מאשה שהרי פטור גם ממ"ע שאין הזמ"ג ולדעת התוס'
שבהערה שלפנ"ז גם מלאוויין.

(67) בתוס' (במקומות שנסמנו בהערה 65 ור"ה לג, א ד"ה הא) דצ"ל
דסומא חייב מדרבנן. אבל (נוסף ע"ז שלדעת כמה (ראה אתון דאורייתא כלל
י"ד) אין דרבנן שייכת להחפצא) – דעת חידושי הרשב"א ב"ק שם דלר'
יהודא פטור לגמרי מכל המצוות ואפי' מדרבנן והיינו דרב יוסף דקאמר דאנא
לא מפקדינא ועבדינא. וגם ההכחה מפסחים קטז, ב דחי בתוס' (עירובין ר"ה
שם) דאפילו רשות יכול להוציא. וראה ריטב"א קדושין (לא, א) ד"ה יש דוחין
דלעולם.

(68) וכן משמע לכאורה מדברי ר"י בב"ק "מריש הו"א מאן דאמר כו' דלא
מפקדינא וקא עבדינא מצוות". דא"ת לאי"ז מצוה כלל האין ס"ד גדול אינו

יג.

השאלות שעדיין לא תורצו

- 1 אך עדיין אין הכל ברור: כיוון שהשינוי בחפצא נגרם
- 2 בכל זאת מפני ציווי הקדוש-ברוך-הוא, סביר לומר,
- 3 לכאורה, שבאמצעות לימוד תורה וקיום מצוות על-ידי
- 4 מצווה ועושה, תהיה המציאות של חפצא דקדושה יותר
- 5 מאשר על ידי מי שאינו מצווה ועושה⁶⁹, ואילו ממאמרו
- 6 של רב יוסף נראה, שהוא מפליא ומגדיל את לימוד התורה
- 7 וקיום המצוות שלו, והשפעתם על החפצא, ולא באופן
- 8 שגם הוא יכול להביא לשינוי בחפצא, גם אם לא בשלמות.
- 9 כמורכב עדיין לא תורצה לגמרי הקושיא דלעיל, מסוף
- 10 סעי' יא: גם אם דברי רב יוסף "אי לאו האי יומא דקא
- 11 גרים" קשורים בעובדת היותו עיור, אפשר עדיין לשאול:
- 12 רב יוסף לא היה העיור הראשון בין התנאים והאמוראים,
- 13 כפי שמוצאים שגם בבא בן בוטא היה עיור⁷⁰, ומדוע אין
- 14 מוצאים שתנא או אמורא קודם אמר "אי לאו האי יומא"
- 15 (אם כי אפשר לתרץ, בקושי, שהם סברו כרבנן, שסומא
- 16 חייב במצוות)?

יד.

רב יוסף - "סיני"

- 17 ההסבר לכך הוא: רב יוסף היה "סיני"⁷¹, "קרי" רב
- 18 יוסף אנפשי: (= אמר רב יוסף על עצמו) ורב תבואות
- 19 בכח שור⁷², אשר "משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן
- 20 מהר סיני"⁷³, ולפיכך מינו אותו לראש ישיבה, כי אמרו
- 21 "סיני עדיף דאמר מר: הכל צריכין למרי חטיא"⁶⁹ (= בקי
- 22 עדיף שהרי הכל זקוקין לבעל התבואות הרבות).
- 23 ולכן, לפי הדעה ש"סומא פטור מן המצוות" אמר רב
- 24 יוסף "אי לאו האי יומא דקא גרים":
- 25 כיוון שבמהותו הוא היה "סיני", הרי גם אם הוא אינו
- 26 מצווה ועושה וייתכן שמצד עצמו אין הוא משפיע כל-כך
- 27 על שינוי בחפצא כמי שמצווה ועושה, אבל "הכל צריכין

מצווה ועושה, וכ"מ גם ממ"ש "דכי מפקדינא אית לי אגרא טפ". וראה לשון הר"ן ר"ה שם (הובא בב"י או"ח סי"ז. סתקפ"ט) בהרא"י לדברי ר"ת דנשים מברכות במ"ע שה"ג "מודאמר כו' גדול המצווה ועושה כו' דמקאמר גדול אלמא דמי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר. הלכך בכלל מצוה הו". ובהמשך לשונו שם (בנשים) "דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר". וראה לשון אדה"ז בשו"ע שם סי"ז.

(69) ראה שו"ת הצ"צ או"ח סי"ג אות יו"ד "ל"ד לנטילת לולב שהאשה נוטלת שלא נתקיים שום מצוה גמורה עי"ז".

(70) ב"ב ד, רע"א.

(71) ברכות סד, א. הוריות בסופה.

(72) סנהדרין מה, א. ראה תוד"ה ורב תבואות שם.

(73) פרש"י הוריות שם.

(74) אף שהי' דין (ראה סדר הדורות בערכו).

למרי חטיא" – הכל נזקק לתורתו ונהגו לפי פסקיו
והוראותיו, גם מי שמצווה, ופעולותיו השפיעו ושינו את
החפצא, בשלמות, ולכן, נגרם ענין של "ונתרו ממתי"
ושינוי בחפצא באופן מושלם גם על-ידי רב יוסף, בשונה
מתנאים אחרים ומאמוראים לפני רב יוסף, כבבא בן בוטא,
שלגביו לא מצויין שהוא היה "סיני" של דורו, אשר "הכל
צריכין למרי חטיא"⁷⁴.

לפיכך אמר דוקא רב יוסף "אי לאו האי יומא דקא
גרים כמה יוסף איכא בשוקא", כי דוקא החידוש של "האי
יומא", שהביא לשינוי במציאות החפצא על-ידי מצוות,
גרם לכך שרב יוסף יגיע ל"ונתרו ממתי", לשיא השלמות
של שינוי החפצא, למרות שהוא אינו מצווה, מפני היותו
"סיני" של דורו.

טו.

הנגלה והחסידות - תורה אחת

בענין המוזכר לעיל רואים כיצד פנימיות התורה
והנגלה שבתורה הם "תורה אחת" ממש:

ההסבר דלעיל לפי הנגלה עולה בקנה אחד עם המוסבר
בתורת החסידות⁷⁵, שעבודת האבות גרמה להמשכות
ויחודים עליונים רק למעלה. ובזמן מתן תורה, כאשר
נתבטלה הגזרה ונקבע ש"העליונים ירדו לתחתונים..."⁷⁶,
ניתן הכח להוריד ו"להמשיך" אלקות גם למטה, בדברים
גשמיים⁷⁷.

ובהמשכה זו עצמה יש מספר דרגות⁷⁸. ובאופן כללי:
דרגה אחת לגבי דברים גשמיים שאפשר לקיים בהם מצוה,
דרגה נעלית יותר הקיימת בחפץ שהכינו אותו וקבעו
לקיים בו מצוה, ודרגה נעלית עוד יותר הקיימת כאשר
יהודי מבצע בפועל את המצוה⁷⁹, כפי שכל זאת מוסבר
בהרחבה ובפירוט בתורת החסידות.

(משיחות אחש"פ ויום ב' דחגה"ש תשל"ו)

(75) ראה תו"א פרשתנו סח, א ואילך, תו"ח שם. ומבאר (בתו"א ותו"ח) המדו"ל "אי לאו האי יומא דקא גרים כו". תו"א ותו"ח ר"פ לך. וראה ספר הערכים חב"ד כרך א' אבות ס"ד. וש"נ.

(76) שמו"ד פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(77) וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 80 ואילך. ע' 89 ואילך. וראה בהג"ל ובהמובא בס' הערכים שם, כמה פרטים, ובסגנון תורת החסידות (שעבודת האבות היתה רק בכח עצמם, במ"ת ה' כבר הזדככות ישראל ואז נזדכך גם העולם כו'. החילוק דמצות מילה כו') שמבואר לעיל בנגלה.

(78) ראה תו"א צ, סע"ב ואילך. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ה ואילך, ופע"ז ובקיצורים לשם. וראה תו"ש ע' 4. המשך תער"ב פקע"ט. סה"מ תש"ט ע' 148 בהערה. וראה לקו"ש ח"ט ע' 357 ואילך.

(79) מה שא"כ עכו"ם אפילו אם מקיימין תו"מ אין ממשכין כלום – תו"א פרשתנו שם (סח, ב). שמות נג, ד.

רבי יהודה, ראש מדברים בכל מקום¹⁰.

יהודה — השם יהודה הראשון רומז על מלכות¹¹.
ודבור הוא בחינת מלכות, כמאמר¹² מלכות פה.
(תורת לוי יצחק עמ' שיח)

רבי יהודה בן בתירא

רבי יהודה בן בתירא אומר, אין כותבין . . על
הדיפתרא¹³.

דיפתרא — גימטריא יהוד"ה ב"ן בתירא.
(תורת לוי יצחק עמ' תסז)

רבי יהודה הנשיא

רבי אומר, איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא
תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם¹⁴.

רבי — הוא כמו יעקב.
ובמדרש רבה¹⁵ אמר רבי, ויחי יעקב בארץ מצרים
שבע עשרה שנה¹⁶, ויחיה יהודה בצפורי י"ז שנים.
וצפרי הוא על דרך מצרים, כמו שכתוב¹⁷ יחרדו
כצפור ממצרים.
צפרי — גימטריא מצריים.

ומורינא דרבי היה רבי יהודה¹⁸, הוא על דרך שיעקב
שלח את יהודה להורות¹⁹, היינו הוראה²⁰.
לכן אמר רבי איזהו דרך ישרה כל שהיא תפארת
לעושיה ותפארת לו מן האדם, תפארת דוקא, מדתו של
יעקב.

(הערות לזהר א עמ' רמז, תורת לוי יצחק עמ' ל', עמ' קב,
עמ' שז)

רבי יהודה

רבי יהודה אומר, אף הרבצל¹.

ביהודה כתיב² רבץ כאריה, ומספר רב"ץ עם יהוד"ה
— הוא רבצל³.

(תורת לוי יצחק עמ' שכ)

רבי יהודה אומר, גר לא ישא ממזרת⁴.

רבי יהודה — בחינתו חסד⁴, על דרך אברהם, שמדתו
חסד. לכן סבירא ליה שגר אסור בממזרת, כי קהל גרים
איקרי קהל, כמו שאברהם גייר גרים וקירבם.
(תורת לוי יצחק עמ' קסא)

אין בין דברי רבי מאיר לדברי רבי יהודה, אלא עריבת
בעל הבית (לרבי מאיר טמאה, ורבי יהודה טהורה)⁵.

בעל הבית — הוא אות ו', עמודא דאמצעיתא,
תפארת, יעקב⁶. והוא בעל הבית, כי יעקב קראה בית⁷.
עריבה — היא בחינת יהודה, שהוא ערב ליעקב,
שהוא בעל הבית, בעד בנימין⁸.

לכן רבי יהודה, שהוא הוא כמו יהודה הראשון, והוא
עצמו בבחינת עריבת בעל הבית, סבירא ליה שעריבת
בעל הבית טהורה.

זהו גם מה שלפני רבי יהודה בר' אלעאי (שהוא רבי
יהודה סתם שבמשנה) היו מביאים עריבה מלאה מים
חמין בכל ערב שבת ורוחץ פניו ידיו ורגליו⁹, עריבה
דייקא.

(תורת לוי יצחק עמ' שה)

10 ברכות סג, ב.

11 ביהודה נאמר (ויצא כט, לה) הפעם אודה את ה', וענין הודאה
בספירות הוא מלכות, סיום כל הספירות, ולכן נאמר ותעמוד מלדת
(ראה תורה אור ויגש מד, א. ויחי מו, א) — תורת מנחם תפארת לוי יצחק
בראשית עמ' צח.

12 הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).

13 גיטין כא, ב.

14 אבות פ"ב מ"א.

15 ריש פרשת ויחי.

16 ויחי מז, כח.

17 הושע יא, יא.

18 מנחות קד, א.

19 ויגש מו, כח.

20 ויש להוסיף ממה שכתוב בספר קהלת יעקב (לבעל המחבר ספר
מלא הרועים — מערכת רבי), שרבי היה ניצוץ של יעקב אבינו, ולכן
נקרא רבי יהודה הנשיא, ראשי תיבות ניצוץ של יעקב אבינו (תורת
מנחם תפארת לוי יצחק עמ' רסז).

1 כלים פ"כ מ"א.

2 ויחי מט, ט.

3 קידושין עב, ב.

4 ניצוצי אורות בריש האד"ר. ואף שיהודה הוא מלכות, יש לומר שזהו
בכללות הספירות, היינו לגבי ראובן שמעון ולוי (חג"ת), אבל במלכות
גופא הוא חסד שבמלכות (ראה תורת מנחם תפארת לוי יצחק בראשית
עמ' צט. שמות עמ' רסה).

5 כלים פט"ו מ"א.

6 עיין זח"ג רבע, א.

7 פסחים פח, א.

8 מקץ מג, ט.

9 שבת כה, ב.

הנסיעה לחרקוב

הלכתי למקומות המיועדים רשמית לבירורים מסוג זה, אבל עיקר העבודה היה למצוא מן הצד קרובי משפחה של האחראים על המסע, במטרה לברר משהו באמצעותם - חותן של התובע, דודה של רופא הכלא וכדומה. כולם אכן הבטיחו לי לפעול בנידון. אך כשהגעתי אל מנהל משלוחי האסירים, אמר לי הלה שבעלי אינו מופיע ברשימת האסירים המיועדים למשלוח.

למחרת קיבלתי גלויה מבעלי, שנשלחה מחרקוב, ובה נכתב שהוא נמצא שם בכלא מעבר, וצויינה הכתובת שבה נמצא בית הכלא. משנודע לי היכן נמצא בעלי, החלטתי מיד לנסוע לשם.

הכפור היה באותה שנה נורא ואיום, ובעיקר - ירדו שלגים כבדים. לא ניתן היה כלל לדעת מתי יוצאת רכבת ומתי היא באה.

מיד כשהחלטתי לנסוע לחרקוב, בשעה שתיים עשרה בלילה, השגתי עוף. כדי להביא את העוף אל השוחט היה צורך לצעוד מספר קילומטרים במעלה הר ולהחליק שוב ושוב, אך למרות זאת עשיתי את כל הדרוש.

בבוקר הגיעו לביתנו מספר ידידים קרובים, מאלו שנהגו להיכנס לביתנו בקביעות, כדי לדבר על לבי שלא אסע בשום אופן, בטענה שבין כך ובין כך לא אוכל לראות את בעלי. אך לא יכולתי בשום אופן לפעול על עצמי שלא לנסוע, והתחלתי בחיפוש דרכים להשיג כרטיס נסיעה ברכבת.

בדרך כלל היה בלתי אפשרי להשיג כרטיס נסיעה לאותו יום, אלא היה צורך להזמין את הכרטיס מספר ימים לפני הנסיעה. בפועל, לאחר מאמצים רבים, הגיע לביתי בשעה אחת בצהריים כרטיס נסיעה לרכבת היוצאת באותו יום, בשעה שלוש אחר הצהריים. בשעה אחת עשרה הייתי אמורה להגיע לחרקוב.

מאחר שלא הכרתי את העיר, לא היתה זו נסיעה קלה כלל. מ.¹ רבינוביץ² - אחד מידידינו הטובים - הודיע במברק לאחיו הירשע³ על בואי, כדי שיבוא לקבל את פני.

מפאת השלגים הכבדים התאחרה הרכבת בארבע שעות, והגעתי לחרקוב בשעה שלוש בלילה. אותו הירשע קיבל את פני. שרר חושך מוחלט וקור נורא (גם בקרון לא היה חימום). הירשע הביא אותי לביתו. אסור היה שבעלת הבית, או השכנה שהתגוררה אצלו, יבחינו בי. שוכנתי בחדר צדדי, סמוך לאח בוערת קטנה, הוגש לי תה חם, והתחממתי קמעה.

בשעה שבע בבוקר ניגשנו כבר למלאכה. באמצעות שתדלנות רבה וקשרי היכרות עלה בידינו להביא לכך שעורך דין יבקר את האסיר בבית הכלא, בתקווה שבכך נוכל לשפר במקצת את מצבו. שבעים וחמישה רובלים שלשלתי לקופתו של התובע, ותמורתם הוא העניק את האישור לביקור זה.

לאחר מכן נודע לי כי זהו היום האחרון לשהותו של משלוח האסירים שכלל את בעלי בחרקוב, וכי עוד באותו יום הם עומדים להישלח למקומות גלותם.

מאחר שהיה קשה מאוד להשיג מוצרי מזון בחרקוב, הוציא עבורי רבינוביץ מהמזנון שבביתו את כל הסוכר, וכן חתיכת חמאה. מאוחר יותר נודע לי ששלטונות הכלא בחרקוב מקבלים עבור האסירים

(1) מענדל.

(2) ראה לקמן ע'...

(3) אודותיו - ראה תולדות לוי יצחק ח"ב ע' 633 ואילך. וראה לקמן ע'...

זכרונות מהרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן
גם סבון, והעיקר - סיגריות, דבר שבעלי ביקש פעמים רבות, אך בהיותי בדנייפרופטרובסק תמיד דחו את בקשותיי להעבירן אליו.

כך נתתי לבעלי צידה לדרך כל מה שיכולתי להשיג. יום שלם התרוצצתי ממקום למקום, עד שעלה בידי להשיג את כל המצרכים.

כשהיה הכל מוכן בידי, יצאתי עם הירשע אל בית הכלא, שהיה, כרגיל, מרוחק למדי מן העיר. בשעה שלוש אחר הצהריים, לאחר החלקה ונפילה בדרך שלוש פעמים, הגענו סוף סוף למקום.

פגשנו שם את עורך הדין, והלה אמר לי שעלה בידו להביא לכך ש"ל.ז." ייבדק על ידי רופא כדי להחליט אם ניתן לצרפו אל משלוח האסירים, והרופא מצא שהוא בריא לחלוטין. לאחר מכן גיליתי שלא היתה אמת בדבריו: איש לא ראה את בעלי - לא רופא ולא עורך דין.

לאחר השיחה עם עורך הדין קיבלתי אישור להיפגש עם בעלי ולמסור לו את החבילה שהבאתי עבורו.

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' א

בא התנא ללמדנו בדין זה, כיון שֶהֶכְעָלִים נִתְּנִין תוספת חוֹמֶשׁ כו' על דמי הפדיון ושאר בני אדם שפודים אינם מוסיפים חומש, הרי שיש בזה ריוח להקדש שהבעלים יפרו את השדה.
שנינו במשנה: מַעֲשֶׂה בְּאַחַד שְׁהַקְדִּישׁ שָׂדֶה וכו'. הגמרא מבארת את יסוד מחלוקתם של חכמים ורבי יוסי האם המעשה היה באיסור או בביצה. שואלת הגמרא: לִימָא בְּהָא קְמִיפְלָגִי - האם נאמר שבדבר זה נחלקו רבי יוסי וחכמים, הֲרֵבִי יוֹסִי כִּכְר שְׁנוֹה בְּכָפָה הרי הוא בְּכָכָה, וניתן לפדות את השדה על ידי ביצה, וְרַבְּנָן כִּכְרִי, שְׁנוֹה בְּכָכָה אֵינוֹ בְּכָכָה ולא ניתן לפדות בשוה כסף אלא רק על ידי כסף ממש. דוחה הגמרא: וכי ניתן לומר שבוה נחלקו רבי יוסי וחכמים, וְהָא קְוִימָא לָן (ב"ק ז, א), דְּשְׁנוֹה בְּכָכָה בְּכָכָה, ואם כן, אף חכמים מודים שניתן לפדות את השדה בשוה כסף. מיישבת הגמרא: באמת יש לומר דְּכוּלִי עֲלָמָא אכן סוברים שְׁנוֹה בְּכָכָה בְּכָכָה, וְהָכָא - וכאן במשנתנו שנחלקו חכמים ורבי יוסי האם הפדיון היה באיסור או בביצה, בְּפֻדִין בְּכָכָה שְׁנוֹה בְּחוֹמֶשׁוֹ שְׁנוֹה פְּרוּמָה קְמִיפְלָגִי - מחלוקתם היא ביסוד דין פדיון האם ניתן לפדות בדבר ששוה פחות מארבע פרוטות וממילא אין בחומשו שוה פרוטה או לא. והיינו, תְּנָא קְמָא כִּכְר, שדווקא אִיסָר או שוה איסור, דְּאִיכָא בְּחוֹמֶשׁוֹ שְׁנוֹה פְּרוּמָה - שבחומש שהבעלים מוסיפים על הקרן יש שוה פרוטה, פְּרָקִינָן - בזה ניתן לפדות את השדה, ואילו בביצה שאין בחומשה שוה פרוטה, לא ניתן לפדות. וְרַבִּי יוֹסִי סבר, בְּבִיצָה נִמְי פְּרָקִינָן - גם אם הדבר הנפדה אינו שוה אלא כביצה ואין בחומשו שוה פרוטה, ניתן לפדות על ידו.
שנינו במשנה: אָמַר לוֹ הַנִּיעֲתָהּ, נִמְצָא מִפְסִיד אִיסָר וְשָׂדֶה לְפָנָיו. אומרת הגמרא: סְתָמָא - סתם משנה זו ששנינו 'נמצא מפסיד איסור', הוא בְּדַבְרֵי רַבְּנָן שהמעשה היה באיסור, ולא בדברי רבי יוסי שסובר שהמעשה היה בביצה.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בסדר פדיון שדה אחוזה, ומבארת את סדר הפדיון, כשמלבד הבעלים יש עוד אנשים שרוצים לפדות את השדה: אָמַר אַחַד מהבאים לפדות את השדה, 'הָרִי הִיא שְׁלִי' - אני רוצה לפדותה בְּעֶשֶׂר סָלָעִים, וְאַחַד אֹמֵר שהוא רוצה לפדותה בְּעֶשְׂרִים סלעים, וְאַחַד אֹמֵר שהוא רוצה לפדותה בְּשָׁלִשִׁים סלעים, וְאַחַד

אֹמֵר שהוא רוצה לפדותה בְּאַרְבָּעִים סלעים, וְאַחַד אֹמֵר שהוא רוצה לפדותה בְּחֲמִשִּׁים סלעים, חֲזֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁם - אם אותו אדם שאמר שיפדה את השדה בחמשים סלעים חזר בו מדבריו ואינו רוצה עוד לפדותה, מְמַשְׁכֵּינִין מִנְכֶּסֶיּוֹ עַד עֶשֶׂר סלעים, שזה הסכום שהוסיף על מה שאמר האדם שלפניו, וזה שאמר שרוצה לפדותה בארבעים סלעים יפדנה, ונמצאו ביד הגזבר חמשים סלעים. ואם חֲזֹר בּוֹ אף שְׁלֹשָׁם אַרְבָּעִים, ואינו רוצה עוד לפדותה, מְמַשְׁכֵּינִין מִנְכֶּסֶיּוֹ עַד עֶשֶׂר סלעים, שזה הסכום שהוסיף על מה שאמר האדם שלפניו, וזה שאמר שרוצה לפדותה בשלשים סלעים יפדנה בשלשים, ונמצאו ביד הגזבר חמשים סלעים, שלשים סלעים הם דמי הפדיון, ועשרים סלעים נוספים הם מה שמשכנו את השנים שחזרו בהם. ואם חֲזֹר בּוֹ אף שְׁלֹשָׁם סלעים, ואינו רוצה עוד לפדותה, מְמַשְׁכֵּינִין מִנְכֶּסֶיּוֹ עַד עֶשֶׂר סלעים, וזה שאמר שרוצה לפדותה בעשרים סלעים יפדנה, ונמצאו ביד הגזבר חמשים סלעים, עשרה סלעים הם דמי הפדיון, וארבעים נוספים הם מה שמשכנו את הארבעה שחזרו בהם. ואם חֲזֹר בּוֹ אף שְׁלֹשָׁם סלעים, מוֹכְרִין אוֹתוֹ (-את השדה) בְּשָׁוִיו, ואף בסכום הפחות מעשרה סלעים, וְנִפְרָעִין מִשְׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר - וגוברים מזה שאמר שרוצה לפדותה בעשרה סלעים את ההפרש בין הסכום שבה נמכרה השדה, לבין העשרה סלעים שאמר שיתן בפדיון השדה, ונמצאו ביד הגזבר חמשים סלעים, עשרה סלעים הם דמי הפדיון בצירוף מה שהשלים ה'בן עשרה', וארבעים סלעים נוספים הם מה שמשכנו את האחרים.
המשנה מוסיפה לבאר אופנים של פדיון בהם הפדיון נקבע על פי תוספת חומש של הבעלים: אם הִכְעָלִים אֹמְרִים שהם רוצים לפדות את השדה בְּעֶשְׂרִים סלעים, וְכָל שֶׁאֵר בְּנֵי אָדָם גם כן אֹמְרִים שרוצים לפדות בְּעֶשְׂרִים סלעים, הִכְעָלִים קוֹדְמִין לאחרים בפדיון מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ, ונמצא ההקדש מרויח בפדיון הבעלים. דין נוסף: אם לאחר שאמר הבעלים 'הרי היא שלי בעשרים', אָמַר אַחַד 'הרי היא שלי בעשרים' וְאַחַת, והיינו שהוסיף סלע אחד על מה שאמרו הבעלים,

יט, ג – לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה
יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היבל
המה יעלו בהר

א. מ"ש במדרש דמאילו של יצחק נעשו ב' שופרות מקרן השמאלי שופר דמתן תורה ומהימיני שופר גדול דלעתיד לבוא, היינו כי השופר ממשיך הקול שהוא ת"ת בדבור שהוא מלכות ועכשיו מקבלת מז"א הנק' שמאל ולעתיד לבוא תקבל מא"א זהו שופר גדול כו' שמבחי' ימין ועז"נ נאום ה' לאדוני שב לימיני כו' וזהו ענין ועתה יגדל נא כח אד', שיהי' בחי' שב לימיני כו', וזהו ועתה כי אף שעיקר הארה זו לעתיד לבוא היינו בקביעות אבל להוראת שעה נמשך גם עתה כמ"ש הרמ"ז בסה"מ שם בפ' בימי שלמה קיימא סיהרא באשלמותא, עוד פ' הרמ"ז שם נאום הוא בחי' אמן שהוא חיבור הוי' אד', הדום לרגליך כי עכשיו רגלי' יורדות משא"כ לעתיד לבוא, ובחי' אמן הנ"ל יש לפרש ע"ד אמן יהא שמי' רבא מברך כו', זח"ב תרומה קס"ב ע"ב.

תהלים – יהל אור עמוד תכו

כ, ט – ששת ימים תעבוד ועשית כל
מלאכתך

ב. ששת ימים תעבוד יש לפרשו על עסק התורה ועבודה דוקא כמו בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, בין שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד, ועי"ז ויום השביעי שבת כו', כי אורייתא סתים וגליא, וכן ישראל סתים וגליא וכוונדע מענין תלת דרגין והתורה מחברת ישראל עם הקב"ה ועי"ז גליא ההתקשרות מבחי' גליא כו', אבל עי"ז סתים כו', גם ב' בחי' אלו בכלל נק' אירוסין ונשואין שמ"ת שהי' גילוי גליא שבתורה נק' אירוסין, ולעתיד לבוא שיהי' גילוי

פנימיות התורה נק' נשואין, מ"מ עד"ז יובן ההפרש בין חול לשבת שהרעו לה' כל הארץ ר"ת הלכה זהו בחול, והשתחוו לה' בהדרת קודש ר"ת קבלה זהו בחי' שבת.
אור התורה פרשת יתרו עמוד תתקנו

כ, יב – כבד את אביך ואת אמך למען יארכון
ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נותן לך

ג. ליישב למה לא נאמר בדברות הראשונות רק למען יאריכון ימיך ובדברות ב' נאמר גם למען יטב לך, ותו בדברות הראשונות לא נכתב אות ט' כלל ובדברות האחרונות יש ב' טת"ן.

ואמרת ליישב עפ"י נגלה וכבר כתבתי בספרי במס' חולין באריכות קצת וכאן אכתוב בקיצור. דיש פלוגתא לתנא דמתניתין ריש מס' פאה [פ"א מ"ב] גבי כיבוד או"א יש לו שכר בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא מדכתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך אבל ר"י [חולין דף קמ"ב ע"א] מעשה חזא שזה קיים מצות כיבוד ומת מיד לכך דרש שכר מצות בהאי עלמא ליכא ושניהן למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך קאי לעולם הבא שכולו ארוך וכולו טובה והאמת הוא כדברי ר"י דהא מעשה חזא וידוע מדברי הזוהר פ' תרומה שאות ט' נותנת חיים לעולם הזה ולכך לזו שנבנית תחת אות ט' אין מתים שם וע"ש דף קנ"ב.

לכך לא נכתב בדברות הראשונות אות ט' ונאמר רק למען יאריכון ימיך לחוד להורות דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא ואריכות ימים יהי' לו לעולם הבא וממילא מוכח שגם השכר למען ייטב לך הנאמר באחרונות קאי לעולם הבא שכולו טוב וכולו ארוך.

מעשה רוקח

אגרות קודש

ב"ה, ד' אדר"ר, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבם מיום 2/9 בו שואלים למזלם.

והנה כבר נאמר תמים תהי' עם הוי' אלקיך, ואין ענין בדרישה למזל ולעתידות וכו', כי אם ללכת לבטח בדרך המלך מלכו של עולם, היא דרך תורתנו ומצותי', ז. א. - להתנהג בחיי היום יומיים בכל ענין ופרט מתאים לפי המבואר בשולחן ערוך וכיו"ב.

ואז הובטחנו אשר אין מזל לישראל, ומקיים בורא עולם ומנהיגו (על פי מה שכתוב): אם בחוקותי תלכו גוי' ונתתי גשמיכם וגו' ככל הברכות המנויות בפרשה.

בברכה לבשורות טובות.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

♦ יום ראשון י"ב שבט ♦

א ושמע יתרו רבא דמדון חמוהי דמשה ית
כל די עבד יי למשה ולישראל עמה ארי
אפיק יי ית ישראל ממצרים:

יח (א) וישמע יתרו כהן מדון חתן משה את כל-אשר
עשה אלהים למשה ולישראל עמו ביהוציא יהוה
את-ישראל ממצרים:

כז וישמע יתרו • מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (ובחים קטו) • יתרו • שבע שמות נקראו לו: רעואל, יתר, יתרו, חובב, חבר, קני, פוטאל (מכילתא) • יתר, על שם שיתר פרשה אחת בתורה: "ואתה תחזה". יתרו, לכשנתגיר וקיים המצות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב, שחבב את התורה, וחובב הוא יתרו, שנאמר: (שופטים ד) "מבני חבב חתן משה". ויש אומרים: רעואל אביו של יתרו היה, ומהו אומר (לעיל ב) "ותבאנה אל רעואל אביהן"? שהתינוקות קורין לאבי אביהן: אבא. בספרי. חתן משה • (מכילתא) כאן היה יתרו מתכבד במשה: אני חותן המלך, ולשעבר היה משה תולה הגדלה בחמיו, שנאמר: "וישב אל יתר חותנו". למשה ולישראל • שקול משה כנגד כל ישראל. את כל אשר עשה • להם בירידת המן, ובבאר ובעמלק. כי הוציא ה' וגו' • זו גדולה על כלם (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות סו ענף 201)

מה שמועה שמע ובא (רש"י יח, א) שאלתו אינה מה גרם ליתרו להתגיר, שהרי הדבר מופרש בכתוב – הוא שמע "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל". שאלתו היא, מה גרם לו לבוא, היינו מדוע לא נשאר במדון והתגיר שם. לכן העדיף את לשון המכילתא, "ובא", על לשון הגמרא (ובחים קטז, א): "ובא ונתגיר". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ששמע יתרו בארצו מיד כי הוציא ה' את ישראל ממצרים ונסע מארצו והגיע אל משה אחרי היותו חונה בהר סיני אחר מתן תורה. ולא ספר שהזכיר לו ענין המעמד ההוא, כי הדבר עוזנו קרוב ועודם שם, וכידוע כי ספר לו.

והקרוב אלי לתפש סדר התורה שפא קדם מתן תורה בהיותם ברפידים, כמו שאמרו במכילתא (כאן) רבי יהושע אומר מלחמת עמלק שמע ובא, שהיא כתובה בצדו (עכ"ל), ונסע עמקם מרפידים אל הר סיני. והכתוב שאמר: אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים (פסוק ה'), ענינו כי היה הר סיני בדרך מדון קרוב ממש, שהרי משה הלך שם לרעות צאן מדון (לעיל ג', א'), ובאהרן אמר: ויפגשוהו בהר האלהים (לעיל ד', כ"ז). והנה יתרו יצא עם בתו והבנים ממדון ובאו אל הר סיני, ומשה היה ברפידים שהוא מקום אחד במדבר סין, שהכתוב אמר: ויסעו מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילם ובין סיני (לעיל ט"ו, א'), לומר כי מדבר סין מגיע עד הר סיני, ויכלל דפקה אלוש ורפידים. ואף על פי שאמר: ויסעו ממדבר סין ויחנו ברפידים (לעיל י"ז, א'), כף אמר: ויסעו ממדבר סין ויחנו בדפקה ואלוש (במדבר ל"ג, י"ב-י"ג), והם ממדבר סין עצמו, כי המדבר כולו יקרא מדבר סין, והמקום שלפני הר סיני יקרא מדבר סין, וכמוהו: וישבו אל ארץ פלשתים (בראשית כ"א, ל"ב).

ואמר ר"א כי היה זה בעבור דבר עמלק, כי כאשר הזכיר הרעה שעשה עמנו עמלק וצוה שנגמלוהו פרעו, הזכיר שעשה לנו יתרו טובה, להורותנו שישלם לו גמול טוב, וכשנבא להכרית את עמלק במצוה עלינו שנתהר בכני הסיני העומדים עמקם ולא נוספים עמם. הוא דבר שאול שאמר להם בן (שמואל-א' ט"ו, ו').

ועם כל זה אני שואל, על הדעת הזו כשאמר הכתוב: וישמע יתרו כל אשר עשה ה' למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, ולמה לא אמר ששמע מה שעשה למשה ולישראל במתן התורה שהוא מהנפלאות הגדולות שעשעו להם, כמו שאמר: כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיגה כדבר הגדול הזה או הנשעם כמהו, השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי (דברים ד', ל"ב-ג'). וכשאמר ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל את כל המלצה אשר מצאתם בדרך (להלן פסוק ח'), ואמר יתרו מזה עתה ידעתי כי גדול ה' (פסוק י"א), למה לא ספר לו מעמד הר סיני, וממנו יודע כי השם אמת ותורתו אמת ואין עוד מלבדו כמו שאמר: אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו, מן השמים השמיים את קולו וגו' (דברים ד', ל"ה-ל"ו). ואולי נאמר

(א) כבר נחלקו רבותינו בפרשה הזאת (מכילתא כאן, ובחים קט"ז). יש מהם אומרים כי קדם מתן תורה בא יתרו כסדר הפרשיות, ויש מהן שאמרו שאחר מתן תורה בא. וזה ודאי יספיע מן הכתוב שאמר: ובא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים (פסוק ה'). הנה אמר שפא אליו "בחנותו" לפני הר סיני שחננו שם שנה אחת, וזה טעם אשר הוא חנה שם. ועוד, שאמר: והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו (פסוק ט"ז), שהם הנתונים לו בהר סיני. ועוד, כי כאן אמר: וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו (פסוק כ"ז), וקיה זה בשנה השניה בנסעם מהר סיני, כמו שאמר בפרשת בהעלותך (במדבר י', כ"ט): ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה נסעים אנחנו, ושם כתוב (פסוק ל'): ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, והיא ההליכה הכתובה בכאן: וילך לו אל ארצו (להלן כ"י). ועוד הביאו ראיה ממה שאמר הכתוב: ה' אליהו דבר אלינו בחרב לאמר רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם (דברים א', ו'). ושם נאמר (בפסוק ט'): ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וגו' (שם פסוק ט"ו), וזו עצת יתרו, ושם כתוב (בפסוק י"ט): ונסע מחורב, כי נסעו מיד. ואם כן נצטרך טעם למה מקדים הפרשה הזאת לכתבה בכאן.

(ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפְרָה אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה אַחֵר
שְׁלוּחִיהָ:

כ"י אחר שלוחיה • כשאמר לו הקדוש ברוך הוא במדין: "לך שב מצרים... ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו'", ויצא אהרן לקראתו "ויפגשוהו בהר האלהים", אמר לו: 'מי הם הללו? אמר לו: 'זו היא אשתי שנשאתי במדין, ואלו בני'. אמר לו: 'להיכן אתה מוליכין? אמר לו: 'למצרים'. אמר לו: 'על הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף עליהם? אמר לו: 'לכי לבית אביך. נטלה שני בניה והלכה לה. ומבין

(ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֹחֵל גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר
הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה: ומבין

(ד) וְשָׁם הָאֹחֵל אֲלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֻזִּי וַיַּצֵּלֵנִי
מִמַּחֲרֵב פְּרָעָה:

כ"י וַיַּצֵּלֵנִי מִמַּחֲרֵב פְּרָעָה • כשגלו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרג את משה, נעשה צוארו כעמוד של
ש"ש. (מכילתא) •

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

למשה, שעשה עמו חסד וטובה שיבא אל פרעה תמיד ולא יפחד ממנו ויביא עליו המכות עד שיצאו מצרים הוא והעם עמו, והוא כמלך עליהם. ור"א אמר: למשה ולישׁרׁאל, בעבור משה וישׁרׁאל, והשעם על המכות וטביעת פרעה. וכן נראה מדעת רבותינו (מכילתא כאן) שאמרו: שקול משה כישׁרׁאל וישׁרׁאל כמשה.

וטעם אשר עשה אלהים, כי הוציא ה', הזכיר אלהים, השם שהיה יתרו יודע מלפנים, וכי הוציא ה', בשמו הגדול, שנודע עתה על ידי משה שבו נעשו האותות.

(ב) אחר שלוחיה. בעבור שהזכיר הכתוב ויקח משה את אשתו ואת בניו וישב ארצה מצרים (לעיל ד', כ'), הוצרך לומר כאן שהיה בבית אביה, כי משה שלחה שם. ויתכן שיאמר כי לקחה יתרו להשיבה אליו אף על פי ששלחה ממנו, בעבור ששמע כל אשר עשה אלהים למשה, כי מעתה ראוי ללכת אחרי המלך בכל אשר ילך.

(ג) ואת שני בניה אשר שם האחל גרשם. אף על פי שאין זה מקום מולדתם פירש שם הבנים, כי לא היה מקום להזכיר שם אליעזר בהולדו כאשר פרשתי בסדר ואלה שמות (לעיל ד', כ'). ד"ה וטעם ויקח. ובכאן רצה להזכיר החסד שעשה הקדוש ברוך הוא למשה, שהיה גר בארץ נכריה, ונותן שם הודאה לשם שהצילו מחרב פרעה בכרחו, ועתה הוא מלך על ישׁרׁאל והטביע פרעה ועמו בים. וטעם: כי אמר, נמשך למשה הנזכר בפסוק הראשון, וכן שם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי, נמשך על כי אמר, וכן רבים.

כ"י: וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו. שהיה זה בשנה הראשונה, והלך לו אל ארצו וחזר אליו. ויתכן שהלך שם לגיר את משפחתו וחזר למשה ועודנו בהר סיני כי קרוב הוא למדין, כמו שהזכרתי, שהרי בנסע המחנה באיר בשנה שניה כשאמר לו משה: נסעים אנחנו לכה אתנו (במדבר י', כ"ט), וענה אותו: לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך (שם ל'). התחנן לו משה מאד ואמר לו אל נא תעזב אתנו וכו' והיית לנו לעינים, והיה כי הלך עמו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמו והטובנו לך (שם ל"א-ב'), ולא השיב אותו דבר, ונראה שקבל דבריו ועשה כרצונו ולא עזבם. אבל בימי שאל היו בניו עם צמלק ובאו והתחברו עוד אל ישׁרׁאל, והיו בירושלם בני יונדב בן רכב (ירמיה ל"ה), אולי במות משה חזר לארצו הוא או בניו. ואפשר שהיה הקני היושב עם צמלק ממשפחת יתרו לא בניו, ועשה חסד עם כל המשפחה בעבורו כאשר עשה יהושע עם משפחת רחב (יהושע ו', כ"א).

ודעת רבותינו כך היא שהלך עמהם, אמרו בספרי (בהעלתך א'). שנתנו לו דשנה של יריחו והיו אוכלין אותה עד שנבנה בית המקדש ת"מ שנה, ורש"י עצמו כתב זה בסדר בהעלתך (במדבר י', ל"ב). אם כן חזר אליו ובמכילתא (כאן) אמר לו הררי הולך ומגיר את בני מדינתו שאביאם תחת בנפי שמים, יכול שהלך ולא חזר, ת"ל ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים וכו' (שופטים א', ט"ז).

למשה ולישׁרׁאל עמו. הנפלאות שעשה

והנה יהיה פרוש הכתוב: ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם ויבא אל הר האלהים, כי אל הקר בא ושם עמד, והוא כמו שאמר: ויבא אל הר האלהים חרבה (לעיל ג', א'). וכן: ויפגשוהו בהר האלהים (שם ד', כ"ז), וכן: רב לכם שבת בהר הזה (דברים א', ו'). ומן הקר שלח אליו: אני חתנך יתרו בא אליך, ויצא אליו משה. ולא נצטרך לומר כי "ויאמר" יהיה מקדם, ואפלו אם לא יהיה רפידים במדבר סין, על כל פנים במדבר הוא, כי לא באו ישׁרׁאל בארץ נושבת כל ארבעים שנה, וקרוב מזה סיני היה, שכאו משם אל ההר ביום אחד מחנה קהל גדול כמוהו, וכמו שנתבאר בענין הצור ששטו ממנו ברפידים כאשר פרשתי (לעיל י"ז, ה'). והנה יהיה הפרוש שאמרתי נכון.

וראיתי גמי במכילתא (כאן) אל המדבר אשר הוא חנה שם, הרי הכתוב מתמיה עליו שהוא שרוי בתוך כבודו של עולם ובקש לצאת אל המדבר תהו שאין בו כלום. דעתם לפרש אל המדבר אשר הוא חנה שם, הוא מדבר הר האלהים, כי מאלים ועד הר סיני היה מדבר סין, וספר הכתוב שבא אל קצה המדבר אשר הוא חנה שם, הוא מדבר הר האלהים חרבה. והזכיר זה לשבח יתרו, שעזב ארצו ובא אל המדבר אשר הוא שם בעבור שידע שהוא הר האלהים, כי בו נגלו אליו האלהים, שכבר שמע כל הענין כי ישׁרׁאל יצאו מצרים לעבד את האלהים על ההר הזה (לעיל ג', כ"ב), ובא לשם ה' אלהי ישׁרׁאל. וגם זה נכון הוא.

וכן נראה לי כי מה שאמר כאן (בפסוק

שיעור יומי ליום ראשון י"ב שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יח – פרשת יתרו

(ה) וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה
אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הָיָה חֵגָה שָׁם הָרַ הָאֱלֹהִים:

כ"א • אל המדבר • אף אנו יודעים שבמדבר היה, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם ונכדו לבו לצאת אל המדבר, מקום תהו, לשמע דברי תורה.

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ בֶּן־אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ
וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה:

כ"ב • ויאמר אל משה • על ידי שליח. אני חתנך יתרו וגו' • אם אין אתה יוצא בגיני, צא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך, צא בגין שני בניה. (מכילתא). רמב"ן

(ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לַקְּרָאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקֵלּוּ וַיִּשְׁאַלּוּ
אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֵהָלָה:

כ"ג • ויצא משה • כבוד גדול נתפכד יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה, יצא אהרן, נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין, ולא יצא? • וישתחו וישקלו • איני יודע מי השתחוה למי. כשהוא אומר: "איש לרעהו", מי הקרוי איש? זה משה, שנאמר: "והאיש משה" (מכילתא).

(ח) וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחֹתְנּוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעֹה
וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר
מָצְאתָם בְּדֶרֶךְ וַיֵּצֵאֵם יְהוָה:

כ"ד • ויספור משה לחתנו • למשך את לבו לקרבו לתורה (מכילתא). • את כל התלאה • שעל הים ושל עמלק (מכילתא). • התלאה • למ"ד אל"ף מן הסוד של תבה, והתי"ו הוא תקון ויסוד הנופל ממנו לפקדים, וכן: תרומה, תנופה, תקומה, תנועה.

(ט) וַיַּחֲדֹד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הֵצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:

כ"ה • ויחדד יתרו • וישמח יתרו, זהו פשוט. (סנהדרין צד) ומדרש אגדה: נעשה בשרו חדודין חדודין, מצר על אבוד מצרים, הינו דאמרי אינשי: "גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה". על כל הטובה • טובת המן, והבאר והתורה. ועל כלן אשר הצילו מיד מצרים. עד עכשו לא היה עבד יכול לברח ממצרים, שהיתה הארץ מסגרת, ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא).

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֵצִיל אֶתְכֶם מִיַּד
מִצְרַיִם וּמִיַּד פָּרְעֹה אֲשֶׁר הֵצִיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת
יְד־מִצְרַיִם:

• ויאמר יתרו ברוך יהוה ברוך יהוה ברוך יהוה • ויחידד יתרו • וישמח יתרו, זהו פשוט. (סנהדרין צד) ומדרש אגדה: נעשה בשרו חדודין חדודין, מצר על אבוד מצרים, הינו דאמרי אינשי: "גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה". על כל הטובה • טובת המן, והבאר והתורה. ועל כלן אשר הצילו מיד מצרים. עד עכשו לא היה עבד יכול לברח ממצרים, שהיתה הארץ מסגרת, ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלזס, אברמוביץ

(ו) ויאמר אל משה אני חתנך יתרו בן אלך • ויאמר חתנך, אבל לאמר הנה חתנך יתרו בן אלך. וכן לא יתכן שיאמר לו ככה פה אל פה, כי לאמר הנה באתי אליך, ואין דרך להקפיד שמו

(ז) וישלח לו הדבר באגרת כתוב בה • ויאמר אלך, כי השליח לא יאמר אני

(ח) ויאמר אלך, כי השליח לא יאמר אני • ויאמר אלך, כי השליח לא יאמר אני

(ט) ויאמר אלך, כי השליח לא יאמר אני • ויאמר אלך, כי השליח לא יאמר אני

(י) ויאמר אלך, כי השליח לא יאמר אני • ויאמר אלך, כי השליח לא יאמר אני

כ"א אשר הציל אתכם מיד מצרים • אמה קשה • ומיד פרעה • מלך קשה • מתחת יד מצרים • פתגמו: לשון רדוי ומרות, היד שהיו מכבידים עליהם, היא העבודה • רמב"ן

(יא) עתה ידעתי כי גדול יהוה מכל האלהים כי בדבר אשר ודו עליהם: יא קצץ ידענא ארי רב יי זלית אלה פר מנה ארי בפתגמא דחשיבו מצראי למדן ית ישראל בה דננון:

כ"א עתה ידעתי • מכירו הייתי לשעבר, ועכשו ביותר (מכילתא) • מכל האלהים • מלמד שהיה מכיר בכל עבודת אלילים שבעולם, שלא הניח עבודת אלילים שלא עבדה (מכילתא) • כי בדבר אשר ודו עליהם • פתגמו: במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים • אשר ודו • אשר הרשיעו • ורבותינו דרשוהו (סוטה יא) לשון (בראשית כה) "ויזד יעקב נזיד": בקדרה אשר בשלו, בה נתבשלו • רמב"ן

(יב) וינקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל וקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים: יב וקריב יתרו חמוהי דמשה עלון ונקסט קודשין קדם יי ואמא אהרן וכל סבי ישראל למיכל לחמא עם חמוהי דמשה קדם יי:

כ"א עלה • כמשמעה, שהיא בלה כליל • זבחים • שלמים • ויבא אהרן וגו' • ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד? אלא שהיה עומד ומשמש לפניו • לפני האלהים • מכאן שהנהנה מסעדה שתלמידי חכמים מסבין בה, כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות כד) • רמב"ן

• יום שני י"ג שבט •

(יג) ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב: יג ויהי מיומא דבתרוהי ויתב משה למדן ית צמא וקם צמא עלוהי דמשה מן צפרא עד רמשא:

כ"א ויהי ממחרת • מוצאי יום הכפורים היה, כך שנינו בספרי. ומהו ממחרת? למחרת רדתו מן ההר. ועל ברחק אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קדם מתן תורה אי אפשר לומר: "והודעתי את חקי וגו'" ומשנתנה תורה עד יום הכפורים, לא ישב משה לשפט את העם, שהרי ב"י בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחרת עלה בהשקמה ושהה שמנים יום וירד ביום הכפורים. ואין פרשה זו כתובה בסדר, שלא נאמר: "ויהי ממחרת", עד שנה שניה, אף לדברי האומר יתרו קדם מתן תורה בא, שלוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן: "וישלח משה את חתנו", ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה: (במדבר י) "נוסעים אנחנו אל המקום וגו' אל נא תעזב אותנו". ואם זו קדם מתן תורה, משלחו והלך, היכן מצינו שתור? ואם תאמר: שם לא נאמר יתרו אלא חובב, ובנו של יתרו היה, הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב: (שופטים ד) "מבני חובב חותן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

השם נאח מחשבתם, ונקם מהם על ידו לבם. וכן אמר הכתוב עוד כי ידעת כי הידו עליהם (נחמיה ט', י'). כי העניש בעבור הודו שהשיבו לעשות להם. והנה ה' רואה ללב ועושה משפט העשוקים, ונקם ובעל חמה, ואין מוחה בידו. ואנאקלס שאמר: "ארי בפתגמא די חשיבו מצראי למידן ית ישראל ביה דנינון", ירצה לומר כי היה ענישם על טביעת הידלים ביאור שאינו בכלל ועבדים וענו אותם, ועל כן אבדם במים.

(יב) וינקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים. היה כל זה טרם בואם אל הר סיני, גם יתכן לפרש שסדר הכתוב כל

בדבר אשר הידו "המצרים על ישראל" ידעתי שהוא גדול מכל האלהים. וטעם זה, מפני שהם גזר על ישראל ועבדים וענו אותם (בראשית ט"ו, י"ג). ולא היה על המצרים בזה העניש הגדול, אבל הידו עליהם וחשיבו להקריא אותם מן העולם, כמו שאמר: הבה נתחננה לו פן ירבה (לעיל א', י'). וצוה למילדות להמית הבנים (שם פסוק ט"ז), וגזר עליהן כל הבן הילוד היארה תשליכהו (שם פסוק כ"ב), ומפני זה היה עליהם העניש המשחית אותם לגמרי, וזהו שאמר: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי (בראשית ט"ו, י"ד), כמו שפרשתי (שם ולעיל י"ב, מ"ב). והנה

(י) אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה. כי עשה עמכם נס גדול שלא הרגו אתכם פרעה ועמו, כי באו בעבוכם עליהם מכות גדולות בארצם. והיה הנס הזה גדול במשה, על כן הזכירו לנכח בכלל, ואמר "אתכם", אתה והעם. ועוד נס אחר, אשר הציל את העם מתחת יד מצרים, שהיו הם במצרים ויצאו משם לחרות עולם. ור"א אמר כי ברח תחלה השם אשר הציל אתכם "אתה ואהרן" שבאו המכות על ידכם "לפרעה ולמצרים", ואחרי כן ברח אשר הציל את העם מתחת יד מצרים במצרים ובנס. (יא) כי בדבר אשר ודו עליהם. פרושו

משה". וישב משה וגו' ויצמד העם • יושב כמלך וכלן עומדים, והקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כך, שנאמר: "מדוע אתה יושב לבדך" וכלם נצבים. מן הבקר עד הערב • (שבת ט) אפשר לומר כן? אלא כל דין שדין אמת לאמתו אפלו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק בתורה כל היום וכאלו נעשה שבת להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית שנאמר בו: "ויהי ערב וגו'" (בבלי ט).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 212)

מוצאי יום הכפורים היה. . למחרת רדתו מן ההר (רש"י יח, יג) וקשה, לפי זה היתה הסעודה ביום כפור. ויש לומר, דהנה כל ענין יום כפור התחיל רק כאשר הקב"ה אמר "סלחתי כדברך", ומאז הוא נקבע "למחילה ולסליחה" (רש"י עקב ט, יח). מובן אם כן, שאי אפשר שדיני יום כפור יחולו על היום שינד משה מן ההר (אף בחלק היום שלאחר אמירת "סלחתי"), כאשר חלקו הראשון (לפני אמירת "סלחתי") לא היה יום כפור. רמב"ן

יד ויחזא חמוהי דמשה ית כל דהוא עבד לעמא ואמר מה פתגמא הדין די את עבד לעמא מה דין את את בתחודך וכל עמא קזמין עלוך מן צפרא עד רמשא:

טו ואמר משה לחמוהי ארי אתן לותי עמא למתבע אלפן מן קדם יי:

(יד) ויֵרָא חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מֶה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵץ עֲלֶיךָ מִן־בֶּקֶר עַד־עֶרֶב:

(טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־בָא אֵלַי הָעָם לְדָרֹשׁ אֱלֹהִים:

כז"י • כי יבא • כי בא, לשון הוזה. לדרש אלהים • פתגמו: למתבע אלפן, לשאל תלמוד מפי הגבורה. רמב"ן

טז בד הוי להון דינא אתן לותי ודאינא בין גברא ובין חברה ומהודענא להון ית קזמא דיני וית אוריתה:

(טז) כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתַי:

כז"י • כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי • מי שהיה לו הדבר, בא אלי.

יז ואמר חמוהי דמשה לה לא תקין פתגמא דאת עבד:

(יז) וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:

כז"י • וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה • דרך כבוד קורא הכתוב: 'חותנו של מלך'.

~ רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ ~

וכן כי יבא אלי העם לדרש אלהים, והודעת את חקי האלהים (להלן פסוקים ט"ו-ט"ז). דברי משה לחמיו. ויתכן שאמר לו כן בעבור כי המשפט לאלהים הוא (דברים א', י"ז). כמו שפירש רבותינו תמיד (ב"ר ע"ג, ג'). אלהים זו מדת הדין.

(טו-טז) כי יבא אלי העם לדרש אלהים. השיב משה לחותנו: צריכים הם שיעמדו עלי זמן גדול מן היום, כי לדברים רבים באים לפני, כי יבא אלי העם לדרש אלהים להתפלל על חוליהם ולהודיעם מה שיאבד להם, כי זה יקרא "דרישת אלהים", וכן יעשו עם הנביאים כמו שאמר, לפני בישאל כל מה אמר האיש בלכתו לדרש אלהים לכו ונלכה עד הראה (שמואל'א ט', ט'), וכן, ודרשת את ה' מאותו לאמר האמנה

אשר דבר השם אתו בהר סיני (להלן ל"ד, ל"ב), ואינו יום המשפט שיעמד העם עליו מן הבקר עד ערב. וגם כן אי אפשר שיהיה בשנה שנה ביום הכפורים, כי בנסע הדגלים אמר: כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלף (במדבר י', ל'). אבל הפונה לבריתא הזו לומר שהיה זה אחר יום הכפורים, כי אין להם יום פנוי למשפט מיום בואם להר סיני עד אחר יום הכפורים של שנה ראשונה הזאת.

ואמר: עלה וזכחים לאלהים, בעבור שיתרו צדין לא ידע ה', כי משה אמר: אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים וגו' ויצילם ה' (לעיל פסוק ח'), אבל יתרו הקריב לאלהים. וככה לא ימצא בכל הקרבנות שבתורת כהנים, כאשר אפשר בעזרת השם (ויקרא א', ט').

ענין יתרו, אבל היה זה אחר שעמד עמהם ימים רבים, ונתגזר במילה וטבילה ותרצאת דמים כמשפט. ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עמו ביום חתונתו כי חתן דמים הוא.

(יג) ויהי מחרת היום ששעו זה שנזכר ישב משה לשפט את העם. ואמרו במכילתא (פאן) מחרת יום הכפורים. ואין דעתם לומר שיהיה מחרת רמז ליום הכפורים, כי יום הכפורים לא נזכר בכתוב שיאמר עליו מחרת. וגם כן אין הפונה שיהיה "מחרתו" ממש, כי לא אכלו ביום הכפורים, אם היה להם יום הכפורים בשנה ראשונה קדם שנצטוו בו. ועוד, כי בו ביום הכפורים נתנו לוחות אחרונות ומחרתו יד משה ודבר עם בני ישראל ויצום את כל

(יט-כ) וַיְהִי אֵלֶיהֶם עֶמֶךָ. בַּעֲצָה זֹו, אָמַר לוֹ, צֵא הַמֶּלֶךְ בַּבֹּרֶה. לְשׁוֹן רִשְׁיָי. וְרֹא פֶרֶשׁ: שָׁמַע בְּקוֹלִי 'וְהִיָּה ה'' בַּעֲזָרָךְ הַלְצִיחֶךָ בַּעֲצָתִי. אָבָל לְמִשָּׁה אָמַר (פֶּסוּק כ"ג). אִם אֵת הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצֹדֵךְ אֱלֹהִים, שְׁפָרוּשׁוֹ, אִם תַּעֲשֶׂה אֵת הַדָּבָר וְצֹדֵךְ אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ אִז תִּכְלֵל לַעֲמֹד, שְׁתַּמְלֵךְ בַּבֹּרֶה.

בזה ותרץ קשיה בפסוק דקחשיב מלמעלה למטה, רצה לומר: המספר מרבה קדם מספר המועט, ולא היה לו לפרש, אלא מתחלה שרי עשרות בראשונה, ואחר כך בהדרגה כלם. ולפי פרושו שהזכיר ופרט סכום מנין השירים, צא וחשב וכשתדקדק במנינם, ולגביהו אתי שפיר: מספר המועט תחלה, ואחר כך בהדרגה, כן נראה לי נכון, (דוק). ומבין

כב וידוננו ית עמא בכל עדן ויהי כל פתגם רב יתון לותף וכל פתגם זער ידוננו אנון ייקלון מנף ויסוכרין עמף:

(כב) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכֹל־עַתָּה וְהָיָה כֹל־הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלָיךְ וְכֹל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ־הֶם וְהָקֵל מַעְלִיךְ וְנִשְׁאֹו אַתָּךְ:

ח"י"א וְשִׁפְטוּ • וידוננו, לשון צווי. וְהָקֵל מַעְלִיךְ • דבר זה להקל מעליך. וְהָקֵל, כמו "והקבד את לבו", "והכות את מואב", לשון הוזה. ומבין

כג אם ית פתגמא הדין תעבד ויפקדנה יי תכול למיקם ואף כל עמא הדין על אתרה יהי בשלום:

(כג) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיִכְלַת עֲמֹד וְגַם כֹּל־הָעַם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם:

ח"י"ב וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיִכְלַת עֲמֹד • המלך בגבורה, אם יצוה אותך לעשות כך – תוכל עמד, (מכילתא) וְגַם כֹּל־הָעַם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם • יךך – לא תוכל לעמד. וְגַם כֹּל־הָעַם הַזֶּה • אהרן, נדב ואביהוא וע' זקנים הנלוים עתה עמך (מכילתא).

רמב"ן על התורה – מחדות בלום. אברמוביץ

בילמדנו (לפנינו ליתא): שנאי בצע, "ששונאין ממון עצמן" ואין צריך לומר ממון אחרים, יהיו אומרים אפלו שורף גדישי אפלו קוצץ גטיעותי כהנן אני דנו. וזה ענין ששונאין ממון עצמן שאמר רבי אלעזר המודעי, שלא יחמלו על ממונם בענין הדין אם יבא להם הפסד ממונו. ומשה הזוהרים עוד בזה: לא תגורו מפני איש (דברים א', י"ז). והבצע ממון כמו שפרשתי.

וְאִנְקָלוּם אומר: "דסנן לקבלא ממון". ואין הממון אצלו שחד (להלן כ"ג, ח'). רק שלא יקבלו ממון מבני אדם במתנה או בהלואה לעולם, שלא ישאו להם פנים בעת המשפט. ובענין שאמר (כתבות ק"ה): האי דינא דשאל שאלתא אסור למידן דינא. ועל דרך הפשט: אנשי אמת שנאי בצע, שהם אוהבים "האמת" ו"שונאים העשק", וכי יראו עשק וחמס אין דעתם סובלת אותו, אבל כל חפצם להציל גזול מיד עושק.

(כב-כג) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכֹל־עַתָּה, כי בהיות להם שופטים רבים ללך העשוק אל השופט בכל עת שירצה וימצאנו מוֹמֵן, כי אליך לא יוכל להקרב בכל עת מפני ההמון הגדול אשר לפניך והטורדה הגדולה אשר לך, ורבים מהם סבלו חמס הנעשה להם מפני שלא ידומן להם להגיד לך ולא יצו לעוב מלאכתם ועסקיהם עד בא העת הפנאי שיוכלו לגשת אליך.

וְזֶה טַעַם: איש על מקומו יבא בשלום, כי עתה מפני שלא יוכלו לגשת למשפט בכל עת לא יגורו בשלום, כי זה פתח לגזולים

לעמד בהיכל המלך (דניאל א', ד'). וכן, הנניעמו בחילך (תהלים נ"ט, י"ב). בכלך. וכן, וברב חילו לא ימלט (שם ל"ג, י"ז). מלשון הארמית שיאמר ביש לאל ידי (בראשית ל"א, כ"ט): אית חילא ביד. ולמטה אמר, ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל (פסוק כ"ה). המבחרים מכל העם, והכל בכלל, כאשר פרשתי.

שנאי בצע "ששונאין את ממונם" בדין, כההיא דאמרין (ב"ב נ"ח:), כל דינא דמפקין מיניה ממונא בדינא לאו דינא הוא. לשון רש"י. רצה לפרש שקל ממון שידעו בו שאדם יכול להוציאו מידם בדין ישנאו אותו ויחזירוהו מעצמם, ואפלו הוא שלהם באמת, כגון שקנה עבד שלא בעדים, וכיצא בו. אבל הלשון במקילתא אינו כן, אלא כך שנונה שם: שנאי בצע, שהן שונאין לקבל ממון בדין דברי רבי יהושע, רבי אלעזר המודעי אומר שנאי בצע אלו שהן שונאין ממון עצמן, אם ממון עצמן שונאין קל וחמר ממון חבירהם. פרש רבי יהושע שנאי בצע, שונאי "שחד", כמו: כלו בוצע בצע (ירמיה ו', י"ג). איש לבצעו מקצתו (ישעיה נ"ו, י"א). רבי אלעזר המודעי דרש כי הם "השונאים הממון הרב", ואין להם חפץ ברבוי כסף וזהב, כענין: אם אשמה כי רב חילי וכי כביר מצאה ידי (איוב ל"א, כ"ה). כי הממון יקרא בצע, מה בצע כי נהרג את אחינו (בראשית ל"ו, כ"ו). ואם בצע כי תסם דרךך (איוב כ"ב, ג'). והתרחמתי לה' בצעם וחילם לאדון כל הארץ (מקד' ד', י"ג). ושוב ראיתי

(כא) וטעם אנשי חיל. אנשים ראויים להנהיג עם גדול, כי כל קבוץ ואסף יקרא חיל, ואינו ביוצאי צבא המלחמה בלבד, וכן חיל גדול מאד (יחזקאל ל"ז, י'). ובארבה, חילי הגדול (יואל ב', כ"ה). ובממון, כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה (דברים ח', י"ז). ישאו על פתח צירים חיליהם (ישעיה ל', ו'). ובפרות, תאנה וקנן נהנו חילם (יואל ב', כ"ב). והנה יקרא איש חיל במשפטים, הקכם הנזיר והנזיר. ובמלחמה, הגבור הנזיר יודע מערכות המלחמה, ויקרא גם כן האשה אשת חיל (משלי ל"א, י'). בהיותה זריזה ויודעת בהנהגת הבית

והנה יתרו דבר בכלל ופרט, אמר "שיחזה אנשים ראויים להנהיג העם הגדול במשפטים", ופרט שיהיו יראי אלהים אנשי אמת ושונאי בצע, כי לא יהיו אנשי חיל במשפט בלי מדות הללו. ולא הצריך להזכיר חקמתם ובינתם, כי הדבר ברור שהוא בכלל אנשי חיל. וכאשר נאמר למשה (פסוק כ"ה): ויבחר משה אנשי חיל, הנה הכל בכלל, שהיו יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע ו"חכמים ונבונים". ועוד, שאמר: מכל ישראל, וטעמו המבחר מכל ישראל, והם שיש בהם כל המדות הללו, כי כיון שאמר: מכל ישראל, אמר שהיו המבחרים מכלם, כידוע כי הטובים שבישראל כל מדות טובות בהם, אבל יתרו מפני שלא היה רגיל בעם הצרף לפרש.

ויש מפרשים אנשי חיל, אנשי כח וזרירות, וכן אשת חיל, בעלת כח וזרירות בעבודת הבית, כאשר יפרש בה, כענין, ואשר כח בהם

♦ יום שלישי י"ד שבט ♦

(כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר:

(כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנָשֵׁי-חֵיל מִכָּל-יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רֹאשִׁים עַל-הָעָם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת:

כד וַקְבִּיל מֹשֶׁה לְמִימְרָא דְחֲמוּהִי וַעֲבַד כֹּל דִּי אָמַר:

כה וּבִחַר מֹשֶׁה גְבָרִין דְּחֵילָא מִכָּל יִשְׂרָאֵל וּמִנֵּי יִתְהוֹן רִישֵׁין עַל עַמָּא רַבָּנִי אֲלָפִין רַבָּנִי מֵאוֹתָא רַבָּנִי חֲמִשִּׁין וְרַבָּנִי עֶשְׂרִיתָא:

כו וַדִּינִין יֵת עַמָּא בְּכָל עֵדָן יֵת פְּתָגָם קָשִׁי מִיָּתָן לֹת מֹשֶׁה וְכָל פְּתָגָם זֶעַר דִּינִין אֲנוּן:

(כו) וַיִּשְׁפְּטוּ אֶת-הָעָם בְּכָל-עֵת אֶת-הַדָּבָר הַקָּשֶׁה וַיִּבְיֹאוּ אֶל-מֹשֶׁה וְכָל-הַדָּבָר הַקָּטָן וַיִּשְׁפְּטוּ הֵם:

כז"י ◀ וַיִּשְׁפְּטוּ • וַדִּינִין יֵת עַמָּא. • וַיִּבְיֹאוּ • מִיָּתָן. • וַיִּשְׁפְּטוּ הֵם • כְּמוֹ 'וַיִּשְׁפְּטוּ' (בְּחֻלָּם), וְכֵן (רֹת ב) "לֹא תַעֲבֹרֵי" כְּמוֹ: 'לֹא תַעֲבֹרֵי', וַתַּרְגְּמוּ: דִּינִין אֲנוּן. מִקְרָאוֹת הָעֵלְיוֹנִים הָיוּ לְשׁוֹן צְרוּרִי, לְכַף מְתַרְגְּמִין וַיְדוּנוּן וַיִּתְּנוּ דִּינוֹן, וּמִקְרָאוֹת הַלָּלוּ לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה.

כו וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה יֵת חֲמוּהִי וַאֲזַל לָהּ לְאַרְעָה:

(כו) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת-חֲתָנוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל-אַרְצוֹ:

כז"י ◀ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ • לְגִיר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ (מְכִילֵתָא) •

♦ יום רביעי ט"ו שבט ♦

א בִּירְחָא תְּלִיתָאָה לְמַפְק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמַצְרַיִם בְּיוֹמָא הַדִּין אֹתוֹ לְמַדְבָּרָא דְּסִינִי:

יט (א) בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָא מִצְרַיִם בְּיוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבָּר סִינִי:

כז"י ◀ בְּיוֹם הַזֶּה • (שְׁבַט פו) בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ. לֹא הָיָה צָרִיף לְכַתֵּב אֶלָּא בְּיוֹם הַהוּא. מַהוּ בְּיוֹם הַזֶּה? שְׂהִיָּהוּ דְּבִרְי תוֹרָה חֲדָשִׁים עָלֶיךָ כְּאֵלוֹ הַיּוֹם נִתְּנוּ. רַמְבַּ"ן

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִתְּחִילָת בְּיוֹם, אֲבִרְמוּבִיץ

בְּיוֹדֵעַ שְׁמֻשָּׁם נְסֻעוֹ, אֶלָּא מְקִישׁ נְסִיעָתָם מִרְפִּידִים לְחֻנְתָּם בְּמִדְבָּר סִינִי מִה חֻנְתָּן בְּתַשׁוּבָה אֲף נְסִיעָתָן בְּתַשׁוּבָה. לְשׁוֹן רַש"י. וְלֹא תְּבִינֹתִי זֶה, שְׂכַף נֶאֱמַר בְּכָל הַמִּסְעוֹת, וַיִּחְנוּ בְּאֵלִים, וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיִּבְּאוּ אֶל מִדְבָּר סִין (לְעִיל ט"ז, א'), וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר סִין וַיִּחְנוּ בְּרִפְיִים (שָׁם י"ז, א'), וְכֵן כָּל פְּרָשַׁת מִסְעֵי. וַיִּרְצָה הַכְּתוּב לְפָרֵשׁ שְׁלֹא הָיוּ חֲנִיּוֹת אַחֲרוֹת בִּינִיָּהן.

וּלְשׁוֹן מְכִילֵתָא (כָּאן) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיִּבְּאוּ מִדְבָּר סִינִי, וְהֵלֵא כְּבָר נֶאֱמַר בְּפִרְשַׁת מִסְעוֹת, וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיִּחְנוּ בְּמִדְבָּר סִינִי (בְּמִדְבָּר ל"ג, ט"ו), וּמַה תְּלַמּוּד לֹאמַר וַיִּבְּאוּ מִדְבָּר סִינִי מְקִישׁ נְסִיעָתָם מִרְפִּידִים וְכו'. וְהַעֲנִין לֹאמַר מִפְּנֵי שְׂכָל הַמִּסְעוֹת שְׁסָפֵר בְּהֵן כָּאן מֵאֵילָם (לְעִיל ט"ז, א'). וּרְפִידִים (שָׁם י"ז, א'). נִשְׁנוּ בְּפִרְשַׁת אֵלֶּה מִסְעֵי בְּשִׁבְלֵי דְּכָרִים שְׁנִתְּחַדְּשׁוּ בְּהֵן שָׁם בְּכְתוּב, אֲבָל הַמִּסְעָה הַזֶּה סָפֵר אוֹתוֹ הַכְּתוּב כָּאן וְכָאן בְּשׁוּדָה, וְהַעֲרֹךְ לְדָרֵשׁ שְׁהִיָּה לְעֶרְךָ הַהִשָּׁשׁ.

הַחֲדָשׁ בָּאוּ לָשֵׁם. וְאַחֲרֵי כֵן חֲזַר לֹאמַר כִּשְׁאֵר הַמִּסְעוֹת: וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים. וְהִזָּה רְאוּי גַם כֵּן שְׂיֵאמַר: וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיִּחְנוּ בְּמִדְבָּר סִינִי, אֲבָל כְּתָב: וַיִּבְּאוּ מִדְבָּר סִינִי, לֹאמַר כִּי מִיָּד שְׂבָאוּ אֶל מִדְבָּר סִינִי חֲנוּ בְּמִדְבָּר בְּרֵאוֹתָם הָהָר מִנְּגִד, וְלֹא הִמְתִּינוּ עַד שְׂיִכְנְסוּ בוֹ אֶל מְקוֹם טוֹב לְחֻנּוֹת שָׁם, אֲבָל חֲנוּ בְּמִדְבָּר אוֹ בְּחוֹרֵב שֶׁהוּא מְקוֹם חֲרֵב שְׂמָמָה לְפָנֵי הָהָר. וְזֶה טַעַם: וַיִּחְנוּ בְּמִדְבָּר וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר.

וַיִּתְּכֵן שְׁהִבְדִּילוֹ מִתּוֹכָם כָּל הָאֲסִפְסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבָּם, וַיִּחְנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַדֵּם לְפָנֵי הָהָר, וְעָרַב רַב אַחֲרֵיהֶם, כִּי לִישְׂרָאֵל יִתֵּן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שְׂאָמַר: כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִצְחָק וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל (בְּפִסְק הָבָא). וְזֶה טַעַם וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל, אוֹ הוּא לְהַזְכִּירָם דֶּרֶךְ כְּבוֹד בְּקִבְלָם הַתּוֹרָה.

וְרַש"י כְּתָב וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים, מַה הָעֶרְךָ לְחֲזוֹר וּלְפָרֵשׁ מִהֵיכָן נְסֻעוֹ, וְהֵלֵא כְּבָר נֶאֱמַר כִּי בְּרִפְיִים הָיוּ חֲנוּנִים (לְעִיל י"ז, א').

לַעֲשׂוֹת חֲמָס וְלַעֲשׂוֹקִים לַעֲשׂוֹת מְרִיבָה. וְטַעַם: עַל מְקוֹמוֹ, "אֶל כָּל הַמְּקוֹם" אֲשֶׁר יָבֹאוּ שָׁמָּה בְּהִיוֹתָם בְּמִחְנָה בְּמִדְבָּר. וְדִקְדָּקוֹ רַבּוּתֵינוּ (סִנְהֶדְרִין ל"ד:) מִלְשׁוֹן וַיִּשְׁפְּטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת, שְׂדִינֵי מְמוֹנוֹת גּוֹמְרִין אֲפִלוּ בְּלִילָה, כִּי לֹא אָמַר כָּל הַיּוֹם.

(א-ב) בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי. הִזָּה רְאוּי שְׂיֵאמַר הַכְּתוּב וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיִּחְנוּ בְּמִדְבָּר סִינִי בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאתָם מֵאַרְצָא מִצְרַיִם, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר לְמַעַל (ט"ז, א'). בְּמִדְבָּר סִין, אֲבָל בְּעִבּוֹר הַיּוֹם בִּיאָתָם בְּמִדְבָּר סִינִי שְׂמָחָה לָהֶם יוֹם טוֹב, וּמַעַת אִתָּם מִמְצָרִים נִכְסָפִים אֵלָיו, כִּי יָדְעוּ שְׁשָׁם יִקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, כִּי מֹשֶׁה הִגִּיד לָהֶם מַה שְׁנֶאֱמַר לוֹ: תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה (לְעִיל ג', י"ב), וְגַם לְפָרְעָה אָמַר גִּלְכָּה נָא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחְתָּ לַה' אֱלֹהֶינוּ (שָׁם ה', ג'), וְהוּא הִמְחִילָם מִמְצָרֵים וַעֲדָה רַב סִינִי, בְּעִבּוֹר זֶה הַתַּחֲתִיל הַפְּרָשָׁה כִּי בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי בְּיוֹם הַזֶּה שְׁהִתְחִיל

שיעור יומי ליום רביעי ט"ו שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יט – פרשת יתרו

(ב) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הַהֵר •
בִּנְטָלוּ מִרְפִּידִים וַאֲתוּ לַמִּדְבָּר דְּסִינִי וַיִּשְׁרֻ בַּמִּדְבָּר וַיִּשְׂא תַּמָּן יִשְׂרָאֵל לִקְבֹּל טוֹרָא:

כ"י • וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים • לְמָה הֶצְרַךְ לָחוּז וּלְפָרֵשׁ מֵהִכָּן נִסְעוּ, וְהֵלֵא כָּכָר כָּתֹב שִׁבְרִפִּידִים הָיוּ חוֹנִים, בִּירוּעַ שְׁמִשָּׁם נִסְעוּ? אֵלָּא לְהַקִּישׁ נִסְיַתָּן מִרְפִּידִים לְבִיאָתָן לַמִּדְבָּר סִינִי: מֵה בִיאָתָן לַמִּדְבָּר סִינִי בִתְשׁוּבָה, אֵף נִסְיַתָּן מִרְפִּידִים בִּתְשׁוּבָה (מְכִילֵתֶּךָ) • וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל • כָּאִישׁ אֶחָד בְּלֵב אֶחָד, אֲבָל שָׂאָר כָּל הַחַנִּיּוֹת בִּתְרַעוּמוֹת וּבְמַחֲלָקֶת (מְכִילֵתֶּךָ) • נֶגֶד הַהֵר • לְמַזְרָחוֹ, וְכָל מְקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא נֶגֶד, פָּנִים לַמִּזְרָח.

(ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הַהֵר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב וְתֹגִיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל:
ג וּמֹשֶׁה סָלַק לְקֶדֶם יְיָ וַיִּקְרָא לֵה יְיָ מִן טוֹרָא לְמִימַר כְּדָנָן תִּימַר לְבֵית יִעֲקֹב וְתֹגִיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וּמֹשֶׁה עָלָה • בַּיּוֹם הַשְּׁנִי, וְכָל עֲלִיּוֹתָיו בְּהַשְׁכָּמָה הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (לִקְחוּן לַד') "וַיִּשְׁכַּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר". כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה וּכְסֻדֵּר הַזֶּה (שְׁבַת פ') • לְבֵית יִעֲקֹב • אֵלָיו הַנָּשִׁים, תֹּאמַר לָהֶם בְּלִשׁוֹן רַכָּה. וְתֹגִיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל • עֲנִשִּׁין וְדִקְדוּקִין, פָּרֵשׁ לְזִכְרֵים דְּבָרִים הַקָּשִׁין כְּגִידִין (מְכִילֵתֶּךָ) • רַמְבַּן

(ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׁא אֶתְכֶם עַל־כִּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָבֹא אֶתְכֶם אֵלַי:
ד אַתֶּם חֲזַתִּין דִּי עֲבַדְתִּי לְמִצְרַיִם וְנִטְלִיתִי יְתִכּוֹן כְּדַעַל גְּדִפִי נִשְׁרִין וְקִרְבִּית יְתִכּוֹן לְפִלְחָנִי:

כ"י • אַתֶּם רְאִיתֶם • (שְׁבַת פ') לֹא מִסֵּרְתָּ הִיא בִּידְכֶם, וְלֹא בְּדָבָרִים אֲנִי מַשְׁגֵּר לָכֶם, לֹא בְּעִדִּים אֲנִי מַעֲרִיד עֲלֵיכֶם, אֵלָּא "אַתֶּם רְאִיתֶם" אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם, עַל כֵּמָה עֲבַרְתֶּם הָיוּ חֲבִיבִין לִי קֶדֶם שֶׁנִּזְדָּוּגוּ לָכֶם וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם, אֵלָּא עַל יָדְכֶם. וְאֲשָׁא אֶתְכֶם • (מְכִילֵתֶּךָ) זֶה הַיּוֹם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעְמָסֶס, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַפְזִירִין בְּכָל אֶרֶץ גִּשְׁשׁ, וְלִשְׁעָה קִלְהָ כְּשֶׁבָּאוּ לִיסֵעַ וּלְצֹאת, נִקְבְּצוּ בָּלֶם לְרַעְמָסֶס. וְאֲנִי קְלוֹס תִּרְגָּם: 'וְאֲשָׁא', 'וְנִטְלִיתִי יְתִכּוֹן', כִּמּוֹ וְאִסִּיעַ אֶתְכֶם, – תִּקַּן אֶת הַדְּבָר, דֶּרֶךְ כְּבוֹד לְמַעֲלָה. עַל כִּנְפֵי נְשָׁרִים • כְּנֶשֶׁר הַנוֹשֵׂא גּוֹזְלִיו עַל כִּנְפָיו, שֶׁכָּל שָׂאָר הָעוֹפּוֹת נוֹתְנִים אֶת בְּנֵיהֶם בֵּין רִגְלֵיהֶם, לְפִי שֶׁמִּתְרַאֲוֶין מַעוֹף אַחֵר שְׁפוּרָח עַל גְּבִיהֶם, אֲבָל הַנֶּשֶׁר הַזֶּה אֵינוֹ מִתְרַאֲוֶה אֵלָּא מִן הָאָדָם שֶׁמָּא יִזְרַק בּוֹ חֵץ, לְפִי שֶׁאֵין עוֹף אַחֵר שְׁפוּרָח עַל גְּבִיו. לְכָךְ נוֹתֵן עַל כִּנְפָיו, אוֹמֵר: מוֹטֵב כְּנֶס הַחֵץ בִּי וְלֹא בְּכִנִּי. אֵף אֲנִי עָשִׂיתִי כֵן: "וַיִּסֵּעַ מִלֶּאֱדָה הָאֱלֹהִים וְגוֹ", וַיָּבֹא בֵּין מַחְגֵּה מִצְרַיִם וְגוֹ", וְהָיוּ מִצְרַיִם זוֹרְקִים חֲצִים וְאֲבָנֵי בְּלִיסְטִרְאוֹת, וְהָעֵנָן מִקְבֵּלָם. וְאָבֹא אֶתְכֶם אֵלַי • כְּתִרְגוּמוֹ. רַמְבַּן

(ה) וְעַתָּה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל־הָעַמִּים בִּיְלִי בְּלִי־הָאָרֶץ:
ה וַיִּכְעַז אִם קִבְּלָא תִקְבְּלוֹן לְמִימְרִי וְתִשְׁרֻן יְת קִנְמִי וְתִהוּן קְדָמִי חֲבִיבִין מִכָּל עַמֻּמָּא אֲרִי דִי לִי כָּל אֶרֶעָ:

כ"י • וְעַתָּה • אִם עָתָה תִקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם, יַעֲרֹב לָכֶם מִכָּאן וְאֵילָף, שֶׁכָּל הַתַּחֲלוֹת קִשּׁוֹת (מְכִילֵתֶּךָ. שְׁבַת פ') • וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי • שֶׁאֲכַרְתָּ עִמָּכֶם עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה. סִגְלָה • אוֹצֵר חֲבִיב, כִּמּוֹ: (קִהְלֵת ב') "וַיִּסְגְּלוּ מַלְכִּים", כְּלִי־יִקָּר וְאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהַמְּלָכִים גּוֹנְזִים אוֹתָם, כִּךְ אֵתָּם תִּהְיוּ לִי סִגְלָה מִשְׂאָר אַמּוֹת, וְלֹא תֹאמְרוּ אֵתָּם לְבִדְכֶם שְׁלִי וְאֵין לִי אֲחֵרִים עִמָּכֶם, וּמֵה יֵשׁ לִי עוֹד שֶׁתִּהְיֶה חֲבִתְכֶם נִפְרָת, "כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ", וְהֵם בְּעִינֵי וּלְפָנֵי לְכֻלָּם. רַמְבַּן

רַמְבַּן עַל הַתּוֹרָה – מִתְּחִלַּת בְּלוֹס, אֲבִרְמוּבִיץ

שְׁתַּרְגָּם "וְקִרְבִּית יְתִכּוֹן לְפִלְחָנִי", דֶּרֶךְ כְּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה תִפְסַר לְעִצְמוֹ.
(ה"ו) וְטַעַם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, הַבְּרִית אֲשֶׁר בְּרַתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים וְלִזְרָעָם אַחֲרֵיהֶם (בְּרַאשִׁית י"ז, ז').
וְר"א אָמַר, הַבְּרִית שֶׁיִּכְרַת מֹשֶׁה עִם יִשְׂרָאֵל אַחֵר מִתּוֹרָה, כִּמּוֹ שֶׁאָמַר (לְהֵלֵךְ כ"ד, ח').
הַזֶּה דָּם הַבְּרִית אֲשֶׁר בְּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.
וְעַל דֶּרֶךְ הַקָּמָת, שֶׁתִּשְׁמְרוּ אֶת בְּרִיתִי לְדָבָר

שֶׁקָּרָא לוֹ וְעָלָה אֵלָיו. וְלֹא נִרְאָה לִי, כִּי הַקְּרִיאָה הִיא כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב. וְהוּא יִפְרֹשׁ וַיִּקְרָא אֵלָיו לֵאמֹר לוֹ כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב. וְאֵינֶנּוּ נִכּוֹן. וְטַעַם עָלָה אֵל הָאֱלֹהִים, וַיִּקְרָא אֵלָיו ה', כִּי עָלָה אֵל כְּבוֹד הַשֵּׁם שֶׁשָּׁכַן בְּהַר לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל עֲשֵׂת הַדְּבָרֹת (לְהֵלֵךְ כ'), (ב'), וּבְשִׁמּוֹ הַגָּדוֹל יִדְבַּר עִם מֹשֶׁה, כְּטַעַם אִם יִהְיֶה נִבְיָאָם וְגו' (בַּמִּדְבָּר י"ב, ו'–ח').
(ד) וְאָבֹא אֶתְכֶם אֵלַי. אֵל מְקוֹם כְּבוֹדִי, הַהֵר הַזֶּה אֲשֶׁר שְׁכִנְתִּי שָׁם עִמָּכֶם. וְאֲנִי קְלוֹס

(ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים. מִיּוֹם בּוֹאֵם אֵל ה' סִינִי כִּסֵּה הָעֵנָן אֶת הַהֵר וְשָׁם כְּבוֹד ה', וְזֶה שֶׁכְּתוּב: וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד ה' עַל ה' סִינִי וַיִּכְסְהוּ הָעֵנָן שְׁשַׁת יָמִים (לְהֵלֵךְ כ"ד, ט"ז), קֶדֶם מִתּוֹרָה (יוֹמָא ד'), וּלְפִיכָף אָמַר: וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים, כִּי עָלָה אֵל קִצָּה הַהֵר לְהִזְדַּמֵּן לְפָנָיו, וְלֹא בָּא אֵל הָעֲרַפֵּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים. וַיִּקְרָא אֵלָיו הַשֵּׁם מֵרָאשׁ הַהֵר: כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב.
וְרַבִּי אֲבֵרָהָם אָמַר כִּי וַיִּקְרָא אֵלָיו מִקֶּדֶם,

(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מִמְּלֶכֶת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט" – וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מִמְּלֶכֶת כְּהֻנִּים • שָׂרִים, כְּמֵה דְאֵת אֲמֵר: (שמואל ב ח) "וּבְנֵי דֹדֵר כְּהֻנִּים הָיוּ". אֵלֶּה הַדְּבָרִים
לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 21)

ממלכת כהנים, שָׂרִים (רש"י יט, ו) יש לשאל, מדוע לא פָּרַשׁ 'מִשְׁרָתִים', כפי שפָּרַשׁ לעיל (ויגש מז, כב): "כָּל לָשׁוֹן כִּהֵּן מִשְׁרָת
לְאַלְקוֹת הוּא". וְגַם לומר, שֶׁהַתָּאֵר 'מִשְׁרָת לְאַלְקוֹת' מִתְאִים רק בְּמִי שֶׁמִּשְׁרָת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְכִדְמוּהוּ, כְּפִתּוּב (עקב י, ח) "לְעִמּוֹד
לְפָנָי ה' לְשִׁרְתּוֹ", אֲף לֹא לְגַבִּי כָּלֹלוֹת קִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל. רמב"ן

♦ יום חמישי ט"ז שבט ♦

(י) וַיִּבֹּא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיִּשֶׂם לְפָנֵיהֶם אֶת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה: רמב"ן

(ח) וַיַּעֲנוּ כָּל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מִשֶּׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:

כ"ט" – וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם וְגוֹ' • בְּיוֹם הַמַּחֲרָת, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי, שֶׁהָיָה בְּהַשְׁכָּמָה עֲלֶהּ. וְכִי
צָרִיף הָיָה מֹשֶׁה לְהַשִּׁיב? אֵלֶּה בֹּא הַפְּתוּב לְמַדֵּף דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא אָמַר: הוּאִיל וַיּוֹדַע מִי שֶׁשְּׁלַחְנִי,
אֵינִי צָרִיף לְהַשִּׁיב. רמב"ן

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֶנָן
בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עַמְּךָ וְגַם־כִּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם
וַיַּגִּד מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

"שִׁמְיָה בְּפִיָּהֶם" (דְּבָרִים ל"א, י"ט). וַאֲנִינוּ
אֵלֶּה כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי. וְכֵן טַעַם: וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם
יַחְדָּו, כִּי מֹשֶׁה קָרָא לְזֻקְנֵי הָעָם שֶׁהֵם חֲכָמִים
וְשׁוֹפְטִים, כִּי לָהֶם הַבְּחִירָה, וְשֶׁם לְפָנֵיהֶם כָּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲמַד כָּל הַעֲדָה, כִּי עַל כָּל־
צִוָּה: כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְכִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
(פסוק ג'), וְהֵם לֹא הִמְתִּינוּ לַעֲשֶׂה וּבְחִירָה,
וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ לְמַקְטָן וְעַד גְּדוֹל:
כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה, וְכֵן אָמַר עוֹד: וַיַּעֲנוּ כָּל
הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ (לְהֵלֵךְ כ"ד, ג').

(ח"ט) וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'.
"שָׁשׁ לְפָנָיו אֶל הָהָר עִם מַעֲנֵה הָעָם".
וְהִנֵּה הִלֵּל גָּלוּי לְפָנָיו וְלֹא שָׁאֲלוּ מֶה עָנָה לָךְ
הָעָם הַזֶּה, וְכַעֲנֵן שֶׁכְּתוּב: וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל
דְּבָרֵיכֶם בְּדַבְּרֵיכֶם אֵלַי (דְּבָרִים ה', כ"ה).
וּבְבֹאֵו לְפָנָיו אָמַר ה' יִתְבָּרֵךְ: הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא
אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֶנָן בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרֵי
עַמְּךָ וְגַם כִּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם, וְאִזּוּ הִגִּיד לְפָנָיו
וְאָמַר: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם כִּינִיף מֵאֲמִינִים הֵם
וּמִקְבְּלִין עֲלֵיהֶם כָּל אֲשֶׁר תִּדְבֹּר, וְכֵן, וְשִׁיבֻ
אֲתָם דָּבָר וַיִּרְאוּ אֶת פְּרִי הָאָרֶץ (בְּמִדְבָּר

שָׂאֵמֶר, קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' (וַיִּקְרָא
י"ט, ב'). וְהִנֵּה הַבְּחִירָה בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם
הַבָּא.

(ד"ח) וַיִּשֶׂם לְפָנֵיהֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.
טַעַמּוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם "הִנֵּה נִתְּנִי לְפָנֵיכֶם
הַדְּבָרִים", בְּחִירָה לָכֵם הַיּוֹם אִם תַּעֲשֶׂנוּ כֵּן,
וְלִכְּנָן עָנּוּ אוֹתוֹ: כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה (פסוק
ח'), כְּטַעַם: רָאֵה נִתְּנִי לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם אֶת
הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הַנֶּרֶע (דְּבָרִים
ל', ט"ו). וְכֵן, וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים
לְפָנֵיהֶם (לְהֵלֵךְ כ"א, א'). שִׁיבֵנוּ שֶׁאֵם יִתְבָּרֵךְ
וַיִּקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹתָם. וְעַל כֵּן אָמַר שֵׁם:
וַיִּבֹּא מֹשֶׁה וַיִּסְפֹּר לָעָם אֶת כָּל דְּבָרֵי ה' וְאֶת
כָּל הַמִּשְׁפָּטִים, וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ
כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה (שם כ"ד,
ג'). וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דְּבָרִים ד', מ"ד). שֶׁאָמַר לְדוֹר
הַבָּא בְּאָרֶץ אִם יִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה, כִּי
בֹא לְכָרֶת עִמָּהֶם בְּרִית בְּעִרְבוּת מוֹאֵב כְּאֲשֶׁר
כָּרַת עִם אֲבוֹתֵיהֶם בְּחוֹרֵב.
וְהַגָּאֹן רַב סַעֲדִיָּה אָמַר כִּי וַיִּשֶׂם לְפָנֵיהֶם כְּמוֹ:

בִּי, כִּי אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹלִי וְעֲשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר.

וְהִיָּתָם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, "שִׁתְּהִיו
בְּנֵי סֻגְלָה". דְּבָרֵךְ נִחְמָד לֹא מִסְרֵנוּ
הַמֶּלֶךְ בְּיַד אֲחֵר, כְּמוֹ: וְסֻגְלַת מְלָכִים וְהַמְדִּינוֹת
(קִהְלֶת ב', ח'). וְאָמַר כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ, כְּטַעַם:
אֲשֶׁר חֶלֶק ה' אוֹתָם לְכָל הָעַמִּים, וְאֶתְכֶם לְקַח
ה' (דְּבָרִים ד', י"ט-כ'). וְכֵן אָמַר (וַיִּקְרָא כ',
כ"ו). וַאֲבָדֶל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי.
אוֹ יִהְיֶה "סֻגְלָה" דְּבָקוֹת, כִּי לִי הָאָרֶץ
הַנִּקְרָאת כָּל, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי בְּפִסּוּק: וְה'
בְּרַךְ אֶת אֲבִירָהּ בְּכָל (בְּרִאשִׁית כ"ד, א').
וְהַמִּשְׁפָּלִי זִבְיָן.

וְכֵן, וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי (פְּסוּק ו'), שִׁתְּהִיו
אֲתָם לִי בִּיחּוּד, וְלֹא כְּשֶׁאֵר הָעַמִּים. וְכֵן
אָמַר בְּמִכִּילֶתָא (שם) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי, כְּכִכּוֹל
אֵינִי מַעֲמִיד וְאֵינִי מַשְׁלִיט עֲלֵיכֶם אֵלֶּה אֲנִי,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: הִנֵּה לֹא גִנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר
יִשְׂרָאֵל (תְּהִלִּים קכ"א, ד').

(ו) מִמְּלֶכֶת כְּהֻנִּים, וְתִהְיוּ מִמְּלֶכֶת "מִשְׁרָתִים",
וְגוֹי קָדוֹשׁ לְדַבְּקָה בְּאֵל הַקָּדוֹשׁ, כְּמוֹ

רש"י • בעב הענן • במעבה הענן, וזהו ערפל. וגם כך • גם בנביאים הבאים אחריו. ויגד משה וגו' • ביום המחרת, שהוא רביעי לחדש. את-דברי העם וגו' • תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמע ממך: 'אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו'. רמב"ן

(י) ויאמר יהוה אל-משה לך אל-העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם:

רש"י • ויאמר ה' אל-משה • אם בן שמזיקין לדבר עם, לך אל העם. וקדשתם • וזמנתם, שניכינו עצמם היום ומחר. רמב"ן

(יא) והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל-העם עליהר סיני:

רש"י • והיו נכנים • מבדלים מאשה. (מכילתא) • ליום השלישי • (מכילתא) שהוא ששי בחדש, ובחמישי בנה משה את המזבח תחת החר ושתים-עשרה מצבה, כל הענן האמור בפרשת "ואלה המשפטים", ואין מקדם ומאחר בתורה. לעיני כל העם • מלמד שלא היה בהם סומא, שנתרפאו כלם (מכילתא) • רמב"ן

(יב) והגבלת את-העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל-הנגע בהר מות יומת:

רש"י • והגבלת • קבע להם תחומין לסימן שלא יקרבו מן הגבול והלאה. לאמר • הגבול אומר להם: השמרו מעלות מכאן והלאה, ואתה תזהירם על כך. ונגע בקצהו • אפלו בקצהו.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ובמכילתא (פאן) ראיתי בעבור שמע העם בדברי עמך, מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא למשה, הרי אני קורא לך מראש החר ואתה עולה, שנאמר: ויקרא ה' למשה (להלן פסוק כ'), וגם כך נאמינו לעולם, גם כך גם בנביאים העתידיים לעמוד אחריו. מטיין דבריהם לדעת ר"א.

(י) וקדשתם היום ומחר. פרש רש"י "וזמנתם". וכן דעת אגלונס. וזמנתו: אני צויתי למקדשי (ושעיה י"ג, ג'), וכן, התקדשו למחר (במדבר י"א, י"ח). ור"א אמר שיתקדשו במים. ומה טעם היום ומחר, ואין צריך לרחץ אלא פעם אחת. והנכון שיהיו "קדושים", שלא יגשו אל אשה ואל כל טמאה, כי הנשקר מן הטמאה יקרא מקדש, כמו שאמר בכתובים: לנפש לא ישמא (ויקרא כ"א, א'), קדשים יהיו לאלהיהם (שם כ"א, ו'), וכתוב: כי הכהנים לא התקדשו (ד"ה ב' ל', ג'), ר"ל לא השתדלו, וכן: כי אם אשה עצרה לנו ויהיו כלי הנערים קדש (שמואל א' כ"א, ו'). ובדודע כי יתקדו במים, והוא נלמד "מכפוס הבגדים". וכך אמרו במכילתא (פאן) אין כפוס בגדים בתורה שאין טעון טבילה. (יא) ירד ה' לעיני כל העם. "שפלים יראו בדרתו שם", כי יראה מראה כבוד ה'

הענן, שתגשגש אתה אל הערפל בעבור שמע העם "דבר", ויהיו הם עצמם נביאים בדברי, לא שיאמינו מפי אחרים, כמו שנאמר: בואמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי למען ילמדו ויראה אתי כל הנמים (דברים ד', י'), וגם כך נאמינו לנצח בכל הדורות, ואם יקום בקרבם נביא או חולם חלום כנגד דברך נכחישוהו מיד, שפבר ראו בעיניהם ושמעו באזניהם שהנעת למעלה העליונה בנבואה, יתברר להם ממך מה שכתוב, אם יהיה נביאם ה' במראה אליו ותודע בחלום אדבר בו, לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא פה אל פה אדבר בו (במדבר י"ב, ו' ח'), ולכן אמר: בעבור שמע העם בדברי עמך, "כי ישמע דבר" מתוך האש וידעו שאני ה' מדבר עמך ונאמינו בדברי וגם כך לעולם.

וכן מה שאמרו היום הנה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה', כ"א). לומר הנה נתקדם הדבר אצלנו בראית עינינו כאשר היה חפץ אלהים, ומעשה קרב אתה שידענו כך שהנעת למעלה הגדולה ושמע כל אשר אמר ה' אליהו ושמענו מפיך ועשינו (שם פסוק כ"ד), שפבר נאמנה נבואתך כי היא העליונה על כל הנביאים.

י"ג, כ"ו), שובם אליהם עם הדברים שראו, כי אחר כך אמר: ויספרו לו ויאמרו. ואין צורך לדברי ר"א בזה.

(ט) בעב הענן. הוא הערפל אשר שם האלהים (להלן כ', י"ח), והכל רואין ומפירין בן, כמו שאמר (להלן כ"ד, י"ז). ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש החר ויעיני בני ישראל. בעבור שמע העם בדברי עמך. אמר ר"א כי היו בישראל אנשים שהיתה להם הנבואה בספק, ואף על פי שכתוב, ונאמינו בה' ובמשה עבדו (לעיל י"ד, ל"א), שם אמר: וירא ישראל, ולא כל ישראל, וזהו שאמרו אליו: היום הנה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה', כ"א), כי לא היו מאמינים בן מתחלה, וזה טעם: בעבור שמע העם בדברי עמך, עשרת הדברים, וגם כך נאמינו, שאתה נביא, כי מעשה יתאמת אצלם ענין הנבואה. ונאמינו נכון, כי ידע אברהם לא יסתפקו בנבואה, כי האמינו בה מאבותם. וכבר אמר עוד: ונאמן העם וישמעו (לעיל ד', ל"א), ונאמינו בה' ובמשה עבדו (שם י"ד, ל"א), ואם לא אמר שם כל העם וכל ישראל אף כאן לא נאמר בעבור שמע כל העם.

והנכון בעיני שאמר, אני בא אליך בעב

(יג) לֹא־תִנֶּעַ בּוֹ יָד בַּיֶּסֶקֶל יִסְקַל אֶו־יִרְה יִירָה אִם־
בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בַּמִּשְׁחָה הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בָהֶר:

יג לא תקרב בה ידא ארי אתרגמא יתרגם
או אשתדאה ושתדי אם בעירא אם אנשא
לא יתקנם במיגר שופרא אנון מרשן למסק
בטורא:

כז"י ירה יירה • (סנהדרין מא) מכאן לנסקלים שהם נדחין למטה מבית
הסקילה שהיה גבה שתי קומות. יירה • ישלף למטה לארץ, כמו (לעיל טו) "ירה בים". במשח הבל • כשימשח
היבל קול ארץ, הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנסתלק, הם רשאים לעלות. היבל • הוא שופר של
איל, שכן בערבא קורין לדכרא יובלא, ושופר של אילו של יצחק היה. רמב"ן

(יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיַּכְבְּסוּ
שְׂמֹלֹתָם:

יד ונתת משה מן טורא לנת עמא וזמין ית
עמא וחרורו לבושיהון:

כז"י מן-ההר אל-העם • מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו, אלא מן ההר אל העם. רמב"ן

(טו) וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֵיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל־תִּגְשׁוּ
אֶל־אִשָּׁה:

טו ואמר לעמא הוו זמנין לתלתא יומין לא
תקרבון לצד אתתא:

כז"י הֵיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים • לסוף שלשלת ימים, הוא יום רביעי, שהוסיף משה יום אחד מדעתו, כדברי רבי
יוסי, (שבת פו). ולדברי האומר: 'בשש בחדש נתנו עשרת הדברות', לא הוסיף משה כלום. ולשלשלת ימים, כמו ליום
השלישי. אל-תגשו אל-אשה • כל שלשלת ימים הללו, כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות
לקבל תורה, שאם ישמשו תוך שלשה ימים, שמא תפלט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה, ותחזור ותטמא, אכל
מששקתה שלשה ימים כבר הנרע מסרים ואינו ראוי להזרע, וטהור מלטמא את הפולטת.

(טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים
וַעֲנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקוֹל שֹׁפָר חֹזֵק מְאֹד וַיַּחֲרֹד כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

טז והיה ביוםא תליתאה במהוי צפרא והיה
קלין וברקין ועננא תקיף על טורא וקל
שופרא תקיף לחדא וזע כל עמא די
במשרייתא:

כז"י בִּהְיוֹת הַבֹּקֶר • מלמד שהקדים על ידם, מה שאין דרוך בשך ודם לעשות כן, שהיה הרב ממתיין לתלמיד, וכן
מצינו: (ביחזקאל א) "קום צא אל-הבקעה וגו' ואקום ואצא אל-הבקעה והנה-שם כבוד-ה' עומד".

(יז) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה
וַיִּתְיַצְבוּ בַּתַּחֲתִית הָהָר:

יז ואפיק משה ית עמא לקדמות מימרא דיי
מן משרייתא ואחעתדו בשפולי טורא:

כז"י לִקְרַאת הָאֱלֹהִים • (מכילתא) מגיד שהשכינה יצאה לקראתם, כחתן היוצא לקראת פלה, וזהו שנאמר: (דברים לג)
"ה' מסיני בא", ולא נאמר: 'לסיני בא'. בתחתית ההר • לפי פשוטו: ברגלי ההר. ומדרשו, שנתלש ההר ממקומו
ונכפה עליהם כגיגית (שבת פח).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

את העם. למד כאן שגם הדבור הזה שאמר
בו: ויאמר ה' אל משה לך אל העם (פסוק
'.), הנה בהר, שהיה משה עולה שם בכל
פעם לדבר אתו. ובמכילתא (כאן) דרשו בו,
מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו ולא
היה הולך לביתו כלל אלא מן ההר אל
העם.

(נבחים פ"ה:). אולי גבל הקדוש ברוך הוא
עפר קרנו והחזירו למה שהיה.
אכל לפי דעתו האגדה הזו יש לה סוד,
ואמרו שזה הקול הוא פחד יצחק,
ולכך אמר: ויחרד כל העם אשר במחנה
(פסוק ט"ז). ולא השיגו דבור בגבורה הזאת
וזאתי קול (דברים ד', י"ב).
(יד) וירד משה מן ההר אל העם ויקדש

כאש אכלת בראש ההר (להלן כ"ד, י"ז).
לא שינאו את השם, דכתיב: כי לא יראני
האדם וחי (להלן ל"ג, כ').
(יג) במשח היבל המה יעלו בהר. הוא
שופר של איל, ושופר אילו של יצחק
היה (פדר"א פ' ל"א). לשון רש"י. ולא
הבינותי זה, כי אילו של יצחק עולה הקריב
אותו, והקרנים והטלפים הכל נשרף בעולות

(יח) וְהָרָה סִינִי עֵשֶׂן כָּלוּ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ בַּעֲשֵׂן הַכִּבְשָׁן וַיַּחֲרֵד כָּל־הָהָר מְאֹד:

יח וטורא דסיני תנן פלה מן קדם דאתגלי עלוהי יי באשטא וסליק תננה כתננה דאתנא וזע כל טורא לחדא:

ה"י א עשן כלו • אין עשן זה שם דבר, שהרי נקוד השי"ן פתח, אלא לשון פעל, כמו: אמר, שמר, שמע. לך, תרגומו: 'תנן בלה', ולא תרגם תנא, וכל עשן שבמקרא, נקודים קמץ, מפני שהם שם דבר. הכבשן • של סיד. יכול ככבשן זה ולא יותר? תלמוד לומר "בוער באש עד לב השמים". ומה תלמוד לומר כבשן? לסבר את האזן מה שהיא יכולה לשמע, נותן לבריות סימן הנכר להם. פיוצא בו: (הושע יא) "כאריה ישאג". וכי מי נתן כח בארי, אלא הוא, והכתוב מושלו באריה, אלא אנו מכניין ומדמין אותו לבריותיו, כדי לסבר את האזן מה שיכולה לשמע. פיוצא בו: (יחזקאל מג) "וקולו כקול מים רבים". וכי מי נתן קול למים? והלא הוא, ואמה מכנה אותו לדמותו לבריותיו, כדי לסבר את האזן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 224)

והר סיני עשן כלו (יט, יח) האלשיף הקשה: "בהר סיני אין בו אילנות ועצים, כי מדבר הוא, ואיך יהיה עשן כלו מפני האש". אבל מפרש לעיל (שמות ג, ב) שעל ההר היה סנה, ומסתבר שזה לא היה הצמח היחידי. ושם נאמר (פסוק א) "וינהג את הצאן אחר המדבר" (שלא ירעו בשדות אחרים, רש"י). וכתוב (תשא לד, ג) "הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא". ולהעיר מרש"י שמות שם (פסוק א): "ולא אילן אחר".

(יט) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשָּׁה יִדְבָּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

יט והיה קל שופרא אזל ותקף לתדא משה ממלל ומן קדם יי מתעני לה בקל:

ה"י א הולך וחזק מאד • מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקע, קולו מחליש וכוהה, אבל כאן: "הולך וחזק מאד". ולמה כך? מתחלה לסבר אזניהם מה שיכולים לשמע. משה ידבר • כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה, אלא "אנכי" ו"לא יהיה לך", והקדוש ברוך הוא מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע. יעננו בקול • יעננו על דבר הקול, כמו: (מלכים א יח) "אשר יענה באש", על דבר האש להורידו. ומבין

♦ יום שישי י"ז שבט ♦

(כ) וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הָהָר סִינִי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

כ ואתגלי יי על טורא דסיני לריש טורא וקרא יי למשה לריש טורא וסליק משה:

ה"י א וירד ה' על-ההר סיני • יכול ירד עליו ממש? תלמוד לומר: "כי מן השמים דברתי עמכם". (מכילתא) מלמד שהרפין שמים העליונים ותחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה, וירד פסא הכבוד עליהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 228)

וירד פסא הכבוד עליהם (רש"י יט, כ) במפת בכורות נאמר (בא יב, יב) "ועברתי בארץ מצרים" (אני בעצמי ולא על ידי שליח, רש"י), ובכל זאת לא מצינו שהיו שם קולות, ברקים, ענן, קול שופר ועשן. ובכדי לבאר את ההבדל בין מפת בכורות לבין מתן

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

(יט) משה ידבר והאלהים יעננו בקול. אמרו במכילתא (כאן) שזה על שעת מתן תורה, "שהיה משה משמיע הדברות לישראל, כמו שכתב רש"י. ועל דרך הפשט לא ידבר בזה עדין, אבל ירד השם הנכבד אל ההר ביום השלישי (פסוק כ'), והוציא משה את העם מן המחנה לקראת "הכבוד" הנראה להם, ויתצבו הם בתחתית ההר (פסוק י"ז), ומשה עלה "למעלה קרוב לראש ההר" (פסוק כ'). ששם הכבוד מתחזה לעצמו "ומדבר עם ישראל" להוריתם מה יעשו, וישראל שומעים "קול האלהים שעונה אותו" ויענו והם לא יבינו מה יאמר לו, ויצוה אותו בצאות המורות אחר כך בפקודה רד העד בעם וגו', לך רד ועלית אתה ואהרן עמך (פסוק כ"ד) וגו', והיה זה קדם מתן תורה וגם בשעת הדברות, כי משה לא עלה אל ראש ההר אל הערפל אשר שם האלהים

(להלן כ', י"ח). רק לאחר מתן תורה. וכן אמר, אנכי עמד בין ה' וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר ה' כי יראתם מפני האש ולא עליכם בחר לאמר (דברים ה', ה'), כאשר עליתי אני. וגש מפרשים "כי ישראל יראים מאד מקול השופר" שהולך וחזק מאד (פסוק י"ט), ומשה היה אומר תחלה פונו דעתכם כי עתה תשמעו קול בענין כך, ומיד האלהים יענו אותו בקול.

תורה מדיק ויגד כסא הכבוד: ה' יגד על הר סיני בכל הדר כבוד מלכותו, בהתישבות ובקביעות, וירידה כזו גורמת לכל הפרטים המזכרים לעיל. רמב"ן

(כא) ויאמר יהוה אל־משה רד העד בעם פְּנִי־הָרֹס: אל־יהוה לראות ונפל ממנו רב:

כ"י"א העד בעם • התרה בהם שלא לעלות בהר. פְּנִי הָרֹס וגו' • שלא יהרסו את מצבם על ידי שתאותם אל ה' לראות, ויקרבו לצד ההר. ונפל ממנו רב • (מכילתא) כל מה שיפיל מהם, ואפלו הוא יחיד, חשוב לפני רב. פְּנִי הָרֹס • כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין, אף הנפרדין ממצב אנשים, הורסים את המצב.

(כב) וגם הפהנים הנגשים אל־יהוה יתקדשו פְּנִי־הָרֹס: בהם יהוה:

כ"י"א וגם הפהנים • אף הבכורות שהעבודה בהם (ובחים קטו). הנגשים אל ה' • להקריב קרבנות, אף הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות. יתקדשו • יהיו מזמנים להתיצב על עמדם. פְּנִי־הָרֹס • לשון פרצה, יהרג בהם ויעשה בהם פרצה. רמב"ן

(כג) ויאמר משה אל־יהוה לא־יוכל העם לעלת אל־הר סיני כִּי־אתה העדתה בְּנוֹ לאמר הגבל את־ההר וקדשתו:

כ"י"א לא־יוכל העם • איני צריך להעיד בהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום שלשת ימים, ולא יוכלו לעלות, שאין להם רשות.

(כד) ויאמר אליו יהוה לך־רד ועלית אתה ואהרן עמך והפהנים והעם אל־יהרסו לעלת אל־יהוה פְּנִי־הָרֹס־בָּם:

כ"י"א לך־רד • (מכילתא) והעד בהם שנית, שמזוין את האדם קדם מעשה, וחוזרין ומזוין אותו בשעת מעשה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שם ה', י"ט. (ד') שם כ'. (ה') שם כ"א. (ו') שם כ"ב. (ז') שם כ"ג. ובמסכת ברכות אמרו בגמרא (ו'): שנתנה בתמשה קולות שהם יחשבו הקולות הנסתרים והשנים מפרשים להם בכתוב, והפונה כי למשה רבנו נתנה בשבועה הקולות, והוא השומע ומתבונן בהם, אבל לישראל בקול אחד ישמעו, כמו שאמר: קול גדול ולא יסף (דברים ה', י"ט). ונאמר: קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים וזלתי קול (שם ד', י"ב). ואף כֵּן יָמָז וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת בְּחִסְרוֹן וְיָזוּ אֶחָד, כִּי כָל הַקּוֹלֹת יִרְאוּ אֶחָד, וְהוּא מִה שֶׁנֶּאֱמַר: אֶחָד דָּבָר אֱלֹהִים שְׁתֵּים זֶה שְׁמַעְתִּי (תהלים ס"ב, י"ב). על דרך האמת, והנה הפרשיות מברורות, לא יתחלף להם דבר בדבר.

(כב) וגם הפהנים הנגשים אל ה' • שהם מגישים לשם הנקבד קרבנות ונגשים בהם אליו.

אלהים חיים מדבר מתוך האש (שם ה', ג'). כי לא אמרו אשר שמע אלהים מדבר מתוך האש, אבל אמר: קול אלהים, שאמרו מה שהשיגו, ולכך אמרו: קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו (דברים ה', כ"ד). וכן אמר להם משה: השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש (שם ד', ל"ג). כי מדבר תאר לקול, כענין: וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ז', פ"ט).

ומזה תבין מה שאמרו רבותינו תמיד במדרשי הגזות (שמו"ר כ"ח, ד') כי בשבועה קולות נתנה התורה, והם שהזכיר דוד במזמור הבו לה' בני אלים (תהלים כ"ט), והוא המנין הנרמז בפרשה הזאת, כי ויהי קולת ויברקים חסר וימנה אחד, וכן וכל העם רואים את הקולת יחסר ממנו הרבים, והנה הם ששה, ויברר נאמר בפרוש ויגדור אלהים, וכן במשנה תורה הזכיר שבועה קולות במתן תורה (א' דברים ד', י"ב. ב' שם ג')

(כ) ויגד ה' על הר סיני. אם תשפיל בפרשה תבין כי שמו הגדול יגד על הר סיני ושכן עליו באש, והוא מדבר עם משה, והדבור עם משה בכל הפרשה בשם המיוחד, והעליה (לעיל פסוק ג'). והציאה (שם פסוק י"ז). לקראת מקום הכבוד, כמו שפרשתי (לעיל פסוק ג'). והזהיר פְּנִי הָרֹס אל ה' לראות (להלן פסוק כ"א), כי גם אצילי בני ישראל לא חזו אותו, וכל ישראל שמעו קול השם מתוך האש, והוא שנאמר, וידבר אלהים את כל הדברים האלה (להלן כ', א'). כמו שאמרו רבותינו (מכילתא בחדש צ'). אין אלהים אלא דין, ואמרו (מכות כ"ד) מפי הגבורה שמענו, ובמשנה תורה כתוב: את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם (דברים ה', י"ט), בעבור שפרש מתוך האש. וזה טעם פנים בפנים (שם ה', ד'), ולכך נאמר: אנכי ה' אלהיך. ואל יקשה עליך מה שאמרו הם למשה: כי מי כל בשר אשר שמע קול

וְעָלִיתָ אִתָּהּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים • יָכוֹל אֵף הֵם עִמָּךְ? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וְעָלִיתָ אִתָּהּ". אָמַר מֵעַתָּה: אִתָּהּ, מִחֻצָּה לְעֻצְמָךְ, וְאַהֲרֹן, מִחֻצָּה לְעֻצְמוֹ, וְהַכֹּהֲנִים, מִחֻצָּה לְעֻצְמָם. מִשָּׁה נִגַּשׁ יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִן הַכֹּהֲנִים, וְהָעַם כָּל עָקָר אֶל יִהְיֶה אֶת מִצְבֶּךָ לְעֵלּוֹת אֶל ה'. פֶּן-יִפְרֹץ-בָּם • אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נִקְוֶה חֹטֵף קִמְץ, אֵינּוּ זֶה מִגְזֵרְתּוֹ, כִּן דֶּרֶךְ כָּל תְּבָה שֶׁנִּגְדַּתָּה מִלֵּאפּוֹם, כִּשְׁהִיא בָּאָה בְּמִקְוֶה, מִשְׁתַּנָּה הַנִּקְוֶה לְחֹטֵף קִמְץ.

כה וַיִּנָּחַת מִשָּׁה לְעֻצְמָה וְאָמַר לְהוֹן:

(כה) וַיִּרְדּוּ מִשָּׁה אֶל-הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם:

ה"י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם • הִתְרָאָה זֶה.

א ומליל יי ית כל פתגמית האלין למימר:

כ (א) וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר:

ה"י וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים • אֵין 'אֱלֹהִים' אֵלָּא דִּין, לִפִּי שֵׁשׁ פְּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁאֵין אָדָם מְקַבֵּל שְׂכָר, וְאֵם לֹא, אֵינּוּ מְקַבֵּל עֲלֵיהֶם פְּרָעֻנוֹת, (מכילתא) יָכוֹל אֵף עֲשֶׂת הַדְּבָרֹת בֶּן? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים", דִּין לְהַפְרֵעַ. אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • מִלְּמַד שֶׁאִמֵּר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲשֶׂת הַדְּבָרֹת בְּדַבּוּר אֶחָד, מֵה שֶׁאֵין אֶפְשָׁר לְאָדָם לֹמֵר בֶּן. אֵם בֶּן, מֵה תִּלְמֹד לֹמֵר עוֹד 'אֲנִכִּי' וְלֹא 'יְהִיָּה לָךְ'? – שְׁחֹזֵר וּפִרְשׁ עַל כָּל דְּבַר וְדַבּוּר בִּפְנֵי עֻצְמוֹ. (וְקִשְׁיָת אֵם בֶּן כו' פִּירוּשׁ: לִפִּי זֶה שְׁמוּכָה מ'אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' שֶׁגַּם שָׂאָר עֲשֶׂת הַדְּבָרֹת כֻּלָּם אִמֵּר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּדַבּוּר אֶחָד, אֵם בֶּן מֵה תִּלְמֹד לֹמֵר: "אֲנִכִּי וְגו'" ? רָצָה לֹמֵר, מֵה בָּא לְהוֹדִיעַנוּ בְּמֵה שְׁפִרְט לְשׁוֹן ב' דְּבָרֹת אֵלּוּ מִהֲשָׂאָר, מִדְּהוּצִיאֵם בְּלִשׁוֹן זֶה שֶׁהִמְשַׁמְעוֹת, דּוֹקָא אֵלּוּ שְׁנַיִם בִּפְרָט מִפִּי הַגְּבוּרָה יִצְאוּ, וְהֵלָּא לִפִּי זֶה כֻּלָּם כְּמוֹהֶם, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֻצְמוֹ דְּבָרָם? וְתִרְץ שְׁחֹזֵר וּפִרְשׁ וְכו' וְרוֹצֵה לֹמֵר: בְּאוֹתָהּ הַחֲזָרָה, לֹא הִחְזִיר לְלַמֵּד עַל הַכָּלָל יִצְא, אֵלָּא עַל הַפְּרָט, אֵלּוּ שְׁתֵּי דְבָרֹת רֵאשׁוֹנוֹת בִּיחּוּד, (וְדוּק). לְאֹמֶר • מִלְּמַד שֶׁהִיוּ עוֹנִין עַל הֵן, הֵן, וְעַל לֹא, לָאו. (מכילתא).

כ (ב) אֲנִכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֵנָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ דִּי אִפְיָקְתָּךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדָיָהּ:

מִבֵּית עֲבָדִים:

ה"י אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • בְּדָאִי הִיא הַהוּצָאָה, שֶׁתִּהְיֶה מִשְׁעֲבָדִים לִי (מכילתא). דְּבַר אַחֵר: לִפִּי שֶׁנִּגְלָה בֵּינִי כְּגַבּוּר מִלְחָמָה וְנִגְלָה בְּאֵן כְּזֶקֶן מִלֵּא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לִקְוֶה כד) "וְתַחַת רַגְלִי כְּמַעֲשֵׂה לְבַנְת הַסְּפִיר", זֶה הִתְהַוָּה לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַשְׁעָבוֹד, וּכְעַצֵּם הַשָּׁמַיִם, מִשְׁנַגְגָּלוֹ – הוּאִיל וְאֵין מִשְׁתַּנָּה בְּמִרְאֹת, אֵל תִּאֲמָרוּ: שְׁתֵּי רִשְׁיֹת הֵן. אֲנִכִּי הוּא אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דְּבַר אַחֵר: לִפִּי שֶׁהִיוּ שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת הַקּוֹלוֹת", קוֹלוֹת בְּאֵין מִד' רוּחוֹת וּמִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ, אֵל תִּאֲמָרוּ רִשְׁיֹת הַרְבֵּה הֵן. וְלָמָּה אָמַר לְשׁוֹן יְחִיד: "אֱלֹהֶיךָ"? לִיתֵן פֶּתַח לְפִי לְמַשָּׁה לְלַמֵּד סִגְוִרָא בְּמַעֲשֵׂה הַעֲגָל, וְזֶהוּ שֶׁאִמֵּר: (לִקְוֶה לב) "לָמָּה ה' יִחְרָה אִפְךָ בְּעַמָּךְ"? לֹא לָהֶם צוּרִית: לֹא יְהִיָּה לָכֶם אֱלֹהִים אַחֲרֵיכֶם אֵלָּא לִי לְבָדִי. מִבֵּית עֲבָדִים • מִבֵּית פְּרָעָה שֶׁהִיָּתָם עֲבָדִים לוֹ, אוֹ אֵינּוּ אוֹמֵר אֵלָּא "מִבֵּית עֲבָדִים", שֶׁהִיוּ עֲבָדִים לְעֲבָדִים? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וַיִּפְדֶּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פְּרָעָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם". אִמֵּר מֵעַתָּה, עֲבָדִים לְמֶלֶךְ הִיוּ וְלֹא עֲבָדִים לְעֲבָדִים. וּמִבֵּית

רמב"ן על התורה – מהדורות בזמן אברהם

י"ג: קבלת מלכות שמים, כי המלות האלה אשר הזכרתי הם במלך כנגד העם. וכך אמרו במקבילתא (בפסוק הבא) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני למה נאמר, לפי שהוא אומר: אֲנִכִּי ה' אֱלֹהֶיךָ, מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לְמִדְיָנָה, אָמַר לוֹ עֲבָדִי גֹדַר עֲלִינוּ גִזְרוֹת, אָמַר לָהֶם לֹא, כְּשֶׁתִּקְבְּלוּ מִלְכוּתִי אֶגְזֹר עֲלֵיכֶם גִּזְרוֹת, שֶׁאֵם מִלְכוּתִי אֵינְכֶם מְקַבְּלִים גִּזְרוֹתֵי הָאִיךְ אִתָּם מְקִימִין. כִּן אִמֵּר הַמִּקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל: אֲנִכִּי ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא יְהִיָּה לָךְ, אֲנִי הוּא שֶׁקַּבְּלָתָם מִלְכוּתִי עֲלֵיכֶם בְּמִצְרַיִם, אָמַר לוֹ הֵן, כְּשֶׁקַּבְּלָתָם מִלְכוּתִי קִבְּלוּ גִזְרוֹתֵי, כְּלוֹמֵר אַחֵר

אשר הוצאתיך, כי הם היוֹדְעִים וְעָדִים בְּכָל אֵלֶּה.

וְטַעַם מִבֵּית עֲבָדִים, שֶׁהִיוּ עוֹמְדִים בְּמִצְרַיִם "בְּבֵית עֲבָדִים", שְׁבוּיִים לְפָרְעָה, וְאִמֵּר לָהֶם זֶה שֶׁהֵם חִבְּבִין שִׁיחִיָּה הַשֵּׁם הַגָּדוֹל וְהַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה לָהֶם לֵאלֹהִים, שֶׁיִּשְׁעֲבֹדוּהוּ, כִּי הוּא פָּדָה אוֹתָם מֵעֲבָדוֹת מִצְרַיִם, כְּטַעַם: עֲבָדִי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (וַיִּקְרָא כ"ה, ג"ה). וְכִבְּרָה רְמֹתִי עוֹד לְמַעַלָּה (י"ט, כ'). טַעַם שֶׁנִּי הַשְׁמֹת הַקָּדוֹשִׁים עַל דֶּרֶךְ הָאֵמֶת.

וזו המצוה תקרא בדברי רבותינו (ברכות

ב"ג) אֲנִכִּי ה' אֱלֹהֶיךָ. הַדְּבַר הַזֶּה מִצְוֹת עֲשֵׂה, אָמַר: אֲנִכִּי ה', יְהוָה וַיִּצְוֶה אוֹתָם שֶׁיִּדְעוּ וְיִאֱמִינוּ כִּי "יֵשׁ ה'", "וְהוּא אֱלֹהִים לָהֶם", כְּלוֹמֵר הוֹדָה, קְדֻמּוֹן, מֵאִתּוֹ יְהִי הַכָּל בְּחִפְזָא וּיְכַלֵּת, וְהוּא אֱלֹהִים לָהֶם, שֶׁחִבְּבִים לְעַבְדּוֹ אוֹתוֹ. וְאָמַר: אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי הוֹצֵאתָם מִשָּׁם תוֹרָה עַל הַמִּצְוִיּוֹת וְעַל הַחֲפִץ, כִּי בִיִּדְיָעָה וּבְהִשְׁתַּחֲוָה מִמֶּנּוּ יִצְאֵנוּ מִשָּׁם, וְגַם תוֹרָה עַל הַחֲדוּשׁ, כִּי עַם קְדָמוֹת הָעוֹלָם לֹא יִשְׁתַּנָּה דְּבַר מִסְבָּעוֹ, וְתוֹרָה עַל הִכְלָתָהּ, וְהִכְלָתָה תוֹרָה עַל הִיחּוּד, כְּמוֹ שֶׁאִמֵּר: בְּעֲבוּר תִּדַּע כִּי אֵין פְּנֵי בְּכָל הָאָרֶץ (לְעִיל ט', י"ד). וְזֶה טַעַם

(ג) לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי:

ג לא יהי לך אלה אחרן בר מני:

כ"א לֹא־יִהְיֶה לְךָ • למה נאמר? לפי שנאמר: "לא תעשה לך", אין לי אלא שלא יעשה. העשוי כבר, מנין שלא יקיים? תלמוד לומר: "לא יהיה לך" (מכילתא). אלהים אחרים • שאין אלהות, אלא אחרים עשואים אלהים עליהם (מכילתא), ולא יתכן לפרש: "אלהים אחרים" זולתי, שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אצלו. דבר אחר: "אלהים אחרים", שהם אחרים לעובדיהם, צועקים אליהם ואין עונים אותם, ודומה כאלו הוא אחר, שאינו מכירו מעולם. על פני • כל זמן שאני קיים, שלא תאמר: לא נצטוו על עבודה זרה, אלא אותו הדור

(מכילתא). רמב"ן

(ד) לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

ד לא תעבד לך צלם וכל דמות די בשמיא מלעלא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא:

כ"א פסל • על שם שנפסל. וכל תמונה • תמונת כל דבר אשר בשמים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברומביץ

בעושים כן. הדבר העשוי בפניו של אדם והוא עומד עליו יקרא "על פניו", וכן ותעבד המנחה על פניו (בראשית ל"ב, כ"ב). וכן נזכרת נדב ואביהוא ויבנהו אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם (במדבר ג', ד'). שהיה אהרן אביהם וראה ועומד שם, ובדברי הימים, נזכרת נדב ואביהוא לפני אביהם ויבנים לא היה להם (ד"ה א' כ"ד, ב'). והנה אמר לא תעשה לך אלהים אחרים שאני נמצא עמך תמיד וראה אותך בסתר ובגלוי.

ועל דרך האמת תבין סוד הפנים ממה שכתבנו (לעיל ג', ב'), כי הכתוב הזהיר במעמד הזה: פנים בפנים דבר ה' עמכם (דברים ה', ד'). ותדע סוד מלת אחרים, ויבא כל הכתוב כפשוטו ומשמעו. וכן נזכר אנקלוס, והוא שנאמר לא תעשון אתי וגו' (להלן פסוק כ'). כי אנכי ה' אלהיך (פסוק ה'). לבדי, ואין ראוי שתשתתף עמי אחרים. ואנכי אל, תקירי, שיש לאל ידי, קנא, שאקנא בנותן כבודי לאחר ותהלתי לפסילים. ולא נמצא בכתוב בשום מקום שיבא לשון קנאה בשם הנזכר כי אם בענין עבודה זרה בלבד. ואמר הרב במורה הנבוכים (א, ל"ב), שלא תמצא בכל התורה ובכל ספרי הנביאים לשון חרון אף ולא לשון כעס ולא לשון קנאה אלא בענין ע"ז בלבד. והנה בקדושי צליון, ויחזר אף ה' במשה (לעיל ד', י"ד), ויחזר אף ה' בם ויחלף (במדבר י"ב, ט'). וכתוב, חנה אפי בך ובשני רעיך כי לא דברתם אלי נכונה בעבדי איוב (איוב מ"ב, ז'). אכל בלשון קנאה אמת הוא. וכן אמרו במכילתא (פאן) בקנאה אני נפרע מעבודה זרה אכל אני חנון ורחום בדברים אחרים.

ולפי דעתי שזכיר קנאה בעבודה זרה בישאל, בלבד, וטעם הקנאה כי ישאל סגלת השם הנזכר אשר הבדילם לו, כאשר פירשתי למעלה (לעיל י"ט, ה'). והנה

מכל מלאכי מעלה ומכל צבא השמים הנקראים אלהים, כענין שנאמר, זבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו (להלן כ"ב, י"ט), והיא מניעה שלא נאמין באחד מהם ולא יקבלהו עליו באלה ולא יאמר לו אלי אתה (סנהדרין ס'). וכן דעת אנקלוס שאמר "אלה אחרן בר מני".

ודע כי בכל המקום שאמר הכתוב "אלהים אחרים" הפונה בו אחרים זולתי השם הנזכר, ויתפס זה הלשון בקבלת האלהות או בעבודה לו, כי יאמר לא תקבלו עליכם אלה בלתי ה' לבדו, אבל כשידבר בעשייה לא יאמר בכתוב אחרים חלילה, אבל יאמר ואלהי מסכה לא תעשו לכם (ויקרא י"ט, ד'). אלהי מסכה לא תעשה לך (להלן ל"ד, י"ז). ויקראם בן בעבור שיעשה ככונה להיות אלהיו. אבל בהם אמר הכתוב: כי לא אלהים המה כי אם מעשי ידי אדם עץ ואבן ויאבדום (ישעיה ל"ד, י"ט).

והנה הזהיר בדבור השני תחלה "שלא נקבל לנו אדון מכל האלהים זולתי ה'", ואחר כך אמר שלא נעשה פסל וכל תמונה "להשתחוות להם ולא לעבדם" בשום עבודה בעולם. ולכך לא אמר ולא תשתחוה להם, כי הוא נסמך אל העשייה שמנע אותנו מהשתחוות להם. והנה כלם אזהרות מעבודה זרה, וכלן חייבי מיתה, ואין בפסוק הזה אזהרה לעושה ע"ז שלא עבדם, אבל למשה יזהיר מזה: אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם (להלן פסוק כ'). וכן: אלהי מסכה לא תעשה לך (להלן ל"ד, י"ז), לא תעשו לכם אלילים (ויקרא כ"א, א').

וטעם על פני, כמו אם לא על פניך יברכך (איוב א', י"א), ועתה הואיל ופנו בי ועל פניכם אם אבזב (שם ו', כ"ח). וזהיר "לא תעשה" לך אלהים אחרים, כי על פני הם, שאני מסתפל ומביט בכל עת ובכל מקום

שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני אלהיכם מארץ מצרים קבלו כל מצותי. ונאמריו כל הדברות כלן בלשון יחיד: ה' אלהיך אשר הוצאתיך, ולא כאשר התחיל להם: אתם ראיתם וגו', אם שמעו תשמעו (לעיל י"ט, ד"ה), להזהיר כי כל יחיד מהם יענש על המצות, כי עם כל אחד ידבר, ולכל אחד יצוה שלא יחשבו כי אחר הרב ילך והיחיד ינצל עמקם. ויבאר להם משה זאת הפונה בסוף התורה בפרשת אתם נצבים (דברים כ"ט, י"ז).

(ג"ה) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. כתב רש"י לא יהיה לך למה נאמר, לפי שנאמר לא תעשה לך, אין לי אלא שלא יעשה, העשוי כבר מנין שלא יקיים, ת"ל לא יהיה לך. וזו באמת בריקתא היא שנויה במכילתא (פאן). ואם בן תהיה זו מצות לא תעשה בלבד אזהרה למקיים ע"ג ברשותו ואין בה מיתת ב"ד, ולמה הקדים הקיום שהוא בלאו להשתחוה ועבודה שהם בכרת ומיתת ב"ד. ולפי דעתי שאין הלכה בדברי זאת הברייתא, ובדברי יחיד היא שנויה, שכן שנינו בספרא (ריש קדושים): ואלהי מסכה לא תעשו לכם (ויקרא י"ט, ד'). יכול יעשו לכם אחרים, ת"ל לא לכם. אין לי אלא לכם, יכול הן יעשו לאחרים, ת"ל לא תעשו לא לכם ולא לאחרים. מכאן אמרו העושה ע"ג לעצמו עובר משום שתי אזהרות, משום לא תעשו ומשום לא לכם. רבי יוסי אומר משום שלש, משום לא תעשו ומשום לא לכם ומשום לא יהיה. הרי שר' יוסי יחיד במקום רבים הוא האומר כי לא יהיה לך אזהרה למקיים ע"ג, ולדברי תנא קמא אינו כן.

והנכון גם לפי הפשט שהוא מלשון והיה ה' לי לאלהים (בראשית כ"ח, כ"א), להיות לכם לאלהים (ויקרא י"א, מ"ה). יאמר, "שלא יהיה לנו" בלתי השם, אלהים אחרים

ה לא תסגד להון ולא תפלהון ארי אנא יי
אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין
מדרין על דר תליתי ועל דר רביעי לשנאי
כד משלמין בנאי למחטי בטר אבהתהון :

(ה) לא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תִעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֵשִׁים
וְעַל־רַבָּעִים לְשָׁנָאִי:

רס"י • אל קנא • מקנא להפרע ואינו עובר על מדתו למחל על עון עבודת אלילים. כל לשון קנא, אנפרימנט בלע"ז, נותן לב להפרע. לשנאי • פתגמו, פשאוהזין מעשה אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז) • רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת ברום, אברמוביץ

י"ט), ולכך הזהיר בתחלה: לא יהיה לך
אלהים אחרים על פני, שהם המין הראשון,
וזהו על פני, כאשר רמזתי סודו. והזהיר עוד
על הפסל וגם על התמונה שהיא תרמו גם
לדבר הרוחני המדמה, כענין שכתוב: יעמד
ולא אפיר מראהו תמונה לנגד עיני (איוב ד',
ט"ז). וכך אמרו (ר"ה כ"ד): אשר בשמים,
לרבות חמה ולבנה פוכבים ומזלות. ממעל,
לרבות מלאכי השרת. כי גם בהם יעשו צורות
לשכלים הנבדלים אשר הם נפש למזלות,
כאשר היה בענין מעשה העגל שאני עתיד
לפרש בעזרת השם (להלן ל"ב, א'). ואמר
אשר במים מתחת לארץ, לרבות השדים,
מתחת מים ושכניהם (איוב כ"ו, ה'), וכך
אמרו (במכילתא פאן): להביא את הבובאי.
ואמר בכלם: לא תשתחוה להם ולא תעבדם
בשום עבודה כלל, ואפלו לא יקרא דעתו
להוציא עצמו מרשותו של הקדוש ברוך הוא,
והנה רקן כל העבודות פלן לשם המיחד
תברך (סנהדרין ס').

(ה) פקד עון אבות על בנים. אמר ר"א כי
טעם פקידה פטעם "זכירה", כמו וזה
פקד את שרה (בראשית כ"א, א'), שהוא
כמו וזכרה ה' (שמואל א', י"ט). והטעם,
כי השם יאריך לרשע אולי ישוב ויוליד בן
צדיק, אבל אם הלך הבן בדרכי אביו גם
הדור השלישי גם הדור הרביעי: ואבד זכרם,
כי השם יזכר מה שעשו האבות, ולא יאריך
עוד. וכזה אמרו כל המפרשים. ואם בן לא
יפקד עון אבות על בנים ועל שלשים, רק
על רבעים, וראוי היה שיאמר: פקד עון אבות
ובנים ושלשים על רבעים. ואולי יאמרו שהוא
זכר העון על הבנים לאמר, אתה ואבך
חטאתם, וכן יעשה עם "השלשים ועם
הרבעים", ואז ינקם מהם ולא יפקד להם עוד
כי זכירתם בעון כלם.

ואין פרושם נכון, שיאמר הכותב הזכירה
בכלם בשנה, ולא יזכיר הנקמה שתאה
ברבעים בסוף. ולשון פקידה עם מלת "על"
לא תבא על זכירה, אבל היא הנקמה, וכן
וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם (להלן
ל"ב, ל"ד), וכן: פקד ה' בסורבו הקשה
והסדולה והחזקה על לוינת נחש ברום ועל
לוינת נחש עקלתו והרג את התנין אשר בים
(ישעיה כ"ז, א'), וכן: פקד ה' על צבא

צורות מזלם בשעות אשר להם הכח כפי
מעלתם, והיו נותנים בעם, כפי מחשבתם,
כח והצלחה. וקרוב בעיני שהוחל זה בדור
הפלגה כאשר הפיצם השם אל הארצות,
ומשלו בהם הפוכבים והמזלות למחלקותיהם,
כי הבונים היו רוצים לעשות להם שם ולא
יתחלקו, כאשר רמזו במקומו (בראשית י"א,
ב').

והיו לכל אלה הפתות נביאי שקר מגידים
להם מן העתידות ומודיעים קצת הבאות
עליהם בחכמת הקסם והנחוש, כי יש גם
למזלות שרים שוכנים באויר כמלאכים בשמים
יודעים בעתידות. וממין העבודה הזאת היו
מהם עובדים לאנשים, כי בראותם לאחד מבני
האדם מקשלה גדולה ומזלו עולה מאד
כנבכנאצר, היו אנשי ארצו חושבים כי
בקבלם עליהם עבודתו וכוונתם אליו יעלה
מזלם עם מזלו, והוא גם בן יחשב כי בהדבק
מחשבתם בו תוסיף לו הצלחה בכל
נפשותיהם המקוננות אליו. וזה היה דעת פרעה
כדברי רבותינו (שמו"ר ט', ד'), ודעת סנהריב
שאמר הכותב במחשבתו אעלה על בתי עב
אדמה לעליון (ישעיה י"ד, י"ד), וחינם
וחבריו שעשו עצמם אלהות (יחזקאל כ"ח,
ב'), כי היו רשעים לא שוטים גמורים.

והמין השלישי בעבודה זרה, אחר כך חזרו
לעבד את השדים שהם רוחות, כאשר
אפרש בעזרת השם (ויקרא י"ז, ד'), כי גם
מהם יש מננים על האמות שיהיו הם בעלי
הארץ והיא להזיק לצריהם ולנשלים שבהם,
כידוע מענינם בחכמת נגמנוסאי, גם בדברי
רבותינו. וכזה אמר הכותב: יזבחו לשדים
לא אלה אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו
לא שערם אבותיהם (דברים ל"ב, י"ז), לעג
להם הכותב שהם זוכחים גם לשדים שאינם
אלה כלל, כלומר שאינם כמלאכים הנקראים
אלה, אבל הם אלהים שלא ידעום, כלומר
שלא מצאו בהם שום אלהות וכח שלטנות,
והם חדשים להם שלמדו לעשות בן מחדש
מן המצרים המכשפים, וגם אבותיהם הרשעים
כתרו ונקמד לא שערם כלל. ומזה מזהיר:
ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר
הם ונים אחריהם (ויקרא י"ז, ד').

והנה התורה אסרה בדבור הזה השני כל
עבודה בלתי לה' לבדו (להלן כ"ב,

אם העם שלו משרתו פונים אל אלהים
אחרים יקנא בהם השם כאשר האיש מקנא
באשתו בלכתה לאחרים, ובעבדו בעשות לו
אדון אחר, ולא יאמר הכתוב בן בשאר העמים
אשר חלק להם צבאות שמים.

ובכאן אני מזכיר מה שזכרתי בענין
עבודה זרה, כי היו שלשה מינין.
הראשונים החלו לעבד את המלאכים שהם
השכלים הנבדלים בעבור שיגיעו למקצתם
שרה על האמות, כענין שכתוב שר מלכות
יון ושר מלכות פרס (דניאל י', י"ג, כ').
והשבו שיש להם וכלת בם להיטיב או להרע,
וכל אחד עובד לשר שלו כי היו הראשונים
יודעים אותם, ואלה הם הנקראים בתורה
ובכתובים כלם אלהים אחרים, אלהי העמים
(דברים ו', י"ד, י"ג, ח'). שופטים ב', י"ב.
תהלים צ"ו, ה'. ד"הא ט"ז, כ"ו), כי
המלאכים נקראים אלהים, כמו שנאמר, הוא
אלהי האלהים (דברים י', י"ז), השתחוה לו
כל אלהים (תהלים צ"ז, ד'), כי גדול ה' מכל
האלהים (לעיל י"ח, י"א). ואף על פי שהיו
העובדים מודים שהכח הגדול והיכולת
הגמורה לאל עליון, וכך אמרו רבותינו (מנחות
ק"י): דקרו ליה אלה דאלהיא, וכזה אמר
הכותב: זבח לאלהים יחרם (להלן כ"ב, י"ט).
הזכירם בשם הידיעה.

והמין השני בעבודה זרה, שחזרו לעבד לצבא
השמים הנראה, מהם עובדי השמש
או הירח, ומהם למזל מן המזלות, כי כל
אחת מן האמות ידעה כח המזל בה כפי
משטרו על הארץ שלהם, והשבו כי בעבודתם
יגבר המזל ויועיל להם, כענין שכתוב וישטחום
לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר אהבום
ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם ואשר
דנשום ואשר השתחוה להם (ירמיה ח', ב'),
וכמו שנאמר בתורה באסור של עבודה זרה:
ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש
ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים
ונדתם והשתחוית להם ובעבדתם אשר חלק
ה' אליהם אתם לכל העמים תחת כל השמים
(דברים ד', י"ט). יאמר, כי בעבור שהחלק
ה' אותם לכל העמים ונתן לכל עם מוכב
ומזל לא תהיה נדח אחריהם לעבדם, ואלה
האנשים הם שהחלו לעשות הצורות הרבות
בפסילים והאשרים והתמנים, כי היו עושים

(ו) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֶלְפִים לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי:

וְעֶבֶד טִיבוֹ לְאֶלְפֵי דָרִין לְרַחֲמֵי וּלְנִטְרֵי פְקוּדֵי:

ה"י וַעֲשֵׂה חֶסֶד • שְׁאֵדָם עוֹשֶׂה לְשֵׁלָם שָׂכָר עַד לְאֶלְפִים דּוֹר, נִמְצָאת מִדָּה טוֹבָה יִתְּרָה עַל מִדַּת פְּרָעָנִיּוֹת אַחַת עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת. שָׁזוּ לְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת וְזוֹ לְאֶלְפִים (סוּטָה י"א) • רמב"ן

(ז) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא:

וְלֹא תִימִי יֵת שְׁמָא דִּי אֱלֹהֶךָ לְמַגְנָא אֲרִי לֹא יִזְכִּי יֵת דִּימִי בְשִׁמְהָ לְשִׁקְרָא:

ה"י לְשׁוֹא • (הַשְּׁנִי, לְשׁוֹן שָׂכָר כְּתָרְגוּמוֹ), כִּמָּה דְתִימָר אִי זֶהוּ שְׁבוּעַת שְׁוֹא? נִשְׁבַּע לְשָׁנוֹת אֶת הַיָּדוּעַ: עַל עֲמוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא זֶהָב (הָרֵאשׁוֹן לְשׁוֹן מֶגֶן, כְּתָרְגוּמוֹ, זֶה הַנִּשְׁבַּע לְחֹסֶם וּלְהַבֵּל) עַל שֶׁל עֵצ, עֵצ, וְעַל אֶבֶן, אֶבֶן (שְׁבוּעוֹת

כ.ט. מְכִילֶתָא) • רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

אֶבֶן יֵשׁ בְּזֶה סוּד, אָמַר שְׁאֲבָרְהֶם מִסֵּר נִפְשׁוֹ בְּאַהֲבָה, כְּעִנְיָן שְׁפָתוֹב: חֶסֶד לְאַבְרָהָם (מִיִּכָּה ז', כ'), וְשִׁאֵר הַנְּבִיאִים בְּנִבְיָוָה. וְהָבֵן זֶה. (ז) לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא. כָּכָר נִתְפָּרֵשׁ זֶה הַפָּתוּב בְּדַבְרֵי רַבּוּתֵינוּ (שְׁבוּעוֹת כ"א). שֶׁהוּא אוֹסֵר לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁם הַנִּבְכָּד "לְרִיק", כְּגוֹן הַנִּשְׁבַּע עַל הַיָּדוּעַ לְאֵדָם לְשָׁנוֹתָו אוֹ לְקִימוֹ, עַל עֲמוּד שֶׁל שֵׁשׁ שֶׁהוּא שֶׁל זֶהָב אוֹ שֶׁהוּא שֶׁל שֵׁשׁ, וְהוּא עוֹמֵד לְפָנֵיהֶם וּמִפְרִירֵם בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט יֵאָסֵר עוֹד שֶׁלֹּא יִשָּׂא עַל שְׁפָתוֹ הַשֵּׁם הַנִּבְכָּד "עַל חֲנָם", פְּלִשׁוֹן: לֹא תִשָּׂא שְׁמֵעַ שְׁוֹא (לְהֵלֵן כ"ג, א'), וְכָל אֲשָׁא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׁפָתֵי (תְּהִלִּים ט"ז, ד'), כִּי הַדְּבָר יִקְרָא כֵּן בְּעִבּוֹר שִׁישָׁא בּוֹ קוֹל. וְכֵן מִשָּׂא דְבַר ה' (זְכַרְיָה ט', א'), וְכֵן יִשָּׂא בְיוֹם הַהוּא לֵאמֹר לֹא אֶהְיֶה חֶבֶשׁ (יִשְׁעִיָּה ג', ד'), שִׁישָׁא קוֹלוֹ לֵאמֹר כֵּן. וּבְקִאֲמַת שְׁגָם זֶה אֲסוּר, וְנִקְרָא בְּלִשׁוֹן חֲקִמִים (תְּמוּרָה ג'): מוֹצִיא שֵׁם שְׁמִים לְבִשְׁלָה. וְכָכָר אֲמָרוּ רַבּוּתֵינוּ (סִפְרָא וַיִּקְרָא ב', נְדָרִים י'): מִנֵּין שֶׁלֹּא יֵאָמֵר אָדָם לֵה' עוֹלָה, לֵה' חֲטָאת, אֶלָּא יֵאָמֵר עוֹלָה לֵה', חֲטָאת לֵה', תִּלְ קָרְבֵּן לֵה' (וַיִּקְרָא א', ב'), וְהֵלֵא דְבָרִים קֵל וְחֲמֹר, וְכֵה אִם מִי שֶׁהוּא עֲתִיד לְהִקְדִּישׁ אֲמָרָה תוֹרָה לֹא יִחַל שְׁמִי אֶלָּא עַל הַקָּרְבֵּן, קֵל וְחֲמֹר וְכוּ'. וְסִדֵּר זֶה הַמִּצְוָה אַחֵר אֲזַכְּרֶה עֲבוּדָה וְרָה, כִּי כְּאִשֶּׁר רָאוּ לִיִּירָאָה אֶת ה' הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא שֶׁלֹּא לִתֵּת כְּבוֹדוֹ לְאַחֵר, כֵּן רָאוּ לִתֵּת כְּבוֹד לְשֵׁמוֹ, וְהַנּוֹשָׂא אוֹתוֹ לְשׁוֹא מִחֲלָלוֹ, כְּעִנְיָן שְׁפָתוֹב: וְלֹא תִשָּׁבַע בְּשִׁמִּי לְשִׁקֵּר וְחֲלָלֶת אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ (וַיִּקְרָא י"ט, י"ב). וְכִמּוֹ שֶׁהַחֲמִיר בְּעֲבוּדָה וְרָה וְכִתְבֵּי הַעֲנֵשׁ כִּי הוּא אֵל קָנָא פִּקֵּד עוֹן אֲבֹת עַל בְּנִים, כֵּן פִּתְּחָ בְּזֶה הַעֲנֵשׁ כִּי לֹא יִנָּקֶה אוֹתוֹ. וְאָמַר בְּלִשׁוֹן הַזֶּה, וְלֹא אָמַר כִּי יִפְקֵד עָלָיו בְּעִבּוֹר שְׁאִינוֹ אֶצֶל הַנִּשְׁבָּעִים עֲבָרָה גְּמוּרָה וְיִחָשֵׁב שְׁוֹאִי לְמַחֵל לוֹ, אָמַר כִּי לֹא יִנָּקֶה כֵּל הַנּוֹגֵעַ, וְדָבָר ר"א עַל הַפָּתוּב הַזֶּה כְּהִגֵּן.

בַּתְּחִלַּת סִפְר קֹהֶלֶת תִּמְצָצֵנוּ (קֹהֶלֶת א', ד'), וְכָכָר כְּמַחֲתִיו (בְּרַאשִׁית ל"ח, ט'). (ו) לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי. הַנִּרְאָה מִמִּשְׁמַעוֹת הַפָּתוּב שָׁזוּ הַבְּטָחָה כְּעִנְיָן הַמִּצְוֹת הָאֵלוּ אֲשֶׁר הִזְכִּיר, יֵאָמֵר כִּי הוּא עוֹשֶׂה בְּהֵן חֶסֶד לְאֶלְפִים לְאַהֲבֵי, הֵם הַמּוֹסְרִים נִפְשָׁם עָלָיו, כִּי הַמּוֹדִים בְּשֵׁם הַנִּבְכָּד וּבְאַהֲבוֹתָו לְבָדוֹ וְיִכְפְּרוּ בְּכָל אֱלֹה נֹכַר וְלֹא יַעֲבִדוּ אוֹתָם עִם סִכְנַת נִפְשָׁם, יִקְרָאוּ אוֹהֲבֵי, כִּי זֶה הִיא הָאַהֲבָה שֶׁנִּתְחַבְּרָה בָּהּ בְּנִפְשׁוֹתֵינוּ, כִּמּוֹ שְׁאָמַר: וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְכֶּךָ וּבְכָל נִפְשֶׁךָ (דְּבָרִים ו', ה'), שֶׁתִּמְסֹר נִפְשֶׁךָ וְחִידֶךָ בְּאַהֲבָתוֹ, שֶׁלֹּא תִתְלַפֵּנוּ בְּאֵל אַחֵר, וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה עִמּוֹ אֵל נֹכַר. וְלִכְּךָ נִאֲמַר בְּאַבְרָהָם, וְרַע אֲבָרְהָם אֲהֲבִי (יִשְׁעִיָּה מ"א, ח'), שֶׁנִּתֵּן נִפְשׁוֹ שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוּדָה וְרָה בְּאוּר כְּשָׂדִים. וְשִׁאֵר הַצִּדִּיקִים יִקְרָאוּ שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתַי. וְרַבִּים פָּרְשׁוּ כִּי אוֹהֲבֵי הַעוֹבְדִים מֵאַהֲבָה שֶׁלֹּא עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס, כִּמּוֹ שֶׁהִזְכִּיר חֲקִמִים (בְּסִפְרֵי דְבָרִים י"א, ג'). וּמִצְוֹתַי מִכִּילֶתָא (פָּאָן) לְאַהֲבֵי, זֶה אֲבָרְהָם וְכִיזָא בּוֹ. וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי, אֵלוּ הַנְּבִיאִים וְהַזְקֵנִים. רַבִּי נֶתָן אוֹמַר, לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי, אֵלוּ שֶׁהֵם יוֹשְׁבֵים בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹתְנִין נִפְשָׁם עַל הַמִּצְוֹת. מִה לָּךְ יוֹצֵא לְהַרְגֵּ, עַל שְׁמִלְתִּי אֶת בְּנִי. מִה לָּךְ יוֹצֵא לְשַׁרְף, עַל שְׁקָרָתִי בַּתוֹרָה. מִה לָּךְ יוֹצֵא לְצַלֵּב, עַל שְׁאֲבָלְתִּי אֶת הַמִּצְוָה. מִה לָּךְ לוֹקֵה מֵאַפְרָגֵל, עַל שְׁנִטְלִיתִי אֶת הַלּוֹלֵב. וְאוֹמַר אֲשֶׁר הִכִּיתִי בֵּית מֵאֲהֲבִי (זְכַרְיָה י"ג, ו'), הַמְּכֹות הָאֵלֶּה גָּרְמוּ לִי לְאַהֲבֵי לְאַבִּי שְׁבַשְׁמִים. הָרִי פֶרֶשׁ רַבִּי נֶתָן כִּי הָאַהֲבָה מִסִּירַת הַנִּפְשָׁה עַל הַמִּצְוָה. וְהַפָּתוּב וְדִא עַל ע"ז כִּי בָּהּ נִתְחַבְּרָה בִּיהִרְגֵּ וְאֵל יַעֲבֹר בְּכָל הַזְּמַנִּים לְעוֹלָם, אֶבֶן הַרְחִיב הַעֲנִיָּן לְכָל הַמִּצְוֹת, לְפִי שְׁבַשְׁשַׁת הַשְּׂמִדָּה אֲנוּ נִהְרָגִין עַל כֵּלָּן מִן הַפָּתוּב הָאַחֵר: וְלֹא תִחַלֵּל אֶת שֵׁם קִדְשִׁי (וַיִּקְרָא כ"ב, ל"ב). וְת"ק שְׁאָמַר זֶה אֲבָרְהָם וְאֵלוּ הַנְּבִיאִים, אִינוֹ נִכּוֹן שִׁיאֲמַר שֶׁהִיוּ הַנְּבִיאִים עוֹשִׂים עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס,

הַמְרוֹם בְּמָרוֹם (שָׁם כ"ד, כ"א), כֵּלָם הַנִּקְמָה וְהַעֲנֵשׁ. וְהַנִּבְכָּן כְּעִנְיָ שִׁיאֲמַר כִּי הוּא פִּקֵּד הָעוֹן אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֵב עַל בְּנֵי וּמִכְרִיתָם בְּעוֹן אֲבִיהֶם, כְּעִנְיָן שְׁנֵאָמַר: הִכִּינוּ לְבָנֵינוּ מִטְּבַח בְּעוֹן אֲבוֹתָם (שָׁם י"ד, כ"א), וְכֵן יִפְקֵד אוֹתוֹ עַל שְׁלִשִּׁים כְּשָׁלָא יִהְיֶה עוֹנֵם שְׁלֵם בְּשָׁנֵי הַדּוֹרוֹת, כְּעִנְיָן כִּי לֹא שְׁלֵם עוֹן הָאֲמָרִי עַד הַנָּה (בְּרַאשִׁית ט"ו, ט"ז). וּפְעָמִים יִפְקֵד עוֹן כֵּלָם עַל הַרְבָּעִים שֶׁנִּתְמַלְאָה סֵאתָם וּיְכִרִיתָם, אֶבֶן דְּרוֹר חֲמִישִׁי לֹא יַעֲנֵשׁ הַבֵּן בְּעוֹן אֲבִיו הָרֵאשׁוֹן. וְהוֹסִיף בְּמִשְׁנֵה הַתּוֹרָה: וְעַל שְׁלִשִּׁים וְעַל רַבְעִים לְשִׁנְאִי (דְּבָרִים ה', ט'). כְּטַעַם אוֹ. וְאָמַר ר"א כִּי בְנֵי הַבְּנִים נִקְרָאִים בְּנִים, עַל כֵּן אֲחִיז דֶּרֶךְ קִצְרָה, כִּי מִמִּלַּת שְׁלִשִּׁים וְרַבְעִים יִתְבּוֹנֵן זֶה. וְאִינוֹנֵה כֵּן, אֶבֶן שְׁלִשִּׁים, הַדּוֹר הַשְּׁלִישִׁי בְּעוֹן, וְרַבְעִים כֵּן, כִּי הֵם אֲרַבַּע חֲטָאִים. וְהַפָּתוּב שְׁאָמַר בְּשִׁלֵּשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת פִּקֵּד עוֹן אֲבוֹת עַל בְּנִים וְעַל בְּנֵי בְנִים עַל שְׁלִשִּׁים וְעַל רַבְעִים (לְהֵלֵן ל"ד, ז'), וְפֶרֶשׁ עַל בְּנֵי בְנֵים הַשְּׁלִשִּׁים וְהַרְבָּעִים. וּלְפִיקֵּךְ חֲזוֹר מִשָּׁה בְּמִדְּגָלִים וְאָמַר: עַל בְּנִים עַל שְׁלִשִּׁים וְעַל רַבְעִים (בְּמִדְּבָר י"ד, י"ח), וְלֹא הִזְכִּיר בְּנֵי בְנִים, וְהַכֵּל אֶחָד. וְאָמַר הַפָּתוּב: לְשִׁנְאִי, כְּשִׁיחֵיו הַבְּנִים שׁוֹנְאִי הַשֵּׁם, שְׁאֵם הוֹלִיד כֵּן צָדִיק לֹא יִשָּׂא בְּעוֹן הָאֵב (וְיִחָקֵאל י"ח, כ'), כִּמּוֹ שֶׁפֶּרֶשׁ יִחָקֵאל. וּמִדְּבָרֵי רַבּוּתֵינוּ (מְכִילֶתָא פָּאָן) נִרְאָה כְּפֶרוּשׁ הַזֶּה שְׁפָרְשִׁתִּי, שֶׁלְמָדוֹ מִכָּאן שְׁמִדָּה טוֹבָה מְרַבָּה עַל מִדַּת פְּרָעָנוּת, שְׁמִדַּת פְּרָעָנוּת לְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת וְכוּ', וְאֵם הִנֵּה כְּפֶרוּשׁ הָרֵאשׁוֹן הַזֶּה שְׁפָרְשִׁתִּי, הִתְחַה מִדָּה טוֹבָה מְרַבָּה אִם יֵאָרִיךְ גַּם דוֹר עֲשִׂירִי. וְיִתְכַּן שֶׁתְּהִיָּה הַמִּדָּה הַחֲמוּרָה הַזֹּאת בְּעִבּוֹדֹת גְּלוּלִים בְּלִבָּהּ, כִּי בָּהּ יִזְהִיר, אֶבֶן שְׁאָר הַמִּצְוֹת אִישׁ בְּעוֹנוֹ יָמוּת (זְכַרְיָה ל"א, כ"ט). וְהוֹסֵד הַנִּסְתֵּר בְּפִקֵּד עוֹן אֲבוֹת עַל בְּנִים

ח הָיָה דְּכִיר יָת יִמָּא דְּשִׁבְתָּא לְקַדְשִׁיהּ:

(ח) זְכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ:

י"ז • זְכוֹר • זְכוֹר וְשִׁמּוֹר בְּדָבוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ, וְכֵן (למקנן לא) "מִחֻלְלֶיהָ מוֹת יוֹמָת", (במדבר כח) "וּבְיָוִם הַשַּׁבָּת שָׁנִי כְּבָשִׁים". וְכֵן: (דברים כב) "לֹא תִלְבֹּשׁ שַׁעֲטָנִיז", "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ". וְכֵן: (ויקרא יח) "עֲרוֹת אִשֶּׁת אָחִיךָ", (דברים כב) "יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ". הוּא שְׁנָאֲמַר: (תהלים סב) "אֶחָת דָּבָר אֱלֹהִים שָׁתִים זֹו שְׁמַעְתִּי". זְכוֹר לְשׁוֹן פְּעוּל הוּא, כְּמוֹ: (ישעיה כב) "אָכּוֹל וְשָׂתוּ", (שמואל ב ג) "הָלוֹךְ וּבָכָה", וְכֵן פִּתְרוּנוֹ: תָּנוּ לָב לְזָכֹר תָּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: שָׁאם נִזְדַּמֵּן לָךְ חֲפֵץ יָפֶה, תִּהְיֶה מְזַמְּנוֹ לְשִׁבְתָּא (ביצה טז) • רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רצון אֲדוֹנֵינוּ הוּא גְדוֹל מִהַנְשָׁמֵר מַעֲשֵׂוֹת הָרַע בְּעֵינָיו, וְלִכְךָ אֲמָרוּ (שַׁבָּת קל"ב): דְּאִתִּי עֲשֶׂה וְיָדָחִי לֹא תַעֲשֶׂה, וּמִפְּנֵי זֶה יִהְיֶה הַעֲנֹשׁ בְּמַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה גְדוֹל וְעוֹשִׂין בּוֹ דִּין כְּגוֹן מַלְקוֹת וּמִיתָה, וְאִין עוֹשִׂין בּוֹ דִּין בְּמַצּוֹת עֲשֶׂה כָּלֵל אֵלָּא בַּמּוֹדֵרִין, כְּמוֹ לוֹלֵב וְצִיצִית אִינִי עוֹשֶׂה, סִכָּה אִינִי עוֹשֶׂה (פְּתוּבוֹת פ"ו, א"ב'), שְׁסַנְהֶדְרִין הָיוּ מִכֵּין אוֹתוֹ עַד שִׁיִּקְבֹּל עָלָיו לַעֲשׂוֹת אוֹ עַד שֶׁתִּצָּא נִפְשׁוֹ.

וְכַתֵּב רַשִׁי בַּפְּרוּשׁ זְכוֹר תָּנוּ לָב "לְזָכֹר" תָּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת שָׁאם נִזְדַּמֵּן לוֹ חֵלֶק יָפֶה יֵהָא מְזַמְּנוֹ לְשִׁבְתָּא, וְזוֹ בְּרִיתָהּ הִיא שְׁשׁוּנִיָּה בְּמִכִּילְתָּא (פָּאן) כִּף רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חֲנַנְיָה בֶּן חֲזַקְיָה בֶּן גִּרְוֹן אוֹמֵר זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ, תִּהְיֶה זֹכְרוֹ מֵאָחָד בְּשַׁבָּת שָׁאם נִזְדַּמֵּן לָךְ חֲפֵץ יָפֶה תִּהְיֶה מְתַקֵּינִי לְשַׁבָּת. אֲבָל בְּלִשׁוֹן יְחִידִי שְׁנוּיָה, וְאִינִי פִתְחָהּ, שְׁהָרִי בַּגִּמָּרָא אֲמָרוּ (ביצה ט"ז). תִּנְיָא אֲמָרוּ עָלָיו עַל שְׁמַאי הִזְקֵן כָּל יָמָיו הָיָה אוֹכֵל לִכְבוֹד שַׁבָּת, כִּיִּצַּד מִצָּא בְּהִמָּה נָאָה אוֹמֵר תִּהְיֶה זֹו לִכְבוֹד שַׁבָּת, לְמַחֵר מִצָּא אַחֲרָת נָאָה הִימָנָה מִינֵיהּ הִשְׁנִיָּה וְאוֹכֵל אֶת הָרַאשׁוֹנָה, אֲבָל הִלֵּל הִזְקֵן מִדָּה אַחֲרָת הִיתָה בּוֹ, כָּל מַעֲשָׂיו הָיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, שְׁנָאֲמַר: בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יַעֲמֹס לָנוּ. תִּנְיָא גַּמִּי הִכִּי, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים בְּחֹד בְּשִׁבְיָךְ לְשַׁבָּתִיךָ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יַעֲמֹס לָנוּ (תהלים ס"ח, כ').

וּבְמִכִּילְתָּא אַחֲרָת (מִכִּילְתָּא דְּרַשְׁבִּי דִּף ק"ז): שְׁמַאי הִזְקֵן אוֹמֵר זִכְרִיָּה עַד שְׁלֹא תִבָּא, שְׁמִירָה מִשְׁתַּבָּא, וּמַעֲשֶׂה בְּשְׁמַאי הִזְקֵן שְׁלֹא הָיָה זָכוֹרֵן שַׁבָּת זֹו מִפְּנֵי, לִקַּח חֲפֵץ טוֹב אוֹמֵר זֶה לְשַׁבָּת, כָּלִי חֲדָשׁ אוֹמֵר זֶה לְשַׁבָּת. אֲבָל הִלֵּל הִזְקֵן מִדָּה אַחֲרָת הִיתָה בּוֹ שְׁהִיָּה אוֹמֵר כָּל מַעֲשָׂיָךְ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם. וְהִלְכָּה הִיא בְּדָבְרֵי בֵּית הִלֵּל.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט אֲמָרוּ (בְּמִכִּילְתָּא פָּאן) שְׁהִיא מַצָּה "שְׁנִזְכֹּר" תָּמִיד בְּכָל יוֹם אֶת הַשַּׁבָּת שְׁלֹא נִשְׁכַּחְתָּהּ וְלֹא יִתְחַלֵּף לָנוּ בִּשְׁאָר הַיָּמִים, כִּי בִּזְכָּרָנוּ אוֹתוֹ תָּמִיד זְכוֹר מַעֲשֶׂה בְּרַאשִׁית בְּכָל עֵת, וְנוֹדָה בְּכָל עֵת שֶׁשֶׁשׁ לַעֲלוֹם בּוֹרָא, וְהוּא צָנָה אוֹתָנוּ בְּאוֹת הַזֶּה כְּמוֹ שְׁאָמַר: כִּי אוֹת הוּא בִּינִי וּבִינֵיכֶם (לְהֵלֵן ל"א, י"ג). וְזֶה עָקֵר גְּדוֹל בְּאִמּוֹנַת הָאֵל.

וְטַעַם לְקַדְשׁוֹ, שְׁהִיא זָכוֹרֵנוּ בּוֹ לְהִיּוֹת קְדוֹשׁ בְּעֵינָיו, כְּמוֹ שְׁאָמַר: וְקִרְאָתָהּ לְשַׁבָּת

(כ"ז). זְכוֹר וְשִׁמּוֹר בְּדָבוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ, וְלֹא הִקְפִּידוּ בְּלִשׁוֹנוֹת אַחֲרִים שֶׁנִּתְחַלְּפוּ לָהֶם. וְהַפְּנוּהָ לָהֶם ז"ל, כִּי "זְכוֹר" מַצּוֹת עֲשֶׂה, צָנָה שְׁנִזְכֹּר יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ וְלֹא נִשְׁכַּחְתָּהּ, וְ"שִׁמּוֹר" אֲצֻלֵּם מַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁכָּל מְקוֹם שְׁנָאֲמַר הַשִּׁמּוֹר פֶּן וְאֵל אִינוֹ אֵלָּא לֹא תַעֲשֶׂה (עֲרוּבִין י"ו), יִזְהִיר שְׁנִשְׁמֵר אוֹתוֹ לְקַדְשׁוֹ שְׁלֹא נִחְלָלְהוּ, וְאִין רָאוּי לְמַשֶּׁה שִׁיחֲלִיף דְּבָרֵי הַשֵּׁם מִמַּצּוֹת עֲשֶׂה לְמַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. אֲבָל אִם הִחֲלִיף בְּדָבוּר הַשֵּׁנִי וְכָל תְּמוּנָה וְאִמָּר: כָּל תְּמוּנָה, בְּחִסְרוֹן וְא"ו, וְהוֹסִיף אוֹתָהּ בְּ"וֹעַל שְׁלִשִּׁים", וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה בִּשְׁאָר הַדְּבָרוֹת, אִין כִּכֵּף כְּלוּם, כִּי הִכַּל אַחֵר. וְהַטַּעַם הַזֶּה לֹא יִסְבֵּל אוֹתוֹ אֵלָּא מִי שְׁאִינוֹ רָגִיל בְּתַלְמוּד. וּמִפְּרָשׁ אֲמָרוּ (בַּרְכוֹת כ'): נִשִּׁים חֲבִיבוֹת בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם דְּבַר תּוֹרָה, שְׁנָאֲמַר זְכוֹר וְשִׁמּוֹר, כָּל שִׁישְׁנוֹ בְּשִׁמְרִיהָ יִשְׁנוֹ בִּזְכִּירָה, וְהִנֵּי נָשִׁי הוֹאִיל וְאִתְּנָהּ בְּשִׁמְרִיהָ אִתְּנָהּ בִּזְכִּירָה, שֶׁהַנָּשִׁים חֲבִיבוֹת בְּשִׁמְרִיהָ, שְׁכָּל מַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הֵן חֲבִיבוֹת, וְלֹא הָיוּ חֲבִיבוֹת בִּזְכִּירָה שְׁהִיא מַצּוֹת עֲשֶׂה שֶׁהִזְקֵן גִּרְמָא וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת, אֵלָּא שֶׁהִקְשָׁה הַזֶּה מִחִיב אוֹתָן. וְאִנִּי תִּמָּה אִם נֹאמַר זְכוֹר וְשִׁמּוֹר מִפִּי הַגְּבוּרָה, לָמָּה לֹא נִכְתַּב בְּלוּחוֹת הָרַאשׁוֹנוֹת. וְיִתְכַּן שְׁהִיָּה בְּלוּחוֹת הָרַאשׁוֹנוֹת וּבִשְׁנִיּוֹת כְּתוּב זְכוֹר, וּמִשֶּׁה פִּרְשׁ לִישְׁרָאֵל כִּי שִׁמּוֹר נֶאֱמָר עֲמוֹ. וְזוֹ פְּתוּנָה בְּאִמָּת.

וּבְמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוֹמָנָא בֶּן הַקָּנָה (ספֵּר הַבְּהִיר אוֹת קפ"ב). הַזִּכְרִי עוֹד סוּד גְּדוֹל בִּזְכוֹר וְשִׁמּוֹר, וְעַל הַכָּלֵל תִּהְיֶה הַזִּכְרִיָּה בִּיּוֹם וְהַשְׁמִירָה בְּלִלְהָ, וְזֶהוּ מֵאֲמַר הַחֲבָיִים (ב"ק ל"ב): שְׁאוּמְרִים בְּעֶרְב׃ שַׁבָּת, בָּאִי כָּלָה בָּאִי כָּלָה, בָּאוּ וְנִצָּא לְקִרְיַת שַׁבָּת מִלִּפְנֵי כָּלָה, וְיִקְרָאוּ לְבִרְכַּת הַיּוֹם קְדוּשָׁא וּבָא (פְּסָחִים ק"ו). שְׁהוּא הַקְדּוּשׁ הַגְּדוֹל, וְתַכִּין זֶה.

וְאִמָּת הוּא גַּם כֵּן כִּי מִדַּת זְכוֹר וְשִׁמּוֹר בְּמַצּוֹת עֲשֶׂה, וְהוּא הִיּוּצָא מִמִּדַּת הָאֵהָבָה וְהוּא לְמִדַּת הַרְחֵמִים, כִּי הַעוֹשֶׂה מַצּוֹת אֲדוֹנֵינוּ אֶהוּב לוֹ וְאֲדוֹנֵינוּ מִרְחָם עָלָיו, וּמִדַּת שִׁמּוֹר בְּמַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהוּא לְמִדַּת הַדִּין וְיּוּצָא מִמִּדַּת הַיָּרָאָה, כִּי הַנְּשָׁמֵר מַעֲשֵׂוֹת דְּבַר הָרַע בְּעֵינֵי אֲדוֹנֵינוּ יָרָא אוֹתוֹ, וְלָכֵן מַצּוֹת עֲשֶׂה גְדוֹלָה מִמַּצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁהִתְחַבֵּה גְדוֹלָה מִהִּירָאָה, כִּי הַמְקִיִּם וְעוֹשֶׂה בְּגוֹפוֹ וּבְמִמּוֹנוֹ

וְהִנֵּה לְשׁוֹן הַכְּתוּב הַזֶּה אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ, כָּאֵלוֹ מִשֶּׁה יִדְבָּר, וְכֵן כָּל הַדְּבָרוֹת אַחֲרֵי כֵן, וּבִשְׁנֵים הַפְּסוּקִים הָרַאשׁוֹנִים הַשֵּׁם יִדְבָּר אֲנִי, אֲשֶׁר הוּצֵאתִיךָ, עַל פְּנֵי, כִּי אֲנִי, לְאֶהְבִּי וְלִשְׁמָרִי מִצּוֹתִי. וּמִפְּנֵי זֶה אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (מִכּוֹת כ"ד). אֲנִי וְלֹא יִהְיֶה לָךְ מִפִּי הַגְּבוּרָה שֶׁמַּעֲנוֹם, שֶׁהֵם עָקֵר הַכָּל. וְר"א הִקְשָׁה כִּי הַכְּתוּב אֲמָר וְיִדְבָּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (לְעִיל פְּסוּק א'), וּמִפְּרָשׁ מִזֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דְּבַר ה' אֵל כָּל קְהֵלְכֶם (דְּבָרִים ה', ט"ט), וְשֵׁם כְּתוּב עוֹד: וְיִכְתַּבְכֶּם עַל שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים, כִּי כָּאֲשֶׁר אֲמָרֶם אֵל כָּל קְהֵלְכֶם כֵּן כְּתַבְכֶּם עַל הַלּוּחוֹת.

וְאִנִּי אִפְרָשׁ לָךְ קְבֵלַת רַבּוֹתֵינוּ. בְּרִידָא שְׁכָּל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שֶׁמַּעֲנוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל מִפִּי אֱלֹהִים כְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל כְּתוּב, אֲבָל בִּשְׁנֵי הַדְּבָרוֹת הָרַאשׁוֹנוֹת הָיוּ שׁוּמְעִים הַדְּבָרוֹ וּמִכִּינִים אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ כָּאֲשֶׁר יָבִין אוֹתָם מִשֶּׁה, וְעַל כֵּן יִדְבָּר עִמָּהֶם כָּאֲשֶׁר יִדְבָּר הָאֲדוֹן אֵל עַבְדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְתִּי (בְּתַחֲלַת הָעֲנָוָה). וּמִכָּאֵן וְאֵילָךְ בִּשְׁאָר הַדְּבָרוֹת יִשְׁמַעֲנוּ קוֹל הַדְּבָרוֹ וְלֹא יִבִּינוּ אוֹתוֹ, וְיִצְטָרֵךְ מִשֶּׁה לְתַרְגֵּם לָהֶם כָּל דְּבָרוֹ וְדְבָרוֹ עַד שִׁיבִינוּ אוֹתוֹ מִמִּשֶּׁה. וְכֵן הֵם מִפְּרָשִׁים (בְּמִכִּילְתָּא שֵׁם) מִשֶּׁה יִדְבָּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל (לְעִיל י"ט, י"ט). וְעַל כֵּן הָיוּ בָהֶם דְּבָרֵי ה' עִם מִשֶּׁה שִׁיאֵמַר לָהֶם כֵּן. וְהַפְּנוּהָ הִיתָה בְּזָה כְּדִי שִׁיִּהְיוּ בָּלָם נְבִיאִים בְּאִמּוֹנַת ה' וּבִאֲסוּר עֲבוּדָה זָרָה, כָּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי (לְעִיל י"ט, ט'). לְפִי שֶׁהֵם הָעֵקֶר לְכָל הַתּוֹרָה וְהַמַּצּוֹת, כְּמוֹ שְׁאָמַר: הִקְהֵל לִי אֶת הָעָם וְאֲשַׁמְעֵם אֶת דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כָּל הַיָּמִים (דְּבָרִים ד', י'). אֲבָל בִּשְׁאָר הַדְּבָרוֹת יִקְבְּלוּ מִפִּי מִשֶּׁה בְּאוֹרֵן עִם שְׁמִיעָתָם קוֹל הַדְּבָרִים, וּבִשְׁאָר הַמַּצּוֹת יִזְמִינוּ כְּמִשֶּׁה בְּכָל. (ח) זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ. אַחֵר שְׁצָנָה שְׁנָאֲמִין בְּשֵׁם הַמִּיחָד יִתְבָּרֵךְ שְׁהוּא הַנִּמְצָא, הוּא הַבּוֹרָא, הוּא הַמִּכֵּין, וְהַיִּכּוֹל, וְשִׁנְיָחַד הָאִמּוֹנָה בְּכָל אֵלֶּה וְהַכְּבוֹד לוֹ לְכַדּוֹ, וְצָנָה שְׁנִכְבֵּד זָכֵר שְׁמוֹ, צָנָה שְׁנַעֲשֶׂה בְּזָה סִימֵן וְזָכוֹרֵן תָּמִיד לְהוֹדִיעַ שְׁהוּא בְּרָא הַכָּל, וְהִיא מַצּוֹת הַשַּׁבָּת שְׁהִיא זָכֵר לְמַעֲשֶׂה בְּרַאשִׁית.

וְאִמָּר זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ, וּבְמִשְׁנָה תּוֹרָה כְּתוּב שְׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ (דְּבָרִים ה', י"ב). וְרַבּוֹתֵינוּ אֲמָרוּ בְּזָה (ר"ה

(מ) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ:

ט שְׁמַת יוֹמִין תַּפְלֹחַ וְתַעֲבֹד כָּל עֲבֹדְתְךָ:

הש"ס וְעֵשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ • כְּשֶׁתְּבֹא שַׁבַּת יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ כָּל מְלֹאכֶתְךָ עָשׂוּיָהּ, שְׁלֹא תִהְיֶה אַחֵר מְלֹאכֶתְךָ
(מכילתא) • רמב"ן

(י) וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־
מְלָאכָה אֹתָהּ | וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עֲבָדְךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֵמָתְךָ
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:

הש"ס אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ • אֵלּוּ קִטְנִים, אוֹ אֵינּוּ אֵלָּא גְדוֹלִים? אַמְרַתְּ: הָרִי כְּבֹר מְזֻהָרִים הֵם, אֵלָּא לֹא בָּא אֵלָּא
לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל שְׂבִיתָת הַקִּטְנִים, וְזֶה שֶׁשָּׁנִינוּ: (שבת קכא) "קִטְן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ", מִפְּנֵי שֶׁשְּׂבִיתָתוֹ
עָלֶיךָ. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ, אֲשֶׁר הִיא לְצִרְךָ גִּיּוֹף
וְלִתְּנָאָתְךָ, כְּעֵנֶן אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אָפוּ (לְעִיל
ט"ז, כ"ג), וּבִשְׁבַת לֹא תַעֲשֶׂה שׁוּם מְלָאכָה.
(י) אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ הַקִּטְנִים, הִזְהִירוּנוּ בְּשַׁבַּת
שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ הַבָּנִים הַקִּטְנִים מְלָאכָה לְדַעֲתָנוּ
וּבְרַצְנוֹנוּ (שַׁבַּת קכ"א), וְעֲבָדְךָ וְאִמְתְּךָ,
הַעֲבָדִים שֶׁמְלוּ וְטָבְלוּ שְׁחִיבִין בְּכָל דִּינֵי הַשַּׁבַּת
כִּי־שָׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, לְמַעַן
יָנוּחַ עֲבָדְךָ וְאִמְתְּךָ כְּמוֹךָ (דְּבָרִים ה', י"ד),
וְאֵלּוּ חִיבִין בְּכָל הַמִּצְוֹת כְּנֻשִׁים, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ
בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (חֲגִיגָה ד'). וְהָיוּ זֶה שִׁנְיָה
לְהֵם בְּעֵצָמָם, כִּי הֵם עֲצָמָם מִצִּידֵם בְּשַׁבַּת,
אֲבָל דְּבַר הַכְּתוּב עֲמָנוּ מִפְּנֵי שֶׁהָעֲבָדִים
בְּרַשׁוֹתָנוּ, לוֹמַר שֶׁשְּׂבִיתָתָם עָלֵינוּ, וְאֵם לֹא
נִמְנָעֵם אֲנַחְנוּ נִעֲשִׂים עָלֵיהֶם, וְעוֹד, בְּעַבּוֹר
שָׁעַם יִשְׂרָאֵל וְדָבָר אֱלֹהִים בְּכָל עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרוֹת.
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ. עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט גֵּר־שֹׁעַר
לְעוֹלָם הוּא "גֵּר תוֹשֵׁב" שֶׁבָּא לְגוֹר
בְּשַׁעֲרֵי עִירָנוּ וְקָבַל עָלָיו שִׁבְעַת מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ,
וְהוּא הַנִּקְרָא "גֵּר אוֹכֵל בָּלּוֹת" (ע"ז ס"ד):
שֶׁאָמַר בּוֹ הַכְּתוּב, לְגַר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנָהּ
וְאָכְלָה (דְּבָרִים י"ד, כ"א). וְלָכֵן לֹא הִיָּתָה
בּוֹ הַמִּצְוָה שִׁיאָמַר "לֹא תַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה
הַיּוֹרֵחַ וְהַגֵּר", אֲבָל לִנּוּ יִצְחָק שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה
מְלָאכָה לְצִרְכֵּינוּ כְּקִטְנִים וְהַבְּהֵמָה, וְהוּא
בְּעֵצָמוֹ אֵין עָלָיו זֹאת הַמִּצְוָה, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה
לְעֵצָמוֹ בְּשַׁבַּת. וְהַכְּתוּב שֶׁאָמַר: וַיִּנָּפֶשׁ בֶּן
אֲמָתְךָ וְהַגֵּר (לְהֵלֵךְ כ"ג, י"ב), הוּא "גֵּר צֶדֶק"
שֶׁנִּתְּיָהּ וְחָזַר לְתוֹרָתוֹ, שֶׁעָנָה אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת
וְכֵן בְּכָל שָׁאַר הַמִּצְוֹת כְּאֲשֶׁר אָמַר: תוֹרָה
אֶחָד וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וְלַגֵּר אֶתְכֶם
(בְּמִדְבָּר ט"ו, ט"ז), וְלַגֵּר וְלַאֲזִרָה הָאֶרֶץ (שם
ט, י"ד).

אֲבָל מִצְוָנוּ לְרַבּוֹתֵינוּ (מְכִילֵתָא פֶּאן) שֶׁדִּרְשׁוּ
בַּהֲפֹךְ, אָמְרוּ כִּי וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ "גֵּר
צֶדֶק", וְהוּא חֵיב כְּמוֹנוֹ בְּשְׂבִיתָתוֹ, וַיִּנָּפֶשׁ בֶּן
אֲמָתְךָ וְהַגֵּר (לְהֵלֵךְ כ"ג, י"ב). לְרַבּוֹת "גֵּר
תוֹשֵׁב הָעִיר". וַיִּצְוֵנוּ שִׁיְהִי הַמְּזֻהָר תַּחֲלֶה

שֶׁנֶּת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה (וַיִּקְרָא כ"ה, י'), שֶׁהוּא
טַעֲנוֹן קְדוֹשׁ בֵּית דִּין לוֹמַר בִּיּוֹבֵל מְקַדֵּשׁ מְקַדֵּשׁ.
אִף כָּאֵן צֹהַר שְׁנוֹכַר אֶת יוֹם הַשַּׁבַּת בְּקִדְשׁוֹ
אוֹתוֹ. וְכָךְ אָמְרוּ בְּמִכְלִיתָא (פֶּאן) לְקַדְשׁוֹ,
קִדְשׁוֹ בְּכֻרָה, מִכָּאֵן אָמְרוּ מְקַדְשִׁין עַל הֵיזֵן
בְּכִנְיֻסָּתוֹ, אֵין לִי אֵלָּא לִיּוֹם, לְלִילָה מִנִּין, ת"ל
וּשְׁמִרְתֶּם אֶת הַשַּׁבַּת (לְהֵלֵךְ ל"א, י"ד), וְזֶהוּ
קְדוֹשׁ הַיּוֹם, וְהוּא מִן הַתּוֹרָה, אֵינּוּ אֶסְמִיכְתָּא.
וְכָךְ אָמְרוּ (בְּרַכּוֹת כ'): נָשִׁים חִיבּוֹת בְּקִדְשׁוֹ
הַיּוֹם דְּבַר תּוֹרָה, וְזֶה עַל קְדוֹשׁ הַלִּילָה, לְפִי
שֶׁכָּל הַטַּעֲנוֹנִים קְדוֹשׁ מִתְקַדְּשִׁים בְּכִנְיֻסָּתָם פַּעַם
אֶחָד, כְּגוֹן קְדוֹשׁ הַחֲדָשׁ, וְקְדוֹשׁ הַיּוֹבֵל, אֲבָל
בַּיּוֹם אֶסְמִיכְתָּא, וְאֵין אוֹמְרִים בּוֹ מְקַדֵּשׁ כָּלֵל,
שֶׁדִּינוּ בַּפַּעַם אֶחָד בְּכִנְיֻסָּתוֹ. וְכֵן עַל הֵיזֵן
אֶסְמִיכְתָּא וְאֵינוּ קָבַע כָּלֵל.

וּבְגִמְרָא פְּסָחִים אָמְרוּ (ק"י): זְכוֹר אֶת יוֹם
הַשַּׁבַּת לְקַדְשׁוֹ, וְזָכְרָהוּ עַל הֵיזֵן
בְּכִנְיֻסָּתוֹ, אֵין לִי אֵלָּא בַּיּוֹם, בְּלִילָה מִנִּין, ת"ל
אֶת יוֹם הַשַּׁבַּת, הִיא תִּנְא מִהֲדַר אֱלִילָא וְנִסְב
לִיה קָרָא דִּימָא, וְעוֹד, עֶקֶר קִדְשָׁה בְּלִילָה
הוּא, אֵלָּא הֵכִי קָאָמַר, זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבַּת
לְקַדְשׁוֹ, וְזָכְרָהוּ עַל הֵיזֵן בְּכִנְיֻסָּתוֹ, אֵין לִי אֵלָּא
בְּלִילָה בַּיּוֹם מִנִּין, ת"ל אֶת יוֹם הַשַּׁבַּת. וְכֵן
הַבְּרִיתָא שֶׁבְּמִכְלִיתָא יִתְרַן בֵּהּ, אֵין לִי אֵלָּא
בְּלִילָה שֶׁהוּא עֶקֶר הַקְּדוֹשׁ, לַיּוֹם מִנִּין וְכו',
וְהוּא אֶסְמִיכְתָּא בְּעָלְמָא. וּמִשָּׁם תִּלְמַד שֶׁהַמִּצְוָה
הַזֹּאת לְמִדָּה מִמֶּלֶת "לְקַדְשׁוֹ", אֲבָל זְכוֹר אֶת
יוֹם הַשַּׁבַּת מִצְוָה לְזָכְרוֹ תְּמִיד בְּכָל יוֹם, כְּמוֹ
שֶׁפִּרְשְׁנוּ, אֵלָּא שֶׁכָּל מִצְוֹת הַזִּכְרִיָּה בְּמִנִּין אֶחָד
בְּחֻשְׁבוֹן רמ"ח מִצְוֹת שֶׁנִּצְטְוּנוּ. וְדַע זֶה.

(ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ.
עֵנִין עֲבֹדָה הִיא מְלָאכָה שֶׁאֵינָה לְהִנָּאֵת
הַגּוֹף כְּאוֹכֵל נֶפֶשׁ וְכִיּוֹצֵא בֵּהּ, כְּעֵנִין שֶׁנֶּאֱמַר
וּבְכָל עֲבֹדָה בִּשְׁוָה (שְׁמוֹת א', י"ד), כִּי
תַעֲבֹד אֶת הָאֱדֹמָה (בְּרַאשִׁית ד', י"ב),
וְנִעֲבָדְתֶּם וְנִרְעַבְתֶּם (יִחְזָקְאֵל ל"ו, ט'), וְכִאֲשֶׁר
אִפְרָשׁ עוֹד בְּעֻזְתָּם הַשֵּׁם (וַיִּקְרָא כ"ג, ז').
וְלָכֵךְ אָמַר: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד אֶת הָאֱדֹמָה,

עֵנִין לְקְדוֹשׁ ה' מְכַבֵּד (וְשַׁעֲיָה נ"ח, י"ג).
וְהַטַּעַם, שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׂבִיתָה בְּעֵינֵינוּ בְּעַבּוֹר שֶׁהוּא
יוֹם קְדוֹשׁ, לְהַפְנוֹת בּוֹ מַעֲסָקֵי הַמַּחֲשָׁבוֹת
וְהַכְּלִי הַזְּמָנִים, וְלִתֵּת בּוֹ עֵנִין לְנַפְשָׁנוּ בְּדְרָכֵי
ה', וְלִלְכֹּת אֶל הַחֲכָמִים וְאֶל הַנְּבִיאִים לְשִׁמּוּעַ
דְּבָרֵי ה', כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: מִדּוּעַ אֶת הַלֵּכַת אֵלָיו
הַיּוֹם לֹא חִדַּשׁ וְלֹא שַׁבַּת (מְלָכִים ב' ד', כ"ג),
שֶׁהִיא דְרָכָם כֵּן, וְכָךְ אָמְרוּ ר"ל (ר"ה ט"ז).
מִכָּל דְּבַחֲדָשׁ וּשְׁבַת בְּעֵי לְמִיּוֹל. וְזֶה טַעַם
שְׂבִיתָת הַבְּהֵמָה, שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּלִפְנֵינוּ מִחֻשְׁבָּה
עָלֶיהָ.

וְלָכֵךְ אָמְרוּ ז"ל שֶׁהַשַּׁבַּת שְׁקוּלָה כְּגוֹד כָּל
מִצְוֹת שַׁבְּתוֹרָה (חֲלִין ה'), כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
בְּעַבּוּדָה וְזֶה, מִפְּנֵי שֶׁבָּה נֶעֱדַר עַל כָּל עֲקָרֵי
הָאֲמוּנָה בַּחֲדוֹשׁ וּבַהֲשָׁגָה וּבִכְבוּאָה.
וּבְמִכְלִיתָא (פֶּאן) רַבִּי יִצְחָק אוֹמַר, לֹא תִהְיֶה
מוֹנָה בְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֲחֵרִים מוֹנִים, אֵלָּא תִהְיֶה מוֹנָה
לְשֵׁם שַׁבַּת. וּפְרוּשָׁה, שֶׁהַגּוֹיִם מוֹנִין זְמִי הַשְּׁבוּעַ
לְשֵׁם הַיָּמִים עֲצָמָן, יִקְרָאוּ לְכָל יוֹם שֵׁם בְּפָנֵי
עֲצָמוֹ, אוֹ עַל שְׁמוֹת הַמִּשְׁתָּרִים, כְּנֹצָרִים, אוֹ
שְׁמוֹת אֲחֵרִים שֶׁיִּקְרָאוּ לָהֶם, וַיִּשְׂרָאֵל מוֹנִים
כָּל הַיָּמִים לְשֵׁם שַׁבַּת, אֶחָד בְּשַׁבַּת, שְׁנֵי
בְּשַׁבַּת, כִּי זֶה מִן הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטְוּנוּ בּוֹ "לְזָכְרוֹ"
תְּמִיד בְּכָל יוֹם. וְזֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא, וְכָךְ
פִּרְשׁ ר"א.

וְאוֹמַר אֲנִי שִׁוְהוּ מְדַרְשׁוֹ שֶׁל שְׁמַאי הִזְקֵן
שֶׁפִּרְשׁ (בְּמִכְלִיתָא דְּרַשְׁבַּי הַנִּי"ל).
מִצְוֹת זְכוֹר עַד שֶׁלֹּא תִבָּא, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא
נִשְׁכַּחְהוּ בְּשׁוּם פְּנִים, אֲבָל הַזִּכְרִיּוֹ בְּבִרְיָתָא
(בִּיצָה ט"ז). עוֹד מִדַּת חֲסִידוּתוֹ שֶׁהִיא הוּא
מְזִכְרֵהוּ גַם בְּמִאֲכָלֵיו וְאוֹכֵל לְכַבּוֹד שַׁבַּת כָּל
זְמַן חַיּוֹ, וְהֵלֵךְ עֲצָמוֹ מוֹדָה בְּמִדְרָשׁוֹ שֶׁל
שְׁמַאי, אֲבָל הִיָּתָה בּוֹ מִדָּה אֲחֵרָה בְּמִאֲכָלִים
מִפְּנֵי שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו הָיוּ לְשֵׁם שְׁמִים, וְהִיא
בִּטּוּחַ בֵּה' שִׁנְיָמִין לוֹ לְשַׁבַּת מִנָּה יִפָּה מִכָּל
הַיָּמִים.

אֲבָל לְרַבּוֹתֵינוּ עוֹד בּוֹ מְדַרְשׁ מִמֶּלֶת לְקַדְשׁוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהוּא בְּזִכְרוֹנוֹ, כְּעֵנִין וְקִדְשָׁתָם אֶת

יא אֲרִי שְׂתֵּא יוֹמִין עֶבֶד יְיָ יֵת שְׁמִיָּה וְיֵת
אַרְעָא יֵת יִמָּא וְיֵת כָּל דִּי בְּהוֹן וְנַח בְּיוֹמָא
שְׂבִיעָאָה עַל כֵּן בְּרִיד יְיָ יֵת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא
וְקִדְשָׁהּ:

(יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
וְאֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן
בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ:

כז"י וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • כְּכִכּוֹל הַכְּתִיב בְּעֶצְמוֹ מְנוּחָה לְלַמֵּד הֵימָנוּ קַל וְחֶמֶר לְאָדָם שֶׁמִּלֹּאכְתּוֹ בְּעֵמֶל וּבִיגִיעָה
שִׁיָּהָ נַח בַּשַּׁבָּת. בֵּרַךְ • וַיְקַדְּשֵׁהוּ. בִּרְכוּ בְּמִן לְכוֹפְלוֹ בְּשִׁשִּׁי, לְחֵם מִשְׁנֶה, וְקִדְּשׁוּ בְּמִן, שְׁלֹא הִזָּה יוֹרֵד בּוֹ. רמב"ן

(יב) כִּבְר אֶת־אַבְרָהָם וְאֶת־אַמְרָם לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיהֶם עַל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיהָ נָתַן לָהֶם:

כז"י לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיהֶם • (מכילתא) אִם תִּכְבֵּד, יֵאָרְכוּן. וְאִם לֹא, יִקְצְרוּן, שְׂדֵבְרֵי תוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם נִדְרָשִׁים: מְכַלֵּל
הֵן לֹא, וּמְכַלֵּל לֹא הֵן. רמב"ן

(יג) לֹא תִרְצַח לֹא תִנָּאֵף לֹא תִגְנֹב לֹא־תַעֲנֶה בְּרַעְיָךְ עַד
שָׁקֶר:

כז"י לֹא תִנָּאֵף • אֵין נֹאֹף אֱלָא בְּאִשָּׁת אִישׁ, שְׁנֵאָמֵר: (ויקרא כ) "מוֹת יוֹמֵת הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת", וְאֹמֵר: (יחזקאל יח) "הָאִשָּׁה
הַמִּנְאֶפֶת תַּחַת אִישָׁה תִּקַּח אֶת זָרִים". לֹא תִגְנֹב • בְּגוֹנֵב נִפְשׁוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר. (ויקרא יט) "לֹא תִגְנֹבוּ", בְּגוֹנֵב מְמוֹן.
אוֹ אֵינוֹ אֱלָא זֶה בְּגוֹנֵב מְמוֹן וְלִהְלֵךְ בְּגוֹנֵב נִפְשׁוֹת? אִמְרַת: דְּבַר הַלְּמַד מִעֲנִינוֹ. מֵה "לֹא תִרְצַח", "לֹא תִנָּאֵף", מְדַבֵּר
בְּדִבְרֵי שְׂחִיבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית דִּין, אֵף "לֹא תִגְנֹב", דְּבַר שְׂחִיב עֲלֵיו מִיתַת בֵּית דִּין (סנהדרין פו). רמב"ן

(יד) לֹא תַחֲמֹד בֵּית רַעֲיָךְ לֹא־תַחֲמֹד אִשָּׁת רַעֲיָךְ וְעַבְדְּךָ
וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וְחִמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעֲיָךְ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וּבְכַבּוּדוֹ, וְחִזּוֹר לְצוּת אוֹתָנוּ בְּעִנְיֵי הַנִּבְרָאִים,
וְהַתְּחִיל מִן הָאֵב שֶׁהוּא לְחֻלּוּדוֹתָיו כְּעִנְיָן
בוֹרָא מִשְׁתַּתֵּף בִּיצִיָּה, כִּי הֵשֵׁם אֲבִינוּ
הָרִאשׁוֹן, וְהַמּוֹלִיד אֲבִינוּ הָאֲחֵרוֹן, וְלִכְּךָ אִמֵּר
בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה (דְּבָרִים ה', ט"ז): כֹּאֲשֶׁר צוֹיִתִּיךְ
בְּכַבּוּדִי בִּן אֲנִכִּי מִצְוֶה בְּכַבּוּד הַמִּשְׁתַּתֵּף עִמִּי
בִּיצִיָּתְךָ. וְלֹא פִרְשׁ הַכְּתוּב הַכַּבּוּד, שֶׁהוּא
נִלְמַד מִן הַכַּבּוּד הַנֶּאֱמָר לְמַעַלָּה בְּאֵב הָרִאשׁוֹן
וְתַבְרָךְ, שִׁינּוּדָה בּוֹ שֶׁהוּא אֲבִיו, וְלֹא יִכְפֹּר בּוֹ
לֵאמֹר עַל אֲדָם אַחֵר שֶׁהוּא אֲבִיו, וְלֹא יַעֲבֹדֵנוּ
כְּכֵן לִירְשָׁתוֹ, אוֹ לַעֲנֵן אַחֵר שִׁיִּצְפֶּה מִמֶּנּוּ,
וְלֹא יִשָּׂא שֵׁם אֲבִיו וְיִשְׁבַּע בְּחֵי אֲבִיו לְשׁוֹא
וְלִשְׁקֹר. וְיִכְנָסוּ בְּכָלֵל הַכַּבּוּד דְּבָרִים אַחֲרִים,
כִּי בְּכָל כַּבּוּדוֹ נִצְטוּיָנוּ, וּמִפְּנֵי שֵׁם הֵם בְּדִבְרֵי
רְבוּתֵינוּ (קדושין ל"א:), וְכִבְר אִמְרוּ (שֵׁם
ל'): שֶׁהֵשֵׁךְ כַּבּוּד לְכַבּוּד הַמְּקוֹם.

וְכֹאֲשֶׁר הַמִּצְוָה הַזֹּאת הִיא בְּתַחֲתוּנִים, בֵּן נִתַּן
שְׂכָרָה בְּאִרְכּוּת יָמִים בְּאֶרְץ אֲשֶׁר יֵתֵן
לָנוּ, וְעַל דַּעַת רְבוּתֵינוּ (קדושין ל"ט:). עֲנִיָּן
הַכְּתוּב לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיהֶם "וְעַל" הָאָדָמָה
יִבְטִיחַ כִּי בְּמִצְוָה הַזֹּאת יִהְיֶה כָּל "יְמוֹתֵינוּ"
אַרְבָּעִים, כִּי יִמְלֹא הֵשֵׁם יְמֵינוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה,
וְיִהְיֶה אַרְבָּעִים בְּעוֹלָם הַבָּא שְׁפָלוֹ אֶרֶץ, וְתִהְיֶה

הַגֵּר הַנִּמְנוּל שְׂחִיב כְּמוֹנוֹ, וְהַכְּתוּב הַשֵּׁנִי לְרִבּוּת
הָעָר. וְלִפְיָךְ הִקְשׁ לְבִהְמָה, שְׂאֵמֵר: לְמַעַן
יָנִיחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וְיִנְפֹּשׁ בֵּן אִמָּתְךָ וְהַגֵּר
(לְהֵלֵךְ כ"ג, י"ב), צָנוּהוּ בְּשִׁבְיַת כָּלֶם בְּשׁוּנָה,
שְׁלֹא יַעֲשֶׂה לָנוּ, וְיַעֲשֶׂה כְּרָצוֹנִם לְעַצְמָם, וְכֵן
יִהְיֶה הָעֶבֶד וְהַגֵּר הַנּוֹזְקִים בְּעִשְׂתֵּי הַדְּבָרוֹת
שׁוּיִם, וְחִיבִים בְּכָל דִּין הַשַּׁבָּת כְּמוֹנוֹ, כְּמוֹ
שְׂאֵמֵר: לְמַעַן יָנִיחַ עֶבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ כְּמוֹךָ (דְּבָרִים
ה', י"ד).

(יא) בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ.
אִמֵּר שִׁיָּהָ יוֹם הַשַּׁבָּת "מְבֹרָךְ וְקָדוֹשׁ",
כִּי צִוָּה "בְּיִצְחָה" לְבָרַךְ אוֹתוֹ וְלִהְדוֹר, וְצִוָּה
בְּשִׁבְיַתָּהּ שִׁיָּהָ לָנוּ קָדוֹשׁ וְלֹא נַעֲשֶׂה בּוֹ
מִלֵּאכָה. וְר"א אִמֵּר כִּי בֵּרַךְ ה' הַיּוֹם הַזֶּה
וְקִדְּשׁוּ, "שְׂזָמֵן" אוֹתוֹ לְקַבֵּל בּוֹ הַנֶּפֶשׁ תּוֹסֶפֶת
חֻקָּהּ יוֹתֵר מִכָּל הַיָּמִים.

וְדִרְךָ הָאָמֵת בְּתַבְחִיתוֹ בְּפִסּוּק וּנְכִלוֹ (בְּרִאשִׁית
ב', ב'), וּמִשֵּׁם תִּשְׁכִּיל וְתִבְרִין. כִּי שִׁשֶּׁת
יָמִים עָשָׂה ה', לֹא יִחַסֵּר בִּי"ת, אֲבָל כִּי שִׁשֶּׁת
יָמִים עָשָׂה ה' וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ
(לְהֵלֵךְ ל"א, י"ז).

(יב) כִּבְר אֶת אַבְרָהָם. הִנֵּה הַשְּׁלִים כָּל מֵה
שְׂאֵנוּ חִיבִין בְּדִבְרֵי הַבוֹרָא בְּעֶצְמוֹ

וּשְׂחִיבֵינוּ לְעַד עַל הָאָדָמָה הַטּוֹבָה "שִׁיָּתֵן לָנוּ",
וּבְמִשְׁנֵה תוֹרָה פִּרְשׁ (דְּבָרִים ה', ט"ז). לְמַעַן
יֵאָרְכֵן יְמֵיהֶם וְיִמְצֵן יִיטֵב לָךְ עַל הָאָדָמָה,
וְהִנֵּה הֵם שְׁפִי הַבְּחֻחוֹת.

(יג) לֹא תִרְצַח, לֹא תִנָּאֵף, לֹא תִגְנֹב.
אִמֵּר, הִנֵּה צוֹיִתִּיךְ לְהוֹדוֹת שְׂאֵנִי בּוֹרָא
אֵת הַכָּל בְּלֵב וּבְמַעֲשֶׂה, וְלִכְבֵּד הָאֲבוֹת בְּעֶבֶר
שֵׁהֶם מִשְׁתַּתֵּפִים בִּיצִיָּה, אִם כֵּן הֵשֵׁמֶר כֵּן
תִּחְבֵּל מַעֲשֶׂה יְדִי "וְתִשְׁפֹּף דָּם הָאָדָם" אֲשֶׁר
בְּרִאשִׁי לְכַבּוּדִי וְלַהּוֹדוֹת לִי בְּכָל אֶלֶה, וְלֹא
תִנָּאֵף אִשָּׁת רַעֲיָךְ, כִּי תִחְבֵּל עֲנֵן כַּבּוּד הָאֲבוֹת
לְכַפֵּר בְּאִמָּת וְלַהּוֹדוֹת בְּשִׁשֶּׁר, כִּי לֹא יִדְעוּ אֵת
אֲבִיהֶם וְיִתְּנוּ כַּבּוּדִם לְאַחֵר, כֹּאֲשֶׁר יַעֲשׂוּ עוֹבְדֵי
עֲבוֹדָה זָרָה אֲמָרִים לַעֲץ אֲבִי אִתָּהּ (וְיִרְמְיָה
ב', כ"ז), וְלֹא יִדְעוּ אֲבִיהֶם שְׂבָרָאִם מֵאֵין.
וְאַחֵר בֵּן הַזֵּהִיר לֹא תִגְנֹב נֶפֶשׁ, כִּי הוּא כְּמוֹ
כֵּן גּוֹרֵם כּוֹזֵאת, וְכֵן סֵדֵר הַמִּצְוֹת בְּתַחֲתוּתָן וְעֲנִיָּן
כֵּף הוּא, אַחֵר עֲבוֹדָה זָרָה שְׂפִיכוֹת דָּמִים,
וְאַחֲרֵי כֵן גְּלוּי עֲרִיּוֹת וְאַחֵר כֵּף הַזֵּהִיר גִּנְבַת
נֶפֶשׁ וְעִדּוֹת שְׂקֶר וְגִזְל. וְכִי שְׁלֹא יִחְמַד לֹא
יִזִּיק לְעוֹלָם לְחַבְרֵי. וְהִנֵּה הַשְּׁלִים כָּל מֵה
שְׂאֵדָם חִיב בְּשָׁל חֻבְרֵי. וְאַחֵר כֵּן יִבְאֵר
הַמִּשְׁפָּטִים בְּקִרְט, כִּי הַמִּתְחִיב לְחַבְרֵי בְּמִשְׁפָּט

♦ שבת קודש י"ח שבט ♦

טו וְכָל עַמָּא חֲזָן יֵת קִלְיָא וְיֵת בְּעוֹרִיָּא וְיֵת
קֵל שׁוּפְרָא וְיֵת טוֹרָא תַּנּוּן וְיֵת עַמָּא וְיֵת
וְיֵת קִמּוּ מִרְחִיק:

(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל
הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֵשָׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מִרְחָק:

כז"ו וְכָל הָעָם רֹאִים • מְלֻמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶחָד סוּמָא. וּמִנֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶלֶם? – תַּלְמוּד לומֵר: "וַיִּנְעוּ
כָּל הָעָם", וּמִנֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם חֶרֶשׁ? תַּלְמוּד לומֵר: "נִעְשָׂה וְנִשְׁמַע" (מכילתא). רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת • רֹאִין אֶת
הַנִּשְׁמָע, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְרֹאוֹת בְּמָקוֹם אֲחֵר (ספ). אֶת הַקּוֹלֹת • הַיּוֹצֵאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה. וַיִּנְעוּ • (ספ) אֵין נוֹעַ אֶלָּא
זִיעַ. וַיַּעֲמְדוּ מִרְחָק • (ספ) הָיוּ נִרְתָּעִין לְאַחֲרֵיהֶם שָׁנִים עֶשֶׂר מִל, כְּאֶרֶץ מַחְנֵיהֶם, וּמִלְאֲכֵי הַשָּׂרֵת בָּאִין וּמִסִּיעִין
אוֹתָן לְהַחְזִירָן, שְׁנֵאמַר: (תהלים סו) "מֶלֶכִּי צָבָאוֹת יִדְּוֹן יִדְּוֹן". רמב"ן

(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־
יִדְּבַר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום. אברורוביץ

הָאֱלֹהִים מִה שֶׁצָּוָה לְמֹשֶׁה "בְּהִגְבֹּלֵת הָהָר
וְאֶתְּרֵת הָעָם וְעִשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת", וְעַתָּה חֲזַר
וְהוֹפִיר דְּבַר הָעָם אֶל מֹשֶׁה וְאָמַר כִּי מֵצַת
שָׂרָא אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלְפִידִים נָעוּ לְאַחֲרֵי
וַיַּעֲמְדוּ מִרְחָק יוֹתֵר מִגְּבוּל הָהָר אֲשֶׁר הִגְבִּיל
מֹשֶׁה.

וְהַסֵּדֵר בַּדְּבָרִים, כִּי בִבְרָךְ הָיוּ קוֹלוֹת וּבִרְקִים
וְקוֹל שׁוּפָר חֲזָן (לְעִיל י"ט, ט"ז).
וַיַּדִּין לֹא יִרְדֶּה שְׂכִינָה, כְּעִנְיָן וְרוּחַ גְּדוּלָּה
וְחֶזֶק מִפְּרֻק הָרִים מִשְׁבַּר סְלָעִים לִפְנֵי ה' לֹא
כְרוּחַ ה' (מְלָכִים א' י"ט, י"א), וְהִרְדּוּ הָעָם
בְּמַחְנֶה בְּמָקוֹם תַּחֲנוּתָם (לְעִיל י"ט, ט"ז).
וּמֹשֶׁה חֲזַק לָבֶם וְהוֹצִיאָם לְקִרְבָּת הָאֱלֹהִים
וַיַּתְּצֵבּוּ בְּתַחֲתִית הָהָר (שָׁם פְּסוּק י"ז).
וּבְהִיּוֹתָם שָׁם בְּתַחֲתִית הָהָר מִצָּפִים וּמִתְּצִיבִים
יָרַד ה' עַל הָהָר בְּאֵשׁ (שָׁם פְּסוּק י"ח). וַיַּעַל
עֲשֹׂנוּ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֹׁף עֵנָן וְעַרְפֶּל (דְּבָרִים
ד', י"א), וְחָדַר הָהָר עֲצָמוֹ וַיִּנְדָּעוּעַ (לְעִיל
י"ט, י"ח). כְּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּרַעַשׁ הַנִּקְרָא "זִלְזִלָּה"
או יוֹתֵר מִזֶּה. וְכֵן כְּתוּב, הָהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים
גְּבֻעוֹת כְּכִנִּי צֹאן (תהלים קי"ד, ד'), וְאֵינָנוּ
מִשָּׁל, כְּאֲשֶׁר אֵינָנוּ מִשָּׁל הֵם רָאָה וַיִּנְסֵה הַיָּרֵד
סֹב לְאַחֲרֵי (שָׁם פְּסוּק ג'). וְנִתְחַזַּק קוֹל
הַשׁוּפָר מֵאֵד (לְעִיל י"ט, י"ט), אֲזַר רָאוּ הָעָם
וַיִּנְעוּעַ לְאַחֲרֵי וַיַּעֲמְדוּ מִרְחָק (כָּאן) יוֹתֵר מִן
הַגְּבוּל, וְאֲזַר אִמְרוּ אֵלָיו כָּלֵם שֶׁלֹּא יִדְּבַר עִמָּהֶם
הָאֱלֹהִים כָּלֵל פֶּן יָמוּתוּ, כִּי בְּמִרְעָה נִהְפְּכוּ
צִירֵיהֶם עֲלֵיהֶם וְלֹא עָצְרוּ כַח (ע"פ דְּנִיָּאל
' ט"ז), וְאֵם יִשְׁמָעוּ הַדְּבָרִים יָמוּתוּ, וּמֹשֶׁה
חֲזָקָם וְאָמַר לָהֶם: אֵל תִּירָאוּ (פְּסוּק י"ז).
וְשִׁמְעוּ אֵלָיו וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחָק בְּמַעֲמָדָם
(פְּסוּק י"ח). כִּי לֹא רָצוּ בְּכָל דְּבָרָיו לְהִתְקַרֵּב
אֶל הַגְּבוּל, וּמֹשֶׁה נָגַשׁ אֶל הָעַרְפֶּל (שָׁם), לֹא
כָּא בְּתוֹכוֹ, וְאֲזַר דְּבַר אֱלֹהִים עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרוֹת.
וְאַחֲרֵי עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרוֹת לֹא הוֹפִיר כָּאן מִה
שֶׁאָמְרוּ הַזְּקֵנִים לְמֹשֶׁה, כִּי רָצָה לְכָאֵר פְּסָדֵר

וּבְדְבָרֵי הַחֲמִישִׁי בְּכַבּוּד הָאֲבוֹת הַזִּקְנִי שֶׁכָּר
כִּי הִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה.

וְהַנִּרְאָה בְּמִכְתָּב הַלּוּחוֹת שֶׁהָיוּ הָרָאשׁוֹנוֹת
בְּלוּיֹת אֶחָד שֶׁהֵם כְּבוֹד הַבוּרָא כְּמוֹ
שֶׁהוֹפְרָתִי, וְהָיָה הַשְּׂנִיּוֹת בְּלוּיֹת אֶחָד, שִׁיְהִיו
חֲמֵשׁ כְּנָגֵד חֲמֵשׁ, כְּעִנְיָן שֶׁהוֹפְרִיו בְּסִפְרֵי יִצְיָרָה
(ט"ו, ג'). בְּעֶשֶׂר סִפְרִיּוֹת בְּלִי מִה כְּמִסְפַּר
עֶשֶׂר אֲצָבָעוֹת, ה' כְּנָגֵד חֲמֵשׁ, וּבְרִית יְחִיד
מִכְּנֻת בְּאֲמָצַע (שָׁם). וְיִמְזָה יִתְבָּרַר לָךְ לְמִה
הָיוּ שְׂמִיּוֹם, כִּי עַד כְּבוֹד אֶת אֲבִיךָ הוּא כְּנָגֵד
תוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ כְּנָגֵד תוֹרָה שֶׁבְּעַל
פֶּה. וְנִרְאָה שֶׁלֹּא רָמְזוּ רְבוּתֵינֵנוּ ז"ל (שְׁמוֹר"ר
מ"א, ז'). שֶׁאָמְרוּ שְׁתֵּי לּוּחוֹת כְּנָגֵד שְׁמִיּוֹם
וְאֶרֶץ וּכְנָגֵד חֶמֶן וְכָלָה וּכְנָגֵד שְׁנֵי שׁוֹשְׁבֵינִין
וּכְנָגֵד שְׁנֵי עוֹלָמִים. וְכָל זֶה רָמַז אֶחָד,
וְהַמִּשְׁפָּל לְבִין הַסּוֹד.

(ט"ז) וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת. וַיֹּאמְרוּ
אֶל מֹשֶׁה. דַּעַת הַמִּפְרָשִׁים (הָרַב"ע)
שֶׁהָיָה זֶה אֲחֵר מִתֵּן תוֹרָה, וְהוּא שֶׁאָמַר
וְתִקְרְבוּן אֵלַי כָּל רֹאשֵׁי שְׁבִטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם
וְתֹאמְרוּ הֵן הִרְאָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְגו' אִם יִסְפִּים
אֲנַחְנוּ לִשְׁמָע אֶת קוֹל ה' עוֹד וְנִתְּנֵנוּ וְגו'
(דְּבָרִים ה', כ"ב). וְאֵין פֶּן דַּעַתִּי, בְּעִבּוּר
שֶׁאָמַר בְּכָאן: וְאַל יִדְּבַר עִמָּנוּ אֱלֹהִים, וְלֹא
אָמַר "עוֹד", וּמֹשֶׁה אָמַר בְּכָאן אֵל תִּירָאוּ,
וְשָׁם נִאָּמַר הִיטִיבֵנוּ כָּל אֲשֶׁר דְּבָרֵי (שָׁם ה'),
כ"ה). וְעוֹד, כִּי בְּכָאן לֹא סִפַּר שִׁיפְתָּדוּ רַק
מִן הַקּוֹלוֹת וְהַלְפִידִים וּמִן הָהָר שֶׁהוּא עֵשָׂן,
וְשָׁם פְּתָדוּ מִדְּבַר הַשְּׂכִינָה, שֶׁאָמְרוּ כִּי מִי
כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מִדְּבַר
מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּמִנּוּ וַיַּחֲיוּ (שָׁם ה', כ"ג). וְעוֹד,
כִּי בְּכָאן אָמַר (פְּסוּק י"ח). וּמֹשֶׁה נָגַשׁ אֶל
הָעַרְפֶּל, וְלֹא אָמַר שָׂבָא בְּתוֹכוֹ.

וְהַנִּכּוֹן בְּעִנְיַן בְּפִרְשֵׁה וּבְסוֹדוֹ הַעֲנֵן, כִּי וְכָל
הָעָם רֹאִים וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה קָדַם
מִתֵּן תוֹרָה, וּמִתְחַלֶּה הַזִּקְנִי פְסָדֵר כָּל דְּבָרֵי

מִן הַמִּשְׁפָּטִים אִם לֹא יִחַמֵּד וְלֹא יִתְאַוֶּה לְמִה
שֶׁאֵינוֹ שְׁלוֹ יִשְׁלֵם מִה שֶׁעָלָיו.

וְאָמַר ר"א כִּי אֲחִזּוּ הַכְּתוּב דְּרָךְ אֶרֶץ לֹא־מֵר
תַּחֲלָה בֵּית רַעַף, כִּי הַמִּשְׁפָּל יִקְדִּים
לְהִיטֵי לֹו בֵּית וְאַחֲרֵי כֵן "יִקַּח אִשָּׁה" לְהַבִּיאָהּ
אֶל בֵּיתוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן יִקְנֶה "עַבְדָּהּ וְאִמָּה".
וּבְמִשְׁנֵה תוֹרָה הַזִּקְנִי הָאִשָּׁה תַּחֲלָה, כִּי
הַבְּחוּרִים יִתְאַוּ לְשֹׂאת אִשָּׁה תַּחֲלָה. או
שֶׁחֲמִדַּת הָאִשָּׁה הָאִסּוּר הַגְּדוֹל שֶׁבָּהֶם. וְהִנֵּה
עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרוֹת חֲמִשָּׁה בְּכַבּוּד הַבוּרָא וְחֲמִשָּׁה
לְטוֹבַת הָאָדָם, כִּי כְּבוֹד אֶת אֲבִיךָ כְּבוֹד הָאֵל,
כִּי לְכַבּוֹד הַבוּרָא צָוָה לְכַבֵּד הָאֵב הַמִּשְׁתַּתֵּף
בְּיִצְיָרָה, וְנִשְׁאָרוּ חֲמִשָּׁה לְאֶדָם בְּצִרְכּוֹ וְטוֹבָתוֹ.
וְהִנֵּה הַזִּקְנִי בְּקִצַּת הַדְּבָרוֹת גְּמוּלָם, וּבְקִצָּתָם
לֹא הַזִּקְנִי, כִּי בְּדְבָרֵי שְׁנֵי אֵל קָנָא,
בְּשִׁלְיִשׁ כִּי לֹא יִנְקָה, בְּחִמְיִשׁ לְמַעַן יִצְרִיכּוּן,
וְלֹא הַזִּקְנִי בְּאַחֲרִים עֲנֵשׁ או שֶׁכָּר. וְהִנֵּה זֶה,
כִּי הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָאֲחֵרִים טוֹבַת הָאָדָם
הֵם, וְהִנֵּה שֶׁכָּרוּ אֹתוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לִפְנֵי. אֲכָל
בְּעִבּוּדָה וְהָיָה צָרִיף אֲזַתְרַת עֲנֵשׁ לְחִמֵּר הַגְּדוֹל
שֶׁבָּהּ, וְהוּא לְכַבּוֹד הַבוּרָא. וְהַנִּרְאָה אֵלַי כִּי
אָמַר אֵל קָנָא עַל לֹא יִהְיֶה לָךְ, וְאָמַר וְעִשָּׂה
חֶסֶד עַל אֲנֹכִי, כִּי הָעֵנֶשׁ גָּבַר עַל מִצְוֹת לֹא
תַּעֲשֶׂה, וְהַשֶּׁכֶּר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְקִבְּלָת מְלָכוּת
הָאֵל וְאֲזַתְרַת עֲבוּדָת זוּלָּתוֹ עֵנָן אֶחָד, וְהַשְּׁלִים
הַדְּבַר וְאַחֲרֵי כֵן הִזְהִיר עַל הַעוֹבֵר, וְהַבְּטִיחַ
בְּשֶׁכֶּר עַל הַעוֹשֶׂה. וְהַזְהִיר בְּשׁוֹבָעֵת שְׁוֹא
בְּעֵנֶשׁ לֹא יִנְקָה, וְלֹא הַזִּקְנִי בְּשִׁבְתָּה גְּמוּלָה כָּלֵל,
וְלֹא אָמַר עַל הַמִּחְלָל הַשְּׂבָת עֲנֵשׁ הַכְּרַת או
עֲנֵשׁ אֲחֵר זוּלָּתוֹ, וְלֹא הַזִּקְנִי שֶׁכָּר עַל הַשְׁמוֹר
שְׂבָת מִחְלָלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂבָת נִכְלָל בְּשִׁבְתָּה מִצְוֹת
הָרָאשׁוֹנוֹת, כִּי הַשְׁמוֹר שְׂבָת מְעִיד עַל מַעֲשֵׂה
בְּרָאשִׁית וּמוֹדָה בְּמִצְוֹת אֲנֹכִי, וְהַמִּחְלָל
מִכְחִישׁ בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית וּמוֹדָה בְּקִדְמוֹת
הַעוֹלָם לְהַכְחִישׁ בְּמִצְוֹת אֲנֹכִי, וְהִנֵּה הוּא בְּכָלֵל
אֵל קָנָא פְקָד, וּבְכָלֵל וְעִשָּׂה חֶסֶד לְאֶלְפִים.

יז ואמר משה לעמא לא תדחלון ארי בדיל
לנפסא יתכון אתגלי לכון יקרא דני ובדיל
דתהי דחלתה על אפיכון בדיל דלא
תחובון :

(יז) ויאמר משה אל־העם אל־תיראו כי לבעבור נסות
אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על־פניכם
לבלתי תחטאו:

כז"ל לבעבור נסות אתכם • לגדל אתכם בעולם, שיצא לכם שם באמות שהוא בכבודו נגלה עליכם. נסות • לשון הרמה וגדלה, כמו: (ישעיה סב) "הרימו נס", (שם מט) "ארים נסי", (שם ל) "וכנס על הגבעה", שהוא זקוף. ובעבור תהיה יראתו • על ידי שראיתם אותו יראוי ומאיים, תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו. ומבין

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

המצות והמשפטים, אבל במשנה תורה (דברים ה', כ'). הנזכר משה כי אחרי הדברות קרבו אליו כל ראשי שבטיהם וזקניהם ואמרו לו אם יספים אנחנו לשמע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו (שם פסוק כ"ב), כי שערנו בנפשותינו "שלא נוכל עוד לסבל משא דבר ה' אלהים", כי חשבו שירצה האלהים לדבר אליהם כל המצות, ולקח אחריו קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו ואת תדבר אלינו ושמענו ונשינו (שם ה', כ"ד), ונקדוש ברוך הוא הודה לדבריהם ואמר: הטיבו כל אשר דברו (דברים ה', כ"ה), כי כן היה החפץ לפניו שלא ישמעם רק עשרת הדברות, "והיראה ישרה לפניו".

וינענו. על דעת רבותינו (מכילתא פאן) אין נוע בכאן אלא "זיע", וכן הוא אומר: נוע תנוע ארץ בשכור (ישעיה כ"ד, כ'), ואם כן יאמר כי נודעו, ומפחדם חזרו עוד לאחור ועמדו מרחוק. ועל דעת בעלי הפשט וינועו "שנעו" ממקומם לאחוריהם ועמדו מרחוק, מלשון: נע ונד תהיה בארץ (בראשית ד', י"ד). וכן: ויניעם במדבר (במדבר ל"ב, א.).

ועצמו, וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ז', פ"ט), ומרגמו מתמלל, וכן: ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה (להלן ל"ג, ט'). ומתמלל. אבל הטעם לאנקלוס מבאר, שלא נאמר בכל מתן תורה דבור השם לישאל רק מתוך האש (דברים ה', כ"א), ומן האש שמעו, והוא מה שהשיגו הם, וכן כי מן השמים (להלן פסוק י"ט). על דרך האמת: "מתוך השמים", והוא מתוך האש בשנה, וכבר נתבאר ענינו (לעיל י"ט, כ'). והנה כשראה אנקלוס בכאן ואל ידבר עמנו אלהים שלא הנזכר בו מחצה, לא ראה למרגם בו "ולא ימלל עמנא ה'", ואין בלשונו כנוי למלת אלהים, ולקח שלל בכאן מהם הדבור ממש. ומן המפלא בחכמת אנקלוס שלא הנזכר במעמד הר סיני "יקרא דה" או "מימרא דה", ותרגם הא אנא מתגלי לך (לעיל י"ט, ט'). ותגלי ה' לעיני כל עמא על טורא דסיני (שם פסוק י"א), דאיתגלי עלוהי (שם פסוק י"ח), ואתגלי ה' על טורא דסיני (שם פסוק כ'), ולא תרגם "ואיתגלי יקרא דה" כאשר הוא מתרגם תחלה הר האלהים טורא דאיתגלי עלוהי יקרא דה' (לעיל ג', א'). כן עשה בכל מקום שהנזכר השם המיוחד בירידה הזאת, אבל כאשר יזכיר הכתוב אלהים תרגם לקראת האלהים (לעיל י"ט, י"). לקדמות מימרא דה', ותרגם בא האלהים (להלן פסוק י"ז). ותגלי לכון יקרא דה', ולא אמר ותגלי לכון ה', דתמן יקרא דה' (שם פסוק י"ח), וכן אמר ומן קדם ה' מתעני ליה בקל (לעיל י"ט, ט'). וכל זה מבאר ומפרש למי שישפיל דברינו המפרשים למעלה (י"ט, כ'). וכן ראיתי בגססאות מדקדקות ופעל משה אל הר האלהים (להלן כ"ד, ג'). וסליק משה לטורא דה', כי אחרי מתן תורה יאמר כן, וכתוב ויסעו מהר ה' (במדבר י', ל"ג).

(יז) כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים. לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם בגוים שהוא בכבודו נגלה עליכם. נסות, לשון "הרמה וגדלה", כמו: הרימו נס (ישעיה ס"ב, י'), וכנס על הגבעה (שם ל', י"ז), שהוא זקוף, לשון רש"י. ואיננו נכון. אבל יתכן שיאמר, כי לבעבור הרגילכם באמונתו בא

המצות והמשפטים, אבל במשנה תורה (דברים ה', כ'). הנזכר משה כי אחרי הדברות קרבו אליו כל ראשי שבטיהם וזקניהם ואמרו לו אם יספים אנחנו לשמע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו (שם פסוק כ"ב), כי שערנו בנפשותינו "שלא נוכל עוד לסבל משא דבר ה' אלהים", כי חשבו שירצה האלהים לדבר אליהם כל המצות, ולקח אחריו קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו ואת תדבר אלינו ושמענו ונשינו (שם ה', כ"ד), ונקדוש ברוך הוא הודה לדבריהם ואמר: הטיבו כל אשר דברו (דברים ה', כ"ה), כי כן היה החפץ לפניו שלא ישמעם רק עשרת הדברות, "והיראה ישרה לפניו".

וינענו. על דעת רבותינו (מכילתא פאן) אין נוע בכאן אלא "זיע", וכן הוא אומר: נוע תנוע ארץ בשכור (ישעיה כ"ד, כ'), ואם כן יאמר כי נודעו, ומפחדם חזרו עוד לאחור ועמדו מרחוק. ועל דעת בעלי הפשט וינועו "שנעו" ממקומם לאחוריהם ועמדו מרחוק, מלשון: נע ונד תהיה בארץ (בראשית ד', י"ד). וכן: ויניעם במדבר (במדבר ל"ב, א.).

ואל ידבר עמנו אלהים. השיגם הרב במורה הנבוכים (ב', ל"ג). באנקלוס שתרגם ואל ידבר עמנו אלהים: "ולא יתמלל עמנא מן קדם ה'", ולא עשה כן בשאר המקומות, כי תרגם וידבר אלהים את כל הדברים האלה (לעיל כ', א'). ומליל ה', וכן בכל מקום וידבר ה' אל משה ומליל ה', והטעם אצלו כי הדבור הראשון אע"פ ששמעוהו כל ישראל אין מועלתם בו כמעלת משה רבנו. ואם כן כדעתו למה תרגם כי מן השמים דברתי עמכם (להלן פסוק י"ט). מלילית עמכון, והיה לו לומר: אתמליל מן קדמי עמכון, וכן במשנה תורה, את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהילכם (דברים ה', י"ט). תרגם אותו, מליל ה', וכן אמרו הם, ואת קולו שמענו (שם פסוק כ"א), ותרגם ית קל מימריה שמענא יומא דין חזינא ארי מלל ה' עם אנשא, וכן: פנים בפנים דבר ה' עמכם (שם פסוק ד'). מליל ה', ועוד, שהרי תרגם והאלהים ינענו בקול (לעיל י"ט, ט'). ומן קדם ה' מתעני ליה בקל, וכבר בא בלשון התורה כן במשה

(יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחָק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם
אִמְיֻטָּתָא דְתַמְנָן יִקְרָא דִינִי:
הָאֱלֹהִים:

כ"י אֶל הָעֶרְפֶּל • לַפְּנִים מִשְׁלַשׁ מַחְצוֹת: חֲשֹׁךְ, עָנָן וְעֶרְפֶּל, שְׁנָאֲמַר: "וְהָיָה בַּעֲשֵׂר בְּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם
חֲשֹׁךְ עָנָן וְעֶרְפֶּל". עֶרְפֶּל הוּא עַב הָעָנָן, שְׁאָמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעָנָן".

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אַתֶּם רְאִיתֶם בִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דְּבִרְתִּי עִמָּכֶם:

כ"י כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה. אַתֶּם רְאִיתֶם • יֵשׁ הִפְרָשׁ בֵּין מַה שְׁאָדָם רוֹאֶה לְמַה שְׁאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ: שְׁמָה
שְׁאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ פְּעָמִים שְׁלֹשׁ חֲלוּק מְלֵהָאֲמִין. בִּי מִן הַשָּׁמַיִם דְּבִרְתִּי • וְכַתּוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וַיֵּרֶד ה' עַל הָר
סִינַי". בָּא הַכְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְּרִיעַ בִּיגִיָּהֶם (דְּבָרֵיהֶם ד'): "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעָךְ אֶת קוֹלוֹ לִיפְסַרְךָ וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָךְ אֶת אֲשׁוֹ
הַגְּדוּלָּה": כְּבוֹדוֹ בְּשָׁמַיִם, וְאֲשׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל הָאָרֶץ. (מְכִילֵתָא) דְּבָר אַחֵר: הִרְכִּין הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַצִּיעָן עַל הָהָר,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תְּהִלִּים יח) "וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד". רַמְבַּ"ן

(כ) לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם:
כ לא תַעֲבִדוּן קִדְמִי וְדַחֲלוֹ דְכִסֶּף וְדַחֲלוֹ
דְּזָהָב לֹא תַעֲבִדוּן לְכוֹן:

כ"י לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי • לֹא תַעֲשׂוּן דְמוֹת שְׁמֵשִׁי הַמְשַׁמְשִׁים לְפָנֵי בְּמָרוֹם. (מְכִילֵתָא) • אֱלֹהִי כִסֶּף • בָּא לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּבִים
שְׁאֵתָה עוֹשֶׂה לַעֲמֹד אֵתִי שְׁלֹא יִהְיוּ שֵׁל כִסֶּף, שְׁאֵם שְׁנִיתֶם לַעֲשׂוֹתֶם שֵׁל כִסֶּף, הָרִי הֵן לְפָנֵי כְּאֵלֹהוֹת. וְאֱלֹהִי זָהָב • בָּא
לְהַזְהִיר שְׁלֹא יוֹסִיף עַל ב': שְׁאֵם עֲשִׂיתָ ד', הָרִי הֵן לְפָנֵי כְּאֵלִי זָהָב. לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם • לֹא תֹאמַר: הִרְנִי עוֹשֶׂה כְּרוּבִים
בְּכַתִּי כְּנִסּוֹת וּבְכַתִּי מְדֻרְשׁוֹת, כְּדִרְךָ שְׁאֵנִי עוֹשֶׂה בְּבֵית עוֹלָמִים, לְכָךְ נֹאמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם".

(כא) מִזִּבְחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וּזְבַחַת עֲלִיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ
וְאֶת־שְׁלֹמִיךָ אֶת־צִאנְךָ וְאֶת־בְּקָרְךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אֶזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכִיתִךָ:

כ"י מִזִּבְחַ אֲדָמָה • מִחֻבֵּר בְּאֲדָמָה שְׁלֹא יִבְנֶנּוּ עַל גְּבִי עֲמוּדִים, אוֹ עַל גְּבִי כְּפִיס (נִסְחָה אַחֲרֵת: כְּפִיס) (מְכִילֵתָא). דְּבָר
אַחֵר: שְׁהִיָּה מִמֶּלֶא אֶת חֲלָל מִזִּבְחַ הַנְּחָשֶׁת אֲדָמָה בְּשַׁעַת חֲנֻכָּתָהּ. תַעֲשֶׂה לִּי • שְׁתֵּהֵא תַחֲלַת עֲשִׂיתוֹ לְשִׁמִּי. וּזְבַחַת
עֲלִיו • אֲצִלוֹ, כְּמוֹ: (בְּמִדְבָר ב) "וְעֲלִיו מִטָּה מִנִּשְׁה" (מְכִילֵתָא). אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֲלִיו מִמֶּשׁ? תִּלְמוּד לומר: "הַבֶּשֶׂר וְהָדָם עַל
מִזִּבְחַ ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ (וּבְחֻסֵּי נח). אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֹמִיךָ • אֲשֶׁר מִצִּאנְךָ וּמִבְּקָרְךָ. אֶת־צִאנְךָ
וְאֶת־בְּקָרְךָ • פְּרוֹשׁ ל"אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֹמִיךָ". בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת־שְׁמִי • אֲשֶׁר אֶתֵּן לָךְ רְשׁוֹת לְהַזְכִּיר
שֵׁם הַמִּפְרָשׁ שְׁלִי, שֵׁם 'אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכִיתִךָ', אֲשֶׁרָה שְׁכִינָתִי עֲלֶיךָ. מִכָּאן אֵתָה לְמַד שְׁלֹא נִתְּן רְשׁוֹת לְהַזְכִּיר שֵׁם
הַמִּפְרָשׁ, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהַשְׁכִּינָה בָּאָה שֵׁם, וְזֶהוּ בֵּית הַבְּחִירָה. שֵׁם נִתְּן רְשׁוֹת לְכַהֲנִים לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמִּפְרָשׁ בְּנִשְׂאֵת
כְּפִיס לְבָרְךָ אֶת הָעָם.

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה - מִהֲדוֹרוֹת בְּלוֹס, אֲבֵרֶמְבֵּיץ

וְהָיָה לְשׁוֹן הַרְבֵּי, וְאֵינוֹ מִכָּאן. אֲכָל הַכֹּרֶע
הַפְּסוּקִים מִדְּרַשׁ תְּכָמִים הוּא (מְכִילֵתָא כָּאן).
וְאֵתָה הוּא בִּי הַשֵּׁם בְּשָׁמַיִם וּכְבוֹדוֹ בְּהָר סִינַי
כִּי בָּאָה ה', וְכַתּוּב וְעַל הָר סִינַי יִרְדֶּה וְדִבְרָתָהּ
עִמָּהּ מִשְׁמַיִם (נִחְמָה ט', י"ג), וְהַמִּקְרָאוֹת
כָּלן מִבְּאֵרוֹת בְּלִשׁוֹן לְכָל יוֹדֵעַ, וּבְכָר בְּאֲרָתִי
הַכָּל לְמַעַלָּה (לְעִיל י"ט, כ'). וְרַבִּי אֲבָרָהָם
אָמַר בִּי מִי שֵׁשׁ לוֹ לֵב זָבִין הַשֵּׁעַם בְּכַרְשֵׁת
כִּי תִשָּׂא (לְהֵלֵן ל"ג, כ"א). וְדַבְּרִי בִּי חֲכָם
חַן (קִהְלֵת י', י"ב).

וְהַזְהִיר מִן הַעֲשִׂיָּה לְבִדְהָ, כְּעִנְיָן וּפְסָל וּמִצְבָּה
לֹא תִקְיָמוּ לָכֶם (וַיִּקְרָא כ"ו, א').
וְעַל דִּרְךָ הָאֲמָת טַעַם אֵתִי כְּטַעַם עַל פְּנֵי,
וּבְכָר רְמוּתִי פְרוּשׁוֹ (לְעִיל פְּסוּק ג').
וְכַתּוּב רַשִׁי: בִּי מִן הַשָּׁמַיִם דְּבִרְתִּי עִמָּכֶם,
וְכַתּוּב אַחֵר אוֹמֵר וַיֵּרֶד הַשֵּׁם עַל הָר
סִינַי (לְעִיל י"ט, כ'). בָּא הַשְּׁלִישִׁי לְהַכְרִיעַ
בִּיגִיָּהֶם מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעָךְ אֶת קוֹלוֹ לִיפְסַרְךָ
וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָךְ אֶת אֲשׁוֹ הַגְּדוּלָּה (דְּבָרִים
ד', ל"ו), כְּבוֹדוֹ בְּשָׁמַיִם וְאֲשׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ בְּאָרֶץ.

(יט"כ) אַתֶּם רְאִיתֶם בִּי מִן הַשָּׁמַיִם דְּבִרְתִּי
עִמָּכֶם. צִוָּה שְׁיֹאמַר לָהֶם אַחֲרֵי
שְׁרִיאֵתָם בִּיגִיָּהֶם בִּי מִן הַשָּׁמַיִם דְּבִרְתִּי עִמָּכֶם
וְאֵין הוּא הַקְּדוֹן בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ, אֵל תִּשְׁתַּפּוּ
עִמִּי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהִי זָהָב כִּי אֵין לָכֶם צִרְךָ
אֵתִי אֶל עֶזְר אַחֵר, וְשִׁעוֹר הַכְּתוּב לֹא תַעֲשׂוּן
אֵתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְלֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלֹהִי זָהָב.
וּלְדַעֲתִי פְרוּשׁוֹ לֹא תַעֲשׂוּן אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהִי
זָהָב לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֵתִי, וְלֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם כָּלָל, הַזְהִיר מִן הָאֲמוּנָה בָּהֶם, וְחִזַּר

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קח)

שְׁהִיָּה מְמֹלָא אֶת חֲלָל מִזְבַּח הַנְּחֻשֶׁת אֲדָמָה (רש"י כ, כא) יֵשׁ כָּאן רִמְזָא בְּעֻבְדַּת ה': כְּלָפִי חוּץ – צָרִיךְ הָאָדָם לְגַלוֹת עַד וְנִחְשִׁיּוֹת, וְלֹא יָבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים, בְּבַחֲבִינִת קֶשֶׁה עֲרָף לְמַעֲלִיּוֹתָא. אָבֵל בְּתוֹכוֹ וּבְפִנְיִמִיּוֹתוֹ – עָלָיו לְהִיּוֹת 'מְלֹא אֲדָמָה', בְּבִטּוֹל וּבִהְכָנְעָה, בְּבַחֲבִינִת וּנְפִשִׁי כַּעֲפֹר לְכָל תַּהֲוָה. רמב"ן

(כב) וְאִם-מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה-לִּי לֹא-תִבְנֶה אֹתָהּ גְזִית
כִּי חֲרָבָה הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וְתַחלָּלָהּ:
כב וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲבֹד קִדְמִי לֹא תִבְנֶה
יִתְּנָה פְּסִילָן לֹא תִרִים חֲרָבָה עָלֶיהָ
וְתַחלָּלָהּ:

כ"א ~ וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים • (מכילתא) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּל אִם וְאִם שֶׁבַתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִג': "וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה-לִּי", הֵרִי אִם זֶה מִשְׁמַשׁ בִּלְשׁוֹן כְּאֶשֶׁר: "וְכַאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-לִּי מִזְבַּח אֲבָנִים" – "לֹא תִבְנֶה אֹתָהּ גְזִית", שֶׁהִרְי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזְבַּח אֲבָנִים, שְׁנָאֲמַר: (דברים כז) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה". וְכֵן (לקמן כב) "אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה", חוֹבָה הוּא, שְׁנָאֲמַר: (דברים טו) "וְהָעֵבֶט תַּעֲבִיטְנוּ", וְאִם זֶה מִשְׁמַשׁ בִּלְשׁוֹן כְּאֶשֶׁר. וְכֵן: (ויקרא ב) "וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בַּכּוֹרִים", זֶה מִנְחַת הָעֶמֶר שֶׁהִיא חוֹבָה. וְעַל כִּרְחֹף, אֵין 'אִם' הִלְלוּ תְלוּיִין אֶלָּא וְדָאִין, וּבִלְשׁוֹן 'כְּאֶשֶׁר' הֵם מִשְׁמָשִׁים. גְזִית • לְשׁוֹן גְזִיזָה, שְׁפוֹסֵלָן וּמִכְתָּתָן בְּכַרְזָל. כִּי חֲרָבָה הִנֵּפֶת עָלֶיהָ • הֵרִי 'כִּי' זֶה מִשְׁמַשׁ בִּלְשׁוֹן 'פֶּן' שֶׁהוּא דִילְמָא, פֶּן תִּנְיָף חֲרָבָה עָלֶיהָ. וְתַחלָּלָהּ • הָא לְמַדָּה, שֶׁאִם הִנֵּפֶת עָלֶיהָ בְּכַרְזָל, חֲלָלָהּ (פרק ג' דמדות), שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא לְהֶאֱרִיף יָמִיו שֶׁל אָדָם, וְהַכְרָזָה לִקְצָר יָמִיו שֶׁל אָדָם, אֵין זֶה בְּדִין שִׁינּוּף הַמִּקְצָר עַל הַמֶּאֱרִיף. וְעוֹד, שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְטִיל שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְרָהָם שְׁבַשְׁמִים. לְפִיכָךְ, לֹא יָבֹא עָלָיו כּוֹרֶת וּמַחְבֵּל. וְהֵרִי דְבָרִים קָל וְחֹמֶר: וְזֶה אֲבָנִים שְׁאִינִם רֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל יְדֵי שְׁמַטִּילוֹת שְׁלוֹם, אֲמָרָה תוֹרָה: "לֹא תִנְיָף עָלֶיהָ בְּכַרְזָל", הַמִּטִּיל שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין אָדָם לְחֶבְרִי, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׁלֹא תִבּוֹאֶהוּ פְּרַעְנוֹת.

~ רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ ~

וּמִפְּנֵי זֶה לֹא הִזָּה בְּמִשְׁכַּן בְּכַרְזָל, כִּי גַם תְּדוֹתָיו שֶׁהָיוּ טוֹבוֹת יוֹתֵר מִבְּכַרְזָל, עָשָׂה נְחֹשֶׁת. וְכֵן בְּבֵית עוֹלָמִים לֹא נַעֲשֶׂה בּוֹ כְּלִי בְּכַרְזָל מִלְּבַד הַסַּפִּינִים, כִּי הַשְׁחִיטָה אֵינָה עֲבוֹדָה, וְהַקְּטוֹב לֹא אֶסֶר לִבְנוֹת גְזִית וְכֵן בְּהִנְיָף עָלֶיהָ בְּכַרְזָל, כִּי פִרַשׁ כְּאֶשֶׁר חֲרָבָה הִנֵּפֶת עָלֶיהָ, וּמִפְּנֵי כֵּן לֹא תִנְיָף עָלֶיהָ בְּכַרְזָל (דברים כ"ז, ה'). וְאִם בָּא לְסַתֵּם אוֹתָן בְּכָלִי כֶסֶף אוֹ בְּשִׁמְרִי שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (סוֹטָה מ"ח:). הֵרִי זֶה מִתֵּר (תוֹסֵפֶתא ב"ק ה', ב'), אִף עַל פִּי שְׁאִינִן שְׁלֵמוֹת. וְזֶה יִשְׁבֵּר טַעְמוֹ שֶׁל ר"א. גַּם טַעַם הָרֵב בְּעִבּוּר זֶה אֵינּוּ נִכּוֹן. וְהִנֵּה שְׁלֵמָה הוֹסִיף בְּמִצְוָה שְׁלֹא נִשְׁמַע כָּל כְּלִי בְּכַרְזָל בְּבֵית הַבְּהֵנוֹתוֹ (מְלָכִים א' ו', ז'), אִף עַל פִּי שֶׁהִזָּה מִתֵּר, שֶׁכָּךְ שִׁנְיָנוּ בְּמִכְלִיתָא (כָּאן) לֹא תִבְנֶה אֹתָהּ גְזִית, בּוֹ אֵי אִתָּה בּוֹנָה אָבֵל אִתָּה בּוֹנָה בְּהִיכָל וּבְקִדְשִׁי קִדְשִׁים, וְזֶה אֵין מְקִיִּם וּמִקְבּוֹת וְהַגְרָנָן כָּל כְּלִי בְּכַרְזָל לֹא נִשְׁמַע בְּבֵית הַבְּהֵנוֹתוֹ, בְּבֵית אֵינוֹ נִשְׁמַע אָבֵל בַּחוּץ נִשְׁמַע. וְהִזָּה הֶעֱנָן הָזֶה, שֶׁהָיוּ עוֹקְרִין הָאֲבָנִים מִתְּרִיבֵיהֶן בְּכָלִי בְּכַרְזָל וּמִסְתַּתִּים אוֹתָם שֶׁם בְּכַרְזָל, כְּאֶשֶׁר יִכְרְתוּ גַם כֵּן בְּכַרְזָל הַעֲצִים וְהַבְּרוּשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ בְּבֵית, וְכֵן כְּתוּב: וַיִּסַּע אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת אֲבָנִים יָקָרוֹת לְיִסֹּד הַבַּיִת אֲבָנֵי גְזִית (מְלָכִים א' ה', ל"א). וְכַאֲשֶׁר יָבִיאוּ אוֹתָן אֶל הַבַּיִת לִבְנוֹת הַקִּדְרוֹת לֹא יִתְקַנוּ אוֹתָם בְּכַרְזָל וְלֹא יִנְיָפוּ אוֹתוֹ עָלֶיהָ כָּלִי כְּדֶרֶךְ הַבּוֹנִים.

וְזֶהוּ שְׁאֲמַר: אָבֵן שְׁלֵמָה מִסַּע בְּכָנָה (שם ו', ז'), לֹא שֶׁהִיא שְׁלֵמָה לְמִמֶּרֶ, וְכֵן שֶׁהִיא שְׁלֵמָה שְׁאִין כֶּה פָּגָם כְּדִי שֶׁתִּחַגֵּר כֶּה צִפְרוֹן,

שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים כ"ז, ו'). לֹא תִנְיָף עָלֶיהָ בְּכַרְזָל (שם פסוק ה'). וְהַזְכִּיר כָּאן הַכְרָזָה בִּלְשׁוֹן "חֲרָב", כִּי כָל כְּלִי בְּכַרְזָל אֲשֶׁר בִּהֶם פִּיּוֹת כּוֹרֶתוֹת יִקְרָאוּ חֲרָב. יֹאמַר בְּסִיף, וַיִּשַׁע לוֹ אֶהְיֶה חֲרָב וְלֹא שְׁנֵי פִיּוֹת (שׁוֹפְטִים ג', ט"ז), וּבִכְאֻמָּל, קַח לְךָ חֲרָב חֲדָה (יִחְזָקְאֵל ה', א'), וַיֹּאמֶר בְּכַשִּׁיל וְכַלְפוֹת אֲשֶׁר יִסְתָּרוּ בּוֹ הַבָּנִין: וּמִגְדָּלְתִּיף יִתֵּן בְּחֶרְבוֹתָיו (שם כ"ז, ט'), וְכֵן זֶה הַמִּסְתַּת אֲבָנִים יִקְרָאוּ חֲרָב.

וְטַעַם הַמִּצְוָה בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (מִכְלִיתָא כָּאן) לְהַדִּיר מִצְוָה שְׁלֹא יוֹנֵף הַמִּקְצָר עַל הַמֶּאֱרִיף. וְר"א אָמַר שְׁלֹא יִשְׁאֵר הַנִּפְסָל מִן הָאָבֵן כְּאִשְׁתַּתּוֹת וְהַמִּקְצָת בְּגוֹי בְּמִזְבֵּחַ הַשֵּׁם. אוֹ שְׁלֹא יִלָּקַח מִמֶּנָּה לַעֲשׂוֹת מִזְבֵּחַ לַעֲבוֹדָה וְזֶה כִּי עוֹבְדֵיהֶם יַעֲשׂוּ כֵן אוֹלִי יִצְלִיחוּ. וְהֵרֵב אָמַר בְּמוֹרָה הַנְּבֻכִים (ג', מ"ה). שֶׁהִיא הַרְחָקָה, שְׁלֹא יָבֹאוּ לַעֲשׂוֹת כֶּהֵן צוּרָה וְתַהֲוָה אָבֵן מִשְׁפִּית, כִּי הִזָּה כֵּן מִנְהַג עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה וְזֶה.

וְאֵין אוֹמֵר כִּי טַעַם הַמִּצְוָה, בְּעִבּוּר הֵיטָב הַכְרָזָה חֲרָב וְהוּא מִתְּרִיבֵי הַעוֹלָם, וְלָכֵן נִקְרָא כֶּה. וְהִנֵּה עָשׂוּ אֲשֶׁר שָׂנְאוּ הַשֵּׁם (מְלָכִים א', ג'). הוּא הַיּוֹרֵשׁ הַחֲרָב, שְׁאֲמַר לוֹ וְעַל חֲרָבָה תִּחְיֶה (בְּרַאשִׁית כ"ז, מ'), וְהַחֲרָב הוּא כַּחַח בְּשָׂמִים וּבְאֶרֶץ, כִּי בְּמִצְוֹת וּבְמִצְוֹת הַדָּם הַחֲרָב יִצְלִיחַ, וְהִנֵּה תִרְאֶה בְּבוֹרָתוֹ, וְלָכֵן לֹא יוֹבֵא בֵּית ה'. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהִזְכִּירוּ הַכְּתוּב בְּפִירוֹשׁ אֲשֶׁר לֹא תִבְנֶה אֹתָהּ גְזִית, כִּי בְּהִנְיָף עָלֶיהָ שׁוֹם בְּכַרְזָל לַעֲשׂוֹתָם כֵּן הִנֵּפֶת עָלֶיהָ חֲרָבָה מִתְּרִיבֵי וּמִתְרִיבֵי חֲלָלִים וְחֲלָלָהּ אוֹתָהּ.

(כ"א-כב) מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי. פִּרַשׁ ר"א כִּי אָמַר לֹא תַעֲשֶׂה אוֹתִי אֱלֹהִי כֶסֶף וְאֱלֹהִי זֶהב לְקַבֵּל כַּח עֲלִיּוֹנִים בְּצוּרָתָם לְהִיּוֹת אֲמִצְעִיִים בֵּינִי וּבֵינִיכֶם, כִּי בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזִכִּיר אֶת שְׁמִי אָבֵא אֵלַיךְ אֲנִי בְּכַבּוֹדִי וּבְרַחֲמֵיךְ, אֵין לְךָ צָרָה לְאִמְצָעִי כָּלִי. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (מִכְלִיתָא כָּאן) בְּמִזְבְּחוֹת, שֶׁהֵם הַנִּעֲשִׂים בְּמִשְׁכַּן וּבְמִקְדָּשׁ, הַזְכִּיר מִצְוֹת הַמִּזְבְּחוֹת כְּאֲדָמָה וּבְאֲבָנִים לֹאמֹר שִׁינְעִשׂוּ גַם כֵּן הַמִּזְבְּחוֹת לְשֵׁם לְבָדוֹ, "וְשֵׁם יִזְכְּרוּ הַעוֹלָלוֹת וְהַשְׁלָמִים", וְלֹא לְשִׁדִּים עַל פְּנֵי הַשָּׁדָה, וּבְכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִזְכְּרוּ אֶת שְׁמוֹ יָבֹא בְּכַבּוֹדוֹ עָלֶיהָ לְשֵׁן שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם וּלְכַרְךָ אוֹתָם. וְטַעַם וְאִם בְּמִצְוֹת חוֹבָה, לֹאמֹר, אִם יִגִּיעַ הַזְּמָן שֶׁתִּזְכְּרוּ לְרֶשֶׁת הָאֶרֶץ וּלְבָנוֹת לִי מִזְבֵּחַ אֲבָנִים בְּבֵית הַבְּחִירָה, הַשִּׁמֵּר שְׁלֹא תִבְנֶה אֹתָהּ גְזִית שֶׁתִּשְׁבֹּשׁ לַעֲשׂוֹת כֵּן לְמַעַלְת הַבָּנִין. וְדַעַת ר"א שֶׁהַמִּצְוָה עַל מִזְבֵּחַ הַבְּרִית שֶׁבְּסֹדֶר וְלֹא הַמִּשְׁפָּטִים בְּפִירוֹשִׁי (כ"ד, ד'). וְעַל דֶּרֶךְ הָאֲמִת, הַכְּתוּבִים כְּסִדְרָן, אִתָּם רִאִיתָם כִּי מִן הַשְּׂמִים דְּבִרְתִּי עֲמִכֶּם (לְעִיל פְּסוּק י"ט). בְּשִׁמִּי הַגְּדוֹל, וְלֹא תַעֲשֶׂה "עַל פְּנֵי" אֱלֹהִי כֶסֶף וְאֱלֹהִי זֶהב (שם כ'), אָבֵל אֵין מִתִּיר לָכֵם שֶׁתַּעֲשׂוּ מִזְבֵּחַ לִי לְבָדִי "וְלִבְנֵי עָלִיו עוֹלוֹת גַּם שְׁלָמִים" בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזִכִּיר אֶת שְׁמִי כִּי אָבֵא אֵלַיךְ וּבְרַחֲמֵיךְ (פְּסוּק כ"א), בְּרַחַת שְׂמִים מִעַל בְּרַחַת תְּהוֹם רַבָּצָה תַּחַת (בְּרַאשִׁית מ"ט, כ"ה), וְאֲזִכִּיר מִן וּכְרָנוּ יִכְרֹךְ (תְּהִלִּים קט", י"ב).

כִּי חֲרָבָה הִנֵּפֶת עָלֶיהָ. לֹאסֵר בִּהֶם נִגִּיעַת הַכְרָזָה (מדות ג', ד'), כְּמוֹ שְׁנָאֲמַר אֲבָנִים

(כג) וְלֹא־תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלָה כַּג וְלֹא תִסַּק בְּדִרְגִין עַל מִדְּבַחִי דְלֹא תִתְגַּלִּי עֲרֹתָךְ עָלָיו:

כ"ג וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת • כְּשֶׁאֲתָה בּוֹנֶה כָּכָשׁ לְמִזְבֵּחַ, לֹא תַעֲשֶׂהוּ מַעֲלֹת מַעֲלֹת, אֲשֶׁקְלוֹנִי שׁ בְּלַע"ז, אֲלֹא חֲלוּק יִהְיֶה וּמִשְׁפָּע. אֲשֶׁר לֹא תִגָּלָה עֲרֹתָךְ • שֶׁעַל יְדֵי הַמַּעֲלֹת אֲתָה צָרִיךְ לְהִרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוּ גִלּוּי עֲרוֹה מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי כְּתִיב "וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנָסִי־בֶד", מִכָּל מָקוֹם, הִרְחַבְתָּ הַפְּסִיעוֹת קְרוֹב לְגִלּוּי עֲרוֹה הוּא, וְאֲתָה נוֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג בְּזִיוֹן. וְהָרִי דְבָרִים קָל וְחֹמֶר: וְיָמָּה אֲבָנִים הִלְלוּ שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת לְהִקְפִּיד עַל בְּזִיווֹן, אֲמָרָה תּוֹרָה: הוֹאִיל וַיֵּשׁ בָּהֶם צֶרֶךְ, לֹא תִנְהַג בָּהֶם מִנְהַג בְּזִיוֹן, חֲבָרָךְ שֶׁהוּא בְּדַמּוּת יוֹצֵרָךְ וּמִקְפִּיד עַל בְּזִיווֹ, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה: וּמִבִּי

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן. חסלת פרשת יתרו

הפטרה לפרשת יתרו נדפסה בעמ' קסד

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

מִמֶּנּוּ כָּלִים לְכַרַת הַעֲצִים וְלִחְצֹב הָאֲבָנִים הִנֵּה.

(כג) וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל מִזְבְּחִי. בַּעֲבוּר כִּי הִתְחִיל לִצְוֹת בְּמִזְבֵּחַ הַשְּׁלִים מִצְוָתוֹ וְלֹא אַחֲרָיָה עַד צִוּוֹתוֹ בְּדִבְרֵי הַקְּרָבָנוֹת בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים, וְזוֹ רֵאשִׁי לְדִבְרֵי חֻקִּים וְאֵין צְרִיכִין חֲזוּק. וְטַעַם "הַמַּעֲלֹת", יֵרָאֵת מִן־הַמִּזְבֵּחַ וְהַדִּירוּ לְכַבֹּד הַשֵּׁם. וְלִמְצוֹת הַשֵּׁם טַעַמִּים רַבִּים בְּכָל אַחַת, כִּי יֵשׁ בְּכָל אַחַת תּוֹעֲלוֹת רַבּוֹת לְגוֹף וְלִנְפֶשׁ.

לֹא בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְעַל דַּעַתוֹ פְּרוּשׁ הַמִּקְדָּשׁ, וַיִּסְעוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לִיסֹד אֵת הַבֵּית אֲבָנֵי גְזִית (מִלְּכִים־א' ה', ל"א.), כְּלוּמֶר שֶׁהִסְעוּ גַם אֲבָנֵי גְזִית וְהֵם לְבֵיתוֹ. וְכֵן נִרְאֶה בְּפֶשֶׁט הַפָּתוּחַ כִּי הִתְחַצַּר עֲשֵׂה אֲבָנֵי גְזִית, דְּכָתִיב וַיִּכֶן אֵת הַתְּחַצֵּר שֶׁלִּשְׂשֵׁה טוֹרֵי גְזִית (מִלְּכִים־א' ו', ל"ו.), וְלֹא הִתְחַמֵּיר רַק בְּהִיכָל וּבְדִבְרֵי. וְכָל זֶה רְחוּק הַבְּרָזָל מִן הַקִּדְשׁ, וְהַבְּרָזָל אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ דָּוִד שֶׁלֹּא נִחָקֵר מִשְׁקָלוֹ (ד"ה־א' כ"ב, י"ד.), לַעֲשׂוֹת

אֲבָל הִיא חֲלָקָה וְשִׁוּהָ. וּפְרוּשׁ "מִסַּע", שֶׁהִיא גְּדוֹלָה כְּאֲשֶׁר הִסְעוּ אוֹתָהּ מִן הַהָר, לֹא חֲלָקוֹ הַסַּלַּע לְאֲבָנִים מְרֻבּוֹת כְּמִנְהַג הַבּוֹנִים, וְלֹא יִתְקַנּוּ אוֹתָהּ כְּכֹאן, וְלֹא יִשְׁיבּוּהָ בְּמִקְבּוֹת וְהַגְרָנוֹן כְּמִנְהַג כָּל בְּנֵי אֲחֵר, כִּי לֹא רָצָה שְׁלֹמֹה שִׁיִּשְׁמַע בְּהֵר הַבֵּית קוֹל בְּרִזָּל, וְכָל זֶה לְהִרְחִיק הַבְּרָזָל מִמֶּנּוּ, וְזֶה דַּעַת רַבִּי יִרְמְיָה (לְפָנֵינוּ הַגָּרְסָא ר' נַחֲמָיָה) בְּמַסֶּכֶת סוּטָה (מ"ח:). אֲבָל לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה (שֵׁם) אֲבָנֵי גְזִית בְּבֵיתוֹ שֵׁם אוֹתוֹן,

אגרות קודש

ב"ה, ח"י שבט, תשי"ט

ברוקלין.

ש"ב הו"ח אי"א נוי"ג עוסק בצ"צ

מו"ה יהודא ליב שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו ממוצש"ק, בו כותב ר"פ מההתועדויות בשבועות שעברו, וכן מהתיסדות שיעור לימוד חסידות ברבים.

ויהי רצון שתכה"י יבשר טוב בענינים הכללים ובענינים הפרטים אשר הא בהא תליא, ובפרט שגזע צור מחצבתו מסייעתו בפעילות בזה ובבשורות טובות בזה.

במ"ש אודות הצעתי במנהגי יום ההילולא, הרי אף שנכתב בקשר עם יום ההילולא הראשון, איני רואה טעמים לשינוים בהנהגות אלו בשנים שלאחרי זה, מלבד השינוי הכללי מתאים להוראת תוה"ק דמעלין בקדש, שמה מובן שמזמן לזמן גם בהאמור צריך להוסיף, אבל בהוספה זו אין לקבוע מסמרות ועל כל או"א להוסיף מתאים למעמדו מצבו יכולתו ואפשרותו.

בברכה לבשו"ט.

שיעורי תהלים לשבת פרשת יתרו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי
אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים
יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות
כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש
ועד בשר ...

יום רביעי - ט"ו שבט פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח	יום ראשון - י"ב שבט מפרק סו עד סוף פרק סח
יום חמישי - ט"ז שבט מפרק עט עד סוף פרק פב	יום שני - י"ג שבט מפרק סט עד סוף פרק עא
יום שישי - י"ז שבט מפרק פג עד סוף פרק פז	יום שלישי - י"ד שבט מפרק עב עד סוף פרק עו
שבת קודש - י"ח שבט פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	

יום ראשון י"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 56, אך המחשבה... עד עמ' כט, בעליונים].

1 אף המהשבה וההרהור בדברי תורה שבכתב, ובה הדבור בדברי
2 תורה שבפה, שהם – כוחות המחשבה והדיבור, לבושים הפנימים
3 של נפש האלהית, – ומיוחדים יותר עם הנפש האלקית מאשר כוח
4 המעשה של הנפש האלקית, שאינו אלא לבוש חיצוני בלבד, וכל
5 שכן נפש האלהית עצמה
6 המלבשת בהם – בלבושי
7 המחשבה והדיבור בתורה,
8 כלם מיוחדים ממש ביחוד
9 גמור ברצון העליון, – יחוד
10 גמור, משמעו, שהם נעשים
11 אותו דבר ממש – לא
12 כהתאחדות הגוף עם הנפש,
13 שהם, כאמור לעיל, דברים
14 נפרדים המתאחדים אך בכל
15 זאת אינם דבר אחד לחלוטין
16 וכל אחד נשאר במהותו
17 העצמי. יחוד גמור פירושו:
18 כמו התאחדות הנפש עם
19 כוחותיה, שהם גם חלק
20 מהנפש, הרי יחודם עם הנפש
21 הוא מלא. כך גם הנפש
22 האלקית וכוחות המחשבה
23 והדיבור שלה – מאוחדים
24 ביחוד גמור עם הרצון
25 העליון, בשעה שיהודי

26 מהרהר או מדבר דברי תורה, ולא מרכבה לבד, – להלן מוסבר
27 מדוע ואין מתאחדים הלבושים הפנימיים, באמצעות התורה, עם
28 הרצון העליון ביחוד גמור. כי רצון העליון הוא הוא הדבר הלקה
29 עצמה שמתהרר ומדבר בה, שכל ההלכות הן פרטי המשכות
30 פנימיות רצון העליון עצמו, – כל הלכה מייצגת פרט מסוים
31 מרצונו של הקב"ה הנמשך באותה הלכה, שבה עלה ברצונו
32 יתברך, – כך רוצה הקב"ה, שדבר זה מתר או כשר או פטור או
33 זכאי או להפך, – שדבר זה אסור או פסול, או חייב וכו'. ומאחר שכל
34 הלכה היא פרט ברצונו של הקב"ה. הרי בשעה שהאדם מהרהר או
35 מדבר באותה הלכה, הוא מיוחד עם הרצון העליון, במדה הגבוהה
36 ביותר של התאחדות, למעלה גם מהתאחדות הגוף והנפש. וכן כל
37 צרופי אותיות תנ"ך הן משכות רצונו וחקמתו – של הקב"ה,
38 המיוחדות באינסוף ברוך הוא בתכלית היחוד, שהוא – הקב"ה
39 עצמו, הוא היודע והוא המדע בו. – והוא הידוע, הרי, שחכמתו
40 ורצונו של הקב"ה, והקב"ה עצמו, הם דבר אחד ממש, וברצון זה

ליקוטי אמרים

אך המחשבה

וההרהור בד"ת שבמוח ובה הדבור בד"ת שבפה
שהם לבושי הפנימים של נפש האלהית וכ"ש נפש
האלהית עצמה המלוכשת בהם כולם מיוחדים ממש
ביחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד כי רצון
העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר
בה שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון
העליון עצמו שכן עלה ברצונו ית' שדבר זה מותר
או כשר או פטור או זכאי או להפך וכן כל צרופי
אותיות תנ"ך הן המשכת רצונו וחכמתו המיוחדת בא"ס
ב"ה בתכלית היחוד שהוא היודע והוא המדע בו' וז"ש
דאורייתא וקב"ה כולא חד ולא אברין דמלכא לחוד
כפיקודין. ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס ב"ה
בתכלית היחוד הוא בגילוי לגמרי ולא בהסתר פנים
כלל וכלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימים שהם
מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי
תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ס

41 וחכמה זו מתאחדים כוחות המחשבה והדיבור, בשעה שיהודי מדבר
42 או מהרהר בתורה. ההבדל שבין מצוות לתורה, יוסבר ביתר הרחבה,
43 באמצעות משל: מלך ציווה על עבדיו לבנות לו ארמון יפה, והכין
44 למטרה זו ספר מיוחד, בו נרשם במפורט כיצד ואיך רוצה ומבין המלך
45 שאותו ארמון ייבנה. הרי,
46 כשהעבדים עוסקים בהקמת
47 הארמון, הם קשורים
48 ומאוחדים עם רצונו של
49 המלך שביחס לאותו ארמון
50 ובנינו. ואילו כותלי הארמון
51 כשלעצמם, או פריטיו
52 האחרים של הארמון אינם
53 רצונו של המלך עצמו.
54 לעומתם – החכמים
55 שלומדים את ספר התכניות,
56 שבו רשם המלך כיצד ייבנה
57 הארמון – הרי הם עוסקים
58 ממש בחכמתו וברצונו של
59 המלך: הרשום באותו ספר
60 מייצג הרי את חכמתו ורצונו
61 של המלך. כך גם בענייננו:
62 במעשה המצוות, מתלבש
63 רצונו של הקב"ה, ואילו
64 הפריטים בהם מקיימים את
65 המצוות אינם הרצון עצמו.
66 שונה הדבר ביחס לתורה – "שכל" התורה הוא אכן חכמתו של
67 הקב"ה, ו"פסק ההלכה" הוא אכן רצונו של הקב"ה, וכשיהודי עוסק
68 בתורה, במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד, בדרגה העליונה ביותר,
69 ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. וזהו שכתוב – ב"זוהר", ד"אורייתא
70 וקדשא בריה הוא – כלל חד, – שהתורה והקב"ה הם דבר אחד
71 ממש, ולא "אברין דמלכא" לחוד כפיקודין. – ולא "אברין" בלבד
72 של המלך, כמו המצוות. שכן, כאמור, מאוחדות המצוות עם הרצון
73 העליון, כמו הגוף עם הנשמה – התאחדות של שני דברים נפרדים.
74 ואילו תורה והקב"ה הם דבר אחד ממש. ומאחר שרצון העליון
75 המיוחד באינסוף ברוך הוא בתכלית היחוד, הוא בגילוי לגמרי,
76 ולא בהסתר פנים כלל וכלל, בנפש האלהית ולבושיה
77 הפנימים, שהם מחשבתה ודבורה, באותה שעה שהאדם עוסק
78 בדברי תורה – בשעה שיהודי מהרהר ומדבר דברי תורה, בא הרי
79 הרצון העליון שבתורה לידי גילוי מלא בנפשו ובמחשבתו ודיבורו.
80 הרי גם הנפש ולבושיה – מחשבה ודיבור, אלו מיוחדים ממש

5. ב"הערה" מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על הקושי שבביטוי "ולא מרכבה לבד", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד – בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...ואולי הזכירו כאן "מרכבה" – מפני שהמוח והפה, הם המח' והדבור בתורה דעסקי' בזה – הם מרכבה (כל')". משמעותה של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא מרכבה לבד" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המוזכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס לחידוש שביחוד המחשבה והדיבור בתורה לעומת ביטול המוח והפה, בהם חושבים ומדברים. רק עתה אמרנו שהמוח והפה, החושבים ומדברים דברי תורה, הם "מרכבה" – באים כאן לחדש, שעצם המחשבה עצמה

1 בְּאִינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בְּתַכְלִית תִּיחֻד, בְּיִחְוֹד
2 דְּבִירוֹ וּמַחְשְׁבֹתוֹ שֶׁל תְּקֻדַּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּמַהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ
3 בְּנִזְכָּר לְעֵיל, כִּי אֵין שׁוּם דְּבָר נִפְרָד – מִזִּקְבָּהּ, כִּי אִם בְּהִתְקַדְּרָה
4 פְּנִים בְּנִזְכָּר לְעֵיל. – רַק עַל יְדֵי כֹךְ שִׁפְנוּמִיּוֹת הִרְצוֹן הֶעֱלִין

5 מוֹסְתֵר, אִפְשָׁר לִנְבֵּרֵאִים

6 לַהֲרִישׁ אֶת עֲצָמָם

7 לִ"מִצִּיאוֹת", וּמֵאַחֵר שִׁבְשַׁעַה

8 שִׁיחֻדִּי לּוֹמֵד תּוֹרָה, מוֹסֵרֵת

9 הַסְתֵּרָה זֶה, וּפְנִימִיּוֹת הִרְצוֹן

10 הֶעֱלִין הִיא בְּהַתְגַּלּוֹת

11 מִלֵּאָה – מִמִּילָא הִ"יחֻד"

12 הוּא מִלֵּא. וְלֹא עוֹד אֵלָּא –

13 יִתִּירָה מִזֶּה, שְׁיִחְוֹדִים – שֶׁל

14 הַנֶּפֶשׁ וּבְחֻחֹתֶיהָ עִם הַקֶּב"ה

15 בִּשְׁעָה שִׁיחֻדִּי לּוֹמֵד תּוֹרָה,

16 הוּא בְּיִתֵּר שְׂאֵת וְיִתֵּר עָז

17 מִיִּחְוֹד אֲוֶרֶא־אִינְסוֹף

18 בְּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹת

19 עֲלִיּוֹנִים, – עִם הָעוֹלָמוֹת

20 הָרוּחָנִיִּים הָעֲלִיּוֹנִים. מֵאַחֵר

21 שֶׁרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן הוּא בְּגִלּוֹי

22 מִמֶּשׁ בְּנֶפֶשׁ וּלְבוּשִׁיהָ

23 הָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה, שֶׁחֲרִי הוּא הַתּוֹרָה עֲצָמָה, – בִּהֵם

24 עוֹסְקִים; וְלַעֲוֹמֹת – וְכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים מְקַבְּלִים חַיּוּתָם –

25 רַק, מֵאַחֵר וְחַיּוּת הַנֶּפֶשׁ – מִמָּה שֶׁנוֹבֵעַ, מִתּוֹרָה, שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ

26 וְהַתְּקַדְּרָה, – כֵּאמֹר שֶׁ"שְׁכַל" הַתּוֹרָה הוּא חֲכָמָתוֹ שֶׁל

27 הַקֶּב"ה, וְ"פֶסֶק הַהִלְכָה" – רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה. בְּדִבְרֵי: "כָּל־

28 בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ", – הִרִי, שֶׁ"חֲכָמָה" הִיא הַמְקוֹר לְבִרְיָאֵת וְקִיּוֹם כָּל

29 הָעוֹלָמוֹת. וְאִם בֶּן הַחֻכְמָה – שֶׁהִיא הַתּוֹרָה – הִיא, לְמַעַלָּה

30 מִכָּל־מַלְאָךְ, – מֵאַחֵר שֶׁהִיא הַ"מְקוֹר" לְכָל הָעוֹלָמוֹת. וְהִיא הִיא –

ליקוטי אמרים

ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיחוד דבורו
ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו כנ"ל כי אין
שום דבר נפרד כי אם בהסתר פנים כנ"ל ולא עוד אלא
שיחודם הוא ביתר שאת ויתר עז מיחוד אור א"ס ב"ה
בעולמות עליונים מאחר שרצון העליון הוא בגילוי
ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה שהרי הוא הוא
התורה עצמה וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם
מאור וחיות הנמשך מהתורה שהיא רצונו וחכמתו
ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית וא"כ החכמה שהיא
התורה למעלה מכולם והיא היא רצונו ית' הנק' סוכב
כל עלמין שהיא בחי' מה שאינו יכול להתלבש בתוך
עלמין רק מחיה ומאיר למעלה בבחי' מקיף והיא היא
המתלבשת בנפש ולבושיה בבחי' גילוי ממש
כשעוסקים בד"ת ואע"ג דאיהו לא חזי כו' [ומשו' הכי
יכול לסבול משום דלא חזי משא"כ בעליונים].

חשה בכך, [ומשום קבי – ולכן, יכול לסבול, – את ההתאחדות
הנעלה עם הקב"ה, משום – מפני, דלא חזי, – שאינו מרגיש. מה
שאינו בן בעליונים]. – שונה הדבר בנבראים של העולמות
העליונים, בהם אין ההסתרה שבעולם־הזה, והם "רואים" ומרגישים
כל ענין אלקי, ולכן אין ביכלתם "לקבל" יחוד נעלה כזה עם הקב"ה.
ואילו נשמה בגוף, יען שהגוף והעולם־הזה, מסתירים מלאה מרגיש
באור האלקי שביחוד זה – זוהי הסיבה ליכולת הנשמה להתאחד
ביחוד חזק כזה עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה.

יום שני י"ג שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כט, ובוה יובן למה... עד עמ' 58, לקמן:

61 וְכִזָּה – בְּמָה שֶׁהוֹסֵבֵר, שִׁיחֻד נִפְשׁוֹ שֶׁל יִיחֻדִּי עִם הַקֶּב"ה, בִּשְׁעַת
62 לִימוֹד הַתּוֹרָה, הִיא בְּמִדָּה הַמִּלְאָה וּלְמַעַלָּה מֵאִשֶּׁר בִּשְׁעַת קִיּוֹם
63 הַמִּצְוֹת, וְיִבֵּן לְמָה גִּדְלָה מְאֹד מַעַלְתַּת הָעֵסֶק בְּתוֹרָה וְיִתֵּר מִכָּל
64 הַמִּצְוֹת, וְאִפְּלוּ מִתְּפִלָּה שֶׁהִיא יִחֻד עוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים – וּבְכָל
65 זֹאת גִּדְלָה מַעַלְתַּת לִימוֹד
66 הַתּוֹרָה גַּם מִתְּפִלָּה – אֵלָּא
67 שֶׁלִּכְאוּרָה אִפְשָׁר לִשְׁאוֹל: 16
68 הִרִי יוֹדְעִים אֲנִי שְׁמִי שֶׁאֵין
69 "תּוֹרָתוֹ אֹמַנְתּוֹ", שֶׁאֵין
70 הַתּוֹרָה עֵיסֻקוֹ הַתְּמִידִי, 19
71 עֲלִיּוֹ לְהַפְסִיק מִלִּימוֹד 20

ליקוטי אמרים

ובוה
יובן למה גדלה מאד מעלת העסק בתורה יותר מכל
המצות ואפי' מתפלה שהיא יחוד עולמות עליונים
[והא דמי שאין תורתו אומנתו צריך להפסיק היינו
מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה]. ומזה יוכל המשכיל

31 הַתּוֹרָה, רְצוֹנוֹ וְתִתְּרָךְ הַתְּקַדְּרָה "סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין", – הַמִּשְׁפִּיעַ בְּכָל
32 הָעוֹלָמוֹת בְּצוּרָה "מְקִיפָה". כְּלוּמָר: הוּא לְמַעַלָּה מִכָּל הָעוֹלָמוֹת,
33 וְלִכֵּן אֵין הוּא יֹכֵל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת, בְּפִנִּימִיּוֹת, אֵלָּא הוּא
34 מִשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם בְּבַחֲנִית "מְקִיף" – כִּפִּי שִׁיּוֹסֵבֵר לְהִלָּךְ: שֶׁהִיא בְּחִינַת
35 מַה שֶּׁאֵינוּ יֹכֵל לְהִתְלַבֵּשׁ
36 בְּתוֹךְ עֲלָמִין – בְּפִנִּימִיּוֹת
37 הָעוֹלָמוֹת, רַק מְחִיָּה וּמֵאִיר
38 לְמַעַלָּה בְּבַחֲנִית מְקִיף, –
39 מַעֲלִיָּה, בְּחַיּוּתוֹ לְמַעַלָּה
40 מִתְּלַבְּשׁוֹת בְּתוֹךְ
41 הָעוֹלָמוֹת, וְהִיא הִיא –
42 בַּחֲנִיָּה זֶה שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מִכָּל
43 הָעוֹלָמוֹת, הַמְּתַלַּבֶּשֶׁת
44 בְּנֶפֶשׁ וּלְבוּשִׁיהָ בְּבַחֲנִית
45 גִּלּוֹי מִמֶּשׁ כְּשֶׁעוֹסְקִים
46 בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, "וְאִתְּעַלֶּנָּב
47 דְּאִיהוּ לֹא חֲזִי כו' 8" – וְאִתְּ
48 עַל פִּי שֶׁאֵין הוּא רֹאֵה זֹאת.
49 יִיחֻדִּי, בִּשְׁעָה שֶׁהוּא לּוֹמֵד
50 תּוֹרָה, אֵינוּ מִרְגִּישׁ
51 בְּהִתְאַחֲדוֹת נִפְשׁוֹ עִם
52 הַקֶּב"ה, וְאִילוּ נִשְׁמַתּוֹ –
53 חֲשָׂה בַּכֶּךְ, [וּמִשׁוּם קָבִי – וְלִכֵּן, יֹכֵל לְסַבֵּל, – אֶת הַהִתְאַחֲדוֹת
54 הַנֶּעֱלָה עִם הַקֶּב"ה, מִשׁוּם – מִפְּנֵי, דְּלֹא חֲזִי, – שֶׁאֵינוּ מִרְגִּישׁ. מַה
55 שֶׁאֵינוּ בֶּן בְּעֲלִיּוֹנִים]. – שׁוֹנֵה הַדְּבָר בִּנְבִּרָאִים שֶׁל הָעוֹלָמוֹת
56 הָעֲלִיּוֹנִים, בְּהֵם אֵין הַהִסְתֵּרָה שֶׁבְּעוֹלָם־הַזֶּה, וְהֵם "רֹאִים" וּמִרְגִּישִׁים
57 כָּל עֲנִין אֱלֹקִי, וְלִכֵּן אֵין בִּיכְלָתָם "לְקַבֵּל" יִחֻד נֶעֱלָה כֹּזֶה עִם הַקֶּב"ה.
58 וְאִילוּ נִשְׁמָה בְּגוּף, יַעַן שֶׁהַגּוּף וְהָעוֹלָם־הַזֶּה, מִסְתִּירִים מִלֵּאָה מִרְגִּישׁ
59 בְּאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁבִּיחֻד זֶה – זוֹהִי הַסִּיבָה לִיכּוּלַת הַנִּשְׁמָה לְהִתְאַחֵד
60 בִּיחֻד חֹזֶק כֹּזֶה עִם הַקֶּב"ה, בִּשְׁעַת לִימוֹד הַתּוֹרָה.

והכוח לדבר, מיוחדים "ביחוד גמור", ולא מרכבה בלבד – כמו שהדבר במוח ובפה עצמם. 6. פרק כא. 7. תהלים קד, כד. 8. ראה מגילה ג, א.
9. כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר כאן, וזה לשונו הקדוש: "אולי שייכות כל הענין כאן (והידושו) ותוכנו – שממעלת התורה על המצוות באופן
היחוד – מסובבת עוד מעלה (שבאים ליראה גדולה) והיא מעלה גדולה מהקודמת – כי תכלית החוקים (היחוד) הרי זה ליראה כו', ויראה גדולה

1 הגדול, להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה, כשיתבונן
 2 איך שנפשו ולבושיה שפמחו - המחשבה, וכפיו - והדיבור
 3 שבפיו, הם מיוחדים ממש בתכלית תיחוד ברצון העליון,
 4 ואוראין-סוף פרוץ-הוא ממש המתגלה בהם, - בנפש
 5 ובלבושיה, מחשבה ודיבור,
 6 בשעת לימוד התורה; מה
 7 שכל העולמות עליונים
 8 ותחתונים כלא חשיבי
 9 קמיה - כל העולמות,
 10 העליונים והתחתונים, אינם
 11 נחשבים כלל לגבי הרצון
 12 העליון ואור אין סוף ברוך
 13 הוא, ובאין ואפס ממש, -
 14 הם כאילו אינם קיימים
 15 כלל, עד שאינו מתלבש
 16 בתוכם ממש, - אין הרצון
 17 העליון מתלבש בהם
 18 בפנימיות, כאמור, שאין
 19 ביכולת העולמות לקבל את
 20 הרצון העליון בפנימיות,
 21 אלא - הרצון העליון
 22 משפיע בהם בבחינת סובב
 23 כל עלמין בבחינת מקיף
 24 - כדי, להחיותם עקר
 25 חיותם, - את עיקר חיותם מקבלים העולמות מהאור האלקי
 26 הסובב את כל העולמות. רק איזו הארה - בלבד, מתלבשת
 27 בתוכם, - בפנימיות, מה שיכולים לסבל, שלא יתבטלו
 28 במציאות לגמרי. - מהתבוננות זו, שגם העולמות העליונים אינם
 29 יכולים "לסבול" את הרצון העליון, רק הארה ממנו בלבד, וזאת כדי
 30 שלא יאבדו את מציאותם לגמרי, ואילו בנפשו, בשעה שהוא לומד
 31 תורה, מאיר רצון עליון זה בהתגלות - הרי בהתבוננו בכך, יגיע
 32 ליראה גדולה מהקב"ה בשעת עיסוקו בתורה. וזהו שכתוב:¹⁰
 33 "ויצונו ה' את כל החקים האלה ליראה את ה' וגו'" - הרי
 34 שעלידי ה"חוקים" מגיעים ליראה מהקב"ה. רבנו הזקן מתכוון בכך,
 35 לפי הערתו של כ"ק רבינו ובלשונו: "דלכאורה הוא להיפך דמפני
 36 היראה (סיבה - בא המסובב) מקיימים את החוקים". כלומר: מפסוק
 37 זה משמע, שעלידי החוקים, הוא מגיע, לאחר מכן, ליראת ה' -

ליקוטי אמרים

להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה כשיתבונן
 איך שנפשו ולבושיה שבמוחו ובפיו הם מיוחדים ממש
 בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה ממש
 המתגלה בהם מה שכל העולמות עליונים ותחתונים
 כלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש עד שאינו מתלבש
 בתוכם ממש אלא סובב כל עלמין בבחי' מקיף
 להחיות עיקר חיותם רק איזו הארה מתלבשת בתוכם
 מה שיכולים לסבול שלא יתבטלו במציאות לגמרי.
 וז"ש ויצונו ה' את כל החוקים האלה ליראה את ה'
 וגו' [ועל יראה גדולה זו אמרו אם אין חכמה אין יראה
 והתורה נקראת אצלה תרעא לדרתא כמ"ש במ"א]
 אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה כזו. אך גם מאן
 דלא סביל מוחו כלל יראה זו לא מינה ולא מקצתה
 מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה במדרגות
 תחתונים דעשר ספירות דעשיה אין יראה זו מעכבת
 בו למעשה כמ"ש לקמן:

38 בשעה שלכאורה הדבר הפוך: ה"יראה" מביאה אותו לקיום
 39 החוקים; ה"יראה" היא הרי ה"סיבה" הגורמת לקיום החוקים, ולא
 40 שהחוקים הם בשביל היראה. אך, לפי הסברו של רבנו הזקן,
 41 הדברים מובנים, שכן, קיימת מדרגה כזו ביראה - יראה גדולה -
 42 הבאה רק אחרי ה"חוקים",
 43 והיא כ"תכלית" החוקים
 44 הבאים בשביל היראה.
 45 היראה שהיא "סיבה" לקיום
 46 החוקים, היא יראה בדרגה
 47 נמוכה יותר, שעליה להביא
 48 לקיום המצוות. כשם שזה
 49 לגבי חוקים, כך מסביר רבנו
 50 הזקן, להלן, לגבי חכמה -
 51 תורה. [ועל יראה גדולה זו
 52 אמרו: - חכמינו ז"ל: "אם
 53 אין חכמה, אין יראה", -
 54 חכמה - תורה - היא מבוא
 55 ליראה, היינו לאותה "יראה
 56 גדולה", המדרגה העליונה
 57 יותר שביראה. וזאת לעומת
 58 מה שחכמינו ז"ל אומרים
 59 בצורה הפוכה: "אם אין
 60 יראה אין חכמה" -
 61 שהיראה היא תנאי מוקדם
 62 לחכמה - תורה - שכאן הכוונה היא לגבי המדרגה התחתונה יותר
 63 של היראה, הנדרשת ללימוד תורה; והתורה נקראת אצלה -
 64 לגבי המדרגה העליונה יותר של היראה, "תרעא לדרתא", -
 65 שער לבית, שרק דרך השער אפשר להכנס לבית. הרי, שהיראה
 66 מתוארת כ"בית", שהוא העיקר לגבי ה"שער" הרומז על תורה, כמו
 67 שנתבאר במקום אחר, אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה
 68 כזו. - לא כל מוח יכול "לסבול" מדרגה עליונה כזו של יראת ה',
 69 אך גם מאן דלא סביל מוחו כלל יראה זו, - גם מי שאין מוחו
 70 יכול "לסבול" יראה זו כלל, לא מינה ולא מקצתה, - גם לא
 71 משהו מיראה זו, מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה
 72 במדרגות תחתונות דעשר ספירות דעשיה - של עולם העשיה
 73 - אין יראה זו - החסרה לו, מעכבת בו למעשה, - לקיום תורה
 74 ומצוות בפועל ממש, כמו שיתבאר לקמן:

יום שלישי י"ד שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 58, פרק כד וזה... עד עמ' ל בו וכו'.

81 אלוהא אחד, אלא שהוא יחיד ובלעדו הכל אין ואפס, שכן, הכל בטל בתכלית
 82 אל הקב"ה. רבנו הזקן הסביר ש"עבודה זרה" אין פירושה דוקא לכפור חלילה
 83 בהקב"ה, אלא גם כשאדם מחשיב את עצמו ל"מציאות" ונפרד מקדושתו של
 84 הקב"ה - הרי גם זה "עבודה זרה". לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שפנימיות
 85 הרצון העליון מאירה בהתגלות במצוות, ויהודי בשעה שמקיים מצוות, גם
 86 הוא מתאחד עם הקב"ה. ייחודו של יהודי עם הקב"ה בשעה שהוא לומד

75 פרק כד. בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב מאד" לקיים תורה
 76 ומצוות "בלבדך", מתוך אהבת ה' ויראת ה'; באמצעות האהבה המסותרת
 77 שבתוך כל אחד מישראל להקב"ה. אך, כדי להבין, כיצד אפשר עלידי
 78 האהבה המסותרת לקיים כל המצוות, ולהינעם מעבירות - הסביר רבנו הזקן
 79 שייכותן של כל מצוות העשה ל"אנכי ה' אלקיך", ושל כל מצוות הלא-
 80 תעשה ל"לא יהי לך"; משמעותה של "אחדות ה'" היא לא רק שהקב"ה הוא

1 תורה, הוא למעלה מאשר ייחודו אתו בשעה שהוא מקיים מצוות. בפרק כ"ד,
2 אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהיה עובר עבירה, דבר שהוא ההיפך
3 ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדות אז נפשו וכוחותיה מהקב"ה, יותר
4 מאשר היפרדותן של ה"קליפה" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה"
5 ו"אלקים אחרים".

6 וזה לעצמת זה, — כשם

7 שלכל ענין של קדושה, יש

8 לעומתו דבר הפכי בקליפה

9 — כך יש גם דבר הפכי כנגד

10 לימוד התורה וקיום

11 המצוות, שעלין

12 מתאחדים עם הקב"ה.

13 ה"לעומת זה" של תורה

14 ומצוות, היא: הן שם"ה

15 מצות לא תעשה

16 דאורייתא — שש מאות

17 ששים וחמש מצוות ה"לא

18 תעשה", שהתורה אסרה

19 לעשותן, וכל אסורי

20 דרבנן, — כל האיסורים

21 שאסרו החכמים, מאחר

22 שהן נגד רצונו והקמתו

23 ותבדיל והפכים ממש —

24 ההיפך מרצונו וחכמתו של

25 הקב"ה, לפיהם אסור

26 לעשות דברים אלה, הם —

27 כל הדברים האסורים הללו,

28 נפרדים מיחודו ואחדותו

29 ותבדיל בתכלית הפרוד

30 ממש, כמו הסטרא אחרא

31 ותקלפה הנקראת "עבודה

32 זרה" ו"אלהים אחרים",

33 מחמת הסתר פנים של רצון העליון, כנוצר לעיל. — שהן

34 מקבלות השפעה מבחינת אחרים — ולכן הן נקראות אלקים

35 אחרים. וכן — כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם ג' לבושי הנפש —

36 הבהמית, שמקלפת נגה שבישראל, שהם מחשבה דבור

37 ומעשה, המלכשים בשם"ה לא תעשה דאורייתא ורבנן, —

38 לחשוב, לדבר ולעשות את הדברים שהתורה והחכמים אסרו אותם;

39 וכן מהות הנפש עצמה המלכשת בלבושיה — שהנפש הבהמית

40 היא זו שעושה את העבירות באמצעות לבושיה: מחשבה, דיבור או

41 מעשה, כלם מיוחדים ממש בסטרא אחרא וקלפה זו, הנקראת

42 "עבודה זרה". — ממנה הם מקבלים "חיות" בשעת עשיית העבירות.

43 ולא עוד, — שהנפש ולבושיה מאוחדים עם ה"סטרא אחרא" וממילא

44 הם בדרגה אחת אתה, אלא — יתירה מזו: שבטלים וטפלים אליה,

45 וגורעים ופחותים ממנה מאד, כי היא — ה"סטרא אחרא"

46 וה"קליפה", אינה מלכשת בגוף חמרי, ויודעת את רבונה ואינה

47 מודרת בו, לפעל פעלתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא

ליקוטי אמרים

פרק כד וזה לעומת זה הן שם"ה מצות לא תעשה

דאורייתא וכל איסורי דרבנן מאחר

שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכים ממש הם נפרדים

מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש כמו הס"א

והקליפה הנק' ע"ז ואלהים אחרים מחמת הסתר פנים

של רצון העליון כנ"ל. וכן ג' לבושי הנפש שמקליפת

נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלוכשי'

בשם"ה ל"ת דאורייתא ורבנן וכן מהות הנפש עצמה

המלוכשת בלבושיה כולם מיוחדים ממש בס"א וקליפ'

זו הנק' ע"ז ולא עוד אלא שבטלים וטפלים אליה וגורעים

ופחותים ממנה מאד כי היא אינה מלוכשת בגוף חומרי

ויודעת את רבונה ואינה מודרת בו לפעול פעולתה

במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של

מקום ב"ה ח"ו וכמאמר בלעם לא אוכל לעבור את פי

ה' וגו' ואף שנקרא ע"ז הא קרו ליה אלהא דאלהיא

ואינם יכולי לעבור כלל על רצונו ית' כי יודעי' ומשיגים

שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחי' אחוריים דאחוריי'

של רצון העליון ב"ה המקיף עליהם אלא שניקתם

וחיותם שבתוכם היא בבחי' גלות בתוכם להחשיב

עצמן אלהות והרי זו כפירה באחדותו אבל מ"מ אינן

כופרים וכחשו בה' לגמרי ולומר לא הוא אלא דקרו ליה

אלהא דאלהיא דהיינו חיותם וקיומם הנמשך ויורד

עליהם מרצונו ית' ולכן אינן עוברין רצונו ית' לעולם.

וא"כ האדם העובר על רצונו ית' הוא גרוע ופחות הרבה

מאד מהס"א וקליפה הנקראת ע"ז ואלהים אחרים והוא

יודעים ומשיגים שהוא — רצונו של הקב"ה, חיותם וקיומם,

שיונקים מבחינת "אחורים דאחוריים" של רצון העליון ב"ה

הוא המקיף עליהם, אלא שניקתם וחייתם שבתוכם היא

בבחינת גלות בתוכם — שיוכלו לתחשיב עצמן — ל"מציאות" של

אלהות, ודרי זו כפירה באחדותו. — של הקב"ה. ההחשבה

העצמית ל"מציאות", יש בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה,

אבל מכל מקום, — הקליפות והסטרא אחרא, אינן כופרים

וכחשו בה' לגמרי ולומר לא הוא, אלא דקרו ליה — להקב"ה,

"אלהא דאלהיא", דהיינו חיותם וקיומם הנמשך ויורד עליהם

מרצונו ית' תבדיל, — הקליפות והסטרא אחרא מכירות, שחיותן

וקיומן, בא להן מרצונו של הקב"ה. ולכן — מחמת ידיעתן, ש"חיותן"

בא להן מרצון הקב"ה, אינן עוברין רצונו ית' לעולם. ואם כן,

— שאין הקליפות עוברות אף פעם על רצונו של הקב"ה, הרי האדם

העובר על רצונו ית' תבדיל, הוא גרוע ופחות הרבה מאד

מהסטרא אחרא וקליפה, הנקראת "עבודה זרה" ו"אלהים

1 אַחֲרֵיכֶם, – בכך שהוא עובר על רצונו של הקב"ה, ואילו הקליפה
2 והסטרא אחרא אינן עוברות על רצונו של הקב"ה, וְהוּא – בעל
3 העבירה, בְּתַכְלִית הַפִּירוד
4 מִיַּחְדּוֹ וְאַחֲדוּתוֹ שֶׁל
5 הַקְדוּשָׁה הַפִּירוד־הוּא יוֹתֵר
6 מְפִנֶה, – מהקליפה, וְכֵאלּוֹ
7 כּוֹפֵר בְּאַחֲדוּתוֹ יוֹתֵר
8 מְפִנֶה חֶסֶם וְשָׁלוֹם. וְכֵמוֹ
9 שֶׁבְּתוֹב בְּעֵינֵי הַיָּם שֶׁעַד
10 מִבְּסוֹף פֶּרֶק ה', שֶׁהָרַע
11 שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה תִּהְיֶה הַחֲמִירִי הוּא
12 שֶׁמִּירֵי הַקְּלִיפּוֹת תִּפְסוֹת בּוֹ, – "שמרים" – הם החומר הגס ביותר

ליקוטי אמרים

בתכל'ה הפירוד מיחודו ואחדותו של הקב"ה יותר ממנה
וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה ח"ו. וכמ"ש בע"ח
שער מ"ב סוף פ"ד שהרע שבעוה"ז החומרי הוא שמרי
הקליפות הגסות בו' והוא תכלית הבידור וכו' ולכן כל
מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו וכו':

הגדולות והגרועות ביותר.

יום רביעי ט"ו שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ל, ולכן אמרו רז"ל... עד עמ' 60, וקליפת ע"ו.

25 וְלִכְן אָמְרוּ רַז"ל³ עַל פֶּסוּק: "כִּי תִשְׁמָה אִשְׁתּוֹ"⁴ – "תשטה"
26 מלשון "שטות", כי "אִין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה וְכוּ'", – אלא אם כן
27 נכנס בו רוח שטות, דִּאֲפֵלּוּ אִשָּׁה הַמֵּנַאֲפֶת שְׂדֵעָתָה קִלָּה – בכל
28 זאת, הִיתָה מוֹשֶׁלֶת בְּרוּחַ תַּאֲוָתָהּ, לֹאִי רוּחַ שְׁמוֹת שְׁבָה
29 הַמְכַסֶּה וּמַסְתִּיר וּמַעֲלִים
30 אֶת הָאֱהָבָה מִסְתַּתֵּר
31 שֶׁבִּנְפִשָּׁה הָאֱלֹהִית, –
32 שהיא, האהבה המסותרת,
33 שואפת לְדַבֵּקָה בְּאַמוּנַת ה'
34 וְיַחְדּוֹ וְאַחֲדוּתוֹ, וְלֹא
35 לְפִירַד חֶסֶם וְשָׁלוֹם
36 מֵאַחֲדוּתוֹ, אֲפֵלּוּ נוֹטִילִים
37 אֶת נַפְשָׁה מְפִנֶה לְעֵבֵד
38 עֲבוּדָה זָרָה חֶסֶם וְשָׁלוֹם, –
39 מחמת אהבתה להקב"ה,
40 היתה מוסרת את נפשה ולא
41 היתה מסכימה בשום אופן
42 לעבוד עבודה זרה, כי על-
43 ידי כך תתנתק מזהקב"ה;
44 וכפלי איזה נסיון היתה

ליקוטי אמרים

ולכן אמרו רז"ל על פסוק כי תשמה אשתו אין אדם
עובר עבירה וכו' דאפי' אשה המנאפת שדעתה קלה
היתה מושלת ברוח תאוותה לולי רוח שמוות שבה
המכסה ומסתיר ומעלי' את האהבה מסותרת שבנפשה
האלהית לדבקה באמונת ה' ויחודו ואחדותו ולא ליפרד
ח"ו מאחדותו אפי' נוטלים את נפשה ממנה לעבוד ע"ז
ח"ו ואפי' בהשתחואה לבדה בלי שום אמונה בלב כלל
וכ"ש לכבוש היצר ותאוות הניאוף שהם יסורים קלים
ממיתה ה' ישמרנו וההפרש שאצלה בין איסור ניאוף
לאיסור השתחואה לע"ז הוא ג"כ רוח שטות דקליפה
המלכשת לנפש האלהית עד בחי' חכמה שבה ולא עד
בכלל מפני אור ה' המלוכש בחכמה כנ"ל. אבל

45 מוסרת את נפשה? וְאֲפֵלּוּ בְּהִשְׁתַּחֲוֹאָה לְבָדָה – לעבודה זרה, בְּלִי
46 שׁוּם אֲמוּנָה בְּלִבְּהָ, – כלומר: גם אם הכפיה לעבוד עבודה
47 זרה, היתה מתבטאת בתנועה חיצונית בלבד – להשתחוות לעבודה
48 זרה, גם מבלי שתאמין בלבה בכך כלל – היתה אשה קלת דעת זו,
49 מוסרת את נפשה, מחמת האהבה המסותרת שבלבה להקב"ה, ולא
50 היתה משתחוה לעבודה זרה, כדי לא להיות מנותקת מהקב"ה; וְכֵל
51 שֶׁכֵּן לְכַבֵּשׁ הַיָּצֵר וְתַאֲוַת הַנִּיאוֹף, שֶׁהֵם יִסּוּרִים קְלִים מִמִּיתָהּ,
52 ח' יִשְׁמְרֵנּוּ. – הרי בודאי שהיתה יכולה לשלוט ביצר הניאוף, בגלל
53 אהבתה המסותרת להקב"ה, אלא, "רוח שטות" בלבד, היא המפתה
54 אותה ומסיטה אותה מן הדרך, לחשוב, שעל-ידי חטא הזנות, אין

13 המופרש מהיין – ובענייננו: ה"רע" שבעולס-זהה הוא הגס ביותר
14 בקליפות עצמן, וְהוּא תַכְלִית הַפִּירוד וְכוּ', – אחרי בירור והעלאת
15 ניצוצות הטוב הנמצאים
16 בקליפות – שורר הגס
17 והגרוע ביותר מהקליפות –
18 והוא ה"רע" של עולמנו
19 החומרי. וְלִכְן כָּל מַעֲשֵׂה
20 עוֹלָם הִזָּה קָשִׁים וְרָעִים,
21 וְהַרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ וְכוּ';
22 – שכן בעולס-זהה באות
23 לידי ביטוי הקליפות
24 הגדולות והגרועות ביותר.

55 היא מתנתקת מהקב"ה, ומשום כך היא נכשלת בעבירה זו. אך
56 אפשרי הרי לומר, שקיים אצלה הבדל בחומרת העון ובמדת
57 ההינתקות מהקב"ה, בין האיסור של זנות לבין האיסור של עבודה
58 זרה – ובגלל אותו הבדל, הרי ב"עבודה זרה" היא מוסרת את נפשה
59 למרות שאין היא נמנעת
60 מלעבור על איסור זנות –
61 מסביר רבנו הזקן, שגם
62 הבדל זה שקיים אצלה,
63 מקורו ב"רוח שטות". לולא
64 רוח השטות, היתה יודעת
65 ומרגישה שגם על-ידי זנות
66 היא נפרדת מהקב"ה. ידיעה
67 זו היתה נוסכת בה כוח
68 להימנע מלחטוא חטא של
69 זנות – וכך אומר ה"תניא"
70 להלן: וְהַפֶּרֶשׁ שֶׁאֲצֵלָה
71 בֵּין אִסּוּר נִיאוֹף לְאִסּוּר
72 הַשְׁתַּחֲוָּאָה לְעֵבֹדָה זָרָה,
73 הוּא נֶם בֵּין רוּחַ שְׁמוֹת
74 דִּקְלָפָה הַמְלַכֶּשֶׁת לְנִפְשָׁה
75 הָאֱלֹהִית – אלא, רוח השטות מליישה את הנפש האלקית רק עַד
76 בְּחִינַת חֲכָמָה שְׁבָה, – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שכוח
77 החכמה שבנשמה, הוא "כוח האמונה", וְלֹא עַד בְּכָלָל, – על כוח
78 החכמה שבנשמה, אין "רוח שטות" מכסה ומסתירה, מְפִנֵּי אֹרֶךְ ה'
79 הַמְלַכֶּשׁ בְּחֲכָמָה, בְּנוֹכַח לְעֵילָם⁵. – ובגלל כך, בשעה שהיו כופים
80 עליה לעבוד עבודה זרה, הפוגעת מפורשות באמונת ה', שעליה אין
81 רוח השטות יכולה לכסות, היתה מוסרת את נפשה. אך, כשמדובר
82 באיסור זנות, שלגביו יכולה רוח השטות לכסות, אין היא מונעת את
83 עצמה מלזנות. על כל פנים הרי גם ההבדל שהיא מבדילה בין איסור
84 ניאוף לאיסור עבודה זרה, מקורו ב"רוח שטות". אֲבָל בְּאַמְתָּה

1 לַאֲמִתּוֹ, אֶפְלוּ עֲבָרָה קְלָה, הָרִי הָעוֹבְרָה - העובר עליה, עוֹבֵר
2 עַל רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרִידָהּ, וְהוּא בְּתַכְלִית הַפִּירוּד מִיְחודוֹ
3 וְאַחֲדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, יוֹתֵר מִסְטָרָא אַחֲרָא וְקִלְפָּה הַנִּקְרָאת
4 "אֱלֹהִים אֲחֵרִים" וְ"עוֹבְרָה זָרָה" מִשָּׁשׁ, - כפי שהוסבר לעיל,

5 שהקליפה עצמה איננה
6 עוברת על רצונו של

7 הקב"ה, ואילו הוא - עובר
8 על רצונו של הקב"ה, ויִוָּתֵר
9 מִכָּל הַדְּבָרִים הַנִּשְׁפָּעִים
10 מִמֶּנָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה, -
11 ומקבלים חיותם מהקליפה,
12 שֶׁהֵם בְּהִמּוֹת טִמְאוֹת -
13 שאסור לאכול אותן, וְחִיּוֹת
14 וְעוֹפּוֹת טִמְאִים וְשִׁקְצִים
15 וְרִמָּשִׁים, - כל הברואים
16 הללו, מקבלים חיותם
17 משלש קליפות הטמאות
18 לגמרי - ואילו האדם,
19 העובר על רצונו של הקב"ה
20 על-ידי עשיית עבירה, נעשה
21 על-ידה, גרוע יותר ולמטה
22 מקליפות טמאות אלו
23 ומאלה שמקבלים חיותם
24 מהן, וְכַמֵּאֲמָר: "תִּתּוֹשׁ"
25 קְדָמָךְ, - בשעה שאדם
26 חוטא, אומרים לו: "יתוש"
27 קדמך". מובנו הפשוט של

28 מאמר חכמינו ז"ל זה, הוא: גם ה"יתוש" נברא לפני בריאת האדם;
29 ואילו במובן רוחני המושגים של "מוקדם" ו"מאוחר" הם לא רק ביחס
30 לזמן, אלא ביחס למדרגה - "מוקדם" פירושו: נעלה יותר
31 במדרגתו, ו"מאוחר" פירושו: למטה במדרגתו, ובמאמר "יתוש"
32 קדמך" הכוונה: שגם ה"יתוש" נעלה במדרגתו מאשר האדם
33 החוטא. פִּירוּשׁ, דִּאֲפֵי יִתּוֹשׁ שְׁמִכְנִים וְאִינוּ מוֹצִיא, - שהגמרא
34 אומרת עליו שהוא "מכניס ואינו מוציא", כלומר, הוא מסוג
35 הקליפות שאינן שייכות להשפעה, שֶׁהִיא קִלְפָּה חִיּוֹתָא תַּחְתּוֹנָה,
36 וְהַחֲוָה מִבְּחִינַת הַקְּדוּשָׁה הַמִּשְׁפָּעֶת, בְּתַכְלִית הַרְחוּק - ההיפך
37 הגמור מיתוש שאינו משפיע כלל. שכן, "קדושה" היא "ביטול",
38 ממנה נובעים מעשי החסד וההשפעה על הוולת; ואילו "קליפה" היא
39 ענין של "ישות", שכל דבר היא רוצה רק לעצמה בלבד - הרי, גם
40 קליפה זו, קוֹדֶמֶת - למעלה במדרגה, לֵאמֹר, הַחֲוָה,
41 בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת וִירִידַת הַחִיּוֹת מִרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרִידָהּ, -
42 להחיות את הנבראים. הקליפה המתוארת כ"יתוש", מקבלת את

ליקוטי אמרים

באמת לאמיתו אפי' עבירה קלה הרי העוברה עובר
על רצון העליון ב"ה והוא בתכלית הפירוד מיחודו
ואחדותו ית' יותר מס'א וקליפה הנקרא' אלהים אחרי'
וע"ז ממש ויותר מכל הדברים הנשפעים ממנה בעה"ז
שהם בהמות טמאות וחיות ועופות טמאים ושקצים
ורמשים וכמאמר יתוש קדמך פי' דאף יתוש שמכניס
ואינו מוציא שהיא קליפ' היותר תחתונה ורחוקה מבחי'
הקדושה המשפעת בתכלית הריחוק קודמת לאיש
החוטא בהשתלשלות וירידת החיות מרצון העליון ב"ה
וכ"ש שאר בעלי חיים הטמאים ואפי' חיות רעות
שכולם אינם משנים תפקידם ופקודתו ית' שמרה רוחם
ואע"ג דאיהו לא חזי כו'. וכמ"ש ומוראכם וחתכם יהיה
על כל חית הארץ וכפי' רז"ל שאין חיה רעה מושלת
באדם אא"כ נדמה לה כבהמה. והצדיקים שאין צלם
אלהים מסתלק מעל פניהם כל חיות רעות אתכפיין
קמיהו כמ"ש בזהר גבי דניאל בגוב אריות. וא"כ
החוטא ועובר רצונו ית' אפי' בעבירה קלה בשעת
מעשה הוא בתכלית הריחוק מקדושה העליונה שהיא
יחודו ואחדותו ית' יותר מכל בעלי חיים הטמאי' ושקצי'
ורמשים המושפעים מס'א וקליפת ע"ז

אֶתְכַפֵּיין כְּמִיָּהוּ, - כל החיות הרעות כפופות להם, כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב
בְּיָהֳרֵי גִבִּי דְנִיָּאל בְּגוֹב אַרְיֹת. - בקשר לדניאל בגוב האריות, שלא
רק שפחדו ממנו ולא הזיקו לו אלא שגם הכניעו את עצמן לפניו.
סיבת כניעתן היתה ה"צלם אלקים" שהיה נסוך על פניו של דניאל.
הרי, שבחיות הרעות, קיים הענין של "מזליהו חזי" (המזל שלהן
רואה) - להכיר ב"צלם אלקים" שעל פניו של הצדיק¹⁰. על כל פנים,
הרי שגם החיות הרעות, אינן עושות דבר בניגוד לרצונו של הקב"ה.
וְאִם כֵּן, - הרי, הַחֲוָה וְעוֹבֵר - על רצונו יִתְבָּרַךְ אֶפְלוּ בְּעֲבָרָה
קְלָה - בלבד, בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה הוּא בְּתַכְלִית הַרְחוּק מִקְדוּשָׁה
הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁהִיא יְחודוֹ וְאַחֲדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, יוֹתֵר מִכָּל בְּעָלֵי חַיִּים
הַטִּמְאִים וְשִׁקְצִים וְרִמָּשִׁים הַמִּשְׁפָּעִים מִסְטָרָא אַחֲרָא וְקִלְפָּה
עוֹבְרָה זָרָה. - בכל האמור יש משום הסברה, שמצד הארובה
המסותרת, שבכל אחד מישראל, להקב"ה, ביכלתו להימנע מכל
עבירה, גם מעבירה קלה, מאחר שעליידי כך הוא נפרד מהקב"ה
יותר מאשר בעלי החיים הטמאים.

6. סנהדרין לח, א. 7. ראה מגילה ג, א. 8. בראשית ט, ב. 9. סנהדרין לח, ב. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראי' שאין משנים תפקידם
- שנבראו באופן לטרופ רק בהמה ולא תינוק אפי' - עיין שם שבת קנא, ב - ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' - (וי"ל שמזה מוכיח אשר יש
ענין חזי - עד שמבחינים גם בצלם כו')."

יום חמישי ט"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 60, ומה שפיקוח נפש... עד עמ' לא, כנודע:

ליקוטי אמרים

1 ומה שפיקוח נפש - להציל נפש, דווקא שאר עבירות, - שמן
2 התורה (אבל לא עבודה זרה), וגם יעבור - על העבירה, ואל יתרג
3 - אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא ולהישאר
4 בחיים - מלבד בשלש עבירות (עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות
5 דמים), שבהן הדין הוא
6 "הרג - ואל יעבור", למשל:
7 בעבודה זרה - אם כופים
8 עליו לעבוד עבודה זרה
9 באיום של הריגתו. עליו
10 למסור את נפשו ולא לעבוד
11 עבודה זרה. שכן, פיקוח נפש
12 אינו דוחה איסור של עבודה
13 זרה. הרי, שעל פי תורה
14 קיים הבדל בין שאר
15 העבירות לבין עבודה זרה,
16 ואילו לעיל למדנו שההבדל
17 שעושה האשה המנאפת,
18 בין איסור ניאוף לבין עבודה
19 זרה, נובע מה"דוח שטות" -
20 שבעבודה זרה אין ה"דוח
21 שטות" מכסה על האהבה
22 המסותרת, ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? - על כך בא עתה
23 ההסבר, שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה שפיקוח
24 נפש דוחה שאר עבירות הינו כפירוש חז"ל¹¹: - (ביחס לפיקוח נפש
25 בשבת): "אמרה תורה, חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור
26 שבתות הרבה", - כשאדם חולה, ולשם רפואתו צריכים לעשות
27 מלאכה האסורה בשבת - אומרת התורה על כך, שיחללו - לשם
28 החולה - שבת אחת, כדי שישמור לאחר מכן הרבה שבתות. שמכל
29 זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר כך, דוחות שבת אחת זו
30 שמחללים אותה - וזו הסיבה לפיקוח נפש שדוחה שבת, ולא משום
31 קלות העבירות - של שבת, וחמור - כמו עבודה זרה, שנאמר
32 כאילו חילול שבת קל מאשר עבודה זרה, [תדע, - שאין הדבר תלוי
33 בקלות או בחומרתן של העבירות, שהרי שבת חמורה ושקולה
34 בעבודה זרה לענין שחיטת מומר לדבר אחר, - שהדין הוא, מי
35 שהוא "מומר" לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול שבת) -
36 שחיטתו אסורה באותה מדה, כאילו היה "מומר" לעבוד עבודה זרה,
37 ביוזמה ידע סימן ב, מה שאין בן מומר לגילוי עריות, - שדינו
38 אינו כמו "מומר" לעבודה זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת מגילוי
39 עריות, ואפילו הכי - ובכל זאת, פיקוח נפש דוחה שבת ולא גילוי
40 עריות; - הרי שאי אפשר לומר, שמה שפיקוח נפש אינה דוחה
41 גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור יותר, שכן, אנו רואים
42 הרי שביחס לשחיטה, חמורה שבת מ'מומר לדבר אחד". הרי שמן
43 ההכרח לומר שאין דברים אלה תלויים בחומרתן וקלותן של
44 העבירות. אלא דגירת הקטוב הוא]. - שביחס לשאר עבירות -

ומה שפיקוח

נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל ירג היינו כפי'
חז"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור
שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן [תדע
שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לענין שחיטת מומר
לדבר אחד בי"ד סי' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות
ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגירת
הכתוב הוא] אלא שלאחר מעשה החטא אם היא
מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים שאין
נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים
חיים רק שנפגם קצת דביקותה ואחיזתה בשרשה

הנהגה

(ולפי ערך וחלוקין בחי' הפגם
בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקין

שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים, שאין נפשו האלהית מתה
לגמרי ונכרתה משרשה באלהים חיים, רק שנפגם קצת
דביקותה ואחיזתה בשרשה בחטא זה - איחודה של נשמתו של
יהודי, בשורשה באלקות - נפגם, ומאחר שהקשר שבין הנפש
האלקית לשורשה לא נותק כליל, הרי כפי שיוסבר להלן, יש
באפשרות הנפש הבהמית והגוף להתעלות מיירדתם בקליפה,
ולהתקרב שוב לקדושת הנפש האלקית. ואילו עבירות שעונשן כרת
ומיתה בידי שמים, לא זו בלבד שהקשר שבין הנפש לשורשה -
נפגם, אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר במקום אחר, שהקשר שבין
יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" - "יעקב חבל נחלתו"¹², כלומר: שש
מאות ושלוש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של יהודי עם
שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתרי"ג נימים. כשנקרעים
כמה מהנימים - נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי. כך למשל,
עלידי עבירה אחת - נקרעת "נימה" אחת ב"חבל" המקשר את
הנשמה לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן כרת ומיתה בידי שמים
הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן, באה הגהה, בה מסביר
רבנו הזקן, שחומרת העונשים על עבירות - היא בהתאם לגודל
הפגם שהעבירות פוגמות. שכן, מטרת ותכלית העונשים, היא הרי
לנקות ולזכך את הנפש מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות
העליונים נכתמו בעשיית העבירה. ממילא מובן, שחומרת וגודל
העונש - הם לפי גודל הכתם והפגם: הגהה * (ולפי ערך וחלוקין
בהינתן הפגם בנפש ובשרשה בעליונים, - הפגם המתהווה
עלידי עבירה אחת - שונה מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, כך

הנחותות ביותר של קליפות וסטרא אחרא, בשעה שהאדם חוטא, והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו - של המלך, בתוך בית הכסא מלא צואה, שאין לך עלבון גדול מזה, אפילו עושה בן לפי שעה, - כמו בענינו, שכאשר יהודי לוקח את הנשמה שמחכמה עילאה

הנשמה שמחכמה עילאה "ראשו של מלך" - ומוריד אותה בגלות, בסטרא אחרא, הנקראת "קיא צואה" - הרי ירידה זו היא רק באופן זמני, בשעת עשיית החטא, שכן אחרי עשיית החטא - יוצאת הנפש האלקית מהגלות והסטרא אחרא - ובכל זאת יש בירידה זמנית זו משום עלבון גדול ביותר, שהקליפות וסטרא אחרא נקראות "קיא צואה", פגוע: - הרי, שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת מעשה החטא - נפרדים מהקב"ה באמצעות כל עבירה.

ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד ממנו - יש באפשרותו להימנע מכל עבירה ולקיים כל המצוות. בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומוזמן למסור את נפשו שלא לעבוד עבודה זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קברצת "קנטוניסטים" - חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה, צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מצוה לעשות זאת - אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר את הצבא באימונו, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך, השני יעקב והשלישי משה, התרגו הקיסר רוגז רב וציווה שימירו את דתם רחמנא-ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את הנפש. וגם אם הקיסר מצוה לעשות זאת - אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש השם.

הם חלוקי פחינת המרוק והענש בניהם או בעולם הזה, היסורים שאדם סובל בגיהנום או בעולם הזה, המיועדים לנקות את נפשו, לכל עון וחטא ענש מיוחד - שמטרתו היא: למרק ולהעביר תלכלוך והפגם, - שנעשו בנפש ובשורשה. וכן בתיבי מיתה וברת אין פוגמין בלם בשיחה: - אך, על כל פנים,

אחרי עשיית העבירה - אם המדובר בחטא שאין עליו איסור כרת ומיתה ביד שמים - אז: הרי גם נפשו החיונית הפחמית המלכשת בגופו, וכן גופו, חוזרים ועולים מהם"א וקליפה זו ומתקרבים לקדושת נפש האלהית המלוכשת בהם המאמינה בה' אחד וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דשרש ומקור נפשו' כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון גדול מזה אפי' עושה בן לפי שעה שהקליפות וסטרא אחרא נקראים קיא צואה כנודע:

ואילו הנפש האלקית נשארת נאמנה להקב"ה, גם בשעת עשיית החטא; רק שהייתה - הנפש האלקית, בפחינת גלות ממש תוך נפש הפחמית מסטרא אחרא, המחטיאה - הנפש הבהמית את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת הסטרא אחרא וקליפת עבודה זרה, ה' ישמרנו. - הרי בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף - נמצאת הנפש האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל או פועלת, כך גם אין הנפש האלקית פועלת או פועלתה, שרצונה הוא הרי, להשפיע על הגוף בעבודה של תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שזכר בפרקים הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של הקליפה והסטרא אחרא, ואין לך גלות גדול מזה, - מאשר גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, "מאגרא רמה כו'", - הירידה "מגן גבוה ביותר - לבור עמוק ביותר", מהמדריגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה - לתהום העמוק ביותר של הסטרא אחרא, וכמו שנתבאר לעיל¹³ דשרש ומקור נפשות כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה, והוא יתברך וחכמתו אחד וכו'. - הרי שהנשמה היא במדריגה נעלה ביותר, ומשם היא יורדת למטה, עד לגלות במדריגות

יום שישי י"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לא, פרק כה וזהו... עד עמ' 62, עליו כנודע.

ליקוטי אמרים

1 **פֶּרֶק כה.** בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק י"ח,
2 את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" – שמאד קרוב
3 וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלושה הלבנושים: מחשבה, דיבור
4 ומעשה, – שזהו הפירוש הפשוט של "בפיך ובלבבך לעשותו" (בפיך" – בפה
5 שלך, בדיבור, "בלבבך" – בלב, מחשבה, ר"לעשותו" – לעשות,
6 מעשה) – אלא גם בפירוש
7 הפנימי של "בלבבך", והיינו: עם
8 רגשות הלב, באהבה וביראה
9 להקב"ה. שאל על כך רבנו הזקן
10 בפרק י"ז: לכאורה מרגישים
11 וחשים אנו, שאין כל כך קרוב
12 וקל שתהיה לאדם אהבת ה'
13 והסביר רבנו הזקן, שעלידי
14 התבוננות האדם בגדולת הקב"ה
15 – מתעורר בו הרגש של אהבת
16 ה'. ברם, מאחר שדבר זה יכול
17 לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה
18 בגדולת ה', הרי, שאי אפשר

20 כבר ממילא לומר שזה "קרוב מאד", כי לשם התבוננות, נדרשת ידיעה
21 בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי שיוכל האדם
22 לעורר בתוכו אהבת ה' – הסביר, לכן, רבנו הזקן בפרק י"ח שקיים אופן נוסף
23 כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, ברגש של אהבה להקב"ה: על-ידי "אהבה
24 מסותרת", שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה. אהבה זו אין מן הצורך ליצור
25 על-ידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן טבעי בכל יהודי ויהודי. רבנו הזקן
26 הסביר משמעותה וענינה של אהבה זו: השאיפה והמשיכה של הנשמה
27 היהודית להתאחד עם שורשה האלקי, ולא להיות נפרד ממנו, גם אם דרושה
28 לכך מסירות נפש. לאחר מכן דובר, שעל-ידי קיום מצוה מתאחד יהודי עם
29 הקב"ה, ועל-ידי כל עבירה הוא נפרד מהקב"ה: ומכיון שכך, היה יהודי מונע
30 את עצמו מלחטוא נגד הקב"ה, אילולא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית
31 המכסה על אהבתו, וגורמת שלא ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה מהקב"ה
32 על-ידי העבירה. בפרק כ"ה, שאנו עומדים ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן
33 הסברתו, שבכל שעה יכול יהודי להסיר מעצמו את ה"רוח שטות", ולעורר
34 בתוכו את האהבה המסותרת, כך, שכשבאה עבירה לידו – יחוש מיד,
35 שעל-ידי העבירה הוא מנתק את עצמו מהקב"ה, וממילא ימנע מלעשותה;
36 וכשבאה מצוה לידו – יזכור מיד, שאהבתו להקב"ה מכתיבה לו לקיים את
37 המצוה, כי על-ידיה הוא מתאחד עם הקב"ה.

38 **וְזֶהוּ שְׁפָתַיבּ:** "כי קרוב אליך הדבר מאד וגו'", – לקיים תורה
39 ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה', **שֶׁפֶקֶל עַת וּבִפְקֵל שְׁעָה**
40 **בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם וּבְרִשּׁוֹתָיו הוּא לְהַעֲבִיר רוּחַ שְׂמוֹת** – המקדה את
41 רגישותו, שעל-ידי עבירה הוא נפרד מהקב"ה, **וְהַשְׁכָּחָה** – שקיימת
42 בו אהבה להקב"ה, ואשר בגללה עליו לקיים מצוות, כדי להתאחד
43 עם הקב"ה – הוא יכול להסיר "רוח שטות" זו **מִקֶּרְבּוֹ, וְלִזְכֹּר וּלְעוֹרֵר**
44 **אֲהָבָתוֹ לַה' אַחֵר, הַמְסֻתֶּרֶת בְּיָדָיו בְּלִבּוֹ בְּלִי שׁוֹם סָפֵק.** – הרי

45 ברור הדבר בלי שום פקפוק, שקיימת בלבו אהבה להקב"ה, שכן,
46 כאמור, גם רשע וקל שבקלים ישנה בלבו אהבה מסותרת להקב"ה.
47 **וְזֶהוּ שְׁפָתַיבּ:** "ויבִלְבְּבְךָ". – שיהודי יכול לקיים תורה ומצוות
48 באהבה שבלבו להקב"ה. – ולא רק באהבת ה': שכן, בקיום תורה
49 ומצוות ישנו גם "סור מרע",
50 להימנע מעבירות, ועל כך
51 נדרשת יראת ה', הפחד
52 מהקב"ה. לכן, מציין רבנו
53 הזקן מיד, שאהבה זו כוללת
54 בתוכה גם יראה, ומצד יראה
55 זו בידו להימנע מלעשות
56 עבירה. **וְנִכְלָל בָּהּ** – באהבה
57 זו, **גַּם דְּחִילוֹ**, – יראה, **דְּחִינוֹ**
58 – המורא והפחד, **שֶׁלֹא**
59 **לִפְרֹד בְּשׁוֹם אִפֵּן מִיַּחְדּוֹ**
60 **וְאֲחֵדוֹתָיו וְיִתְבָּרָה, אֲפִלּוּ**
61 **בְּמִסִּירַת נַפְשׁ מִמֶּשׁ,** – גם
62 אם ייאלץ למסור את נפשו
63 כדי שלא להיות נפרד

64 מהקב"ה, **כִּלִּי שׁוֹם טַעַם וְשֶׁכֶּל מִשָּׁג** – מדוע עליו למסור את נפשו,
65 **אֲלֵא בְּטַבַּע אֱלֹהֵי.** – כפי שהוסבר בפרק י"ט, במשל אור הנר,
66 הנמשך באופן טבעי לשורשו – כך נמשכת הנשמה באופן טבעי
67 לשורשה האלקי, לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי, שלמעלה
68 מהבהנה. כך היא כוללת גם חרדה ופחד טבעי – שאותה המשכה של
69 התאחדות עם הקב"ה – לא תנותק, גם אם בגלל כך יצטרך למסור
70 את נפשו, **וְכָל שֶׁבֵּן בְּשִׁבְרֵית חֲתָאוֹת, תִּקְלָה מִסִּירַי מִיתָה,** –
71 והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו – הרי שודאי הדבר, **שֶׁקְרֹב אֵלָיו**
72 **הַדָּבָר יוֹתֵר לְכַבֵּשׁ הַיָּצֵר, הֵן בְּבִחִינַת "סוֹר מִרֵּעַ,"** – להימנע
73 מעשיית עבירות, **אֲפִלּוּ מִעֲבִירָה קְלָה שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים,** – שהיא
74 איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור מן התורה – גם בזה ביכולתו לשלוט
75 בעצמו, **שֶׁלֹא לַעֲבֹר עַל רְצוֹנוֹ וְיִתְבָּרָה,** – ולא לחטוא, **מֵאַחֵר**
76 **שֶׁנִּפְרָד בָּהּ** – אם יחטא, **מִיַּחְדּוֹ וְאֲחֵדוֹתָיו, כְּמוֹ פֶּעֶבֶדָה זֶרָה**
77 **מִמֶּשׁ, בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה.** – בשעה שהוא חוטא, כפי שהוסבר בפרק
78 הקודם, שבשעה שהוא חוטא, הוא נפרד מהקב"ה, באותה מדה כפי
79 שהוא נפרד ממנו, בשעה שהוא עובד עבודה זרה, ומאחר שהיה גם
80 מוסר את נפשו, ובלבד שלא לעבוד עבודה זרה – באותה מדה עליו
81 להימנע גם מעבירה זו, שכן, גם על-ידי עבירה זו, הוא נפרד, בשעת
82 מעשה, מהקב"ה. אך, בכל זאת קיים הבדל בין עבודה זרה, לבין
83 עבירות קלות יותר – וזאת ביחס לזמן שאחרי עשיית העבירה:
84 בעבודה זרה, הוא נשאר נפרד מהקב"ה גם לאחר שנכשל בעבירה
85 גדולה זו; ואילו בעבירות הקלות יותר, ההיפרדות מהקב"ה מוגבלת
86 רק לזמן ביצוע העבירה בלבד – אלא שרבנו הזקן מעיר מיד,
87 שלאמיתו של דבר קיימת עצה גם בעבודה זרה, שלא ישאר נפרד
88 מהקב"ה – והיא: על-ידי תשובה שבידה להשפיע גם בעבירה של

1 עבודה זרה. אף-על-פי-כן אנו רואים שהוא לא שועה לעצה זו, אלא
2 מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה גם בשעת
3 ההשתחווא להעבודה זרה. הרי שאותו שיקול – כוחו יפה גם כדי
4 להימנע מעשיית עבירות קלות יותר, מאחר שגם על-ידו, הוא נפרד
5 בשעת מעשה מהקב"ה. על
6 כך אומר רבנו הזקן להלן:
7 וְהָרִי גַם בְּעִבְדָּה זָרָה יָכוֹל
8 לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחֵר כֶּן –
9 שתבטיח, שאחרי עשיית
10 העבירה, לא יהיה נפרד
11 מהקב"ה. כך, אפשר
12 שתישאל השאלה: אמנם,
13 גם בעבודה זרה יש לו פתרון
14 שלא להיות נפרד מהקב"ה
15 אחרי עשיית החטא – על-
16 ידי תשובה, ברם, על
17 הסתמכות כזו על "תשובה"
18 שיעשה אחר כך, כבר אמרו רבותינו ז"ל: "האומר אחטא ואשוב –
19 אין מספיקין בידו לעשות תשובה"², הרי שביחס לעבודה זרה, אין
20 הוא יכול לסמוך מראש על ה"תשובה" שיעשה אחר כך, ומשום כך
21 הוא מוסר את נפשו, כדי שלא יישאר נפרד תמיד מהקב"ה. ואילו
22 בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית העבירה אין הוא נשאר, בדרך
23 ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי להסתמך על "תשובה" – כיצד, איפוא,
24 אפשר לומר בפסקנות, שכשם שהוא יכול להימנע מעבודה זרה – כך
25 הוא יכול להימנע מכל עבירה אחרת? על כך באה התשובה: מה
26 שחכמינו ז"ל אומרים "אין מספיקים בידו לעשות תשובה", אין
27 הכוונה שנוטלים ממנו לגמרי את היכולת לעשות תשובה. הכוונה
28 היא רק זאת בלבד: אין עוזרים לו בכך, אין מספיקים לו את הרגע
29 המתאים לעשות תשובה. אך אם הוא מתאמץ ודוחק את עצמו
30 ועושה תשובה – תשובתו מועילה ומתקבלת. כך, שאכן יש בידו
31 להסתמך על ה"תשובה" שיעשה אחרי שיעבוד עבודה זרה – ובכל
32 זאת הוא נמנע מכך ובלבד שלא יהיה נפרד מהקב"ה בשעת מעשה.

ליקוטי אמרים

לעשות תשובה אח"כ. ואף שהאומר אחטא ואשוב
אין מספיקין בו' היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת
הכושר לעשות תשובה אבל אם דחק השעה ועשה
תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואעפ"כ
כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת
ה' שלא להשתחוות לע"ז אפי' לפי שעה ולעשות
תשובה אח"כ והיינו מפני אור ה' המלוּבש בנפשם
כנ"ל שאינו בבחי' זמן ושעה כלל אלא למעלה מהזמן
ושליט ומושל עליו כנודע.

33 [ואף ש"האומר אחטא ואשוב – אין מספיקין בו", – בידו
34 לעשות תשובה, היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת הכושר
35 לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, – שבדרך כלל, הרי נותנים לאדם מלמעלה את
36 הכוח ואת הזמן הנאות לחזור בתשובה, אך מי שסומך בשעת
37 החטא על כך שלאחר מכן
38 יחזור בתשובה – לא עוזרים
39 לו מלמעלה בכך ולא
40 נותנים לו את ההזדמנות
41 לכך. אבל אם דחק השעה
42 וַעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה – אין לך
43 דָּבָר שְׁעוֹמֵד בְּפָנָיו
44 הַתְּשׁוּבָה]. – תשובה עזרת
45 תמיד. הרי שגם בעבודה
46 זרה היה יכול להסתמך
47 שלאחר החטא לא יהיה
48 נפרד מהקב"ה, על-ידי
49 ה"תשובה" שיעשה. ואף-
50 עַל-פִּיכֶן, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְמַסֵּר נַפְשׁוֹ עַל
51 קִדְּשׁ ה', שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבֹדָה זָרָה אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה
52 וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחֵר כֶּן, – כלומר: הוא ימסור את נפשו, גם
53 כשירצו לאלץ אותו להשתחוות לעבודה זרה לשניה אחת בלבד,
54 ולאחר שניה זו – יוכל לחזור בתשובה, שאז הרי אין זה מפני
55 שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה, אלא גם שניה בודדת זו של היפרדות
56 מהקב"ה, בשעת מעשה החטא – מספיקה לו, שלא להשתחוות
57 לעבודה זרה. וכל כך למזה? ובאיה כוח? והיינו – הרי זה, מִפְּנֵי
58 אֹרֶךְ ה' הַמְּלִכֵּשׁ בְּנַפְשָׁם – של בני ישראל, בְּנוֹכַר לְעִילָּה, שֶׁאֵינוֹ
59 – אור ה' זה אינו בְּבִחִינַת זְמַן וְשָׁעָה כָּלָל, אֲלָּא לְמַעַל מְהוּמָן,
60 וְשִׁלִּיט וּמוֹשֵׁל עָלָיו, – על הזמן, בְּנוֹדָע. – כל האומר הוא בקשר
61 לשאלה, איך נותנת האהבה המסותרת ליהודי את הכוח לשלוט
62 ביצר הרע שלו ולהימנע מלעשות עבירה – "סור מרע". להלן
63 תוסבר פעולתה של האהבה המסותרת ב"ועשה טוב", בצורה
64 החיובית של קיום המצוות:

יום שבת קודש י"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה טוב... עד עמ' לב, לעולמים כו'.

ליקוטי אמרים

והן בבחי' ועשה טוב
להתגבר כארי בגבורה ואומץ הלב נגד היצר המכביד
את גופו ומפיל עליו עצלה מבחי' יסוד העפר שבנפש
הבהמית מלהטריח גופו בזריזות בכל מיני טורח ועבוד'
משא בעבודת ה' שיש בה טורח ועמל כגון לעמול
בתורה בעיון ובפה לא פסיק פומיה מגירסא וכמארו"ל

74 שֶׁבְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, – כפי
75 שלמונו בפרק הראשון,
76 מְלַחְמִימֵי גּוֹפּוֹ בְּזִרְזוּת
77 כָּל מִינֵי טֹרַח וְעִבְדוּת
78 מִשָּׂא בְּעִבְדוּת ה', שֶׁיֵּשׁ
79 בָּהּ טֹרַח וְעִמָּל, כְּגוֹן:
80 לְעַמֵּל בַּתּוֹרָה בְּעִיּוֹן וּבְפֶה
81 – לדבר דברי תורה באופן
82 של לֹא פָּסִיק פּוֹמִיָּה

65 וְהֵן בְּבִחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב",
66 – ביכולת האדם לנצל את
67 כוחו של האהבה
68 המסותרת, כדי לְהִתְגַּבֵּר
69 בְּאִירֵי בְּנִיבּוּרָה וְאִמָּץ חֵלֶב
70 נֶגֶד הַיֵּצֶר, – הרע, הַמְּכַבֵּד
71 אֶת גּוֹפּוֹ וּמִפִּיל עָלָיו
72 עֲצֵלָה, – שהיא (העצלנות)
73 מְבַחֶינַת יְסוּד הָעֵפֶר

2. יומא פה, ב. 3. פרק יט. 4. על המלים "שאינו וכו' אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. – העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל שאומר בזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין דנצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלע"ז תשובה עוקרתו) נצחי

1 מְנַרְמָא, - פיו לא פוסק מללמוד, דבר שדורש יגיעה עצומה.
 2 וּמְמַאֲר רַ"ל⁵: "לְעוֹלָם יֵשִׁים אָדָם עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה כְּשׁוֹר
 3 לְעַל וּכְחֻמּוֹר לְמִשְׁאֹוִי, וְכֵן לְתַפְלָה בְּכוֹנָה - שתהיה מתוך
 4 יגיעה, בְּכָל כַּחוֹ מִמֶּשׁ, וְכֵן בְּעִבּוּדֵי ה' שֶׁהִיא בְּדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹ,
 5 כְּמוֹ עֲבֹדַת הַצִּדְקָה;
 6 מְנוּיִים כָּאֵן שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים -
 7 שְׁלֹשָׁה הַעֲמֻדִים שֶׁלִּיהֶם
 8 הָעוֹלָם עוֹמֵד: "תורה", עבודה
 9 (שתפילה היא במקום
 10 קרבנות), גְּמִילוּת חֲסִידִים.
 11 וְכִינִיאָא בָּאֵלֹו - עֲנִינִים
 12 דְּמוּיִם בַּעֲבוּדַת ה',
 13 מִמְּלַחְמוֹת הַיָּצֵר
 14 וְתַחֲבֻלוֹתָיו, לְקִרְרָה נֶפֶשׁ
 15 הָאָדָם שֶׁלֹא לְהַפְקִיר מְמוֹנוֹ
 16 - כְּשֶׁמְדוּבָר אוֹדוֹת צִדְקָה,
 17 מִקְרַר הַיִּצְרָה־הָרַע אֶת הָאָדָם
 18 וּמִתַּתָּה אוֹתוֹ, שֶׁלֹא יִבְזֹו אֶת
 19 כִּסְפוֹ לֶכֶךְ, וּבְרִיאֹת גּוֹפֹו,
 20 בַּעֲנֵן שֶׁל עֲבוּדַת ה', בּוֹ
 21 נִדְרָשׁוֹת יָגִיעַת וְהַתַּאֲמָצוֹת
 22 הַגּוֹף. שְׁלֵעָמֹד נִגְדֹו - נִגְדֹו
 23 הַיִּצְרָה הָרַע הַזֶּה וּלְבָבְשׁוֹ -
 24 קָרוֹב מְאֹד אֶל הָאָדָם,
 25 בְּשִׁישִׁים אֶל לְבוֹ, שֶׁלֹא יִנְצֵחַ
 26 הַיָּצֵר בְּכָל זֶה, וְיִוָּתֵר מִזֶּה,
 27 וְלַעֲשׂוֹת הַפְּכוֹ מִמֶּשׁ -
 28 לַעֲשׂוֹת הַהִפְךָ מִרְצוֹנוֹ שֶׁל
 29 הַיִּצְרָה־הָרַע, וְלַהֲתַאֲמֵץ הָן
 30 בְּגוֹפוֹ וְהָן בְּמִמּוֹנוֹ בַּעֲנִינֵי עֲבוּדַת ה', הָרִי כֹל זֶה קֵל מְאֹד מִיִּסְוִי

31 מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, וְיִסְוִי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, הִיָּה מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה
 32 וּבְרָצוֹן - וּבְלִבֹו, שֶׁלֹא לְפָרֵד מִיַּחְדּוֹ וּמִיַּחְדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, אֶפְסֹו לְפִי
 33 שְׁעָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְעֲבֹדָה זָרָה חֵם וְשָׁלוֹם, - כְּפִי שֶׁלְּמִדְּנוֹ, שֶׁכֵּל
 34 יִהְיֶה הִיָּה מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁלֹא לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, וְזֹאת כְּדִי שֶׁלֹא
 35 לִהְיוֹת נִפְרֵד מֵאֲחֵרֹת ה' אֶפְסֹו לֹא לַשְׁעָה קְלָה, וְכָל שָׁכֵן שִׁישׁ לוֹ
 36 לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן - גַּם אֶת הַתַּאֲמָצוֹת הַגּוֹף וְגַם שֶׁאֵר
 37 הַהֲתַאֲמָצוֹת הַנִּדְרָשׁוֹת מִמֶּנּוּ, בְּדִי לְרַבְּקָה בּוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. - כְּדִי (א)
 38 לַהֲתַאֲחֵד עִם הַקֶּבֶץ, (ב) וְהָיָה לְנִצְחָה. - דְּהִינּוּ, - הַהֲתַאֲחֵדוֹת עִם הַקֶּבֶץ
 39 לְנִצְחָה, תִּהְיֶה אֲצִלּוֹ בְּשִׁישְׁעָה רָצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּעִבּוּדָה זוֹ - גַּם כְּשֶׁלֶּשֶׁם
 40 כִּךְ נִדְרָשׁת מִמֶּנּוּ הַתַּאֲמָצוֹת מִיַּחְדָּת, יִתְגַּלֶּה בָּהּ - בַּעֲבוּדָה זוֹ,

ליקוטי אמרים

לְעוֹלָם יֵשִׁים אָדָם עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה כְּשׁוֹר לְעוֹלָם
 וּכְחֻמּוֹר לְמִשְׁאֹוִי וְכֵן לְתַפְלָה בְּכוֹנָה בְּכָל כַּחוֹ מִמֶּשׁ וְכֵן
 בַּעֲבוּדַת ה' שֶׁהִיא בְּדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹנוֹ כְּמוֹ עֲבוּדַת הַצִּדְקָה
 וְכִינִיאָא בָּאֵלֹו מִמְּלַחְמוֹת הַיָּצֵר וְתַחֲבֻלוֹתָיו לְקִרְרָה נֶפֶשׁ
 הָאָדָם שֶׁלֹא לְהַפְקִיר מְמוֹנוֹ וּבְרִיאֹת גּוֹפּוֹ שֶׁלְּעָמֹד נִגְדֹו
 וּלְכַבְּשׁוֹ קָרוֹב מְאֹד אֶל הָאָדָם כְּשִׁישִׁים אֶל לְבוֹ שֶׁלֹא יִנְצֵחַ
 הַיָּצֵר בְּכָל זֶה וְיִוָּתֵר מִזֶּה וְלַעֲשׂוֹת הַפְּכוֹ מִמֶּשׁ קֵל
 מְאֹד מִיִּסְוִי מִיתָה ה' יִשְׁמְרֵנוּ וְיִסְוִי מִיתָה ה' יִשְׁמְרֵנוּ
 הִיָּה מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שֶׁלֹא לְפָרֵד מִיַּחְדּוֹ וּמִיַּחְדּוֹתָיו
 יִתְבָּרֵךְ לְפִי שְׁעָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְעַ"ז ח"ו וְכ"ש שִׁישׁ לוֹ
 לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן כְּדִי לְדַבְּקָה בּוֹ לְעוֹלָם וָעֶד דְּהִינּוּ
 כְּשִׁישְׁעָה רָצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּעֲבוּדָה זוֹ יִתְגַּלֶּה בָּהּ פְּנִימִיּוֹת רָצוֹן
 הָעֲלִיּוֹן בְּכַחַ' פְּנִיִם וְגִלּוֹי רַב וְלֹא בְּהַסְתֵּר כִּלְל וְכִשְׁאִין
 שׁוֹם הַסְתֵּר פְּנִיִם בְּרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן אִזִּי אִין דְּבַר נִפְרֵד כִּלְל
 וְכִלְל לְהִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנִי עֲצָמוֹ וְלֹאֹת תְּהִינֶה נַפְשׁוֹ
 הָאֱלֹהִית וְהַחַיּוֹנִית וְלִבְוִשְׁיָהּ כוֹלֵן מִיַּחְדּוֹת בְּתַכְלִית
 הַיַּחְדּוֹד בְּרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן וְאוֹר א"ס ב"ה כנ"ל. וְיַחְדּוֹד זֶה
 לְמַעַלָּה הוּא נִצְחִי לְעוֹלָם וָעֶד כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וּרְצוֹנוֹ לְמַעַלָּה
 מִהוֹמֵן וְכֵן גִּלּוֹי רָצוֹנוֹ שֶׁבְּדַבְּרוֹ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה הוּא נִצְחִי
 וְכַמּוֹ"ש וְדָבָר אֱלֹהִינוּ יָקוּם לְעוֹלָם וְדַבְּרֵנוּ חַיִּים וְקִיּוּמִים
 כו' וְלֹא יִחְלִיף וְלֹא יִמִּיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים כו'.

41 פְּנִימִיּוֹת רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּכַחַת פְּנִיִם וְגִלּוֹי רַב וְלֹא בְּהַסְתֵּר כִּלְל. -
 42 כְּפִי שֶׁלְּמִדְּנוּ בְּפִרְקִים הַקּוֹדְמִים, שְׁבַעֲנֵן הַמִּצְוֹת וְעִבּוּדַת ה' - מֵאִירָה
 43 פְּנִימִיּוֹת רָצוֹנוֹ שֶׁל הַקֶּבֶץ בְּאוֹפֵן שֶׁל הַתְּגַלּוּת. וְכִשְׁאִין שׁוֹם הַסְתֵּר
 44 פְּנִיִם בְּרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן - אִזִּי אִין דְּבַר נִפְרֵד כִּלְל וְכִלְל - מֵאִלְקוֹת,
 45 לְהִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנִי
 46 עֲצָמוֹ. - כְּפִי שֶׁלְּמִדְּנוּ,
 47 שֶׁהַהֲרָגָשָׁה שֶׁנִּבְרָאִים יִכּוֹלִים
 48 לְהַרְגִּישׁ אֶת עֲצָמָם, ל"ש
 49 וְלִדְבַר נִפְרֵד מֵהַקֶּבֶץ -
 50 נִוְבַּעַת מִכֶּךְ שֶׁפְּנִימִיּוֹת רָצוֹן
 51 הָעֲלִיּוֹן הִיא בְּהַעֲלֵם. וְאִילוֹ
 52 כְּשֶׁמִּגִּיעַ הַדְּבַר לְקִיּוּם מִצְוָה
 53 וְלַעֲבוּדַת ה', שֶׁאֵין מִתְּגַלֶּה
 54 פְּנִימִיּוֹת רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן - לֹא
 55 קִיּוּמָת מִמִּילָא הַסִּיבָה
 56 הַגּוֹרֵמֶת לְנִבְרָא לְהַרְגִּישׁ אֶת
 57 עֲצָמוֹ ל"ש וְלִמְצִיאוֹת
 58 בְּפִנִי עֲצָמוֹ. וְלֹאֹת, תְּהִינֶה
 59 נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחַיּוֹנִית -
 60 זֶה שֶׁמִּיָּחִיד אֶת הַגּוֹף,
 61 וְלִבְוִשְׁיָהּ - מִחֻשְׁבָּה, דִּיבּוּר
 62 וּמַעֲשֵׂה, בְּלֵן מִיַּחְדּוֹת
 63 בְּתַכְלִית הַיַּחְדּוֹד בְּרָצוֹן
 64 הָעֲלִיּוֹן וְאוֹר אִין-סוֹף
 65 בְּרִיָּה־הוּא, בְּנִזְכָּר לְעִיל. -
 66 הָרִי, שֶׁעֲלִיָּדֵי עֲבוּדַת ה'
 67 וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, מִתַּאֲחֵד
 68 הָאָדָם עִם הַקֶּבֶץ בְּתַכְלִית
 69 הַיַּחְדּוֹד. לְהֵלֵךְ יוֹסֵבֵר שֶׁהַיַּחְדּוֹד
 70 הַנּוֹצֵר עֲלִיָּדֵי קִיּוּם הַמִּצְוָה, הוּא לְתַמִּיד, וְלֹא רַק לְשַׁעַת קִיּוּם הַמִּצְוָה:
 71 וְיַחְדּוֹד זֶה לְמַעַלָּה - מִזֶּה שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל יִהְיֶה מִתַּאֲחֵד עִם אוֹר אִין סוֹף
 72 עֲלִיָּדֵי עֲבוּדַת ה', הָרִי לְמַעַלָּה, בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, הוּא נִצְחִי
 73 לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וּרְצוֹנוֹ לְמַעַלָּה מִהוֹמֵן. - מִמִּילָא
 74 גַּם הַהֲתַאֲחֵדוֹת עִם הַקֶּבֶץ וּרְצוֹנוֹ, הִיא נִצְחִית, לְמַעַלָּה מִהוֹמֵן, וְכֵן
 75 - גַּם בְּעוֹלָמֵנוּ אֲנִי, גִּלּוֹי רָצוֹנוֹ שֶׁבְּדַבְּרוֹ, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, הוּא
 76 נִצְחִי, וְכַמּוֹ שֶׁתּוֹכֵב: "וְדָבָר אֱלֹהִינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", וְדָבָרֵינוּ
 77 חַיִּים וְקִיּוּמִים כו", "וְלֹא יִחְלִיף וְלֹא יִמִּיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים כו".
 78 - וּמֵאַחֵר שֶׁהַתְּגַלּוּת רָצוֹנוֹ שֶׁל הַקֶּבֶץ בְּדַבְּרֵי הַתּוֹרָה, הִיא נִצְחִית -
 79 הָרִי מִמִּילָא, גַּם הַהֲתַאֲחֵדוֹת שֶׁל נַפְשׁוֹ שֶׁל יִהְיֶה עִם הַקֶּבֶץ וּרְצוֹנוֹ
 80 יִתְבָּרֵךְ, עֲלִיָּדֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת - הִיא נִצְחִית.

הוא. (ב) מצד ושלילי ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יהפך להיות נוגע יותר מזה דומן ארוך". 5. עבודה זרה ה, ב. 6. כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של (א) וב), בציינו בכך, המשמעות הפפולה של המלה "כל שכן" - (א) מדובר כאן בדבוקת להשי"ת (בהשוואה לשלא להיות נפרד בלבד על-ידי עבודה זרה). (ב) כאן זה עדיין באופן של לעולם ועד (בהשוואה לשלא להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה). 7. ישעי' מ, ח. 8. תפילת שחרית. 9. פיוט "יגדל אל-חיי".

יום ראשון	יום שני	יב שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בשלח, שני עם פירש"י. תהלים: טו"סח. תנאי: כי הטהוות . . . כו ודקות יותר. השכל וההתפעלות שני עולמות הם: עולם קר ומישב, ועולם רותח ומבהל. וזאת היא עבודת האדם, לחברם להיות לאחדים. ואז הבהלה נהפכת לשאיפה, והשכל – למורה דרך בחיים של עבודה ופעל.			

יום שני	יום שלישי	יג שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בשלח, שלישי עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תנאי: אבל עשר . . . עניני העולם. יארצייט [=יום השנה] – ביום המיתה אפלו בשנה ראשונה, ואפלו בשנים הקבועה רחוק מיום המיתה. מענה ה"צמח צדק" לאדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בהיותו כבן שבע: החסד ויתרון המעלה אשר האלקים עשה את האדם ישר להיות הולך בקומה זקופה הוא, דהגם שהולך על הארץ, מכל מקום הוא רואה את השמים, לא כן בהולך על ארבע, דאינו רואה אלא את הארץ.			

יום שלישי	יום רביעי	יד שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תנאי: פרק כא. והנה . . . 52 נבואתם. במנחה אין אומרים תחנון. בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואס דאס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואס מ'טראכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטארק אויף איינעם מוז ער אקוק טאן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.			

אצל כבוד קדשת אבותינו רבותינו הקדושים, הרי שמלבד הענין של התעוררות רחמים על המקושרים, היתה עבודה של הזכרת המקושרים בינו לבין עצמו, ולהתעמק במחשבה בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, שזה מעורר את הכחות הפנימיים של זה שחושבים עליו, כפי שאנו רואים במוחש שכאשר מביטים בחזקה על אדם, הוא חייב להתחזיר מבט, כי ההבטה הפנימית מעוררת את עצם הנפש, וכן הוא גם בכת המחשבה.

יום
רביעי

יום חמישי

טו שבט

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: והרי . . . כז במציאות.

כְּשֶׁנִּגְשׁוּ לְהַדְפִּיס חֶלֶק שֵׁנִי שֶׁל ה"תּוֹרָה אוֹר" – כִּכָּר נֹדֵעַ לְהַחֲסִידִים, אֲשֶׁר יִשְׁנֵם הַגְּהוּת וּבְאוּרִים מִה"צֶמַח צֶדֶק" עַל הַמַּאֲמָרִים. וַיִּפְצְרוּ בַּה"צֶמַח צֶדֶק" אֲשֶׁר יִדְפִּיסֻם עִם הַמַּאֲמָרִים, וַיִּמָּאן ה"צֶמַח צֶדֶק". וַיַּחֲלֵם חֲלוֹם, אֲשֶׁר זָקְנוּ אַדְמו"ר הַזֶּקֶן בָּא לְבַקְרוֹ וּמִבְקָשׁוֹ לְהַדְפִּיסֻם. מִכָּל מְקוֹם הָעָלִים הַדָּבָר, עַד אֲשֶׁר גַּם שְׁלֹשָׁה מִבְּנָיו חָלְמוּ הַחֲלוֹם הַזֶּה וַיִּסְפְּרוּ לְאַבְיָהֶם, וְאִזּוֹ הִסְכִּים לְהַדְפִּיס גַּם הַגְּהוּתִיו וּבְאוּרֵיו לְחֶלֶק הַשֵּׁנִי, וַיִּקְרְאוּ לוֹ בְּשֵׁם "לְקוּטֵי תּוֹרָה".

יום
חמישי

יום שישי

טז שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תניא: וכל הצמזומים . . . חשיב ממש.

אֲדָמו"ר אָמַר: צווישען קעלט און כפירה איז גאָר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אַדְנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר: בֵּין קְרִירוֹת לְכַפִּירָה יִשְׁנָה מַחְצָה דְּקָה מְאֹד. כְּתוּב: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכֶלֶת הוּא", אֱלֹקוֹת הִיא שְׁלֵהֶבֶת אֵשׁ, לְלִמּוֹד וּלְהַתְפַּלֵּל צָרִיךְ מִתּוֹךְ הַתְּלַהֲבוֹת הַלֵּב, שֶׁ"כָּל עֲצָמוֹתֵי תֵאמְרָנָה" אֵת דְּבָרֵי ה' בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה.

יום
שישי

שבת

יז שבט, שבת שירה

ה'תש"ג

עומדין בצת קריאת השירה.
הפטורה: ודבורה אשה נביאה.

שיעורים. חומש: שביעי עם פירש"י.

תהלים: פג-פז.

תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.

עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע

בנהג לֵאכֹל דְּיִיסָה שְׁחוּרָה.

שֶׁבֶת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּרְכָּ"א אָמַר ה"צֶמַח צֶדֶק" הַמַּאֲמָר "רְאוּ כִּי ה'" הַנִּדְפָּס ב"לְקוּטֵי תּוֹרָה". וַיִּסְפֹּר אַחֵר כִּךְ לִבְנוֹ, אַדְנִי אָבִי זָקְנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהְר"ש]: שֶׁבֶת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּקס"ה אָמַר אַדְנִי אָבִי זָקְנִי מוֹרִי וְרַבִּי [אַדְמו"ר הַזֶּקֶן] זֶה הַמַּאֲמָר. אַחֵר כִּךְ קָרָא אוֹתִי וַיִּסְפֹּר לִי, אֲשֶׁר בְּשְׁנַת תַּקכ"ט בַּהֲיוֹתוֹ בְּמַעֲזְרִיטֵשׁ, קָרָא אוֹתוֹ הָרַב הַמַּגִּיד לְחַדְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שֶׁבֶת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּקט"ז אָמַר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב מַאֲמָר עַל פֶּסוּק "וַיֵּשֶׁב הָיִם לְפָנֹת בָּקָר לְאֵיתָנוּ" – לְתַנְאוּ, כְּמַאֲמָר רַז"ל. בְּשְׁנַת תַּקכ"א (שְׁנָה אַחֲרֵי הַסְתַּלְקוֹת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב) הָיָה אֶצְלִי – הַמְּשִׁיךְ דְּבָרָיו הָרַב הַמַּגִּיד – רַבִּי (הַבַּעַל שֵׁם טוֹב), וְאָמַר הַמַּאֲמָר וְהוֹסִיף בְּאוּר בְּעֵינָי "עוֹשֵׁין רְצוֹנוֹ – וְלֹא דְבָרוּ – שֶׁל מְקוֹם". וְהַיּוֹם הָיָה אֶצְלִי מוֹרִי לְחֹזֶר הַמַּאֲמָר. וְאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד הַמַּאֲמָר לְפָנָי אַדְמו"ר הַזֶּקֶן, וְהוֹסִיף בְּאוּר בְּעֵינָי גִּנְאִי נִהְרָא, שְׁוָהוּ בְּעֵינָי קְרִיעַת יָם סוּף.

וסים ה"צמח צדק": היום היו אצלי הפעל שם טוב, הרב המגיד, ואדני אבי זקני מורי ורבי
[אדמו"ר הזקן], וכל אחד אמר לי המאמר בסגנונו. –
כעבור איזה שעות קרא ה"צמח צדק" את אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] עוד הפעם,
ואמר לפניו באור על המאמר.

ג'תש"ג

יח שבט

שבת
קודש יום ראשון

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש".
תהלים: פח"פט.
תנאי: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.

ה"צמח צדק" ספר לבנו אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש], אשר הדרוש "ומראיהם
ומעשיהם" – "תורה אור" פרשת יתרו – הוא דרוש הראשון שאמר הרב המגיד ממעזריטש
בשעת קבלו את הנשיאות – חג השבועות תקכ"א – כפי אשר שמעו רבנו הזקן מפי הרב
מנחם מענדל מהאראדאק – בעל 'פרי הארץ' – שהיה באותו מעמד, רק שרבנו באר הדרוש
על פי סגנונו.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' ב

1 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן, נאמר בפסוק (שם כו כא)
2 'והיה השדה בצאתו ביבל קדש לה' בשדה החרם לבתן תהיה
3 'אחוותו', מה תלמוד לומר – מה בא הפסוק להשמיענו בלשון
4 'אחוותו', מנין לשדה שיוצא – שעתידה לצאת לבתנים ביובל, כיון
5 שהקדישה הבעלים ולא גאלה, ולפני היובל נאלה מההקדש אחד
6 מן הכהנים, מנין שלא יאמר אותו כהן, הואיל והשדה יוצאה
7 לבתן, והרי היא כבר תחת יד, ותהא שלי, ולא תתחלק לכל
8 הכהנים שבאותו משמר. ויוסיף אותו כהן ויאמר, ודין הוא – וקל
9 וחומר הוא, אם בשל אחרים אני זוכה, שאם היה ישראל אחר גואל
10 את השדה, הייתי זוכה בה ביובל יחד עם כל הכהנים, אם כן בשדה
11 של עצמי, שכבר פדיתיה קודם היובל, לא כל שכן שאזכה. תלמוד
12 לומר 'אחוותו', ללמד שרק אחוזה שירש מאביו תהא שלו, ואין זה
13 – השדה שגאלה הכהן קודם היובל שלו, אלא יוצאת ממנו השדה
14 ביובל. הא כיצד – מה עושים בשדה זו, דינה הוא שיוצא מתחת
15 ידו, ומתחלקת לאחיו הכהנים שבאותו משמר שנכנס בו היובל.

משנה

16 המשנה מבארת את דין שדה אחוזה שהוקדשה, ולא נגאלה קודם
17 היובל: הניע היובל, ולא נגאלה השדה לא על ידי הבעלים ולא על
18 ידי אחר, הכהנים של המשמר שנכנס בו היובל נכנסין לתוכה
19 חוכים בה, וכיון שלא גאלה שום אדם ולא ניתנו דמיה להקדש,
20 נותנין הכהנים את דמיה להקדש, לפי שווי הפדיון שכתבה התורה,
21 זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, דברי רבי יהודה. רבי
22 שמעון אומר, הכהנים נכנסין לשדה חוכים בה, ולא נותנין דמים
23 להקדש. רבי אליעזר אומר, כשמגיע יובל ראשון לא נכנסין
24 הכהנים לשדה ולא נותנין דמים, אלא נקראת 'שדה רטושין' –
25 שדה עזובה, עד שיגיע היובל השני. ואם הגיע גם היובל השני
26

27 ועדיין לא נגאלה, נקראת 'רטושין רטושין', עד היובל השלישי.
28 ולעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה, עד שיגאלה אחר, וכשיגיע
29 היובל הבא, תצא השדה ביובל ותתחלק לכהנים.

נמרא

30 הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם של התנאים במשנתנו. שואלת
31 הגמרא: מאי טעמיה דרבי יהודה, שאמר שאם לא גאלה שום אדם,
32 נכנסים הכהנים לתוכה ונותנים להקדש את דמיה. משיבה הגמרא:
33 נמר – למד זאת רבי יהודה בגזירה שוה של תיבות 'קודש' 'קודש'
34 ממקדיש בית, שנאמר לגבי המקדיש את ביתו (ויקרא כו יד) 'ואיש
35 כי יקדש את ביתו קדש לה', ונאמר לגבי המקדיש שדה אחוזה (שם
36 כו כא) 'והיה השדה בצאתו ביבל קדש לה', מה להלן – כמו שלגבי
37 המקדיש את ביתו מדובר בךמים, שאין הבית יוצא מרשות הקדש
38 ללא דמים, אף כאן, לגבי שדה אחוזה, אינה יוצאת מרשות הקדש
39 אלא בךמים, ולכן אם לא גאלה אחר עד היובל, צריכים הכהנים
40 לתת את דמיה להקדש, ורק אז נוטלים אותה.
41 ממשיכה הגמרא ומבארת: ורבי שמעון, האומר שנוטלים אותה
42 הכהנים ללא דמים, טעמו הוא כיון דנמר – שהוא לומד בגזירה שוה
43 'קודש' 'קודש' 'מכבשי עצרת' – שני כבשים הקרבים בחג השבועות,
44 שאף בהם נאמר (שם כג כ) 'על שני כבשים קדש יהיו לה' לבתן, מה
45 להלן – כמו ששני הכבשים הללו ניתנים לכהנים בךמים, אף כאן,
46 בשדה אחוזה, ניתנת להם השדה בךמים.
47 הגמרא מבארת עתה מדוע כל תנא לא דרש בדרשת חבירו. שואלת
48 הגמרא: ורבי [יהודה] נמי – ואף לדעת רבי יהודה, גיליף מכבשי
49 עצרת – מדוע לא נלמד גזירה שוה זו מכבשי עצרת, ללמד שניתנת
50 השדה לכהנים בחינם. משיבה הגמרא: רבי יהודה סובר שדנין –
51 לומדים בגזירה שוה קדשי בךמים.
52

לדון או להימנע?

יום ראשון י"ב שבט ה'תשע"ב

מהמינוי?

ומתוך הסמ"ע (ח"מ סי' ח' סק"ז): גם שם מדובר רק כשסירבו נמשך על אף ההפצרות, ועל כך נאמר 'ועצומים כל הרוגיה', אך מלכתחילה ראוי להשתמט מהמינוי.

תירוצ נוסף: כאן מדובר כאשר אין ראוי כמותו כאן אך יש במקום אחר, ולכן לכתחילה יש להשתמט מהמינוי, אך שם מדובר כאשר 'הדור צריך לו' היינו שאין כמותו בשום מקום (סמ"ע שם).

אך ה'תומים' דחה תירוצ זה, שהרי לגבי בעלי הדין אין הבדל אם במרחק מהם נמצא דיין אחר ראוי שאין באפשרותם לפנות אליו ואין זו סיבה לדין הנמצא כאן להשתמט מלדון. ותירץ שכאן מדובר כאשר אין אחר ראוי כמותו, אך קיימים אחרים הראויים לדון ולא ייגרם עיוות הדין, אך שם מדובר כאשר הדור צריך לו כי אין בכלל אחרים הראויים לדון ולכן חובה עליו לדון.

ויש שכתבו, שהאיסור של 'ועצומים כל הרוגיה' הוא בהוראת איסור והיתר, שאין להשתמט מכך כי חובה להפריש אחרים מאיסור, אך למינוי של שררה על הציבור אין להשתדל עד שיפצירו בו (ישועות ישראל ח"מ סי' ס"ב).

הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה י: כך היה דרך חכמים הראשונים: בורחין מלהתמנות... עד שידעו שאין שם ראוי כמותם, ושאם ימנעו מן הדין – תקלקל השקטה. אף על פי כן לא היו יושבין בדין אלא עד שמכבידין עליהם את העם והתקנים ופוצרים בהן.

הגמרא (קדושין עו, ב) מספרת על ויכוח שהתנהל בין רב ביבי לגר אחד, כאשר כל אחד רצה להתמנות לשררה. ויש לתמוה: אפילו אם רב ביבי סבר שהוא ראוי למינוי יותר מהגר, הרי דרך החכמים ש"לא יושבין בדין עד שמכבידין עליהם ופוצרים בהם", ומדוע עשה מאמצים להתמנות לתפקיד?

ומתוך הט"ז (ח"מ סי' ח' ס"ב): כאשר החכם יודע שאחר שיסרב בתחילה יפצירו בו, ראוי לסרב, אך כאן נדחק הגר להתמנות ובמקרה זה יש לחכם לעשות כל שביכולתו כדי שיתמנה הוא ולא מי שאינו ראוי.

אמנם, מדברי הרמב"ם כאן עולה שאפילו כאשר ידוע לו שאין אחר ראוי כמותו לא יתמנה עד שיפצירו בו, ולכאורה הרי זה סותר לדבריו להלן (פ"כ ה"ב): "...ועצומים כל הרוגיה' – זה שהגיע להוראה ואינו מורה, והוא שיהיה הדור צריך לו", ('ועצומים' – כשהדין עוצם עיניו, בזה הורג את בני דורו). ואם מי שאינו מורה עובר על איסור, כיצד רשאי להתחמק לכתחילה

דיני ממונות בשלשה

יום שני י"ג שבט ה'תשע"ב

הרמב"ם (שם) "שנים שדנו אין דיניהן דין", כי אמנם מן התורה גם היחיד דן אף שאינו 'מומחה לרבים' אבל חכמים קבעו (סנהדרין ד, ב) "דיני ממונות בשלשה, ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחיד", וכאשר אין בית דין של שלושה, ואין 'מומחה לרבים' "שנים שדנו – אין דיניהן דין" אפילו בדיעבד.

והרמ"ך (הובא בכ"מ כאן) הקשה: מדוע הוצרך הרמב"ם לומר שבית דין של חוצה לארץ יכולים לדון אף שאינם מוסמכים כי הם שלוחי ב"ד של ארץ ישראל, והרי בדיני ממונות כהודאות והלוואות אפילו שלושה הדיוטות יכולים לדון?

ומבאר ה'אור שמח' (לעיל פ"ב ה"י): לדעת הרמב"ם מן התורה יכול היחיד לדון רק אם הוא סמוך ('מומחה') וחכמים תיקנו שגם שלשה הדיוטות שאינם סמוכים יכולים לדון. ותקנה זו היא לטובת חו"ל, שמכיון שאין שם סמוכים ניתנה להם הרשות לדון בשלושה הדיוטות. וכיון שתיקנו את התקנה לחו"ל, לא חילקו וקבעו שגם בארץ ישראל מותר לדון (בדינים אלה) בשלושה הדיוטות, אבל יסוד התקנה היא בשביל חו"ל, וכל כוחה נובע מכך שדייני חו"ל הם שלוחים של דייני ארץ ישראל.

הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ח: שאר דיני ממונות, כגון הודאות והלוואות – אינן צריכין מומחה, אלא אפילו שלשה הדיוטות, ואפילו אחד מומחה דן אותן. לפיכך דיני כהודאות והלוואות וכיוצא בהן בחוצה לארץ. אף על פי שאין בית דין של חוצה לארץ אלהים (סמוכים) – שליחות בית דין של ארץ וישראל עושים.

וכך כתב הרמב"ם גם לעיל (פ"ב ה"י) "מותר לאחד לדון מן התורה, שנאמר בצדק תשפוט עמיתך, ומדברי סופרים עד שיהיו שלשה".

וביאר ה'כסף משנה' (שם) שהרמב"ם סובר כרב אחא בריה דרב איקא (סנהדרין ב, א) שבהודאות והלוואות אפילו אחד כשר לדון מן התורה אלא שחכמים תיקנו שאין דיני ממונות אלא בשלושה כדי שלא יבואו יושבי קרנות שאינם בקיאים בדינים וידגונו וכשהם שלושה בוודאי אחד מהם יודע ובקי בדינים "ששמע מחכמים ודיינים הלכות מלווה שהוא דן בהם" (רש"י שם).

והוסיף ה'כסף משנה' (בשם הרשב"א) שאין זו סתירה לדברי

אחדות ושלימות הסנהדרין

יום שלישי י"ד שבט ה'תשע"ב

שני עניינים הפוכים:

מצד אחד עליהם להיות רבים, כי ביורר הדין הוא דווקא מתוך ריבוי הדעות, אך מצד שני, התכלית והשלמות בפסיקה לפי הרוב היא שמיעוט הדיינים שסוברים אחרת מהרוב, דעתם

הלכות סנהדרין פרק ח, הלכה א: בית דין שנתלקו, מקצתם אומרים ופאי, ומקצתם אומרים תיב – הולכין אחר הרב. וזו מצות עשה של תורה, שנאמר: אחרי רבים להטות. לגבי הגדר ההלכתי, שבסנהדרין הולכים אחר הרוב מצונו

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

מכריעין דין אחד - שכולם, גם המעטים החולקים, כפופים לו כי ההלכה מתבררת דווקא מתוך "ריבוי" דעות שנעשו הלכה אחת, כדרשת חז"ל (חגיגה ג, ב) "תלמידי חכמים שיושבים אסופות ועוסקין בתורה – הללו מטמאין והללו מטהרין... כולם ניתנו מרועה אחד, אל אחד נתנן, פרנס אחד אמרן, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא".

וכאמור, נכללים כאן שני עניינים הפוכים: מצד אחד יש בתורה ריבוי דעות וכמה מענייני התורה יכולים להיות בשני אופנים גם כפי שהם מצד עצם חכמתו של הקב"ה ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, ומצד שני התכלית והשלמות היא שתהיה הכרעה הלכה למעשה על פי הרוב וכולם יגיעו לדעה אחת.

(אוצר חידושים בש"ס, סנהדרין, ח"א, עמ' נא)

בטלה ומסכימה לדעת הרוב, וכל הדעות השונות באות לידי אחדות.

ומבאר הרבי:

עניין 'רבים' הוא ש"אין דעותיהן שוות" (ראה ברכות נח, א) ולא רק שאין זה חסרון, אלא אדרבה יש בכך מעלה גדולה ונקודה עיקרית והכרחית, ולכן "אב ובנו, הרב ותלמידו, אין מונין להם אלא א"ת" (להלן פ"א ה"ז) – כי מלכתחילה יש להם דרך אחת בהבנת השכל "למצוא הראיות וליישב הטעמים", והתלמיד אינו "גברא באפי נפשיה" (רש"י סנהדרין לו, א), ולכן אין להחשיבם כשניים.

כלומר: זה שהסנהדרין כוללת אנשים שמביעים דעות מנוגדות הוא מעיקר עניין הסנהדרין, ועם זאת הסנהדרין

יום רביעי ט"ו שבט ה'תשע"ב

דיין ללא דעה עצמית

ובדיני ממונות מותר.

ולכן בהכרח לומר שגם בדיני ממונות אסור לפסוק דין שלא על סמך דעה עצמית, והדבר נכלל באיסור הטיית דין ועשיית עוול במשפט (להלן פ"כ הל' י"ז). אלא שבדיני נפשות החמורים הוסיפה התורה עוד אזהרה שלא קיימת בדיני ממונות – "לא תענה על ריב לנטות".

אך ה'ק' אורה' (סנהדרין ל"ד, א ד"ה ונפקא) נקט ששיטת הרמב"ם היא כפשוטו לשונו, שדווקא בדיני נפשות צריכה להיות דעה עצמית של הדיין אבל בדיני ממונות רשאי הדיין להיות דעתו נוטה אחר חברו, כי אין הכוונה שסומך על חברו לגמרי ולו עצמו אין דעה בעניין (ובמקרה זה, אכן, אין דעתו מצטרפת גם בדיני ממונות), אלא שבדיני נפשות צריך כל דיין לומר הסבר ונימוק משלו ואילו בדיני ממונות די אם יאמר שדעתו מבוססת על היסוד והנימוק שאמר חברו, אך זוהי דעה שלו.

הלכות סנהדרין פרק י, הלכה א: **אָחֵר מִן הַדִּינִים בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת שֶׁהֵי אֵין מִן הַמְּחִיבִין, לֹא מִפְּנֵי שְׁאֵמֵר דְּבַר הַנִּרְאָה לוֹ בְּדַעְתּוֹ, אֶלָּא נֶטְהַר אַחֵר דְּבַר חֲבֵרוֹ – הָרִי זֶה עֹוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְעַל זֶה נֶאמַר: וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵיב לְנִטּוֹת.**

הרמב"ם הביא דין זה בדיני נפשות, ובספר החינוך (מצווה עז) הביא את דברי ה'מכילתא' שמהפסוק "לא תענה על ריב לנטות" לומדים בדיני נפשות "שלא תאמר דיי שאהיה כרב פלוני, אלא אמור מה שלפניך". ומסיים: "יכול אף דיני ממונות כן? תלמוד לומר, 'אחרי רבים להטות'".

וכתב ה'מנחת חינוך' (שם), שתמוה מאד לומר שבדיני ממונות יכולים לסמוך על דיין שאין לו דעה והבנה עצמית ורק נוטה אחר דברי חברו, שהרי הלכה היא (לעיל פ"ח ה"ב) שאם אחד הדיינים אומר שאינו יודע מוסיפים דיינים אחרים. ועוד: בפרק הבא מונה הרמב"ם הברלים רבים בין דיני ממונות לדיני נפשות ולא ציין שבדיני נפשות אסור לדיין לסמוך על דברי חברו

יום חמישי ט"ז שבט ה'תשע"ב

מצוות הקבורה וקבורת אפר המת

שאינ עליהם חיוב מן התורה, מצוה מדרבנן שיתעסקו גם הם בקבורתו (בנוסף לקרובי המת), כי ההשתפות בעסק הקבורה היא בכלל גמילות חסד (לב שמח, סהמ"צ שרש א. גשר החיים ח"ב פ"ב). והתעוררה השאלה באפר הקדושים ממחנות ההשמדה – האם יש בו מצוות קבורה והשיב הגר"פ פרנק לחיוב והביא כמה טעמים בדבר:

א. אפר המת אסור בהנאה ואם כן הוא טעון קבורה, כדי שלא יבואו להנות ממנו (ראה סוף תמורה).

ב. עצם הלזו שממנו קם הגוף לתחייה בתחיית המתים אינו נשרף, ומכיוון שאין הוא ניכר צריך לקבור את כל האפר.

ג. ההסברים שנאמרו בגמרא (סנהדרין מו, ב) בטעם מצוות הקבורה – משום בזיון המת או כפרת המת – תקפים גם לענין אפר הקדושים הי"ד (הר צבי, יר"ד ס' ערה).

הלכות סנהדרין, פרק ט"ו הלכה ח: **וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְקַבֵּר אֶת כָּל הַרֹגֵי בֵּית דִּין בְּיוֹם הַהֲרִיגָתָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: בִּי קְבוֹר תִּקְבְּרֵנוּ בְּיוֹם הַהוּא. וְלֹא תִרְוִי בֵּית דִּין בְּלִבָּב, אֶלָּא כָּל הַמַּלִּין אֶת מֵתוֹ – עֹוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה.**

לכאורה, הרמב"ם סותר את עצמו: כאן כתב שמצוות קבורת המת היא מן התורה (וכן דעתו בספר המצוות, עשין רל"א) ואילו בהלכות אבל (פ"ד ה"א) כתב שההתעסקות בצרכי הקבורה היא 'מצוות עשה של דבריהם'!

והביאור:

מן התורה מוטל על קרובי המת לקבור אותו, וזו היא המצוה שבה מדבר הרמב"ם כאן (ובספר המצוות). אבל כאשר אין למת קרובים שיעסקו בקבורתו הרי הוא 'מת מצוה' וחובת הקבורה מוטלת על הכל. ומה שכתב בהלכות אבל שהמצוה לקבור את המת היא מדרבנן, הכוונה לאלו שאינם קרובים, שאף

התראת ספק

יום שישי י"ז שבט ה'תשע"ב

עובר על הלאו בוודאי אלא שיתכן שאחר כך הלאו יתבטל, למרות הספק הרי זו התראה ולוקה.

אך הנשבע שיעשו אחרים כך וכך אין בעצם המעשה איסור ורק אם לא יקיימו את השבועה יתברר למפרע שנשבע לשקר, ובאופן כזה התראת ספק אינה התראה.

וכן כהן שבעל אישה האסורה לו אינו לוקה משום "ולא יחלל זרעו" (הל' אסורי בי"ז ה"ב ובמ"מ שם), כי העבירה נגמרת רק כשיוולד זרע מביאה זו ואם לא נולד נמצא שלא עבר על הלאו ואילו בעת הביאה אין וודאות שתתעבר. מאידך, האופה בשבת חייב אף שבעת המעשה לא ברור שהפת תאפה לבסוף ויתכן שלא יעשה איסור, כי לפי המצב הקיים ברור שהפת תיאפה (אלא אם כן יעשה מעשה נגדי כהוצאת הפת מהתנור).

(אגרות משה אהע"ז ח"א סי' כא)

הלכות סנהדרין פרק טז, הלכה ד: עֵבֶר עַל לֹא שָׁנַתָּ לַעֲשֹׂה, וְהִתְרוּ בּוֹ... וְעֵבֶר וְלֹא קִיָּם הָעֲשֵׂה – הָרִי זֶה לֹקֶה. אֵף עַל פִּי שֶׁהִתְרָאָה בְּסִפְּקָהּ הִיא, שָׁאֵם יָקָם – יִפְטָר, הִתְרָאָה בְּסִפְּקָהּ הִיא.

ולכאורה הלכה זו שהתראת ספק היא התראה, סותרת לדברי הרמב"ם בהלכות שבועות (פ"ה ה"ב) שהנשבע שאחרים יעשו מעשה מסוים ולא עשו, אינו לוקה משום שבועת שוא, כי בזמן השבועה ההתראה היא בספק מאחר שאולי כן ישמעו ויקיימו את שבועתו!

ויש לחלק:

ב'לאו הניתק לעשה', עיקר האיסור הוא במעשה הנוכחי ולא באי-קיום העשה לאחר מכן (למשל, בלוקח אם על הבנים האיסור הוא עצם הלקיחה אלא שיש אפשרות לתקן זאת אחר כך על ידי שילוח האם) ובזה פוסק הרמב"ם כי מאחר ועתה

'מהיכן דנתוני'

שבת קודש י"ח שבט ה'תשע"ב

לטעון בבית הדין שמאחר שהמזכה אותו כתב נימוקיו ויסודותיו, הוא זכאי לבקש שגם המחייבים ינמקו את הכרעתם. על כך כתב רבי יוסף קארו: "בהיות כי בימים הראשונים אשר היו טובים מאלה לא ראינו מי שתבע לבית דין שדנוהו, הורוני 'מהיכן דנתוני'. ואם במקרה איזה פעם היה בנמצא איזה אדם שהיה תובע היו גוערים בו. ועתה אירע מעשה שלמדו לבעל דין לתבוע כן מבית דין חשוב מומחין לרבים וממונים לשפוט את העיר עיר גדולה לאלוקים לאמר שיכתבו בטעמים וראיות מאיזה טעם דנוהו. ונמצא מי שהחזיק בידו לומר שהדין עמו. ולכן הוצרכנו על הדבר להשיב".

וזאת לשיטת הראשונים (תוספות, סנהדרין לא ע"ב, ד"ה ואם) שרק כשהמחויב בדין נכפה לדון בפני בית הדין חובה לנמק את פסק הדין, כי המחויב יכול, אחר שנפסק דינו, ללכת ל"בית הוועד" (מעין ב"ד נוסף). יתר על כן סבור רבי יוסף קארו שבית דינו אינו צורך לנמק טעמי הפסק כי הוא כ"בית הדין הגדול" שאין להרהר אחריו ו"התובע מהם: כתבו ותנו לי טעם מהיכן דנתוני, אפילו אם נתעצמו בדין, משמתינן ליה משום אפקרותא" [=מנדין אותו משום הפקרות וזלזול בבית הדין].

הלכות סנהדרין פרק כ, הלכה א: אִין בֵּית דִּין עֹנְשֵׁין בְּאִמְרֵי הַדַּעַת, אֲלֵא עַל פִּי עֲדִים בְּרִאִיָּה בְּרוּרָה.

על סדום ועמורה נאמר בתורה: "ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה, וחטאתם כי כבדה מאוד. ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה, ואם לא אדעה" (בראשית יח, כ"א). ופירש רש"י: "למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה". וכן מפרש רש"י על הפסוק (שם יא, ה): "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם" – "בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו".

אך האם די בכך שהדיין עצמו השתכנע באשמה או שעליו לנמק את הכרעתו גם לאחרים?

וכן מצינו בשו"ת "אבקת רוכל" (לרבי יוסף קארו סי' י"ט): בשנת שי"ד תבע ישעיה את שלמה בפני בית דין של חמישה מגדולי הדיינים בצפת: רבנו יוסף קארו, רבנו משה ב"ר יוסף מטרנני (המבי"ט), רבי אברהם שלום ושני דיינים נוספים. הר"י קארו ושני דיינים נוספים ביקשו לחייב את שלמה, בעוד המבי"ט ור' אברהם שלום ביקשו לזכותו. אמנם לפני שדייני הרוב בראשות הר"י קארו כתבו את פסק דינם המחייב, כתב המבי"ט את פסק דינו הפוטר את שלמה, ולא עוד אלא שכנראה יעץ לשלמה

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ב י"ח שבט ה'תשע"ב

יום ראשון י"ב שבט ה'תשע"ב

ספר ארבעה עשר

והוא ספר שופטים

הלכותיו חמש. וזהו סדרן: א. הלכות סנהדרין והענין
המסורין להם. ב. הלכות עדות. ג. הלכות מקרים. ד.
הלכות אכל. ה. הלכות מלכים ומלחמותיהם.

הלכות סנהדרין

והענין המסורין להם

יש בכללן שלשים מצות. עשר מצות עשה, ועשרים מצות
לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) למנות שופטים. (ב) שלא
למנות דין שאינו יודע דרך המשפט. (ג) לנטות אחרי רבים
אם נחלקו השופטים. (ד) שלא להרג אם רבו המחבין
באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים. (ה) שלא ללמד חובה מי
שלא למד זכות בדיני נפשות. (ו) להרג בסקילה. (ז) להרג
בשרפה. (ח) להרג בסיף. (ט) להרג בחנק. (י) לתלות. (יא)
לקבר הנהרג ביום הריגתו. (יב) שלא תלין נבלתו. (יג) שלא
להחיות מכשף. (יד) להלקות רשע. (טו) שלא יוסיף בהקצת
הלוקה. (טז) שלא לענש אנוס. (יז) שלא להרג דם נקי
באמד הדעת. (יח) שלא לחוס על הורג חברו או חובל בו.
(יט) שלא לרחם את הדל בדין. (כ) שלא להדר גדול בדין.

כא) שלא להטות הדין על בעלי עברות, אף על פי שהוא
חוטא. (כב) שלא לענות משפט. (כג) שלא להטות משפט
גר ויתום. (כד) לשפט בצדק. (כה) שלא לירא בדין מאיש
ורוע. (כו) שלא לקח שחד. (כז) שלא לקלל הדינים. (כח)
שלא לשא שמע שוא. (כט) שלא לקלל הנשיא. (ל) שלא
לקלל אדם משאר בני ישראל הכשרים.
ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל
מדינה² ומדינה ובכל פלך³ ופלך. שנאמר: שפטים ושטרים
תתן לך בכל שערך⁴. שופטים - אלו הדינים הקבועין
בבית דין, ובעלי דינים באים לפנייהם. שוטרים - אלו בעלי
מקל⁵ ורצועה, והם עומדים לפני הדין, המסבין בפשקים
ובחובות ועל הנזיות, לתקן השערים⁶ והמדות⁷ ולהכות
כל מעות⁸. וכל מעשיהם על פי הדינים⁹. וכל שיראו בו
עוות¹⁰ דבר - מביאין אותו לבית דין, ודין אותו כפי
רשעו¹¹.
ב. אין אנו חביבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל
עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בחוצה לארץ -
אין חביבין להעמיד בית דין בכל פלך ופלך¹². שנאמר: תתן
לך בכל שערך אשר יי אלהיך נותן לך לשבטיך¹³.
ג. כמה בתי דינים קבועין יהיו בישראל? וכמה יהיה
מנינן¹⁴? קובעין בתחלה בית דין הגדול במקדש¹⁵, והוא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) מתבאר בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה ופלך. הרכב חברי סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה. באיזו עיר מעמידים
סנהדרין קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של שלושה דינים בלבד. (2) עיר. (3) עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט)
"פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממנה על כולם, וראה לקמן הערה
בסוף הלכה ב (לחם משנה). (4) סנהדרין טז, ב. "בכל שערך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נו,
ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד.
(5) "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב) וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו
המכים ברצועה כעניין שנאמר (דברי הימים ב יט, יא) "ושוטרים הלויים לפניכם". (6) המחירים, שלא ימכרו ביוקר.
(7) שמודדים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובבבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אגודמין (=שוטרים) בין למידות בין לשערים",
והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים בית דין להעמיד שוטרים... מחזירים על החנוניות ומצדקים את המאזנים ואת
המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית
דין לחזק הדבר". (8) מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. (9) וכן אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממנוה על
גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממנוה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר המצוות
עשה קעו "ויעמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש".
(10) ובכתב יד תימן: ערוות דבר. (11) ב"ספרי" במדבר אות ק, אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמנה משה שוטרים ומצאו
אותו מקושש". (12) אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א): סנהדרין נזהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט)
"והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". (13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא
ששם הנוסח: "ובחוץ" אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי
רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט - תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל
בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח. (14) מניין חבריהם שבכל בית דין.
(15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סנהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל

הַנִּקְרָא סְנֵהֲדָרִי¹⁶ גְדוֹלָה. וּמִנִּינִם שְׁבָעִים וְאַחַד. שְׁנָאֲמַר:
אֶסְפָּה לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקָנִי יִשְׂרָאֵל; וּמִשָּׁה עַל גְּבִיחָהּ,
שְׁנָאֲמַר: וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ - הֲרִי שְׁבָעִים וְאַחַד¹⁷. הַגְדוֹל
בְּחֻמָּה שְׁבַכְלָן - מוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ רֹאשׁ עָלֶיהָ¹⁸, וְהוּא רֹאשׁ
הַיִּשִּׁיבָה. וְהוּא שְׁקוֹרִין אוֹתוֹ הַחֲכָמִים וְנָשִׂא בְּכָל מְקוֹם¹⁹,
וְהוּא הָעוֹמֵד תַּחַת מִשָּׁה רַבָּנּוּ. וּמוֹשִׁיבִין הַגְדוֹל שְׁבָשְׁבָעִים
מִשְׁנָה²⁰ לְרֹאשׁ, וְיוֹשֵׁב מִימֵינוּ. וְהוּא הַנִּקְרָא אֵב בֵּית דִּין²¹.
וְשָׂאָר הַשְּׁבָעִים יוֹשְׁבִין לִפְנֵיו כְּפִי שְׁנֵיהֶם וְכָפִי מַעַלְתָּם²².
כָּל הַגְדוֹל מִחֻבְרוֹ בְּחֻמָּה - יִהְיֶה קְרוֹב לְנָשִׂיא מִשְׁמָאלוֹ
יֹתֵר מִחֻבְרוֹ²³. וְהֵם יוֹשְׁבִין בְּכֻמוֹ חֲצִי גֵרָן בַּעֲגוּל, כְּדִי
שִׁיחֶיהָ הַנָּשִׂיא עִם אֵב בֵּית דִּין רֹאשׁ בְּלָן²⁴. וְעוֹד
מִמַּעְמִידִין שְׁנֵי כְּפִי דִּינִין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים
וּשְׁלֹשָׁה²⁵: אֶחָד עַל פֶּתַח הָעֶזְרָה²⁶, וְאַחַד עַל פֶּתַח הַר
הַבֵּית²⁷. וּמִמַּעְמִידִין בְּכָל עֵיר וְעֵיר מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵי שָׁם מֵאָה
וְעֲשָׂרִים²⁸ אִזּוֹ יֹתֵר, סְנֵהֲדָרִי קִטְנָה²⁹. וְיוֹשְׁבֵת בְּשַׁעַר הָעֵיר,
שְׁנָאֲמַר: וְהִצִּיגוּ בְּשַׁעַר מִשְׁפָּט³⁰. וְכֻמָּה יִהְיֶה מְנִינִם?
עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דִּינִים. וְהַגְדוֹל בְּחֻמָּה שְׁבַכְלָן רֹאשׁ
עָלֶיהָ. וְהַשָּׂאָר יוֹשְׁבִין בַּעֲגוּל כְּמוֹ חֲצִי גֵרָן³¹, כְּדִי שִׁיחֶיהָ
הָרֹאשׁ רֹאשׁ אֶת בְּלָן.

ד. עֵיר שֶׁאֵין בָּהּ מֵאָה וְעֲשָׂרִים - מִמַּעְמִידִין בָּהּ שְׁלֹשָׁה
דִּינִים³². שֶׁאֵין בֵּית דִּין פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה, כְּדִי שִׁיחֶיהָ בְּהֵן רֹב
וּמַעוּט, אִם הָיְתָה בְּעִינֶיהָ מִחֻלָּקַת בְּדִין מִן הַדִּינִין³³.
ה. כָּל עֵיר שֶׁאֵין בָּהּ שְׁנֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים, אֶחָד רֹאשׁ לְלֵמֵד
וְלַהוֹרוֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְאַחַד יוֹדֵעַ לְשֹׁמֵעַ³⁴ יוֹדֵעַ
לְשָׂאֵל וּלְהַשִּׁיב³⁵ - אֵין מוֹשִׁיבִין בָּהּ סְנֵהֲדָרִין, אֶף עַל פִּי
שְׁנֵי שָׁם אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל³⁶.
ו. סְנֵהֲדָרִין שְׁנֵי שָׁם בָּהּ שְׁנֵים אֶלּוּ, אֶחָד רֹאשׁ לְשֹׁמֵעַ וְאַחַד רֹאשׁ
לְדַבֵּר - הֲרִי זֶה סְנֵהֲדָרִין³⁷. הֲרִי בָּהּ שְׁלֹשָׁה - הֲרִי זֶה בִּינוֹנִית.
הֲרִי בָּהּ אַרְבָּעָה יוֹדָעִים לְדַבֵּר - הֲרִי זֶה סְנֵהֲדָרִי חֲכָמָה³⁸.
ז. כָּל סְנֵהֲדָרִי קִטְנָה מוֹשִׁיבִין לִפְנֵיהֶן שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל
תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, בְּכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אִישׁ. וְהָרֹאשׁ
שׁוּרָה רֹאשׁוֹנָה קְרוֹבָה לְסְנֵהֲדָרִין, וְשׁוּרָה שְׁנִיָּה לְמִטָּה
הַיִּמָּנָה, וּשְׁלִישִׁית לְמִטָּה הַיָּמָנָה. וְכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה יוֹשְׁבִין
בָּהּ לְפִי מַעַלְתָּן בְּחֻמָּה³⁹.
ח. אִם נִחְלָקוּ הַסְנֵהֲדָרִין⁴⁰, וְהִצְרִיכוּ לְסַמֵּךְ אֶחָד⁴¹ לְהוֹסִיף
עַל מְנִינֵן - סוֹמְכִין מִן הָרֹאשׁוֹנָה גְּדוֹל שְׁבָה; וְהָרֹאשׁוֹן
שְׁבָשׁוֹנָה שְׁנִיָּה בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף שׁוּרָה הָרֹאשׁוֹנָה, כְּדִי
לְמַלֵּאת חֲסֻרוֹנָהּ, וְהָרֹאשׁוֹן שְׁבָשְׁלִישִׁית בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. (16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהללוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימא ישבחון יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. (17) משנה בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. (18) כמו שאמרו (בבא בתרא קכ, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". (19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. (20) סגן. (21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. (22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס וינציאה ש"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. (23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין שישב מימינו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב-בית-דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימנו ומשמאלו" (רדב"ז). (24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). (25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. (26) חצר בית המקדש, ונוכרת במקרא יחזקאל מד, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. (27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). (28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. (29) שם. (30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שערך (סמ"ג מצוות עשה צז). וב"ספרי" תצא אות רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". (31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג. (32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יאה בעיר ותהא ראוייה לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה וודאי שאין משאירים אותה בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף משנה). (33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו (סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה. וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג" אף על פי שבית דין של שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח". (34) להבין היטב דברי חבירו לאשורם. (35) לישא וליתן, להתווכח בדברי חבירו, שמתוך כך הוא מעמידם על אמתתם. (36) סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שנים אחד ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין מושיבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן איך יתמנו בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר. (37) וכשרה בדוחק. (38) כדברי הירושלמי שקלים פרק ה, הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א. ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בביתר היו שלושה, ובבינה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמועון התימני דן לפניהם בקרקע". (39) וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה סנהדרין לו, א. (40) ויהיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א), וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י). (41) ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים.

- 1 שורה שניה⁴²; ובוררין להן אחד משאר הקהל, ומשיבין
2 אותו בסוף שורה שלישית⁴³. וכן אם צרכו לסמך שני או
3 שלישי⁴⁴ - על הסדר הזה הם עושים⁴⁵.
- 4 ט. כל מקום שיש בו סנהדרין, יהיו שם שני סופרי דינים
5 עומדין לפניהם, אחד מן הימין ואחד מן השמאל. אחד
6 כותב דברי המחיבין⁴⁶, ואחד כותב דברי המזכירים⁴⁷.
- 7 י. ולמה אין סנהדרין אלא בעיר שיש בה מאה ועשרים?
8 כדי שיהיה מהן סנהדרין של עשרים ושלשה, ושלש שורות
9 של עשרים ושלשה⁴⁸, ועשרה בטלנין של בית הפנסות⁴⁹,
10 ושני סופרים, ושני חזנים⁵⁰, ושני בעלי דינים⁵¹, ושני עדים,
11 ושני זוממין⁵², ושני זוממי זוממין⁵³, ושני גבאי צדקה,
12 ועוד אחד כדי שיהיו שלשה לחלק צדקה⁵⁴, ורופא אמון⁵⁵,
13 ולכלר⁵⁶, ומלמד תינוקות. הרי מאה ועשרים⁵⁷.
- 14 **פרק שני**
- 15 א. אין מעמידין בסנהדרין, בין בגדולה בין בקטנה, אלא
16 אנשים חכמים ונבונים, מפלגין בחכמת התורה, בעלי דעה
17 מרבה, יודעים קצת משאר חכמות, כגון רפואות וחשבון
18 ותקופות ומזלות ואצטגנינות ודרכי המעוננים והקוסמים
19 והמכשפים והכלי עבודה וזה וכיוצא באלו, כדי שיהיו
20 יודעים לדון אותם. ואין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים
21 לויים וישראלים המיחסים הראויים להשיא לכהנה.
22 שנאמר: והתניצבו שם עמך - בדומין לה בחכמה וביראה
23 וביחס.
- 24 ב. ומצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולויים, שנאמר:
25 ובאת אל הכהנים הלויים. ואם לא מצאו, אפלו היו כלם
26 ישראלים - הרי זה מתר.
- ג. אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מפלג בשנים ולא
סרים, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו בנים, כדי
שיהא רחמן.
- ד. ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין, שאסור לחלק
עליו ולמרות את דברו. אכל מושיבין בהן גדול, אם היה
ראוי בחכמה.
- ה. מלכי בית דוד, אף על פי שאין מושיבין אותם
בסנהדרין - יושבין ודנים הם את העם. ודנים אותם, אם
יש עליהן דין. אכל מלכי ישראל - אין דנין ואין דנין
אותם; לפי שאין נבנעים לדברי תורה, שמה תבוא מהן
תקלה.
- ו. כשם שבית דין מנקין בצדק, כך צריכין להיות מנקין
מכל מומי הגוף. וצריך להשתדל ולבדק ולחפש, שיהיו כלן
בעלי שיה, בעלי קומה, בעלי מראה, נבונים לחש, ושידעו
ברב הלשונות, כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי
התרגמן.
- ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מודקדקין בהן בכל
אלו הדברים - צריך שיהא בכל אחד מהן שבעה דברים.
ואלו הן: חכמה, ובענה, ויראה, ושנאת ממוץ, ואהבת
האמת, ואהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב. וכל אלו
הדברים מפרשין הן בתורה. הרי הוא אומר: אנשים חכמים
ונבנים - הרי בעלי חכמה אמור. וידעים לשבטיכם - אלו
שרוח הבריות נוחה מהם. ובמה יהיו אהובים לבריות?
בזמן שיהיו בעלי עין טובה, ונפש שפלה, וחרבתן טובה,
ודבורן ומשאן בנחת עם הבריות. ולהלן הוא אומר: אנשי
חיל - אלו שהן גבורים במצות, ומדקדקים על עצמם,
וכובשין את יצרן, עד שלא יהא להן שום גנאי ולא שם

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(42) שאומרים לו: מוטב שתהיה "זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" (סנהדרין שם). (43) שם. נמצאו שלוש שורות אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהיינה שורות התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י שם). (44) כגון שחלה אחד מהשורות או מת. (45) שאינו יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה, שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב הלכה ח. (46) פלוני חייב ומטעם זה. (47) פלוני זיכה ומטעם זה (שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכירים והמחייבים, שאם יטעה האחד יוכיח כתבו של חבירו. וראה לקמן פרק י"ב הלכה ג. (48) ראה לעיל הלכה ח ובביאורנו שם. (49) בטלים מכל מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם י, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח. (50) שמשים להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם). שאם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם). (51) שאם לא כן את מי הם דנים (רש"י שם). (52) שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזומו על ידי עדים אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח הלכה א-ב דיני הזמה והגדרתה. (53) עדים אחרים להזים את הזוממים הקודמים, שמא יתחייב בעל דין על פי עדים וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתיראו אלו הזוממים מהם, אם נבוא להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י). זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים (רש"י לסנהדרין עח, א). (54) שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). (55) שיודע חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במובן הטכני (כסף משנה). (56) כותב ספרים. (57) סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות עדות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא לחוד ואומן לחוד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם. (1) מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם, כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, סמכותו של דין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

ש' שלשה - יושבין מאחר תפלת השחר עד סוף שש
שעות ביום. אבל בית דין הגדול היו יושבין מתמיד של
שחר עד תמיד של בין הערבים. ובשבתות וימים טובים
היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית.
ב. אין בית דין של שבעים ואחד צריכין שיהיו יושבין כלן
באחד במקומן שבמקדש; אלא בעת שיהיו צריכין להתקבץ
- מתקבצין כלן, ובשאר העתות - כל מי שהיה לו עסק,
יצא לעשות חפצו וחזור. והוא שלא יפתחו מעשרים
וישלשה יושבין תמיד כל זמן ישיבתן. הגרף אחד מהן
לצאת - הרי זה מסתפל בתבארי הנשארים; אם ישארו שם
עשרים ושלשה - יצא; ואם לאו - לא יצא עד שיקבא אחר.
ג. אין מתחילין את הדינין בלילה. מפי השמועה למדו,
שהדינין כנגעים. שנאמר: כל ריב וכל נגע; מה ראית נגעים
ביום בלבד, אף הדינין ביום בלבד.
ד. וכן אין מקבלין עדות ואין מקימין שטרות בלילה.
ובדיני ממונות, אם התחילו ביום - מתר לגמור הדין בלילה.
ה. הנחלות - בדינין; שנאמר בהן: לחקת משפט. לפיכך
אין מפילין נחלות בלילה.
ו. שנים שנסבסו לבקר את החולה, וצוה בפניהם - כותבים
ואין עושין דין. ואם היו שלשה - רצו כותבין, רצו עושין
דין. במה דברים אמורים? ביום; אבל בלילה - כותבין ואין
עושין דין.
ז. כל בית דין של ישראל שהוא הגון - שכינה עמהם.
לפיכך צריכין הדינים לישב באימה ויראה ועטיפה וכבוד
ראש. ואסור להקל ראש או לשחק או לספר בשיחה בטלה
בבית דין, אלא בדברי תורה וחקמה.
ח. כל סנהדרין או מלך או ראש גולה שהעמידו להן לישראל
דין שאינו הגון, ואינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דין,
אף על פי שהוא כלו מחמדים ויש בו טובות אחרות - הרי זה
שהעמידו עובר בלא תעשה. שנאמר: לא תפירו פנים
במשפט. מפי השמועה למדו, שזה מדבר כנגד הממנה
להושיב דינין. אמרו חכמים: שמא תאמר: איש פלוני נאה,
אוישכנו דין; איש פלוני גבור, אושיכנו דין; איש פלוני
קרוכי, אושיכנו דין; איש פלוני יודע בכל לשון, אושיכנו
דין. נמצא מופה את החיוב ומחייב את הזכאי. לא מפני שהוא
רשע, אלא מפני שאינו יודע. לכה נאמר: לא תפירו פנים
במשפט. ועוד אמרו: כל המעמיד לישראל דין שאינו הגון -
כאלו הקים מצבה. שנאמר: ולא תקים לך מצבה אשר שגא
וי אללהיך. ובמקום תלמידי חכמים - כאלו נטע אשרה.
שנאמר: לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח וי אללהיך. וכן
אמרו חכמים: לא תעשו אתי אללהי כסף - אלוהה הבא בשביל
כסף וזהב. זה הדין שמנוהו מפני עשרו בלבד.
ט. כל דין שנתן ממון כדי שיתמנה - אסור לעמד מפניו.

רע, ויהא פרקן נאה. ובכלל אנשי חיל, שיהיה להן לב
אמיץ להציל עשוק מיד עושקו. כענין שנאמר: ויקם משה
ויושען. ומה משה רבנו ענו, אף כל דין צריך להיות ענו.
יראי אלהים - כמשמעו. שנאי בצע - אף ממון שלהם אינן
נבהלין עליו, ולא רודפין לקבץ הממון. שכל מי שהוא
נבהל להון - חסר יבאנו. אנשי אמת - שיהיו רודפין אחר
הצדק מחמת עצמן בדיעתן. אוהבין את האמת, ושונאין את
החמס, ובורחין מכל מיני העול.
ח. אמרו חכמים: שמבית דין הגדול היו שולחים בכל ארץ
ישראל ובדקין. כל מי שימצאוהו חכם, וירא חטא, וענו,
ושפוי, ופרקו נאה, ורוח הבריות נוהה הימנו - עושין אותו
דין בעירו. ומשם מעלין אותו לפתח הר הבית, ומשם
מעלין אותו לפתח העזרה, ומשם מעלין אותו לבית דין
הגדול.
ט. בית דין של שלשה שהיה אחד מהן גר - הרי זה פסול,
עד שתהיה אמו מישראל. היה אחד ממזר, אפלו שלשתן
ממזרים - הרי אלו פשרין לדון. וכן אם היה כל אחד מהם
סומא באחד מעיניו - פשר. מה שאין כן בסנהדרין. אבל
הסומא בשתי עיניו - פסול לכל.
י. אף על פי שאין בית דין פחות משלשה - מתר לאחד
לדון מן התורה; שנאמר: בצדק תשפט עמיתך. ומדברי
סופרים, עד שיהיו שלשה; ושנים שדנו - אין דיניהן דין.
יא. אחד שהיה ממחה לרבים, או שנטל רשות מבית דין
- הרי זה מתר לו לדון יחידי, אבל אינו חשוב בית דין.
ואף על פי שהוא מתר, מצות חכמים הוא שמושיב עמו
אחרים; שהרי אמרו: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי
אלא אחד.
יב. יש לאדם לעשות דין לעצמו, אם יש בידו כח. הואיל
וכבר ובהלכה הוא עושה, אינו חייב לטורח ולבוא לבית דין.
אף על פי שלא היה שם הפסד בנכסיו אלו נתאחר ובה
לבית דין. לפיכך, אם קבל עליו בעל דינו והביאו לבית
דין, ודרשו ומצאו שעשה בהלכה, ודין אמת דן לעצמו -
אין סותרין את דינו.
יג. אף על פי שבית דין של שלשה בית דין שלם הוא,
כל זמן שהן רבים - הרי זה משבת. ומוטב שיתתך הדין
באחד עשר יותר מעשרה. וצריכין שיהיו היושבים כלם שם
בבית דין תלמידי חכמים וראויין.
יד. ואסור לאדם חכם שישב בדין עד שיגיע עם מי ישב.
שמא יצטרף עם אנשים שאינן הגונים, ונמצא בכלל קשר
בוגדים, ולא בכלל בית דין.
פרק שלישי
א. עד אימתי יושבין הדינים בדין? סנהדרין קטנה ובית דין

20 אֶת־
21
22 לָא
23 ,¹⁶
24
25 יֵאֵל
26 קוֹ
27 תָּן.
28 .²²
29 דָּם
30 לָא
31 דִּין
32 -
33 יִם
34
35 מְלוֹ
36 ,יֵץ
37 אֵם
38 הָם
39 וֹם
40 נִין

1 וַיֹּצִיאוּ חֲכָמִים לְהַקֵּל אוֹתוֹ וּלְזַלֵּזַל בּוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים:
2 שֶׁהַטְּלִית שִׁמְתָעֻטָּף בָּהּ, תִּהְיֶינָה בְּעֵינֶיךָ כְּמַרְדֵּעַת שֶׁל חֲמוֹר.
3 י. כִּן הִיא דֶּרֶךְ חֲכָמִים הָרָאוּשׁוֹנִים: בּוֹרְחִין מִלֵּהֲתַמְנֹת,
4 וְדוֹחֲקִין עֲצָמָן הִרְבָּה שְׁלֹא יֵשְׁבוּ בְּדִין, עַד שִׁידְעוּ שָׂאִין שָׁם
5 רְאוּי כְּמוֹתָם, וְשָׂאֵם יִמְנְעוּ מִן הַדִּין - תִּקְלָקֵל הַשּׁוֹרֶה. אַךְ
6 עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ יוֹשְׁבֵינָם בְּדִין אֲלָא עַד שֶׁמִּכְבִּידִין עֲלֵיהֶם
7 אֶת הָעַם וְהוֹקֵנִים וּפּוֹצְרִים בֵּהֶן.

יום שני י"ג שבט ה'תשע"ב 8

פֶּרֶק רְבִיעִי¹ 9

10 **א.** אָחד בית דין הגדול² ואחד סנהדרין קטנה³ או בית דין
11 של שלשה, צריך שיהיה אחד⁴ מהן סמוך מפי הסמוך.⁵
12 ומשה רבנו סמך יהושע ביד, שנאמר: ויסמך את נדביו עליו
13 ויצאנו. וכן השבעים זקנים - משה רבנו סמכם, וישרתה
14 עליהן שכינה⁷. ואותן הזקנים סמכו לאחרים, ואחרים
15 לאחרים. ונמצאו הסמוכין איש מפי איש, עד בית דינו של
16 יהושע ועד בית דינו של משה רבנו⁸. ואחד הנסמך מפי
17 הנשיא⁹ או מפי אחד מן הסמוכין, אפלו לא היה אותו
18 סמוך בסנהדרין לעולם¹⁰.
19 **ב.** וכיצד היא הסמיכה לדורות? לא שסמכו ידיהן¹¹ על

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) סמיכת הסנהדרין והדיינים, ההסמכה לסמכויות חלקית ומוגבלות. אפשרות של חידוש הסמיכה גם בזמן הזה. ההבדל בין ראשי גלויות שבבבל לנשיאי בתי הדין שבארץ ישראל. דייני שאינו הגון שנתמנה בטעות, או שעבר ראש הגולה והרשהו לדון למרות שאינו ראוי. (2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלשה, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. (4) בכתב יד התימנים: צריכים שיהיה כל אחד מהן, וכן הגיה התוספות יום טוב לסנהדרין פרק א, משנה ג בהתאם ללשון רבינו בפירושו שם: לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך. (5) נסמך על ידי סומך כזה, שאף הוא נסמך מפי אחר, ולא שיהיה סמוך על פי עצמו. (6) מינה אותם, כמו שדרשו במדרש בראשית רבה פרשה צ"ט, אות ו "האספו ואגידה לכם - שמינה אותם זקנים כמו שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" (קריית מלך, בהגהותיו לרמב"ם). (7) ככתוב (במדבר יא, כה) "ויאצל מן הרוח אשר עליו... ויהי כנוח עליהם הרוח". (8) השווה הקדמת רבינו: "ויהושע ממש רבינו ומשה רבינו מפי הגבורה נמצא שכולם מה' אלוקי ישראל". (9) ראש הסנהדרין, ראה לעיל פרק א, הלכה ג. (10) שהרי מצינו ברבה בר חנה שנסמך מפי רבי (סנהדרין ה, א), למרות שרבינו הקדוש היה לאחר החורבן ולא היה מן הסנהדרין. (11) בניגוד לסמיכת משה ליהושע, שהייתה ביד. (12) החכם, כמאמרם (קידושין לב:): "אין זקן אלא חכם". (13) סנהדרין יג, ב. דיני קנסות: כגון תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמישה, שאין דנים אותם אלא שלושה מומחים והם הסמוכים, כמבואר בלשון רבינו לקמן פרק ה, הלכה ח ובביאורו שם. (14) בניגוד לסמיכה מסוג אחר, שהיא סמיכת זקנים על פר העלם דבר של ציבור, ששלושה מן הסנהדרין סומכים עליו. כמבואר בהלכות מעשה הקרבנות פרק ג, הלכה י, שלא ידובר בה כאן. (15) סנהדרין יג, ב. אבל השניים המצטרפים עימו אין הכרח שיהיו סמוכים, שכן מצינו ברבי יהודה בן בבא, שסמך חמישה זקנים, והיו עימו עוד שניים, ואינו חושב אותם, משום כבודו של רבי יהודה (שם יד, א), ואילו היו סמוכים לא היה נמנע מלמנותם יחד עם רבי יהודה, שאין זו פגיעה בכבודו (רדב"ז). (16) לעיל הלכה א, שהסמיכה מוכרחה להיות רצופה איש מפי איש עד בית דינו של משה רבינו. (17) לדון דיני קנסות, ככתוב (שמות כב, ח) "אשר ירשעון אלהים ישלם שניים". אלהים - לשון שררה ורבנות. ראה נתיק אלהים לפרעה" (שמות ז, א) מתרגם אונקלוס: "מנתיק רב לפרעה" (רש"י לסנהדרין ב, א). (19) סנהדרין יד, א. וכן בבבא קמא פד, ב "אלהים בעיני וליכא" - שאין מומחים בבבל. (20) בזכות חכמתם ומידותיהם. (21) בכתב יד התימנים: והמחו אותן, שקבעו שהם מומחים ובקיאם. (22) בכתב יד התימנים: סומך תלמידיו. (23) בכתב יד הנ"ל: כבוד לבית הלל הזקן, כלומר, לבית הלל, שהוא מבית דוד המלך. וכך הנוסח בירושלמי (סנהדרין פרק א הלכה ב): "בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבן יוחנן בן זכאי מינה את רבי אליעזר ואת רבי יהושע... חזרו וחלקו כבוד לבית הזה, אמרו: בית דין שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינוי". (24) בהסכמתו ומדעתו. (25) כדי שיחלקו כבוד זה לזה, על פי הירושלמי שם, ורבינו גורס שם "אב בית דין" במקום "בית דין" (רדב"ז). (26) אף על פי שאינם סמוכים. (27) כמבואר לעיל הלכה ג. וחידש כאן, שאפילו מינהו הסמוך ברשות הנשיא, עדיין צריך שיהיו שניים עימו, שאין סמיכה פחות משלושה (לחם משנה). (28) סנהדרין יד, א. (29) בכתב או על ידי שליח. (30) מתוך שאמרו שם: סומכים בארץ ונסמכים בחוץ לארץ אין הסמיכה מועילה - אתה למד, שאם שניהם בארץ אף על פי שאינם אחד סומכים (רדב"ז). (31) מודיעים לו על ידי שליח.

מתוך מהדורת וגשל

- 1 לו רשות לדון דיני קנסות³², הואיל וישניהם בארץ. וכל ארץ
2 ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים³³ ראיה לסמיכה³⁴.
3 ז. יש לסומכין לסמך אפלו מאה בפעם אחת³⁵. ודוד המלך
4 סמך שלשים אלף ביום אחד³⁶.
5 ח. ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים. והוא
6 שיהיה ראוי לכל הדברים. כיצד? חכם מפלא³⁷ שראוי
7 להורות לכל התורה פלה - יש לבית דין לסמך אותו ולתן
8 לו רשות לדון³⁸, ולא להורות באסור והתר. או יתנו לו
9 רשות באסור והתר³⁹, ולא לדון דיני ממונות. או יתנו רשות
10 לזה ולזה, אבל לא לדון דיני קנסות. או לדון דיני קנסות,
11 אבל לא להתיר בכורות במומים⁴⁰. או יתנו לו רשות להתיר
12 נדרים בלבד⁴¹, או לראות בתמים⁴². וכן כל פיצא בהן.
13 ט. וכן יש לסומכין לתן רשות עד זמן, ולומר לנסמך: יש
14 לך רשות לדון או להורות עד שיבוא הנשיא לכאן, או כל
15 זמן שאין אתה עמנו במדינה⁴³. וכן כל פיצא בזה.
- י. חכם מפלא שהוא סומא בעינו אחת, אף על פי שהוא
ראוי לדיני⁴⁴ ממונות - אין סומכין אותו לדיני ממונות⁴⁵,
מפני שאינו ראוי לכל הדברים⁴⁶. וכן כל פיצא בזה⁴⁷.
יא. הרי שלא היה בארץ ישראל אלא סומך אחד -
מושיב שנים בצדו⁴⁹, וסומך שבועים באחד, או זה אחר זה,
ואחר כך יעשה הוא והשבועים בית דין הגדול, ויסמכו בתי
דינין אחרים. נראין לי הדברים: שאם הספימו כל החכמים
שבארץ ישראל⁵⁰ למנות דינים ולסמך אותם - הרי אלו
סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות⁵¹, ויש להן⁵² לסמך
לאחרים⁵³. אם כן, למה היו החכמים מצטערין על
הסמיכה⁵⁴ כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל⁵⁵? לפי
שישראל מפזרין⁵⁶, ואי אפשר שיסכימו כלן⁵⁷. ואם היה שם
סמוך מפי סמוך - אינו צריך דעת כלן, אלא דן דיני קנסות
לכלל⁵⁸, שהרי נסמך מפי בית דין. והדבר צריך הכרעה⁵⁹.
יב. בית דין שנסמכו בארץ ישראל ויצאו חוצה לארץ -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(32) כמבואר לעיל הלכה ב. (33) אף על פי שלא החזיקו בה עולי בבל בימי עזרא וסיעתו. (34) אף על פי שאינה קדושה קדושת ארץ ישראל לעניין תרומות ומעשרות (ראה הלכות תרומות פרק א הלכה הו) - לעניין סמיכה הרי היא בקדושת ארץ ישראל. וכן לעניין הדר בארץ ישראל והנקבר בה, שעונותיו מחולים (ראה לקמן הלכות מלכים פרק ה הלכה י"א"ב) הרי היא בקדושתה (רדב"ז). ומקור דברי רבינו מנהדרין ה, א, שרבה בר חנה נטל רשות לדון ולהורות בעיירות העומדות על הגבולין, שהן מחוץ לארץ, ואם להן מועילה הסמיכה - לארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים לא כל שכן, שהסמיכה לה, ובה מועילה (כסף משנה). וראה לקמן הלכה י"ד, שאין רשות בית דין שבארץ ישראל מועילה לכונן את בעלי דין בחוץ לארץ. ובהלכות תרומות שם הלכה ז מגדיר רבינו גבולות הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים. (35) סנהדרין יד, א. רבי יהודה בן בבא סמך לחמישה זקנים בפעם אחת ומשה רבינו סמך שבעים זקנים בפעם אחת (קריית ספר למבי"ט). (36) ירושלמי סנהדרין פרק י, הלכה ב בקשר לפסוק (שמואל"ב ו, א) "ויוסף עוד דוד את כל בחרו בישראל שלושים אלף", ורבינו גורס שם: שלושים, במקום תשעים אלף שבגירסתנו (לחם משנה). (37) מומחה ובקי. (38) בדיני ממונות. (39) שאם יטעה בהוראתו ויאסור את המותר ויפסידנו יהיה פטור מלשלם כמו שאמרו (סנהדרין לג, א) "פטור אתה, שכל המומחה לרבים פטור מלשלם", וראה בתוספות שם ה, ב דיבור המתחיל: אי גמיר. (40) שאם המום קבוע, מותר לשחטם במדינה כמבואר בהלכות בכורות פרק ב הלכה א, ואין שוחטים את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא רשות, כלשון רבינו שם פרק ג הלכה א. (41) שאין מתירם אלא חכם מובהק, ראה הלכות נדרים פרק ד, הלכה ה. (42) כתמים אדומים, שנמצאו על בגד אשה, ספק אם דם הם והיא טמאה, או שמא צבע אדום הוא וטהורה, כמבואר בהלכות איסורי ביאה הלכה ל"ו [=ל"ט]. ואינו בודקם אלא החכם שנטל רשות לכן, כמבואר בירושלמי חגיגה פרק א הלכה ח. ושם אמרו: "הראוי לכל הדברים ראוי לדבר אחד, ושאנו ראוי לכל הדברים אפילו לדבר אחד אינו ראוי". (43) סנהדרין ה ב וכן בירושלמי חגיגה הנ"ל. (44) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה ט. (45) שאם יטעה יהיה פטור מלשלם, ראה לקמן פרק ו, הלכה א. (46) שהרי הוא פסול להיות בסנהדרין, כדלעיל פרק ב הלכה ט. (47) ירושלמי חגיגה שם. רבי יהושע בן לוי היה מצטער על תלמיד אחד שרצה לסמכו ולא יכול, מפני שהיה סומא באחת מעיניו וכמבואר לעיל. (48) ובכתב יד התימנים: סמוך. (49) שאין סמיכת דיינים אלא בשלושה וכמבואר לעיל הלכה ב. (50) אף על פי שאין ביניהם אפילו סמוך אחד. (51) שאין דנים אותם אלא הסמוכים בארץ, כמבואר לעיל הלכה ד ולקמן פרק ה הלכה ח. (52) לסמוכים, אלו שנתמנו בהסכמת כל חכמי ארץ ישראל. (53) ובפירוש המשנה (סנהדרין פרק א משנה ג) מנמק רבינו: "שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך... והקב"ה יעד (=הבטיח) שישונו כמו שנאמר: "ואשיבה שופטין כבראשונה". וזה יהיה בלא ספק כשיכין הבורא יתברך ליבות בני אדם... ותגדל חכמתם לפני בוא המשיח". וכתב המבי"ט בקריית ספר: "והיום כמו עשר שנים בשנת ה'ר"ח" הסכימו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים יבורכו מפי עליון, להחזיר העטרה ליושנה, אמר". (54) שלא תיבטל. (55) כמו שמצינו (סנהדרין יד, א) ברי יהודה בן בבא שסיכן את עצמו למות וסמך חמישה זקנים, וכשהכירו בו האויבים דקרוהו והרגוהו על שעבר על גזירתם שלא לסמוך, לשם מה כל הסיכון הזה, והלא תמיד אפשר לחוש הסמיכה? (56) ברחבי הארץ. (57) שיתקבצו כולם למקום מעמד אחד. (58) כשהמושיב שנים בצידו וסומכם, שאין דנים דיני קנסות אלא בשלושה סמוכים כמבואר לקמן פרק ה הלכה ח. (59) החלטה ברורה. רבינו מדגיש בזה, שעדיין הדבר בספק אצלו, וזה חוזר אל המשפט: "נראים לי הדברים" וכו'. שכל החידוש בדבר מינוי דיינים על ידי הסכמת כל חכמי ארץ ישראל, עדיין לא נתברר אצלו בירור סופי. בעוד שבפירוש המשנה הנ"ל, שחיברו בנעוריו כתב אותו חידוש כהחלטה וודאית. ונראה שחשש רבינו, שאותה ראייה שהביא בפירושו הנ"ל, יש לדחותה, שהרי ידוע שאליהו הנביא יבוא לפני המשיח כמבואר בכתובים (מלאכי ג כג), והרי הוא סמוך מפי אחיה השילוני, כמבואר בהקדמת רבינו לספר הזה, וממילא יסמוך אחרים לפני ביאת המשיח (רדב"ז). אולם אין זה כדאי לדחות את ראיית רבינו, שהרי בעירובין מג, ב

פרק חמישי

- 24
25 א. אין מעמידין מלך אלא על פי בית דין של שבעים
26 ואחד. ואין עושין סנהדרין קטנה לכל שבט וכל עיר
27 ועיר אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין דנין לא
28 את השבט שהדח כלו ולא את נביא השקר ולא את כהן
29 גדול בדיני נפשות אלא בבית דין הגדול; אבל דיני ממונות
30 [של כהן גדול] - בשלשה. וכן אין עושין זקן ממרא, ולא
31 עושין עיר הנדחת, ולא משקין את הסוטה, אלא בבית דין
32 הגדול. ואין מוסיפין על העיר ועל העונות, ולא מוציאין
33 למלקת הרשות ולמדידת החלל, אלא על פי בית דין
34 הגדול. שנאמר: כל הדבר הגדל יביאו אליך.
35 ב. אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה, שהן
36 סנהדרין קטנה. בין דיני נפשות של אדם, בין דיני נפשות
37 של בהמה. לפיכך, אין דנין שור הנסקל ולא הבהמה
38 הנרבעת או הרובע אלא בבית דין של עשרים ושלשה.
39 אפלו ארי ודב וברדלס, שהן בני תרבות ויש להן בעלים,
40 שהמיתו - מיתתן בעשרים ושלשה. אבל נחש שהמית -
41 אחד הורג אותו.
42 ג. המוציא שם רע - אין דנין אותו תחלה אלא בבית דין
43 של עשרים ושלשה, מפני שיש בדינו צד דיני נפשות, שמא
44 יהיה הדבר אמת ותסקל הבה. לא נאמנו דברי הבעל, וכא
45 האב לתוכו בקנס - דינו בשלשה. ומניין שאין דנין דיני
46 נפשות אלא בעשרים ושלשה? אף על פי שדברי קבלה הן,
- 1 הרי הם דנים דיני קנסות בחוצה לארץ⁶⁰ כדרך שדנים
2 בארץ; שסנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ⁶¹, והוא
3 שיהיו סמוכים⁶².
4 יג. ראשי גליות שבבבל⁶³ - במקום מלך הן עומדים⁶⁴, ויש
5 להן לרדות⁶⁵ את ישראל בכל מקום, ולדון עליהן בין רצו
6 בין לא רצו. שנאמר: לא יסור שבט מיהודה⁶⁶ - אלו ראשי
7 גליות שבבבל.
8 יד. וכל דין הראוי לדון⁶⁷, שנחן לו ראש גלות רשות
9 לדון⁶⁸ - יש לו רשות לדון בכל העולם אף על פי שלא
10 רצו בעלי דיניו, בין בארץ בין בחוצה לארץ⁶⁹, אף על פי
11 שאינו דן דיני קנסות⁷⁰. וכל דין הראוי לדון, שנחן לו בית
12 דין שבארץ ישראל רשות לדון - יש לו רשות לדון בכל
13 ארץ ישראל ובעירות העומדות על הגבולים⁷¹ אף על פי
14 שלא רצו בעלי דיניו; אבל בחוצה לארץ - אין רשות
15 מועלת לו לכף את בעלי דיניו. אף על פי שיש לו לדון
16 דיני קנסות בחוצה לארץ - אינו דן אלא למי שרוצה לדון
17 אצלו; אבל לכף את בעלי דיניו ולדון להם - אין לו רשות,
18 עד שישלט רשות מראש גלות⁷².
19 טו. מי שאינו ראוי לדון, מפני שאינו יודע או מפני שאינו
20 הגון⁷³, שעבר⁷⁴ ראש גלות ונחן לו רשות, או שטעו בית
21 דין⁷⁵ ונחן לו רשות - אין הרשות מועלת לו כלום עד
22 שיהא ראוי. שהמקדיש בעל מום⁷⁶ למזבח - אין הקדשה
23 חלה עליו⁷⁷.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

אמרו: שאליהו יבוא תחילה לבית דין הגדול, הרי שבית דין הגדול יהיה קיים בארץ עוד לפני בוא אליהו ועל כורחך שנשמך בהסכמת החכמים כדברי רבינו (מהר"ץ חיות בהגהותיו לעירובין שם). וכדאי להעיר, שבנוסח המקור הערבי של פירוש המשנה לרבינו המוזכר לעיל אות נב כתוב: "וישאל תאמר, שהמשיח יעמידם ואף על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרנו זה, שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו אמר: ואשיבה שופטייך כבראשונה" וכו' (רבי בצלאל אשכנזי בהגהותיו לפירוש המשנה סנהדרין, דפוס ויניציאה שפ", בשם רבינו, וכן בקונטרס הסמיכה של רבי יעקב בירב). (60) סנהדרין יד, א. וכן אמרו (בבא קמא פד, ב): "שבאו חכמי ארץ ישראל לבבל והעידו את בעל השור התם שהזיק, בפניהם" ודיני קנסות אלה אינם אלא בפני מומחים. וראה לקמן פרק ה הלכה י"ב. (61) משנה במכות ו, א. (62) בכתב יד התימנים: סמוכים בארץ. (63) שיש להם כוח ושלטון מאת מלכי פרס (רש"י לסנהדרין ה, א), והם מזרע מלכות בית דוד, כפי שיבואר להלן. (64) ועדיפים הם מהנשיאים שבארץ ישראל שאין להם תוקף מלכותי. (65) לשלוט ולמשול, ככתוב (מלכים-א, ה, ד) "כי הוא (שלמה) רודה בכל עבר הנהר". (66) סנהדרין ה, א. שבט - לשון שורה. ויש להם רשות להפקיר ממונם, שהפקר בית דין הפקר (רש"י שם). ושם דרשו: "ומחוקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים", כלומר, בלימוד התורה ובדיני איסור והיתר, בני ארץ ישראל וחכמי עדיפים, שמחוקק - זה חכם (רש"י להוריות יא, ב), אבל לענין הפקעת ממון ראשי הגולה שבבבל עדיפים, והטעם מבואר בירושלמי (כלאים פרק ט, הלכה ג) שראשי הגולה הם בני דוד מהזכרים, ונשיאי ארץ ישראל הם מזרע דוד הנקבות, וכן בתוספות לסנהדרין שם דיבור המתחיל: דהכא שבט. והשווה פירוש המשנה לרבינו (בכורות פרק ד, משנה ד) שראש הגולה אינו צריך להיות חכם, ש"אין אנו חוששים לחכמתו אלא לייחוסו וממנים אותו בהסכמת אנשי מקומו בלבד". (67) שהוא חכם בתורה והגון במידות. (68) בעסקי ממון שבין אדם לחבירו. (69) סנהדרין ה, א. (70) שלדיני קנסות צריך הוא להיסמך על ידי בית דין של ארץ ישראל בלבד, לעיל הלכה ד, ובסנהדרין יד, א. (71) הנמשכות אחרי ארץ ישראל (סנהדרין ה, א וברש"י). (72) שבואר מדברי רבינו, שמסיכה לחוד ונטילת רשות לחוד. סמיכה - להיקרא סמוך לדון דיני קנסות אינה אלא בארץ ישראל, ונטילת רשות - לדון ולכופו את בעלי דיניו, מועילה בין על ידי בית דין שבארץ ישראל ובין על ידי ראש הגולה שבבבל, כל אחד כדנינו. וראוי להעיר שרבינו בפירושו למשנה בכורות פרק ד, משנה ד אומר: ראש ישיבה - ממנה בארץ-ישראל, אבל ראוי שיהא גדול בחכמת התורה מאד, עד שלא ימצא גדול ממנו בשום פנים בארץ ישראל בזמן שממנים אותו. (73) במידות טובות. (74) בודון, שחשוד הוא על כך. (75) שבארץ ישראל, שאינם חשודים לעבור על כך בודון. (76) בהמה בעלת מום. (77) קדושת הגוף להיקרב על המזבח. אבל קדושה היא קדושת דמים וצריכה פדיון ותצא לחולין, כמבואר בהלכות איסור מזבח פרק א, הלכה י. והשווה לעיל פרק ג, הלכה ח-ט. (1) הדברים שאינם מבוצעים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. הרכב בית הדין לדיני נפשות, ומספר חברי בית הדין לדיני מכות, עיבור החדש והשנה.

1 הרי הוא אומר: ושפטו העדה והצילו העדה - עדה שופטת
 2 ועדה מצלת; עדה שופטת - והן המתיבין, ועדה מצלת -
 3 והן המזכין; ואין עדה פחות מעשרה - הרי עשרים;
 4 ומוסיפין שלשה, כדי שלא יהא בית דין שקול, ויהיה בו
 5 אחרי רבים להטות.
 6 ד. מכות - בשלשה, ואף על פי שאפשר שימות כשמלקין
 7 אותו.
 8 ה. עריפת העגלה - בחמשה.
 9 ו. עבור החדש - בשלשה.
 10 ז. עבור השנה - בשבעה. וכל אלו סמוכין כמו שבארנו.
 11 ח. דיני קנסות, כגון גזלות וחבלות, ותשלומי כפל
 12 ותשלומי ארבעה וחמשה, והאונס והמפתה וכיוצא בהן -
 13 אין דנין אותם אלא שלשה ממחים, והם הסמוכין בארץ
 14 ישראל. אבל שאר דיני ממונות, כגון הודאות והלואות -
 15 אינן צריכין ממחה, אלא אפלו שלשה הדייטות, ואפלו
 16 אחד ממחה דן אותן. לפיכך דנין בהודאות והלואות
 17 וכיוצא בהן בחוצה לארץ. אף על פי שאין בית דין של
 18 חוצה לארץ אלהים, שליחות בית דין של ארץ ישראל
 19 עושים; ואין להן רשות לדון דיני קנסות בשליחותן.
 20 ט. אין דנין בית דין של חוצה לארץ אלא דברים המצויין
 21 תמיד ויש בהן חסרון כס, כגון הודאות והלואות ומזיק
 22 ממון חבירו; אבל דברים שאין מצויין, אף על פי שיש בהן
 23 חסרון כס, כגון בהמה שחבלה בחברתה; או דברים
 24 המצויין, אבל אין בהן חסרון כס, כגון תשלומי כפל - אין
 25 דנין אותן דיני חוצה לארץ. וכן כל הקנסות שקנסו חכמים
 26 בתוקף לחברו ובסוטר את חברו וכיוצא בהן - אין גובין
 27 אותן דיני חוצה לארץ. וכל המשלם חצי נזק - אין גובין
 28 אותו דיני חוצה לארץ; חוץ מחצי נזק צורות, מפני שהוא
 29 ממון ואינו קנס.
 30 י. כל הנשום כעבד - אין גובין אותו דיני חוצה לארץ.
 31 לפיכך, אדם שחבל בחברו - אין גובין הנזק והצער והבשת
 32 שהוא חייב בהן דיני חוצה לארץ; אבל שבת ורפוי - גובין,
 33 מפני שיש בהן חסרון כס. וכן הורו הגאונים, ואמרו:
 34 שמעשים בכל יום לגבות שבת ורפוי בכבל.
 35 יא. בהמה שהזיקה את האדם - אין גובין נזקו דיני חוצה
 36 לארץ, מפני שהוא דבר שאינו מצוי. אבל אדם שהזיק
 37 בהמת חברו - משלם נזק שלם בכל מקום, כמי שקרע
 38 פסותו או שבר פליו או קצץ נטיעותיו. וכן בהמה שהזיקה
 39 בשן ורגל, הואיל והיא מועדת להן מתחלתה - הרי זה דבר
 40 מצוי, וגובין אותו דיני חוצה לארץ. בין שהזיקה בהמה
 41 אחרת, כגון שנתחככה בה, או אכלה פרות שדרכה לאכלן,
 42 וכיוצא בזה, בין שהזיקה אכליו וכלים שהיא חייבת עליהן
 43 נזק שלם - הפל גובין דיני חוצה לארץ. אבל אם היתה

תפחה והועדה והזיקה, כגון שנשכה או נגפה או רבצה או
 44 בעטה או נגחה - אין גובין הנזק הנה השלם דיני חוצה
 45 לארץ, שאין מועד בחוצה לארץ. ואפלו הועד בארץ ויצא
 46 לחוצה לארץ והזיק - אין גובין נזקו, מפני שאינו דבר
 47 מצוי.
 48

49 יב. מפני מה אין מועד בחוצה לארץ? לפי שצריך להעיד
 50 בו בפני בית דין, ואין שם בית דין אלא הסמוכין בארץ.
 51 לפיכך, אם היו בית דין בחוצה לארץ - כשם שהן דנים
 52 דיני קנסות בחוצה לארץ, כך מעידים את הבהמה בפניהם
 53 בחוצה לארץ.

54 יג. מי שגנב או גזל - גובין ממנו הקרן דיני חוצה לארץ,
 55 אבל אין גובין את הכפל.

56 יד. ולא כל המשלם על פי עצמו גובין ממנו דיני חוצה
 57 לארץ. שהרי הפגם והבשת והכפר משלם אדם על פי
 58 עצמו, כגון שאמר: פתיתי בתו של פלוני והמית שורי את
 59 פלוני, ואין גובין אותו דיני חוצה לארץ.

60 טו. דיני גרמות - אינן קנסות, וגובין אותן ודנין בהן
 61 בחוצה לארץ.

62 טז. וכן דין המוסר ממון חבירו, אף על פי שלא עשה
 63 מעשה - גובין אותו דיני חוצה לארץ.

64 יז. מנהג הישיבות בחוצה לארץ: אף על פי שאין גובין
 65 שם קנס, מנדין אותו עד שיפגס לבעל דינו, או יעלה עמו
 66 לדין לארץ ישראל. וכיון שיתן לו שעור הראוי לו - מתירין
 67 נדויו, בין שנתפס בעל דינו בין שלא נתפס. וכן אם תפס
 68 הנזק שעור מה שראוי לו לטל - אין מוציאים אותו מידו.
 69 יח. יחיד שהוא ממחה לרבים, אף על פי שהוא דן דיני
 70 ממונות יחיד - אין ההודאה בפניו הודאה בבית דין,
 71 ואפלו היה סמוך. אבל השלשה, אף על פי שאינן סמוכין,
 72 והרי הן הדייטות, ואין אני קורא בהן אלהים - הרי
 73 ההודאה בפניהם הודאה בבית דין. וכן הכופר בפניהם,
 74 ואחר כך באו עדים - החזק פפרן, ואינו יכול לחזור ולטעון,
 75 כמו שבארנו. כללו של דבר: הרי הן לענין הודאות
 76 והלואות וכיוצא בהן בבית דין הסמוך לכל הדברים.

פרק ששי

77 א. כל דין שדן דיני ממונות וטעה: אם טעה בדיכרים
 78 הגלויים והידועים, כגון דיני המפרשין במשנה או בגמרא
 79 - חוזר הדין, ומחזירין הדבר כשהיה, ודנין בו כהלכה. ואם
 80 אי אפשר להחזיר, כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין
 81 למדינת הים, או שהיה אלם, או שטמא דבר טהור, או
 82 שהורה בכשרה שהיא טרפה והאכילה לכלבים, וכיוצא
 83 בזה - הרי זה פטור מלשלם; אף על פי שגורם להזיק, לא
 84 נתפגן להזיק.
 85

1 יוֹצִיאוּ מִמּוֹן שְׁלֹא בְּדִין - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְדָן בְּעִירוֹ. וְאִם אָמַר: 32
2 כְּתִבּוּ וְתָנוּ לִי מֵאֵי זֶה טַעַם דִּנְתָּנִי, שְׁמָא טַעֲיָתָם - כּוֹתְבִים 33
3 וְנוֹתְנִין לוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן מוֹצִיאִין מִמּוֹנוֹ. וְאִם הֶעֱרַף לִשְׁאֵל דָּבָר 34
4 מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִירוּשָׁלַם - כּוֹתְבִים וְשׁוֹלְחִין וְשׁוֹאֲלִין, 35
5 וְדִנְיָן לָהֶם בְּעִירָם כִּפִּי מִה שֶׁיָּבֵא בְּכֹתֵב בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. 36
6 ז. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשָׂאָר הַדִּינִין שֶׁנָּה טוֹעֵן וְזֶה טוֹעֵן, 37
7 אוֹ כְּשֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה: נָדוֹן כָּאֵן, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: גִּלְף לְבֵית דִּין 38
8 הַגָּדוֹל; אָבֵל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: גִּלְף לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל - כּוֹפִין 39
9 אֶת הַלְוֶה וְעוֹלָה עִמּוֹ, שְׁנֹאָמַר: עֶבֶד לֹוֹה לֹאִישׁ מַלְוֶה. וְכֵן 40
10 אִם טוֹעֵן זֶה שֶׁהִזִּיקוֹ אוֹ גִּזְלוֹ, וְרָצָה הַטוֹעֵן לַעֲלוֹת - כּוֹפִין 41
11 בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ אֶת הַנִּטְעֵן לַעֲלוֹת עִמּוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה. 42
12 ח. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? כְּשִׁיחִיו שֵׁם עֲדִים אוֹ רָצָה לְנַגֵּל 43
13 אוֹ לְנָקֹה אוֹ לְמַלְוֶה; אָבֵל טַעֲנָה רִיקָנִית - אֵין מַחֲזִיקִין אֶת 44
14 הַנִּטְעֵן לַצָּאת כָּלֵל, אֲלֹא נִשְׁבַּע בְּמִקּוֹמוֹ וְנִפְטָר. 45
15 ט. וְכֵן הַדִּין בְּזִמְנֵי הַזֶּה, שֶׁאֵין שֵׁם בֵּית דִּין גָּדוֹל, אָבֵל יֵשׁ 46
16 מִקּוֹמוֹת שֵׁשׁ בְּהֵן חֲכָמִים גְּדוֹלִים מִמְּחִין לְרַבִּים, וּמִקּוֹמוֹת 47
17 שֵׁשׁ בְּהֵן תַּלְמִידִים שֶׁאֵין כְּמוֹתָן, אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: גִּלְף 48
18 לְמִקּוֹם פְּלוֹנִי שֶׁבְּאַרְץ פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַגָּדוֹל וְנָדוֹן 49
19 לְפָנָיו בְּדִין זֶה - שְׁכּוֹפִין אֶת הַלְוֶה וְהוֹלֵף עִמּוֹ. וְכֵן הָיוּ 50
51 מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם בְּסִפְרָד.

יום שלישי י"ד שבט ה'תשע"ב

פרק שביעי

52 א. אֶחָד מִבְּעָלֵי דִינִין שְׁאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוֹן לִי, וְאָמַר 53
54 בַּעַל דִּינוֹ: פְּלוֹנִי יָדוֹן לִי - הָרִי אֵלֹו שְׁנֵי הַדִּינִים, שֶׁבִּרְרָה זֶה 55
56 אֶחָד וְזֶה אֶחָד, הֵם בּוֹרְרִים לָהֶן דִּין שְׁלִישִׁי, וְשִׁלְשָׁתָן דִּינִין 57
58 לְשִׁנְיָהֶן; שְׁמִתּוֹף כֵּן יֵצֵא הַדִּין לְאַמְתּוֹ. אֲפֹלוּ הָיָה הָאֶחָד 59
60 שֶׁבִּרְרָה בְּעָלֵי הַדִּין חָכֵם גָּדוֹל וְסוֹמֵךְ, אֵינוֹ יָכוֹל לִכְפֹּף אֶת 61
62 בַּעַל דִּינוֹ שֶׁיָּדוֹן אֲצֵל זֶה, אֲלֹא גַם הוּא בּוֹרֵר מִי שֶׁיִּשְׁרָצָה.⁸
63 ב. מִי שֶׁקָּבֵל עָלָיו קְרוֹב אוֹ פְּסוּלִי, בֵּין לְהִיטוֹ דִּין בֵּין 64

1 ב. טַעַה בְּשִׁקוֹל הַדַּעַת, כְּגוֹן דָּבָר שֶׁהוּא מִחֻלָּקֶת תְּנָאִים אוֹ 2
3 אָמוּרָאִים, וְלֹא נִפְסְקָה הַלְכָה בְּאֶחָד מֵהֶן בְּפִרוּשׁ, וְעִשָּׂה 4
5 בְּאֶחָד מֵהֶן, וְלֹא יָדַע שֶׁכָּפַר פֶּשַׁט הַמַּעֲשֶׂה בְּכָל הַעוֹלָם 6
7 כְּדִבְרֵי הָאַחֵר: אִם הָיָה זֶה הַדִּין מִמֶּחָה וְנִטְלָה רְשׁוּת מֵרֹאשׁ 8
9 גְּלוּת, אוֹ שֶׁלֹא הָיָה נוֹטֵל רְשׁוּת אָבֵל קָבְלוּ אוֹתוֹ בְּעָלֵי דִינִין 10
11 עָלֵיהֶן, הוֹאִיל וְהוּא מִמֶּחָה - חוֹזֵר הָדִין, וְאִם אֵי אֲפִשְׁרָ 12
13 לְהַחֲזִיר - פֶּטוּר מִלְשָׁלֵם. אֶחָד הַנּוֹטֵל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גְּלוּת אוֹ 14
15 הַנּוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אָבֵל 16
17 לֹא בַּחוּצָה לְאַרְץ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
18 ג. הָיָה הַטוֹעֵה מִמֶּחָה וְלֹא נִטְלָה רְשׁוּת וְלֹא קָבְלוּ אוֹתוֹ בְּעָלֵי 19
20 דִּינִין עָלֵיהֶן, אוֹ שֶׁלֹא הָיָה מִמֶּחָה אָבֵל קָבְלוּ אוֹתוֹ בְּעָלֵי 21
22 דִּינִין עָלֵיהֶן לְדוֹן לָהֶן בְּדִין, וְטַעַה בְּשִׁקוֹל הַדַּעַת: אִם נִשְׂא 23
24 וְנָתַן בִּיד - מִה שֶׁעֲשָׂה עֲשׂוֹי, וְיִשְׁלֵם מִבֵּיתוֹ; אִם לֹא נִשְׂא 25
26 וְנָתַן בִּיד - יַחֲזִיר הָדִין, וְאִם אֵי אֲפִשְׁרָ לְהַחֲזִיר - יִשְׁלֵם 27
28 מִבֵּיתוֹ.
29 ד. אָבֵל מִי שֶׁאֵינוֹ מִמֶּחָה וְלֹא קָבְלוּ אוֹתוֹ בְּעָלֵי דִינִין, אִף 30
31 עַל פִּי שֶׁנִּטְלָה רְשׁוּת - הָרִי זֶה בְּכָלֵל בְּעָלֵי זְרוּעַ, וְאֵינוֹ בְּכָלֵל 32
33 הַדִּינִין. לְפִיכָּף אֵין דִּינוֹ דִּין, בֵּין טַעַה בֵּין לֹא טַעַה; וְכָל 34
35 אֶחָד מִבְּעָלֵי דִינִין, אִם רָצָה, חוֹזֵר וְדָן בְּפָנָיו בֵּית דִּין. וְאִם 36
37 טַעַה, וְנִשְׂא וְנָתַן בִּיד - חָיִב לְשָׁלֵם מִבֵּיתוֹ, וְחוֹזֵר וְלוֹקַח 38
39 מִבְּעַל דִּין זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ שֶׁלֹא פִּהֲלָכָה. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחֲזִיר, 40
41 אוֹ שֶׁטָּמָא, אוֹ שֶׁהֶאֱכִיל דָּבָר הַמֵּתֵר לְכָלכֵּם - יִשְׁלֵם, כְּדִין 42
43 כָּל גּוֹרֵם לְהִזִּיק; שֶׁנָּה מִתְּכַוֵּן לְהִזִּיק הוּא.
44 ה. דִּין שֶׁטַּעַה וְחָיִב שְׁבוּעָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ חָיִב בָּהּ, וְעִשָּׂה זֶה 45
46 פִּשְׁרָה עִם בַּעַל דִּינוֹ כְּדִי שֶׁלֹא יִשְׁבַּע, וְאַחֲרֵי כֵן יָדַע שֶׁאֵינוֹ 47
48 בֵּין שְׁבוּעָה, אִף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִידּוֹ עַל הַפִּשְׁרָה - אֵינָה כְּלוּם; 49
50 שֶׁלֹא קָבֵל עָלָיו לְתֵן לוֹ אוֹ לְמַחֵל לוֹ אֲלֹא כְּדִי שִׁפְטָר 51
52 מִשְׁבוּעָה שֶׁחִיבּוֹ בָּהּ הַטוֹעֵה, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוֹת - חוֹזֵר. וְכֵן 53
54 כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.
55 ו. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעַצְמוּ בְּדִין, אֶחָד אוֹמֵר: נָדוֹן כָּאֵן, וְאֶחָד 56
57 אוֹמֵר: נַעֲלָה לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל, שְׁמָא יִטְעוּ אֵלֹו הַדִּינִין 58

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) דינים בוררים, שכל אחד מבעלי הדין בחר באחד, ושניהם בוררים להם דיין שלישי לדון בשלושה. הסכמת הצדדים לקבלת קרוב או פסול לדון או להעיד. הבאת עדים או ראיות לסתור הדין לאחר שנגמר. (2) הצד שכנגד. (3) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה וכן בשולחן ערוך חושן משפט סימן יג, א. (4) אבל אין צורך שבעלי הדין יסכימו על השלישי כי אינה קובעת כאן אלא דעת הדיינים שיבררו להם אדם הגון לישיב עימם (סנהדרין כג, א). (5) שם, שבעלי הדין יציתו להם, שסובר החיוב הרי אני בעצמי ביררתי האחד ואילו היה יכול להפך בזכותי היה מהפך (רש"י), ובירושלמי שם פרק ג, הלכה א אמרו: "מתוך שביירו מדרף זכותו". וכתב הרא"ש שם אות ב: יש טועים וחושבים, שהדין יש לו להפך בזכות שולחו ועומד במקומו לחפות דברים אשר לא כדן, ונהגו כמה אנשים לברור להם בעל תחבולות, וזוהי טעות, כי הדין עצמו חלילה לו למצוא סברה לזכותו אם לא שייראה לו דין גמור, ולא אמרו: "מדרף זכותו" אלא לומר, שהדין המבורר מבין דבר לאשורו, ואם יש לו צד זכות נושא ונותן עם חברו, וכן הדין המבורר השני, נמצא, שלא נעלמה ונסתרה שום זכות משניהם, והשלישי שומע שניהם ומכריע ביניהם ועל ידי כן יוצא הדין לאמיתו. (6) בכתב יד תימן: שבייר בעל הדין. וכן בחושן משפט שם. (7) ראה לעיל פרק ד, הלכה א. (8) סנהדרין שם, כדברי רב פפא: כגון בתי דין של רב הונא ורב חסדא. שלא היה רב חסדא גדול כרב הונא, ובכל זאת יכול הצד השני לבחור בו (רדב"ז). וכל זה כששני הדיינים גרים בעיר אחת, אבל כשהשני גר בעיר אחרת אינו כופה את בעל דינו לילך עימו לעיר אחרת, כמבואר לעיל פרק ו, הלכה ו (כסף משנה). וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: כגון, ואם הצד השני רוצה לברור לו דיין שאינו תלמיד חכם אינו רשאי, משום כבודו של חכם, שאין זה ראוי לישיב עימו בדין, אלא כופים אותו לברור לו תלמיד חכם, או ידון לפני החכם שבירר חברו (רדב"ז וכן בחושן משפט שם). (9) לדון או להעיד, כגון מלווה בריבית ומשחק בקוביא.

- 1 להיותו עד עליו, אפילו קבל אחד מן הפסולים בפערה¹⁰
 2 כשני עדים פשרים להעיד עליו¹¹ או כשלושה בית דין
 3 ממחין לדון לו, בין שקבל על עצמו לאבד זכויותיו ולמחל
 4 מה שהיה טוען¹² על פיהן, בין שקבל¹³ שיתן כל מה
 5 שיתען עליו חברו בעדות זו הפסול או בדינו¹⁴: אם קנו
 6 מידו¹⁵ על זה - אינו יכול לחזור בו¹⁶; ואם לא קנו מידו -
 7 יכול לחזור בו עד שיגמר הדין. נגמר הדין¹⁷, והוציא הממון
 8 בדין זה הפסול¹⁸ או בעדותו - אינו יכול לחזור¹⁹.
 9 ג. וכן מי שנתחייב לחברו שבועה בבית דין²⁰, ואמר לו²¹:
 10 השבע לי בחיי ראשך²² והפטר, או השבע לי בחיי ראשך
 11 ואמתן לך כל מה שתטען²³: אם קנו מידו - אינו יכול לחזור
 12 בו²⁴; ואם לא קנו מידו - יכול לחזור בו עד שיגמר הדין²⁵.
 13 נגמר הדין ונשבע כמו שאמר לו - אינו יכול לחזור, ותיב
 14 לשלם.
 15 ד. והוא הדין למי שנתחייב שבועת הסת²⁶ והפקה²⁷, אם
 16 קנו מידו או אם נשבע זה שנהפקה עליו - אינו יכול לחזור
 17 בו²⁸.
 18 ה. והוא הדין במי שלא היה חייב שבועה, ואמר אשבע לך
 19 שבועה²⁹: אם קנו מידו - אינו יכול לחזור בו; ואם לא קנו
- מִידו, אף על פי שִקְבַּל בְּבֵית דִּין³⁰ - חֲזוֹר עַד שְׁיִגְמַר הַדִּין
 וְיִשְׁכַּע³¹.
 ו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּבֵית דִּין, וְהֵבִיא עֲדִים אוֹ רֵאִיָּה³² לְזִכּוּתוֹ -
 סוֹתֵר אֶת הַדִּין, וְחֲזוֹר הַדִּין³³. אף על פי שִׁפְכָר נִגְמַר הַדִּין,
 כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא מֵבִיא רֵאִיָּה³⁴ - סוֹתֵר³⁵. אָמְרוּ לוֹ הַדִּינִים: כָּל
 רֵאִיּוֹת שֵׁישׁ לָךְ, הֵבֵא מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם! אף על פי
 שֶׁהֵבִיא רֵאִיָּה לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם - סוֹתֵר אֶת הַדִּין. מֶה יַעֲשֶׂה
 אִם לֹא מֵצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וּמֵצָא לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים³⁶?
 ז. אֲבָל אִם סִתֵּם³⁷ אֶת טַעֲנוֹתָיו - אֵינוֹ סוֹתֵר. פִּיֶּצֵד? אָמְרוּ
 לוֹ: יֵשׁ לָךְ עֲדִים? אָמַר: אֵין לִי עֲדִים. יֵשׁ לָךְ רֵאִיָּה? אָמַר:
 אֵין לִי רֵאִיָּה. וְדָנּוּ אוֹתוֹ וְחִיבוּהוּ. כִּינן שֶׁרָאָה שֶׁנִּתְחַיֵּב,
 אָמַר: קָרְבוּ פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהַעֲדוּנִי! אוֹ שֶׁהוֹצִיא רֵאִיָּה מִתּוֹךְ
 אֲפִנְדוֹתָיו³⁸ - אֵין זֶה כָּלום, וְאֵין מְשֻׁחֵחִין עַל עֲדֵיו וְעַל
 רֵאִיתוֹ³⁹.
 ח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּנִים? כִּשְׁהִיָּה הָרֵאִיָּה⁴⁰ אֲצִלּוֹ⁴¹
 וְהַעֲדִים עִמּוֹ בְּמִדְיָה; אֲבָל אִם אָמַר: אֵין לִי עֲדִים וְאֵין לִי
 רֵאִיָּה, וְלֵאחֵר מִכָּן כָּאוֹ לוֹ עֲדִים מִמְּדִינַת הָיִם, אוֹ שֶׁהִיָּה
 הַחֲמֵת⁴² שֶׁל אָבִיו שֵׁישׁ שֵׁם הַשְּׁטָרוֹת מִפְּקֻדַּת בֶּיֶד אַחֲרִים,
 וְכֵאֵל זֶה שֶׁהִפְקִדוֹן אֲצִלּוֹ וְהוֹצִיא לוֹ רֵאִיתוֹ - הֲרִי זֶה מֵבִיא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(10) שפסולים להעיד, ראה הלכות עדות פרק י, הלכה א"ג. (11) שהסכים מראש שיהיה זה נאמן עלי לחייב אותו כשני עדים כשרים (סנהדרין כג, א). (12) כלפי חברו הנתבע. (13) הנתבע. (14) ובכתב יד תימן: "בעדות זה הפסול או בדינו". (15) שקבלו ממנו בקבלת קניין סודר שהוא מתחייב לקיים כנ"ל, ראה לעיל פרק ו, הלכה ה ובביאורנו שם. (16) ואפילו לפני גמר דין (סנהדרין כד, ב) "אין לאחר קניין כלום". (17) שאמר בית הדין: צא תן לו. (18) לדון. (19) שם. וכדעת רבא. ואין זה תלוי ב"הוצאת הממון" אלא בגמר הדין, ולא נתכוון רבינו לומר, אלא שאפילו הספיק להוציא הממון לפני גמר הדין עדיין יכול החייב לחזור בו (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה כוונת רבינו לומר: כל שנגמר הדין הרי זה כאילו הוציא הממון כבר. והשווה הלכות מלווה ולווה פרק ט"ו, הלכה ג"ד. וראוי להעיר, שב"לשונות הרמב"ם" להרדב"ז סימן פב מחליט שיש כאן טעות וצריך להיות: "נגמר הדין להוציא הממון" וכו'. (20) שבועה חמורה, שאוחז ספר תורה בזרועו ואומר: הריני נשבע בה' אלוקי ישראל (הלכות שבועות פרק י"א, הלכה ח"ט). (21) התובע לנתבע. (22) שזוהי שבועה קלה, שאינו מזכיר בה שם שמים. (23) שאמר הנתבע לתובע שנתחייב שבועה, כגון הפוגם שטרו, שטוען הלווה קבלת כבר את כל הסכום והמלווה טוען שלא קיבל אלא מקצתו (ראה הלכות מלווה פרק י"ד, הלכה א), ועל המלווה להישבע, כמבואר בשבועות מה, א. (24) סנהדרין כד, א ועמוד ב. (25) השבועה היא-היא הגמר דין כמו שאמרו (בבא בתרא קכח, א) "רצונך הישבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו". הרי שאם עדיין לא נשבע, יכול הוא לחזור בו. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: הכי גרסינן ונשבע. (26) שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ונקראת היסת, שהשיאוהו החכמים להישבע שמה יודה, כגון כופר הכל, שמן התורה פטור הוא מלהישבע וחכמים חייבוהו להישבע (שבועות מ, ב) וראה בביאורנו להלכות אישות פרק י"ב. (27) על התובע, שיישבע ויטול. "ואין לך שבועה שתהפך אלא שבועת היסת בלבד" (הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ו). (28) בבא בתרא קכז, ב "האומר לחברו עבדי גנבת והוא אומר לא גנבת... אתה מכרתו לי... רצונך הישבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו" והרי אין נשבעים על עבדים מן התורה, וכל השבועה שם אינה אלא שבועת היסת, הרי שגם בה אינו יכול לחזור (לחם משנה). (29) בכתב יד התימנים: שבועה חמורה. (30) שהתחייב. (31) כלומר, קבלתו כשלעצמה אינה נחשבת "גמר דין" אלא השבועה עצמה היא גמר דינו (סמ"ע לחושן משפט כב, סעיף קטן כב). (32) הוכחה שבכתב. (33) בית דינו סותר לו דינו שפסקו ומחייבים את שכנגדו (סנהדרין כ, לא, א וברש"י). (34) שטר זכותו. (35) ירושלמי שם הלכה י"ב: אפילו לאחר גזר דין. ובשולחן ערוך חושן משפט סימן כ, סעיף א: "ואפילו אם פרע כבר". (36) סנהדרין שם, וכבר נשמע בן גמליאל. (37) סגור. (38) חגורתו, מלאה תפירות כעין כיסים. (39) כי חוששים שמה שכרם להעיד שקר וזיף שטרותיו. והוא הדין אם אמרו לו: הבא עדים, ואמר אין לי ולאחר זמן הביא, אין זה כלום, כדעת החכמים שם, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו אם אמר "קרבו פלוני ופלוני והעידוני, והעידו, וסותר הדין (לחם משנה). וכן מבואר להלכה בחושן משפט עד שנתחייב ברין ואחרי כן אמר: "קרבו פלוני ופלוני והעידוני, והעידו, וסותר הדין (לחם משנה). וכן הוא הנוסח כ סעיף א וראוי להעיר שבסמ"ע לחושן משפט שם סעיף קטן ב מחליט, שיש בדברי רבינו כאן חיסרון הניכר, וכן הוא הנוסח הנכון: "יש לך ראייה, אמר אין לי ראייה, אף על פי שמצא אחרי כן אינו כלום. ואין צריך לומר אם אמרו... אמר אין לי ראייה ודנו אותו וחייבוהו". והמרפס השמיט מן תיבת "ראייה" הראשונה עד תיבת "ראייה" השנייה. וכן הוא לשון השולחן ערוך, שכידוע הוא נמשך אחרי לשון רבינו. (40) שטר זכותו. (41) ברשותו. (42) שק עור.

אינו נהרג עד שיהיו המחיבין יתר על המזופים שנים. מפי
השמועה למדו, שעל זה הזהירה תורה ואמרה: לא תהיה
אחרי רבים לרעת. כלומר: אם הרב נוטים לרעה להרג -
לא תהיה אחריהם, עד שיטו הטיה גדולה ויוסיפו המחבין
שנים. שנאמר: לנטת אחרי רבים להטת. הטיף לטובה -
על פי אחד, לרעה - על פי שנים. וכל אלו הדברים קבלה
הם.

ב. בית דין של שלשה שנחלקו: שנים אומרים זכאי,
ואחד אומר חייב - הרי זה זכאי. שנים אומרים חייב, ואחד
אומר זכאי - הרי זה חייב. אחד אומר זכאי, ואחד אומר
חייב, ואחד אומר אני יודע, או שאמרו שנים זכאי או
חייב, והשלישי אומר אני יודע - יוסיפו הדינים שנים.
נמצאו חמשה נושאים ונותנים בדבר. אמרו שלשה מהם
זכאי, ושנים אומרים חייב - הרי זה זכאי. אמרו שלשה
חייב, ושנים זכאי - הרי זה חייב. אמרו שנים מהם זכאי,
ושנים מהם חייב, ואחד אומר אני יודע - מוסיפין שנים.
אבל אם אמרו ארבעה זכאי או חייב, ואחד אומר אני
יודע, או שאמרו שלשה זכאי, ואחד חייב, ואמר אחד אני
יודע, בין שהיה זה שאמר אני יודע הוא שאמר אני יודע
בתחלה, בין שאמר אחר - הולכים אחר הרב. היו מחצה
למחצה ואחד אומר אני יודע - הרי אלו מוסיפין שנים
אחרים. וכן אם נספיק הדבר - מוסיפין והולכין עד
שבעים ואחד. הגיעו לשבעים ואחד, ואמרו שלשים
וחמשה חייב, ושלישים וחמשה זכאי, ואחד אומר אני יודע
- נושאים ונותנים עמו עד שיחזר לדברי הצד האחד,
ונמצאו שלשים וששה מזופים או מחבין. ואם לא חזר לא
הוא ולא אחד מהן - הרי הדבר ספק, ומעמידין את הממון
בחקת בעליו.

ג. כל מי שאמר אני יודע - אינו צריך לתת טעם לדבריו
ולהודיע מאי זה טעם בא לו הספק, בדרך שפראה המזפה
מאי זה טעם מזפה, והמחזיק מאי זה טעם מחייב.

וסותר⁴³. ומפני מה סותר? מפני שיכול לטען ולומר: זה
שאמרתי אין לי עדים ואין לי ראיה, מפני שלא היו מצויין
אצלי. וכל זמן שיכול לטען ולומר: זה שאמרתי אין לי
עדים ואין לי ראיה, מפני שלא היו מצויין אצלי, או מפני
כך וכך אמרתי אין לי עדים ואין לי ראיה, והיה ממש
בדבריו - הרי זה לא סתם טענותיו, וסותר. לפיכך, אם פרש
ואמר: אין לי עדים כלל, לא הנה ולא במדינת הים, ולא
ראיה כלל, לא בנדי ולא בנד אחרים - אינו יכול לסתור⁴⁴.
ט. במה דברים אמורים⁴⁵? בגדול שנתחייב⁴⁶, והביא ראיות
והביא עדים אחר שסתם טענותיו; אבל יורש שהוא קטן
כשמת מורישו, ובאו עליו טענות מחמת מורישו⁴⁷ אחר
שהגדיל, ואמר: אין לי עדים ואין לי ראיה, ואחר שיצא
מבית דין חייב אמרו לו אחרים: אנו יודעים לאכרך עדות
שתסתר בה דין זה, או אמר לו אחד: מורישך הפקיד⁴⁸
ראיה זו - הרי זה מביא מיד וסותר, שאין היורש קטן יודע
כל ראיות מורישו⁴⁹.

י. מי שקנו מידו⁵⁰, שאם לא יבוא ביום פלוני וישבע⁵¹ -
יהיה חברו נאמן בטענתו ויטל⁵² כל מה שטען בלא
שבועה, או שאם לא יבוא ביום פלוני וישבע ויטל - אבד
את זכותו⁵³ ואין לו כלום ויפטר חברו⁵⁴, ועבר היום ולא
בא - נתקיימו התנאים, ואבד את זכותו⁵⁵. ואם הביא ראיה
שהיה אנוס באותו היום⁵⁶ - הרי זה פטור מקנן זה, וישבע
כשיתבענו חברו, כשהיה מקדם⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה⁵⁸.

פרק שמיני

א. בית דין שנחלקו, מקצתם אומרים זכאי, ומקצתם
אומרים חייב - הולכין אחר הרב. וזו מצות עשה של תורה,
שנאמר: אחרי רבים להטות. במה דברים אמורים? בדיני
ממונות ובשאר דיני אסור ומותר וטמא וטהור וכיצא בקר;
אבל בדיני נפשות, אם נחלקו בזה החוטא אם יהרג או לא
יהרג: אם היו הרב מזופים - זכאי, ואם היו הרב מחבין -

(43) סנהדרין לא, ב. (44) תוספתא שם פרק ו משנה ו. וכן בירושלמי שם הלכה י"ב: "עד שיכפור בראיותיו" ומפרש הפני משה:
שאמר: אין לי ראיה כלל לא בידי ולא ביד אחרים, שוב אינו יכול לסתור. (45) שאינו יכול לסתור. (46) מחמת עצמו. (47) נגד
הנכסים שירש ממורישו. (48) בכתב יד תימן: הפקיד אצלי ראיה זו. (49) סנהדרין לא, א וכפסק רב נחמן שם. ואף על פי ששם
כתוב: "הוא ינוקא" - היה קטן, סובר רבינו כשנתבע לדין כבר היה גדול בשנים, שאם לא היה גדול לא היה רב נחמן נזקק לדונו
כלל, שהרי זה כאילו מקבל עדות שלא בפני בעל דין, ומתוך שהיה קטן כשמת מורישו לפיכך קוראים לו: ינוקא (כסף משנה).
(50) שהתחייב בקבלת "קניין סודר" מידו בפני בית דין. (51) להכחיש את טענת התובע ולהיפטר מלשלם. (52) התובע. (53) כאן
מדובר כשקנו מהתובע. (54) הנתבע. (55) זה מוסב על שניהם גם על התובע וגם על תנאי הנתבע (סמ"ע לחושן משפט כא, סעיף
קטן ב). ומקור ההלכה בנדרים כז, א. ושם עמוד ב' התנו שהיה הקניין נעשה בבית דין חשוב, כי בלא זה אין זו אלא "אסמכתא"
שסמך על דעתו וסבר שיכול לבוא ליום פלוני וכל "אסמכתא" אינה קונה "שהרי לא גמר בליבו להקנותו", כמבואר בהלכות מכירה
פרק י"א, הלכה ב, ואמנם שם הלכה י"ג מדגיש רבינו: "אסמכתא שקנו מידו עליה בבית דין חשוב הרי זה קנה". וכנראה שרבינו
סמך כאן על דבריו בהלכות מכירה (על פי לחם משנה). (56) ולפיכך לא בא. (57) לפני הקניין, שהנתבע נפטר בשבועה (נדרים
כז, א) "אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטור". ולדעת הסמ"ג מצוות עשה זו, הרי זו הוראת הגאונים. ומקורה בירושלמי קידושין פרק ג,
הלכה ב: המתנה אם לא אעשה כך ביום פלוני יהיה כך ואירע לו אונס - "רבי יוחנן אמר אונס כמאן דלא עבד". וראה בש"ך שם
סעיף קטן ג. (58) השווה הלכות מכירה פרק י"א, הלכה י"ד. (1) שאין מטעם בדיני נפשות לחובה, עד שיהיו המחייבים יתר על
המוזים בשניים. בית דין של שלושה שנחלקו, שניים אומרים זכאי או חייב והשלישי אומר: אני יודע. דיין האומר: אני יודע, אם
צריך לנמק את טעמי ספיקו.

פרק תשיעי

א. סנהדרין שפתחו כלם בדיני נפשות תחלה, ואמרו בלן
 חב - הרי זה פטור, עד שיהיו שם מקצת מזכין שיהפכו
 בזכותו, וירבו המחזיקין, ואחר כך יהרג.
 ב. סנהדרי קטנה שנחלקו בדיני נפשות, שנים עשר
 אומרים זכאי, ואחד עשר אומרים חב - הרי זה זכאי.
 שנים עשר אומרים חב, ואחד עשר אומרים זכאי, או
 שאמרו אחד עשר זכאי, ואחד עשר חב, ואחד אומר אני
 יודע, אפלו עשרים ושנים מזכין או מחזיקין, והאחד אומר
 אני יודע - יוסיפו שנים. זה שאמר אני יודע - הרי הוא
 כמי שאינו, שהרי אינו חוזר ומלמד חובה. ונמצאו אחר
 התוספת עשרים וארבעה חוץ מזה המסתפק. אמרו שנים
 עשר זכאי, ושנים עשר חב - הרי זה זכאי. אחד עשר
 אומרים זכאי, ושלושה עשר אומרים חב, אף על פי
 שהאחד מן הראשונים אומר אני יודע - הרי זה חב, שהרי
 המחזיקין רבו בשנים. אמרו שנים עשר זכאי, ושנים עשר
 חב, ואחד אומר אני יודע - מוסיפין שנים אחרים. וכן
 מוסיפין והולכין עד שירבו המזכין אחד ויהא זכאי, או
 ירבו המחזיקין שנים או יותר ויהא חב. הרי זה פגגד אלו
 ואחד אומר אני יודע, או שהיה המחזיקין יותר אחד בלבד
 - מוסיפין והולכין עד שבעים ואחד. הגיעו לשבעים ואחד,
 שלשים וששה אומרים זכאי, ושלשים וחמשה אומרים חב
 - הרי זה זכאי. שלשים וששה אומרים חב, ושלשים
 וחמשה אומרים זכאי - דנים אלו כנגד אלו, עד שיראה
 אחד מהן דברי חברו ומזכין אותו או מחזיקין אותו. ואם
 לא ראה - גדול שבדינים אומר: נדקן הדין! ופוטרינ
 אותו. שלשים וחמשה אומרים חב, ושלשים וחמשה
 אומרים זכאי, ואחד אומר אני יודע - פוטרינ אותו.
 ארבעה ושלשים אומרים זכאי, וששה ושלשים אומרים

יום רביעי ט"ו שבט ה'תשע"ב

פרק עשירי

חב, ואחד אומר אני יודע - חב, שהרי רבו המחזיקין
 שנים.
 ג. בית דין הגדול שקבא להם מחלקת, בין בדיני נפשות
 בין בדיני ממונות בין בדיני תורה - אין מוסיפין עליהן,
 אלא דנין אלו כנגד אלו, והולכין אחר הרב שלהן. ואם
 בדין אחד מן הנדרגין נחלקו - דנין אלו כנגד אלו, עד
 שיפטרנה או יתחב.
 יום רביעי ט"ו שבט ה'תשע"ב
 פרק עשירי
 א. אחד מן הדנים בדיני נפשות שהיה מן המזכין או מן
 המחזיקין, לא מפני שאמר דבר הנראה לו בדעתו, אלא נטה
 אחר דברי חברו - הרי זה עובר בלא תעשה. ועל זה נאמר:
 ולא תענה על רב לנטת. מפי השמועה למדו, שלא תאמר
 בשעת מנין: די שאהיה כאיש פלוני! אלא אמר מה
 שלפניי.
 ב. ובכלל לאו זה: שלא יחזר המלמד זכות בדיני נפשות
 ללמד חובה, שנאמר: לא תענה על רב לנטת. במה דברים
 אמורים? בשעת משא ומתן: אבל בשעת גמר דין - יש
 למלמד זכות לחזר ולהתמנות עם המחזיקים.
 ג. תלמיד שהיה מזכיה¹⁰ ומת¹¹ - רואין אותו כאלו הוא
 מזכה במקומי.¹²
 ד. אמר אחד: יש לי ללמד עליו זכות, ונשתתק¹³ או מת
 קדם שללמד זכות ויאמר מאי זה טעם מזכה - הרי הוא
 כמי שאינו.¹⁴
 ה. שנים שאמרו טעם אחד, אפלו משני מקראות - אין
 נמנין אלא כאחד.¹⁵
 ו. ומפי השמועה למדו, שאין מתחילין בדיני נפשות מן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) סנהדרין שראו כולם לחובה - פטור. סנהדרי קטנה שנחלקו בדיני נפשות, ואחד אומר: אני יודע. סנהדרי גדולה שנחלקו בדיני נפשות, שלשים וחמישה מזכים, ושלשים ושישה מחייבים, איך חותכים את הדין. 1) דיין הנוטה אחר דברי חברו, לא על פי טעם עצמו. האיסור ללמד חובה בדיני נפשות, אחרי שלימד זכות מתחילה. מה מותר לתלמיד לענות בדיני נפשות. בית דין שטעה בדיני נפשות ורוצה לסתור את דינו. 2) לנטות אחר דעת אחרים. 3) שקיבלו חכמינו איש מפי איש. 4) מניין הדיעות לאן נוטה הרוב. 5) תוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ד "לנטות אחרי רבים - שלא תאמר בשעת הדין דיו לעבד שיהא כרבו, אמור מה שבדעתך". ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ז אמרו: "לא תענה אפילו אחר מאה" והכוונה כנ"ל כמבואר ב"מראה הפנים" שם. ורבינו בספר המצוות לא תעשה רפג מביא זה בשם המכילתא, והוא במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי לפסוק זה. 6) לנטות מדעתך הראשונה (רדב"ז). ומקור הדרש במכילתא פרשת משפטים: "אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות" ומפרש רבינו, שהכוונה, אחר שלימד זכות לא ילמד חובה (מראה הפנים לירושלמי סנהדרין פרק ד, הלכה ז), והשווה ספר המצוות שם. ורש"י לסנהדרין לב, א אומר: סברה היא, שהרי אמרה תורה (במדבר לה, כה) "הוצילו העדה". 7) מתוך שאתה אומר לו שלא לחזור, הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו ושמה ימצא ראיות נכונות (רש"י שם). 8) שחישב כבר הכל, ועכשיו ראה שטעה (סנהדרין לו, א וברש"י). 9) היושב כמתמחה לפני שורות הדיינים, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ז. 10) שהוציא דבריו וטעמו לאור. 11) טרם שעמדו למניין. 12) שם מג, א "רואים אותו כאילו הוא חי ועומד במקומו". ומכאן, שאם היה מחייב ומת אינו כלום, נמצא המת המזכה מצטרף עם המזכים, והמת המחייב אינו מצטרף עם המחייבים (רדב"ז). 13) נאלם. 14) סנהדרין שם. 15) שם לר, א, שנאמר (תהלים סב, יב) "אחת דיבר אלוקים, שתיים זו שמעתי - מקרא אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות" ומפרש רש"י: לא נכתבו שני מקראות לטעם אחד, ובוודאי אחד מהם (=מהדיינים) טועה. ואין צריך לומר אם שניהם אמרו טעם ממקרא אחד שאין נמנים אלא כאחד (כסף משנה). ובש"ך לחושן משפט כה, סעיף קטן יט, סובר שיש טעות בנוסח שלפנינו והגירסה הנכונה היא: "שניים שאמרו טעם אחד משני מקראות" וכו', ותיבת אפילו איננה. ולדבריו אין צורך שיהיו ל"ו טעמים לכל פסק דין,

פרק אחד עשר

1 הגדול¹⁶. שָׁמָּא יִסְמְכוּ הַשָּׂאֵר עַל דַּעְתּוֹ, וְלֹא יֵרָאוּ עֲצָמָן
2 כְּדֹאִין¹⁷ לַחֲלֹק עָלָיו¹⁸. אֲלֹא יֵאמַר כָּל אֶחָד¹⁹ דְּבַר הַנִּרְאָה
3 לוֹ בְּדַעְתּוֹ.
4 ז. וְכֵן אֵין פּוֹתְחִין²⁰ בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת לַחֻכָּה, אֲלֹא לְזִכּוֹת.
5 פִּיּוּצָד? אֲמִירִים לָזֶה שִׁחְטָא: אִם לֹא עֲשִׂיתָ דְּבַר זֶה שֶׁהָעִידוּ
6 בּוֹ עֲלֶיךָ - אֵל תִּירָא מִדְּבָרֵיהֶם²¹.
7 ח. אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד
8 עָלַי חֻכָּה - מִשְׁתָּקִין אוֹתוֹ²². אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלַי זִכּוֹת
9 - מִעֲלִין אוֹתוֹ עִמָּה לְסַנְהֶדְרִין²³. אִם יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְּרֵי -
10 שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹרֵד מִשֵּׁם לְעוֹלָם; וְאִם אֵין מִמֶּשׁ בְּדַבְּרֵי
11 - אֵינוֹ יוֹרֵד מִשֵּׁם כָּל הַיּוֹם כְּלוּל²⁴. אָפְלוֹ אָמַר הַנֶּדוּן עֲצָמוֹ:
12 יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עֲצָמֵי זִכּוֹת - שׁוֹמְעִין לוֹ²⁵ וְעוֹלָה לְמַנְיָן²⁶;
13 וְהוּא שִׁיחֶיהָ מִמֶּשׁ בְּדַבְּרֵי.
14 ט. בֵּית דִּין שִׁטְעוּ בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת וְחִיבּוּ אֶת הַפֶּטוּר וְגִמְרוּ
15 דִּינוֹ לַחֻכָּה, וְנִרְאָה לָהֶם הַטַּעַם שֶׁיִּסְתְּרוּ בּוֹ אֶת דִּינוֹ כְּדִי
16 לְזַכּוֹתוֹ - סוֹתְרִין, וְחוֹזְרִין וְדִנִּין אוֹתוֹ²⁷. אָבָל אִם טַעַם וּפֶטוּר
17 אֶת הַמִּחְיֶב הִרְיָה - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ, וְאֵין מִחְזְרִין
18 אוֹתוֹ²⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמִירִים²⁹? בְּשִׁטְעוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵין
19 הַצְדוּקִין³⁰ מוֹדִין בּוֹ³¹; אָבָל אִם טַעַם בְּדָבָר שֶׁהַצְדוּקִין
20 מוֹדִין בּוֹ³² - מִחְזְרִין אוֹתוֹ לַחֻכָּה³³. פִּיּוּצָד? אָמְרוּ: הֵבָא
21 עַל הַעֲרֻהָ³⁴ שְׁלֹא בְּדַרְכָּהָ³⁵ - פֶּטוּר, וּפֶטְרוּהוּ - מִחְזְרִין
22 אוֹתוֹ וּמִמִּיתִין אוֹתוֹ³⁶; אָבָל אִם אָמְרוּ: הִמְעָרָה³⁷ שְׁלֹא
23 בְּדַרְכָּהָ - פֶּטוּר, וּפֶטְרוּהוּ - אֵין מִחְזְרִין אוֹתוֹ³⁸. וְכֵן כָּל
24 פִּיּוּצָא בְּזֶה.

25 א. מֶה בֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נִפְשׁוֹת? דִּינֵי מְמוֹנוֹת -
26 בְּשִׁלְשָׁה; דִּינֵי נִפְשׁוֹת - בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. דִּינֵי מְמוֹנוֹת -
27 פּוֹתְחִין בֵּין לְזִכּוֹת בֵּין לַחֻכָּה; דִּינֵי נִפְשׁוֹת - פּוֹתְחִין
28 לְזִכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאֵין פּוֹתְחִין לַחֻכָּה. דִּינֵי מְמוֹנוֹת -
29 מִטֵּין עַל פִּי אֶחָד בֵּין לְזִכּוֹת בֵּין לַחֻכָּה; דִּינֵי נִפְשׁוֹת -
30 מִטֵּין עַל פִּי אֶחָד לְזִכּוֹת, וְעַל פִּי שְׁנַיִם לַחֻכָּה. דִּינֵי מְמוֹנוֹת
31 - מִחְזְרִין בֵּין לְזִכּוֹת בֵּין לַחֻכָּה; וְדִינֵי נִפְשׁוֹת - מִחְזְרִין
32 לְזִכּוֹת, וְאֵין מִחְזְרִין לַחֻכָּה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. דִּינֵי מְמוֹנוֹת -
33 הַכֹּל רְאוּיָן לְלַמֵּד זִכּוֹת אוֹ חֻכָּה, בֵּין הַדִּינִים בֵּין
34 הַתַּלְמִידִים; וְדִינֵי נִפְשׁוֹת - הַכֹּל מְלַמְּדִין זִכּוֹת, וְאָפְלוּ
35 הַתַּלְמִידִים, וְאֵין מְלַמְּדִין חֻכָּה אֲלֹא הַדִּינִים. דִּינֵי מְמוֹנוֹת -
36 הַדִּין הַמְלַמֵּד חֻכָּה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד זִכּוֹת, וְהַמְלַמֵּד זִכּוֹת חוֹזֵר
37 וּמְלַמֵּד חֻכָּה; דִּינֵי נִפְשׁוֹת - הַמְלַמֵּד חֻכָּה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד
38 זִכּוֹת, אָבָל הַמְלַמֵּד זִכּוֹת אֵינוֹ יָכוֹל לְחֹזֵר וּלְלַמֵּד חֻכָּה, אֲלֹא
39 בְּשִׁעֲטָה גָמֵר דִּין יֵשׁ לוֹ לְחֹזֵר וּלְהַמְנוֹת עִם הַמִּחְיָבִין, כְּמוֹ
40 שֶׁבִּאֲרָנוּ. דִּינֵי מְמוֹנוֹת - דִּנִּין בִּיּוֹם וְגוֹמְרִין בְּלֵילָה; דִּינֵי
41 נִפְשׁוֹת - דִּנִּין בִּיּוֹם וְגוֹמְרִין בִּיּוֹם. דִּינֵי מְמוֹנוֹת - גּוֹמְרִין בּוֹ
42 בִּיּוֹם בֵּין לְזִכּוֹת בֵּין לַחֻכָּה; דִּינֵי נִפְשׁוֹת - גּוֹמְרִין בּוֹ בִּיּוֹם
43 לְזִכּוֹת, וּבִיּוֹם שְׁלֹאֲחֶרֶץ לַחֻכָּה.
44 ב. לְפִיכָּךְ אֵין דִּנִּין דִּינֵי נִפְשׁוֹת לֹא עָרֵב שִׁבְתָּ וְלֹא עָרֵב יוֹם
45 טוֹב; שָׁמָּא יִתְחַיֵּב, וְאֵי אֶפְשָׁר לְהַרְגוֹ לְמַחֵר, וְאִסּוּר לְעַנּוֹת
46 אֶת דִּינוֹ וּלְהַנִּיחוֹ אַחֵר הַשִּׁבְתָּ. אֲלֹא אוֹסְרִין אוֹתוֹ עַד אֶחָד
47 בְּשִׁבְתָּ, וּמִתְחִילִין בְּדִינוֹ.
48

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

וכי יעלה על הדעת, אם יאמר אחד, פלוני חייב מיתה, שעבר על לא תרצח, וכן השני, וגם השלישי יאמר כמותו, שלא יהרגוהו? וודאי שיחייבוהו, למרות שרובם דנוהו מכוח אותו פסוק. ולא נתכווין רבינו אלא לומר, שאם שניים אמרו אותו טעם משני מקראות, וודאי אחד מהם טעה, ואינם נמנים אלא אחד, וכאמור לעיל בשם רש"י. (16) אלא מן הקטנים שבהם. (17) בכתב יד התימנים: כדאי. (18) שם לו, א, שנאמר לא תענה על רב (=רב חסר יו"ד כחוב), לא תענה על רב, כלומר הגדול, שלא תחלוק על המופלא של בית דין. וסובר רבינו, שאין הכוונה, שאסור לענות אחרי הגדול, שהרי להיפך, אסור לו לשנות, כמבואר בסמוך הלכה ח, אלא כוונת הכתוב, שראוי לעשות בסדר כזה, שלא יצריכו לענות אחרי הגדול, שמא יתביישו ממנו ולא ירצו לחלוק עליו (לחם משנה). וראה בספר המצוות לא תעשה רפג, שכל זה הוא איסור לאו. (19) לפני שיפתח הגדול. והשווה לקמן פרק י"א, הלכה ו. (20) מתחילים במשא ומתן. (21) שם לב, ב, שכן מצינו בתורה (במדבר ה, יט) "והשביע אותה הכהן ואמר... אם לא שכב איש אותך... הינני ממי המרים" (=תחילת התנאי לזכות) - מכאן שפותרים בדיני נפשות תחילה לזכות. (22) שם מ, א, שנאמר (שם לה, ל) "ועד אחד לא יענה בנפש למות" (סנהדרין לד, א). ולענין דיני ממונות ראה לקמן פרק י"א, הלכה א. (23) שם, וכמו שדרשו שם: "למות אינו עונה אבל לזכות עונה". (24) שם מב, א, "כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו" ומפרש רש"י: שאם יורידוהו היום לעין כל, בושה היא לו. (25) שם מ, א. (26) דבר זה קשה להולמו, שהרי אדם קרוב הוא אצל עצמו ואין יעלה למניין הדיינים, ובהגהות הרש"ש לסנהדרין שם החליט, שיש כאן טעות סופר, וזה שייך למשפט הקודם העוסק באחד מן התלמידים, ושם צריך להיות: "שומעים לו ועולה למניין" וכו'. ויש להעיר, שרבינו לא מנה כאן ולא לקמן פרק י"א, שעדי דיני נפשות אינם ראויים ללמד לא זכות ולא חובה, כמבואר שם לד, א, ואולי סמך על מה שיכתוב דין זה לקמן הלכות עדות פרק ה, הלכה ח. ראה בבאורנו שם. (27) שם לג, ב, שנאמר (שמות כג, ז) "ונקי...אל תהרגו" ומפרש רש"י: נקי מן החטא ואף על פי שנתחייב בדין. (28) שם, שנאמר: "וצדיק אל תהרגו" ומפרש רש"י: שנצטדק בדין אף על פי שאינו נקי. (29) שאין מחזירים אותו. (30) הכופרים בתורה שבעל פה. (31) כגון, שטעו בדבר המפורש במשנה או בדברי האמוראים. (32) המפורש בתורה. (33) שהרי כל אדם יודע, שזוהי טעות, והוראתם - אינה הוראה. (34) אשה האסורה לו, כלשון הכתוב (ויקרא יח, ו) "לא תקרבו לגלות ערווה". (35) שלא במקום בתוליה. (36) שדבר זה מפורש בתורה (שם כ, יג), "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (סנהדרין עד, א). ודבר זה גם הצדוקים מודים בו, כמבואר בהוריות ד, א. (37) הכנסת ראש העטרה בלבד, כלשון הכתוב: את מקורה הערה (מלשון רבינו הלכות איסורי ביאה פרק א, הלכה י). (38) שדבר זה אין הצדוקים מודים בו, והם סוברים: כדרכה - חייב אפילו בהעראה: שלא כדרכה - אינו חייב אלא בגמר ביאה, שהיא הכנסת כל האבר, כמבואר בהוריות שם (סנהדרין לג, ב) וכפירוש התוספות דיבור המתחיל (שטעה). (1) ההבדלים הדיוניים בין דיני ממונות לדיני נפשות. דרכי הדיונים במסית. השתתפות האב עם בנו במהלך הדיון. כשרות

1 ג. דיני ממונות, אף על פי שדינין אותן בכל יום מן התורה, שגאמר: וּשְׁפֹטוּ אֶת הָעָם בְּכָל יוֹם, מִדְּבָרֵיהֶם לְמַדּוּ שְׁאִין
2 דנין בְּעֶרֶב שָׁבָת.

3 ד. אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות -
4 הדינים האלו שונים בהן, אלא שהמלקיות בשלשה. ואין
5 אחד מהן בשור הנסקל, חוץ מדבר אחד: שדינו בעשרים
6 ושלשה.

7 ה. המסית - אין דיניו כשאר דיני נפשות: מכמנין לו את
8 העדים, ואינו צריך התראה כשאר הנהרגין. ואם יצא מבית
9 דין ופאי, ואמר אחד: יש לי ללמד עליו חובה - מחזירין
10 אותו. יצא חֵבֵב, ואמר אחד: יש לי ללמד עליו זכות - אין
11 מחזירין אותו. ואין טוענין למסית. ומושיבין בדינו וכן
12 וסריס ומי שאין לו בנים, כדי שלא ירחמו עליו.
13 שהאכזריות על אלו שמטעין את העם אחרי ההכל -
14 רחמים הוא בעולם; שגאמר: למען ישוב יי מחרון אפו
15 ונתן לך רחמים.

16 ו. דיני ממונות, וכן השמאות והטהרות - מתחילין מן
17 הגדול שבדינים, ושומעין את דבריו; ודיני נפשות -
18 מתחילין מן הצד, ואין שומעין דברי הגדול אלא באחרונה.
19 ז. דיני ממונות, וכן השמאות וכן הטהרות - האב ובנו הרב
20 ותלמידו מונין אותן בשנים; ודיני נפשות ומכות, וקדוש
21 החדש ועבור השנה - אב ובנו או הרב ותלמידו מונין אותן
22 באחד.

23 ח. זה שאנו מונין האב עם הבן בין באחד בין בשנים,
24 כגון שהיה האחד מהן בסנהדרין, והשני היה מן התלמידים
25 שאמר: יש לי ללמד זכות או חובה. שומעין דבריו,
26 ונושאין ונותנין עמו, ונמנין עמו.

27 ט. ובשעת גמר דין - אין גומרין את הדין בקרובים;
28 שהדינין הקרובים פסולין לדין, כמו שיתבאר.

29 י. תלמיד שהיה חכם ומבין, והיה מחסר קבלה - הרי רבו
30 מוסר לו הקבלה שהוא צריך לה בדין זה, והוא דן עמו
31 בדיני נפשות.

32 יא. הכל כשרים לדון דיני ממונות, אפלו גר; והוא שתהיה
33 אמו מישראל. וגר דן את חברו הגר, אף על פי שאין אמו
34 מישראל. וכן הממון והסומא באחת מעיניו - כשר לדון
35 דיני ממונות. אבל בדיני נפשות - אין דנין אותן אלא
36 כהנים לויים וישראלים המשיאין לכהנה, ולא יהיה אחד
37 מהן סומא אפלו באחת מעיניו, כמו שבארנו.

פרק שנים עשר

38 א. כיצד דנין דיני נפשות? כשיבואו עדים לבית דין
39 ואומרים: ראינו פלוני זה שעבר עברה פלונית - אומרין
40 להן: מכירין אתם אותו? התריתם בו? אם אמרו: אין אנו

41 מכירין אותו, או נסתפק לנו, או שלא התרו בו - הרי זה
42 פטור.

43 ב. אחד תלמיד חכם ואחד עם הארץ צריך התראה; שלא
44 נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמא שוגג
45 היה. וכיצד מתרין בו? אומרין לו: פרש, או אל תעשה, שזו
46 עברה היא, ותיב אתה עליה מיתת בית דין או מלקות. אם
47 פרש - פטור. וכן אם שתק או הרפין בראשו - פטור. ואפלו
48 אמר: יודע אני - פטור. עד שיתיר עצמו למיתה ויאמר: על
49 מנת פן אני עושה, ואחר כך יהרג. וצריך שיגבר ויעשה תכף
50 להתראה בתוך כדי דבור; אבל אחר כדי דבור - צריך
51 התראה אחרת. ובין שהתרה בו אחד מן העדים ובין
52 שהתרה בו אחר בפני עדים, אפלו אשה או עבד, אפלו שמע
53 קול המתה ולא ראהו, ואפלו התרה בעצמו - הרי זה נהרג.
54 ג. אמרו העדים: היתה לו התראה ומכירין אנו אותו -
55 מאימין בית דין עליהן. וכיצד מאימין על עסקי נפשות?
56 אומרים להן: שמא תאמרו מאמך ומשמועה, עד מפי עד,
57 מפי אדם נאמן שמעתם? או שמא אין אתם יודעים שסופנו
58 לבדק אתכם בדרישה וחקירה? הווי יודעים, שלא בדיני
59 ממונות דיני נפשות. דיני ממונות - אדם נותן ממונו
60 ומתכפר לו; דיני נפשות - דמו ודם ורעו תלויין בו עד סוף
61 כל העולם. שהרי בקין נאמר: קול דמי אחיך צעקים - דמו
62 ודם ורעו. לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמד: שכל
63 המאבד נפש אחת מן העולם - מעלין עליו כאלו אבד
64 עולם מלא; וכל המקים נפש אחת בעולם - מעלין עליו
65 כאלו קים עולם מלא. הרי כל באי עולם בצורת אדם
66 הראשון הם נבראים, ואין פני כל אחד מהן דומין לפני
67 חברו. לפיכך, כל אחד ואחד יכול לומר: בשבילי נברא
68 העולם. שמא תאמרו: מה לנו ולצרה זו? הלא כבר נאמר:
69 והוא עד או ראה או ידע. או שמא תאמרו: מה לנו לחוב
70 בדמו של זה? והלא כבר נאמר: ובאבד רשעים רנה. אם
71 עמדו בדבריהן - מכניסין את הגדול שבעדים ובדקים
72 אותו בדרישה וחקירה, כמו שיתבאר בהלכות עדות. אם
73 נמצאת עדותו מכוננת - מכניסין את השני ובדקין אותו
74 בראשון. אפלו היו מאה עדים - ובדקין כל אחד ואחד
75 בדרישה וחקירה. נמצאו דברי כל העדים מכונים - פותחין
76 לזכות, כמו שבארנו, ואומרים: אם לא חטאת - אל תירא
77 מדבריהם. ודנין אותו. אם מצאו לו זכות - פטרוהו; ואם
78 לא מצאו לו זכות - אוסרין אותו עד למחר. ובו פיום
79 מזדגגין הסנהדרין זוגות זוגות לעין בדינו. וממעיטין
80 במאכל ואין שותין יין כל אותו היום. ונושאין בדבר כל
81 הלילה כל אחד ואחד עם זוג שלו או עם עצמו בביתו.
82 ולמחרת משכימין לבית דין. המזפה אומר: אני הוא
83 המזפה, ומזפה אני במקומי; והמחייב אומר: אני הוא

פלונית, על שעבר עברה פלונית במקום פלוני בזמן פלוני, 26
 ופלוני ופלוני עדיו. מי שידע לו זכות - יבוא וילמד עליו. 27
 אמר אחד: יש לי ללמד עליו זכות - זה מניף בסודרין, 28
 וזה הרוכב על הסוס רץ ומחזיר את הנדון לבית דין. אם 29
 נמצא לו זכות - פוטרין אותו; ואם לאו - יחזר ויצא 30
 להריגה. אמר הוא בעצמו: יש לי ללמד על עצמי זכות, אף 31
 על פי שאין ממש בדבריו - מחזירין אותו פעם ראשונה 32
 ושניה; שמה מפני הפחד נסתתמו טענותיו, וכשיחזר לבית 33
 דין - תתלשב דעתו ויאמר טעם. החזירוהו ולא נמצא ממש 34
 בדבריו - מוציאין אותו פעם שלישית. אמר בפלשית: יש 35
 לי ללמד על עצמי זכות, אם יש ממש בדבריו¹⁰ - מחזירין 36
 אותו אפלו כמה פעמים. לפיכך¹¹ מוסרין לו שני תלמידי 37
 חכמים¹² ששומעין דבריו בדרך. אם יש ממש בדבריו - 38
 מחזירין אותו; ואם לאו - אין מחזירין אותו. אם לא נמצא 39
 לו זכות - מוציאין אותו. ועדיו הם ההורגין אותו בכל מיתה 40
 שיתחייב בה¹³. ורוצח שלא הרגוהו עדיו - חייבין להמיתו 41
 ביד כל אדם¹⁴. רחוק ממקום ההריגה כעשר אמות¹⁵ 42
 אומרים לו: התודה¹⁶! שכן דרך כל המומתין מתודין. וכל 43
 המתודה - יש לו חלק לעולם הבא¹⁷. אם אינו יודע 44
 להתודות - אומרים לו: אמר: תהא מיתתי כפרה על כל 45
 עונותי. אפלו ידע בעצמו ששקר העידו עליו, כף הוא 46
 מתודה¹⁸.

ב. ואחר שמתודה משקין אותו קרט¹⁹ של לבונה²⁰ בכוס 48
 של זין, כדי שתטריף דעתו עליו²¹ וישתפר, ואחר כך יתרג 49
 במיתה שהוא חייב בה²². 50
 ג. זה היין והלבונה, והאכין שישקל בה הנסקל²³, 51
 והסין שיהרג בו הנגרג²⁴, והסודר שחונקין בו 52

המחייב, ומחייב אני במקומי, או תזרתי בי ואני מזכה. ואם 1
 טעו בדבר ולא ידעו מי הם שחייבו או זכו מטעם אחד, 2
 שאינן נחשבים אלא כאחד כמו שבארנו - הרי סופרי הדינין 3
 מזכירין אותן, שהרי כותבין טעם של כל אחד ואחד. 4
 ומתחילין בדינו. אם מצאו לו זכות - פטרוהו; ואם הערכו 5
 להוסיף - מוסיפין. רבו המחייבין ונתחייב - מוציאין אותו 6
 להרגו. ומקום שהורגין בו בית דין היה חוץ לבית דין 7
 ורחוק מבית דין, שנאמר: הוצא את המקלל אל מחוץ 8
 למחנה. ויראה לי, שהיה רחוק כמו ששה מילין, כמו 9
 שהיה בין בית דינו של משה רבנו, שהיה לפני פתח אהל 10
 מועד, ובין מחנה ישראל.

ד. משנגמר דינו אין משהין אותו, אלא יתרג ביומו. אפלו 12
 היתה עברה - אין ממתינין לה עד שתלד. ומפני אותה כנגד 13
 בית ההריון עד שיםמות הנולד תחלה. אבל אם ישבה על 14
 המשבר - ממתינין לה עד שתלד. וכל אשה שתתרג - מתה 15
 להנות בשערה.

ה. מי שיצא להרג והיה זכוח זכות - אין הורגין אותו עד 17
 שפזין עליו מדם חטאתו ואשמו. ואם נגמר דינו ועדיין לא 18
 נשחט הזבח - אין ממתינין לו עד שיקריבו עליו קרבנו, 19
 שאין מעניין את דינו.

יום חמישי ט"ז שבט ה'תשע"ב

פרק שלשה עשר

א. מי שנגמר דינו למיתה - מוציאין אותו מבית דין, ואחד 23
 עומד על פתח בית דין והסודרין² בידו, והסוס³ רחוק 24
 ממנו⁴. והכרוז⁵ יוצא לפניו: פלוני יוצא להרג במיתה 25

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יצא להיהרג, ונזכר שיש לו ללמד זכות על עצמו. הווידוי של הנידון לפני המתתו. הוצאת גזר דין למיתה בימי חול המועד, 1
 אנינות ואבלות על הרוגי בית דין, כיצד? נגמר דינו בבית דין שבחוץ לארץ וברח לבית דין שבארץ-ישראל. 2) מטפחות להניף 2
 בהן, כמבואר בסמוך. 3) ואדם רוכב עליו, כלשון המשנה שבמשניות (סנהדרין פרק ו, משנה א) "ואדם אחד רוכב הסוס". 3
 בתוך תחום ראייתו, כדי שיוכל לראותו מניף בסודרין. 4) אדם מכריז. כלשון הכתוב (דניאל ג, ד) "וכרוז קרא בחיל". 4
 ביום פלוני ובשעה פלונית, ופלוני ופלוני עדיו, כדי שישמעו אחרים ויבואו להזים את העדים ויאמרו: והלא באותו יום ובאותה 5
 שעה עימנו הייתם במקום פלוני (סנהדרין מג, א). 6) מבית הדין. 7) העומד על הפתח. 8) שיש ממש בדבריו. 9) קצת 10
 ראייה הדומה לזכות. 11) הואיל ובפעם השלישית אין מחזירים עד שיראו אם יש ממש בדבריו. 12) בפעם השלישית, אבל 11
 בפעם הראשונה אין צורך שהיה מוליכיו תלמידי חכמים. כי מתוך שהוא מבוהל ונפחד לא יוכל להטעים את דבריו ולנמקם (שם). 12
 13) ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו". 14) בכתב יד תימן: חייבים בית דין להמיתו ביד וכו' (שם 13
 מה, ב), שנאמר "מות יומת המכה - מכל מקום". אבל בשאר מחזיבי מיתת בית דין אין רשות להרגו אלא עדיו בלבד, ראה לקמן 14
 פרק י"ד, הלכה ח. 15) אבל קרוב לבית ההריגה יותר מזה, יש לחוש שמא תיטרף דעתו ולא יוכל להתודות (רע"ב שם פרק ו, 15
 משנה ב). 16) על כל עוונותיו, הודה עליהם. 17) שם, "שכן מצינו בעין שאמר לו יהושע (יהושע ז, יט) "בני שים נא כבוד 16
 לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה"... ומניין שכיפר לו וידוי? שנאמר (שם כה) "ויאמר יהושע... יעכרך ה' ביום הזה" - היום הזה 17
 אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא". 18) לא כרבי יהודה האומר: אם היה יודע שהוא מזומם (=שעדיו הם זוממים) אומר, 18
 תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי חוץ מזה, אלא כחכמים, שהשיבו לו: "אם כן יהא כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו" (סנהדרין 19
 מג, ב), ויוציא לעז על העדים והדיינים (רש"י). וראוי להעיר שבספר המצוות לרבינו, עשה עג, נאמר: "יכול אף הנהרגים על פי 20
 זוממין? לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש ההיא', כלומר, שאינו חייב להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי שקר", 21
 ונראה, ששם מדבר מדין תורה, וכאן הוא מדברי חכמים (פרי חדש). 19) גרגר קטן. 20) מין שרף חריף, ונזכר בתורה (שמות 22
 ל, לד). 21) ולא ידאג ויתמקמק בשור (סנהדרין מג, א וברש"י). 22) שם, שנאמר (משלי לא, ו) "תנו שכר לאובד ויין למרי 22
 נפש". והשווה מדרש תנחומא פרשת פקודי אות ב "מביאים לו יין טוב וחזק ומשקים אותו, כדי שלא יצטער מן הסקילה". 23
 23) ראה לקמן פרק ט"ו, הלכה א. 24) שם הלכה ד.

1 הנחנק²⁵, והעץ שתולין עליו הנחלה, והסודרין שמינין
2 בקן לפני הרוגי בית דין, והסוס שרץ להצילו - הכל
3 באין משל צבור²⁶. ומי שירצה להתנדב - יבוא
4 ויתנדב²⁷.
5 ד. אין בית דין יוצאין אחר הנחרג²⁸. וכל בית דין שהרגו
6 נפש - אסורים לאכל כל אותו היום. הרי זה בכלל לא
7 תאכלו על הדם²⁹. ואין מכרין הקרובים³⁰ על הרוגי בית
8 דין, משום לא תאכלו על הדם³¹. ודברים אלו אסורין³² ואין
9 בקן מלקות³³.
10 ה. מי שנתחייב מיתה בחלו של מועד³⁴ - מענין בדינו,
11 ואוכלין בית דין ושותין, ואחר כך גומרין את דינו סמוך
12 לשקיעת החמה, והורגין אותו³⁵.
13 ו. הרוגי בית דין - אין מתאכלין עליהן³⁶. ובאין קרוביהן
14 ושואלים את שלום העדים ואת שלום הדנים, להודיע
15 שאין בלבם עליהן כלום, שדין אמת דנו. ואף על פי שאין
16 נוהגין אכלות - הרי הן אוננים³⁷ עליהם; שאין אנינות אלא
17 בלב³⁸.
18 ז. מי שנגמר דינו וברח, ובא לבית דין אחר - אין סותרין
19 את דינו³⁹. אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: מעידין
20 אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני
21 ופלוני עדיו - הרי זה יהרג⁴⁰. במה דברים אמורים⁴¹?
22 ברוצח⁴²; אבל שאר חיי מיתות - עד שיבואו עדיו
23 הראשונים ויעידו שנגמר דינו, ויהרגוהו בידם⁴³. והוא
24 שיעידו בבית דין של עשרים ושלושה⁴⁴.
25 ח. מי שנגמר דינו בבית דין שהיה בחוצה לארץ, וברח
26 לבית דין שבארץ ישראל - סותרין את דינו על כל פנים⁴⁵.
27 ואם היו אותן בית דין עצמן שנגמר דינו בפניהם - אין
28 סותרין את דינו, אף על פי שגמרוהו בחוצה לארץ והם
29 עתה בארץ ישראל⁴⁶.
30 **פרק ארבעה עשר**
31 א. ארבע מיתות נמסרו לבית דין: סקילה, ושרפה, והריגה

32 בסיף, וחנק. סקילה ושרפה - מפרשין הן בתורה; ומפי
33 משה רבנו למדו, שכל מיתה האמורה בתורה סתם - היא
34 חנק, וההרג את חברו - מיתתו בסיף. וכן אנשי עיר
35 הנדחת - מיתתן בסיף.
36 ב. כל מיתה מהם - מצות עשה היא לבית דין להרג בה
37 מי שנתחייב בה. ואין רשות למלך להרג באחת מהן, אלא
38 בסיף בלבד.
39 ג. כל מחייב מיתת בית דין שלא המיתו אותו בית דין -
40 בטלו מצות עשה, ולא עברו על מצות לא תעשה. חוץ מן
41 המכשף, שאם לא המיתוהו - עברו על מצות לא תעשה,
42 שנאמר: מכשפה לא תחיה.
43 ד. סקילה חמורה מן השרפה, ושרפה חמורה מן הסיף,
44 והסיף חמורה מן החנק. וכל מי שנתחייב בשתי מיתות -
45 נדון בחמורה. בין שעבר שתי עברות זו אחר זו, בין שעבר
46 עברה אחת שחייב עליה שתי מיתות. אפלו נגמר דינו
47 לקלה, ואחר כך עבר על החמורה ונגמר דינו - נדון
48 בחמורה.
49 ה. ואחד האיש ואחד האשה דנין אותן בארבע מיתות.
50 ו. כל חייבי מיתות שנתעברו זה בזה - נדון כל אחד מהן
51 בקלה שבהן.
52 ז. מי שנגמר דינו שנתעבר עם שאר העם ולא נודע מי
53 הוא מאלו, או מי שלא נגמר דינו שנתעבר עם מי שנגמר
54 דינו ולא נודע מי הוא - כלן פטורין. לפי שאין גומרין דינו
55 של אדם אלא בפניו.
56 ח. מי שעמד על נפשו ולא יכלו בית דין לאסרו עד
57 שימיתוהו במיתה שהיא חייב בה - הורגין אותו עדיו בכל
58 מיתה שייכולין להמיתו בה, מאחר שנגמר דינו. ואין רשות
59 לשאר העם להמיתו תחלה. לפיכך, אם נקטעה יד העדים
60 - פטור. ואם היו העדים גזמין מתחלה - יהרג ביד אחרים.
61 במה דברים אמורים? בשאר מחייבי מיתות בית דין חוץ
62 מן הרוצח; אבל הורג נפש שנגמר דינו - רודפין אחריו
63 בכל דבר ובכד כל אדם עד שממיתין אותו.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(25) שם הלכה ה. (26) סנהדרין מג, א. (27) כמו שאמרו שם: "נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן". (28) שם
מב, ב, כדי שלא יראו בית דין רוצחים. (29) שם סג, א. (30) האבלים, שאסור להם לאכול סעודה ראשונה משל עצמם, אלא
אחרים מברים ומאכילים להם, ראה הלכות אבל פרק י"ד הלכה ט. (31) על הנרצח, על מחוייבי בית דין שנהרגים על עונש,
שלא ינהגו בהם כבוד, משום כפרה (רש"י לסנהדרין שם). (32) מן התורה. (33) שם, שאין לוקים על לאו שבכללות, לאו אחד
שכולל עניינים הרבה, וכמבואר לקמן פרק י"ח, הלכה ג, והשווה ספר המצוות לרבינו הכלל התשיעי. (34) שאסור לצום בו משום
מניעת שמחת יום טוב. (35) מועד קטן יד, ב. (36) כדי שיהא ביונים כפרה להם (סנהדרין מו, ב וברש"י). ורבינו בפירושו
למשנה שם אומר: שאין ראוי להתאבל על הרוגי בית דין, לפי שאין עוונותיהם מכופרים עד שיתעכל הבשר, והאבילות אין חיובה
אלא כשסותמים הקבר, והואיל ונדחתה תידחה. והשווה לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. (37) מצטרעים. (38) ואין זה כבוד
להרוג, ואין כפרתו נמנעת בכך (רש"י שם). (39) לחזור ולישא וליתן אולי יזכה. (40) משנה במכות ז, א. (41) שאין צורך
בביאת עדיו הראשונים. (42) שנאמר בו (במדבר לה, כא) "מות יומת המכה רוצח הוא" - מות יומת מכל מקום, ואפילו שלא על
ידי עדיו הראשונים (סנהדרין מה, ב). (43) ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו" (שם), וראה לקמן פרק
י"ד הלכה ה בביאורו. (44) כי אין דיני נפשות נחתכים אלא בבית דין של כ"ג, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ב. והואיל ובעדותם
זו ייהרג הנאשם, אין מקבלים עדות זו אלא בית דין של כ"ג. (45) אפילו כשבאו עדיו הראשונים (מכות ז, א) "משום זכותה של
ארץ ישראל" - אלי תועיל למצוא לו פתח של זכות (רש"י). (46) שם. כיוון שגמרו דינו לחובה, שוב לא יראו לו זכות, אלא יושיבו
בית דין אחר לרונו שנית. (1) ארבע מיתות המסורות לבית דין. נגמר דינו למות ונתערב עם שאר העם ולא נודע מיהו. מקום הקבורה

מדיחיה זו - מגביהין העדים אכן שהיתה מנחת שם, משא
שני בני אדם, והעד השני מרפה את ידו ומשליף האבן על
לבו. אם מת בו - יצא, ואם לאו - גימיתו בכל ישראל.
שנאמר: יד העדים תהיה בו כראשנה להמיתו, ויד כל העם
באחריה.

ב. עובד עבודה זרה - אין סוקלין אותו אלא על שער
שעבד בו. ואם היתה עיר שרפה עובדי כוכבים - סוקלין
אותו על פתח בית דין. ודבר זה קבלה מפי השמועה: אל
שעריך - זה שער שעבד בו, ולא שנגמר דינו בו.

ג. מצות הנשרפין: היו משקעין אותו בזבל עד ארכבותיו,
ונותנים סודר קשה לתוף הרף וכורכין על צנארו. ושני עדיו
- זה מושף אצלו, וזה מושף אצלו, עד שהוא פותח את
פיו. ומתכים את הבדיל ואת העופרת וכיוצא בהן, והוא
זורק לתוף פיו, והיא יורדת ושורפת את בני מעיו.

ד. מצות הנהרגין: מתזין את ראשו בספי, בדרך
שהמלכים עושים.

ה. מצות הנחנקין: משקעין את המחזיק בזבל עד
ארכבותיו, ונותנין סודר קשה לתוף הרף וכורכין על צנארו.
זה מושף אצלו, וזה מושף אצלו, עד שתצא נפשו.

ו. מצות עשה לתלות את המגדף ועובד עבודת כוכבים.
שנאמר: כי קללת אלהים תלוי - הרי מגדף אמור. ובעובד
עבודת כוכבים נאמר: את יי הוא מגדף. והאיש נתלה, ואין
האשה נתלית. שנאמר: כי יהיה באיש חטא משפט מות
והומת ותלית אותו.

ז. ביצד מצות הנחלין? אחר שסוקלין אותו משקעין את
הקורה בארץ, ועץ יוצא ממנה, ומקיפין שתי ידיו זו לזו,
ותולהו סמוך לשקיעת החמה, ומתירין אותו מיד. ואם לן -
עוברין עליו בלא תעשה, שנאמר: לא תלין נבלתו על העץ.

ח. ומצות עשה לקבר את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה.
שנאמר: כי קבור תקברנו ביום ההוא. ולא הרוגי בית דין
בלבד, אלא כל המלין את מתו - עובר עליו בלא תעשה.

ט. אין תולין על אילן המחבר לקרקע, אלא על התלוש,
כדי שלא יהא מחסר קציצה. שהעץ שנתלה עליו נקבר
עמו, שלא יהא לו זכרון רע ויאמרו: זה העץ שנתלה עליו
פלוגי. וכן האבן שנסקל בה, והסוף שנהרג בו הנהרג,
והסודרין שחונקין בהן - הכל נקברים בתפישת הנהרג,
אבל לא בקבר עצמו.

י. כל הנסקלין שבתורה שמונה עשר, ואלו הן: הכא על
האם, ועל אשת אב, ועל פלתו, ועל נערה המארסה, ועל
הזכור. והשוכב עם בהמה. והאשה המביאה את הבהמה
עליה. והמגדף. ועובד עבודת כוכבים. והנותן מזרעו למלך.

ט. כל הרוגי בית דין - אין קוברין אותן בקברי אבותיהם
בכלל ישראל, אלא שני קברות מתקנין להן בית דין: אחד
לנסקלין ולנשרפין, ואחד לנהרגין ולנחנקין. ודבר זה הלכה
מפי השמועה. נתאכל הבשר - היו מלקטין את העצמות
וקוברין אותן בקברות אבותיהן. ויש לקרוביהן לעשות להן
ארון ותכריכין.

י. צריכין בית דין להתישב בדיני נפשות ולהמתין, ולא
יאיצו. וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים - הרי אלו
חבלין. אף על פי כן, אם ארע להם להרג בכל יום ויום
- הורגין. אבל אין דנין לעולם שנים ביום אחד, אלא דנין
זה היום והשני למחר. היו שניהם בעברה אחת ומיתה
אחת, כגון נואף עם נואפת - דנין שניהם ביום אחד.
לפיכך, אם היה הנואף בועל בת כהן, הואיל והוא כהן
והיא בשרפה - אין הורגין שניהם ביום אחד.

יא. אין דנין דיני נפשות אלא בפני הבית. והוא שיהיה
בית דין הגדול שם בלשפה שבמקדש. שנאמר בזמן ממרא:
לבלתי שמע אל הכהן וגומר. ומפי השמועה למדו, שבזמן
שיש כהן מקריב על גבי המזבח - יש דיני נפשות. והוא
שיהיה בית דין הגדול במקומו.

יב. בתחלה, כשנבנה בית המקדש, היו בית דין הגדול
יושבין בלשפת הגזית שהיתה בעזרת ישראל. והמקום
שהיו יושבין בו - חל היה, שאין ישיבה בעזרה אלא
למלכי בית דוד. וכשנתקלקלה השורה, גלו ממקום למקום.
ולעשרה מקומות גלו, וסופן לטבריא, ומשם לא עמד בית
דין גדול עד עתה. וקבלה היא, שבטבריא עתידין לחזור
תחלה, ומשם נעתקין למקדש.

יג. ארבעים שנה קדם חרבן בית שני בטלו דיני נפשות
מישראל, אף על פי שהיה המקדש קיים; מפני שגלו
הסנהדרין, ולא היו שם במקומן במקדש.

יד. בזמן שדנין דיני נפשות בארץ ישראל - דנין דיני
נפשות בחוצה לארץ. והוא שיהיה הסנהדרין סמוכין בארץ,
כמו שבארנו. שהסנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ.

פרק חמשה עשר

א. ביצד מצות הנסקלין? רחוק מבית הסקילה ארבע אמות
מפשיטין את המחזיק סקילה בגדיו, ומכסין ערותו מלפניו.
ואין האשה נסקלת ערומה, אלא בחלוק אחד. ובית הסקילה
גבוה שתי קומות. עולה לשם הוא ועדיו, וידיו אסורות.
ואחד מן העדים דוחפו על מתניו מאחוריו, והוא נהפך
ונופל על לבו לארץ. אם מת בה - יצא. שהרי נאמר: סקל
יסקל או ירה יירה. הנה השנה הנסקל שנפל את האבן עליו
עם הנדחף שנפל הוא בעצמו על הארץ. ואם לא מת

1 ובעל אוב. ובעל ידעוני. והמסית. והמדיח. והמכשף.
2 והמחלל את השבת. ומקלל אביו או אמו. וכן סורר ומורה.
3 יא. כל הנשרפין עשרה, ואלו הן: בת כהן שזנתה תחת
4 בעלה. ובא על בתו, ועל בת בתו, ועל בת בנו. ועל בת
5 אשתו, ועל בת בתה, ועל בת בנה. ועל חמותו, ועל אם
6 חמותו, ועל אם חמיו. והוא שפא עליהן בחיי אשתו; אבל
7 לאחר מיתת אשתו - הרי הן בכרת בלבד, בכלל העריות.
8 יב. הנהרגין שנים: הרוצח והנדה.
9 יג. הנהנגין ששה, ואלו הן: הפא על אשת איש. החובל
10 באביו או באמו. וגונב נפש משראל. וזקן ממרא. ונביא
11 השקר. והמתנבא בשם עבודה זרה. נמצאו כל הרוגי בית
12 דין ששה ושלושים.

יום שישי י"ז שבט ה'תשע"ב

פרק ששה עשר

15 א. כשם שמצוה להמית את המחזיק מיתה, כך מצוה עשה
16 להלקות את המחזיק מלקות. שנאמר: והפילו השפט והקהו
17 לפניו. ואף על פי שמלקות בשלשה² - במקום מיתה היא
18 עומדת³.

19 ב. מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה בפני שלשה
20 סמוכין⁴, אבל לא בפני הדייטות.
21 ג. וכל מלקיות שמלקין דיני חוצה לארץ בכל מקום⁵, אינה
22 אלא מכת מרדות⁷.
23 ד. אין אדם לוקה אלא בעדים והתראה⁸. ובודקין העדים
24 בדרשה ובחקירה, בדרך שעושים בדיני נפשות⁹. עבר על
25 לאו שנתק לעשה¹⁰, והתרו בו ואמרו לו: אל תעשה דבר
26 זה, שאם תעשנו ולא תקים עשה שבו¹¹ - תלקה, ועבר
27 ולא קים העשה - הרי זה לוקה¹². אף על פי שהתראה
28 בספק היא¹³, שאם יקים - יפטר, התראה ספק התראה
29 היא¹⁴.
30 ה. עבר עברה שיש בה מלקות ומיתת בית דין כאחת, כגון
31 ששחט אותו ואת בנו לעבודה זרה¹⁵ אם התרו בו למיתה
32 - סוקלין אותו ואינו לוקה, שהרי נתחייב בדין גדול מזה¹⁶; ו
33 ואם התרו בו למלקות בלבד - לוקה¹⁷.
34 ו. אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה¹⁸; אבל
35 האסור עצמו - בעד אחד יחזק. כיצד? אמר עד אחד: חלב
36 פליות הוא זה¹⁹, כלאי הכפרים²⁰ הם פרות אלו, גרושה או
37 זונה אשה זו²¹, ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו²² -
38 הרי זה לוקה, אף על פי שעקר האסור בעד אחד²³. במה

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) ביאור מצוות הלקאת מי שמחוייב מלקות. דיני התראת ספק. המתחייב בדין גדול נפטר מדין קטן. שאין צורך בשני עדים להחזקת האיסור למלקות. סדר ההלקאה בפני בית דין. (2) בניגוד לדיני נפשות, שהם בעשרים ושלושה, ראה לעיל פרק ה, הלכה ב, והלכה ד. (3) שהיא צריכה מומחים, עדים והתראה ודרישה וחקירה כדיני נפשות. וכן אמרו (סנהדרין י, א) "מלקות במקום מיתה עומדת" ומפרש רש"י: "כיוון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות, ומיתה זו קנס עליו הכתוב, והרי הוא כאחת מן המיתות". (4) אף על פי שאין בית המקדש קיים, בניגוד לדיני נפשות, שאין דנים אותם אלא בפני הבית, ראה לעיל פרק י"ד, הלכה י"א, ומצינו במכות טז, ב שרב יהודה חייב מלקות בזמנו לאחר שעבר על איסור תורה. (5) שנסמכו בארץ מפי חכמים מוסמכים, כמבואר לעיל פרק ד, הלכה ו, וראה לעיל פרק ה הלכה ד ובביאורנו. (6) שאינם מוסמכים. (7) שאינה שלושם ותשע מלקות, אלא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב לנזיר פרק ד, משנה ג). ובריי"ש תשובה צג כתב: מכת מרדות, היא ל"ט כשל תורה, אלא שאינן חזקות כמותן. וראה ב"מגן אברהם" לאורח חיים תצו סעיף קטן ב, שמרדות היא שלוש עשרה הכאות. מרדות - לשון מרד, שמייסרים אותו על שמרד בדברי חכמים. וראה רש"י חולין קמא, ב דיבור המתחיל: מכת מרדות. (8) כמבואר לעיל פרק י"א, הלכה ד, שהמלקות שווה בזה לדיני נפשות, על פי דברי התלמוד בסנהדרין לג, ב. ובכתובות לב, ב, אמרו: "כאן שלא התרו בו", כלומר, ולפיכך אינו לוקה. (9) שנאמר (ויקרא כד, כב) "משפט אחד יהיה לכם" - מכאן שכל הדינים צריכים דרישה וחקירה (סנהדרין לב, א), והשווה הלכות עדות פרק ג, הלכה ב. (10) שאמרה תורה אם עברת על הלאו, קיים העשה והיפטר, כגון "לא תיקח האם על הבנים" (דברים כב, ו) ואם לקחת: "שלח תשלח את האם" (שם ז). (11) כגון, שתמות האם ולא תוכל לקיים בה: "שלח תשלח". וכל שכן, אם שחט בעצמו האם, שביטל העשה בידיו. (12) מכות טט, ב וכגירסת הרי"ף שם: בדברי רבי יוחנן "קיימו (את העשה) פטור; לא קיימו חייב, כלומר, אף על פי שלא ביטל העשה, כיוון שלא קיימו, לוקה על הלא תעשה", ולפיכך, כל שמתה האם או ברחא מידו, לוקה. (13) בשעה שעבר על הלאו, והתרו בו, אין הדבר ידוע אם יקיים העשה או לא יקיים. (14) מכות שם, וראה ברין לחולין קמא, את הפירוש שמביא בשם "אחרים" (כסף משנה). וכתב הרדב"ז, אף על פי שבכל מקום אין לוקים על התראת ספק, כאן שונה, שבשעה שעבר על הלאו, הרי זה וודאי עבר, והספק אינו אלא ביחס לתיקון העשה, שמא יקיימה, וכל שלא קיים העשה הרי זה לוקה על הלאו, שלגבי זה הוא מותר וודאי. והשווה הלכות שבועות פרק ה, הלכה ב ובביאורנו שם. וראה ביבוע ע"ה ביהודה" מה"ת לאבן העזר עז, שלא נתכווין רבינו לפסוק התראת ספק - שמה התראה, אלא בדיני מלקות, אבל בדיני נפשות - אינה התראה. תדע, שהרי לעיל פרק י"ב כשדן רבינו על התראה בדיני נפשות לא הזכיר כלום מדיני התראת ספק. (15) שחייב מיתה משום עובד עבודה זרה, ומלקות משום איסור אותו ואת בנו, ראה ויקרא כב, כח. (16) והתורה אמרה (מכות כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות (מכות יג, ב). (17) שהרי לא יומת, ולא ייענש אלא על רשעה אחת (חולין פא, ב), והשווה הלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה ז. (18) בשעת העבירה. (19) והרי זה חלב, שאסורו תורה (ויקרא ג, יז) ולוקים עליו. (20) מין ממני התבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע", כלומר, פן תרחק ותאסור שניהם (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ו), והאוכלם לוקה, כמבואר בביאורנו לקמן פרק י"ט, הלכה ד לאו צו. (21) ואסורות לכהן. (22) בכתב יד תימן: שהותרה בו. (23) שכן אמרו (גיטין ב, ב) "עד אחד נאמן באיסורין" (כסף משנה). ומפורש הוא בירושלמי סוטה פרק ו, הלכה ב

19 כח⁴³. ומלקהו שליש מלפניו [על תזוהו⁴⁴] בין ידיו, ושני
20 שלישים מאחוריו: שליש על כתף זה, ושליש על כתף זה⁴⁵.
21 י. המכה אינו עומד ולא יושב, אלא מטה. שנאמר: והפילו
22 השפט⁴⁶ והכהו לפניו - שיהו עיניו של שופט בו, לא
23 שיהיה מבטי בדבר אחר ומכהו⁴⁷. מכאן, שאין מכים שנים
24 כאחד⁴⁸.
25 יא. הגדול שבדינים קורא כל זמן שזה לוקה: אם לא
26 תשמר לעשות, והפלא יי את מפתך. ומתפנן שיגמר
27 הפסוקים עם המלקיות⁴⁹. ואם לא גמר - חוזר לתחלת
28 המקרא, וקורא וחוזר וקורא עד שתגמר כל ההפאה. והשני
29 שבדינים מונה, והשלישי אומר לחזן: הנה! כל זמן שמכה
30 - על פיו הוא מכה⁵⁰.
31 יב. מת תחת ידו - פטור⁵¹. ואם הוסיף רצועה אחת על
32 האמד⁵² ומת - הרי החזן גולה⁵³. ואם לא מת - הרי החזן
33 עבר על מצות לא תעשה, שנאמר: לא יסיף⁵⁴. והוא הדין
34 לכל מכה את חברו, שהוא בלא תעשה. ומה אם זה, שנתנה
35 תורה רשות להכותו, צוה הכותב שלא להכותו על רשע⁵⁵;
36 קל וחמור לשאר כל האדם⁵⁶. לפיכך, כל המכה את חברו,

1 דברים אמורים? שלא הכחיש²⁴ העד בעת שקבע האסור;
2 אכל אם אמר: אינו חלב זה²⁵, וזו אינה גרושה, ואכל או
3 בעל אחר שהכחיש - אינו לוקה, עד שיקבעו האסור שני
4 עדים²⁶.
5 ז. שתק בעת שהעיד העד האחד בקביעות האסור, ואחר
6 שעבר והתרו בו טען להכחיש העד - אין שומעין לו, אלא
7 לוקה²⁷.
8 ח. פיצד מלקין אותו? כופת²⁸ שתי ידיו על העמוד²⁹ אילף
9 ואילף, וחזן³⁰ הנקטת אוחז בכגדיו³¹. אם נקרעו - נקרעו,
10 ואם נפרמו³² - נפרמו. עד שהוא מגלה את לבו. שאינו
11 מכהו על כסותו, שנאמר: והכהו - ולא לקסותו³³. והאבן
12 נתונה מאחוריו³⁴, שהחזן המכה עומד עליה³⁵. ורצועה של
13 עגל בידו, כפולה לשנים ושנים³⁶ לארבעה. ושתי רצועות
14 של חמור עולות ויורדות בזה³⁷. ורחב הרצועה טפח, וארקה
15 כדי שתהא מגעת עד פי כרסו³⁸. ויד³⁹ של רצועות שאוחז
16 בזה ארקה טפח⁴⁰.
17 ט. האיש המכה צריך להיות יתר בדיעה⁴¹ וחסר בכח⁴².
18 ומגביה את הרצועות בשתי ידיו, ומכה בידו אחת בכל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

"אמר לו אחד חלב הוא, והתרו בו שניים, לוקה, ועיקר עדותו לא בעד אחד הוא" ! והשווה הלכות שגגות פרק ג, הלכה ב.
(24 העובר. 25) בכתב יד תימן: זה אינו חלב. כלומר, אין זה חלב אלא שומן ומותר. (26) וכן אמרו (קידושין סו, ב): אם הוא
מכחישו כלום הוא נאמן? (27) שם סה, ב "אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן". וסובר רבינו, שאפילו הכחישו
אחרי כן, נאמן העד, שאם לא הכחישו כלל אין בזה כל חידוש (כסף משנה). ומדברי רבינו יש לדייק, שאם הכחישו קודם שעבר
אפילו שתק בתחילה, הכחשתו מועילה ואינו לוקה (שם). (28) קושר. (29) עץ נעוץ בקרקע וגבוה כשתי אמות, והלוקה כפוף
ומוטה עליו, כאדם הנסמך על בריח דלת (מכות כב, ב ובפירוש ריב"ן שם). (30) השמש, מלשון חוזה, שהוא רואה כל צרכי העיר.
(31) בבית הצוואר. (32) נקרעו חוטי התפירה (שם). והרע"ב לסוטה פרק א, משנה ה מפרש: פרימה - מן הצרדים; קריעה - באורך.
(33) ספרי שם אות רפו. (34) של הלוקה. (35) שתבוא ההכאה מלמעלה בכח. (36) כלומר, עוד רצועה אחת כפולה לשתיים והן
שתי רצועות שהן ארבע (מכות כב, ב ובריב"ן שם). ובירושלמי (הובא בתוספות יום טוב שם) דרשו: והפילו השופט - אל תקרא
והפילו, אלא והכפילו. וראה בגמרא שם כג, א. (37) כלומר, ברצועה. וכפירוש הריב"ן שם: כשמגביה ידו ומוריד, עולות הרצועות
ויורדות. פירוש שני, כן דרך תפירת הרצועה, תוחב ראש רצועה בנקב (=של הידית) כנגד מטה, וחוזר ותוחב בנקב שני דרך מעלה,
ונראה כמעלה ומוריד (שם). ובגמרא שם כג, א רמזו טעם לרצועה של עגל וחמור, משום שנאמר (ישעיה א, ג) "ידע שור קונוהו,
וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע" וגו' - אמר הקדוש-ברוך-הוא יבוא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר בעליו.
ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: "שתי הרצועות של החמור, לפי שעשה מעשה הבהמות ייענש בעורותיהן" וכו'. ותיקנו עגל
במקום שור כי של עגל רך ונכפף יפה סביב גבו. (38) ומטעם זה אמרו בגמרא שם, צריך שיהיה בידית של הרצועה נקב והחזן
המלקה יוכל להאריך ולקצר הרצועה כרצונו, שאין מכים אלא ברצועה שראשה מגעת על פי כרסו, שהוא טבורו (רע"ב שם).
(39) הידית. (40) משנה שם כב, ב. (41) משכיל במדע. (42) שם כג, א וכפירוש המשנה לרבינו שם, "אדם משכיל ממוצע בכוחו,
לא יהיה איש מתעורר ולא משתגע שיכה מכת נקמה באיש ההוא". (43) שבשתי ידיו כאחת לא יוכל להכות בכל כוחו (שם כג, א).
והשווה לעיל פרק טו, הלכה א. (44) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן חיבות אלו אינן. (45) שפ כג, א, שנאמר (דברים
כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשעתו במספר - רשעה אחת מלפניו; שתי רשעיות מאחוריו". ומפרש ב"תורה תמימה" כדי רשעתו -
משמעה רשעה אחת, שהיא מכה אחת, ושוב כתוב: במספר, ואין מספר פחות משניים, מכאן, שלפניו - הכאה אחת; ולאחוריו -
שתיים. (46) משנה מכות כב, ב, ואין לפרשו כפשוטו שפילוהו לארץ, שכבר נתבאר בהלכה הקודמת, שצריך להלקותו שליש
מלפניו, וזה לא ייתכן אלא כשהוא מוטה וכפוף על העמוד (תורה תמימה). (47) ספרי פרשת תצא אות רפו. והטעם, כדי שלא יוסיף
להכותו וימות (רבינו הלל שם). (48) שאז אין השופט יכול לרכו את כל ראייתו בכל אחד מהם. ובכתב יד התימנים הנוסח: "והיכהו
- מכאן שאין מלקים" וכו'. ואמנם בספרי שם דורשו מ"כנו" - אין מלקים שניים כאחד. (49) מכות כג, א. ובכריתות יא, א שנינו:
"בקות תהיה" (ויקרא יט, כ) - תהא בקריאה. והכוונה לקריאת הפסוקים שלפניו. (50) מכות שם. (51) שם כב, ב. והטעם מבואר
שם ה, א, שנאמר (דברים יט, ה): "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים" וגו' - מה חטיבת עצים רשות (=אם רצה בא וחוטב,
ואם לא רצה אינו בא), יצא... הרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין" המלקה ארבעים למחוייב מלקות. (52) שאמדהו הדיינים,
ראה לקמן פרק י"ז, הלכה ב. (53) לערי מקלט כדין כל רוצח נפש בשגגה, שהרי טעה חזן זה במניינו ושגג (מכות שם). (54) ספרי,
הובא במכות כג, א. (55) בכתב יד תימן: יתר על רשעו. (56) סנהדרין פה, א, וראה שם נח, ב "המגביה ידו על חבירו אף על פי
שלא היכהו נקרא רשע", והשווה הלכות חובל ומזיק פרק ה, הלכה א-ב.

1 אָפּלוּ הָכָה עֶבֶד, הַכָּאָה שָׁאִין בַּה שְׁנֵה פְרוּטָה - לֹוּקָה⁵⁷. אָבֵל
2 אִם יֵשׁ בַּה שְׁנֵה פְרוּטָה⁵⁸, הוֹאִיל וְהוּא חֵיב לְשֵׁלֶם מִמּוֹן -
3 אִין אָדָם מְשֵׁלֶם וְלֹוּקָה⁵⁹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת⁶⁰.

פָּרָק שִׁבְעָה עָשָׂר

4 א. כִּיצַד מְלָקִין אֶת הַמַּחֲבִיב מִלְּקוֹת? כְּפִי כַחוּ. שְׁנֵאָמַר: כְּדִי
5 רִשְׁעוֹתוֹ בְּמִסְפָּר. וְזֶה שְׁנֵאָמַר: אֲרַבְעִים - שָׁאִין מוֹסִיפִין עַל
6 הָאֲרַבְעִים, אָפּלוּ הָיָה חִזָּק וּבְרִיא כְּשִׁמְשׁוֹן. אָבֵל פּוֹחֲתִין
7 לְחַלְשׁ; שָׁאִם יָכָה לְחַלְשׁ מִכָּה רַבָּה - בּוֹדָאִי הוּא מֵת.
8 לְפִיכָךְ אֲמָרוּ חֲכָמִים: שְׁאָפּלוּ הַבְּרִיא בְּיוֹתֵר מִכִּין אוֹתוֹ
9 שְׁלִשִׁים וְתַשְׁעִ; שָׁאִם יוֹסִיף לוֹ אַחַת, נִמְצָא שְׁלֹא הָכָהוּ אֶלָּא
10 אֲרַבְעִים הָרְאוּיוֹת לוֹ.

12 ב. כְּשִׁאֲמָדִין אֶת הַחוּטָא כְּמָה הוּא יָכוֹל לְקַבֵּל, אִין
13 אוֹמְדִין אֶלָּא בְּמִכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהַשְׁתַּלֵּשׁ. אֲמָדוּהוּ שְׁיָכוֹל
14 לְקַבֵּל עָשָׂרִים - אִין אוֹמְרִין: יִלְקָה עָשָׂרִים וְאַחַת כְּדִי שְׁיִהְיֶה
15 יָכוֹלִין לְהַשְׁתַּלֵּשׁ, אֶלָּא יִלְקָה שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל
16 אֲרַבְעִים, וּמִשְׁהִתְחִיל לְלָקוֹת רְאוּהוּ חֲלָשׁ, וְאֲמָרוּ: אִינוּ יָכוֹל
17 לְקַבֵּל יוֹתֵר עַל אֵלּוּ הַתַּשְׁעִ אוֹ הַשְּׁתִּים עָשָׂרָה שְׁלָקָה - הָרִי
18 זֶה פְטוּר. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל שְׁתִּים עָשָׂרָה, וְאַחַר שְׁלָקָה רְאוּהוּ
19 חֲזָק וְיָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר - הָרִי זֶה פְטוּר, וְאִינוּ לֹוּקָה יוֹתֵר עַל
20 הָאֵמֶד.

21 ג. אֲמָדוּהוּ הַיּוֹם שְׁיִלְקָה שְׁתִּים עָשָׂרָה, וְלֹא הִלְקוּהוּ עַד
22 לְמָחָר, וְהָרִי הוּא לְמָחָר יָכוֹל לְקַבֵּל שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה - אִינוּ
23 לֹוּקָה אֶלָּא שְׁתִּים עָשָׂרָה. אֲמָדוּהוּ שְׁיִלְקָה לְמָחָר שְׁתִּים
24 עָשָׂרָה, וְלֹא לָקָה עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וְהָרִי הוּא חֲזָק לְקַבֵּל
25 שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה - לֹוּקָה שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה; שְׁהָרִי בִשְׁעַת הָאֵמֶד
26 לֹא אֲמָדוּהוּ לְלָקוֹת אֶלָּא לְאַחַר זִמָּן. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.

27 ד. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִלְּקוֹת הֶרְבֵּה, בֵּין עַל עֲבֵרוֹת הֶרְבֵּה בֵּין
28 עַל מַעֲשֵׂה אֶחָד שֶׁחֵיבִין עָלָיו מִלְּקוֹת הֶרְבֵּה: אִם אֲמָדוּהוּ
29 אֵמֶד אֶחָד - לֹוּקָה וּפְטוּר; וְאִם לֹא - לֹוּקָה וּמִתְרַפָּא, וְחוּזָר
30 וְלֹוּקָה. כִּיצַד? נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִלְּקוֹת, וְאֲמָדוּ שְׁיָכוֹל הוּא
31 לְקַבֵּל אֲרַבְעִים וְחֲמֵשׁ - בֵּין שְׁלָקָה אֲרַבְעִים וְחֲמֵשׁ נִפְטָר.
32 אָבֵל אִם אֲמָדוּהוּ לְמִלְּקוֹת אַחַת, וְהָכָהוּ שְׁלֹשׁ אוֹ תַשְׁעִ אוֹ
33 שְׁלִשִׁים כְּמוֹ הָאֵמֶד - הָרִי זֶה מִתְרַפָּא, וְחוּזָרִין וְאוֹמְדִין אוֹתוֹ
34 לְמִלְּקוֹת שְׁנֵיָה, עַד שְׁיִלְקָה לְכָל מִלְּקוֹת שֶׁהוּא חֵיב בָּהֶן.
35 ה. מִי שְׁאֲמָדוּהוּ, וּכְשֶׁהִתְחִיל לְלָקוֹת נִתְקַלְקַל מִכַּח הַהִכָּאָה,
36 בֵּין בְּרַעֲי בֵּין בְּמִימֵי רִגְלִים - אִין מִכִּין אוֹתוֹ יוֹתֵר. שְׁנֵאָמַר:
37 וְנִקְלָה אַחִיד לְעֵינֶיךָ - בֵּין שְׁנֵקְלָה פְטוּר. אָבֵל אִם נִתְקַלְקַל

38 מִן הַפֶּחַד מִקְדָּם הַהִכָּאָה, אָפּלוּ נִתְקַלְקַל מִשְׁיָצָא מִבֵּית דִּין
39 לְלָקוֹת, וְאָפּלוּ מִבְּעָרֵב - הָרִי זֶה לֹוּקָה כָּל הָאֵמֶד שְׁאֲמָדוּהוּ.
40 אֲמָדוּהוּ לְשְׁתֵּי מִלְּקוֹת, וְלֹוּקָה וְנִתְקַלְקַל, בֵּין בְּרִאשׁוֹנָה בֵּין
41 בְּשֵׁנִיָּה - פְטוּר. נִפְסָקָה הָרְצוּעָה בְּשֵׁנִיָּה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ;
42 נִפְסָקָה בְּרִאשׁוֹנָה - נִפְטָר מִמִּלְּקוֹת רִאשׁוֹנָה, וְלֹוּקָה הָאֵמֶד
43 הַשְּׁנִי.

44 ו. כְּפִתוּהוּ עַל הָעֵמּוּד לְלָקוֹת, וְכִרְתָּ אֶת הַמִּיתָרִים וּבִרְח -
45 פְטוּר, וְאִין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ.

46 ז. כָּל מִי שֶׁחָטָא וְלָקָה - חוּזָר לְכַשְׁרוֹתוֹ. שְׁנֵאָמַר: וְנִקְלָה
47 אַחִיד לְעֵינֶיךָ - בֵּין שְׁלָקָה הָרִי הוּא אַחִיד. אָף כָּל מַחֲבִיב
48 בְּרַת שְׁלָקוֹ - נִפְטָרוּ מִיָּדִי בְּרִיתָתָן.

49 ח. כִּהֵּן גְּדוֹל שֶׁחָטָא - לֹוּקָה בְּשִׁלְשָׁה, כְּשָׂאָר כָּל הָעָם,
50 וְחוּזָר לְגִדְלָתוֹ.

51 ט. אָבֵל רֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה שֶׁחָטָא - מְלָקִין אוֹתוֹ, וְאִינוּ חוּזָר
52 לְשִׁכְרוֹתוֹ. גַּם אִינוּ חוּזָר לְהִיּוֹת כְּאֵחָד מִשְׂאָר הַסְּנֵהֲדָרִין,
53 שֶׁמַּעֲלִין בְּקֶדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין.

פָּרָק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

54 א. אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין: כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁחֵיבִין עָלָיו
55 בְּרַת וְאִין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, כְּגוֹן אוֹכֵל חֶלֶב וְדָם וְחֲמֵץ
56 בְּפֶסַח. וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁחֵיבִין עָלָיו מִיתָה
57 בְּיָדֵי שְׁמַיִם, כְּגוֹן אוֹכֵל טָבָל וְכֵהֵן טָמֵא שְׁאָכַל תְּרוּמָה
58 טְהוֹרָה. וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא יֵשֵׁשׁ בּוֹ מַעֲשֵׂה, כְּגוֹן אוֹכֵל
59 בָּשָׂר בְּחֶלֶב אוֹ לֹבֵשׁ שַׁעֲטָנִי. אָבֵל לֹא שָׁאִין בּוֹ מַעֲשֵׂה,
60 כְּגוֹן הוֹלֵךְ רַכִּיל וְנוֹטֵר וְנוֹשֵׂא שְׁמַע שְׁוֹא - אִינוּ
61 לֹוּקָה.

62 ב. כָּל לֹא שָׁאִין בּוֹ מַעֲשֵׂה - אִין לֹוּקִין עָלָיו, חוּץ מִנִּשְׁבָּע
63 וּמִמָּר וּמִקְלָל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם. וְכָל לֹא שֶׁנִּתֵּן לְאַזְהַרַת מִיתַת
64 בֵּית דִּין, כְּגוֹן לֹא תִנָּאֵף, לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת - אִין
65 לֹוּקִין עָלָיו. וְכָל לֹא שֶׁנִּתֵּן לְתַשְׁלוּמִין, כְּגוֹן לֹא תִגְזֹל וְלֹא
66 תִּגְנוֹב - אִין לֹוּקִין עָלָיו. וְכָל לֹא שֶׁנִּתֵּן לְעֵשֶׂה, כְּגוֹן לֹא
67 תִּקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים, לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ - אִין לֹוּקִין
68 עָלָיו, אֶלָּא אִם לֹא קִיָּם עֲשֵׂה שְׁבָהֵן. וְעַל לֹא שֶׁכִּכְלָלוֹת -
69 אִין לֹוּקִין עָלָיו. וּשְׂאָר כָּל הַלְּאֻוִין שֶׁבִּתּוּרָה - לֹוּקִין עָלֵיהֶן.

70 ג. אִי זֶהוּ לֹא שֶׁכִּכְלָלוֹת? זֶה לֹא אֶחָד שְׁכּוֹלֵל עֲגֻנִים
71 הֶרְבֵּה, כְּגוֹן לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם. וְכֵן אִם נֵאָמַר: לֹא תַעֲשֶׂה
72 דְּבַר פְּלוּנִי וּפְלוּנִי, הוֹאִיל וְלֹא יִחַד לוֹ לֹא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
73 מֵהֶן - אִין לֹוּקִין עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֶלָּא אִם בֶּן חֵלֶק אוֹתָהּ

(57) מכות ה, ב "ישראל גולה ולוקה על ידי עבד", והעמידה שם, כגון שהיכחו הכאה שאין בה שווה פרוטה. ומפרש רש"י: לוקה, משום "לא יוסיף - פן יוסיף". (58) כגון, תשלומי דמי רפוי או צער. (59) כלל הוא, שמשלם ממון ואינו לוקה (כתובות לב, ב) שנאמר (ויקרא כד, יט) "כאשר עשה כן ייעשה לו... כן ינתן בו" - דבר שיש בו נתינה, וזה ממון. (60) הלכות חובל ומזיק פרק ד, הלכה ט; ובהלכות נערה פרק א, הלכה י"א. וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח, הלכה א. והטעם שאין לוקה ומשלם, משום שנאמר: כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו, משום שתי רשעיות (כתובות לז, א). (1) שאין מלקים את החוטא אלא לפי כוחו ובריאותו. המחוייב מלקיות הרבה כיצד אומדים אותו. הנפטרים ממלקות באמצע הלקאתם, מי אינו חוזר לשרתו אחרי הלקאתו. (1) הגדרות לסוגי לאווין שאין לוקים עליהם. עונש מיוחד למי שעבר שלוש פעמים על איסור לאו, שיש בו כרת. גזירת הכתוב לא לענוש עונש גופני על פי הודאת פי העבריין.

אֶרְמִית - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לָהֶן; אֲלֵא הַקָּנָאִין פּוֹגְעִין בְּהֶן, וְכָל שְׁהוֹרְגֵן - זָכָה. וְכֵן כְּהֵן שֶׁשֶּׁמֶשׁ בְּטִמְאָה - לֹא הָיוּ אֲחֵיו הַכֹּהֲנִים מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, אֲלֵא פְּרָחִי כְּהֵנָה הָיוּ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לְעִזְרָה וּפּוֹצְעִין אֶת מַחוּ בְּגִזְרִין. גִּזְרֵת הַפֶּתוּב הִיא, שְׁאִין מְמִיתִין בֵּית דִּין וְלֹא מְלָקִין אֶת הָאֲדָם בְּהוֹדָאת פִּיו, אֲלֵא עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים. וְזֶה שֶׁהֵרֵג יְהוֹשֻׁעַ לְעֵכָן וְדוֹד לִגְר עֲמִלְקִי בְּהוֹדָאת פִּיהֶם - הוֹרָאת שְׁעָה הִיְתָה, אוֹ דִין מְלָכוֹת הִיְתָה. אֲבָל הַסֵּנְהֶדְרִין - אֵין מְמִיתִין וְלֹא מְלָקִין הַמּוֹדָה בַּעֲבָרָה. שְׁמָא נִטְרָפָה דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה. שְׁמָא מִן הַעֲמִלִין מָרִי נָפֶשׁ הוּא, הַמַּחֲכִים לְמוֹת, שֶׁתּוֹקְעִין הַתְּרֻבוֹת בְּכַתְּנָם וּמְשַׁלְּכִין עֲצָמָן מֵעַל הַגָּנוֹת. שְׁמָא כֶּף זֶה יָבֹא וַיֹּאמֶר דָּבָר שְׁלֹא עָשָׂה, כְּדִי שִׁיְהָרֵג. וְכִלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: גִּזְרֵת מֶלֶךְ הִיא.

יום שבת קודש י"ח שבט ה'תשע"ב

פרק תשעה עשר

א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׂיֵשׁ בּוֹ כֶּרֶת² וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין³ שְׁלוֹקִין עֲלֵיהֶן⁴ - אֶחָד וְעֶשְׂרִים. וְאֵלוֹ הֵן: (א) הֶבֶא עַל אַחוֹתָיו⁵. (ב) הֶבֶא עַל אַחוֹת אָבִיו⁶. (ג) הֶבֶא עַל אַחוֹת אִמּוֹ⁷. (ד) הֶבֶא עַל אַחוֹת אִשְׁתּוֹ⁸. (ה) הֶבֶא עַל אִשְׁתּוֹ אֲחִיו⁹. (ו) הֶבֶא עַל אִשְׁתּוֹ אֲחִי אָבִיו¹⁰. (ז) הֶבֶא עַל הַנֶּדֶה¹¹. (ח) הָאוֹכֵל חֶלֶב¹². (ט) הָאוֹכֵל דָּם¹³. (י) הָאוֹכֵל חֶמֶץ בַּפֶּסַח¹⁴. (יא) הָאוֹכֵל בָּיוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁵. (יב) הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בָּיוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁶. (יג) הָאוֹכֵל הַנּוֹתֵר¹⁷. (יד) הָאוֹכֵל פָּגוּל¹⁸. (טו) הַטָּמֵא שֹׁאֵכֵל בָּשָׂר קֹדֶשׁ¹⁹. (טז) הַטָּמֵא שֹׁנֵכֵס לְעִזְרָה²⁰. (יז) הַשּׁוֹחֵט קֹדֶשִׁים בַּחוּץ²¹. (יח) הַמַּעֲלָה קֹדֶשִׁים בַּחוּץ²². (יט) הַמַּפְטֵם אֶת

1 בְּלֹאִין אַחֲרִים, אוֹ נֹאֶמַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה שֶׁנֶּחֱלָקוּ. יֵצֵד? 2 כְּגוֹן זֶה שֶׁנֹּאֶמַר: אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשְׁל מִבִּשְׁל - אֵינוֹ 3 לּוֹקָה עַל הַנָּא וְהַמִּבְשֵׁל שְׁתֵּים אֲלֵא אַחַת. וּבִתְחִלָּה הוּא 4 אוֹמֵר: וְלָחֶם וְקָלִי וְכֶרֶם לֹא תֹאכְלוּ, וְחִיָּב עַל שְׁלִשְׁתָּן 5 שְׁלֹשׁ מְלָקוֹת. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ שְׁנֵה לְחַלֵּק. הִרִי נֹאֶמַר: 6 לֹא יִמָּצֵא כֶּף מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קֶסֶם קֶסָמִים. וְאִף עַל 7 פִּי שְׁכָלֵל כָּל הָעֲנִינִים בְּלֹא אֶחָד, הִרִי חִלֵּק אוֹתָם בְּלֹאִין 8 אַחֲרִים, וְאָמַר: לֹא תִנְחָשׁוּ וְלֹא תַעֲנוּנִי. מְלָמַד, שְׁכָל אֶחָד 9 מֵהֶן בְּלֹא בִפְנֵי עֲצָמוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזָה.

10 ד. מִי שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין עַל אִסּוּר כֶּרֶת, וְלָקָה פַּעַם שְׁנִיָּה עַל 11 אוֹתוֹ כֶּרֶת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאֵכֵל חֶלֶב וְלָקָה עָלָיו, וְאֵכֵל חֶלֶב 12 פַּעַם שְׁנִיָּה וְלָקָה עָלָיו, אִם אֵכֵל פַּעַם שְׁלִישִׁית - אֵין מְלָקִין 13 אוֹתוֹ. אֲלֵא מְכַנְסִין אוֹתוֹ לְכַפָּה, וְהוּא מְקוּם צָר כְּפִי קוֹמָתוֹ 14 וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁכַּב בּוֹ, וְנוֹתֵנִין לוֹ לָחֶם צָר וּמִים לַחֵץ, עַד 15 שִׁיַּצְרוּ מַעֲיוֹ וְיִכְלֶה. וְאַחֵר כֶּף מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁעוֹרִים, עַד 16 שְׁכָרְסוֹ נִבְקַעַת.

17 ה. מִי שֶׁעָבַר עַל אִסּוּר כֶּרֶת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, וְהִתְרוּ בּוֹ, 18 וְהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁתֵּק וְלֹא קָבַל עָלָיו הַתְּרָאָה - אֵין הוֹרְגִין 19 אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאֵין מְלָקִין אוֹתוֹ. חִזּוֹר וְעָשָׂה כֶּף, 20 וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁתֵּק - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ וְאֵין 21 מְלָקִין אוֹתוֹ. חִזּוֹר פַּעַם שְׁלִישִׁית וְעָבַר, וְהִתְרוּ בּוֹ, אִף עַל 22 פִּי שֶׁהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁתֵּק - כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכַפָּה עַד 23 שְׁיָמוּת. וְכָל אֵלוֹ שְׁלֹא קָבְלוּ עֲלֵיהֶן הַתְּרָאָה - מִפְּנֵי אוֹתָן 24 מִכַּת מְרֻדוֹת, הוֹאִיל וְחִטּוֹ מִכָּל מְקוֹם. אֲפִלּוּ עַל אִסּוּר שֶׁל 25 דְּבָרֵי סוֹפְרִים - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת.

26 ו. הַגּוֹנֵב כָּלִי שָׂרֵת מִן הַמִּקְדָּשׁ, וְהַמְקַלֵּל בְּקוֹסֶם, וְהַבּוֹעֵל

1) מספר הלאווין שיש בהם כרת, ואין בהם מיתת בית דין, שלוקים עליהם. מניין הלאווין שיש בהם מיתת בידי שמים ולוקים עליהם. רשימת שאר הלאווין שבתורה, שאין בהם כרת, ולא מיתת בידי שמים, ולוקים עליהם. 2) עונש כרת, שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא ואובדת כבהמה, כלשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה א. 3) של מטה. 4) אבל לא תעשה שיש בו מיתת בית דין אין לוקים עליו, שלא ניתן אלא לאזהרת מיתת בית דין, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב ובביאורנו שם. ולעיל פרק ט"ו, הלכה י"ג נמנו כל שישה ושלשים הרוגי בית-דין. 5) ויקרא יח, ט. 6) שם יב. 7) שם יג. 8) שם יח. 9) שם טז. 10) שם יד. 11) שם ז, כג. 12) שם יט. וכל עריות אלה ענשן כרת, ככתוב (שם, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות". 13) שם ז, כג. 14) שמות יג, ג. 15) ויקרא כג, כט. ואזהרה לאוכל לא נתבארה בלשון התורה, אבל כיוון שהזכיר את העונש וחייב כרת למי שיאכל, ידענו שמוזהרים על האכילה, והוא אמרו "כי כל הנפש אשר לא תעונה... ונכרתה" (לשון ספר המצוות לרבינו לא תעשה קצו). וביומא פא, א אמרו: נאמר עונש במלאכה (=ביום הכיפורים) ונאמר עונש בעינוי, מה מלאכה עונש והזהיר, אף עינוי עונש והזהיר. 16) שם, כח. 17) שנשאר מבשר הקדשים אחר זמן הקבוע לאכילתם, ועונשו כרת, ככתוב (שם, יט, ח) "ואוכליו עונו יישא... ונכרתה הנפש". ולא נתבאר בתורה לאו מפורש לאיסור אכילתו, אבל בפרשת ה"מלאים" אמר הכתוב (שמות כט, לג) "וזור לא יאכל כי קודש הם" אמרו חכמינו (פסחים כד, א) "כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" (ספר המצוות לא-תעשה קלא). וראוי להעיר, שבנוסח הגמרא שלפנינו בפסחים שם מובא הפסוק: "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קדש הוא" (שם, לד). וראה ב"ספר המצוות" הוצאת מוסד הרב קוק, בפירושו של הרב קאפח, שם, אות תלו. 18) הוא הקרבן, שחשב האיש בשעת שחיטתו או הקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו, או יקטיר ממנו אחר זמנו ועונשו מפורש בתורה, ויקרא ז, יח. ואזהרתו מהפסוק: "לא יאכל כי קדש הם", כמבואר לעיל באות הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה קלב). 19) ויקרא ז, כ, ואזהרתו: "בכל קודש לא תגע" (ויקרא יב, ד), כמבואר במכות יד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קכט). 20) לחצר המקדש ואזהרתו: "ולא יטמאו את מתיניהם" (במדבר ה, ג). וראה מכות יד, ב. 21) חוץ לעזרה, ועונשו מפורש בויקרא יז, ג-ד. אבל אזהרתו לא נתפרשה בתורה, והיא נתבאר בסמוך. 22) מקריבם בחוץ, ואזהרתו: "הישמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" (דברים יב, יג). וכל מקום שנאמר בו "הישמר" אינו אלא לא תעשה (ובחים קו, א), ונאמר (שם, יד) "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" - הקיש הכתוב עשייה לעלייה (=ההקטרה על האש) מה עלייה עונש והזהיר, אף עשייה עונש והזהיר, והשחיטה בכלל עשייה היא (ובחים קז, א). וראה ספר המצוות לא-תעשה צ.

מתוך מהדורת וגשל

- 1 הַשָּׁמַיִם²³. כ) הַסֶּף בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה²⁴. כא) הַמִּפְטָם אֶת
2 הַקִּטְרֶת²⁵.
3 ב. כָּל מַחֲבִיבֵי מִיתָה בְּיָדֵי שָׁמַיִם²⁶, שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה וְיֵשׁ
4 בָּהֶן מַעֲשֶׂה²⁷, שְׁלֹקֵצִין עֲלֵיהֶן - שְׁמוֹנֶה עָשָׂר. וְאֵלּוּ הֵן: (א)
5 זֶר שְׂאֵכֵל תְּרוּמָה גְדוֹלָה²⁸, בֵּין טְהוֹרָה²⁹ בֵּין טְמֵאָה³⁰. (ב) זֶר
6 שְׂאֵכֵל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר³¹. (ג) זֶר שְׂאֵכֵל בְּכוֹרִים אַחֵר שְׁנוֹכְנָסוֹ
7 לִירוּשָׁלַיִם³². (ד) זֶר שְׂאֵכֵל חֵלֶה³³. (ה) הָאוֹכֵל טָבֵל שְׂאֵל
- 8 הוֹרֵם מִמֶּנּוּ תְרוּמָה גְדוֹלָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר³⁴. ו) הָאוֹכֵל
9 עֶסֶה שְׂאֵל הוֹרָמָה חֲלָתָה³⁵. ז) כֹּהֵן טָמֵא שְׂאֵכֵל תְּרוּמָה
10 טְהוֹרָה³⁶. ח) כֹּהֵן שְׁנוֹכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים שְׂאֵל לַעֲבוּדָה³⁷.
11 ט) כֹּהֵן שֹׁעֵצָא מִן הַמִּקְדָּשׁ בְּשַׁעַת עֲבוּדָה³⁸. י) לֹאִי שֹׁעֵבֵד
12 בְּעֲבוּדַת כֹּהֲנִים³⁹. יא) זֶר שֹׁשְׁמֵשׁ בַּמִּקְדָּשׁ⁴⁰. יב) מְחַסֵּר
13 בְּגָדִים⁴¹ - הָרִי הוּא פָּזָר, וְלֹקֶה אִם עֲבָד⁴². יג) כֹּהֵן
14 טָמֵא שֹׁשְׁמֵשׁ⁴³. יד) שְׁתֵּי זֵינ שֹׁשְׁמֵשׁ⁴⁴. טו) טָבוֹל יוֹם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(23) ממזג ורוקח בשמים שונים ועושה אותם כעין שמן המשחה שעשה משה למשכן, ואזהרתו: "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" (שמות ל, לב). (24) את גופו, משמן שעשה משה למשכן ולאחריו ובניו, ואזהרתו: "על בשר אדם לא יסך" (שם, שם). (25) מחקה ועושה קטורת, כמעשה הקטורת של משה המפורשת שם, לה. ואזהרתו: "במתכונתה לא תעשו לכם (שם, לו). וכל אלה הכריתות מנויות בכריתות ב, א, ונשנו לעניין מלקות במשנה מכות יג, א. (26) מיתה בידי שמים קלה מכת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה; ומחוייב מיתה, כשמת נתכפר לו (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פרק ט, משנה ו). ולדעת רש"י בשבת כה, א, כרת - ימיו נכרתים והולך ערירי בלא בנים, ומיתה בידי שמים - ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערירי. (27) כי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב. (28) היא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, שנותן לכהן אחד מן החמישים. (29) שחייב עליה מיתה. ככתוב (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו, ואזהרתו: "וכל זר לא יאכל קדש" (שם, י). כמבואר בסנהדרין פג, ב. (30) תוספתא תרומות פרק ו, הלכה ה: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא... כולם במיתה", וראה הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו. (31) שהלוי מפרש מעשר, מן המעשר שקיבל מבעל הבית, ונותנו לכהן, ודינו כתרומה גדולה, להתחייב עליו מיתה בידי שמים, כמבואר בסוטה מח, א. ואזהרתו מ"וכל זר לא יאכל קודש" המכוון לתרומה, ותרומת מעשר וביכורים וכן חלה הכול נקראים תרומה. כמבואר בספר המצוות לא-תעשה קל, ובהלכות תרומות פרק י, הלכה ד. (32) חייב מיתה בידי שמים, ואם התרו בו לוקה, שכבר נתבאר באות הקודמת, שגם ביכורים נקראים תרומה "לפי שכיוון שקראם יתעלה 'תרומת ידך' (דברים יב, יז) חלו עליהם כל דיני התרומה" (ספר המצוות לא-תעשה קמח). וכך שנינו (ביכורים פרק ב, משנה א) "התרומה והביכורים חייבים עליהן מיתה". וראה הלכות ביכורים פרק ג, הלכה א. אמנם במכות יט, א הנוסח: "מאימתי חייבים עליהם משיארו פני הבית" אבל רבינו מפרשו: לפנים מחומת ירושלים, כדבריו בספר המצוות לא-תעשה קמא, שמשנכנס לפנים מהחומה רואים פני הבתים שבעיר (כסף משנה בהלכות ביכורים שם). (33) שגם היא נקראת תרומה, ככתוב (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" וכמבואר בהלכות ביכורים פרק ה, הלכה י"ד-ט"ו, ובפירוש שנינו (חלה פרק א משנה ט) "החלה והתרומה חייבים עליהן מיתה וחומש". (34) אזהרתו - "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה" (ויקרא כב, טו) - אשר ירימו: בעתידים להיתרם, הכתוב מדבר, שעדיין לא הורמו קדשיהם מהם וזהו טבל, עונש מיתה - נאמר כאן; ולא יחללו, ונאמר בתרומה; ומתו בו כי יחללוהו, מה שם במיתה אף כאן במיתה (סנהדרין פג, א). וכן האוכל מעשר ראשון, שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר חייב מיתה, ככתוב "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב) ראה ספר המצוות לא-תעשה קג שזה מכוון לאסור אכילת מעשר ראשון בטבלו. ובתוספתא סוטה פרק י"ג, הלכה י שנינו: "תרומת מעשר טבל עוון מיתה". והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ. וטבל, שהורמו תרומותיו, ולא הופרשו ממנו מעשרותיו יתבאר דינו לקמן הלכה ד לאו עח. (35) הרי היא טבל, שהרי לא ניטלה ממנה תרומתה, כמבואר לעיל, ובפירוש שנינו (שביעית פרק ט, משנה ט) "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וראה חלה פרק ג, משנה א גלגלה - בחיטים, וטמטמה - בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה", שנגמרה מלאכתה והרי היא טבל. (36) אזהרתו - "איש-איש מזרע אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כב, ד) איזהו דבר שהוא שווה בזרעו של אהרן (=בין זכרים בין נקבות) הרי אומר זו תרומה (מכות יד, ב); מיתה - שנאמר (שם, ט) "ושמרו את משמרת... ומתו בו כי יחללוהו" (סנהדרין פג, א) וכן בספר המצוות לא-תעשה קלו. וכהן טמא שאכל תרומה טמאה, אינו במיתה, שהרי היא מחוללת ועומדת, ואף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, כמבואר בהלכות תרומות פרק ז, הלכה א. (37) שנאמר (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... ולא ימות". וכשנכנס להיכל דינו יתבאר לקמן הלכה ד לא-תעשה כז (ספר המצוות לא-תעשה סח). (38) שנאמר (ויקרא יז, ז) "ומפתח אוהל מועד לא תצאו פן תמותו" (ספר המצוות לא-תעשה קסה). (39) שנאמר (במדבר י, ג) "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו" וכמבואר בספרי שם. ובנוגע לכהן שעבד עבודת הלויים, ראה להלן הלכה ד, לא-תעשה לב (ספר המצוות לא-תעשה עב). (40) זר - שאינו מזרע אהרן; ששימש - שעבד עבודת הקודש. אזהרתו: "וזר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד) ועונשו: "וזהר הקרב יומת" (שם ז). ובספרי שם אמרו: "וזהר הקרב יומת" - לעבודה, (ספר המצוות לא-תעשה עד). (41) בגדי כהונה; שמונה - לכהן גדול; ארבעה - לכהן הדיוט. (42) שנאמר (שמות כט, ט) "וחגרת אתם אבנט... והייתה להם כהונה" - בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והרי הם זרים, וזר ששימש במיתה (סנהדרין פג, ב). וראה ספר המצוות עשה לג. (43) במקדש, שנאמר (ויקרא כב, ב) "וינינו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ולמרו חכמים (סנהדרין פג, ב) גזירה שווה חילול-חילול מתרומה שנאמר בה (שם, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" מה שם במיתה אף כאן במיתה (ספר המצוות לא-תעשה עה). וכבר נתבאר לעיל פרק י"ח, הלכה ו, אף על פי שהדין כן, "פרחי כהונה היו מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזייתם". והשווה הלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ב. (44) במקדש, אזהרתו - שנאמר (ויקרא י, ט) "ויון ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו". ובתורת כהנים שם אמרו: "מניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה?"

- 1 שְׁשֹׁמֵשׁ⁴⁵. טז) מְחַסֵּר כְּפוּרִים שְׁשֹׁמֵשׁ⁴⁶. יז) פְּרוֹעַ רֹאשׁ
2 שְׁשֹׁמֵשׁ⁴⁷. יח) קְרוֹעַ בְּגָדִים שְׁשֹׁמֵשׁ⁴⁸.
3 ג. אֶבֶל הַמִּשְׁמֵשׁ בְּלֹא קְדוּשַׁת יָדָיו וְרִגְלָיו⁴⁹, אֵף עַל פִּי
4 שְׁהוּא חֵיב מִיתָה⁵⁰ – אֵינוֹ לֹקֵה, מִפְּנֵי שְׁהִיא מְצוּת עֲשֵׂה⁵¹.
5 וְכֵן נִבְיָא שְׁפָכְשׁ נְבוֹאָתוֹ⁵², אוֹ שְׁעָבַר עַל דְּבָרֵי עֲצָמוֹ,
6 וְהַעֲוָר עַל דְּבָרֵי נְבִיא, אֵף עַל פִּי שְׁשֹׁלְשֶׁתֶּן בְּמִיתָה⁵³ –
7 אֵינוֹ לֹקֵה. שֶׁהֵן בָּאִין מִפְּלֵל עֲשֵׂה, שְׁנֶאֱמַר: אֱלֹהֵי תִשְׁמְעוּן;
8 וְלֹאֹ הִבָּא מִפְּלֵל עֲשֵׂה – הָרִי הוּא כְּעֲשֵׂה⁵⁴, וְאֵין לֹקֵין עָלָיו.
- 9 ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִתוֹרָה, שְׁאִין בְּהֵן לֹא כֶּרֶת וְלֹא מִיתָה
10 בֵּית דִּין⁵⁵, שְׁלֹקֵין עָלֵיהֶן – מֵאָה שָׁשִׁים וּשְׁמוֹנֶה. וְאֵלֹהֵי הֵן:
11 א) הַעֲוָשָׁה אֱלִיל⁵⁶. ב) הַעֲוָשָׁה אֱלִיל לְנוֹי⁵⁷. ג) הַפּוֹנֶה
12 אֶל אֱלִילִים⁵⁸ בְּאֶחָד מִן הַמַּעֲשִׂים⁵⁹. ד) הַמְּקִים מִצְבָּה⁶⁰.
13 ה) הַנוֹטֵעַ אֵילָן בְּמִקְדָּשׁ⁶¹. ו) הַנוֹתֵן אֶכָן מִשְׁפִּית⁶². ז) הַנּוֹדֵר
14 הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה⁶³. ח) הַנֶּשְׁכֵּעַ בְּשִׁמָּה⁶⁴. ט) הַנֶּהֱנֶה
15 הַנֶּהֱנֶה בָּהּ⁶⁵. י) הַפּוֹנֶה עֵיר הַנִּדְחָת⁶⁶. יא) הַנֶּהֱנֶה
16 מִמֶּנָּה⁶⁷. יב) הַעֲוָשָׁה כְּחֻקֹּת הַעֲוָכֵי כּוֹכְבִים⁶⁸. יג)

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

תלמוד לומר: אתה ובניך... בבואכם אל אוהל מועד" (ספר המצוות לא-תעשה עג). וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א-ב. ושתי שנכנס שם ולא עבד, יתבאר דינו להלן הלכה ד לא-תעשה כט. (45) כוהן שטבל לטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, ועליו הזהירה תורה (ויקרא כא, ו) "ולא יחללו שם אלוהיהם". ובסנהדרין פג, ב אמרו: אם אינו עניין לטמא ששימש, שכבר נכתב שם, כב, ב, תנהו עניין לטבול יום ששימש, ולמד חילול - חילול מתרומה, כדלעיל (ספר המצוות לא-תעשה עז). (46) שכבר העריב שמשו, ועדיין לא הביא קרבנות טהרתו לכפר עליו, ראה ויקרא טו, יג-טו, ובסנהדרין פג, ב אמרו: "וכפר עליה הכהן וטהרה" (שם יב, ח) - טהרה, מכלל, שהיא טמאה. וטמא ששימש במיתה, אולם מפרשי רבינו העירו, שבפירוש כתב רבינו בהלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ד, "מחוסר כיפורים שעבד, אף על פי שעבודתו פסולה וחילל הרי זה פטור" ולפיכך החליט הר' יוסף קורקוס (הובא בכסף משנה, כאן) שיש כאן טעות סופר וצריך להיות: "יתר בגדים שימש", שכל כהן, שלבש בגד נוסף על בגדי כהונתו חייב מיתה, כמבואר בזבחים יח, א ובהלכות כלי המקדש פרק י, הלכה ה. (47) שעברו עליו יותר משלושים יום שלא גילח ראשו, ואזהרתו - "ראשיכם אל תפרעו" (ויקרא י, ו). וכן מיתתו - שנאמר שם: "ולא תמותו" וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע ראשם לא ישלחו... ויין לא ישתו כל כהן" הוקש פרוע ראש לשתוי יין, שהוא במיתה (סנהדרין פג, ב) והשווה ספר המצוות לא-תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ה. ודין כהן שנכנס למקדש פרוע ראש ולא עבד יתבאר להלן הלכה ד, לא-תעשה לג. (48) והתורה אמרה (ויקרא י, ו) "ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד). ודין כהן שנכנס למקדש קרוע בגדים ולא עבד, יתבאר להלן הלכה ד, לא-תעשה לד, וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה י"ד. (49) שלא רחץ ידיו ורגליו. (50) ככתוב (שמות ל, כא) "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו". (51) לא הוזכר בה לאו, אלא לשון עשה בלבד ואין לוקים על ביטול מצוות עשה. (52) שלא אמרה, כגון יונה בן אמיתי, ראה יונה א, ג. (53) בידי שמים, ככתוב (דברים יח, יט) "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש מעימו" - קרא בו: "לא ישמע, לא ישמע, לא ישמע" סנהדרין פט, א), וכמבואר בספר המצוות עשה קעב ובהלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ב-ג. (54) יבמות נד, ב. והשווה הלכות אישות פרק א, הלכה ח. (55) לדעת הרש"ש יש כאן טעות סופר וצריך להיות: "ולא מיתה בידי שמים" כי במיתה זו ידובר בפרק זה, כאמור בראש הלכה ב. (56) ובכתב יד התימנים: צלם. ואפילו לזולתנו - לעבדו. ואפילו המזמין הוא גוי, ואזהרתו: "ואלוהי מסכה לא תעשו לכם" (ויקרא יט, ד). ואם יעשנו לעצמו ילקה גם משום: "לא תעשה לך פסל" (שמות כ, ד), כמבואר בספר המצוות לא-תעשה ג וכן בהלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה ט. (57) ובכתב יד התימנים: "צורה לנואי", והיא צורת אדם, ואף על פי שלא נעשית כדי לעבדה. ואזהרתה: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (שמות כ, כג), כלומר, צורות כסף וזהב, שאינן אלא לנוי, כדי שלא יטעו בהן הטועים, וידמו שהן לעבודה זרה (ספר המצוות לא-תעשה ד ובהלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה י). (58) להתעסק בענייניהם. (59) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו (מהרש"ל בפירושו לסמ"ג). ואזהרתו: "אל תפנו אל האלילים" (ויקרא יט, ד) ולוקה, כמבואר בעירובין יז, ב (ספר המצוות לא-תעשה י ובהלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ג). (60) בניין שהכל מתקבצים אצלו, ואפילו לעבוד את ה', שכן היה דרך הגויים. ואזהרתו: "ולא תקים לך מצבה" (דברים טז, כב). וראה ספר המצוות לא-תעשה יא והלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו. (61) אף על פי שעשאו לנוי, כיוון שכן היו מכבדים גם לעבודה זרה, שהיו נוטעים לה עצים נאים בבתי עבודתם, ואזהרתו: "לא תיטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוהיך" (דברים טז, כא) וכמבואר בספר המצוות לא-תעשה יג ובהלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ט. (62) אבל מצויירת, שהכול סוכים (=מסתכלים) בה, שכן היו עושים אבנים מצויירות, משוכללות בעשייתן לפני הפסילים. ואזהרתו: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" (ויקרא כו, א). וראה ספר המצוות לא-תעשה יב והלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו. (63) שאמר: "אסרו עלי פירות אלו בשם עבודה זרה פלונית אם ארז" (סנהדרין ס, ב) וברש"י. ואזהרתו: "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). וראה בהערה הבאה. (64) בין לעצמו, בין לגוי, כגון, שיש לו שותף גוי ונשבע לו באליליו שלא מעל בו. ואזהרתו - כנ"ל בהערה הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה יד ובהלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה י). ואף על פי שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אפשר שנשבע שיאכל ואכל, והרי זה מעשה, וכן אמרו בתמורה (ג, א) בנשבע בשם ה' לשקר, שלוקה, כגון שנשבע שלא לאכול ואכל, שעשה מעשה (לחם משנה). (65) ממנה. שנאמר (דברים ז, כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך" (ספר המצוות לא-תעשה כה) ושם לא-תעשה כב מנה רבינו הנהנה מתכשיתים שקישטו בהם עבודה זרה, שהוא לוקה, ככתוב (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם". וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב ופרק ח, הלכה ז. (66) שהורחו תושביה אחרי עבודה זרה, והתורה אמרה (דברים יג, יז) "והייתה תל עולם לא תיבנה עוד" (ספר המצוות לא-תעשה כג). (67) עיר הנידחת, שנאמר (שם, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם לא-תעשה כד והלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ד-ח). (68) שמתנהג כמנהגם, במלבושם וכינוסם במסיבותיהם, והתורה אמרה (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו בחוקות הגוי" (ספר המצוות לא-תעשה ל והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה א).

- 1 הקוסם⁶⁹. (יד) המעונן⁷⁰. (טו) המנחש⁷¹. (טז) החובר⁷².
- 2 (יז) הדורש אל המתים⁷³. (יח) המוחק שם⁷⁴ וכיוצא בו,
- 3 כגון הורס⁷⁵ אכן מן המזבח או שורף עץ מן המקדש⁷⁶.
- 4 (יט) המכבה אש מן המזבח⁷⁷. (כ) העולה עליו
- 5 במעלות⁷⁸. (כא) הנכנס לעזרה בבגדים טמאים⁷⁹. (כב) זב
- 6 וכיוצא בו⁸⁰ שנקנס להר הפית⁸¹. (כג) המסיר בדי ארון⁸².
- 7 (כד) המזיח⁸³ חשן מעל האפוד⁸⁴. (כה) הקורע פי
- 8 המעיל⁸⁵. (כו) המקריב על מזבח הזהב⁸⁶. (כז) כהן שנקנס
- 9 להיכל שלא בשעת העבודה⁸⁷. (כח) בעל מום שנקנס
- 10 לשם⁸⁸. (כט) שתוי⁸⁹ שנקנס לשם⁹⁰. (ל) בעל מום
- 11 ששמש⁹¹. (לא) ערל ששמש⁹². (לב) כהן שעבד בעבודת
- 12 הלויים⁹³. (לג) כהן שנקנס למקדש פרוע ראש⁹⁴. (לד) כהן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(69) מגיד עתידות על ידי מעשה שהוא עושה, כגון, האוחז במקלו ואומר: אם אלך, או לא אלך, והתורה אמרה (דברים יח, י) "לא יימצא בך... קוסם קסמים" (ספר המצוות לא-תעשה לא והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ו-ז). (70) שמכווין מעשיו לפי בחירת העיתים על ידי מערכות הכוכבים, לומר: יום זה ראוי לפעולה פלונית, ויום זה אינו ראוי לה, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... מעונן", מלשון עונה ועת (ספר המצוות לא-תעשה לב והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ח-ט). (71) שעושה מעשיו על פי נחוש, כגון, אלו שאומרים: נפלה פיתי מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני, שאם אלך אין חפצי נעשים, וכן המששים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי - לא אעשה, והתורה אמרה (ויקרא יט, כו) "לא תנחשו" (ספר המצוות לא-תעשה לג והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ד). (72) מדבר דברים שאין להם שום מובן, וחושב בסכלותו שהם מועילים אם יאמרום כך על הנחש או על העקרב - שלא יזיקו, או על האיש - שלא יזוק, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... וחובר חבר" (ספר המצוות לא-תעשה לה, והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י). (73) שעושה מעשים משונים, ומדמה שעל ידי כך יבוא אליו המת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... ודורש אל המתים" (ספר המצוות לא-תעשה לה והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י"ג). (74) מן השמות הקדושים, שנקרא בהם הקדוש-ברוך-הוא. (75) דרך השחתה. (76) מעצי הקדש, והתורה אמרה (דברים יב, ג-ד) "ונתצתם את מזבחותם... ואשריהם תשרפון באש... ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוהיכם" (ספר המצוות לא-תעשה סה והלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה א והלכה ז). (77) אפילו גחלת אחת מגחלי המזבח, שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ספר המצוות לא-תעשה פא, והלכות תמידים ומוספים פרק ב, הלכה ו). (78) במדריגות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו ותיגלה ערותו עליו (ספר המצוות לא-תעשה פ והלכות בית הבחירה פרק א, הלכה י"ז). (79) אף על פי שהוא בעצמו טהור, אלא שבגדיו טמאים טומאת אב הטומאה. והתורה אמרה (במדבר ה, ג) "ולא יטמאו את מחניהם". וב"תורת כוהנים" (אחרי מות פרק י"ב, הלכה י"ג) אמרו: "ואם לא יכבש ובשרו לא ירחץ ונשא עוונו" (ויקרא יז, טז) - על רחיצת גופו - ענוש כרת, ועל כיבוס בגדיו - בארבעים (ספר המצוות לא-תעשה עז והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ז-י"ו). (80) כגון, נידה ויולדת, שטומאתן יוצאת מגופן. (81) הוא הנקרא מחנה לוייה, והתורה אמרה (דברים כג, יא) "לא יבוא אל תוך המחנה" ואמרו בפסחים סח, א - זה מחנה לוייה, וכן בספרי שם. וראוי להעיר, שטמא מת ואפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית, שנאמר (שמות יג, יט) "ויקה משה את עצמות יוסף עימו" - עימו במחנה לוייה (ספר המצוות לא-תעשה עח והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ג-ד). ודע, שמצורע הנכנס לירושלים, שהיא מחנה ישראל, לוקה, כמבואר שם הלכה ח, וכבר תמה התוספות יום טוב בכלים פרק א, למה לא מנה רבינו לאו זה בין הלאווין שלוקים עליהם. (82) מתוך טבעותיו, והתורה אמרה (שמות כה, טו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (ספר המצוות לא-תעשה פו והלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"ג). (83) המסיר. (84) והתורה אמרה (שמות כח, כח) "ולא יזח החושן מעל האפוד", וכל המפרק חיבורם דרך השחתה לוקה (לשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה י), וראה ספר המצוות לא-תעשה פז. (85) מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול, שנאמר (שמות כח, לב) "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (ספר המצוות לא-תעשה פח). והוא הדין לכל בגדי כהונה, שהקורעם דרך השחתה לוקה (הלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה ג). (86) שבהיכל, המיוחד להקטרת קטורת, והזאות דם פר ושעיר של יום הכיפורים, ודם פרים ושעירים הנשרפים. וכל המקריב עליו זולת זה, עובר על "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל, ט) ולוקה, כמבואר בהלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"א וספר המצוות לא-תעשה פב. (87) והתורה אמרה (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ואם נכנס לקודש הקדשים, שהוא לפני ולפנים - חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב ובביאורנו שם (ספר המצוות לא-תעשה סח והלכות ביאת מקדש פרק ב, הלכה ד). (88) להיכל. והוא הדין בין האולם ולמזבח, כמבואר בהלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א, שנאמר (ויקרא כא, כג) "אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא ייגש כי מום בו" (ספר המצוות לא-תעשה סט). (89) רביעית יין חי, או שיכור משאר המשקים המשכרים. (90) להיכל, או בין האולם ולמזבח, שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד". ואם עבד כשהוא שתי חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יד (הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א-ב וספר המצוות לא-תעשה צג). (91) שעבד במקדש, שנאמר (ויקרא כא, יז) "אשר יהיה בו מום לא יקרב". ולוקה על עבודתו נוסף על המלקות שחייב על כניסתו למזבח (הלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א וספר המצוות לא-תעשה ע). (92) ישראל, שנתן אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו מפני הסכנה, והרי הוא לעניין עבודה כבן-נכר, שנאמר בו (יחזקאל מד, ט) "כל בן נכר ערל-לב וערל-בשר לא יבוא אל מקדשי" ואם עבד לוקה, ואינו חייב מיתה (סנהדרין פג, א והלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה ח). (93) שנאמר (במדבר יח, ג) "ולא ימותו גם הם (=הלויים) גם אתם" - גם אתם הכוהנים, כולל אתכם לאו זה, אלא שאינכם במיתה אלא בלאו, וכמבואר בספרי זוטא לפסוק זה. וגירסת רבינו שם: "ואין הכוהנים על הלויים אלא בלא תעשה" (ספר המצוות לא-תעשה ע"ב והלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה י"א), וראה לעיל הלכה ב לא-תעשה י. (94) מגודל שיער למעלה משלושים יום, שנאמר (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע לא ישלחו" (ספר המצוות לא-תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ט"ו). ואם שימש במקדש חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יז.

- 1 שְׁנֵכְנֵס לַמִּקְדָּשׁ קְרוֹעַ בְּגָדִים⁹⁵. (לה) הַמִּקְדָּשׁ בְּעֵלִי
2 מוֹמִינָן⁹⁶. (לו) הַשְׁחָטָן⁹⁷. (לז) הַזֹּרֵק דְּמִיָּה⁹⁸. (לח) הַמִּקְטִיר
3 אֲמוּרִיָּה⁹⁹. (לט) הַמִּקְרִיב קֶרְבָּנוֹת עֹבְדֵי פֹכֶכִים בְּעֵלִי
4 מוֹמִינָן¹⁰⁰. (מ) הַמְטִיל מוֹם בְּקִדְּשִׁים בְּזֶמֶן הַמִּקְדָּשׁ¹⁰¹. (מא)
5 הַעֹבֵד בְּקִדְּשִׁים¹⁰². (מב) הַגּוֹזֵז אוֹתָן¹⁰³. (מג) הַמִּקְטִיר
6 שְׁאֹר אוֹ דְּבִשׁ¹⁰⁴. (מד) הַעוֹשֶׂה שְׂיָרֵי מְנַחוֹת מִחֶמֶץ¹⁰⁵.
7 (מה) הַמִּקְרִיב¹⁰⁶ בְּלֹא מֶלֶח¹⁰⁷. (מו) הַמִּקְרִיב אֶתָּנָן אוֹ מִחֵיר
- 8 פֶּלֶב¹⁰⁸. (מז) הַנּוֹתֵן שְׁמֶן עַל מִנְחַת חוּטָא¹⁰⁹. (מח) הַנּוֹתֵן
9 עֲלֵיהֶן¹¹⁰ לְבוֹנָה¹¹¹. (מט) הַנּוֹתֵן שְׁמֶן בְּקֶרֶן סוּטָה¹¹². (נ)
10 הַנּוֹתֵן עֲלֵיוֹ¹¹³ לְבוֹנָה. (נא) הַמְבְדִיל בְּחִטָּאת הָעוֹף¹¹⁴. (נב)
11 הַמִּמָּר בְּקִדְּשֵׁי מִזְבֵּחַ¹¹⁵. (נג) הָאוֹכֵל בֶּשָׂר קֹדֶשׁ שְׁנֵטְמָא¹¹⁶.
12 (נד) הָאוֹכֵל מִפְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין¹¹⁷. (נה) כֹּהֵן שְׂאֵכֵל בֶּשָׂר קֹדֶשִׁי
13 קִדְּשִׁים¹¹⁸ חוּץ לְעֶזְרָה¹¹⁹. (נו) זֶר שְׂאֵכֵל בֶּשָׂר קֹדֶשִׁי קִדְּשִׁים
14 אַחֵר מִתֵּן דָּמִים¹²⁰. (נז) זֶר שְׂאֵכֵל בֶּשָׂר בְּכוֹר¹²¹. (נח) כֹּהֵנָת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

95) שנאמר (ויקרא י, ו) "ובגדיכם אל תפרומו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד והלכות ביאת מקדש שם). ואם שימש ובגדיו קרועים חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יח. 96) למזבח. שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ספר המצוות לא-תעשה צא והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ב). 97) לשם קרבן, שנאמר (שם, כב) "עוורת או שבור... לא תקריבו אלה לה" (ספר המצוות לא-תעשה צב והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 98) על גבי המזבח, שנאמר (שם, כד) "ומעוך וכתות... לא תקריבו לה" (שם לא-תעשה צג, והלכות איסורי מזבח שם). 99) אלו החלבים (=שהם מורים ואדונים על כל האיברים ועולים על המזבח לחלק אדון העולם, הערוך, ערך מר) והתורה אמרה (שם, כב) "ואשה לא תיתנו מהם על המזבח לה". נמצא, המקדש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבע מלקויות (ספר המצוות לא-תעשה צד והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 100) שלא נאמר, כיוון שהם גוים יוקרב בעדם בעל מום (ספר המצוות לא-תעשה צו). שנאמר (שם, כה) "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם מכל אלה" (הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ו). 101) שראוי לקרבן, שנאמר (שם, כא) "כל מום לא יהיה בו" - קרא בו: לא יִהְיֶה בו, כלומר, שלא יטיל בו (=מנחות נו, ב וברש"י שם), שלא יסמא את עינו או יקטע את ידו וכדומה (ספר המצוות לא-תעשה צז והלכות איסורי מזבח שם, הלכה ז-ח). 102) בקרבנות. שאסור לעבוד בהם כל מלאכה שהיא, ככתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך" והוא הדין לשאר הקדשים (ספר המצוות לא-תעשה קיג, והלכות מעילה פרק א, הלכה ז). 103) את צמרם, ככתוב (שם, שם) "ולא תגזו בכור צאנך" (שם לא-תעשה קיד, והלכות מעילה שם). 104) על המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה". ואם הקטיר שניהם כאחד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד (הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה א וספר המצוות לא-תעשה צח). 105) בכתב יד התימנים: שיירי מנחות חמץ, שיירי מנחות - הם הנשאר לכהנים לאכילה, אחרי שהכהן קמץ ממנה מלוא קומצו ומקטירו על גבי המזבח, ואסור לאפות אותם חמץ, שנאמר (ויקרא ו, י) "לא תיאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי", כאילו אמר, שחלקם שהוא שיירי המנחה לא ייאפה חמץ (ספר המצוות לא-תעשה קכד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה י"ד). 106) קרבן או מנחה. 107) שנאמר (שם, ב, יג) ולא תשבית מלח ברית אלוך" (ספר המצוות לא-תעשה צט והלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה י"א). 108) אתנן - האומר לזונה: הא לך דבר זה בשכר; מחיר כלב - האומר לחבירו הא לך טלה זה תחת כלב זה. ושניהם אסורים למזבח, שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלוך". ואם הקריב שניהם כאחד אינו לוקה אלא מלקות אחת, מפני שנאמרו בלאו אחד, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק ג, הלכה ז (ספר המצוות לא-תעשה ק והלכות איסורי מזבח פרק ד, הלכה ח, טז). 109) המנחה שיקריב העני החוטא, כשיתחייב חטאת בהמה ואין ידו משגת להביאה - קריייה: מנחת חוטא (הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ד), ואסור ליתן בה שמן, ככתוב (ויקרא ה, יא) "לא ישים עליה שמן" (ספר המצוות לא-תעשה קב והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז). 110) על מנחת חוטא. 111) מין שרף מעצי בושם, ככתוב (שם, שם) "ולא ייתן עליה לבונה" (ספר המצוות לא-תעשה קג והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ח). 112) שבעלה מביא עליה מנחת קנאות - מזכרת עוון והיא קמח שעורים, והתורה אמרה (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן" (ספר המצוות לא-תעשה קד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז-ח). 113) על הקרבן וכו', והתורה אמרה (שם, שם) "ולא ייתן עליו לבונה" (שם, לא-תעשה קה והלכות מעשה הקרבנות שם). 114) שהבדיל ראש העוף מהגוף במליקתו והתורה אמרה (ויקרא ה, ח) "ומלק את ראשו... ולא יבדיל" (ספר המצוות לא-תעשה קיב והלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה ו). 115) המחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, ואומר: הרי זו תחת זו, והתורה אמרה (שם כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" ואינו לוקה אלא בקדשים שנועדו למזבח, ולא בבהמות שהוקדשו לצרכי בדק הבית (ספר המצוות לא-תעשה קו והלכות תמורה פרק א, הלכה א, יב). 116) ככתוב (שם ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ואם אכל קדשים בטומאת הגוף, חייב כרת, כמבואר לעיל הלכה א, לא-תעשה טו (ספר המצוות לא-תעשה קל והלכות פסולי המוקדשים פרק י"ח, הלכה י"ב). 117) כגון, שנפסלו במחשבה, שחשב הכהן לאכלם חוץ למקומם הראוי, או שהוטל בהם מום, או שנשפך הדם ולא נזרק, ואזהרתו: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג). דרשו בספרי: "בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר" (ספר המצוות לא-תעשה קצ והלכות פסולי המוקדשים שם, הלכה ג-ה). 118) כגון, חטאת ואשם. 119) ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... בקרב וצאנך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים, כמבואר במכות יז, א (ספר המצוות לא-תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 120) הזריקה על המזבח, ואזהרתו: "וזר לא יאכל כי קודש הם" (שמות כט, לג). אבל אם אכלם קודם זריקת הדם, לוקה משום אוכל קודם זריקה (ראה בסמוך לא-תעשה סא) ולא משום זרות (ספר המצוות לא-תעשה קמט והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ח). 121) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכוורת בקרבך" - "לא בא הכתוב ללמד אלא לזר, שאכל בכור בין לפני זריקה ובין לאחר הזריקה, שהוא עובר בלא תעשה" (מכות יז, א ובספרי). וראה בסמוך לא-תעשה סב (ספר המצוות לא-תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז).

מתוך מהדורת וגשל

- 1 שְׁנֵשֶׁאֵת לְזֹר שְׁאוּכֶלֶת¹²² חָזָה וְשׁוֹק¹²³, אָפְלוּ לְאַחַר מִיתַת
2 בַּעֲלָהּ¹²⁴. (נט) חָלָה¹²⁵ שְׁאָכְלָה תְּרוּמָה¹²⁶. (ס) הָאוֹכֵל
3 קֹדְשִׁים קָלִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם¹²⁷. (סא) הָאוֹכֵל קֹדְשִׁים קָלִים
4 קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים¹²⁸. (סב) הָאוֹכֵל בְּכוֹר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם¹²⁹.
5 (סג) הָאוֹכֵל מִעֶשֶׂר שְׁנֵי¹³⁰ אַחַר שְׂרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת¹³¹ חוּץ
6 לִירוּשָׁלַיִם¹³². (סד) כֹּהֵן שְׁאָכַל בְּכוֹרִים מִשְׁנֵכָנְסוֹ לִירוּשָׁלַיִם
7 קֹדֶם הַנֶּחֱה בַּעֲזָרָה¹³³. (סה) כֹּהֵן שְׁאָכַל בְּכוֹרִים חוּץ
8 לִירוּשָׁלַיִם אַחֲרֵי שֶׁהֵנִיחַם בַּעֲזָרָה¹³⁴. (סו) הָאוֹכֵל מִעֶשֶׂר שְׁנֵי
9 שְׁנֵטְמָא בִירוּשָׁלַיִם קֹדֶם שְׂפִידָה¹³⁵. (סז) טְמֵא שְׁאָכַל מִעֶשֶׂר
- שְׁנֵי הִטְהוֹר בִירוּשָׁלַיִם¹³⁶. (סח) הָאוֹכֵל מִעֶשֶׂר שְׁנֵי
בְּאַיִנוֹת¹³⁷, וְכֵן כָּל הַקֹּדְשִׁים¹³⁸. (סט) עָרַל שְׁאָכַל בִּישׁוֹר
קֹדֶשׁ אוֹ תְּרוּמוֹת¹³⁹. (ע) הָאוֹכֵל מִמִּנְחַת כֹּהֵן¹⁴⁰, וְכֵן מִכָּל
דָּבָר שֶׁהוּא כָּלִיל לְאִשִּׁים¹⁴¹. (עא) הָאוֹכֵל מִבִּישׁוֹר חֲטָאוֹת
הַנִּשְׁפָּרוֹת¹⁴², וְכֵן מִכָּל הַטָּעוֹן שְׂרָפָה¹⁴³. (עב) הַשּׁוֹחֵט
פֶּסַח עַל הַחֶמֶץ¹⁴⁴. (עג) הַשּׁוֹבֵר בּוֹ עֵצִים, בֵּין בְּרָאשׁוֹן
בֵּין בְּשֵׁנִי¹⁴⁵. (עד) הַמוֹצִיא מִבִּישׁוֹר חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ¹⁴⁶. (עה)
הָאוֹכֵל מִבִּישׁוֹר חוּץ מִחֲבוּרָתוֹ¹⁴⁷. (עו) הָאוֹכֵל מִבִּישׁוֹר
נָא¹⁴⁸ אוֹ מִבְּשָׁל¹⁴⁹. (עז) הַנֶּחֱהָ מִן הַקֹּדֶשׁ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(122) בכתב יד התימנים: שאכלה. (123) הניתן לכהנים מזבחי השלמים (ראה ויקרא ז, לד). (124) שחוזרת לבית אביה לאכול בתרומה - בקדשים אסורה, ככתוב (שם כב, יב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ספר המצוות לא-תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). (125) שנולדה מאיסורי כהונה, כגון, אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט, הרי הוולד הנולד מהם חלל וכן אשה האסורה לכהן, שנבעלה לכהן נתחללה בביאתו. (126) שנאמר (שם) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש זר: כיוון שנבעלה לפסול לה, נפסלת לתרומה, כמבואר ביבמות סח, א (ספר המצוות לא-תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). (127) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - זו תודה ושלמים, שהם קדשים קלים, שאין נאכלים אלא במקומם, והוא לפנים מחומת ירושלים, כמבואר במכות שם (ספר המצוות לא-תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). (128) ואפילו כן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים כאילו אמר: "לא תוכל לאכול בשעריך קודם שזורקים דמם בשערי המקום" (ספר המצוות לא-תעשה קמז והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ד). (129) כשהוא תמים, ואפילו כהן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" (ספר המצוות לא-תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). (130) שלא נפדה. (131) כלומר, שנכנס לפנים מחומת ירושלים, ובמכות יט, ב הנוסח: "משראה פני החומה". (132) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך דגן... ואכלת לפני ה' אלוהיך" - כיוון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קמא והלכות מעשר שני פרק ב, הלכה ה"ו). (133) לפני המזבח, ככתוב (שם כו, י) "והנחתו לפני ה' אלוהיך" והרי זה כאילו אכלם בחוץ, ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" (שם יב, יז) - תרומת ידך - אלו הביכורים (מכות יז, א) אבל קריאת פרשת מקרא ביכורים אינה מעכבת בהם (ספר המצוות לא-תעשה קמה והלכות ביכורים פרק ג, הלכה ג"ד). (134) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" וכבר נתבאר על בהערה הקודמת שתורמה זו כוונתה לביכורים, אבל קודם שהונחו בעזרה, הואיל ולא נראו עדיין לאכילה בפנים אין לוקים על אכילתם בחוץ, השווה לעיל. (ספר המצוות לא-תעשה קמח והלכות ביכורים שם, הלכה ג). (135) שאם נטמא עליו לפדותו אפילו בירושלים, כמבואר במכות יט, ב. ואזהרה לאוכלו בטומאה: "ולא ביערתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) - בין שהוא טמא והמעשר טהור, בין שהוא טהור והמעשר טמא (ספר המצוות לא-תעשה קנ והלכות מעשר שני פרק ג, הלכה א). (136) שהיא מקום אכילתו, כשהוא טהור, ואזהרתו כנ"ל, "בין שהמעשר טמא והוא טהור בין שהמעשר טהור והוא טמא" (שם, שם). (137) ביום שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל ולאונן עליו, והתורה אמרה (שם, שם) "לא אכלתי באוני ממנו". (138) אסור לאכלם באיננות מאותו הפסוק, וכן אמר אהרן למשה (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'". (ספר המצוות לא-תעשה קנא והלכות מעשר שני שם הלכה ה"ז). (139) נאמר: 'תושב ושכיר' בפסח (שמות יב, מה) ונאמר 'תושב ושכיר' בתרומה (ויקרא כב, י) מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו (=שבפירוש אמרה תורה (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו") אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו" (יבמות ע, א), והוא הדין לקדשים, שהרי פסח מקדשים קלים הוא, כל שכן לקדשי קדשים שערל אסור בהם (ספר המצוות לא-תעשה קלה והלכות תרומות פרק ז, הלכה י והלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ט), וראה הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח. (140) שהיא כולה כליל על המזבח. (141) כגון, האימורים, שהם כליל למזבח ככל קרבן עולה, ואזהרתם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) - כל שבכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו, כמבואר במנחות עד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קלח והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ג). (142) כגון, פר ושעיר של יום הכיפורים וכן של פר כהן משיח, הנשרפים בבית הדשן שמחוץ לירושלים. (143) כגון, חטאת חיצונה שהובא מדמה להיכל. ואזהרתם: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד... לא תאכל, באש תשרף" (שם, כג) - כל שהוא טעון שריפה, ליתן עליו לא תעשה על אכילתו (ספר המצוות לא-תעשה קלט והלכות מעשה הקרבנות שם). (144) שיש ברשותו חמץ בשעת שחיטתו, שנאמר (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (ספר המצוות לא-תעשה קטו והלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ה). (145) בפסח שני שחל ב"ד באייר, והתורה אמרה בשניהם: "ועצם לא תשברו בו" (שם יב, מו), ובפסח שני: "ועצם לא ישברו בו" (במדבר ט, יב). וכל זה בפסח טהור (ספר המצוות לא-תעשה קכ"ב והלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א). (146) הקבוצה שנתקבצה לאכלו, שנאמר (שמות שם) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (ספר המצוות לא-תעשה קכג והלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א). (147) שיצא הבשר חוץ לחבורתו, ואפילו חזר לחבורתו אסור לאכלו, הרי הוא כבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים שאסור באכילה, ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שם כב, ל) - כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה (ספר המצוות שם והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ט, והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ו והלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ב). (148) הבשר שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם (הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ו). (149) אלא צלי, שנאמר (שם יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל". ואם אכל נא ומבושל כאחת, אינו לוקה אלא אחת, לפי

- 1 בְּמִזְיד¹⁵⁰. עח) הָאוֹכֵל טָבֵל שֶׁעֲדִין לֹא הִפְרֵשׁ מִמֶּנּוּ
- 2 מַעֲשֶׂר, אֶפְלוּ מַעֲשֶׂר עֲנִי¹⁵¹, אָף עַל פִּי שֶׁהוֹרְמוּ
- 3 תְּרוּמוֹתָיו¹⁵². עט) הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ
- 4 לְסִקְלָהּ¹⁵³, אָף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַטָּה¹⁵⁴. פ) הָאוֹכֵל בְּהֵמָה
- 5 טְמֵאָה¹⁵⁵. פא) הָאוֹכֵל עוֹף טְמֵאָה¹⁵⁶. פב) הָאוֹכֵל דָּג
- 6 טְמֵאָה¹⁵⁷. פג) הָאוֹכֵל שֶׁרִץ הָעוֹף¹⁵⁸. פד) הָאוֹכֵל שֶׁרִץ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שנייהם נכללים בלאו אחד (ספר המצוות לא-תעשה קכה והלכות קרבן פסח שם הלכה ד). (150) שנאמר, (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" כאילו אמר: לא תוכל לאכול נדריך אשר תידור. ולא זו היא אזהרה לכל מועל, וכן אמרו (סנהדרין פג, א): "הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה" ואם מעל בשוגג מקריב קרבן מעילה (ספר המצוות לא-תעשה קמו והלכות מעילה פרק א, הלכה ג). (151) הניתן בשנה השלישית והשישית לשמיטה. (152) תרומה גדולה ותרומת מעשר, שנאמר (שם, שם) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", ונאמר להלן (שם כו, יב) "ואכלו בשעריך ושבעו", מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמרה תורה, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו: בשעריך - בתוכו (מכות טז, ב). אבל האוכל טבל שלא הורמו ממנו תרומותיו חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב, לא-תעשה ה (ספר המצוות לא-תעשה קנג והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ"א). (153) כגון, שהרגה אדם ונתחייבה סקילה. (154) שקדמו בעליה ושחטוה, שנאמר (שמות כא, כח) "סקול ייסקל השור ולא ייאכל את בשרו" ממשמע שנאמר סקול ייסקל, איני יודע שנבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה, מה תלמוד לומר ולא ייאכל את בשרו? מגיד הכתוב: שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה" (בבא קמא מא, א) "שנעשה כבהמה טמאה" (ספר המצוות לא-תעשה קפח והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה כ"ב). (155) או חיה טמאה, שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה... מעלת גרה... אותה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולא הבא מכלל עשה - עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת נאמר (שם יד) "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" וגו', והרי הדברים קל וחומר: מה אלו שיש בהם סימן טהרה אחד הרי הם בלא תעשה על אכילתם, שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שאיסור אכילתן הוא בלא-תעשה (ספר המצוות לא-תעשה קעב והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א"ב). (156) ככתוב (ויקרא יא, יג) "ואת אלה תשקצו מן העוף לא ייאכלו... את הנשר ואת הפרס" וגו'. וסימני עוף טמא מבוארים בהלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה ט"ז (ספר המצוות לא-תעשה קעד והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ד). (157) שאין לו סנפיר וקשקשת, ואזהרתו: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו" (שם, יא), וראה הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה כ"ד (ספר המצוות לא-תעשה קעו והלכות מאכלות אסורות שם). (158) כגון, הזבובים והדבורים והיתושים, ככתוב (דברים יד, יט) "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (ספר המצוות לא-תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ה"ד). (159) כגון, התולעים והחיפושיות, נחשים ועקרבים, וכן שמונה שרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט) "החולד והעכבר והצב" וגו'. ואזהרתם: "וכל השרץ השורץ על הארץ... לא יאכל" (שם, מא), אלא שעל שמונה שרצים הוא לוקה על אכילתם בכעושה, כשיעור טומאתם, ועל שאר שרצים אינו לוקה על אכילתם אלא בכזית, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ו"ז (ספר המצוות לא-תעשה קעז והלכות מאכלות אסורות שם). (160) כגון, התולעים והעלוקה שבמים, וכן חיות הים, כללו של דבר, כל שאינו בצורת הדגים, כגון, כלב המים והדולפן וכיוצא בהם. ואזהרתם: "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" (ויקרא יא, מג) והוא כולל כל מיני שרצים שהם (ספר המצוות לא-תעשה קעט והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ב). (161) שלא נולד מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם, וזהו "השרץ הרומש" שהוא מתהווה מן העופשים, ואינו מוליד כמוהו בעוד ש"השרץ השורץ" הוא הנולד מזכר ונקבה, ומוליד כמוהו. ואזהרתו: "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ" (ויקרא יא, מד), כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ג (ספר המצוות לא-תעשה קעז). (162) מן הפרי ורומשים עליו, ואפילו חזרו לתוך הפרי הרי הם אסורים. ואזהרתם: "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (שם, מב). אבל אם לא פירשו, מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו (ספר המצוות לא-תעשה קעז והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י"ד). (163) בהמה ועוף שמתו מאליהם או שלא נשחטו כהלכה, שנאמר (דברים יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה" (ספר המצוות לא-תעשה קפ והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה א). (164) שטרפה אותה חיות היער, ואינה יכולה עוד לחיות מחמת אותה טריפה ודריסה, וזוהי טריפה האמורה בתורה, ויש עוד מיני מחלות, שאם תִּקְלָה בהן הבהמה אינה יכולה עוד לחיות מהן, והואיל והיא נוטה למות, הרי זו אסורה אפילו קדם ושחטה. והאוכל מטרפה שנטרפה על ידי חיות השדה לוקה מן התורה, ומבהמה שחלתה ונוטה למות מחמת מחלתה - לוקה מדרבנן (ספר המצוות לא-תעשה קפא). ואזהרה לטריפה: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) ושמונה מיני טריפה נאמרו למשה מסיני (הלכות שחיטה פרק ה, הלכה א"ג וספר המצוות שם). (165) שחותך אבר מן הבהמה כשהיא חיה. ואזהרתו: "ולא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים יב, כג). והוא הדין כשאוכל כזית בשר מן החי לוקה משום אוכל טריפה. ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, - כיוון שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה (ספר המצוות לא-תעשה קפב והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה י, ופרק ה, הלכה א"ג). (166) שנאמר (בראשית לב, ג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (=שקפץ ממקומו ועלה) אשר על כף הירך". והאוכל את הגיד בשלימותו אף על פי שאין בו כזית, או כזית מגיד גדול - לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קפ"ג והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ב). (167) שנתבשל בחלב, ואף על פי שהוא בעצמו לא בישלו, שנאמר (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו" בפעם השנייה (נוסף על מה שנאמר שם כג, יט) לומר לך, שלוקה על אכילתו, כמבואר בחולין קטו, ב (ספר המצוות לא-תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות פרק ט, הלכה א"ב). (168) ואף על פי שלא אכלו, שנאמר (שם) "לא תבשל גדי בחלב אמו" (ספר המצוות לא-תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות שם). (169) שנשרשה בארץ אחרי שישה עשר בניסן, שהוא יום הבאת מנחת העומר.

- 1 העמר¹⁷⁰. צה) האוכל ערלה¹⁷¹. צו) האוכל פלאי הפסח¹⁷².
 2 צו) האוכל תערכת חמץ בפסח¹⁷³. צח) האוכל חמץ אחר
 3 חצות¹⁷⁴. צט) המקיים¹⁷⁵ חמץ בךשותו, וכגון שחמץ
 4 עסתו¹⁷⁶. ק) השותה יין נסך¹⁷⁷. קא) נזיר שאכל מגפן
 5 היין¹⁷⁸. קב) נזיר שגלח¹⁷⁹. קג) נזיר שנטמא למת¹⁸⁰. קד)
 6 המגלח את הנתק¹⁸¹. קה) החותך סימני צרעת¹⁸² או שפואן
- 7 באש¹⁸³. קו) העובר בנחל שנתערפה בו העגלה¹⁸⁴. קז)
 8 הזורע ארץ ישראל בשביעית¹⁸⁵. קח) הזמר את האילן
 9 בשביעית¹⁸⁶. קט) הקוצר ספיח¹⁸⁷. בלא שנוי¹⁸⁸. קי)
 10 הבוצר¹⁸⁹. בלא שנוי¹⁹⁰. קיא) הזורע בשנת היובל. קיב)
 11 הקוצר בזה בלא שנוי. קיג) הבוצר בזה בלא שנוי¹⁹¹. קיד)
 12 המכלה¹⁹². פאת שדה ולא נתנה לעני¹⁹³. קטו) המעולל

(170) שנאמר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד... הביאכם את קרבן אלוהיכם". ובזמן שאין בית המקדש, אסור לאכול תבואה חדשה עד גמר יום שישע עשר בניסן, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה קפט). (171) פירות האילן, שגדלו בשלוש השנים לנטיעתו, ככתוב (ויקרא יט, כג) "וערלתם ערלתו את פרי, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל". ואיסור ערלה נוהג גם בחוץ לארץ, על פי הלכה למשה מסיני (ספר המצוות לא-תעשה קצב) והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י"א. (172) מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו בכרם, או שנטע הגפן בתוך הירק, שניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" - דרשו חכמינו: פק ת'קד'ש' - פן תוקד אש (חולין קטו, א). וכל מקום שנאמר: "פן" אינו אלא מצוות לא תעשה, כמבואר במכות יג, ב (ספר המצוות לא-תעשה קצג) והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ו. (173) דברים שהחמץ מעורב בהם, כגון, כותח הבבלי (חלב ופת מעופשת מעורבת בתוכו) וכדומה, שנאמר (שמות יב, כ) "כל מחצת לא תאכלו". ואינו לוקה אלא אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים, אבל אם אין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים אינו לוקה, אלא מכים אותו מכת מדרות (ספר המצוות לא-תעשה קצח) והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ו. (174) חצות יום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (דברים טז, ג) "לא תאכל עליו חמץ" כלומר, על קרבן פסח, שזמן שחיטתו הוא מחצות היום ומעלה, ומשעה שהוא ראוי להישחט אסור הוא באכילת חמץ. אבל האוכל חמץ בפסח עצמו חייב כרת (ספר המצוות לא-תעשה קצט) והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ח. (175) המניח. (176) בפסח, שעשה בה מעשה, ואזהרתו: "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם" (שמות יב, יט). אבל המניח חמץ בביתו ולא עשה בו מעשה (=כגון, שהחמץ לפני הפסח) הרי זה עובר בלאו ואינו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רא, והלכות חמץ ומצה שם, הלכה ב"ג). (177) שנתנסך לעבודה זרה, והשותה ממנו כל שהוא לוקה, שנאמר (דברים לב, לח) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" יין שנתנסך לה, כזבח שקרב לה, ונאמר בעבודה זרה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם יג, יח) מאומה - אפילו כל שהוא (ספר המצוות לא-תעשה קצד) והלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה א"ב) וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב. (178) כגון, ענבים או צימוקים ואפילו חרצן וזג, ככתוב (במדבר ו, ג"ד) "וענבים לחים ויבשים לא יאכל... מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל" (ספר המצוות לא-תעשה רג"ו) והלכות נזירות פרק ה, הלכה ב"ג. (179) בימי נדר נזיר, ככתוב (שם, ה) "כל ימי נדר נזיר תער לא יעבור על ראשו", ואחד המגלח ואחד המתגלח בכלל לאו זה (ספר המצוות לא-תעשה רט) והלכות נזירות פרק ה, הלכה י"א. (180) טומאת שבעה ימים, כגון, שנגע בו או שנכנס לאהל, והתורה אמרה (שם, ז) "לאביו ולאמו... לא יטמא להם במותם" (ספר המצוות לא-תעשה רז) והלכות נזירות שם, הלכה ט"ו"יח). (181) השיער הסמוך לנגע הנתק שבראש או בזקן (=שיפול השיער שבהן מעיקרו ויישאר מקום השיער פנוי, וזהו הנקרא נתק), והתורה אמרה (ויקרא יג, לג) "ואת הנתק לא יגלח", שצריך להניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה הנתק (ספר המצוות לא-תעשה שז) והלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ב ופרק י, הלכה א. (182) כגון, שיער לבן שבבהרת (שם, כ) או שקצץ הנגע כולו מבשרו. (183) כדי שישתנה מראה המחיה (שם, כד), והתורה אמרה (דברים כד, ח) "הישמר בנגע הצרעת" - בלא תעשה, תשמור שלא לתלוש ולא לקוץ (ספר המצוות לא-תעשה שח) והלכות טומאת צרעת פרק י, שם. (184) באדמת הנחל, והוא נחל מים ששוטף בחזקה, ואסור בזריעה ובחרישה, ובכל עבודה בגופה של קרקע, ככתוב (שם כא, ד) "לא יעבד בו ולא ייזרע" (ספר המצוות לא-תעשה שט) והלכות רוצח פרק י, הלכה ט. (185) היא שנת השמיטה, שעליה נאמר (ויקרא כה, ד) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שוך לא תזרע", ועבודת הארץ אסורה בה (ספר המצוות לא-תעשה רכ) והלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א"ב. (186) כורת ענפיו המיותרים להגדיל את פוריותו, והתורה אמרה (שם, שם) "וכרמך לא תזמור" (ספר המצוות לא-תעשה רכא) והלכות שמיטה שם, הלכה ב"ג. (187) מה שהאדמה מצמיחה מעצמה מן הזרע שנפל בה לפני שביעית, או מן העיקרים שנקצרו מקורם וחזרו ועשו, שניהם נקראים ספיח (הלכות שמיטה פרק ד, הלכה א). (188) מן הרגיל, והתורה אמרה (שם, ה) "את ספיח קצירך לא תקצור" - לא תקצורו כדרך שקוצרים תבואת כל השדה בבת אחת ומעמידים כרי, אלא קצור מעט-מעט וחבוט ואכול (ספר המצוות לא-תעשה רכב) והלכות שמיטה פרק ה, הלכה א. (189) קוטף פרי האילן. (190) מהתורה אמרה (שם, שם) "ואת ענבי נזירך לא תבצור" שלא תאספם כדרך שאתה אוספם בכל שנה, כגון דורכים אותם בלא בעריבה, וכן זיתים אין עושים אותם בתוך הבר, אלא כותשם ומכניסם לתוך בר קטן ביותר (ספר המצוות לא-תעשה רכג) והלכות שמיטה פרק ד, הלכה כ"ב"ג. (191) והתורה אמרה (שם, יא) "יובל היא... לא תזרע, ולא תקצור... ולא תבצור" (ספר המצוות לא-תעשה רכד) והלכות שמיטה פרק י, הלכה ט"ז. (192) לקצור. (193) שצריך היה להשאיר קמה מחוברת לעניים, ככתוב (שם, כג, כב) "לא תכלה פאת שוך בקצירך". ואם אכל את התבואה או נשרפה, שאינו יכול עוד ליתנה לעניים ולתקן את הלאו, הרי זה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רי, כיד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ג).

- 1 פָּרְמוּ וְלֹא נִתְּנָה¹⁹⁴ לְעֵנִי¹⁹⁵. קטז) הַמִּלְקֵט לְקֵט¹⁹⁶ וְלֹא נִתְּנָה
- 2 לְעֵנִי¹⁹⁷. קיז) פָּרְט¹⁹⁸ פָּרְמוּ וְלֹא נִתְּנָה לְעֵנִי¹⁹⁹. קיח) הַלּוֹקֶה
- 3 עֹמֵר הַשְּׂכָחָה²⁰⁰ וְלֹא נִתְּנָה לְעֵנִי²⁰¹. קיט) הַלּוֹקֶה אִם עַל
- 4 בָּנִים²⁰² וְלֹא שָׁלַח הָאֵם²⁰³. קכ) הַזֹּרֵעַ כְּלָאִים²⁰⁴ בְּאַרְץ
- 5 בְּזָרָעִים²⁰⁵. קכא) הַזֹּרֵעַ כְּלָאִי הַפָּרֶם בְּאַרְץ²⁰⁶. קכב)
- 6 הַמִּרְכִּיב אֵילָנוֹת כְּלָאִים בְּכָל מְקוֹם²⁰⁷. קכג) הַמִּרְכִּיעַ בְּהֶמָּה
- 7 כְּלָאִים²⁰⁸ בְּכָל מְקוֹם. קכד) הַמְנַהִיג בְּכָל מְקוֹם²⁰⁹.

- 8 קכה) הַחוֹסֵם בְּהֶמָּה²¹⁰ בְּעֵת מְלֹאכָה בְּכָל מְקוֹם. קכו)
- 9 הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ בְּכָל מְקוֹם²¹¹. קכז) הַמְשַׁכֵּן חֲבֵירוֹ
- 10 בְּיָדוֹ וְלֹא הִחְזִיר לוֹ הַעֲבוּט²¹². קכח) הַחוֹבֵל אֶלְמָנָה וְלֹא
- 11 הִחְזִיר הַמְשַׁכֵּן²¹³. קכט) הַחוֹבֵל בְּלִים שְׁעוֹשִׁין בִּהְיוֹן אֶכָל
- 12 נֶפֶשׁ²¹⁴. קל) יָד זֹמֶם שְׁאִין בּוֹ תְּשִׁלוּמִין²¹⁵. קלב) הַמֶּפֶה
- 13 חֲבֵירוֹ הַפָּאָה שְׁאִין בָּהּ שְׁוֶה פְּרוּטָה²¹⁶. קלג) בֵּין סוֹרֵר וּמוֹרֶה
- 14 בְּעֵדוֹת רֹאשׁוֹנָה²¹⁷. קלד) הַמוֹצִיא שֵׁם רַע²¹⁸ שְׁנִמְצָא דְּבָרוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(194) בכתב יד תימן: נתנו. (195) שבצר כל כרמו ולא השאיר בו עוללות, שהן אשכולות קטנים שאין ענביהם נוטפים זה על זה, אלא מפוזרים ודלילים ונקראים עוללות, שהם "לשאר האשכולות כעולל (=יונק) לאיש" והתורה אמרה (שם יט, י) "וכרמך לא תעולל" (ספר המצוות לא-תעשה ריב והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה י"ז-יח). (196) שיבילים הנופלות בשעת הקצירה. (197) והתורה אמרה (שם, ט) "ולקט קצירך לא תלקט". ואם אבדו או נשרפו אחר שליטתם, קודם שיתנם לעניים לוקה (ספר המצוות לא-תעשה ריא והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ד). (198) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן: המלקט פרט וכו'. פרט - זה גרגר אחד או שניים הנפרטים (=נופלים) מן האשכול בשעת הבצירה. (199) והתורה אמרה (שם, י) "ופרט כרמך לא תלקט" ואם נבצר ממנו לקיים את העשה: לעני ולגר תעזוב אותם, הרי זה לוקה על לקיטתו לעצמו (ספר המצוות לא-תעשה ריג-ריד והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה ט"ו). (200) ששכחו בשדה בשעת עימור האלומות. (201) והתורה אמרה (דברים כד, יט) "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". והוא הדין שכחת האילנות (ספר המצוות לא-תעשה ריד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ו ופרק ה שם). (202) הציפור ואפרוחיה. (203) והתורה אמרה (שם, כב, ו) "לא תיקח האם על הבנים שלח תשלח את האם", ואם לקחה ומתה קודם שישלחנה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה שו והלכות שחיטה פרק י"ג, הלכה א). (204) שני מיני זרעים כאחד. (205) כגון, חיטה ושעורה, או פול ועדשה, וכן כל מיני זרעים הראויים למאכל אדם. ואזהרה לכלאי זרעים "שדך לא תזרע כלאיים" (ויקרא יט, יט). ואין איסורם אלא בארץ ישראל (ספר המצוות לא-תעשה רטו והלכות כלאיים פרק א, הלכה א-ג). (206) בארץ ישראל, שזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ואז לוקה שתיים, אחת משום: שדך לא תזרע כלאיים, ואחת משום: לא תזרע כרמך כלאיים (דברים כב, ט). אבל אם זרע ירק אצל גפן או נטע גפן בצד ירק אינו לוקה, אלא שנאסרו שניהם בהנאה (ספר המצוות לא-תעשה רטז והלכות כלאיים פרק ה, הלכה א, ז). (207) אפילו בחוץ לארץ, כגון, שהרכיב יחור של עץ אתרוג בעץ תפוח, וכן המרכיב אילן בירק לוקה, ואזהרתם: שדך לא תזרע כלאיים (ויקרא שם) ותחילת הפסוק: "בהמתך לא תרביע כלאיים" - מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, מה בהמתך בין בארץ בין בחוץ לארץ (=שהרי חובת הגוף היא ונוהגת גם בחוץ) אף שדך (הרכבת אילן) בין בארץ בין בחוץ, כמבואר בסנהדרין ס, א (ספר המצוות לא-תעשה רטז והלכות כלאיים פרק א, הלכה ה). (208) מין על שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעופות, בין בארץ בין בחוץ, שנאמר (שם, שם) "בהמתך לא תרביע כלאיים" (ספר המצוות לא-תעשה ריז והלכות כלאיים פרק ט, הלכה א). (209) מושך בשני מינים את העגלה או מנהיגם כאחד, שנאמר (דברים כב, י) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", ומן התורה אינו אסור אלא במין אחד טמא ואחד טהור, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאיים בהרבעה אסורים במלאכה או בהנהגה כאחד (ספר המצוות לא-תעשה יח והלכות כלאיים פרק ט, הלכה ז-ח). (210) פי בהמה מלאכול מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון, שתודש תבואה או תישא תבן על גבה, שנאמר (שם כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" (ספר המצוות לא-תעשה ריט והלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ב). (211) בהמה ובנה ביום אחד, בין בחולין בין בקדרשים, שנאמר (ויקרא כב, כח) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ספר המצוות לא-תעשה קא והלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה א). (212) והוא צריך לו, כגון: כר - בלילה, והמחרשה - ביום, והתורה אמרה (דברים כד, יב) "לא תשכב בעבוטו" - לא תשכב ועבוטו עימך (ספר המצוות לא-תעשה רמ והלכות מלווה ולווה פרק ג, הלכה ה). (213) שאסור בכלל למשכן את האלמנה, ככתוב (שם, יז) "ולא תחבול בגד אלמנה", ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמא והלכות מלווה שם, הלכה א). (214) כגון, כלי טחינה או כלי בישול ואפיה, ככתוב (שם, ו) "לא יחבול ריחים ורכב כי נפש הוא חובל" ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזירנו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמב והלכות מלווה שם, הלכה ב). (215) שהעיד עדות שקר שאין בה עדות ממון, כגון שהעיד על פלוני כוהן, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והוזהר. או שהעיד על פלוני שהוא חייב מלקות הוזהר, והתורה אמרה (שמות כ, ט) "לא תענה בריעך עד שקר". ואף על פי שאין בו מעשה, קיבלו חכמינו מפי השמועה, שהכתוב האומר (דברים כח, א-ב) "והרשיעו את הרשע - והיה אם בן הכות הרשע" רומז לעד זומם שילקה (ספר המצוות עשה קפ ולא-תעשה רפה והלכות עדות פרק כ, הלכה ח-ט). (216) כי אם יש בה שווה פרוטה (=דמי רפואתו וכדומה) חייב לשלם לו ממון ואין אדם משלם ולוקה. ואזהרה למכר חבירו: "ארבעים יכנו לא יוסיף" (שם, ג) "ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציווה הכותב שלא להכותו על רשעו, קל וחומר לשאר כל האדם" (ספר המצוות לא-תעשה ש והלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ז"ב). (217) שהעידו עליו בפעם הראשונה שגנב משל אביו וקנה בשר ויין ואכל. ולוקה, ככתוב (שם כא, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו) - לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים (ספר המצוות לא-תעשה קצה והלכות ממרים פרק ז, הלכה א, והלכה ז). (218) על אשתו, שלא מצא לה בתולים.

מתוך מהדורת וגשל

- 1 שְׁקָרָה²¹⁹. קלד) הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בָּה²²⁰. קלה) הַנִּשְׁפָּע
2 לְשָׁקָר²²¹. קלו) הַנִּשְׁפָּע לְשׂוֹא²²². קלז) הַמְחַלֵּל נְדָרוֹ²²³.
3 קלח) הַיּוֹצֵא חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת²²⁴. קלט) הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה
4 בְּיוֹם טוֹב²²⁵. קמ) הַמְקַיֵּף פֶּאֶת הָרֹאשׁ²²⁶. קמא) הַמְקַיֵּף
5 פֶּאֶת זָקָן²²⁷. קמב) הַשּׁוֹרֵט עַל מֵת²²⁸. קמג) הַקּוֹרֵת רֹאשׁוֹ
6 עַל הַמֵּת²²⁹. קמד) הַכּוֹתֵב כְּתוּבָה כְּעֶקֶע²³⁰. קמה) הַלּוֹבֵשׁ
- 7 שְׁעִטָּה²³¹. קמו) הַקּוֹצֵץ אֵילָנִי מֵאֶלֶךְ דֶּרֶךְ הַשְּׁתֵּתָה²³². קמוז)
8 אִישׁ שֶׁלֵּבֶשׁ מְלָבוֹשׁ אִשָּׁה²³³. קמח) אִשָּׁה שֶׁלֵּבֶשׁ מְלָבוֹשׁ
9 אִישׁ²³⁴. קמט) כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת²³⁵. קנ) כֹּהֵן שֶׁקָּדַשׁ אִשָּׁה
10 זוֹנָה וּבְעֻלָּה²³⁶. קנא) כֹּהֵן שֶׁקָּדַשׁ גְּרוּשָׁה וּבְעֻלָּה²³⁷. קנב)
11 כֹּהֵן שֶׁקָּדַשׁ חֲלָלָה וּבְעֻלָּה²³⁸. קנג) כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁפָּעַל אֲלֻמָּנָה
12 אֶף עַל פִּי שְׁלֹא קָדְשָׁה²³⁹. קנד) הַמְחַזִּיר גְּרוּשְׁתּוֹ אַחֵר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

219) שהביא אבי האשה עדים והזימו את עדי הבעל, שאמרו שזנתה תחתיו אחרי האירוסין, הרי העדים נסקלים והבעל לוקה, ככתוב (דברים כב, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא שם, טז), כמבואר בכתובות מו, א (ספר המצוות לא-תעשה שא והלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה א והלכה ו). 220) כגון, שאמר יכהו ה', או: ארור פלוני לה', ואזהרתו: "לא תקלל חרש" (שם, יד), שאפילו חרש שאינו שומע ולא נצטער בקללה, לוקה עליו (ספר המצוות לא-תעשה שיו ולהלן פרק כ"ו, הלכה א). 221) כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל, או שלא יאכל ואכל הרי זו שבועת שקר ולוקה. ואזהרתו: ולא תישבעו בשמי לשקר" (שם, יב), כמבואר בשבועות כ, ב (ספר המצוות לא-תעשה סא והלכות שבועות פרק א, הלכה ב-ג). 222) שנשבע על דבר ידוע, שהוא כן, כגון, שנשבע על שמיי, שהם שמיי, או שנשבע לבטל את המצוה, ועוד. ואזהרתו: "לא תישא את שם ה' אלוקיך לשווא" (שמות כ, ו). ואף על פי שאין בה מעשה לוקה, שנאמר שם: "כי לא ינקה ה' את אשר יישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה אותו, אבל בית דין של מטה מלקה אותו ומנקה אותו, כמבואר בשבועות כא, א (ספר המצוות לא-תעשה סב והלכות שבועות פרק א, הלכה ד-ז). 223) שעובר על מה שנדר, ואפילו לא נשבע, והתורה אמרה (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - לא יעשה דבריו חולין (ספר המצוות לא-תעשה קנו והלכות נדרים פרק א, הלכה ה). 224) חוץ לתחום העיר, והוא חוץ לשנים עשר מיל. והתורה אמרה (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה (ספר המצוות לא-תעשה שכא והלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א). 225) והתורה אמרה (שם יב, יח) "כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" (ספר המצוות לא-תעשה שכג והלכות יום טוב פרק א, הלכה א-ב). 226) שמגלח את שער הצדעים בתער, והתורה אמרה (ויקרא יט, כז) "לא תקיפו פאת ראשכם" וחייב מלקות על כל צדע מהם (ספר המצוות לא-תעשה מג והלכות עבודה זרה פרק י"ב, הלכה א, והלכה ו). 227) מגלחו. וחמש פיאות הן: לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן מצד שמאל, ושיבולת הזקן. ולוקה על כל פאה ופאה. ואזהרתו: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם) ואינו חייב עד שיגלחנו בתער (ספר המצוות לא-תעשה מד והלכות עבודה זרה שם, הלכה ז). 228) שורט בבשרו מרוב צער על מתו, כדרך שהיו הגויים עושים, והתורה אמרה (שם, כה) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ספר המצוות לא-תעשה מה והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"ב). 229) תולש שער ראשו מרוב צער על מתו, כדרך שעושים הסכלים, והתורה אמרה (דברים יד, א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". וחייב על כל הראש כבין העיניים, שנאמר (ויקרא כא, ה) לא יקרחו קרחה בראשם (ספר המצוות לא-תעשה קעא והלכות עבודה זרה שם, הלכה ט"ו). 230) ששורט בבשרו וממלא מקום השיטה כוחל או דיו או שאר צבעונים, וזה היה מנהג הגויים שרושמים עצמם לעבודה זרה, שאלו עבדים מכורים הם לה ומורשמים לעבודתה. והתורה אמרה (שם, יט, כח) "וכתובת קעקע לא תתנו בככם" (ספר המצוות לא-תעשה מא והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"א). 231) בגד ארוג מצמר ופשתים, כמו שלבשו כומרי עבודה זרה באותו הזמן. ואזהרתו: "לא תלבש שעטני צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא). ואפילו חוט אחד של צמר בבגד גדול של פשתן אסור (ספר המצוות לא-תעשה מב והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א והלכה ה). 232) (שם כ, יט) "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות" וכל השחתה בכלל זה, כגון: שישורף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה, אלא שאינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות מדבריהם, כמבואר בהלכות מלכים פרק ו, הלכה י (ספר המצוות לא-תעשה נו והלכות מלכים שם, הלכה ח). 233) כגון, שילבש בגדים צבעוניים וחלי זהב, במקום שאין לובשים אותם אלא נשים, והתורה אמרה (שם כב, ה) "ולא ילבש גבר שמלת אשה" ובכלל זה אם צבע שער שחור (ספר המצוות לא-תעשה מ והלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י'). 234) כגון שתשים בראשה מצנפת, או שתלבש שריון או שתגלח ראשה כאיש, שנאמר (שם, שם) "לא יהיה כלי גבר על אשה" (ספר המצוות לא-תעשה לו והלכות עבודה זרה שם). 235) שנגע בו או נכנס לאהלו, והוא אינו מקרוביו המפורשים בכתוב (ויקרא כא, ב-ג). והתורה אמרה (שם, א) "לנפש לא ייטמא בעמיו" (ספר המצוות לא-תעשה קסו והלכות אבל פרק ג, הלכה א-ג). 236) כגון, שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאיש, שהיא אסורה להינשא לו, איסור השווה בכל ישראל, ואינו מיוחד כבזהנים. והתורה אמרה (שם, ז) "אשה זונה וחללה לא ייקחו". אבל אם בא עליה דרך זנות ולא קידשה אינו לוקה, שנאמר: "לא יקחו" - עד שייקח (=בקידושין) ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קנח והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב ופרק י"ח, הלכה א). 237) בין מן הנישואין בין מן האירוסין, כמבואר ביבמות נט, א. והתורה אמרה (שם, שם) "ואשה גרושה מאישה לא ייקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב, והלכה י"י). 238) חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת הנשים האסורות לכהונה נבעלה לכהן - נתחללה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה א). והתורה אמרה (שם): "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה א-ב). 239) שנאמר (שם, ט) "ולא יחלל זרעו בעמיו" - כיוון שבעלה, חיללה, ופסלה לכהונה, והוא מוזהר שלא יחלל כשרים, לא אשה ולא זרעו, בניגוד לזונה וחללה וגרושה, שהן מחוללות ועומדות קודם בעילתו, ולפיכך אינו לוקה עליהן עד שיקדש ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קסב והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ג).

- 1 שְׁנֵתִי קִדְּשָׁה²⁴⁰. קנה) הַנוֹשֵׂא זְקוּקָה לִיכָּם²⁴¹. קנו) הַבָּא עַל
- 2 הַקִּדְּשָׁה²⁴². קנו) מִמְּזוֹר²⁴³ שֶׁנֶּשֶׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל²⁴⁴. קנח)
- 3 פָּצוּעַ דְּכֹא²⁴⁵ שֶׁנֶּשֶׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל. קנט) הַמְסַרְס
- 4 אִישׁ²⁴⁶, וְכֵן שָׁאָר זִכְרֵי בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף²⁴⁷. קס) אֹנֶס שֶׁגָּרַשׁ
- 5 אָנוּסְתּוֹ וְלֹא הִחְזִירָהּ²⁴⁸. קסא) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁגָּרַשׁ אִשְׁתּוֹ
- 6 וְלֹא הִחְזִירָהּ²⁴⁹. קסב) הַקָּרֵב אֶל הָעֲרִיּוֹת בְּדֶרֶךְ מִדְּרָכֵי
- 7 הַנְּחוּט²⁵⁰, אִף עַל פִּי שְׂלֵא גְלָה עֲרוּהָ²⁵¹. וְזֶהוּ הַחֲשׂוֹד עַל
- 8 הָעֲרִיּוֹת²⁵². קסג) הַמִּתְחַתֵּן בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים²⁵³. קסד) גֵּר
- 9 עֲמוּנֵי שֶׁנֶּשֶׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל²⁵⁴. קסה) גֵּר מוֹאֲבִי שֶׁנֶּשֶׂא
- 10 בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל²⁵⁵. קסו) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבֵּה נָשִׁים²⁵⁶. קסז) מֶלֶךְ
- 11 שֶׁהִרְבֵּה סוֹסִים²⁵⁷. קסח) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבֵּה כֶּסֶף וְזָהָב²⁵⁸.
- 12 נִמְצְאוּ כָּל הַלּוֹקִים²⁵⁹ מֵאֲתִים וְשִׁבְעָה. וְסִימָן לָהֶם: יִלְקוּ זָרִים.
- 13
- 14 א. אֵין בֵּית דִּין עוֹנְשִׁין בְּאֶמֶד הַדַּעַת, אֲלֵא עַל פִּי עֲדִים

פֶּרֶק עֲשָׂרִים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(240) לאיש אחר, והתורה אמרה (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". ואפילו לא נישאה לאחר, אלא נתאסרה לו אסורה לחזור לראשון, שנאמר (שם, ב) "והייתה לאיש אחר" הווי'ה – זו קידושין, כמבואר ביבמות יא, ב (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ב). (241) שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה להתייבם לאחד האחים, או לחלוץ להם, וכל שלא נפטרה מהיבם אסורה להינשא לאיש אחר, ככתוב (שם כה, ה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות ייבום פרק ב, הלכה י"ח). (242) שבו'על אשה לשם זנות בלא קידושין, והתורה אמרה (שם כג, יח) "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות אישות פרק א, הלכה ד). (243) ממזר – זה שנולד מן העריות שחייבים אליהן איסור כרת, חוץ מן הנידה, שהבן הנולד ממנה הוא פגום לכהונה ואינו ממזר. (244) והתורה אמרה (שם, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". והראב"ד שואל: מה צורך בנישואין, והלא אם יבעל ולא יקדש תחילה הרי זה לוקה, וכבר השיב רבינו לחכמי לוניל והצדיק את שיטתו בזה. ראה במוספנו תשובות הרמב"ם להלכות איסורי ביאה, פרק ט"ו, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות איסורי ביאה שם, הלכה א-ב). וראה תשובות הרמב"ם סימן קנב. (245) כל שנפצעו ביציו. ובספר המצוות מגדיר רבינו: מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד. והתורה אמרה (שם, ב) "לא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'". (ספר המצוות לא-תעשה שם והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה א-ג). (246) מפסיד איברי הזרע. (247) והתורה אמרה (ויקרא כב, כד) וכתות ונתוק וכרות – ובארצכם לא תעשו" – קיבלו חז"ל (ספרא, שם) "ובכם לא תעשו", כלומר "עניין הכתוב לא יעשה זאת בישראל, בין בגופם בין בגוף אחרים" (ספר המצוות לא-תעשה שסא והלכות איסורי ביאה פרק ט"ו, הלכה ט"ו). (248) והתורה אמרה (דברים כב, כט) "ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה לא יוכל שלחה כל ימיו". ואם גירשה ומתה, או שנישאה לאחר הרי זה לוקה, שאינו יכול לקיים עוד העשה: ולו תהיה לאשה (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות נערה פרק א, הלכה ז). (249) והתורה אמרה (שם, יט) "ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו", וגם זה לוקה, כדרך שלוקה האונס שגירש אנוסתו ולא החזירה, (ספר המצוות לא-תעשה שנט והלכות נערה פרק ג, הלכה ד). (250) כגון, החיבוק והנישוק וכיוצא בהם מפעולות שאדם נהנה בהן. (251) שלא בא עליה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערווה" – כלומר, לא תתקרבו אליהן קירבה המביאה לגלות ערווה (ספר המצוות לא-תעשה שנג והלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א-ב). (252) שאמרו עליו שהוא פסול לעדות אשה (סנהדרין כו, ב). וכן מלקים אותו על "לא טובה השמועה" (קידושין פא, א) וכמבואר לקמן פרק כ"ד, הלכה ה. (253) והתורה אמרה (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בם, בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך" אחד שבעה עממים ואחד כל האומות באיסור זה (ספר המצוות לא-תעשה נב והלכות איסור ביאה פרק י"ב, הלכה א), וראה שם הלכה ד-ז. (254) והתורה אמרה (שם כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" אפילו אחר שנתגיירו אסורים הם לבוא בקהל (ספר המצוות לא-תעשה נג והלכות איסורי ביאה פרק י"ב, הלכה י"ז). (255) כנ"ל בהערה הקודמת. וכבר ביאר רבינו, שם הלכה כ"ה, שסנחריב מלך אשור בלבל את כל האומות ועירבן זה בזה, וכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב, ולפיכך כל הגרים מותרים בזמן הזה לבוא בקהל ה' בכל מקום שהוא, אחד הזכרים ואחד הנקיבות. (256) נוסף על שמונה-עשרה הראויות לו, והתורה אמרה (שם יז, יז) "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" – קיבלו חכמינו שמותר לו ליקח עד שמונה-עשרה (ספר המצוות לא-תעשה שסד והלכות מלכים פרק ג, הלכה ב). (257) נוסף על כדי מרכבתו, אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים, והתורה אמרה (שם, טז) "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס" (ספר המצוות לא-תעשה שסג והלכות מלכים שם, הלכה ג). (258) והניחו בגנזיו לעצמו, להתגאות בו או להתנאות בו, והתורה אמרה (שם, יז) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". אבל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה' להיות שם מוכן לצרכי ציבור ולמלחמותיו – מצווה להרבותו (ספר המצוות לא-תעשה שסה והלכות מלכים שם, הלכה ד). (259) כולל מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, או מיתה בידי שמים, המנויות לעיל הלכה א-ב שלוקים עליהן, כמבואר שם. (1) שאין בית דין עונש על פי אומד הדעת, אלא על פי ראייה ברורה. דין עובר עבירה באונס. האיסור לחוס על העברייני, או לרחם בדין על הנאשם בכל

דין; שאין קשוי אלא לדעת. אבל האשה הנבעלת באנס, 1
אפלו אמרה אחר שנאנסה: הניחו לו - הרי היא פטורה, 2
מפני שיצרה נתגבר עליה. 3
ד. אסור לבית דין לחוס על ההורג. שלא יאמרו: כבר נהרג 4
זה, ומה תועלת יש בהריגת האחר? ונמצאו מתרשלין 5
בהריגתו. שנאמר: לא תחוס עינך עליו, ובערת דם הנקי. 6
וכן אסור לבית דין לחוס על מי שנתחייב קנס. שלא יאמרו: 7
עני הוא זה, שלא בכונה עשה. אלא מגבין ממנו כל שיש 8
לו בלא חנינה. שנאמר: ולא תחוס עינך. וכן בדיני ממונות 9
אין מרחמין על הדל. שלא תאמר: עני הוא זה, ובעל דינו 10
עשיר; הואיל ואני והעשיר חייבין לפרנסו - אצקנו בדין, 11
ונמצא מתפרנס בכבוד. על זה הזהירה תורה: ודל לא 12
תהדר בריבו. ונאמר: לא תשא פני דל. אסור להדר פני 13
גדול. כיצד? הרי שבאו לפניך שנים לדין, אחד חכם גדול 14
ואחד הדיוט - לא תקדים לשאל בשלומו של גדול, ולא 15
תסביר לו פנים, ולא תכבדנו, כדי שלא יסתתמו טענותיו 16
של אחר; אלא אינו נפנה לאחד מהן עד שיגמר הדין. 17
שנאמר: לא תהדר פני גדול. אמרו חכמים: אל תאמר: 18
עשיר הוא זה, כן גדולים הוא זה, היאך אבישנו וארא 19
בבשתו? לכן נאמר: לא תהדר פני גדול. 20
ה. באו לפניך שנים, אחד פשר ואחד רשע - אל תאמר: 21
הואיל ורשע הוא וחקתו משקר, וחקת זה שאינו משנה 22
בדברו, אטע הדין על הרשע. על זה נאמר: לא תטה משפט 23
אבינך בריבו - אף על פי שהוא אביון במצות, לא תטה 24
דינו. 25
ו. לא תעשו עול במשפט - זה המצות את הדין, ומזכה 26
את החיב ומחייב את הנפאי. וכן המענה את הדין, ומאריך 27
בדברים ברורים כדי לצער אחד מבצלי דינים - הרי זה 28
בכלל עול. 29
ז. הגס לבו בהוראה, וקופץ וחותך את הדין קדם שיתקרהו 30
בינו לבין עצמו עד שיהא לו ברור פשמש - הרי זה שוטה, 31
רשע וגס רוח. כף צווי חכמים: הוו מתונים בדין. וכן איוב 32
הוא אומר: ורב לא ידעתי אלקהו. 33
ח. כל דין שבא לפני דין, והתחיל לדמותו בדין פסוק 34
שפכר ידע אותו, ויש במדינה גדול ממנו בחכמה ואינו 35
הולך ונמלך בו - הרי זה בכלל הרשעים שלפס גס 36
בהוראה. ואמרו חכמים: רעה על רעה תבוא לו. שכל אלו 37
הדברים וכיצא בהן - מגפות הרוח הן, המביאות לידי 38
עוות הדין. כי רבים חללים הפילה - זה תלמיד שלא הגיע 39
להוראה ומורה; ונצמים כל הרגיה - זה שהגיע להוראה 40
ואינו מורה. והוא שיהיה הדור צריך לו; אבל אם ידע שיש 41

לשם ראוי להוראה, ומנע עצמו מן ההוראה - הרי זה 42
משבח. וכל המונע עצמו מן הדין - מונע ממנו איבה וגזל 43
ושבועת שוא; והגס לבו בהוראה - שוטה, רשע וגס רוח. 44
ט. תלמיד אל יורה הלכה לפני רבו, אלא אם כן היה רחוק 45
ממנו שלש פרסאות - כנגד מחנה ישראל. 46
י. אל תאמר: שכל אלו הדברים בדין שיש בו הוצאת ממון 47
הרבה מזה ונתינתו לזה. לעולם יהי דין אלה מנה ודין 48
פרוטה אחת שוין בעיניך לכל דבר. 49
יא. אין הדינין יושבין לדון בדין פחות משנה פרוטה. ואם 50
הזקוק לשנה פרוטה - גומרין את דינו אפלו לפחות משנה 51
פרוטה. 52
יב. כל המטה משפט אחד מישראל - עובר בלאו אחד, 53
שנאמר: לא תעשו עול במשפט. ואם היה גר - עובר בשני 54
לאוין, שנאמר: לא תטה משפט גר. ואם היה יתום - עובר 55
בשלשה לאוין, שנאמר: משפט גר יתום. 56

פרק אחד ועשרים

א. מצות עשה לשפט השופט בצדק. שנאמר: בצדק 57
תשפט צמיקך. אי זהו צדק המשפט? זו השנית שני בעלי 58
דינין בכל דבר. לא יאה אחד מדבר כל צרכו, ואחד אומר 59
לו: קצר דברך! ולא יסביר פנים לאחד וידבר לו רבות, 60
וירע פניו לאחר וידבר לו קשות. 61
ב. שני בעלי דינין, שהיה אחד מהם מלבש בגדים יקרים, 62
והשני מלבש בגדים בזויין - אומר למכבד: או הלבישהו 63
כמותך עד שתדון עמו, או לבש כמותו עד שתהיו שוין, 64
אחר כף תעמדו בדין. 65
ג. לא יהיה אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדים. 66
ואם רצו בית דין להושיב את שניהם - מושיבין. ולא יושב 67
אחד למעלה ואחד למטה, אלא זה בצד זה. במה דברים 68
אמורים? בשעת משא ומתן; אבל בשעת גמר דין - שניהם 69
בצמידה. שנאמר: ויעמד העם על משה. ואי זהו גמר דין? 70
איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. במה דברים 71
אמורים? בבצלי דינין; אבל העדים - לעולם בצמידה. 72
שנאמר: ועמדו שני האנשים. 73
ד. תלמיד חכם ועם הארץ שבאו לדין - מושיבין את 74
החכם, ואומרים לעם הארץ: שב! אם לא ישב - אין 75
מקפידין על כף. ולא יקדים התלמיד כשיבוא לדין וישוב 76
לפני רבו ברוצה לדון לפניו. ואם היה קבוע לו זמן לקרות, 77
ובא זמנו - מתר. 78
ה. כבר נהגו כל בתי דיני ישראל מאחר הגמרא בכל 79
הישיבות, שמושיבין בעלי דינין ומושיבין העדים, כדי 80
81

ט. צריך הדין לשמע טענות בעלי דינים ולשנות טענותיהן. 20
שנאמר: ויאמר המלך, זאת אומרת זה בני החי ובנה המלך. 21
ומצדק את הדין בלבד, ואחר כך חותכו. 22
י. מנין לדון שלא יעשה מליץ לדבריו של בעל דין? 23
שנאמר: מדבר שקר תרחק. אלא יאמר מה שנראה לו 24
וישתק. ולא ילמד אחד מבעלי דינים טענה כלל. אפלו 25
הביא עד אחד - לא יאמר לו: אין מקבלין עד אחד! אלא 26
יאמר לנטען: הרי זה העיד עליך! הלאי שיודה ויאמר: 27
אמת העיד! עד שיטען הוא ויאמר: עד אחד הוא, ואינו 28
נאמן עלי. וכן כל כיוצא בזה. 29
יא. ראה הדין זכות לאחד מהן, ובעל דין מבקש לאמרה 30
ואינו יודע לחבר הדברים, או שראהו מצטער להציל עצמו 31
בטענת אמת, ומפני החמה והכעס נסתלק ממנו, או נשתפש 32
מפני הסכלות - הרי זה מתר לסעדו מעט, להבינו תחלת 33
הדבר, משום פתח פיך לאלם. וצריך להתישב בדבר זה 34
הרבה, שלא יהיה כעורכי הדינים. 35

1 לסלק המחלוקת. שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על
2 תלם.
3 ו. היו לפני הדינים בעלי דין הרבה - מקדימין את דין
4 היתום לדין האלמנה. שנאמר: שפטו יתום ויבן אלמנה.
5 ודין אלמנה קודם לדין תלמיד חכם. ודין תלמיד חכם קודם
6 לדין עם הארץ. ודין האשה קודם לדין האיש; שבשת
7 האשה מרבה.
8 ז. אסור לדון לשמע דברי אחד מבעלי דינים קדם שיבוא
9 חברו או שלא בפני חברו. ואפלו דבר אחד - אסור.
10 שנאמר: שמע בין אחיכם. וכל השומע מאחד - עובר בלא
11 תעשה, שנאמר: לא תשא שמע שווא. ובכלל לאו זה:
12 אזהרה למקבל לשון הרע, ומספר לשון הרע, ומעיד עדות
13 שקר. וכן בעל דין מזוהר שלא ישמיע דבריו לדון קדם
14 שיבוא בעל דין חברו. וגם על זה וכיוצא בו נאמר: מדבר
15 שקר תרחק.
16 ח. לא יהיה הדין שומע מפי התרגמן, אלא אם כן היה
17 מכיר לשון בעלי דינים ושומע טענותיהם. ואם אינו מהיר
18 בלשונם כדי להשיב להם - יעמד התרגמן להודיע אותם
19 פסק הדין, ומאי זה טעם חייב זה וזכה זה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ב שבט ה'תשע"ב

בקלנו - שאינו עובר באכילה זו אלא על קולם. יצא זה 59
שעבר בה על דברי תורה, או שאכלה בדבר מצוה. כיצד? 60
אכל אכילה זו המלעצת עם התבונה הרעה שאוכל עמהם 61
בדבר מצוה, או שאכלו מעשר שני בירושלים, אפלו אכלו 62
בתנחומי אכלים שהיא מצוה מדבריהם - הרי זה פטור. 63
וכן אם אכלה מנבלות וטרפות, שקצים ורמשים, אפלו אכל 64
בתענית צבור שהיא עברה מדבריהם - הרי זה פטור מן 65
המיתה. 66
ג. אכל כל מאכל ולא אכל בשר בהמה, אף על פי שאכל 67
אכילה זו מבשר העוף - פטור. ואם אכל אכילה זו מבשר 68
בהמה, והשלים החמשים דיגרים מבשר העוף - חייב. שמה 69
כל משקה ולא שמה יין - פטור. 70
ד. אכל בשר חי ושתה יין חי - פטור; שמה קרי הוא, ואין 71
אדם יכול להמשיך בזה. וכן אם אכל בשר מליח ביום 72
השלישי למליחתו, או שמה יין מגתו - פטור; שאין אדם 73
יכול להמשיך בזה. 74
ה. לא ענש הכתוב קטן שלא בא לכלל המצות. וכן איש 75
שגדל והרי הוא ברשות עצמו - אינו נסקל מפני שגנב 76
ואכל ושתה אכילה זו המלעצת. הא כיצד? מפי השמועה 77
למדו, שאין דין זה אלא בכך שלש עשרה שנה ויום אחד 78
שהביא שתי שערות, עד שיעקף כל הגיד; ואחר שיעקף 79
השער כל הגיד - הרי הוא ברשות עצמו ואינו נסקל. 80
ו. כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים 81
מאחר שביא שתי שערות. לפי שאפשר שתתעבר אשתו 82
ויהיה עברה נפר בשלשה חדשים, ונאמר: כי יהיה לאיש 83

יום ראשון י"ב שבט ה'תשע"ב 36

הלכות ממרים

פרק שביעי

א. בן סורר ומורה האמור בתורה, הרי נתפרשה בו סקילה; 39
ולא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר, והיכן הזהיר? לא 40
תאכלו על הדם - לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות 41
דמים; וזו אכילת בן סורר ומורה, שאינו נהרג אלא על 42
אכילה מלעצת שאכל. שנאמר: זולל וסבא. מפי השמועה 43
למדו, שזולל הוא האוכל בשר ברעבתנות, וסבא - השותה 44
יין ברעבתנות. 45
ב. אכילה זו שהוא חייב עליה - דברים הרבה יש בהם, 46
והן כלן הלכה מפי הקבלה. אינו חייב סקילה עד שיענב 47
משל אביו ויקנה בשר בזול ויין בזול; ויאכל וישתה חוץ 48
מירשות אביו בחבורה שכלן ריקנין ופחותין; ויאכל הבשר 49
חי ואינו חי, מבשל ואינו מבשל. בדרך שהגנבים אוכלים, 50
וישתה היין מזוג בדרך שהגרגרים שותים. והוא שייאכל 51
משקל חמשים דיגרים מבשר זה במלוגמא אחת, וישתה 52
חצי לג מיין זה בבת אחת. גנב משל אביו, ואכל אכילה 53
זו ברשות אביו; או שגנב משל אחרים, ואכל אכילה זו 54
המלעצת בין ברשות אביו בין ברשות אחרים - הרי זה 55
פטור. וכן אם גנב משל אביו, ואכל אכילה מלעצת כזו 56
ברשות אחרים, והיתה אכילת מצוה אפלו מדבריהם [או] 57
אכילת עברה אפלו מדבריהם] - פטור. שנאמר: איננו שמע 58

1 בן סורר ומורה - ולא אב סורר ומורה. הא למדת, שאם
2 הקיף השער את כל הגיד קדם שישלים שלשה חדשים -
3 הרי זה פטור.

4 ז. ביצד דנין בן סורר ומורה? מביאין אותו אביו ואמו
5 תחלה לבית דין של שלשה ואומרים להן: בננו זה סורר
6 ומורה. ומביאין שני עדים שגנב משל אביו, וקנה בשר וזין
7 במה שגנב, ואכל אותה אכילה האמורה אחר ההתראה. וזו
8 היא עדות הראשונה. ומלקין אותו בשאר חבי מלקות,
9 שנאמר: ויסרו אותו ולא ישמע אליהם. חזר וגנב משל אביו
10 ואכל אכילה זו - אביו ואמו מביאין אותו לבית דין של
11 שלשה ועשרים, ומביאין שני עדים ומעידין עליו שגנב ואכל
12 אכילה זו האמורה אחר שהתרו בו. וזו היא עדות אחרונה.
13 אפלו היו השנים הראשונים הם האחרונים. ואחר שמקבלין
14 עדותן בודקין אותו שפא הקיף השער את כל הגיד. אם לא
15 הקיף ולא שלמו לו שלשה חדשים - גומרים דינו בדרך כל
16 הרוגי בית דין וסוקלין אותו. ואינו נסקל עד שיהיה שם
17 שלשה הראשונים. שנאמר: בננו זה - זהו שלקה בפניכם.
18 ח. ואם מחלו לו אביו ואמו קדם שיגמר דינו - פטור.

19 ט. ברח עד שלא נגמר דינו, ואחר כך הקיף השער מלמטה
20 - פטור. ואם משנגמר דינו ברח, אפלו הקין - כל עת
21 שימצא יסקל; שכל מי שנגמר דינו - הרי הוא כהרוג ואין
22 לו דם.

23 י. היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה, אמו רוצה ואביו אינו
24 רוצה - אינו נעשה בן סורר ומורה. שנאמר: ותפשו בו
25 אביו ואמו. היה אחד מהן גדם או חגר או אלם או סומא
26 או חרש - אינו נעשה בן סורר ומורה. שנאמר: ותפשו בו
27 - ולא גדמים; והוציאו אותו - ולא חגרים; ואמרו - ולא
28 אלמים; בננו זה - ולא סומים; איננו שמע בקלנו - ולא
29 חרשים.

30 יא. גזרת הכתוב הוא שיסקל בן סורר ומורה. אבל הבת
31 - אינה נדונה בדין זה, שאין דרכה להמשך באכילה ושתייה
32 כאיש. שנאמר: בן - ולא בת, ולא טמטום ואנדרוגינוס.
33 יב. טמטום שנקרע ונמצא זכר - אינו נעשה בן סורר
34 ומורה. שנאמר: כי יהיה לאיש בן סורר ומורה - עד שיהיה
35 בן משעת התראה.

36 יג. בן סורר ומורה צריך הכרזה. ביצד מכריזין עליו?
37 כותבין לכל ישראל: בבית דין פלוני סקלנו פלוני מפני
38 שהיה בן סורר ומורה.

39 יד. בן סורר ומורה הרי הוא ככל הרוגי בית דין שממונם
40 ליורשיהן; שאף על פי שאביו גרם לו סקילה - הרי הוא
41 יורש כל נכסיו.

42 בריך רחמנא דסייען

43 יום שני י"ג שבט ה'תשע"ב

הלכות אבל

44 יש בכללן ארבע מצות. אחת מצות עשה, ושלוש מצות לא

46 תעשה, וזה הוא פרטן: א) להתאבל על הקרובים. ואפלו
47 כהן מטמא ומתאבל על הקרובים. ואין אדם מתאבל על
48 הרוגי בית דין. ולפי זה כללתי הלכות אלו בספר זה, שהן
49 מעין קבורה ביום מיתה, שהיא מצות עשה. ב) שלא
50 יטמא כהן גדול לקרובים. ג) שלא יכנס עם המת באהל.
51 ד) שלא יטמא כהן הדיוט לנפש אדם אלא לקרובים
52 בלבד.

53 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

54 א. מצות עשה להתאבל על הקרובים. שנאמר: ואכלתי
55 חטאת היום, היטב בעיניי. ואין אבלות מן התורה אלא
56 ביום ראשון בלבד, שהוא יום המיתה ויום הקבורה; אבל
57 שאר השבעה ימים - אינו דין תורה. אף על פי שנאמר
58 בתורה: ויעש לאביו אבל שבעת ימים - נתנה תורה
59 ונתחדשה הלכה. ומשה רבנו תקן להם לישראל שבעת ימי
60 אבלות ושבעת ימי המשטה.

61 ב. מאימתי יתחייב אדם באבל? משיתחייב הגולל. אבל כל
62 זמן שלא נקבר המת - אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל
63 אסור בהן. ומפני טעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם
64 שיקבר.

65 ג. הרוגי מלכות שאין מניחין אותן להקבר, מאימתי
66 מתחילין להתאבל עליהן ולספור שבועה ושלשים?
67 משיתנאשו לשאל למלך לקברו, אף על פי שלא נתיאשו
68 מלגנב אותן.

69 ד. מי שטבע בנהר או מי שאכלתו חיה רעה - משנתנאשו
70 לבקש. מצאוהו איברים איברים - אין מונין לו עד שימצא
71 ראשו ורבו או תנאשו מלבקש.

72 ה. מי שדרךן לשלח המת למדינה אחרת לקברו, ואינם
73 יודעים מתי יקבר - מעת שיחזירו פניהן מללוותו מתחילין
74 למנות שבועה ושלשים ומתחילין להתאבל.

75 ו. הנפלים - אין מתאבלין עליהן. וכל שלא שהה שלשים
76 יום באדם - הרי זה נפל. אפלו מת ביום שלשים - אין
77 מתאבלין עליו.

78 ז. ואם נודע בודאי שנולד לתשעה חדשים גמורים, אפלו
79 מת ביום שנולד - מתאבלים עליו.

80 ח. בן תשעה חדשים שנולד מת, וכן שמונה שמת אפלו
81 לאחר שלשים, ומי שיצא מחתף או מרסס אף על פי שכלו
82 לו חדשיו - הרי זה נפל; ואין מתאבלין עליהן, ולא
83 מתעסקין עמהם.

84 ט. כל הרוגי מלכות, אף על פי שנהרגו בדין המלך,
85 והתורה נתנה לו רשות להרגו - הרי אלו מתאבלין עליהן,
86 ואין מונעין מהן כל דבר, וממונם למלך, ונקברין בקברי
87 אבותיהן. אבל כל הרוגי בית דין - אין מתאבלין עליהן,
88 אלא אונגין; שאין אגונות אלא בלב. ואין נקברין עם
89 אבותיהן עד שיתאבל הבשר, וממונם ליורשיהם.

90 י. כל הפורשין מדרכי צבור, והם האנשים שפרקו על

ו. כמה חמורה מצות אבלות, שהרי נדחית לו הטמאה
מפני קרוביו, כדי שיתעסק עמה ויתאבל עליה. שנאמר:
פי אם לשארו הקרב אליו, לאמו וגומר, לה יטמא - מצות
עשה; שאם לא רצה להטמא - מטמאין אותו על כרחו.
במה דברים אמורים? בזכרים, שהזהירו על הטמאה; אבל
הכהנות, הואיל ואינן מזהרות על הטמאה, כן אינן מצוות
להטמא לקרובים; אלא אם רצו - מטמאות, ואם לאו - לא
מטמאות.
ז. אשתו של כהן - מטמא לה על כרחו. ואינו מטמא לה
אלא מדברי סופרים. עשויה כמת מצוה; כיון שאין לה
יורש אלא הוא, לא תמצא מי שיתעסק בה. ואינו מטמא
אלא לנשואה בלבד; אבל הארוסה - אינו מטמא לה.
ח. וכן כל אותן שאמרו שאין מתאבלין עליהן, כגון הרוגי
בית דין ושפרשו מדרכי צבור והנפלים והמאבד עצמו
לדעת - אין הכהן מטמא להן. ועד מתי מצוה להתטמא
לקרוביו? עד שיסתם הגולל. אבל מאחר שנסתם הגולל -
הרי הן כשאר כל המתים, שאם נטמא בהן - לוקה.
ט. אשתו הפסולה - אינו מטמא לה. לפיכך, מי ששמעה
שמועה שמת בעלה ונשאת, ובא בעלה - שניהן אין
מטמאין לה, שהרי היא פסולה לשניהן. אבל מטמא הוא
לאמו אף על פי שהיא חללה. וכן מטמא לבנו ולבתו
ולאחיו ולאחותו אף על פי שהן פסולין. אפלו היו ממזרים
- מטמא להן.
י. אחותו הנשואה - אינו מטמא לה, אף על פי שהיא
נשואה לכהן. שנאמר: הבתולה הקרובה אליו אשר לא
היתה לאיש. הבתולה - פרט לאנוסה ומפתה. יכול שאני
מוציא את הבוגרת ומכת עץ? תלמוד לומר: אשר לא היתה
לאיש - מי שהיתה בידי איש, אשר לא היתה לאיש - פרט
לארוסה, שאינו מטמא לה, אף על פי שהיא ארוסה לכהן.
יא. נתגרשה אחותו מן הארוסין - מטמא לה. שנאמר:
הקרובה אליו - להביא את המגרשת מן הארוסין.
יב. אחיו ואחותו מאמו - אינו מטמא להן. שנאמר: ולבנו
ולבתו ולאחיו ולאחותו. מה בנו הראוי לירשתו, אף אחיו
ואחותו הראויים לירשתו.
יג. הספקות - אינו מטמא להן. שנאמר: לה יטמא -
מטמא הוא על הודאי, ואינו מטמא על הספק. לפיכך,
הולדות שנותרו, והבן שהוא ספק בן שבעה לאחרון או
בן תשעה לראשון, וכן כל פיוצא בהן - אינו מטמא להן
מספק. וכן כל המתגרשת ספק גרושין או בגט פסול - אינו
מטמא לה.
יד. אין הכהן מטמא לאביו מן הדין, ולא לעצם
מעצמות אביו. וכן המלקט עצמות אביו - אינו מטמא להן,
אף על פי שהשדרה קימה.
טו. נקטע ראשו של אביו - אינו מטמא לו. שנאמר: לאביו
- בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר. וכן שאר
הקרובים. הטמאה לקרובים - דחוייה היא, ולא התרה לכל.
לפיכך אסור לכהן להטמא למת אפלו בעת שמטמא

המצות מעל צוארן, ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית
המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי
מדרשות, אלא הרי הן כבני חורין לעצמן, וכן האפיקורוסין
והמומרים והמוסרים - כל אלו אין מתאבלין עליהן; אלא
אחיהם ושאר קרוביהם לזכשין לבנים ומתעטפים לבנים
ואוכלים ושותים ושמחים, שהרי אבדו שונאיו של הקדוש
ברוך הוא. ועליהם כתוב אומר: הלא משנאף יי אשנא.
יא. המאבד עצמו לדעת - אין מתעסקין עמו לכל דבר,
ואין מתאבלין עליו, ואין מספידין אותו. אבל עומדין עליו
בשוירה, ואומרין עליו ברפת אבלים, וכל דבר שהוא כבוד
לחיים. ואי זהו המאבד עצמו לדעת? לא שעלה לגג ונפל
ומת, אלא האומר: הריני עולה לראש הגג! ראוהו שעלה
מיד דרך פסע, או שהיה מצר, ונפל ומת - הרי זה בחזקת
שאבד עצמו לדעת. אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן, או
הרוג ומשלוף על גב סיפו - הרי זה בחזקת כל המתים,
ומתעסקין עמו ואין מונעין ממנו דבר.

יום שלישי י"ד שבט ה'תשע"ב

פרק שני

א. אלו שאדם חייב להתאבל עליהן דין תורה: אמו ואביו,
בנו ובתו, ואחיו ואחותו מאביו. ומדבריהם שיתאבל האיש
על אשתו הנשואה, וכן האשה על בעלה, ומתאבל על אחיו
ועל אחותו שהן מאמו.
ב. אפלו הכהן, שאינו מטמא לאחיו ואחותו מאמו,
ולאחותו הנשואה אף על פי שהיא מאביו - מתאבל הוא
עליהן. ואם היתה אחותו זו הנשואה מאביו - הרי היא
מתאבל עליה דין תורה.
ג. בנו או אחיו הבא מן השפחה ומן הנכרית - אינו
מתאבל עליהן כלל. וכן מי שנתגרר הוא ובניו, או נשתחרר
הוא ואמו - אין מתאבלין זה על זה. וכן אשתו ארוסה -
אינו מתאבל עליה ולא אונן, וכן היא לא אוננת ולא
מתאבלת עליו.
ד. כל קרובים שהוא חייב להתאבל עליהן - הרי זה מתאבל
עמהם בפניהם מדברי סופרים. ביצד? הרי שמת בן בנו או
אחי בנו או אם בנו - חייב לקרע בפניו בנו ולנהוג אבלות
בפניו; אבל שלא בפניו - אינו חייב. וכן בשאר הקרובים.
ה. אשתו הנשואה, אף על פי שהיא מתאבל עליה - אינו
מתאבל עמה על שאר קרובים; אלא על אביה ועל אמה,
משום כבוד אשתו, נוהג אבלות עליה בפניה. ביצד? מי
שמת חמיו או חמותו - כופה משתו ונוהג אבלות עם אשתו
בפניה, אבל לא שלא בפניה. וכן האשה שמת חמיה או
חמותה - נוהגת אבלות בפניו. אבל שאר קרובים, כגון
שמת אחי אשתו או בנה, והאשה שמת אחי בעלה או בנו
- אין מתאבלין זה על זה. וכן יראה לי, שאם מתה אשת
קרובו או בעל קרובתו, כגון שמתה אשת בנו או בעל בתו
- אינו חייב להתאבל עליהן. וכן כל פיוצא בזה.

1 לקרוביו. שנאמר: לה יטמא - אינו מטמא לאחרים עמה.
2 שלא יאמר: הואיל ונטמאתי על אבי, אלקט עצמות פלוני
3 או אגע בקבר פלוני. לפיכך, כהן שמת לו מת - צריך
4 להזהר ולקברו בסוף בית הקברות, כדי שלא יכנס לבית
5 הקברות ולא יטמא בקברות אחרים כשיקבר מתו.

יום רביעי ט"ו שבט ה'תשע"ב

פרק שלישי

8 א. כל כהן שנטמא למת, חוץ מששה מתים המפרשים
9 בתורה או אשתו, בעדים והתראה - הרי זה לוקה. שנאמר:
10 לנפש לא יטמא בעמיו. ואחד הנוגע במת או המאהיל או
11 הנושא. ואחד המת ואחד שאר הטמאות הפורשות מן המת.
12 שנאמר: לנפש לא יטמא בעמיו. וכבר פרשנו בהלכות טמאת
13 מת כל דברים המטמאין מן המת מן התורה או מדבריהם.
14 ב. וכן אם נגע הכהן בקבר - לוקה. אבל נוגע הוא בכגדים
15 שנגעו במת, אף על פי שמטמא בהן טמאת שבעה.
16 ג. וכן אם נכנס לאהל טמא שנוכסה לו הטמאה - לוקה,
17 אף על פי ששעצמה של טמאה בבית אחר. וכבר בארנו כל
18 האהלים שתכנס להן הטמאה או שתצא מהן, ודין הסככות
19 והפרעות, וכל הדברים המביאין את הטמאה והחוצצין
20 בפני הטמאה, ואי זה מהן דין תורה ואי זה מהן מדבריהן
21 - הכל בהלכות טמאת מת. ושם בארנו, שאין עובדי
22 כוכבים מטמאין באהל, ולפיכך קברותיהם טהורים, ומתו
23 לכהן לכנס לשם ולדרוך על קברותיהם. ואינו אסור אלא
24 שיגע בטמאה או שישאנה, כמו שבארנו שם.
25 ד. כהן שנוכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה, ואחר
26 שידע התרו בו: אם קפץ ויצא - פטור; ואם ישב שם כדי
27 השתחויה, כמו שבארנו בענין טמאת מקדש - הרי זה
28 לוקה. נכנס ויצא, וחזר ונכנס ויצא, אם התרו בו על כל
29 פעם ופעם - לוקה על כל כניסה וכניסה. וכן אם נגע במת
30 והתרו בו, ופרש וחזר ונגע והתרו בו, אפלו מאה פעמים
31 - לוקה על כל אחת ואחת. היה נוגע ולא פרש, או שהיה
32 עומד בבית הקברות ונגע במתים אחרים, אף על פי שהתרו
33 בו כמה פעמים - אינו לוקה אלא אחת; שהרי מחלל ועומד
34 כל זמן שלא פרש.
35 ה. המטמא את הכהן: אם היו שניהם מזידין - הרי הכהן
36 לוקה, וזה שטמאו עובר על ולפני עור לא תתן מכשל; היה
37 הכהן שוגג, וזה שטמאו מזיד - הרי זה שטמאו לוקה.
38 ו. כהן גדול אינו מטמא לקרובים; שנאמר: לאביו ולאמו
39 לא יטמא. וכן אינו נכנס עם המת באהל, אפלו קרוביו;
40 שנאמר: ועל כל נפשת מת לא יבא. הא למדת, שהוא חייב
41 בלא יבא וחייב בלא יטמא. כיצד? נגע או נשא - לוקה
42 אחת. נכנס לאהל וישב שם עד שמת עליו המת; או שנוכנס
43 לשדה תבה ומגדל, ובא חבירו ופרע עליו גג השדה, שהרי
44 טמאה וביאה באין כאחד - הרי זה לוקה שתיים: משום לא
45 יבא ומשום לא יטמא.

46 ז. נטמא מקדם ואחר כך נכנס לאהל, אם התרו בו - לוקה
47 אף על הביאה.
48 ח. כהן שפגע במת מצוה בדרך - הרי זה מטמא לו. אפלו
49 כהן גדול חייב להטמא לו ולקברו. ואי זהו מת מצוה? אחד
50 מישראל שהיה משלף בדרך ואין לו קוברין. דבר זה הלכה
51 מפי הקבלה. כמה דברים אמורים? כשהיה הכהן לבדו
52 ואין עמו אחר, ואפלו קרא שם בדרך ואין לו עונה; אבל
53 אם כשיקרא אחרים עונים אותו - אין זה מת מצוה, אלא
54 יקרא לאחרים ויבואו ויעסקו בו.
55 ט. היו כהן ונזיר מהלכין בדרך ופגעו במת מצוה - יתעסק
56 בו הנזיר, לפי שאין קדשותו קדשת עולם, ואל יטמא בו
57 הכהן, אף על פי שהוא כהן הדיוט. היה כהן גדול וכהן
58 הדיוט - יטמא ההדיוט. וכל הקודם את חבירו במעלה -
59 מתאחר בטמאה. וסגן עם משוח מלחמה שפגעו במת
60 מצוה - יטמא משוח מלחמה, ואל יטמא הסגן.
61 י. נשיא שמת - הכל מטמאין לו, אפלו כהנים. עשאוהו
62 כמת מצוה לכל, מפני שהכל חייבין בכבודו. וכן הכל אונגין
63 עליו.
64 יא. בנות אהרן לא הותרו על טמאת מת. שנאמר: אמר
65 אל הכהנים בני אהרן - ולא בנות אהרן. וכן החללים מתרין
66 להטמא. שנאמר: בני אהרן - עד שיהיו בכהונם.
67 יב. כהן קטן - הרי הגדולים מזוהרים שלא יטמאוהו. ואם
68 בא להטמא מעצמו - אין בית דין מצוין עליו להפרישו.
69 אבל אביו צריך לחנכו בקדשה.
70 יג. מת תופש ארבע אמות שלו לטמאה. וכל כהן שנוכנס
71 לתוך ארבע אמות - מפין אותו מפת מרדות. וכן אם נכנס
72 לבית הפרס, או יצא חוצה לארץ, או שנטמא בדם תבוסה,
73 או בגולל ובדופק וכיוצא בהן - מפין אותו מפת מרדות,
74 מפני שהן אבות של דבריהם, כמו שבארנו בהלכות טמאת
75 מת. אבל אם נכנס לבית הקברות - לוקה מן התורה.
76 יד. מתו לכהן להטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ לדבר
77 מצוה, בזמן שאין שם דרך אלא היא. כגון שהלף לשא
78 אשה או ללמד תורה. אף על פי שיש שם מי שילמדנו
79 בארץ ישראל - לא מן הכל אדם וזכה ללמד. וכן מטמא
80 בטמאה מדבריהם לכבוד הבריות. כיצד? אבל שהלף בבית
81 הפרס - הכל הולכין אחריו שם לנחמו. וכן מדלגין על גבי
82 ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל. ואפלו מלכי עובדי
83 כוכבים, כדי להבחין בינם לבין מלכי ישראל כשיחזרו
84 כבודן למקומן. וכן כל פיוצא בזה. וכן מטמא בטמאה של
85 דבריהם לדון עם העובדי כוכבים ולערער עמהן, מפני
86 שהוא מציל מידם. וכן כל פיוצא בזה.

יום חמישי ט"ז שבט ה'תשע"ב

פרק רביעי

87 א. מנהג ישראל במתים ובקבורה כך הוא: מאמצין עיניו
88 של מת. ואם נפתח פיו - קושרין את לחייו. ופוקקין את

משלו, וחיב לישב על מטה פפויה. ובשאר ימי האבל -
מתר לו לאכל משלו, ולישב על גבי מפץ או קרקע, ומניח
תפלין. ומנין שהוא אסור ביום ראשון להניח תפלין? שהרי
נאמר ליחזקאל: פארך חבוש עליך. מכלל שכל העם
אסורין. ונאמר לו: ולחם אנשים לא תאכל. מכלל שכל
העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון, ואסורין לאכל משל
עצמן.

יום שישי י"ז שבט ה'תשע"ב

פרק חמישי

א. אלו דברים שהאבל אסור בהן ביום ראשון מן התורה,
ובשאר ימים מדבריהם: אסור לספור, ולכבס, ולרחץ,
ולסוף, ולשמש משתו, ולנעל את הסנדל, ולעשות מלאכה,
ולקרות בדברי תורה, ולקוף את המטה, ולפרע את ראשו,
ולשאל שלום. הכל אחד עשר דבר.
ב. ומנין שהאבל אסור בתפירת? שהרי הזהיר בני אהרן:
ראשיכם אל תפרעו. מכלל שכל המתאבל אסור לספור
שערו, אלא מגדל פרע. וכשם שאסור לגלח שער ראשו,
כך אסור לגלח שער זקנו וכל שער שיש בו. אחד המגלח
ואחד המתגלח. היה מגלח ושמע שמע אביו - משלים
תגלחת שערו. אחד המגלח ואחד המתגלח. וכן אסור לגלח
שפה, ולטל צפרניו בכלי; אבל בשניו, או שנוטל צפון
בצפרן - מתר.
ג. ומנין שהאבל אסור לכבס בגדיו ולרחץ גופו ולסוף?
שנאמר: התאבלי נא ולבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן.
ורחיצה בכלל סיכה, שהרחיצה קודמת לסיכה, שנאמר:
ורחצת וסכת. וכשם שאכל אסור בכבוס בגדים, כך אסור
ללבש פלים לבנים חדשים ומגהצין.
ד. אסור לסוף מקצת גופו ככל גופו. ואם להעביר את
הזהמה - מתר. וכן אסור ברחיצת מקצת גופו בחמין; אבל
בצונן - רוחץ פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו.
ה. מנין לאבל שתשמש המטה? שנאמר: וינחם
דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב עמה. מכלל
שהיה אסור מקדם. וכן לא ישא האבל אשה, ולא תנשא
אשה, אף על פי שאין משמשין מטתן. ומתן להתיחד עם
אשתו, ואף על פי שהוא אסור בתשמש המטה.
ו. מנין שהאבל אסור בנעילת הסנדל? שהרי נאמר
ליחזקאל: ונעליך תשים ברגליך. מכלל שכל העם אסורין.
היה בא בדרך - נועל והולך; וכשיכנס במדינה - חולץ
מנעליו.
ז. רמז לאבל שאסור בעשיית מלאכה, זה שנאמר: והפכתי
חגיכם לאבל. מה חג אסור בעשיית מלאכה, אף אבל אסור
בעשיית מלאכה. וכשם שהוא אסור בעשיית מלאכה, כך
הוא אסור לשא ולתן בסחורה, ולילך ממדינה למדינה
בסחורה.

1 נקביו אחר שמדיחין אותו. וסכין אותו במיני בשמים.
2 וגוזזין שערו. ומלבישין אותו תכריכין תפורין בחוט של
3 פשתן לבנים. ולא יהיו דמיהן יקרים. ונהגו חכמים בסודר
4 שנה זנו, שלא לביש את מי שאין לו. ומכסין פני המת,
5 שלא לביש את העניים שפניהם משחרין ברעב.
6 ב. ואסור לקבר בתכריכין של משי ובגדים המזהבין
7 הרקומין, אפלו לנשיא שבישראל; שנהו גסות הרוח,
8 והשחתה, ומעשה עובדי כוכבים. וסובלין את המת על
9 הכתף עד בית הקברות.
10 ג. ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל, שמא תפסק
11 רצועה מסנדלו של אחד מהן, ונמצא מתעכב מן המצוה.
12 ד. וחופרין בעפר מערות, ועושין כוף בצד המערה,
13 וקוברין אותו בו ופניו למעלה, ומחזירין העפר והאבנים
14 עליו. ויש להן לקבר בארון של עץ. והמלוין אותו אומרים
15 לו: לך בשלום. שנאמר: ואתה תבוא אל אבתיך בשלום.
16 ומצינין את כל בית הקברות, ובונים נפש על הקבר.
17 והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם, שדבריהם
18 הם זכרונם. ולא יפנה אדם לבקר הקברות.
19 ה. הגוסס - הרי הוא כחי לכל דבר. אין קושרין לחייו,
20 ואין פוקקין נקביו, ואין מניחין כלי מתכות וכלי מרר על
21 טבורו שלא יתפח, ולא סכין אותו, ולא מדיחין אותו, ולא
22 מטילין אותו על החל ולא על המלח, עד שעה שזמנות.
23 והנוגע בו - הרי זה שופך דמים. למה זה דומה? לנר
24 שמתפטף, כיון שיגע בו אדם יכבה. וכל המאמץ עיניו עם
25 יציאת נפש - הרי זה שופך דמים; אלא ישא מעט, שמא
26 נתעלה. וכן אין קורעין עליו, ולא חולצין כתף, ולא
27 מספידין, ולא מכניסין עמו ארון ותכריכין בבית עד שזמנות.
28 ו. מי שמתו מטל לפניו - אוכל בבית אחר. אין לו בית
29 אחר - עושה מחיצה ואוכל. אין לו דבר לעשות מחיצה -
30 מחזיר פניו ואוכל. ובין כף ובין כף אינו מסב ואוכל, ולא
31 אוכל בפוך ולא שותה יין. ואינו מברך ואינו מזמן, ואין
32 מברכין עליו ואין מזמנין עליו. ופטור מקריאת שמע ומן
33 התפלה ומתפללין ומכל מצות האמורות בתורה. בשבת -
34 מסב, ואוכל בפוך ושותה יין, ומברך ומזמן, ומברכין עליו
35 ומזמנין עליו. וחיב בכל מצות האמורות בתורה, חוץ
36 מתשמיש המטה. נקבר המת - הרי זה מתר לאכל בפוך
37 ולשתות יין מעט, כדי לשרות אכילה שבמעיו, אבל לא
38 לריות.
39 ז. אין משהין את המת, אלא מדיחין משתו מיד. וכל
40 המדחה משתו - הרי זה משבח. ועל אביו ועל אמו - הרי
41 זה מגנה.
42 ח. היה ערב שבת או ערב יום טוב, או שהיו גשמים
43 מזלפין על המטה - מתר; שלא מהר אלא לכבוד אביו
44 ואמו. וכל המלין את מתו - עובר בלא תעשה, אלא אם
45 כן הלינו לכבודו ולהשלים צרכיו.
46 ט. האבל ביום ראשון בלבד - אסור להניח תפלין ולאכל

1 ח. כל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה אפלו
2 היה עני המתפוגס מן הצדקה. מפאן ואילף, אם היה עני
3 - עושה בצנעה בתוך ביתו, והאשה טנה בפלף בתוך ביתה.
4 ט. שני אחים או שני שתפין שהיו בחנות אחת, וארע אכל
5 לאחד מהן - נועלין את החנות כל שבועה.
6 י. אפלו דברים שמותר לעשותן בחלו של מועד - אסור
7 לאכל לעשותן בידו בימי אכלו; אכל אחרים עושים לו.
8 פיצד? היו זיתיו להפך, וכדיו לגוף, ופשתנו לעלות מן
9 המשרה, וצמרו מן הורה - שוכר אחרים לעשות לו כדי
10 שלא יאבדו. ומרצין לו שדהו משתגיע עונת המים.
11 יא. האריסין והחקירין שלו והקבלנין - הרי אלו יעשו
12 כדרךן. אכל החמרים והגמלים בבקמות שלו והספנים
13 בספינה שלו - הרי אלו לא יעשו. ואם היו מחכרים או
14 משכרים מקדם לזמן קצוב - הרי אלו יעשו.
15 יב. שכיר יום, אפלו בעיר אחרת - לא יעשה לו.
16 יג. האכל שהיתה מלאכת אחרים בידו, בין בקבלנות בין
17 שאינה בקבלנות - לא יעשה. היתה מלאכתו ביד אחרים:
18 בביתו - לא יעשו, בבית אחר - עושין.
19 יד. היה לו דין עם אדם - אינו תובעו כל שבועת ימי
20 האבלות. ואם היה דבר אבד - עושה שליח. בזה הזור
21 הגאונים.
22 טו. מנין שהאכל אסור בדברי תורה? שהרי נאמר
23 ליחזקאל: האנק דם.
24 טז. אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות
25 במשנה ובמדרש ובהלכות. ואם היו רבים צריכין לו -
26 מותר. ובלבד שלא יעמיד תרגמן; אלא ילחש לאחר בצדו,
27 וזה שבצדו אומר לתרגמן, והתרגמן משמיע לרבים.
28 יז. ומנין שאין האכל יושב על המטה? שנאמר: ויקם
29 המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה.
30 יח. וחייב לכפות המטה כל שבועה. ולא מטתו בלבד הוא
31 כופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה.
32 אפלו עשר מטות בעשרה בתים ובעשר עירות - חייב לכפות
33 את כלן. ואפלו חמשה אחים, ומת אחד מהן - כלן כופין
34 את מטותיהן. המטה המיוחדת לכלים או למעות - אינו
35 צריך לכפותה. דרגש - אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את
36 קרביטיו והוא נופל מאליו. מטה שנקליטיה יוצאין ממנה,
37 שהרי אי אפשר להפכה - זוקפה ודין. הפך כל מטותיו,
38 והיה הוא יושן על גבי מטות אחרים, או על גבי כסא, או
39 על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא
40 יושן על גבי המטה הכפוי.
41 יט. מנין לאכל שאסור בפריעת הראש? שהרי נאמר
42 ליחזקאל: לא תעטה על שפם. מפלל ששארא האבלים חייבין
43 בעטיפת הראש. והסודר שמכסה בו ראשו עוטה מקצתו
44 מעט על פיו. שנאמר: ועל שפם יעטה, ואנקלוס תרגם:
45 באבל יתעטף.
46 כ. ומנין שהאכל אסור בשאלת שלום? שנאמר: האנק דם.
47 כל שלשה ימים הראשונים, מי שנתן לו שלום - אין מחזיר

48 לו, אלא מודיעו שהוא אכל; ומשלשה ועד שבועה, מי
49 ששאל בשלומו - מחזיר לו שלום; ומשבועה ועד שלשים
50 - שואל בשלום אחרים, אכל אחרים אין שואלין בשלומו
51 עד לאחר שלשים. ועל אביו ועל אמו - אין שואלין
52 בשלומו עד לאחר שנים עשר חדש. אם בשאלת שלום
53 נאסר האכל, קל וחמור שהוא אסור להרבות דברים ולשחק;
54 שנאמר: דם. ולא יאחז תינוק בידו, שלא יביאנו לידי
55 שחוק. ולא יפגס למקום שמחה, כגון בתי המשתאות
56 וכיוצא בהן.

יום שבת קודש י"ח שבט ה'תשע"ב

פרק ששי

58 א. מדברי סופרים, שיהיה האכל נזהג במקצת דברי אבילות
59 כל שלשים יום. ומנין סמכו חכמים לשלשים יום? שנאמר:
60 ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים. מפלל שהאכל
61 מצטער כל שלשים יום.
62 ב. ואלו דברים שהאכל אסור בהן כל שלשים יום: אסור
63 בתספורת, ובגהוץ, ובנשואין, ובשמחת מרעות, ולילף
64 בסחורה ממדינה למדינה. הכל חמשה דברים.
65 ג. בתספורת פיצד? כשם שאסור לספר כל שער גופו או
66 לגלח שפמו או לקץ צפרניו בכלי כל שבועה, כך אסור כל
67 שלשים יום. במה דברים אמורים? באיש; אכל באשה -
68 מתרת בנטילת שער לאחר שבועה. והאיש - עד שלשים
69 יום. ועל אביו ועל אמו - חייב לגלח שער עד שישלח פרע,
70 או עד שיגזרו בו חבריו.
71 ד. וכן אסור ללבוש בלבים לבנים חדשים ומגהצין כל
72 שלשים יום. אחד האיש ואחד האשה. היו צבועין ומגהצין
73 - מתרין. וכן אם לא היו חדשים, אף על פי שהן לבנים
74 ומגהצין - מתרין. וכלי פשתן - אין בהן משום גהוץ.
75 ולאחר שלשים יום - מותר בגהוץ אפלו על אביו ועל אמו.
76 ה. בנשואין פיצד? אסור לשא אשה כל שלשים יום. ומותר
77 לארשה אפלו ביום המיתה. ומי שמחה אשתו: אם כבר
78 קים מצות פריה ורביה, ויש לו מי שישמשנו, ואין לו בנים
79 קטנים - הרי זה אסור לשא אשה אחרת עד שיעברו עליו
80 שלשה רגלים; אכל מי שלא קים מצות פריה ורביה, או
81 שקים ויש לו בנים קטנים, או שאין לו מי שישמשנו - הרי
82 זה מותר לארשה ולכנס מיד, ואסור לו לבוא עליה עד
83 שלשים יום. וכן האשה שהיתה אכלה - לא תבעל עד
84 שלשים יום.
85 ו. שמחת מרעות שהיה חייב לפרע אותה מיד - מותר
86 לעשותה מיד לאחר שבועה. אכל אם אינו חייב לפרעה -
87 אסור להפגס לה עד שלשים יום.
88 ז. במה דברים אמורים? בשאר כל מתים; אכל על אביו
89 ועל אמו, בין כך ובין כך - לא יפגס לשמחת מרעות עד
90 שנים עשר חדש.
91 ח. על כל המתים כלן - מותר לילף בסחורה לאחר

שביעי. וכן יום שלשים - מקצתו ככלו, ומתיר לספר ולגהץ
ביום שלשים.
יג. מי שתכפוהו אכליו והכביד שעריו - מקל בתער, לא
במספרים. ומכבס כסותו במים, אבל לא בנתר ולא בחול.
ורוחץ כל גופו בצונן, אבל לא בחמין. וכן מי שתכפוהו
אכליו וכא ממדינת הים ומבית השביה, או שייצא מבית
האסורים, או שהיה מגדה והתר, או שהיה מדר ונשאל על
נדרו והתר, וכל היוצא מטמאה לטהרה - הרי אלו מגלחין
בימי אכלם; הואיל ותכפם אבל אחר אבל ולא מצאו פנאי.

1 שלשים; על אביו ועל אמו - עד שיגזעו בו חבריו ויאמרו
2 לו: לך עמנו.
3 ט. על כל המתים בלן - רצה ממצט בעסקו, רצה אינו
4 ממצט; על אביו ועל אמו - ממצט בעסקו.
5 י. ההולך ממקום למקום: אם יכול למצט בעסקו - ימצט;
6 ואם לאו - יקנה צרכי הדרך ודברים שיש בהן חיי נפש.
7 יא. מי שהיה בעלה צלוב בעיר, או אשתו צלובה, או אביו
8 ואמו - אסור לו לשכן באותה העיר עד שיקלה הבשר. ואם
9 היתה עיר גדולה פאנטוכיא - יש לו לשכן בצד האחר
10 שאינו צלובין בו.
11 יב. יום שביעי - מקצתו ככלו, והוא עולה לכאן ולכאן.
12 ולפיכך מתיר לכבס ולרחץ ולעשות שאר הדברים ביום

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב"ח שבט ה'תשע"ב

למשה: "אספה-לי שבעים איש" (במדבר יא, טז) ואמרו
(ספרי פרשת בהעלותך) זכרונם לברכה: "כל-מקום שנאמר
לי — הרי הוא קים לעולם: וכהנולי וגו'" (שמות כח, מא)
— כלומר: שזה צווי תמידי ואינה מצוה לפי שעה, אלא
57 חובה למשך הדורות.

ודע, שכל-המנויים האלה, כלומר: סנהדרי גדולה וקטנה
ובית דין של שלשה ושאר המנויים — כלם לא יהיו אלא
בארץ ישראל דוקא, ואין סמיכה (הסמכה לדיינות) בחוצה
לארץ. אף אם נתקיימה הסמיכה בארץ ישראל, רשאים אותם
הסמוכים לדון בארץ ובחוצה לארץ, וזהו ענין אמרם (מכות
ז.) "סנהדרין נזהגת בארץ ובחוצה לארץ"; אבל לא ידונו
דיני נפשות לא בארץ ולא בחוצה לארץ, אלא אם בית
הבחינה עומד, כמו שבארנו בהקדמת המאמר הזה (סוף
הכלל ה"ד). ולשון ספרי על אמרו יתעלה במכה-נפש
בשגגה: "והיו אלה לכם לחקת משפט לדורתיכם בכל
מושבתיכם" (במדבר לה, כט), אמרו: "בכל מושבתיכם —
בארץ ובחוצה לארץ. יכול אף ערי מקלט יהיו נזהגות
בחוצה לארץ? תלמוד לומר: אלה — אלו הדינין נזהגין בין
בארץ בין בחוצה לארץ, וערי מקלט אין נזהגות אלא
72 בארץ". וכבר נתבארנו כל-דיני מצוה זו במסכת סנהדרין.

המצוה הרפ"ד — האזהרה שהזהר בית דין הגדול או ראש
גלות מלמנות דין שאינו בקי בחכמת התורה וימנה אותו
בגלל מעלות שיש בו, הרי הוא מזוהר על כף; אלא אין
מביטים במנויים התורניים אלא לבקיאות האדם בחכמת
התורה וידיעת צווייה ואזהרותיה והתנהגותו במעשים
המתאימים לכך. והאזהרה מלמנות ממנה בגלל מעלות
אחרות היא אמרו יתעלה: "לא-תכירו פנים במשפט" (דברים א, יז), ולשון ספרי (פרשת דברים שם): "לא-תכירו
פנים במשפט — זה הממנה להושיב דינין", כלומר:
שאזהרה זו אינה אלא לאדם שיש לו הרשות למנות דינין
על ישראל, שהזהר מלמנותם בגלל דבר מכל מה-שהזכרנו

יום ראשון י"ב שבט ה'תשע"ב

22 מצות עשה קצו.
23 מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.
24 המצוה הקע"ו — הצווי שצנצטינו למנות [דינים] שופטים
25 ושוטרים להוציא לפעל צוויי התורה, ויכריחו את-הסוטים
26 מדרך האמת ללכת בה, ויצו על הטוב ויזהירו מן-הרע,
27 ויוציאו לפעל את-הענשים על העברן, כדי שלא יהיו
28 מצות התורה ואזהרותיה מסורים לרצון כל-אדם ואדם.
29 ומתנאי מצוה זו, שהממנים האלה יהיו דרגה למעלה
30 מדרך, והוא: שממנים בכל-עיר עשרים ושלשה דינים
31 שמתקבצים כלם במקום אחד בשער העיר (בעלת מספר
32 אוכלוסין) הראויה למנין זה — וזהו סנהדרי קטנה.
33 וממנים בירושלים בית דין הגדול של שבעים דינים,
34 וממנים אחד על אותם השבעים — והוא ראש הישיבה,
35 והוא שקוראים לו חכמים גם 'נשיא' והכל יתקבצו
36 במקום המיוחד להם. ומקום שאנשיו מועטים, שאינו
37 ראוי לסנהדרי קטנה, ממנים בו על-כל-פנים שלשה
38 להוציא לפעל את-הדינים בדברים קטנים, ואלה מעבירים
39 את-הדברים הגדולים למי שלמעלה מהם. וכן ממנים
40 שוטרים ונגשים המבקרים בשוקים ובדקים דרכי בני
41 אדם במשאם ומתנם, כדי שלא יעשו עול אפלו בדבר
42 מועט. והצווי שנאמר בו מצוה זו הוא אמרו יתעלה:
43 "שפטים ושוטרים תתן-לך בכל-שעריך" (דברים טז, יח).
44 ולשון ספרי (ירוש פרשת שופטים): "מנין שממנין בית דין
45 אחד לכל-ישראל? תלמוד לומר: שפטים ושוטרים תתן-
46 לך. ומנין שממנין אחד על גבי בלן? תלמוד לומר:
47 תתן-לך, ומנין שממנין בית דין לכל-שבט ושבט? תלמוד
48 לומר: בכל-שעריך. רבי שמעון בן גמליאל אומר:
49 לשבטיך ושפטו — מצוה על כל-שבט ושבט להיות דן
50 את-שבטו שנאמר: ושפטו את-העם — על כרחם" וכבר
51 נכפל הצווי למנות שבעים זקנים, והוא אמרו יתעלה

1 לְעִיל. אָמְרוּ: שָׁמָּה תֵּאֱמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה אוֹשִׁיבְנוּ דִין,
2 אִישׁ פְּלוֹנִי גָבוֹר אוֹשִׁיבְנוּ דִין, אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי אוֹשִׁיבְנוּ
3 דִין, אִישׁ פְּלוֹנִי הַלּוֹנִי מִמּוֹן אוֹשִׁיבְנוּ דִין, אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ
4 בְּכָל־לְשׁוֹן אוֹשִׁיבְנוּ דִין, וְנִמְצָא מִזֶּכֶה אֶת־הַחֵיב וּמַחֲיֵב
5 אֶת־הַזָּכָאִי, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע אֲלֵא מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ —
6 לְכָךְ נֵאמַר: "לֹא־תִכְיִרוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט".

7 הַמִּצְוָה הַקַּע"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְלַכֵּת אַחֵר הָרֵב, אִם
8 נּוֹפֶלֶת מִחֻלָּקֶת בֵּין הַחֲכָמִים בְּאִיזָה דִין מִכָּל־דִּינֵי הַתּוֹרָה;
9 וְכֵן נִנְהַג גַּם בְּדִין הַפְּרָטִי, כְּגוֹן בְּדִין שֶׁבֵּין רֵאוּבֵן לְשִׁמְעוֹן:
10 אִם נּוֹפֶלֶת מִחֻלָּקֶת בֵּין דִּינֵי עֵירָם, אִם שִׁמְעוֹן הוּא הַחֵיב
11 אוֹ רֵאוּבֵן — גִּלְף אַחֵר הָרֵב, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אַחֲרֵי
12 רִבִּים לְהִטָּת" (שְׁמוֹת כג, ב) וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (חולין יא): "רָבָא
13 — דְּאוֹרִיטָא. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהִלְכוּתֶיהָ
14 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסִנְהֶדְרִין.

יום שני י"ג שבט ה'תשע"ב

15 **מצות לא תעשה רפב. רפג.**

16 **מצות עשה רכט. רכח.**

17 הַמִּצְוָה הַרפ"ב — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַר הַדִּין מִלְּנִטּוֹת אַחֵר
18 דַּעַת הָרֵב אִם הָיָה הָרֵב אָדָם אֶחָד בְּלִבָּד. וּפְרוּשׁ הַעֲנִין
19 הַזֶּה, שֶׁאִם נִפְלָה מִחֻלָּקֶת בֵּין הַדִּינִים בַּחוּטָא: מִקְצָתָם
20 אָמְרוּ שֶׁהוּא חֵיב מִיָּתֵהּ וּמִקְצָתָם אָמְרוּ שְׂאִינוֹ חֵיב מִיָּתֵהּ,
21 וְהָיוּ הַמַּחֲיִבִּים יִתְרוֹם בְּמִנְיָן עַל הַמְּזִכִּים אִישׁ אֶחָד —
22 אֲסוּר לְהַרְגוֹ אוֹתוֹ הַחוּטָא, וְהַזְהִיר ה' אֶת־הַדִּין מִלְּהַרְגוֹ
23 עַד שֶׁיִּהְיוּ הַמַּחֲיִבִּים יִתְרוֹם עַל הַמְּזִכִּים — שְׁנִים. וְהוּא
24 אָמְרוּ: "לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לְרַעַת" (שְׁמוֹת כג, ב) כְּלוֹמַר:
25 לֹא תִמְשֹׁךְ אַחֵר כָּל־רֵב שֶׁאֲרַע, בְּגוֹר דִּין הַמֵּוֹת, וְזֶהוּ עֲנִין
26 אָמְרוּ בְּמִיָּחָד "לְרַעוֹת". וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים
27 שם): "אֶחָד עֹשֶׂה מִזִּכְּוִין וּשְׁנַיִם עֹשֶׂה מַחֲיִבִּין שׁוֹמֵעַ אֲנִי
28 יֵהָא חֵיב — תִּלְמוּד לֹמַר: לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לְרַעַת".
29 וְשֵׁם אָמְרוּ: "הַטּוֹתָךְ לְטוֹכָה עַל פִּי אֶחָד, הַטּוֹתָךְ לְרַעַת
30 עַל פִּי שְׁנַיִם". וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד'
31 מִסְּנִיֶּהֶדְרִין (לב).

32 הַמִּצְוָה הַרפ"ג — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַר הַדִּין מִלְּנִטּוֹת אַחֵר
33 סְבִירָת דִּין אַחֵר דֶּרֶךְ הַסְּמִכוֹת עָלָיו בַּחֲיִיב הַמַּחֲיֵב אוֹ זָכִי
34 הַזָּכָאִי. בְּלִי שִׁיבְחוֹן הַדָּבָר בַּעֲצָמוֹ לְפִי חֻקִּיתוֹ וּסְבִירָתוֹ
35 מִתּוֹךְ יִסּוּדוֹת הַדִּין, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטָּה"
36 (שם). הַפְּנִינָה בְּזֶה: אֵל תִּבְקָשׁ בְּרִיב, הַנִּטָּה בְּלִבָּד, וְהוּא:
37 שֶׁתִּשָּׂה עִם הָרֵב אוֹ עִם הַגְּדוֹלִים, וְתִשְׁתָּק מִמֶּה שֵׁיִשׁ
38 בְּדַעְתָּךְ בְּאוֹתוֹ הַדִּין וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב
39 לְנִטָּה, שֶׁלֹּא תֵאֱמַר בְּשַׁעַת מִנְיָן: דִּיִּי שְׂאָהִיָּה כְּרַבִּי אִישׁ
40 פְּלוֹנִי — אֲלֵא אֲמֹר מֶה שֶׁלִּפְנֶיךָ. יָכוֹל אֵף דִּינֵי מִמוֹנוֹת בֵּן
41 — תִּלְמוּד לֹמַר: אַחֲרֵי רִבִּים לְהִטָּת" (שם). וְגַם מִן־הֵלָאֻ
42 הָיָה נִלְמָדָה הַאֲזָהָרָה לְמַלְמֵד זְכוֹת שְׁלֵא יִחְזוֹר וּלְמַלְמֵד
43 חוּבָה, אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטָּה", כְּלוֹמַר:

44 לֹא יֵהָא דְכָרְךָ בּוֹ לְהַטּוֹת אוֹתוֹ לְחוּבָה. וְכֵן אֵין פּוֹתְחִין
45 בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת לְחוּבָה, שֶׁנֵּאמַר: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטּוֹת".
46 וְכֵן מַחֲזִירִין (הַדִּין) לְזְכוֹת וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוּבָה. וְכֵן אֵין
47 מַתְחִילִין מִן־הַגְּדוֹל — כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נִלְמְדוּ מִמֶּה
48 שֶׁנֵּאמַר: "וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטָּה", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָ בְּפֶרֶק
49 ד' מִסְּנִיֶּהֶדְרִין (לו). וְשֵׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.
50

51 הַמִּצְוָה הַרכ"ט — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְסַקּוֹל אֶת־הַעוֹבְרִים
52 עַל מִקְצַת (חֵלֶק מ) הַמִּצְוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְיִסְקְלוּם
53 אֹתָם בְּאַבְנִים וְמָתוּ" (דְּבָרִים כב, כד) וְנִעִיר עַל הַמִּצְוֹת
54 שֶׁהַעוֹבֵר עָלֵיהֶן חֵיב סְקִילָה, כְּשֶׁאֲנִיִּיר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.
55 וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִסְּנִיֶּהֶדְרִין (מז).

56 הַמִּצְוָה הַרכ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְשַׂרְף אֶת־הַעוֹבְרִים
57 עַל מִקְצַת הַמִּצְוֹת. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אוֹתוֹ
58 וְאֶתְהֵן" (ויקרא כ, יד), וְנִעִיר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל הַמִּצְוֹת
59 שֶׁחֵיבִים עָלֵיהֶן שְׂרָפָה. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק
60 ז' מִמִּסְּכַת סְנִיֶּהֶדְרִין (נב).

יום שלישי י"ד שבט ה'תשע"ב

61 **מצות עשה רכו. רכז. רל. רלא.**

62 **מצות לא תעשה סו.**

63 הַמִּצְוָה הַרכ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַרְגוֹ אֶת־הַעוֹבְרִים
64 עַל מִקְצַת הַמִּצְוֹת — בְּסִיף, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "נָקָם
65 יִקָּם" (שְׁמוֹת כא, כ). וְנִעִיר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל הַמִּצְוֹת
66 שֶׁחֵיבִים עָלֵיהֶן הַתּוֹת הָרֵאשׁ. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
67 בְּפֶרֶק ז' מִמִּסְּכַת סְנִיֶּהֶדְרִין (נב).
68

69 הַמִּצְוָה הַרכ"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְחַנוֹק אֶת־הַעוֹבְרִים עַל
70 מִצְוֹת מְסִימּוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "מוֹת יִימָת" (שם, טז).
71 וְנִעִיר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל הַמִּצְוֹת שֶׁחֵיבִים עָלֵיהֶן חֲנֻק.
72 וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִמִּסְּכַת סְנִיֶּהֶדְרִין (שם).

73 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלְמָה מֵאֲתִים וּשְׁלִשִׁים — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ
74 לְתַלּוֹת מִקְצַת הַרְוּגֵי בֵּית דִין, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְתַלִּית
75 אוֹתוֹ עַל־עֵץ" (דְּבָרִים כא, כב). וְנִנְפִיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהַעוֹבֵר
76 עָלֵיהֶן חֵיב תַּלְיָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
77 מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִסְּנִיֶּהֶדְרִין (מו).

78 הַמִּצְוָה הַרל"א — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְקַבּוֹר הַרְוּגֵי בֵּית דִין
79 בְּיוֹם הַרִיגָתָם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בְּיוֹם
80 הַהוּא" (שם, כג), וּלְשׁוֹן סְפָרִי (פֶּרֶשׁת כִּי תֵצֵא שם): "כִּי־קָבוֹר
81 תִּקְבְּרֶנּוּ — מִצְוָה עֲשֶׂה". וְכָךְ הוּא הַדִּין בְּשֶׂאֵר מֵתִים,
82 כְּלוֹמַר: שֶׁיִּקְבֹּר כָּל־מֵת מִיִּשְׂרָאֵל בְּיוֹם מוֹתוֹ. וּלְפִיכָךְ
83 קוֹרְאִים לְמַת שְׂאִין לוֹ מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בְּקִבּוּרָתוֹ — מֵת מִצְוָה.
84 עֲנִינוֹ: הַמֵּת שֶׁמִּצְוָה עַל כָּל־אֶחָד לְקַבְּרוֹ, לְפִי שֶׁאֲמַר
85 יִתְעַלֶּה: "כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ". וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
86 בְּפֶרֶק ו' מִסְּנִיֶּהֶדְרִין (שם).

יום חמישי ט"ז שבט ה'תשע"ב

מצות לא תעשה רצד. רצ.

1 המצוה הס"ו — האזהרה שהזהרנו מלעזוב התלוי, לן על
2 עצו, כדי שלא תבוא על ידי כן ברפת השם (בלשון
3 סג"נהור) במחשבה כשיראה (שהמביט נזכר בסיבת תליתו). כי
4 אנו לא נתלה זולת מגדף ועובד עבודה זרה, שגם בו
5 נאמר: "אתה הוא מגדף" (במדבר טו, ל). ולשון הלאו הזה
6 הוא אמרו יתעלה: "לא תלין נבלתו על העץ" (דברים כא,
7 כג) ולשון ספרי (שם): "לא תלין נבלתו על העץ — זו
8 מצות לא תעשה" וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו'
9 מסנהדרין (מזה).

יום רביעי ט"ו שבט ה'תשע"ב

מצות לא תעשה שי.

מצות עשה רכד. מצות לא תעשה ש.

13 המצוה המשלימה שלש מאות ועשר — האזהרה
14 שהזהרנו מלחיות מכשף, והוא אמרו: "מכשפה לא
15 תחיה" (שמות כב, יז), וכשנמחול (נוותר) לו — נהיה
16 עוברים על מצות לא תעשה, ולא רק שבטלנו מצות עשה
17 בלבד כמו אלו מחלנו לאחד ממחייב מיתת בית דין.

18 המצוה הרכ"ד — הצווי שצטוינו להלקות ברצועה את
19 העוברים על מצות מסימות, והוא אמרו יתעלה: "והפילו
20 השפט והכהו לפניו" (דברים כה, ב). ובהזכירנו מצות לא
21 תעשה נעיר על אותן המצוות שהעובר עליהן חייב מלקות.
22 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת מכות (יג).

23 המצוה המשלימה שלש מאות — האזהרה שהזהר הדין
24 מלהכות את החוטא מכות כבודות הממיתות. באור דבר
25 זה, שכל מחייב מלקות, תכלית (הכמות) מה שמלקים אותו
26 ארבעים חסר אחת, כמו שבא הפרוש המקביל ואין מלקים
27 שום אדם עד שיאמרו את המכות כפי יכלת הלקות וגילו
28 ומגזו וצורת גופו. אם יוכל לסבל את ענש המלקות
29 בכללותו — ילקה; ואם לא יוכל לסבל — מלקים אותו
30 כפי מה שיוכל לקבל, לא פחות משלש מכות. אמר
31 יתעלה: "כדי וישעתו" (דברים כה, ב). ותכלית המלקות
32 ארבעים חסר אחת, ובאה האזהרה מלהוסיף להלקותו
33 אפלו מכה אחת נוסף על מה שאמדם הדין שיוכל לסבל,
34 והוא אמרו: "כדי וישעתו במספר. ארבעים יפנו לא יסיף"
35 (שם, ב"ג). ולשון ספרי (פרשת תצא שם): "אם הוסיף —
36 עובר בלא תעשה. אין לי אלא בזמן שמוסיף על
37 הארבעים, מנין (אם הוסיף) על כל-אדם ואמדם שאמדהו
38 בית דין? (בגלל שאינו מסוגל לספוג ל"ט מלקות) תלמוד לומר:
39 לא יסיף פן-יסיף". ומן הלאו הזה היא האזהרה מלהכות
40 שום אדם מישאל: אם החוטא הזה אנו מזהרין שלא
41 להכותו — שאר כל-אדם לא כל-שכן! וכבר הזהירו
42 (חכמים) מלרמוז שיכה אף-על-פי שאינו מכה, אמרו
43 (סנהדרין נח): "כל-המגביה ידו על חברו להכותו נקרא
44 רשע, שנאמר: "ויאמר לרשע למה תכה רעך" (שמות ב, יג).

45 יום חמישי ט"ז שבט ה'תשע"ב
46 מצות לא תעשה רצד. רצ.
47 המצוה הרצ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהעניש את-
48 האנוס בעברה שעשה, כיון שהוא אנוס בעשייתה, והוא
49 אמרו יתעלה: "ולנערה (שנאנסה) לא תעשה דבר" וגו'
50 (דברים כב, כו). ובסנהדרין (נדרים סז, ועוד) אמרו: "אנוס
51 רחמנא פטריה, שנאמר: ולנערה לא תעשה דבר".
52 המצוה המשלימה מאתים ותשעים — האזהרה שהזהרנו
53 מלקבוע את הענשים על פי אדם הדעת החזק ואפלו קרוב
54 לודאי, כגון שהיה אדם ששונאו ורדף אחריו להרגו ונמלט
55 ממנו לבית, ונכנס אותו הרדף אחריו, ונכנסנו אנחנו
56 אחריהם ומצאנו את-הנרדף הרוג מפפר, ושונאו הרודף
57 עומד עליו כשהספין בידו ושניהם (ההרוג והסבין) מגאליים
58 (מלולכים) בדם — הרי אין הסנהדרין הורגים ורדף זה
59 על דרך קיום הענש, כיון שאין שם ברור בעדים שראו
60 את-הרציחה. ובאה האזהרה בתורת האמת מלהרוג את-זה
61 והוא אמרו יתעלה: "ונקי וצדיק אל-תהרג וגו'" (שמות כג,
62 ז). ובמקלףא (פרשת משפטים שם) אמרו: "ראוהו ורדף אחר
63 חברו להרגו והתרו בו ואמרו לו: ישאל הוא, כן-ברית
64 הוא אם הרגת אותו תהרג, והעלימו עיניהם ומצאוהו הרוג
65 ומפפר והסיף מנשף דם מיד ההורג, שומע אני (חושב אני)
66 יהא חייב? — תלמוד לומר: ונקי וצדיק אל-תהרג". ואל
67 יקשה בעיניך דבר זה ואל תחשוב שזה דין עול — לפי
68 שהדברים האפשריים (הסבירים, הבלתי מוכרחים) יש מהם
69 שאפשרותם (שסבירותם) קרובה מאד, ומהם שאפשרותם
70 רחוקה מאד, ומהם בינוניים בין אלו, וה"אפשר" רחב
71 גדול מאד. ואלו הרשתה תורה לקים ענשים באפשר
72 הקרוב מאד, אשר כמעט קרוב למחייב המציאות כדגמת
73 מה-שהזכרנו — כי אז היו מקימים את-הענשים (מתוך
74 השווה שאינה מדויקת ביותר) במה שהוא יותר רחוק מזה
75 ובמה שהוא עוד יותר רחוק, עד שיקימו את-הענשים
76 וימיתו בני אדם תמיד באמדם קל לפי דמיון השופט.
77 לפיכך סתם יתעלה את-הפתיח הזה וצוה שלא יקים שום
78 ענש אלא עד שיהיו שם עדים המעידים שברור להם אותו
79 המעשה, ברור שאין בו שום ספק ולא (שאמרו כן העדים
80 מצד הגיון או) הסבר כלל. ואם לא נקים את-הענשים באמדם
81 החזק מאד (גם אם טעינו) — הרי לא יוכל לקרות יותר
82 משנפטור את-החוטא; אבל אם נקים את-הענשים באמדם
83 ובדמיון (מתוך השערה) אפשר שפיוס מן-הימים נהרג נקי
84 — ויותר טוב ויותר רצוי לפטר אלה חוטאים, מלהרג נקי
85 אחד ביום מן-הימים. וכן אם העידו עליו שני עדים בשתי
86 עברות שחייב על כל-אחת מהן מיתה, וכל-אחד מהם לבדו
87 ראהו עובר על האמת ולא ראהו עובר על האמת — הרי
88 זה לא יהרג. כגון שיעיד עליו עד אחד שעשה מלאכה
89 בשבת והתרה בו, ושני יעיד עליו שעבד עבודה זרה
90 והתרה בו — הרי זה אינו נסקל. אמרו (מכילתא פרשת

1 משפטים שם): "היה עד אחד מעידו עובד לחמה ואחד
2 עובד ללבנה, שומע אני (אפשר אולי ש)יצטרפו? — תלמוד
3 לומר: ונקי וצדיק אל-תהרג".

יום שישי י"ז שבט ה'תשע"ב

5 מצות לא תעשה רעט. רעז

6 ערה. רעה. רעג.

7 המצוה הרע"ט — האזהרה שהזהר הדין מלחמול (לרחם)
8 על מי שהרג את-חברו או חסרו אבר מאבריו, כלומר:
9 בתשלום הקנסות. שלא יאמר: זה עני וקטע את-ידו של
10 זה או אבר עינו שלא בכונה, ויחון וירחם עליו מלחכו
11 תשלום דמי הנזק בשלמות, והוא אמרו בזה: "ולא-תחוס
12 עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל"
13 (דברים יט, כא). וכבר נכפל הלאו בזה ואמר: "לא-תחוס
14 עינך עליו ובערת דם-הנקי מישראל" (שם, יג).

15 המצוה הרע"ז — האזהרה שהזהר הדין מלחמול על
16 העני בשעת הדין עד שיזכהו בדבר שאינו מגיע לו, על
17 דרך החמלה עליו אלא ישנה בין העשיר לעני והאביון
18 ויחייבנו (גם את העני) לשלם מה-שיקבע עליו, והוא אמרו:
19 "ודל לא תהדר בריבו" (שמות כג, ג) וכבר כפל את-הלאו
20 בענין זה בלשון אחר ואמר: "לא-תשא פני-דל" (ויקרא יט,
21 טו), ולשון ספרי (פרשת קדושים): "שלא תאמר: עני הוא
22 זה הואיל ואני והעשיר הנה חביב לפרנסו אפנו ונמצא
23 מתפרנס בנקיות — תלמוד לומר: לא-תשא פני-דל".

24 המצוה הרע"ה — האזהרה שהזהר הדין מלכבד פני אחד
25 מבעלי הדין בשעת הדיון, אפלו היה אדם נכבד מאד
26 וגדל-המעלה, ולא יכבדנו הדין אם בא לדין עם בעל דינו
27 ולא יראה שהוא מגדלו ומכבדו, והוא אמרו יתעלה: "לא
28 תהדר פני גדול" (שם). ובספרא (פרשת קדושים): "שלא
29 תאמר עשיר הוא זה, בן-גדולים הוא זה היאך אבישנו
30 ואראה בכשתו, על אחת כמה וכמה שאינו מבישו —
31 לכה נאמר: לא תהדר פני גדול". וכבר נתבאר דיני מצוה
32 זו בכמה מקומות בסנהדרין ושבועות (ל).

33 המצוה הרע"ח — האזהרה שהזהר הדין מלהטות את-
34 הדין על אחד מבעלי הדין אם ידע שהוא אדם רשע בעל
35 עברות, הזהיר יתעלה מלהענישו בעוות הדין, והוא אמרו
36 יתעלה: "לא תטה משפט אבינך בריבו" (שמות כג, ו).
37 ולשון המקלףא (פרשת משפטים שם): "רשע וכשר עומדין
38 לפניך לדין, שלא תאמר הואיל ורשע הוא (ולבטח משקר)
39 אטה הדין עליו (לחובתו) — תלמוד לומר: "לא תטה
40 משפט אבינך בריבו", 'אביון' הוא במצות, כלומר:
41 אף-על-פי שהוא אביון במצות — לא תטה את-דינו.

42 המצוה הרע"ג — האזהרה שהזהר הדין מלעשות עול
43 בדין, והוא אמרו: "לא-תעשו עול במשפט" (ויקרא יט, טו)
44 וענין לאו זה שלא יעבר על החקים שגדרה תורה בחיוב
45 דבר או כפסטר ממנו (שלא יחייב זכאי ופטור חיוב).

יום שבת קודש י"ח שבט ה'תשע"ב

46 מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעז.

47 מצות לא תעשה רעז. עדר.

48 המצוה המשלימה מאתים ושמנים — האזהרה שהזהר
49 הדין מלהטות בדונו גרים ויתומים, והוא אמרו: "לא תטה
50 משפט גר יתום" (דברים כד, יז) הנה נתבאר לך שהמטה
51 משפט אדם מישראל עובר בלאו אחד והוא אמרו:
52 "לא-תעשו עול במשפט" (ויקרא יט, טו); ואם הטה משפט
53 גר — עובר בשני לאוין. ובספרי (פרשת תצא שם): "לא
54 תטה משפט גר, מלמד שכל-המטה משפט גר — עובר
55 בשני לאוין. ואם היה גר יתום — עובר בשלשה לאוין".

56 המצוה הקע"ז — הצווי שצטוו הדינים להטות בין בעלי
57 הדין ולשמוע כל-אחד מהם עם ארף דבריו או קצורם,
58 והוא אמרו: "בצדק תשפט עמיתך" (שם) ובא הפרוש
59 בספרא (פרשת קדושים): "שלא יהא אחד מדבר כל-צרכו
60 ואחד אומר לו: קצר דברך". זה אחד הענינים שכוללם
61 צווי זה. ויש בו עוד: שכל-אדם מצוה לדון דין תורה אם
62 הוא בקי בכך ובעלי הדין התחילו (והסכימו) לטעון לפניו
63 (אף על פי שהוא יחיד). ובפרוש אמרו: "אחד דן את-חברו
64 דבר תורה, שנאמר: בצדק תשפט עמיתך". ויש בו עוד:
65 שחייב אדם לדון את-חברו לכף זכות ולא יפרש מעשיו
66 ודבריו אלא לטוב ולחסד. וכבר נתבאר בנות צווי זה
67 במקומות מפזרים בתלמוד.

68 המצוה הרע"ו — האזהרה שהזהר הדין מלירוא מאדם
69 מזיק בליעל ורע המדות עד שלא יפסוק עליו דין
70 צדק (ויזכהו מפחד), אלא חייב לפסוק ולא יחוש
71 למה-שיקרה לו מן-הנזקים מאותו אדם. אמר יתעלה
72 "לא תגורו מפני-איש" (דברים א, יז) ולשון ספרא: "לא
73 תגורו מפני-איש, שמה תאמר מתירא אני מאיש פלוני
74 שמה יהרג את-בני, שמה ידליק גדישי (ערימת תבואה),
75 שמה יקצוץ את-נטיעותי — תלמוד לומר: לא תגורו
76 מפני-איש".

77 המצוה העד"ר — האזהרה שהזהר הדין מלקחת שחד
78 מבעלי הדין אפלו לדון בצדק, והוא אמרו: "ולשד לא
79 תקח" (שמות כג, ח). וכבר נכפל הלאו בענין זה (בדברים טו,
80 יט). ובספרי (תחלת פרשת שופטים שם): "לא תקח שחד
81 אפלו לזכות זכאי ולחייב חייב". וכבר נתבאר דיני מצוה
82 זו בכמה מקומות בסנהדרין.

שמואל ב יט כו-לו

יט כו ויהי כִּי־בָא יְרוּשָׁלַם לִקְרֹאת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ לָמָּה לֹא־הִלַכְתָּ עִמִּי מִפִּיבִשְׁתָּ: כו וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עַבְדִּי רַמְנִי כִּי־אֹמֵר עַבְדְּךָ אֲחַבְשֶׁה־לִּי הַחֲמוּר וְאֶרְפֹּב עָלֶיָה וְאֶלְךָ אֶת־הַמֶּלֶךְ כִּי פֶסַח עַבְדְּךָ: כז וַיִּרְגַל בְּעַבְדְּךָ אֶל־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ וְאֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כַּמֶּלֶךְ הָאֱלֹהִים וַעֲשֵׂה הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ: כט כִּי לֹא הָיָה כָל־בֵּית אָבִי כִּי אִם־אֲנָשִׁי־מֹות לֹאֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ וְתִשָּׁת אֶת־עַבְדְּךָ בְּאֹכְלִי שֶׁלֶחֶנְךָ וּמִה־יֵשׁ־לִי עוֹד צְדָקָה וְלֹזֶעֶק עוֹד אֶל־הַמֶּלֶךְ: פ וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ לָמָּה תִּדְבֹּר עוֹד דְּבָרֶיךָ אֲמַרְתִּי אֵתָּה וְצִיבָא תַחֲלֹקְנִי אֶת־הַשָּׂדֶה: לא וַיֹּאמֶר מִפִּיבִשְׁתָּ אֶל־הַמֶּלֶךְ גַּם אֶת־הַכֹּל יִקַּח אַחֲרַי אֲשֶׁר־בָּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ בְּשָׁלוֹם אֶל־בֵּיתוֹ:ם לג וּבְרוּלִי הַגִּלְעָדִי יֵרֵד מִרְגָּלִים וַיַּעֲבֹר אֶת־הַמֶּלֶךְ הַיַּרְדֵּן לְשַׁלְּחוֹ אֶת־בִּירְדֵּן (תִּירְדֵּן קרי): לה וּבְרוּלִי זָקֵן מְאֹד בְּנֵי־שָׁמְנִים שָׁנָה וְהוּא־כֹלְכָל אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּשִׁיכְתּוֹ בְּמַחְנִים כִּי־אִישׁ גָּדוֹל הוּא מְאֹד: לו וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־בְּרוּלִי אֵתָּה עָבֵר אִתִּי וְכִלְכַּלְתִּי אֵתָּה עִמָּדִי בִירוּשָׁלַם: לה וַיֹּאמֶר בְּרוּלִי אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּמָּה יָמִי שָׁנִי חַיִּי כִי־אֶעֱלֶה אֶת־הַמֶּלֶךְ יְרוּשָׁלַם: לו בְּנֵי־שָׁמְנִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם הַאֲדַע | בֵּין־טוֹב לָרָע אִם־יִטְעַם עַבְדְּךָ אֶת־אֲשֶׁר אֹכֵל וְאֶת־אֲשֶׁר אֲשֶׁתָּה אִם־אֲשַׁמַּע עוֹד בְּקוֹל שָׁרִים וְשָׁרוֹת וְלָמָּה יִהְיֶה עַבְדְּךָ עוֹד לְמִשָּׂא אֶל־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ: לא כִּמְעָט יַעֲבֹר עַבְדְּךָ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶת־הַמֶּלֶךְ וְלָמָּה יִגְמַלְנִי הַמֶּלֶךְ הַגְּמוּלָה הַזֹּאת:

רש"י

לי בכלכולך: (לו) האדע בין טוב לרע. בין מאכל טוב למאכל רע. ואמרו רבותינו ז"ל (שבת קנב א): שטוף בזמה היה, לפיכך קפצה עליו זקנה: (לז) כמעט יעבר עבדך. הלויה מועטת יעבור עבדך ללותך, אחר שתעבור את הירדן: הגמולה הזאת. שאינה טובה לי:

(כו) למה לא הלכת עמי. לצאת מירושלים כשיצאתי: (כז) כי פסח עבדך. ואיני יכול לילך ברגלי: (לב) לשלחו. ללותו: (לג) כי איש גדול הוא. בעושר: (לה) כמה ימי שני חיי. אשר יש לי לחיות: כי אעלה וגו'. הלא מעט הם, ומה הנייה יש

מצודת ציון

(כז) רמני. מלשון רמאות: אחבשה. ענין תקון האוכף: לי. לצרכי: פסח. חגר: (כח) וירגל. ענין רכילות ולשון הרע, כמו (תהלים טו ג): לא רגל על לשונו: (כט) אנשי מות. רצה לומר חייבי מיתה: ותשת. ותשם: (ל) השדה. הוא כולל כל הנחלה: (לא) אחרי. הוא כענין הואיל, כמו (יחזקאל כ ט): ואחר אם אינכם שומעים: (לב) את המלך. עם המלך: לשלחו. ענין לוי: (לג) כלכל. ענין ספוק המזון, כמו (בראשית מה יא): וכלכלתי אותך: (לה) כמה. מהו המספר: (לו) שרים ושרות. משוררים ומשוררות: (לז) יגמלני. ענין השבת הטובה:

מצודת דוד

(כו) כי בא ירושלים. רוצה לומר: כאשר בא דוד לירושלים, יצא מפיבושת לקראת המלך: למה לא הלכת עמי. כאשר הלכו שאר אוהבי: (כז) רמני. רימה אותי, כי אמרתי אחבשה החמור לרכוב בה, כי פסח אני ולא אוכל ללכת ברגלי, ובתוך כך, הלך הוא לבדו, ולא יכולתי ללכת יחידי: (כח) וירגל. והן ידעתי שאמר עלי דברי רכיל: כמלאך אלהים. לדעת האמת והשקר, ולזה עשה כאשר טוב בעיניך, כי ודאי לא תטה מן האמת: (כט) אנשי מות. על ששאל בקש נפשך, ועם כל זאת עשית עמי צדקה להיות מאוכלי שלחנך, בעבור צדקת אבי יהונתן: ומה יש לי. זולת זה מה יש לי עוד צדקה ולזעוק עוד בעבורה, להטיב עמי בדבר הנחלה: (ל) למה

תדבר וגו'. למה תרבה דברים, הן אמרתי וגזרתי, שיחולק בין שניכם: (לא) גם את הכל יקח. אף אם ציבא יקח הכל איני חושש, אחרי שבא אדוני בשלום, כי בזה אני שמח יותר מבנחלה: (לב) לשלחו. ללות את הירדן: (לג) בשיכתו. בעת אשר ישב במחנים: איש גדול. בעושר רב: (לה) כמה ימי שני חיי. אשר יש לי לחיות עוד, וכי רבים המה לשאעלה עם המלך להתענג בהם: (לו) בן שמינים וגו'. ואם כן עוד מעט יש לי לחיות: האדע. ועוד מה תועלת שבתי עמו, אם לחלוק לי כבוד להיות מאנשי עצתו, וכי אדע בין טוב לרע לגודל זקנתי, ואם להאכילני מעדנים, וכי אטעם טעם מאכל ומשקה להיות מתהנה במאכל ומשקה משובח, ואם לשמח לבבי בקול שרים ושרות, האם אשמע עוד, הלא אזני כבדה משמוע מתשות הזקנה: עוד למשא. לא די שלא יתענג להתעלס בי, כי עוד למשא אחשב לו: (לז) כמעט. דרך מועט יעבר עבדך עמך מן הירדן ואילך, ואחרי זה אשוב לביתי: הגמולה הזאת. כאומר אם חפצו לגמול עמי חסד, למה יעשה הגמולה הזאת שאינה טובה לי:

תהלים מא ויד

מא. ו אוֹיְבֵי יִאֲמְרוּ רַע לִי מִתִּי יָמוּת וְאֶבֶר שְׁמוֹ: ז וְאִם־בָּא לְרֹאשׁוֹ | שְׁוֹא יִדְבֹּר לָבוֹ יִקְבֹּץ־אֹנָן לוֹ יֵצֵא לַחוּץ יִדְבֹּר: ח יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ פֶל־שָׂנְאֵי עָלַי | י יִחַשְׁבוּ רַעַה לִּי: ט דְּבַר־בְּלִיעַל יִצּוֹק בּוֹ וְאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא־יוֹסִיף לָקוֹם: י גַּם־אִישׁ שְׁלוֹמִי | אֲשֶׁר־בִּטַּחְתִּי בּוֹ אוֹכֵל לַחְמִי הַגְדִּיל עָלַי עֵקֶב: יא וְאַתָּה יְהוָה חֲנֻנִי וְהַקִּימֵנִי וְאֲשַׁלְמָה לָהֶם: יב בְּזֹאת יִדְעֵתִי כִּי־חָפַצְתָּ בִּי כִּי לֹא־יָרִיעַ אֹיְבֵי עָלַי: יג וְאֲנִי בַתְּמִי תִמְכַּת בִּי וְתַצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: יד בָּרוּךְ יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִהַעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן | וְאָמֵן:

רש"י

(ז) שוא ידבר. מראה עצמו כאילו הוא מיצר וכשהוא יושב לפני יקבוץ לבו מחשבות און לעצמו מה רעה ידבר בצאתו וכשיוצא לחוץ מדבר אותה: (ח) עלי יחשבו. דבר שהוא רעה לי ומה המחשב' דבר בליעל יצוק בו כל רשעיות שעשה יצוקו וישתכח בגופו והואיל ואשר שכב לא יוסיף לקום כך מקללים אותי: (י) הגדיל עלי עקב. מארב כמו (יהושע ח') ואת עקבו מים לעיר: (יב) בזאת ידעתי וגו'. כשתחננו ותקיימנו אדע כי חפצת בי כאשר לא יריע אויבי תרועת שמחה עלי ואראה כי בתמי תמכת בי: (יד) ברוך ה'. כשאקום מחוללי אברכך כן:

מצודת דוד

מצודת ציון

(ו) רע לי. הנה הרע מוכן לבוא עלי ומתי ימות ר"ל היו מצפים שיקרב לבוא יום מיתתי: (ז) ואם בא לראות. וכאשר בא מי מהם לראות בי ולבקריני היה מדבר עמי שוא כי בפיו ינחם אותי ובלבו היה מקבץ דברי און ועמל וכשיצא לחוץ אל חבריו היה מדבר האון אשר קבץ בלבו: (ח) יחד וגו'. ר"ל כל שונאי יחד ידברו עלי דברי גנות ובחשאי לבל יהא נשמע לי: עלי יחשבו. חושבים עלי שיבא לי הרעה: (ט) דבר בליעל. אומרים עלי דבר הבליעל שעשה הוא יצוק בו את החלי הזה ר"ל עונו גרמה החלי ולזה החלי אשר שכב בה לא יקום ממנה כי מות ימות: (י) גם איש שלומי. גם האיש אשר היה עמי בשלום אשר האכלתיו לחמי: הגדיל עלי עקב. היה מגדיל עלי מארב לארוב על נפשי: (יא) ואתה ה'. אז בחליי התפללתי ואמרתי אתה ה' חנני והקיימני מחלי זה ואשלמה להם כגמולם: (יב) בזאת. כשתרפאני אז אדע כי חפצת בי: יריע. תרועה של שמחה: (יג) ואני בתומי. ובעבור שהלכתי אני בתמימות לזה תמכת בי בחליי והצבתני לפניך בבריות כל ימי חיי וכ"ז מוסב למעלה לומר כשם שתמך לי בחליי בעבור כשרון מעשי כן יסעוד ויתמוך את כל משכיל אל דל: (יד) ברוך ה'. נתן הודאה לאל ככלותו הספר על אשר נתן בו רוח ה' לדבר בו: מהעולם. ר"ל מקצה העולם עד קצהו: אמן ואמן. הוא כדרך העונה אמן אחר הברכה להיות מקיימים:

יהל אור

שהוא רק הארה שממחצא ויצה"ר שרשו ממה שנפל בשבה"כ ששרשו מס"ג. וצ"ל משכיל אל דל להמשיך בו בחי' משכיל לאיתן המבורר בלק"ט פ' ראה בדה"א ראה אנכי נותן. קיצור. יצ"ט נק' מסכן וכשממשיך בו משכיל נק' משכיל אל דל: (ה) זח"א י"ד סע"ב ט"ו סע"ב. ח"ב בשלח ס"א א' פקודי רל"ג ב' ר"נ ב'. ח"ג דרצ"ט א' ק"מ ב'. זח"א ד"ד סע"ב. מאי ביום רעה ביומא דשלטא ההוא רעה שהוא נוק' דקליפה. ועיין מענינה בהרמ"ז ר"פ מקץ קצ"ג א'. גבי אבן אפל וצלמות. שהיא מבקשת לעקור את הכל כמ"ש ולכל תכלית הוא חוקר לכל מיני כליון וחרץ והוא הנק' קץ דשמאלא לפי שהוא סוף הקליפות ולעומת קץ הימין וע' בזה ר"פ נח דס"ב ע"ב ע"פ קץ כל בשר בא לפני. וגדול כח משכיל אל דל שאפילו ביומא דשלטא ההוא רעה ימלטהו ה'. והיינו שע"י הצדקה שעושה ע"ד משכיל אל דל כנ"ל סע"א א' ממשיך שפע החיים בבחי' מל' דקדושה הנק' קץ הימין. ועי"ז ממלא לא תוכל נוק' דקליפה לשלוט עליו כי תברח השפחה בפני גבירתה. וע' בהרמ"ז בחקתי קי"ג ב' מענין זה שהמל' היא סיהרא דלית לה מגרמה כלום בחי' עני. ועני חשוב כמת ענין שבה"כ. וע"י הצדקה ממשיך חיות מעץ החיים בבחי' מל'. ענין ביום רעה נוק' דקליפה קץ דשמאלא וע"י משכיל אל דל קץ הימין ימלטהו ה' ממנה. וע' סע"א ו':

ב (ג) בעמדה"מ שער אור"א פל"ה דע"ה א'. כי הנותן צדקה לעני ממשיך יעשה שלום לי כי מזונא במזלא שהוא א"א תליא. וע"כ המפרנס העני ממשיך מא"א בוד"א שמשם יומשך השפע למטה ונק' מלוה הוי' חונן דל כי ממשיך מאו"א"ס בשם הוי' ובפסחים קי"ח א' שגדולה פרנסה מהגאולה. פותח את ידך כו' ע"ש. וכמ"כ המבקר את החולה להמציא לו פרנסתו מזונו והצטרכות רפואתו כו' שהיא יקרה מן המזון של הבריאים כו' ועד"ז י"ל בענין המבקר את החולה. כי גם חיים במזלא שהוא א"א תליא והוא משכיל אל דל שממשיך מבחי' משכיל ע"י היסוד לבחי' מל' הנק' דל דלותי ולי יהושע. שער עולם הבריאה פרק י"ח דקע"ו ג':

קיצור המפרנס את העני וממלא חסרונו כביכול מלוה לז"א כי המשכה זו במזלא א"א תליא:

(ד) רבות משפטים ר"פ ל"א ע"פ אם כסף תלוה ואם עמד העשיר בסניונו ועושה צדקות הרי הוא אוכל ממנו בעוה"ז והקין קיימת לו לעוה"ב. והקב"ה מצילו מדינה של גיהנם שנאמר אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'. שם פ' הנ"ל קמ"ט ד' וכן דוד אומר אשרי משכיל אל דל. פ' בהר ר"פ ל"ד ע"פ וכי ימוך אחיך. אשרי משכיל אל דל ושם נאמרו הרבה פירושים א' מהם זה שממליך יצ"ט על יצה"ר כי היצ"ט נק' ילד מסכן. עיין בהרמ"ז ר"פ וישב לפי ששרשו משם מ"ה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

רבי אִיקְלָע לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁילָא. ולא היו מכירין אותו: לא היה אמורא. מתורגמן העומד לפני חכם הדרשן והחכם לוחש לו לשון עברית והוא מתרגם לרבים לשון שהן שומעין: וקא מפרש קרות הגבר קרא גברא. נפל לו בתוך הדרש שלחש לו ר' שילא קרות הגבר לשון עברי והוא תרגם לרבים קרא גברא: אבוב לחרי זמר. חליל שהוא חשוב לפני בני חורים זמר נאה וערב: לגרדאי לא קבלוה מיניה. בא אצל גרדיים לשורר ולחולל להם לא הוכשר בעיניהם ומשל הוא כלומר פירוש זה שפירשתי לפני שרים רבים פעמים רבות ולא מיחו בידי עכשיו פירשתי לפניך שאינך גדול כמותם ולא קבלתו: מר הוא רב. שאתה רגיל לקום ולתרגם לפני ר' חייא שהוא דורך: נינח מר. לך ושב בכבודך שאני כדאי שתהא מתורגמני: אי תגרת ליה פוין עמריה. אם נשכרת אצל אדם למלאכת יום כל מלאכה שיטיל עליך ואפילו היא בזויה כגון ניפוץ צמר שהיא מלאכת נשים עשה לו אף אני מאחר שהתחלתי בפעולותיך אנמור: ולא מורידין. גנאי הדרשה הוא שארד אני ויקום פחות ממני לגומרה: גביני כרוז. גביני המכריז: דאמר מר. לקמן בפ"ד (דף לט:). כבר אמר אנא השם. כבר פעם אחת היה מעשה שהיה כ"ג מתודה על פרו ביום הכפורים ואמר אנא השם חטאתי וכו' ונשמע קולו בריחו: ואיכא חולשא. דתעניתא: והכא יממא. שאין הקול נשמע בו כבלילה: והאי חירנא לא שמיה. והאי פסולת הנסורות והוא נראה בעמוד של חמה דיומא ממש: לא שמיה. כן שמו לשון אין:

אמר רבי יוחנן, מירושלים ליריחו עשר פרסי - עשר פרסאות, הרי שקולו של הכהן גדול היה נשמע למרחוק יותר משל גביני כרוז. מוסיפה הגמרא: ואף על גב דהכא אצל הכהן גדול ביום הכיפורים איכא חולשא מחמת הצום, והכא אצל גביני כרוז בכל יום ליכא חולשא. ועוד חילוק בדבר, דהכא - קולו של כהן גדול היה נשמע ב'ממא' - ביום, שהקול נשמע פחות, והתם אצל גביני כרוז, ליליא - ההכרזה היתה בלילה, ומצינו שבשמיעת הקול ביום יש חידוש יותר, דאמר רבי לוי, מפני מה אין קולו של אדם נשמע ביום כדרך שנשמע בלילה, מפני גלגל חמה שבהליכתו הוא מנסר ברקיע כחורש [נגר] המנסר בעצי ארזים, ומשמיע בזה קול חזק, ולכן אין קולו של אדם נשמע חזק ביום כבלילה. והאי חירנא דיומא - והנסורת שמתנסרת מן הרקיע לא שמיה - נקראת בשם 'לא', מלשון אין, והיינו דקאמר גבולדנצור להתפאר (דניאל ד לב) 'וכל דירי ארעא (כלא) [כלה] חשיבין' - שכל דיירי העולם נחשבים בעיניו כלא, דהיינו ככלום, וכמו פסולת הנסורת מן הרקיע.

דף כ עמ' ב: מספרת הגמרא: רב איקלע לאתריה דרבי שילא - רב הגיע לעירו של רבי שילא, ולא היו מכירים אותו באותה העיר, לא הוה אמורא למיקם עליה דרבי שילא - לא היה מי שיעמוד לתרגם לקהל את דרשתו של רבי שילא, כשראה זאת רב, קם רב עליה - נעמד רב לפניו והחל לפרש לעם את דברי רבי שילא, כששמע רב את רבי שילא לוחש לו באזנו לומר את זמן תרומת הדשן בלשון קריאת הגבר, וקא מפרש רב את דבריו לעם מאי קריאת הגבר, 'קרא גברא', וכשיטת עצמו שהוא הזמן שהאדם הממונה הכריז עמדו כהנים לעבודתכם. אומר ליה רבי שילא לרב, ולימא מר קרא תרגולא - מדוע אינך מפרש שזה זמן קריאת התרגול. אומר ליה רב לרבי שילא בדרך משל, אבוב [חליל] לחרי - כשמזמרים בו לפני אנשים בני חורין וחשובים, זמר - הוא ערב להם לשמוע, אך כשמזמרים בו לגרדאי - לפני אנשים פשוטים כגרדיים, לא מקבלוה מיניה - אינו ערב להם, ונתכוין רב לומר בזה, שפירוש זה פירשתי פעמים רבות לפני גדולים ולא מיחו בידי, ועתה שפירשתי לפניך שאינך גדול כמותם לא קיבלת ממני, שכן פי הוה קאימא - כשהייתי עומד עליה דרבי חייא לתרגם את דבריו לעם וכשאמר קריאת הגבר מפרשנא את דבריו לעם מאי קריאת הגבר קרא גברא, ולא אומר לי ולא מידי - ולא מחה בי אלא קיבל את דברי, ואף אמרת לי אימא [תפרש] קרא תרגולא. אומר ליה רבי שילא לרב, מר ניהו רב - האם אתה רב, שכן ידע רבי שילא שרב הוא המתורגמן של רבי חייא, אם כן נינח מר - הפסק מלתרגם את דברי שאין אני ראוי שאתה תתרגם את דברי. אומר ליה רב, אמרי אינשי - רגילים אנשים לומר, אי תגרת ליה - אם השכרת את עצמך לאדם, פוין עמריה - עשה כל מלאכה שיאמר לך ואפילו לנפץ את צמרו שהיא מלאכת נשים ומלאכה בזויה, ולכן כיון שהתחלתי לפרש את דבריך לא אפסיק. איכא דאמר, הכי אומר ליה רב לרבי שילא, מעלין בקדש ולא מורדין, ומכיון שאני התחלתי לתרגם ואין כאן אדם חשוב כמוני, אם אפסיק ויבוא אחר הפחות ממני יהא זה בזיון לדרשה.

הגמרא מביאה ברייתא שסוברת כדברי רב, וברייטא שסוברת כדברי רבי שילא: תניא בברייטא פותיה דרב שקריאת הגבר היינו הכרזת הממונה על ההשכמה. ותניא בברייטא פותיה דרבי שילא דהיינו קריאת התרגול. תניא פותיה דרב, גביני פרוז - אדם ששמו היה גביני והוא היה ממונה להכריז בשחר, מהו אומר כשהוא מכריז בבוקר, עמדו כהנים לעבודתכם - לעבודת הקרבנות, ולוים לדוכנכם - לעמוד על הדוכן לשיר, וישראל למעמדם, שהיו ישראל מחולקים לעשרים וארבע מעמדות ובכל שבוע היה משמר אחד שהיו עומדים על הקרבת התמיד. וכשהיה מכריז היה קולו נשמע בריחוק שלש פרסאות מירושלים. מעשה באגריפס המלך שהיה בא בדרך ושמע את קולו של גביני כרוז בריחוק שלש פרסאות מירושלים, וכשבא לביתו שיגר לו מתנות על שנהנה שנשמע קולו למרחוק. ואף על פי כן - אף על פי שהיה גביני כרוז משובח בכך, כהן גדול משובח ממנו, שמצינו שקולו היה נשמע למרחוק הרבה, דאמר מר, וכבר אומר - היה פעם מעשה שאמר הכהן הגדול בוידי על פרו ביום הכיפורים 'אנא השם חטאתי וכו', ונשמע קולו ביריחו, ואמר רבה בר בר חנה אומר רבי יוחנן, מירושלים ליריחו עשר פרסי - עשר פרסאות, הרי שקולו של הכהן גדול היה נשמע למרחוק יותר משל גביני כרוז. מוסיפה הגמרא: ואף על גב דהכא אצל הכהן גדול ביום הכיפורים איכא חולשא מחמת הצום, והכא אצל גביני כרוז בכל יום ליכא חולשא. ועוד חילוק בדבר, דהכא - קולו של כהן גדול היה נשמע ב'ממא' - ביום, שהקול נשמע פחות, והתם אצל גביני כרוז, ליליא - ההכרזה היתה בלילה, ומצינו שבשמיעת הקול ביום יש חידוש יותר, דאמר רבי לוי, מפני מה אין קולו של אדם נשמע ביום כדרך שנשמע בלילה, מפני גלגל חמה שבהליכתו הוא מנסר ברקיע כחורש [נגר] המנסר בעצי ארזים, ומשמיע בזה קול חזק, ולכן אין קולו של אדם נשמע חזק ביום כבלילה. והאי חירנא דיומא - והנסורת שמתנסרת מן הרקיע לא שמיה - נקראת בשם 'לא', מלשון אין, והיינו דקאמר גבולדנצור להתפאר (דניאל ד לב) 'וכל דירי ארעא (כלא) [כלה] חשיבין' - שכל דיירי העולם נחשבים בעיניו כלא, דהיינו ככלום, וכמו פסולת הנסורת מן הרקיע.

משנה

משתנו מביאה תקנות חכמים בגביית חוב מפני חשש הערמה:
הַמְקַדֵּשׁ נִכְסֵיוֹ וְהִיתָה עָלָיו כְּתוּבָה אִשָּׁה שהתחייב לאשתו אם יגרשנה, ובדאי לא חל הקדש גמור על מה שכנגד חוב הכתובה, לפי שנכסיו כבר משועבדים לחוב זה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר**, בְּשִׁנְיָהּ – אם ירצה לגרשה, ידור ממנה הַנָּאָה, ובכך לא יוכל לעולם לשוב ולישאנה. משום שיש לחשוש שכל מה שמגרשה אינו אלא ערמה, שהיא תיטול כתובתה מההקדש, וישוב וישאנה ויהיה הכסף שלו. **רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר**, **אֵינוֹ צָרִיד לִידוֹר הַנָּאָה מִמֶּנָּה**, ובגמרא יבואר טעמו. **בְּיוֹצֵא בְּדָר אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, אֵף הָעֶרֶב לְאִשָּׁה בְּכִתּוּבָתָהּ – כתובת אשה שיש אדם שעשה ערב עליה, וְהִיתָה בְּעֻלָּהּ של האשה מְגֻרָּשָׁה, ואין לו נכסים לשלם כתובתה, וְיִדְוֶנָּה הַנָּאָה ובכך לא יוכל לשוב ולישאנה, מחשש שִׁמְאָ יַעֲשֶׂה הַבַּעַל קִינוּיָא – [הערמה] על נכסים שֶׁל וְהוּא – של הערב, וְיַחְזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ. כלומר, שמא מגרשה רק כדי שתגבה האשה כתובתה מהערב, ושוב ישאנה ויהיה הכסף שלו.

גמרא

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע. שואלת הגמרא: **בְּמָא קָמִיפְלִי** – במה נחלקו. משיבה הגמרא: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר**, אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּיָא עַל הַקֶּדֶשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ סָבַר, אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּיָא עַל הַקֶּדֶשׁ, לפי שהקדש חמור בעיניו שלא להוציא ממנו שלא ביושר. מקשה הגמרא: אם כן שלרבי אליעזר אדם עושה קנוניא על הקדש, וְאֵלָּא הָא דְאָמַר רַב הוּנָא, שְׂכִיב מַרְעָ – אדם הנוטה למות? שֶׁהַקֶּדֶשׁ כָּל נִכְסֵיוֹ, וְאָמַר לאחר מכן, מִנָּה לְפָלוּנִי בְּדִי ועלי להשיב לו אותו, נֶאֱמַר, ואין חוששים ששיקר ונמצא ההקדש נפסד מנה, מפני שְׁחֻקָּה אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּיָא עַל הַקֶּדֶשׁ, לִימָא כְּתָנָא אִמְרָה לְשִׁמְעָתִיהּ – האם נאמר ששמועתו תלויה במחלוקת תנאים, ואינה דברי הכל. מתרצת הגמרא: לא – אין דינו תלוי במחלוקת זו, לפי שעד כָּאן לא פְּלִיגִי רבי אליעזר ורבי יהושע, אֵלָּא בְּבִרְיָא, שרק בבירא חשש רבי אליעזר שאדם עושה קנוניא על הקדש, לפי שמה שישול מההקדש יהיה שלו, אֲבָל בְּשִׂכְבִּי מַרְעָ, בְּבִרְיָא הַכֵּל אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּיָא עַל הַקֶּדֶשׁ. מבארת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא שְׂבִשְׂכִיב מַרְעָ ודאי אין לחשוש לקנוניא על ההקדש, לפי שאֵין אָדָם חוּמָא, וְלֹא לוֹ – אם ההנאה שבאה מהחטא לא תהיה לו אלא לאדם אחר, והשכיב מרע נוטה למות ולא יחנה מהכסף שינטל מההקדש, ולכן ודאי אינו מערים. ואם כן כשאמר רב הונא שאין לחשוש לקנוניא בשכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, הרי זה לדברי הכל.

אִיכָּא דְאָמְרִי ביאור אחר במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע. שאמנם מחלוקתם בבירא בלבד, אך בְּבִרְיָא דְכּוֹלִי עֲלָמָא לא פְּלִיגִי (דאין אדם) [דאדם] עוֹשֶׂה קִינוּיָא עַל הַקֶּדֶשׁ, ואם הקדש נכסיו ומגרש את אשתו, ודאי שיש לחוש שכונתו להוציא כתובתה מההקדש, וְהָכֵּא, במשנתנו, שנחלקו האם צריך לידור הנאה ממנה כדי שלא יחזור וישאנה, בְּגִיד שְׁהוּדָר בפני רַבִּים קָמִיפְלִי – הם נחלקו, האם אפשר להתירו על ידי חכם. מַר – [רבי יהושע] סָבַר, יֵשׁ לוֹ הַפְּרָה, ולכן אף שיש לחוש לקנוניא אינו צריך לידור, לפי שאין תועלת בכך שאף אם ידור יחזור ויפר נדרו, וְמַר – [רבי אליעזר] סָבַר, אֵין לוֹ הַפְּרָה, ולכן אמר שידור הנאה ממנה, וידור בפני רבים כדי שלא יוכל להפירו ולחזור ולישאנה, ועל ידי זה בטל חשש הקנוניא. מבארת הגמרא ביאור נוסף: וְאִיפְעִי אִימָא, דְּכּוֹלִי עֲלָמָא סברו שְׁנִידָר שְׁהוּדָר בְּרַבִּים – [בפני רבים] יֵשׁ לוֹ הַפְּרָה, וְהָכֵּא, במשנתנו, שנחלקו במגרש אם ידור הנאה, בְּגִיד שְׁהוּדָר עַל דַּעַת רַבִּים קָמִיפְלִי, אם יש לו התרת חכם, והיינו בנדר שרבים אומרים לו 'אנו מדיירים אותך על דעתנו'. שלרבי אליעזר אין לו הפרה, ולכן אמר שידור הנאה ממנה על דעת רבים ויבטל חשש הקנוניא, אבל לרבי יהושע יש לו הפרה ואין תועלת במה שידור.

מקשה הגמרא: לפי שני הביאורים האחרונים, וְאֵלָּא הָא דְאָמַר אִמְרִי, נִידָר שְׁהוּדָר בְּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הַפְּרָה, אך אם הודר עַל דַּעַת רַבִּים אֵין לוֹ הַפְּרָה, לִימָא כְּתָנָא אִמְרָה לְשִׁמְעָתִיהּ, ואינה דברי

הכל. וְתוֹ – ועוד קשה, מלשון המשנה **רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר אֵינוֹ צָרִיד**, והרי **אֵינוֹ מוֹעִיל מִיפְעִי לִיה** – היה לו לומר, שהרי אף רבי יהושע מודה שיש צורך בנדר, אלא שסבר שהוא לא יועיל כיון שיכול להפירו. מתרצת הגמרא: אֵלָּא מחלוקתם הָכֵּא – [במשנתנו], בְּשִׁאֲלָה דְהַקֶּדֶשׁ קָמִיפְלִי, האם אפשר להשאל על דבר שהקדש לומר שלא לדעת כן הקדש. שלרבי אליעזר אין נשאלים על ההקדש, ואפילו יאמר לחכם לא לדעת כן נדרתי והקדש טעות הוא, אין החכם מתיר נדרו, ולכן יש לחוש שהבעל רוצה לחזור מהקדשו, וכיון שאינו יכול לעשות זאת על ידי שאלה לחכם, מערים ומגרש את אשתו להוציא כתובתה מההקדש, ומחזירה. אולם לרבי יהושע נשאלים על ההקדש, ולכן אם רוצה הבעל לחזור מהקדשו יכול להשאל עליו, שזה קל ונוח יותר מלגרש אשתו ולהחזירה, ולכן אין לחוש שמגרש לשם קנוניא. מוכיחה הגמרא כביאור זה: וְהַתְנִיא – ואכן כך שנינו בברייתא, הַמְקַדֵּשׁ נִכְסֵיוֹ וְהִיתָה עָלָיו כְּתוּבָה אִשָּׁה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר בְּשִׁהּוּא מְגֻרָּשָׁה יִדְוֹר הַנָּאָה, רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר אֵינוֹ צָרִיד, וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּבִרְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵן הֵן דְּבִרְיָא בֵּית שְׁמַאי, ודברי רבי יהושע הֵן הֵן דְּבִרְיָא בֵּית הַלֵּל, שנחלקו במסכת נזיר (ל'): לגבי הקדש טעות, שְׂבִיט שְׁמַאי אֱמִירִים הַקֶּדֶשׁ טְעוּת הַקֶּדֶשׁ – אף שהקדש אדם דבר בטעות חל ההקדש, וּבֵיט הַלֵּל אֱמִירִים הַקֶּדֶשׁ טְעוּת אֵינוֹ הַקֶּדֶשׁ, והוא הדין לגבי שאלה על ההקדש, שלבית שמאי לא יועיל מה שטוען שלא התכוין להקדש, שהרי אף כשלא התכוין והקדש בטעות חל ההקדש, ולבית הלל תועיל השאלה להוכיח שטעה בהקדשו ואינו הקדש. שנינו במשנה: וְכֵן הָיָה רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר וכו' אף הערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידירנה הנאה. מספרת הגמרא: מִשָּׁה בַר עֲצָרִי – [שם אדם] עָרְכָא דְכִלְתִּיהּ הָיָה – היה ערב לכלתו על הכתובה שהתחייב לה בנה, וְרַב הוּנָא בְּרִיהּ – [בנה] בעל כלתו זו, צוּרְכָא מְרַבְּנָן הָיָה, וְדִתְקִיא לִיה מִלְּתָא – תלמיד חכם היה, והיה דחוק בפרנסתו. אָמַר אַבְיִי, לִיכָּא דְנִסְכֵּי עֵצָה לְרַב הוּנָא דְלִיגְרֵשׁ לְדִבְתִּיהוּ – וכי אין מי שישא עצה לרב הונא שיגרש את אשתו, וְהָיָה תִּתְרַבֵּעַ כְּתוּבָתָהּ מֵאִכְוָה – מהערב משה בר עזריא אבי של רב הונא, שהרי לרב הונא בעלה לא היה נכסים להפריש, וְלִהְדָּרָה מִתְדָּרֵךְ – וישוב רב הונא וישאנה, ויתפרנס בכסף זה. אָמַר לִיה רַבָּא לאביו, וְהָאֵנָּה יִדְוֹר הַנָּאָה תֵּנָּן – והרי שנינו שהמגרש אשתו ויש ערב לכתובתה, ידור הנאה בכדי שלא יוכל להחזירה. וְאֲבִי יַעֲנֶה עַל כֵּךְ, אֲמִי כָּל דְּמִגְרֵשׁ כְּבִי דִינָא מְגֻרָּשָׁה, וכי כל המגרש עושה זאת בבית דין, שהם ידירוהו הנאה, הלא רב הונא יכול לגרש את אשתו בצניעה בלא לידור הנאה. מספרת הגמרא: לְסוּף אִיגְלָא מְלָתָא – [התברר] דְּרַב הוּנָא כִּהְוֵן הָיָה, ואסור בגרושה, ואם היה מגרשה לא היה יכול לישאנה שוב, ואם כן אינו יכול להערים וליטול כתובתה מאביו. אָמַר אַבְיִי, בְּתַר עֲנִיא אִזְלָא עֲנִיּוּתָא – מליצה היא, אחרי העני רודפת העניות, כלומר לא די לו בעניותו, אלא אף אי אפשר להשיאו עצה שירוח לו. מקשה הגמרא: וְכִי – [והאם] אָמַר אַבְיִי כֵּן, שראוי להשיא עצה לרב הונא להערים וליטול את הכתובה מאביו, וְהָאֲמַר אַבְיִי, אִיזְהוּ רִשְׁעָ עֲרוּם, וְהַשְׂמִיא עֵצָה לְמַכּוֹר בְּנִכְסִים וּלְעִשּׂוֹת כְּדִינוֹ שֶׁל רַבִּין [שְׁמַעוֹן בֶּן] גַּמְלִיאֵל, שאמר (כתובות צ"ה): לגבי שכיב מרע שאמר לאדם נכסי לך ואחרי מיתתך יהיו לפלוני, והלך הראשון ומכר את הנכסים ואכל את דמיהם, אין לשני אלא מה ששייר הראשון. ומי שמשא עצה לראשון למכור את הנכסים, נקרא רשע ערום לפי שמפסיד לשני. וכמו כן להשיא עצה לגרש אשתו בכדי להוציא כסף מהערב, גם הוא רשע ערום, ואיך רצה אביו שישא עצה לו לרב הונא. מתרצת הגמרא: בְּרִיהּ שְׁאֵנִי, וְצוּרְכָא מְרַבְּנָן שְׁאֵנִי – שונה הדבר כאן, שמשאים עצה לרב הונא מאביו, כיון שלבסוף עומד לרשת אותו, וכן שונה הדבר בתלמיד חכם, שמצוה להשיאו עצה זו בכדי שיהיו לו נכסים ויוכל לעסוק בתורה. מקשה הגמרא על עצתו של אביו: וְתִפּוֹק לִיה – הלא אף בלא שאלתו של רבא לא יועיל מה שיגרשנה, משום דְּעָרֵב דְּכִתּוּבָה לֹא מִשְׁתַּעֲבָד, כפי שיבואר להלן, ואם כן אביו של רב הונא לא היה חייב לתת לה את דמי כתובתה.

ערכין. פרק ששי - שום היתומים דף כג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קיט רש"י תוספות

משנה ידור הנאה — ידור שלא יחזירנה לעולם. דשמן משום ערמה מגרש לה, שתגבה כתובתה מן ההקדש ויחזירנה. קינוניא = ערמה. **גמרא** לימא כתנאי אמרה לשמעתי — ולא דברי הכל היא? **אלא** בבריא — דהתם קאמר רבי אליעזר דאדם עושה קינוניא על ההקדש, משום דמאי דשקיל מהקדש יהיו ידיה. אבל בשכבי מרע — דלמיתא קאי. אין אדם חוטא ולא לו — להוריה בשביל אחר לא חטא. רבי אליעזר סבר — כיון דמדינא ליה ברבים שלא יחזירנה — שוב אין לו הפרה, הלכך מהני הנדר, ומדינא. יש לו הפרה — ומשום הכי אינו צריך, דהא לא מהני מיד. על דעת רבים — שאומרים לו: נדר. בשאלה ההקדש פליגי — רבי אליעזר סבר: אין נשאלין על ההקדש לחכם. ואפילו אמר לו לחכם: לא לדעת כן נדרתי, והקדש טעות הוא — אפילו הכי אין חכם מתיר נדרו. הלכך, זה המגרש את אשתו בהקדשו — מתחרט, ואינו מוצא חכם שיתירנו, ולכך עושה קינוניא זו. ורבי יהושע סבר: נשאלין על הקדש. והבא אינו צריך לידור הנאה, דאי משום קינוניא הוה עבדי, הוה מתשיל על נדריה, ולא בעי לגרשה. והתניא — בנתינתא, דבשאלה פליגי. הן הן דברי בית שמאי הן הן כו' — מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע היינו נמי מחלוקת בית שמאי ובית הלל. הקדש טעות הקדש — ואין שאלה להקדש. הקדש טעות — כגון "שור לבן הורצא מביתו הקדש" ונמצא שחור. אפוא כל המגרש בני דינא מגרש — שיאמר לו: דור הנאה? ילך בצנעה ויגרשנה דכהן הוה — רב הונא, ואי הוה מגרשה לא מצי לאהדורה. כרבן שמעון בן גמליאל — במסכת כתובות (צהב). האומר בשעת מיתא "נכסי לך ואחר כך לפלוני", ויורד הראשון ומכר ואכל כו', רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין לשני אלא מה ששייר הראשון, והבא נמי היי רשע ערום. קבלן

משנה המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה - רבי אליעזר אומר: כשיגרשנה ידור הנאה, רבי יהושע אומר: אינו צריך. פיוצא בדבר אומר רבן שמעון בן גמליאל: אף הערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה - ידירנה הנאה, שמאי יעשה קינוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו. **גמרא** במאי קמפליגי? רבי אליעזר סבר: אדם עושה קינוניא על ההקדש, ורבי יהושע סבר: אין אדם עושה קינוניא על ההקדש. - ואלא הא דאמר רב הונא: שכבי מרע שהקדיש כל נכסיו, ואמר: "מנה לפלוני ביד" - נאמן, חזקה אין עושה קינוניא על הקדש, לימא כתנאי אמרה לשמעתי? - לא, עד כאן לא פליגי אלא בבריא, אבל בשכבי מרע - דברי הכל אין אדם עושה קינוניא על ההקדש, מאי מעמא? אין אדם חוטא ולא לו. איכא דאמרי: בבריא דכולי עלמא לא פליגי דאין אדם עושה קינוניא על הקדש, והכא בגדר שהודר ברבים קמפליגי, מר סבר: יש לו הפרה, ומר סבר: אין לו הפרה. ואיבעית אימא: דכולי עלמא גר שהודר ברבים יש לו הפרה, והכא בגדר שהודר על דעת רבים יש לו הפרה, על דעת רבים אין לו הפרה - לימא כתנאי אמרה לשמעתי? ותו, רבי יהושע אומר: אינו צריך, "אינו מועיל" מיבעי ליה! אלא הכא בשאלה דהקדש קמפליגי. והתניא: המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה - רבי אליעזר אומר: כשיגרשנה ידור הנאה, רבי יהושע אומר: אינו צריך, ואמר רבי יהושע דאין אדם עושה קינוניא אומרים: הקדש מעות - ובית הלל אומרים: הקדש מעות אינו הקדש. "וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר" וכו'. משה בר עזרי ערבא דכלתיה הוה, ורב הונא בריה צורבא מרבנן הוה, ודחיקא ליה מילתא. אמר אביי: ליפא דנכסי עצה לרב הונא, דליגרש לדביתיהו ויתבע כתובתה מאביוה, ולקדשה מיהרדי? אמר ליה רבא: והאנן ידור הנאה תנן! - ואביי: אפוא כל דמגרש, בבי דינא מגרש? לסוף איגלאי מלתא דכהן הוה, אמר אביי: בתר עניא אזלא ענייתא. ומי אומר אביי הכי? והאמר אביי: איזהו רשע ערום? זה הפשיא עצה למכור בנכסים פרבן גמליאל! - בריה שאני, וצורבא מרבנן שאני. ותיפוק ליה דערב דכתובה לא משתעבד! קבלן

לבי יגרשנה ידור הנאה — תימה לרבי: למה ידור הנאה? וכי מה הוא עושה? והלא אינו רוצה שגובה מן ההקדש, ואדרבה לאשה היה לו לקנסה, שגובה מן ההקדש! ויש לומר: כיון דחיישין שמא עשה קינוניא על ההקדש או על הערב שהכניס בערבות — לדידה לא קנסיה רבנן, ולו ראוי לדור, כדי לידע ואם כוונתו להערים ולא תועיל לו כוונתו שהדירה. **אלא** הא דאמר רב הונא שכבי מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני ביד נאמן כו' — ואם תאמר: והרי בפרק בתרא דבבא בתרא (קעהא) מוקי למלתיה דרב הונא דבנקיט שטרא, ואם כן הדין שייך הכא חששא דקינוניא? הרי השטר מקיים ביד פלוני, ובדאי קושטא קאמרי ויש לומר: דעל כרחך איכא חששא דקינוניא. דאי לא אמר "מנה לפלוני ביד", אפילו היה לו שטר בידו — לא יטול אלא בשבועה, והשתא דאמר "מנה לפלוני ביד" — נטול בלא שבועה. והכי נמי איתא בפרק "שבועת הידינין" (שבועות מבב), גבי הא דתנן: נשבעין לקטן ולהקדש. ומפרש בגמרא עלה: להקדש — ליפרע מנכסי הקדש. ופריך, תנינא: מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה, מה לי משועבד להדיוט מה לי משועבד לבגוה? סלקא דעתך אמינא להדיוט הוא דאדם עושה קינוניא להדיוט, אבל להקדש אין אדם עושה קינוניא להקדש, קא משמע לך. והא אמר רב הונא: שכבי מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר "מנה לפלוני ביד" — נאמן, חזקה אין אדם עושה קינוניא על ההקדש! הני מילי שכבי מרע, דאין אדם חוטא ולא לו אבל בריא אדם עושה קינוניא להקדש. אלאמא אשכחן התם קינוניא גבי שבועה, הכי נמי אמרינן הכא. מיהו, תימה: לפי מאי דמסיק התם, דווקא בשכבי מרע אמר רב הונא דאין אדם עושה קינוניא להקדש, אבל בריא — אדם עושה קינוניא להקדש. והבא אמר דבבריא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע, ואמר רבי יהושע דאין אדם עושה קינוניא להקדש, ואם כן נימא דרב הונא דלא כרבי יהושע! ויש לומר: דקינוניא וזוטרתי, כגון להפטר עצמו משבועה — בריא עושה קינוניא להקדש. ומכל מקום מיתיה שפיר ממילתא דרב הונא על מתניתין מכל שכן דאפילו קינוניא בשבועה אמר רב הונא דאין אדם עושה להקדש, וכל שכן קינוניא דמתניתין לגרש אשתו. דחזוקא אין אדם חוטא ולא לו — לכך נאמן להגבותו בלא שבועה, ואף על גב דאין נוקטין מנכסים משועבדים ומהקדש דהוי כמשעבדי, כדאיתא בפרק "שבועת הידינין" (שבועות מבב), אלא בשבועה. וכיון דלא חיישין שעשה קינוניא להדיוט כמה חייב — כמו כן אין לחוש כאן שמגרש אשתו ולחזור ולישאנה, שאין סברא שיעשה קינוניא על ההקדש גבי גירושין יותר משכבי מרע. מר סבר יש לו הפרה — ואם תאמר: נדי נמי דיש לו הפרה, מכל מקום קיימא לך דצריך לפרט הנדר, ואם כן אי אתי קמי חכם לא מיפר ליה! ויש לומר: דאין צריך לפרט הנדר כי אם הלשון שנדר בו, אבל אין צריך לפרש למה נדר. ולא דמי להדיא דגישן פרק "השולח" (להב), דאין שנוא אשה בעבירה, דאמר עלה: נדר ועובר, יורד ומגרש. דאמרת עלה דצריך לפרש. ומשום הכי לא מתיר ליה חכם, שהרי התם הוא נודר שלא ינהג מאשתו פסולה, כשיבא לפני חכם ומפרש לו נדרו — לא יתיר לו. אבל הכא לא ימנע מלהתיר, אפילו אם ישמע הלשון שנדר.

בשאלה דהקדש קמפליגי — פירוש: דלרבי יהושע יש שאלה, לפיכך אין צריך להחזיר הנאה מאשתו אם יגרשנה, דלא חיישין דמשום קינוניא לגבות מן ההקדש הוא מגרשה, דלמה לו לגרשה? ישאל על ההקדש, ויהיה הקדש בטעות, ואז לא יהיה הקדש. ותימה קצת: דקיימא לך בבית הלל, דהקדש בטעות לא הוי הקדש, ואם כן יש שאלה, ואם כן הדין קאמר רב הונא דבבריא אדם עושה קינוניא להקדש? ולמה יעשה קינוניא, כיון דמצי שאל על ההקדש כמו שאמר רבי יהושע! ולפי מה דפרישית לעיל ניהא, דקינוניא דשבועה דרב הונא קל — עבדי, ולא ישאל על הקדש. אבל גבי גירשה, כי האי לגרש אשתו כדי להחזירה — לא עבדי, כיון דמצי שאל על הקדש. ותיפוק ליה דערב הוא וכו' — תימה: אמאי לא פריך הכי כל הני פירכות אמתניתין! ויש לומר: דעל מתניתין לא רצה להקשות, לפי שהיה פשוט לתרץ דהוה ליה ואשתדף.

ערב תנן הקדש תנן לוקח מהו - תימה לרבי: וכי לא ידע שבכל התלמוד דאשה גובה כתובתה מן הלקוחות? ונהרדעי דאמרי נמי לא גביא. אמאי אינה גובה מן הלקוחות? ושמא יש לומר: שמכר נכסיו וגירשה מיד, לכך היה חושש משום קינוניא. אבל אם היה המכר קודם הרבה מן הגירושין, שגירשה לאחר זמן - לא היינו חוששים מן הקנוניא.

הפודה פודה - לפירוש רש"י משמע דהיינו האי דמפרש אחר כך: הקדש תשעים והיה חובו מנה - מוסף עוד דינר. ואין הלשון משמע כן. לפיכך נראה לפרש דהכא מיירי שאין בחוב כנגד הנכסים, אלא מיירי כגון הקדש מאה והיה בחובו תשעים מנה. והכי פירשו: הפודה, כל הרוצה לפדות - יפדה מן ההקדש ויתן כנגד המותר שהנכסים יתירם על החוב. ויצאו כל הנכסים לחולין על ידי כך, שהרי כנגד החוב לא חל ההקדש, והיה נראה שפדה הכל, ולא אמרין שיצא הקדש בלא פדיון. והפודה יתן לאשה כתובתה או לבעל חוב.

מוסיף עוד דינר בו - פירש רש"י: בעל חוב יוסיף להלוותו דינר, ופודה הנכסים האלו. משמע לפירשו שהבעל חוב עצמו פודה. ואין לשון המשנה משמע כן, דקתני: על מנת ליתן בו. לכן נראה לפרש: שהלואה יוסיף להלוות עוד דינר, ופודה הנכסים האלו כדי ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב. **משום** דרבי אבהו - מכאן מבאיר רש"י ראייה דהא דאמר רבא (כתובות נטב), הקדש מפקיע מדי שיעבוד - דוקא הקדש דקדושת הגוף דחמירי, אבל קדושת דמים - לא. דהא הכא, דמן הדין אין הקדש חל על הנכסים כיון דמשועבדים הם, ואין צריך פדיון אלא משום דרבי אבהו שלא יאמרו בו, וספק ביד מורי אם הלואה אין לו כי אם מטלטלין, דהיינו קדושת דמים, והקדישן הלואה - אם יחול הקדש אם לא. דודאי אם מכר המכר - מכר, ולא יתפוס המלוה מיד הלוקח, לפי שאין שיעבוד המלוה על המטלטלין, אבל הקדש, ספק הוא אם יחול עליו, ואין להוכיח מהא דפירוש רש"י דאמר רבא (בבא קמא לגב): עשה שורו אפותיקי והקדישו אין בעל חוב גובה הימנו - דדוקא קדושת הגוף הוא דמפקיע מדי שיעבוד, אבל קדושת דמים לא. משמע אפילו מטלטלין אין ההקדש חל עליהו אם הוא קדושת דמים. אין זו ראייה, דאפשר להעמידה כגון שהקנה למלוה מטלטלי אגב מקרקעי, דכתיב גזא חל שיעבוד המלוה על המטלטלין, כדאיתא פרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא מדב), ואפילו מן הלוקח יגבה. ונראה דמתניתין מיירי בכל נכסי, בין מקרקעי בין ממטלטלי, וקאמר דהא יחול ההקדש, ואין צריכין פדיון אלא משום דרבי אבהו.

ואם לאו אינו פודה - פירש רש"י: ואם לאו, דחובו יותר מהקדישו - לאו אדעתא דהכי אחיפה ליה עליו, הלכך לא גבי מהקדש. לישנא אחרינא: ואם לאו אינו פודה אלא בלא פדיון יקח והראשון שמעתי דהוא עיקר, עד כאן לשונו. אבל בתוספתא דמכילתין משמע כלישנא בתרא, דתני בהדיא: ואם לאו - אין הקדשו כלום.

עד פלגא - יש לישבו כשתי לשונות. דכין שאינו שוה אלא בציר מפלגא - ודאי לאו אדעתא דהכי אחיפה. וללישנא בתרא, כיון דהחוב טפי מפלגא - לא חל הקדש עליו, ולא שייך שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון.

קבלן הוה - שהתפיסה רב דהוא מטלטלי לכתובתה, והיא השלימתו לאביו. והיינו קבלן, שנשוא נותן ביד. **אי** לית ליה - נכסי ללוה בשעת הלואה - לא משתעבר ערב באמירתו, דכין דאין לו ממה ליפרע מן הלואה - לא גמר ומשעבר נפשיה. דאיתמר - לעיל קאי, דאמר: הניחא למאן דאמר קבלן וכו'. **ערב** דכתובה דבדי

הכל לא משתעבר - דמצוה קא עביד לוונג, ולא מידי מחסר לה, דהא לא יזיבא וזוי. **ולא מידי חסרה** - גרסינן. **ערב** תנן - דחיישין שמא יעשו קנוניא עליו, וידור הנאה. לוקח מהו - מי חיישין לקנוניא, שלאחר שתטרף זו קרקע מן הלוקח - יחזירנה, וידור הנאה? **כרוכלא** לישבוב ולזייל - כסחור זה שמונה מעותיו? כלומר, תנא חני והוא הדין ללוקח. **ניזיל וניזבין** - בתמיה, וכי היה לו לקנות? **משנה** והיתה עליו כתובת אשה - שקדמו גירושין להקדש, דליכא קינוניא. **אלא הפודה פודה** - בעלים פודין אותן מן ההקדש בזול, בדינר או דבר מועט, על מנת לשלם. דודאי לא חילל עליהו הקדש, שהרי אינו שלו. והאי דבר מועט - משום גזירה הוא כדמפרש בגמרא. **מוסיף עוד דינר** - בעל חוב יוסיף עוד להלוותו דינר לזה, ופודה את הנכסים האלו. **גמרא** למה לי למיפר הפודה פודה - תשקול אשה ובעל חוב בלא פדיון, דהא לא חל הקדש עליהו, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו? **דרבי אבהו** - בפרק בתרא (ערכין לגא). **אם** חובו כנגד הקדישו פודה - בדבר מועט, כדאמרן. השתא איכא למימר כי אחיפה מעיקרא - אדעתא למיגביה מהרן נכסי אחיפה. ואי לאו, דחובו יותר מהקדישו - לאו אדעתא דהכי אחיפה אלא המוני מהמניה, הלכך לא גבי מהקדש לישנא אחרינא: ואם לאו - אינו פודה, אלא בלא פדיון יקח. והראשון שמעתי, והוא עיקר. **ורבנן עד כמה** - סבירא להו דאדעתא דהני נכסי אחיפה. **עד פלגא** - אבל בציר מפלגא לא. **משנה** ממשכנין אותו - גובר נכנס לבתיהן ונטול בעל כרחן. מוזן וכסות ומטת ותפילין - אבולוהו שמסירין לו מעות ולקטנה אם אין לו. **מכל מין ומין** - שיש (לו) אומנות שצריכה ארבע חומש כלים. **מעצצין** = *דלדור"ש. מגירה = **שיג"א. סבין מלא פגימות וחותר מהר, כעין שיש לעושי מסירות. **צמדו** - צמד בקר הן כלי אומנתו. **מין אחד** הרבה ומין אחד מועט - כגון שלשה מעצדים ומגירה אחת, נותן שנים מן המרובה והשלישית לגובר. **וכל שיש לו מן המועט** - כמה שיש לו, ולא זבנינא ליה אחריני. דכי היכי דער השתא הוה סגי ליה בהכי - השתא נמי תיסיג ליה. **המקדיש נכסיו** - תפילין בכלל נכסיו. **מעלין לו תפילין** - ופודה אותן.

גמרא

אם פלי אומנות מכל מין ומין, הרש - נותנין לו שני מצעדין ושני מגירות. **רבי אליעזר אומר**: אם היה איבר - נותן לו צמדו, חמר - נותן לו חמורו. היה לו מין אחד מרובה ומין אחד מועט - אין אומר למכור את המרובה ולקח מן המועט, אלא נותנין לו שני מינין מן המרובה וכל שיש לו מן המועט. **המקדיש נכסיו** - מעלין לו תפילין. **גמרא** מאי טעמא? **דאמר קרא**: "ואם

אין

משנה

לעיל (ע"א) שנינו, שאשה גובה כתובתה מנכסים שהקדיש בעלה. משנתנו מבארת אופן הגבייה: הַמְקַדֵּשׁ נִכְסֵי, וגרש אשתו לפני כן, וְהִיתָה עָלָיו כְּתוּבַת אִשָּׁה עומדת לפרעון, וכן אם יש עליו בַּעַל חֹב התובע חובו, אִין הָאִשָּׁה יְכוּלָה לְגַבּוֹת כְּתוּבָתָה מִן הַהִקְדָּשׁ בלא פדיון, וְלֹא הַבְעֵל חֹב אֶת חֻבּוֹ, אֵלָּא הַפּוֹדֶה, שהוא הבעלים שהקדיש, פּוֹדֶה הַנִּכְסִים מוהקדש בזול, בדינר או בדבר מועט, עַל מְנָת לִיתֵן אותם לָאִשָּׁה בְּכְתוּבָתָהּ וּלְבַעַל חֹב אֶת חֻבּוֹ. והטעם, לִפִּי שְׂבוּדָאֵי לא חל ההקדש, שהרי הנכסים משועבדים לחוב ואינם של הבעלים ואין בידו להקדישם, ומכל מקום גזרו לפדותם בדבר מועט, ובגמרא יבואר הטעם. כגון שהקדיש נכסים השוים תְּשַׁעִּים מְנָה, וְהִיא חֻבּוֹ מֵאָה מְנָה, מוֹסִיף הַבְעֵל וְלֹא עוֹד דִּינָר מֵהַמְלֹחֶה, ופודה אֶת הַנִּכְסִים הָאֵלֶּה באותו דינר, עַל מְנָת לִיתֵן לָאִשָּׁה כְּתוּבָתָהּ וּלְבַעַל חֹב אֶת חֻבּוֹ.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע צריך לפדות בדבר מועט. מקשה הגמרא: לָמָּה לִי לְמִימַר 'הַפּוֹדֶה פּוֹדֶה', שמבואר שצריך לפדות הנכסים, הרי כיון שהם משועבדים לחוב, אין ביד הבעלים להקדישם ולא חל עליהם הקדש, והיה לאשה או למלוה ליטלם בלא פדיון. מתרצת הגמרא: אכן הפדיון אינו מעיקר הדין, אלא מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֶבְיָה, דָּאָמַר רַבִּי אֶבְיָה, חששו חכמים שֶׁלֹא יֵאמְרוּ רַאֲיוּ שֶׁהִקְדַּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פְדִיּוֹן. ולכן גזרו כֵּן כֵּן שֶׁלֹא להוציאם מהקדש בלא כלום, אלא לפדותם בדבר מועט. שנינו במשנה, הקדיש תשעים מנה וחובו מאה מנה, מוסיף דינר ופודה את הנכסים. הגמרא מביאה מחלוקת בזה: מִתְּנִיתִין דְּלֹא בְּרֵבֶן שְׁמַעְיוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנַּי, רֵבֶן שְׁמַעְיוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אִם הָיָה חֻבּוֹ כְּגֵד הַקֶּדְשׁוֹ – אִם הַחֹב כְּשׁוֹי הַהִקְדָּשׁ, פּוֹדֶה דְּבַר מוֹעֵט, וכמו שהתבאר, לפי שכשהלוה המלוה היתה דעתו לגבות חובו מהנכסים, שהרי יש בהם כדי פרעון, ונמצא שהנכסים השתעבדו וההקדש אינו חל עליהם. וְאִם לֹא, שחובו יותר מהקדש, אֵינּוּ פּוֹדֶה – אינו רשאי לפדות ולגבות חובו מההקדש, שהרי מה שיותר משווי הנכסים אין למלוה מדיחין לגבות, ולא הלוה על דעת הנכסים אלא האמין לו שישלם, ולכן אומרים אנו שאף כנגד הנכסים לא הלוהו על דעתם אלא בגאמנות. מבררת הגמרא: וְלִרְבִּינָן החולקים על רבן שמעון בן גמליאל, עַד כְּפֹהָ יִהְיֶה שׁוֹוֵי הַנִּכְסִים פחותים מסכום החוב, ועדיין נאמר שהמלוה הלוהו על דעת לגבות מהם. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בְּרִי יְהוּדָה אָמַר רַב שְׁשֵׁת, עַד פְּלִגָּא – עד שיהיה שווי הנכסים מחצית מהחוב, לפי שפעמים הקרקע נמכרת פי שנים משויה. אבל פחות מכך, בודאי לא על דעת הנכסים הלוהו, ואינו פודה כלל מן ההקדש.

משנה

המעריך עצמו ואין בידו לשלם, הגזבר נוטל חפציו, ומוכרם, ופורע בדמיהם את החוב. משנתנו מבארת מה אין רשאי הגזבר לטול: אֵיךְ עַל פִּי שְׂאֵמְרוֹ (כא). תִּיבִי עֲרֵבִין מִשְׁבָּכִין אוֹתוֹ – הגזבר נוטל בחובו חפצים מביתו, מכל מקום נִתְּנִין לוֹ – [משאירים בידו] מוֹזֵן לְשִׁלְשִׁים יוֹם, וְכַסּוֹת לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וכן מניחים לו מִמֶּה מוֹצֵעֵת וּמִנְדְּלִין וּתְפִלִּין שלו, [התפילין שלו], ואם אין לו אחד מאלו, מניחים לו כסף לקנותם. כל אלו הדברים מניחים רק לו – [ועבורו], אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו. ממשיכה המשנה: אִם הָיָה מַעְרִיךְ זֶה אוֹמֵן, נִתְּנִין לוֹ הַגּוֹבְרִים שְׁנֵי כָּלִי אוֹמְנוֹת מִכָּל מִין וְמִין, שיש אומניות הנצרכות לארבע וחמש מיני כלים. כגון חֹרֶשׁ – [גנר], נִתְּנִין לוֹ שְׁנֵי מַעְצָדִין – [מעין גרזן קטן שמחליקים בו הנסרים], וְשְׁנֵי מַגִּידוֹת – [מסור מלא פגימות שחותך מהרו]. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אִם הָיָה אוֹיֵב, נִתְּנִין לוֹ צִמְדוֹ – [זוג בהמות], שדם כלי אומנותו. ואם היה חָמֵר – [מוליך משאות על חמור] נִתְּנִין לוֹ חֲמֹרֵהוּ.

המשך בעמוד קמט

מתרצת הגמרא: משה בר עצרי 'ערב קבלן' הָיָה, והיינו שרב הונא נתן מטלטלין לאשתו כשנשאו, כמשכון לגביית הכתובה, והיא נתנתם לערב. וערב קבלן משתעבד לכתובה. מקשה הגמרא: הִנֵּיחָ – תירוצ זה טוב לִמְאֵן דָּאָמַר שֶׁעֶרֶב קָבֵל, אֵיךְ עַל גַּב דְּלִית לִיה – [שאינו לו] נִכְסִים לָלוֹה בשעת ההלוואה, מִשְׁתַּעְבֵּד הָעֶרֶב קָבֵל, לִכְךָ מִשָּׁה בַר עֲצָרִי הִשְׁתַּעְבֵּד. אֵלָּא לִמְאֵן דָּאָמַר שֶׁאִם אִית לִיה – [יש לו] ללוה נכסים, מִשְׁתַּעְבֵּד הָעֶרֶב, ואם לִית לִיה ללוה נכסים, לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד הָעֶרֶב באמירתו, שכיין שאין ללוה ממה לפרוע אין הערב גומר בדעתו להשתעבד, מֵאִי אֵיכָּא לְמִימַר, כלומר, הלא משה בר עצרי לא השתעבד ומדוע היה עליו לשלם את הכתובה, שהרי לרב הונא לא היו נכסים אף בנישואיו, כשם שלא היו לו עתה. מתרצת הגמרא: אוֹיְבֵית אֵימָא, רַב הוּנָא הָיָה לִיה נכסים בנישואיו, וְאִישְׁתַּדּוּף – [והתקלקלו], ולכן אביו שהיה ערב קבלן השתעבד. וְאוֹיְבֵית אֵימָא, אֵכָּא לְגַבִּיה בְּרִיה, שֶׁעֶבְרִי מִשְׁעָבֵד נִפְשִׁיה – אבא שנעשה ערב לבנו, משעבד עצמו אף כשאין לכן נכסים, מפני חיבת בנו.

לעיל בסמוך הזכרנו מחלוקת אם ערב קבלן משתעבד כשאין ללוה נכסים בשעת ההלוואה. הגמרא מביאה מחלוקת זו: דָּאִיתְמַר, עֶרֶב דְּכְתוּבָה, דְּבָרֵי הַכָּל לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד, לפי שיש שני חסרונות בהשתעבדותו: א. שיתכן שנדיה ערב רק כדי לעשות מצוה שנישאו זה לזה. ב. שלא חיסר לאשה כלום. וערב קבלן דְּבַעַל חֹב וְשִׁאֲנו כְּתוּבָה, דְּבָרֵי הַכָּל מִשְׁתַּעְבֵּד, לפי שיש שתי מעלות בהשתעבדותו: א. שנעשה 'ערב קבלן'. ב. שחיסר ממון למלוה. אולם עֶרֶב סַתֵּם דְּבַעַל חֹב, וְעֶרֶב קָבֵל דְּכְתוּבָה, פְּלִיגִי – [נחלקן] בזה אמוראים, לפי שיש בכל אחד מעלה וחסרון. אוֹיְבָא לִמְאֵן דָּאָמַר – יש מי שאומר, שאם אִית לִיה נִכְסֵי לָלוֹה בשעת ההלוואה, מִשְׁתַּעְבֵּד הָעֶרֶב, ואם לִית לִיה, לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד הָעֶרֶב. וְאוֹיְבָא לִמְאֵן דָּאָמַר, אֵיךְ עַל גַּב דְּלִית לִיה נכסים ללוה, מִשְׁתַּעְבֵּד הָעֶרֶב. מסיימת הגמרא: וְהִלְכְתָּא, בְּכוּלָּהּ – בכל סוגי הערביות, אֵיךְ עַל גַּב דְּלִית לִיה נכסים ללוה, נִמִּי מִשְׁתַּעְבֵּד הָעֶרֶב. לְבַר – [וחיך] מַעְרַב סַתֵּם דְּכְתוּבָה, דָּאֵיךְ עַל גַּב דְּלִית לִיה, לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד הָעֶרֶב. מבארת הגמרא: מֵאִי מַעְרָא שֶׁעֶרֶב סַתֵּם לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד לְכְתוּבָה, מַעְרָא קַעְבִּיד – יתכן שנעשה ערב רק לעשות מצוה, שיתרצו להנשא זה לזה, ולא התכוין להשתעבד. וְעוֹד, שֶׁלֹא מִיָּדִי (חסרית) [חֲסִרְתָּ] – שלא חיסר דבר לאשה בהשתעבדותו.

במשנה הובאו שני אופנים שעל המגרש לידור מאשתו מחשש קנוניא. הגמרא דנה בחשש נוסף: הֵהוּא נִבְרָא, דּוֹבְנִינָהוּ – [שמכר] לְנִכְסִיָּה, ומיד אחר כך קָא גִרְשָׁה לְדִבְיָתָהּ – [לאשתו]. שְׁלָחָה – [את המעשה] רַב יוֹסֵף בְּרִיה דְּרָבָא לְקַמְיָה – [לפני] דְּרַב פָּפָא, ושאלו, עֶרֶב תֵּנֶן, הַקֶּדֶשׁ תֵּנֶן – לגבי ערב ולגבי הקדש שנינו שעל הבעל לידור הנאה מחשש קנוניא, אולם לגבי לִזְקָה, מָהוּ, האם יש לחוש שהבעל מגרש רק כדי שהאשה תטרוף מהלוקח קרקע המושעבדת לכתובה, ואחר כך יחזיר את אשתו, ועליו לידור הנאה למנוע חשש זה. אָמַר לִיה רַב פָּפָא לִרְבִּי יוֹסֵף, תֵּנָא בִּי דּוֹכְלָא נִיחָשִׁיב וְנִיזִיל – וכי התנא הוא כסוחר המונה מעותיו שילך וימנה כל פרט ופרט, ודאי התנא נקט שני אופנים וכן הדין בלוקח.

אך נִהְרַדְעִי אָמַר, דְּתֵנֶן תֵּנֶן, דְּלֹא תֵנֶן לֹא תֵנֶן – מה ששנינו שנינו, ומה שלא שנינו לא שנינו. כלומר, אין להוסיף חששות שאינם במשנה, ובלוקח אין להדיר את הבעל מחשש קנוניא. אָמַר רַב מִשְׁרָשָׁא, מֵאִי מַעְרָא דְּנִהְרַדְעִי לחלק בין הקדש וערב לבין לוקח, בְּשִׁלְמָא בְּהִקְדָּשׁ יש לתקן תקנה מחשש קנוניא, מִשּׁוּם רִיחָה דְּהַקְדָּשׁ – שההקדש לא יפסיד, וכן בְּעֶרֶב נִמִּי יש לתקן תקנה, מִשּׁוּם מַעְרָא הוּא דְּעֶבֶר בערבותו שסידע לוֹזֹגִים, וְלֹא מִיָּדִי (חסרית) [חֲסִרְתָּ] – וגם לא חיסר לאשה דבר, ולכן תיקנו שידידה הבעל הנאה, שלא יפסיד הערב וימנעו מלעשות מצוה. אֵלָּא לִזְקָה, מִכְּדִי מִידַע יָדַע דְּכָל חַד וְחַד אוֹיְבָא עָלֶיהָ כְּתוּבָה – הרי בודאי ידע שכל הנושא אשה יש עליו כתובה, אֵמָאִי נִיזִיל וְנִיבּוֹן – מדוע הלך וקנה את הנכסים המשועבדים, אִיהוּ הוּא דָּאֶפְסִיד אֶנְפְּשִׁיה – הוא הפסיד לעצמו, ואין לנו לדאוג לתקנתו, ולכן גובה האשה בלא שידור הבעל.

וְאִם מִן הַמַּעֲרָב גּוּ, עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיג יָד הַנָּדָר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן
(ויקרא כז ח). כלומר, אם אין לנודר לשלם כפי הערך הקצוב בתורה,
ישלם כפי שתשיג ידו. ודרשו חכמים, 'ואם מן' אם איש עני הוא,
'הוא מערכך' התייחו מַעֲרָבָה, כלומר, אף לאחר שתיטול ממנו את
הערך שנדר, עדיין ישרא 'הוא', שישאר בקיומו ובחיותו, למדנו שיש
לתת לנודר כדי חיותו.

שנינו במשנה: לו אָכַל לֹא לֹאֲשֵׁתוֹ וּבָנָיו וכו', שאין מניחים להם
את הדברים שבמשנה. מבררת הגמרא: מֵאֵי טַעְמָא. משיבה הגמרא:
שכן משמע 'הוא מַעֲרָבָה', דווקא למערך עצמו צריך להשאיר כדי
חיותו, וְלֹא אֲשֵׁתוֹ וּבָנָיו מַעֲרָבָה.

שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אִם הָיָה אִיכָר נוֹתֵן לוֹ צִמְדוֹ
[ובו'], חמר נותן לו חמורו. אכן תנא קמא לא הזכיר, ולדעתו
הגזבר נוטלם ואינם ככלי אומנות. הגמרא מבארת טעמה: וְרַבִּנָּן (הוא)
תנא קמא, טעמם מפני שהנהו – צמד וחמור, לֹא כְּלֵי אֻמָּנוּת
נִינְהוּ, אֲלֵא נִכְסִים נִינְהוּ.

שנינו במשנה: הָיָה לוֹ מִין אֶחָד [ובו']. כלומר, מכל סוג של כלי
אומנותו מניחים לו שני כלים, ואם ממין אחד יש לו שלשה ומהמין
השני יש לו אחד, נוטלים מידו את השלישי שבמרובה, ואין נותנים
לו מעות לקנות כלי נוסף מהמועט. מקשה הגמרא: פְּשִׁטָא, שהרי
כִּי הֵיכִי דְסִנֵּי לִיָּה עַד הַשְּׂטָא – כשם שהיה די לו עד עתה באחד
במין המועט, הַשְּׂטָא נִמִּי סִנֵּי לִיָּה – מעתה גם כן יהיה די לו בו,
ומדוע היה צד לומר שנקנה עבורו את הכלי החסר. מתרצת הגמרא:
מַהוּ דְתִימָא, עַד הַאֲדִנְאָה דְהָיָה לִיָּה לְאֻזְשִׁילִי – עד עתה שהיה לו
מהמרובה כלי מיותר שהיה יכול להשאילו לאחרים, הָיָה מוֹשְׁלִי לִיָּה
– תמורת זה היו משאילים לו מהמין המועט, כגון שהיו לו שלש
מעצדין ומגירה אחת, היה משאיל את המעצד המיותר ותמורתו היו
נותנים לו מגירה, ונמצא שהיו לו שנים מכל מין, הַשְּׂטָא דְלִיכָא
דְּמִשְׁלִי לִיָּה לֹא – אבל עתה שניטול את השלישי מהמין המרובה,
אין לו ממנו להשאיל, ולא ישאילו לו מהמין המועט, ולכן עלינו
לקנות לו את החסר, קָא מְשַׁמַּע לָן שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁים לָכֶּר, אלא נוטלים
הימנו את השלישי שבמין המרובה, ואין קונים לו את החסר שבמין
המועט.

שנינו במשנה: הַמְּקַדֵּשׁ אֶת נִכְסֵי מַעְלִין לוֹ תְּפִילִין. כלומר, גם
התפילין קדושות ועליו לפדותם. מספרת הגמרא: הָהוּא נִכְרָא
דְּבִנְיָנְהוּ [–שמכר] לְנִכְסִיָּה. אָתָא – בא אותו אדם לְקַמִּיָּה דְרַב
יִימָר, אָמַר לָהּ רַב יִימָר לעומדים לפניו, סְלִיקוּ לִיָּה תְּפִילִין –
חילצו לאדם זה את התפילין מראשו עד שיפרם מהלוקח בדמים.
מקשה הגמרא: מֵאֵי קָא מְשַׁמַּע לָן הגמרא במה שהביאה מעשה זה,
הלא מְתַנִּיתִין הִיא, ששנינו בה הַמְּקַדֵּשׁ נִכְסֵי מַעְלִין [–שמין] לוֹ
תְּפִילֵי וְעַלְיוּ לְפִדוּתָם, לפי שהם בכלל נכסיו, ואם כן גם לגבי מכר
הם בכלל נכסיו. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְתִימָא, הָתָם הוּא דְסִכְרָא
מִצָּה קָא עֲבִידְנָא – דווקא שם, לענין הקדש, ודאי כוונתו גם על
התפילין, לפי שסבור שעושה מצוה שנותנם לבדק הבית, אֲכַל לְעִנְיָן
זְבוּנִי [–מכירה], שאין מצוה בכך, מִצָּה דְגוּפִיָּה לֹא זְבִין אִינִישׁ –
מן הסתם אין אדם מוכר מצוה שבגופו, ואינם מכורים, קָא מְשַׁמַּע
לָן רַב יִמָר, שאף במוכר נכסיו התפילין מכורים.

משנה

משנתנו ממשיכה לדון אלו דברים אין הגזבר רשאי ליטול: אֶחָד
הַמְּקַדֵּשׁ נִכְסֵי וְאֶחָד הַמַּעֲרָב עֲצָמוֹ, אין לו – לגזבר רשות ליטול
בְּכֹסוֹת אֲשֵׁתוֹ, וְלֹא בְּכֹסוֹת בָּנָיו, לפי שאינם של המקדיש
ודמערך. וְלֹא בְּצִבְעָה שְׂצִבְעָה לְשָׁמֶן – בבגדים שצבען לשם מלבוש
לאשתו או בניו אף שלא לבשום, וְלֹא בְּסִנְדָּלִים תְּרָשִׁים שֶׁלִּקְחָן
לְשָׁמֶן [–לשם אשתו ובניו] אף שעוד לא נעלו, לפי שהם בחזקתם
משעה שנקנו עבורם.

המשנה דנה במערך שבאים למשכנו, לגבי אופן שומת נכסיו: אֶף
עַל פִּי שְׂאֵמָרוֹ לגבי יתומים, כשבית דין מוכרים את נכסיהם ומביאים
להם תמורתם, עֲבָדִים נִמְכְּרִין בְּכֹסוֹתָן לְשִׁבְחָה – שקונים מנכסיו

היתומים כסות יפה לעבד השייך להם, בכדי שימכר בדמים יתרים, 58
לפי שֵׂאֵם תִּלְכַּח לוֹ כְּסוֹת בְּשָׁלִשִׁים דִּינָר, העבד יהיה מְשׁוּבָח מִנָּה 59
[–מאה דינרים] מכפי שהיה לפני כן. וְכֵן פָּרָה כְּשִׁבָּאִים לְמַכְרָה, אִם 60
מְתַנִּין [–משהים] אוֹתָהּ לְאִמָּלִים [–ליום השוק], מְשׁוּבָּחָת הִיא 61
– יהיה שוייה יותר משיייה עתה, וְכֵן מְרַגְלִית, אִם מַעְלִין אוֹתָהּ 62
לְכַרְךָ שֶׁדָּרָךְ סוֹחֲרִים לְבּוֹא לִשְׂם, מְשׁוּבָּחָת הִיא. מכל מקום לגבי 63
שומת נכסיו המערך אין שמים כן, כגון עני שהערך עצמו שוהן כפי 64
שתשיג ידו, ויש לו עבד הנמכר בעשרים, אין רואים כאילו קונים 65
עבורו כסות בשלושים והוא משביח מנה ושוה מאה ועשרים, ונמצא 66
שעליו לתת להקדש תשעים, אלא אין לְהַקְדִּישׁ אֲלֵא מְקוֹמוֹ – לפי 67
השווי במקום שהוא עתה, ואין אומרים במרגלית שיעלוה לכרך, 68
וְשִׁעָתָה – ולפי השווי בזמן הפדיון, ואין אומרים בעבד ופרה שאם 69
ימתינו יהיו שוים יותר. 70

גמרא

הגמרא מבארת מנין שאין להקדש אלא מקומו ושעתו: תִּנּוּ רַבִּנָּן, 72
נאמר בכתוב (ויקרא כז כג) 'וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּה בַּיּוֹם הַהוּא קוֹדֶשׁ לַה'', 73
ודרשו חכמים, 'בַּיּוֹם הַהוּא' מלמדנו 'שֶׁלֹא יִשְׁתַּה מְרַגְלִית לְקָלִים, 74
כלומר, אדם קל ועני שהערך שנידון בהשיג יד, ויש ברשותו 75
מרגלית, לא ישהה אותה הגזבר לומר לו שילך איתה לכרך ויתן כפי 76
שוייה שם, אלא נותן רק כשוייה כאן. ומהמשך הכתוב 'קוֹדֶשׁ לַה'', 77
משמע שאף כל דבר שהוא קודש לַה', כגון פֶּתֶם הַקְּדִישוֹת שֶׁהֵם 78
לְכַרְךָ הַבֵּית, אין הגזבר רשאי להמותין ולמוכרם במקום ובזמן היותר, 79
שמה מתוך כך יארע להם אונס ויפסד ההקדש. 80

הדרן עלך שום היתומים

פרק שביעי – אין מקדישין

המקדיש שדהו, ובא לפדותה, אינו נותן להקדש כפי שוייה, אלא, 82
בעד כל חלקת שדה הראוי לזרוע בה סאה שעורים יתן חמשים שקל, 84
כמו שכתוב (ויקרא כז טז) 'וְאִם מִשְׁדֵּה אֶחָדוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה 85
עֶרְכָּךְ לִפִּי זֶרַע זֶרַע חֲמֹר שְׁעוּרִים בְּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, אִמְנֵם אִינוּ 86
נותן סכום זה אלא כשפודה מיד לאחר היובל, אבל אם פודה כמה 87
שנים לאחר היובל, מחשב כמה שנים נשארו עד היובל ונותן לפי 88
חשבון שהוא סלע [–שקל] ופונדיון לכל שנה ושנה עד היובל. ואם 89
בא לפדותה שנה אחת קודם היובל, אינו פודה לפי חשבון, אלא 90
בחמשים שקל. 91

משנה

בפרק זה יתבאר דין פדיון שדה אחוזה: 92
אֵין מְקַדִּישִׁין שֶׁדֶּה אַחוּזָה לְפָנֵי הַיּוֹבֵל אִם נִשְׁאָרוּ פְּחוֹת מִשְׁתֵּי 94
שָׁנִים עַד הַיּוֹבֵל, וְלֹא גִזְאָלִין – ואין פודים אותה מן ההקדש אֶחָד 95
הַיּוֹבֵל פְּחוֹת מִשְׁנֵה אַחַת. 96
אֵין מְחַשְׁבִּין תְּרָשִׁים לְהַקְדֵּשׁ – הבא לפדות שדה מהקדש באמצע 97
השנה, אינו מחשב כמה חדשים כבר עברו משנה זו וינכה להקדש 98
מסך שנה זו, אלא משלם להקדש כאילו בא לפדותה בתחילת השנה. 99
אֲכַל בִּאפוֹן שִׁישׁ רִיחַ לְהַקְדֵּשׁ בְּחִישׁוֹב הַחֲדָשִׁים שֶׁעָבְרוּ, אוּ הַקְדֵּשׁ 100
מִחֲשָׁב אֶת הַתְּרָשִׁים. 101

גמרא

הגמרא מביאה סתירה בין משנתנו לברייתא: שנינו במשנה, אין 103
מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים. מקשה הגמרא: וְיִמְיָנְהוּ – 104
וקשה על כך ברייתא ששנינו בה, מְקַדִּישִׁין שֶׁדֶּה אַחוּזָה בִּין לְפָנֵי 105
הַיּוֹבֵל, וְבִין מִיד לְאַחַר הַיּוֹבֵל, וְכִשְׁנֵת הַיּוֹבֵל עֲצָמָה לֹא יִקְדִּישׁ 106
שדהו, וְאִם הַקְדִּישׁ בַּיּוֹבֵל עֲצָמָה, אִינְהָ קְדוּשָׁה. הרי מבואר 107
שמקדישים שדה אחוזה סמוך ליובל, ומשמע גם אם נשארו פחות 108
משתי שנים עד היובל, וקשה ממשנתנו ששנינו בה שאין מקדישים 109

ערכין. פרק ששי - שום היתומים דף כד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קכג רש"י תוספות

1 **גמרא** הוא — דרשני; החייהו. דהכי משמע: הוא יהיה קיים מערך. עד **האינא**
2 דהוה ליה — מעצד יתירה לאשלי, הוה מושלי ליה מגירות. סליקו ליה תפילין —
3 חלצו לו תפילין מראשו עד שיפדם בדמים. מצוה קא עבדנא — דיהיבנא לבדק
4 הבית, הילכך אבל נכסיה הוה דעתיה. **משנה** אין לו לא בכסות אשתו — שאינו
5 שלו. לשמן — לשם אשתו ובניו. סנדלים
6 חדשים — רבוטא קא משמע לן, ודאף על גב
7 דעדיין לא נעלוס הרי הן בחוקתן משעת
8 לקיחה. אף על פי שאמרו עבדים נמכרים
9 [בכסותן] לשבח — דכסות יפה שלהן
10 משובחת ומעלה דמיהן. כגון גבי נכסי יתומים.
11 שאם תילקח לעבד כסות בשלשים דינר הוא
12 משיבין מנה על דמים שהוא שוה עכשיו.
13 לאשלים — יום השוק. לכרך — שדרך
14 סוחרים לבא שם. אין לו להקדש אלא
15 מקומו — במרגלית. ושעתו — בעבד ופרה,
16 שהמערך עצמו ונך הוא ונידון בהשג יד,
17 ולפי מה שיש לו נותן להקדש, והיה לו עבד
18 הנשום עכשיו עשרים זה — אין אומרים:
19 רואין כאילו לוקחין לו כסות בשלשים זה
20 והוא משיבין מנה, ונמכר במאה ועשרים זה,
21 ונמצאו דמי העבד תשעים זה, וכן יתן זה
22 להקדש. אלא לפי שעתו שמין אותו, וכן
23 פרה, וכן מרגלית בכפר אין שמין אותה אלא
24 לפי מקומו. **גמרא** שלא ישהה מרגלית
25 לקלים — לאדם קל ועני שהערך עצמו, ויש
26 לו מרגלית — לא ישהה לו גיבור, לומר:
27 העלה אותה לכרך, ולפי אותן הדמים תן.
28 אלא לפי מה ששוה כאן שמין, וזה משהה
29 אותה וימכרנה במה שירצה, ולפי דמים
30 ששמואה יתן. שהרי בזמן שהעריכו כהן לא
31 היה לו יותר.

הדרן עלך שום היתומים

10 **אין** מקדישין כו'. רב ושמואל דאמרי
11 תרויהו אין מקדישין ליגאל — לפדות
12 פחות משתי סלעים ושני פונדיון (יפס). שהרי
13 אם גאלו הוא או אחר באחד משני היובל,
14 בין בעשרים בין בשלשים או באחד מכל שני
15 היובל, הוא נגאל לפי השנים הנותרות עד
16 יובל, סלע ופונדיון לכל שנה ושנה
17 ארבעים

1 **אין** מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים, ולא גואלין אחר היובל פחות משנה אחת. אין
2 מחשבין חרשים להקדש, אבל הקדש מחשב חרשים. **גמרא** ורמיהו: מקדישין בין לפני
3 היובל בין לאחר היובל, ובשנת היובל עצמה לא יקדיש, ואם הקדיש — אינה קדושה! רב
4 ושמואל דאמרי תרויהו: אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים; ובין דאין מקדישין
5 ליגאל בגירוע פחות משתי שנים — יהא אדם חס על נכסיו ואל יקדיש פחות משתי שנים.
6 איתמר: המקדיש שדרו בשנת היובל עצמה — רב אמר: קדושה ונותן חמישים, ושמואל אמר:
7 אינה קדושה כל עיקר. מתקיף לה רב יוסף: בשלמא לענין מכירה דפליג שמואל עליה דרב,
8 אפוא למימר קל וחומר: ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר?
9 אלא הקא, מי איכא למימר קל וחומר? והא תנן: הגיע יובל ולא נגאלה — בהנים נכנסין לתוכה
10 ונותנין דמיה, דכרי רבי יהודה! — שמואל כרבי שמעון סבירא ליה, דאמר: נכנסין ולא נותנין.
11 ורב

הדרן עלך שום היתומים

הדרן עלך שום היתומים

20 **אין** מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים, ולא גואלין אחר היובל פחות משנה אחת. אין
21 מחשבין חרשים להקדש, אבל הקדש מחשב חרשים. **גמרא** ורמיהו: מקדישין בין לפני
22 היובל בין לאחר היובל, ובשנת היובל עצמה לא יקדיש, ואם הקדיש — אינה קדושה! רב
23 ושמואל דאמרי תרויהו: אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים; ובין דאין מקדישין
24 ליגאל בגירוע פחות משתי שנים — יהא אדם חס על נכסיו ואל יקדיש פחות משתי שנים.
25 איתמר: המקדיש שדרו בשנת היובל עצמה — רב אמר: קדושה ונותן חמישים, ושמואל אמר:
26 אינה קדושה כל עיקר. מתקיף לה רב יוסף: בשלמא לענין מכירה דפליג שמואל עליה דרב,
27 אפוא למימר קל וחומר: ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר?
28 אלא הקא, מי איכא למימר קל וחומר? והא תנן: הגיע יובל ולא נגאלה — בהנים נכנסין לתוכה
29 ונותנין דמיה, דכרי רבי יהודה! — שמואל כרבי שמעון סבירא ליה, דאמר: נכנסין ולא נותנין.
30 ורב

32 **משנה** אין מקדישין — שדה אחוזה לפני
33 היובל פחות משתי שנים, דכתיב במקדיש
34 שדה אחוזה: "על פי שנים הנותרות", ואין
35 שנים פחות משנים. ולא גואלין אחר היובל
36 פחות משנה — מפרש לה בגמרא, רב
37 לטעמיה ושמואל לטעמיה. ואין מחשבין כו'
38 — מפרש בגמרא. אבל הקדש מחשב חרשים
39 — כלומר, ואם ריוח של הקדש הוא שנחשוב
40 אותה יציאת חצי שנה שיצאה. כי הא
41 דמפרש לקמן, דאקדשה בפלגא דארבעים
42 ותמני, דאי חשבת לההיא יציאה — הוה ליה
43 פחות משתי שנים לפני היובל, ולא מיפרק
44 בגירוע אלא בחמשין. ואי לא חשבת אותן
45 חרשים שיצאו — הוה ליה שתי שנים לפני היובל ואיכא פסידא דהקדש, דלא שקיל אלא שני סלעים ושני פונדיון — הכא דאי מחשבין אותה ביציאה גמורה. **גמרא**
46 ורמיהו מקדישין בין לפני היובל — דמשמע: אפילו פחות משתי שנים. רב ושמואל דאמרי תרויהו אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים — המקדיש שדה אחוזה
47 בשנה ראשונה של יובל, ובא לגאולה — נותן בבית כור חמישים סלעים, כדכתיב: "ורע חומר שעורים". ואם הקדישה עשר שנים או עשרים לאחר היובל — מחשבין השנים
48 הנותרות עד היובל הבא, ונותן ופונדיון לכל שנה, כדכתיב (ויקרא כו): "ואם אדם היובל יקדיש שדרו חמש לו וגו' ונגרע מערכך", ודיני גירוע, שאינו נותן חמישים
49 סלעים. והמקדיש שתי שנים לפני היובל פודה אותה בשני סלעים ושני פונדיון, כדכתיב: "על פי השנים הנותרות". וכן עולה החשבון של גאולת שדה אחוזה לכל שנה סלע
50 ופונדיון, שהרי אם הקדישה בשנה ראשונה שלאחר היובל היה פודה בחמישים שקל, כדכתיב: "אם משנת היובל יקדיש שדרו" וגו', "משנת" — ולא שנת יובל בכלל, אלמא
51 בשנה שלאחר היובל קאי קרא. וקאמר: יתן חמישים. צא לתשעה וארבעים שנים הבאים עד יובל הבא תשע וארבעים סלעים — נמצא סלע יותר על סלע לכל שנה. חלקיהו
52 לפונדיון, דבסלע יש ארבעים ושמונה פונדיון — הרי לכל שנה סלע ופונדיון פחות פונדיון. הילכך, המקדיש שדרו לאחר היובל שנים או שלש שנים נותן לכל שנה עד
53 היובל סלע ופונדיון. ואף על פי שכשתחשוב סלע ופונדיון לארבעים ותשע שנים תמצא חמישים סלע ופונדיון, כגון ארבעים ותשע סלעים וארבעים ותשע פונדיון, והסלע
54 אינו אלא ארבעים ושמונה פונדיון — הא פרכין ליה בבכורות בפרק "יש בכור לנחלה" (נא). פונדיון זה מה טיבו? קולבן לפרוטרוט. וקאמר רב ושמואל דהמקדיש פחות
55 משתי שנים לפני היובל — אין כאן דין גירוע, ואם בא לגאולה — נותן חמישים סלעים. דגבי גירוע כתיב (ויקרא כו): "על פי השנים הנותרות ונגרע", ומיעוט שנים שנים. ועצה
56 טובה קמשמע לן מתניתין, שיהא אדם חס על נכסיו ולא יפרה פחות משתי שנים שלא יפסיד ארבעים ושמונה סלעים. כשלמא — לענין מוכר שדרו בשנת היובל עצמה,
57 פליג שמואל עליה דרב, לקמן בפרק "המוכר" (ערכין כטב), משום דאיכא למימר קל וחומר. **מי איכא** למימר קל וחומר — הרי אותן הקדושות כבר אין יוצאין מיד הקדש
58 ביובל בלא פדיון, דהא תנן (ערכין כהב): הגיע יובל ולא נגאלה — בהנים נכנסין לתוכה ונותנין דמיה להקדש בדיק הבית. כרבי שמעון סבירא ליה — הילכך איכא למימר
59 קל וחומר: קדושה כבר יוצאה עכשיו, אינה קדושה אינו דין שלא תקדש?

ערכיץ.
תוספות

שנים, אבל משתי שנים אין לו גירוע. לפיכך
 בא התנא לשמיעין שיהא אדם חס על
 נכסיו, ואל יקדיש פחות משתי שנים לפני
 היובל, שלא יצטרך לגאול בלא גירוע אלא
 גותן חמשים סלעים שלימים. ואם תמרו,
 יתני נמי: אין מקדישין שנה ראשונה של
 יובל, כדי שיהא חס על נכסיו, דאז נמי גואל
 בלא גירועו ויש לומר: דזה לא הוצרך לומר,
 דירוע ומקדיש שאם גואל יגאל בלא גירוע
 וקביל לעליה, שהרי הניא עולה חמשים
 סלעים לארבעים ותשע שנים, חשבון סלע
 ופונדיו לשנה. אבל כאן השמענו, לפי שאין
 עד היובל כי אם שנה, לפיכך (לא הוזיהר)
 השמענו התנא שיהא חס על נכסיו ואל
 יקדיש, שאם יגאל פחות משתי שנים, דאז
 הוא לפני היובל — אין לו גירוע. ועוד יש
 לומר: דלפיכך לא תנא נמי אין מקדישין שנה
 ראשונה של יובל — לפי שכול להמתין עד
 שלש שנים לפני היובל, אבל לא יתא צריך
 ליתן כי אם שלש סלעים ושלש פונדיוני.
 לפיכך לא הוזיהר התנא אלא בפחות משתי
 שנים, דאז הוא צריך ליתן חמשים סלעים
 שלימים, ואם המתן עד היובל — לא יחזור
 עוד לידו. ואם תמרו: מאי קא משמע לך, אי
 (קתני) מתניתין דמקדישין בין לפני היובל בין
 לאחר היובל? ויש לומר: דרבי פירוש: דאף
 על גב דאין השנה מתחיל אלא בראש
 השנה, מכל מקום יובל אינו מתחיל עד יום
 כפורים. שנת לאחר יובל זה אחר ראש השנה
 של סוף שנת היובל, כל נאמר ששנת יובל
 (מערבך) עד יום הכפורים.

מאי טעמא דרב אמר קרא ואם משנת היובל כו' — ואם תאמר: אמאי הוצרך לפרש טעמא דרב, כיון דסתר קל וחומר דשמואל? הוא שמואל עיקר טעמיה מכח קל וחומר הוא: ויש לומר: דעל כרחק הוצרך לרב לומר דקרא ד"אם משנת היובל" רצתה לומר דשנת היובל בכלל, כרבי בריה פרכ' "השגה יד" (ערכין יח,ג) דאמר אבא בר אבא ר' יוחנן עוצמה, מאחור של דרב בה הכתוב, והיה לנו תימא: ומה שרבי הקריש בה במשמע שקל כסף. כן פירשו בתוספות. אבל קצת קשה לשקנן על זה, וזוהי ורבי הירש כמו שאומר שמואל, ולפיכך הוצרך לפרש דרב כרבי סבירא ליה, ד"משנת היובל" וש' היובל בכלל קאמר — אם כן למה הוצרך לסתור הקל וחומר? הוא קרא בהדיא כר' אומר ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר, אלא הייתי אומר: אפילו לרבי, מכח נמי, דמציעו למימר דאפילו שמואל לרבי נמי קאמר דאינה קרושה, דבח הקל וחומר לפרש טעמא דשמואל מכח הקל וחומר. דאי אמרת דקאי פלוגתא דרב ושמואל כר' לרבן — אפילו בר מדרה דמקדיש בשנת היובל

2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 26

דלמקן (כטג), גבי פלוגאט דרב
מר: מאי טעמא דשמואל — קל
אלא אמר קל דחומר כהאי גונא?
דחומר כו'. ומשני: התיס לא הדרא
או פירושו הוי צריך רב נמי למילף
דן הוצרך הכא לרב לסתור הקל
? ובין דלא הדר תו לבעלים —
הא חודו.
כו' — דאם תאמר: אמאי הוצרך
מאזל? דאז שמואל עקר טעמיה

1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 26

וּרֹב — אמר לך: רבוי שמעון לאו יציאה היא, דסוף סוף לבעלים מי
לרב היינו דכתיב **אם משנת היוכל** — חמשים סלעים, אם לאחר
אלא לשמואל מאי אחר היוכל — הא קרא קמא דבעי חמשים נמי ל
אחר אחר — כגון שתיים ושלש שנים אחר היוכל איכא גירוע. אבל
דבתר יובל — ליכא גירוע

אשחבך ודאָרןן ה'פּרד' ש'ד' א'ח'ח' ב'ש'ת י'ו'ב'ל ע'צ'מ'ה כ'ש'ח'ק'ו'ר'ש'ה — א'י'נ'ה ב'י'ד
א'ל'א א'ר'ב'ע'י'ם ו'ת'ש'ע ש'נ'י'ם, ו'ק'א י'ד'י'ב ח'מ'ש'י'ם ס'ל'ע'י'ם, ד'מ'ט'י' ס'ל'ע ו'פ'ו'נ'ד'י'ן ל'כ'ל ש'נ'ה.
ל'ש'מ'ו'אל — ד'א'מ'ר ד'ה'כ'א מ'ו'ד'ה ר'ב'י, ד"מ'ש'נ'ת" ו'ל'א ש'נ'ת ב'כ'ל'ל, ו'א'ש'ת'א ד'ב'ת'ר י'ו'ב'ל
ק'א'י ק'ר'א, ו'ק'א'מ'ר י'ד'י'ב' ח'מ'ש'י'ן. ל'י'מ'א ר'ב'י — ד'א'מ'ר: נ'ו'ת'ן ס'ל'ע ו'פ'ו'נ'ד'י'ן ל'ש'נ'ה. כ'ר'ב'נ'
כ'ס'ר'י'א ל'ה' — ד'פ'ל'ג'י' ע'ל'י'ה ר'ב'י י'ח'ו'ד'ה, ד'א'ן ש'נ'ת י'ו'ב'ל ש'ע'ב'ר מ'מ'נ'ן י'ו'ב'ל ה'ב'א,
ו'ל'ב'ר ה'ה'ו'א ש'ת'א י'ש כ'א'ן א'ר'ב'ע'י'ם ו'ת'ש'ע ש'נ'י'ם. ד'א'י כ'ר'ב'י י'ח'ו'ד'ה כ'ס'ר'י'א ל'י'ה, ד'א'מ'ר
א'ן כ'י'ו'ב'ל א'ל'א א'ר'ב'ע'י'ם ו'ש'מ'ו'נ'ה, ל'ב'ד מ'ש'נ'ת י'ו'ב'ל ש'ע'ב'ר'ה, ו'ק'ר'א ב'ש'ת'א ד'ב'ת'ר י'ו'ב'ל
ק'א'י — א'י'ש'ת'ח'ב'ך ח'מ'ש'י'ם ס'ל'ע ל'א'ר'ב'ע'י'ם ו'ש'מ'ו'נ'ה ש'נ'י'ם, ד'מ'ט'י' ס'ל'ע ו'ש'נ'י' פ'ו'נ'ד'י'ן.
כ'ש'ל'מ'א ל'ש'מ'ו'אל ל'ש'מ'ו'נ'ה ק'א'מ'ר — ד'ק'א מ'ש'מ'נ' ד'ל'ן מ'ת'ק'ו'ד'ש'ת' ד'ב'ש'נ'ת י'ו'ב'ל ע'צ'מ'ה
א'ם ה'ק'ד'ו'ש'ה י'ש'א א'ן צ'ר'י'ך ל'י'ג'א'ל, ד'ל'ן מ'ת'ק'ו'ד'ש'ת.

דאקדשיה

ערכין דף כד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" (ליום שני) קכה

לפני היובל, הכוונה הוא שמקדישים את השדה על מנת לפדותה
בחמישים שקלים ולא בגירוע וכדברי רב ושמואל לעיל, ומה ששינו
בה שהמקדיש שדהו בשנת היובל אינה קדושה, הכוונה היא שאינה
קדושה כלל וההקדש לא חל, ולא קשה מברייתא זו על שני סוברים
שהמקדיש שדהו בשנת היובל עצמה שההקדש חל, דהא מני –
שבריייתא זו רבנן היא, שאמרו (לעיל יח) לגבי איסור אכילת חמץ
שכתוב בתורה שאיסורו הוא 'מיום הראשון עד יום השביעי' (שמות יב
טו), שהכוונה הוא מיום הראשון ואילך עד יום השביעי, אבל יום
הראשון ויום השביעי עצמם אינם בכלל האיסור, ונצרך פסוק אחר
ללמדנו שגם יום הראשון ויום השביעי עצמם אסורים באכילת חמץ.
ולדבריהם, הוא הדין לגבי המקדיש שדהו שכתוב (ויקרא כז) 'אם
משנת היובל יקדיש', שהכוונה משנת היובל ואילך, אבל שנת היובל
עצמה אינה בכלל, שבה אי אפשר להקדיש, ואנא דאמר – ואני
סובר כרבי החולק על רבנן, דאמר (לעיל יח) שלא נצרך פסוק אחר
ללמדנו שיום הראשון והשביעי אסורים באכילת חמץ, משום
שכשכתוב בתורה שאיסור אכילת חמץ הוא (שמות יב טו) 'מיום
הראשון', הכוונה הוא מיום הראשון ואילך, ויום הראשון עצמו גם
כן בכלל האיסור הוא, וכן כשכתוב (שם) 'עד יום השביעי', הכוונה
הוא עד יום השביעי, ויום השביעי עצמו גם כן בכלל האיסור הוא,
ולפי רבי, דהא נמי – הוא הדין כאן בשדה אחוזה, שכתוב (ויקרא
כו ז) 'אם (ב)משנת היובל יקדיש שדהו כערבך יקום', הכוונה היא
משנת היובל ואילך, וישנת היובל עצמה גם כן בכלל הוא, שגם
בשנת היובל עצמה אפשר להקדיש.
הגמרא מקשה על מה שתירצה שרב סובר כמו רבי. מקשה הגמרא:
אי – אם רב סובר כרבי שהפסוק (ויקרא כז ז) 'אם משנת היובל
יקדיש' וגו' המצריך לשלם חמישים סלעים בפדיונה, מדבר במקדיש
בשנת היובל עצמה, אם כן כשמקדיש עשר או עשרים שנה לפני
היובל, פונדיון מאי עבידתיה – מדוע צריך לשלם להקדש סלע
ופונדיון עבור כל שנה שנשארה עד היובל, הרי כיון שאם היה
מקדיש ופודה בשנת היובל עצמה לא היה פודה אלא בחמישים
סלעים, ומשנת יובל זו עד תחילת שנת היובל הבא יש בחמישים שנה,
נמצא שמגיע להקדש רק סלע לכל שנה, ולמה מוסיף פונדיון לכל
שנה ושנה. אומרת הגמרא: ובי תימא – ואם תרצה לומר, שרבי אכן
לית ליה – אינו סובר שצריך להוסיף פונדיון לכל שנה, ונתנן (להלן
כה). הקדיש שדה שתים ושלש שנים לפני היובל, רבי אומר,
אומר אני, כשבא לפדות, נותן להקדש סלע ופונדיון לכל שנה
שנשארה עד היובל. הרי מבואר שגם רבי מצריך להוסיף פונדיון לכל
שנה, וקשה מדוע צריך להוסיף פונדיון.
מתרצת הגמרא: רבי כרבי יהודה כביקרא ליה, דאמר שישנת
החמישים – (שנת היובל) עולה לבאן ולבאן – היא מיובל שעבר,
ומונים אותה שנה ראשונה לתחילת יובל הבא, הלכך ביחד עם שנה
זו של יובל יש רק ארבעים ותשע שנים עד היובל הבא, וכיון שהפודה
בשנת היובל עצמה פודה בחמישים סלעים, נמצא שמגיע לכל שנה
סלע ופונדיון.
הגמרא מבררת האם לפי שמואל רבי סובר כרבנן ולא כרבי יהודה.
אומרת הגמרא: לפי שמואל הסובר שאצל שדה אחוזה מודה רבי
שהפסוק (שם) 'אם משנת היובל יקדיש', מתפרש משנה שלאחר
היובל, אבל שנת היובל עצמה אינה בכלל ההקדש, לייא – האם
נאמר, שרבי כרבנן כביקרא ליה האומרים ששנת היובל שעברה
אינה בחשבון שנות היובל הבא, ומלבד שנת היובל עצמה יש עוד
ארבעים ותשע שנים עד היובל הבא, דא – שאם תאמר שרבי סובר
כרבי יהודה האומר שמלבד שנת היובל שעברה אין ביובל אלא
ארבעים ושמונה שנים, כיון שלפי רבי הפסוק (שם) 'אם משנת היובל
יקדיש' מדבר על השנה שלאחר היובל, אבל שנת היובל עצמה אינה
בכלל ההקדש, נמצא שנותן להקדש חמישים סלעים עבור ארבעים
ושמונה שנים, ואם כן סלע ושתים פונדיונות מיפעי ליה – (הוא נצרך
לתת להקדש עבור כל שנה), ולא רק סלע ופונדיון אחד, שהרי
כשתחלק חמישים סלעים לארבעים ושמונה שנים, יוצא החשבון סלע

ורב קבר, שגם לפי רבי שמעון הסובר שהכהנים נכנסים לתוכה בלא
פדיון אין לעשות קל וחומר, משום שסוף סוף לבעלים מי קהדרא
– האם השדה חוזרת ביובל לבעלים, הרי לבעלים הוא הנפקא
– (היא יוצאה), ומה שאינם נותנים דמים הוא משום שהכהנים
משולחן גבוה קא וכו' – מרשות הקדש הם זוכים בה בתורת מתנה,
ולכך אין זו נחשבת כביצאה מרשות הקדש, ואין לעשות קל וחומר.
הגמרא מבארת את טעמו של רב הסובר שהמקדיש שדהו בשנת
היובל קדושה. מבררת הגמרא: מאי טעמא דרב הסובר שהמקדיש
שדהו בשנת היובל עצמה שהיא קדושה. משיבה הגמרא: דאמר
קרא (ויקרא כז ז) 'אם משנת היובל יקדיש שדהו כערבך יקום',
ומשמע שגם שנת היובל עצמה בכלל ההקדש היא, שהמקדיש
שדהו בשנת היובל חל ההקדש.
אומרת הגמרא: ושמואל הסובר שהמקדיש שדהו בשנת היובל אינה
קדושה, יאמר לך, מי פתיה בפסוק (ויקרא כז ז) 'אם משנת היובל יקדיש' עם
בי"ת, שאז היה משמע שאפשר להקדיש בשנת היובל עצמה, הרי
משנת היובל יקדיש פתיה עם מ"ם, ומשמע שרק משנה שאחר
היובל אפשר להקדיש, ולא בשנת היובל עצמה.
הגמרא מקשה על שמואל משינוי הלשון שבפסוקים: בשלמא לפי
רב שהפסוק (שם) 'אם משנת היובל יקדיש' מדבר במקדיש שדהו
בשנת היובל, והפסוק (שם שם יח) 'אם אחר היובל יקדיש' מדבר
במקדיש שדהו לאחר שנת היובל, היינו דפתיב – לכך בפסוק
המדבר במקדיש בשנת היובל, כתוב (שם שם יז) 'אם משנת היובל
יקדיש שדהו כערבך יקום', דהיינו שמשלם חמישים סלעים, ובפסוק
המדבר במקדיש לאחר שנת היובל, כתוב (שם שם יח) 'אם אחר
היובל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן את הקסף על פי השנים הנותנות
עד שנת היובל ונגרע מערבך', דהיינו דין גירוע. אלא לפי שמואל
הסובר ששני הפסוקים מדברים במקדיש לאחר שנת היובל, מאי –
מדוע רק בפסוק המדבר על דין גירוע כתוב (שם) 'אם אחר היובל
יקדיש' וגו', הרי הפסוק (שם שם יז) 'אם משנת היובל יקדיש' וגו'
המצריך ליתן חמישים סלעים, גם כן מדבר במקדיש לאחר שנת
היובל, שהרי בשנת היובל עצמה אינה קדושה כלל.
מתרצת הגמרא: שלפי שמואל עצמה (שם שם יח) 'אם אחר היובל
יקדיש' וגו' שנאמר בו דין גירוע, מדבר לאחר אחר, כלומר לאחר
שנים או שלש שנים משנת היובל, שאז יש דין גירוע, ואילו הפסוק
(שם שם יז) 'אם משנת היובל יקדיש' וגו' המצריך ליתן חמישים
סלעים, מדבר כשבא לפדותה בשנה הראשונה שלאחר היובל, שאז
אין דין גירוע.
הגמרא מקשה על רב מברייתא שהובאה לעיל (ע"א): מיתבי, שנינו
בברייתא (שם), מקדישין שדה אחוזה, בין לפני היובל ובין מיד
לאחר היובל, ובשנת היובל עצמה לא יקדיש שדהו, ואם הקדיש,
אינה קדושה, וקשה מכאן על רב הסובר שניתן להקדיש בשנת
היובל.
מתרצת הגמרא: אמר לך רב, לעולם ניתן להקדיש בשנת היובל,
וכוונת ברייתא זו ששינוי בה שאינה קדושה היא, שאינה קדושה על
מנת לפדותה בגירוע – בגרעון כסף, דהיינו בפחות מחמישים סלעים,
אבל קדושה – השדה קדושה ונותנין להקדש חמישים סלעים
בפדיונה, שכיון שהשדה עתידה להיות ברשות הקדש יובל שלם,
אינו מגרע מפדיונה כלום.
הגמרא דוחה מה שתירצה, ומתרצת תירוצי אחר. מקשה הגמרא: לפי
מה שפירשת את הסיפא של הברייתא 'אינה קדושה', שהכוונה
שאינה קדושה לפדותה בגרעון, מכלל – משמע מזה, דמה ששינוי
ברישא של הברייתא 'מקדישין לפני היובל', הכוונה היא, שלפני
היובל השדה קדושה על מנת לייא בגירוע – לפדותה בגרעון
כסף, ומשמע שגם אם נשארו פחות משתי שנים עד היובל יכול
להקדיש ולפדות בגרעון כסף, וזה אי אפשר לומר, דהא רב ושמואל
דאמרי תרייהו (לעיל ע"א), אין מקדישין שדה על דעת לייא
בגירוע – לפדותה בגרעון כסף פחות משתי שנים סמוך ליובל.
מתרצת הגמרא: אמר לך רב, ודאי מה ששינוי בברייתא 'מקדישין

בַּאֲמִצֵּעַ הַיּוֹבֵל, כלומר, שהמשנה מדברת בבא לפדות את השדה
באמצע שנות היובל, כגון לאחר עשרים שנה, ועומד בחודש ניסן
שהוא אמצע השנה, לא יאמר כיון שכבר יצא חצי משנה זו, אתן
להקדש רק חצי סלע וחצי פונדיון עבור שנה זו, אלא נותן להקדש
סלע ופונדיון שלם, והוה כוונת המשנה שאין גואלין בפתות משנה,
דְּכָל בְּפֶה וְ-וּמִן דְּלֵא מְלִיא לִיה שָׁנָה – שלא נתמלאה שנה
שלימה, לֹא מְגַרַע לִיה – אינו מגרע כלום מפדיון שנה זו.

הגמרא מקשה על פירוש זה של המשנה: מַאי קָא מְשַׁמַּע לָן, האם
דְּאִין מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים עִם הַהֲקָדָשׁ – שהבא לפדות שדה מהקדש,
אינו מחשב כמה חדשים עברו משנה זו ולפי זה ינכה להקדש מפדיון
שנה זו, אלא משלם להקדש כאילו היה פודה אותה מתחילת השנה,
הָא בְּהֲדִיא קִתְּנִי – הרי הלכה זו נשנית במשנה בפירוש, ששנינו
בסיפא, אִין מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים עִם הַהֲקָדָשׁ, ואם כן לא יתכן לפרש כן
ברישא. מתרצת הגמרא: לעולם הפירוש של הרישא הוא כמו
שאמרנו לעיל, והסיפא שאין מחשבין חדשים עם ההקדש, מַה פִּתְּעָם
קָאָמְר, כלומר, מַהוּ הַפִּתְעָם של הדין ששנינו ברישא שלא גִּזְאִין
לְאַחַר הַיּוֹבֵל פְּחוֹת מִשְׁנָה, מִשּׁוּם דְּאִין מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים עִם
הַהֲקָדָשׁ, אלא נותן להקדש כאילו היה פודה אותה מתחילת השנה.
שנינו במשנה: אִין מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים וכו' להקדש, אבל הקדש מחשב
חדשים.

הגמרא מביאה ברייתא שמביאה מקור לדין זה: תַּנּוּ רַבִּנּוּן, מִנִּין שְׂאִין
מְחַשְׁבִּין חֲדָשִׁים עִם הַהֲקָדָשׁ. משיבה הברייתא: תִּלְמוּד לומר
(ויקרא כז יח) וְאִם אַחֵר הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת
הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתֵרֹת, ומלשון 'השנים הנותרות' משמע,
שכל מה שנשאר חשוב שנים שלימים, ובא ללמדנו, ששָׁנִים אֵתָּה
מְחַשֵּׁב ומגרע מהפדיון, וְאִי אֵתָּה מְחַשֵּׁב חֲדָשִׁים, אלא נותן להקדש
כאילו היה פודה אותה מתחילת השנה. שואלת הברייתא עוד: מִנִּין
שְׂאִם אֵתָּה רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת – שאם ההקדש רוצה לחשב החֲדָשִׁים
שכבר יצאו לַשָּׁנָה – כאילו יצאה שנה שלימה, באופן שההקדש
מרוויח מכך, שההקדש עוֹשֶׂה כן. מפסיקה הגמרא באמצע דברי
הברייתא, ומבשרת: הִיכִי דְּמִי – באיזה אופן מדובר, בְּגוֹן דְּאִקְדִּישָׁה
– שהקדש את השדה בַּפְּלִיא דְּאַרְבַּעִין וְתַמְנִי – באמצע שנת
הארבעים ושמונה של יובל, ואם תחשוב החדשים שכבר יצאו כשנה
גמורה, נמצא שנשארו פחות משתי שנים עד היובל, ובפחות משתי
שנים עד היובל אינה נפדית בגרעון כסף, אלא צריך ליתן להקדש
חמישים סלעים כמו ששנינו לעיל (כד.). חוזרת הגמרא להמשך דברי
הברייתא: תִּלְמוּד לומר (שם) 'וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן', ומשמע מִכָּל מְקוֹם
– שלפעמים ההקדש מחשב את החדשים שכבר יצאו כאילו כבר
יצא שנה גמורה, והיינו באופן שההקדש מרוויח על ידי כך.

משנה

נאמר בתורה לגבי אדם המקדיש שדה אחוזה שירש מאבותיו, וְאִם
מִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לֹה' וְהָיָה עֶרְכָּךְ לִפִּי זֶרַעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׁעָרִים
בְּחִמְשִׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. אם מִשְׁנֵת הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ כְּעֶרְכָּךְ יָקוּם. וְאִם
אַחֵר הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים
הַנּוֹתֵרֹת עַד שָׁנַת הַיּוֹבֵל וְגִבְרַע מִעֶרְכָּךְ. וְאִם גָּאֵל יִגְאֹל אֶת הַשְּׂדֵה
הַמְּקֻדָּשׁ אֹתוֹ וְיִסַּף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף עֶרְכָּךְ עָלָיו וְקָם לוֹ' (ויקרא כז טז-טז).
משנתנו מבארת כיצד שמים את דמי הפדיון של שדה אחוזה:
הַמְּקֻדָּשׁ אֶת שְׂדֵהוּ – שדה אחוזה, שירשה מאבותיו בַּשָּׁעֵת הַיּוֹבֵל
– בזמן שהיובל נוהג, ובא לפדותה בשנה הראשונה ליובל, נִוְתָן
בְּתַמּוּרָה לְכָל זֶרַע חֹמֶר שְׁעָרִים – קרקע בגודל כזה שניתן לזרוע
בה כור שעורים, חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, שנאמר וְאִם מִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ
יִקְדִּישׁ אִישׁ לֹה' וְהָיָה עֶרְכָּךְ לִפִּי זֶרַעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׁעָרִים בְּחִמְשִׁים שֶׁקֶל
כֶּסֶף' (שם כז טז).

אם הָיוּ שָׁם – באותה שדה, נְקָעִים – בקעים בקרקע הַעֲמֻמִּים עֲשָׂרָה
מִפְּחָתִים או יותר, או שהיו בה סְלָעִים גְּבוּהִים עֲשָׂרָה מִפְּחָתִים או יותר,
אִין נִמְדָּדִין עִמָּה להפדות לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל
כסף, אלא הם נישומים בפני עצמם לפי הערך האמיתי שלהם. אך

אם היו הנקעים והסלעים פְּחוֹת מִכָּאֵן – פחותים משיעור עשרה
טפחים, נִמְדָּדִין עִמָּה להפדות לפי חשבון בית זרע חומר שעורים
בחמישים שקל כסף, כיון שנקעים וסלעים אלו בטלים לגבי הקרקע,
והרי הם נישומים כחלק מהשדה.

המשנה מבארת את שומות הפדיון לפי השנים שנשארו עד היובל:
כיון שהתבאר ששדה בשיעור זרע חומר שעורים' הקדושה
לארבעים ותשע שנים נפדית בחמישים שקל כסף, והיינו חמישים
סלעים, לכן אם הִקְדִּישָׁה – הקדיש האדם את שדהו שְׁתֵּים וְכָן שְׁלֹשׁ
שָׁנִים או יותר לַפְּנֵי הַיּוֹבֵל, יש לחלק את אותם חמישים סלעים
לארבעים ותשע שנים, ולפי חשבון זה נִוְתָן סָלַע וּפּוֹנְדִּיוֹן לַשָּׁנָה,
שהרי כשנותן סלע לכל שנה, נמצאו בסך הכל ארבעים ותשעה
סלעים, ואת הסלע החמישים יש לחלק לכל ארבעים ותשע השנים,
וכיון שבכל סלע יש ארבעים ושמונה פונדיונים, מוסיף פונדיון לכל
שנה, ונמצא שנתן בסך הכל חמישים סלעים ופונדיון [שהרי בשביל
הסלע החמישים די בארבעים ושמונה פונדיונים, והוא נותן ארבעים
ותשע, כנגד כל שנה ושנה], ופונדיון מיותר זה ניתן ל'הכרע', שלא
ליתן להקדש סכום מדויק, אלא מעט יותר.

המשנה מבארת את אופן תשלום דמי הפדיון: וְאִם אָמַר הַפּוֹדֶה, איני
רוצה ליתן את כל הסכום בבת אחת, אלא הֲרִינִי נִוְתָן דָּבָר שָׁנָה
בְּשָׁנָה – כל שנה סלע ופונדיון, שדם דמי אותה שנה, אִין שוֹמְעִין לוֹ
לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲלֵא נִוְתָן אֶת כּוֹל בְּאַחַד – בבת אחת.
המשנה מבארת את החילוק שבין הבעלים הפודה את שדהו לבין
אדם אחר: אֶחָד בְּעָלִים וְאֶחָד כָּל הָאָדָם – בין אם הבעלים הוא
הפודה ובין אם אדם אחר הוא הפודה, על הפודה לשלם מחיר זה של
בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף שכתבה התורה, בין אם
השדה יקרה ובין אם היא זולה. וְמַה הַחִילּוּק בֵּין בְּעָלִים הַפּוֹדֶה אֶת
הַשְּׂדֵה לְבֵין כָּל אָדָם הַפּוֹדֶה אֶת הַשְּׂדֵה, אֲלֵא, שְׁבַעֲלִים נִוְתָנִין –
מוסיפים חֲמִשָּׁה, ושאר כָּל אָדָם אִין נִוְתָנִין חֲמִשָּׁה, שנאמר (שם כז
טז) וְאִם גָּאֵל יִגְאֹל אֶת הַשְּׂדֵה הַמְּקֻדָּשׁ אֹתוֹ וְיִסַּף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף עֶרְכָּךְ
עָלָיו וְקָם לוֹ'.

גמרא

הגמרא מבארת כיצד שמים את גודל הקרקע שראוי לזרוע בה כור
שעורים: תַּנּוּ בְּרִייתָא, אומדן הקרקע הוא לפי כוֹר זֶרַע – מקום
הראוי לזריעת כור שעורים, וְלֹא כוֹר הַבּוּאָה – ולא מקום שצומח
בו שיעור של כור תבואה, שהוא קטן יותר. והאומדן הוא לפי מקום
הראוי לזריעת כור בַּמְּפֻלָּת יָד – על ידי זריעה ביד, שאין נותנים
הרבה זרעים יחד, וְלֹא מְפֻלָּת שְׁוֹרִים – בזריעה שעל ידי שוורים,
שנותנים בה הרבה זרעים, והוה מקום קטן יותר.

מביאה הגמרא ברייתא נוספת בענין זה: תַּנּוּ לֵנוּ – שנה לי ברייתא
זו, אין משערים את זריעת השעורים לֹא בזרע מְעַבָּה, שנותנים
זרעים רבים במקום קטן, ונגרם בכך הפסד למקדיש, שמשלם על
מקום קטן חמישים סלעים, וְלֹא מִיֶּדֶךְ – לא בזריעה דקה, כלומר
שנותנים מעט זרעים, כיון שנגרם בכך הפסד להקדש, שעל מקום
גדול משלם רק חמישים סלעים. אֲלֵא משערים בזריעה באופן בִּינּוּנִי.
שנינו במשנה: וְהָיוּ שָׁם נְקָעִים עֲמֻמִּים כו' עשרה טפחים או סלעים
גבוהים עשרה טפחים אינן נמדדין עמה'.

מקשה הגמרא: מדוע נקטה המשנה שאין הנקעים נמדדים עם השדה
להיפדות לפי שיעור זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, וְהָיָה
אף שאינם קדושים יחד עם כל השדה, אלא הם נחשבים כמקום בפני
עצמו, מכל מקום לִיקְדָּשׁוֹ בְּאִנְפֵּי נַפְשֵׁיהֶם – יחול עליהם הקדש
בפני עצמם, ותהא שומותם לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל
כסף, ומדוע סוברה המשנה שאינם קדושים להיפדות בשיעור זה.

הגמרא מנסה לתרץ את הקושיא, ודוחה זאת: וְכִי תִימָא – ואם
תרצה לתרץ ולומר דְּבִין דְּנָקְעִים או סלעים אלו לֹא הָיוּ – אין הם
בשיעור בית כוֹר, אלא פחות מכך, לֹא הָיוּ קְדִישִׁי – אין הקדש חל
עליהם ליפדות לפי שיעור זה של זרע חומר שעורים בחמישים שקל
כסף, ובאה המשנה לומר שכיון שהם נחשבים כמקום בפני עצמו ואין

ערכין. פרק שביעי – אין מקדישין דף כה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קכז רש"י תוספות

באמצע יובל – כלומר, האי "אחר" – אפילו אחר עשרים או שלשים שנה קאי. ומאי פחות שנה דקאמר – הכי קאמר: הבא לגאול באמצע יובל, וליתן סלע ופונדיון לשנים הבאים, והיה עומד בניסן שהוא אמצע שנה – לא יאמר: חצי סלע וחצי פונדיון אני נותן משנה זו, אלא נותן סלע ופונדיון שלם. והיינו דקאמר: אין גואלין

בפחות משנה, דכמה דלא נפקא לה כולה

שנת – לא מיגרע ליה כלל, ולא יהיב

גאולת חצי שנה אלא גאולת שנה שלימה.

[שאין מחשבין חדשים עם ההקדש –

כדאמרן, שאם בא לגאולה חמש שנים וחצי

לפני היובל – אין מחשבין אותן ששה

חדשים שיצאו משנה לשנה ששית, אלא נותן

ששה סלעים וששה פונדיונים. השנים

הנותרות – כל מה שנותר חשוב שנים.

לעשות חדש שנה – לחשוב אותן חדשים

שיצאו כאילו הן שנה, והיו רווחא ידידה.

והיכי דמי דאקדשה כפלא דארבעים

ושמונה – דאי חשבת לחדשים שיצאו

ביציאה גמורה – הווי להו פחות משתי שנים,

ואינה נאכלת בגירוע. **משנה** בשעת היובל

– בזמן שהיובל נוהג. אבל בזמן שאין היובל

נוהג – פודה אותה בשויה, כשאר

הקדישות. אין נמדדין עמה – והן נפרין

בשוין, והשאר לפי חשבון חמשים סלעים

לבית כור. ואחד כל האדם – פודה בית

חומר בחמשים שקל, בין שהיא שוח אלף

שקלים בין שאינה שוח אלא חמשה שקלים.

שהבעלים נותנין חומש – דכתיב: "ואם גאל

יגאל את השדה המקדיש אותי" וגו'. **גמרא**

כור זרע – שיכולין לזרוע כר כור. ולא כור

תבואה – קרקע שקצצרן הדימנו כור תבואה,

דהוי ביציר מכור זרע טובא. דבההוא לא בעי

חמשים, אלא לפי חשבון הזרע, או שליש כור

או רביע כור. **מפולת** יד – שזורעין ביד. ולא

מפולת שזורים – שהיו רגילין לתת שקן

מלאין זרע על השזורים, ומנוקבין השקן

מתחתיהן נקבין רחבים, ומוליכין אותן על פי

המחרישה, והזרע נופל. וגדולה קרקע

המקבלת כור זרע במפולת יד שאינו עבה,

מקרקע המקבלת כור זרע במפולת זרע

שזורים שהיא עבה. **תנא** – אין משערין

בזרע מעובה, שהוא הפסידו של פודה. ולא

בזרע מידק – שהוא הפסד הדקדק, דהוי

בית כור גדול, אלא בוריעה בינונית. מעובה

– שנותנין בה זרע מרובה. מידק – שנותנין

זרע מועט, ובלעזק* וליקדשו – הנין נקעים באנפי נפשייהו, וליפרקו נמי לפי חשבון חמשים לבית כור. ומה הנאה יש במה שאין נמדדים עמה? הא אינהו נמי הכי

מיפרקי? שדה מה תלמוד לומר – הוה ליה למיכתב: "ואם מאחזותיו יקדיש איש" וגו'. **בענין** הוה – בית כור שלם. לתך = חצי כור. תרקב = חצי סאה, תרי קב. דהיינו

שלש בקין, שדן חצי סאה. **ננאני** – נקעים פחותין מעשרה. ננאני דארעא = ספלים של קרקע, שהמים מתכנסין שם, ועל שם הקרקע הם נקראים, ואינן חשובין בפני עצמן.

וסלעים הנמוכין מעשרה – שררי דארעא מיקרו, כמו שדרה של בהמה שגבוהה. **אף** מן ההקדש – דכי היכי דמיגרעא באותן שנים שעמדה בידו שלא הקדישה, הכי נמי

מיגרעא מחמת אותן שנים שעמדה ביד הקדש משעת הקדש עד שעת פדיון. **אי נמי לא אכלה** – שלא זרע בה גזבר כלום, ולא השכירה לשום אדם, שהיתה לפניו ביד

הקדש – מנכה סלע ופונדיון לכל שנה ושנה, מיובל שעבר עד שעת פדיון. **משנה** אינה יוצאה מידו ביובל – להיות מתחלקת לכהנים כי היכי דהוה אי פריק לה איניש

אחריא, דהוה נפקא ביובל מתחלקת לכהנים, כדכתיב (ויקרא כז): "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו'. נאלה בנו יוצאה לאביו ביובל – ולא לכהנים, כדכתיב בברייתא בגמרא.

גאלה אחד מקרוביו מיד גזבר, ובא המקדיש וגאלה מיד קרובו – יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים, כי היכי דהוה נפיק מידיה דהוהא קרוב דאתי האי מחמתיה. **נאלה** כהן

– מיד גזבר, לא יאמר: הואיל ואם גאלה ישראל היתה יוצאה לי ולחבריי ביובל, ועכשיו שהרי היא תחת ידי, שגאלתיה – אין לך כהן גדול ממני, ותהא שלי.

נמרא

דאקדשיה בפלגיה דארבעים ותמני – לאו דוקא נקט דאקדשיה, דלא בהקדש תליא מילתא, כי אם בגאולה.

וילקדשו באפי נפשייהו – פירשתי בבבא בתרא (קגא) וקדושין (סאא). **ליעידה** ולעבר עברי – ואם תאמר: אמאי לא חשיב נמי לנחלה? ואין לומר

דמשום דלא ידעינן נחלה אלא מטעם זה

שהוא קודם לשדה אחזוה, כדאיתא בפרק

"יש נחלין" (בבא בתרא קהב) – הא ליתא,

דאפילו יהא שוים בשאר דברים כמו עבר

עברי ושדה אחזוה, מכל מקום ליעידה הנין

קודם לאח בקרא בהדיא, ומיניה ידעינן שפיר

נחלה לכן נראה לפרש דלא נקט אלא דלא

שייכא באח כלל. אבל נחלה שייכא באח

מיהא, היכא דליכא לא בן ולא בת (ולא אב).

כלום

הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות, שנים אתה מחשב, ואי אתה מחשב חדשים. מניין

שאם אתה רוצה לעשות חדשים לשנה עושה, היכי דמי? כגון דאקדשיה כפלא דארבעין

ותמני – תלמוד לומר: "וחשב לו הכהן", מכיל מקום. **משנה** המקדיש שדהו בשעת היובל –

נותן בזרע חומר שעורים חמשים שקל כסף. היו שם נקעים עמוקים עשרה מפרחים, או סלעים

גבוהים עשרה מפרחים – אינן נמדדין עמה, פחות מכאן – נמדדין עמה. הקדישה שתים ושלש

שנים לפני היובל – נותן סלע ופונדיון לשנה. ואם אמר: הריני נותן דבר שנה בשנה – אין

שומעין לו, אלא נותן את פולו כאתה. אחד בעלים ואחד כל האדם; מה בין בעלים לכל אדם?

אלא שבעלים נותנין חומש, וכל אדם אין נותנין חומש. **גמרא** תנא: כור זרע ולא כור תבואה,

מפולת יד ולא מפולת שזורים. תני לוי: לא מעקה ולא מידק אלא בינוני. "היו שם נקעים

עמוקים" כו'. וליקדשו באנפי נפשייהו? וכי תימא, בין דלא הוה בית כור לא הוה קדשי –

והתניא: "שדה" מה תלמוד לומר? לפי שצנאמר: "זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף", אין

לי אלא שהקדיש פענן הוה, מנין לרבות לתוך וחצי לתוך, סאה ותרקב וחצי תרקב – תלמוד

לומר: "שדה", מכיל מקום! אמר מר עוקבא בר חמא: הכא בנקעים מלאים מים, דלאו פני

זריעה נינהו. דיקא נמי, דקתני דומיא דסלעים, שמע מינה. – אי הכי, פחות מכאן נמי! – הנהו

ננאני דארעא מיקרו, שידרי דארעא מיקרו. "הקדישה שתים ושלש" כו'. תנו רבנן: "ונגרע

מערכך" – אף מן ההקדש, שאם אכלה הקדש שנה או שתים, אי נמי לא אכלה, אלא שהיתה

לפניו – נותן סלע ופונדיון לשנה. "ואם אמר הריני נותן" כו'. תנו רבנן: מנין שאם אמרו בעלים

הריני נותנין דבר שנה בשנה, שאין שומעין להם? תלמוד לומר: "וחשב לו הכהן את הכסף"

– עד שיהא כסף פולו כאתה. אחד בעלים ואחד כל אדם; מה בין בעלים לכל אדם? שהבעלים

נותנין חומש, וכל אדם אין נותנין חומש. **משנה** הקדישה וגאלה – אינה יוצאה מידו ביובל.

גאלה בנו – יוצאה לאביו ביובל. גאלה אחר או אחד מהקרובים, וגאלה מידו – יוצאה לכהנים

ביובל. גאלה אחר מן הכהנים והרי היא תחת ידו, לא יאמר: הואיל והיא יוצאה לכהנים ביובל,

והרי היא תחת ידי – הרי היא שלי; אלא יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים.

גמרא

זרע מועט, ובלעזק* וליקדשו – הנין נקעים באנפי נפשייהו, וליפרקו נמי לפי חשבון חמשים לבית כור. ומה הנאה יש במה שאין נמדדים עמה? הא אינהו נמי הכי

מיפרקי? שדה מה תלמוד לומר – הוה ליה למיכתב: "ואם מאחזותיו יקדיש איש" וגו'. **בענין** הוה – בית כור שלם. לתך = חצי כור. תרקב = חצי סאה, תרי קב. דהיינו

שלש בקין, שדן חצי סאה. **ננאני** – נקעים פחותין מעשרה. ננאני דארעא = ספלים של קרקע, שהמים מתכנסין שם, ועל שם הקרקע הם נקראים, ואינן חשובין בפני עצמן.

וסלעים הנמוכין מעשרה – שררי דארעא מיקרו, כמו שדרה של בהמה שגבוהה. **אף** מן ההקדש – דכי היכי דמיגרעא באותן שנים שעמדה בידו שלא הקדישה, הכי נמי

מיגרעא מחמת אותן שנים שעמדה ביד הקדש משעת הקדש עד שעת פדיון. **אי נמי לא אכלה** – שלא זרע בה גזבר כלום, ולא השכירה לשום אדם, שהיתה לפניו ביד

הקדש – מנכה סלע ופונדיון לכל שנה ושנה, מיובל שעבר עד שעת פדיון. **משנה** אינה יוצאה מידו ביובל – להיות מתחלקת לכהנים כי היכי דהוה אי פריק לה איניש

אחריא, דהוה נפקא ביובל מתחלקת לכהנים, כדכתיב (ויקרא כז): "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו'. נאלה בנו יוצאה לאביו ביובל – ולא לכהנים, כדכתיב בברייתא בגמרא.

גאלה אחד מקרוביו מיד גזבר, ובא המקדיש וגאלה מיד קרובו – יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים, כי היכי דהוה נפיק מידיה דהוהא קרוב דאתי האי מחמתיה. **נאלה** כהן

– מיד גזבר, לא יאמר: הואיל ואם גאלה ישראל היתה יוצאה לי ולחבריי ביובל, ועכשיו שהרי היא תחת ידי, שגאלתיה – אין לך כהן גדול ממני, ותהא שלי.

נמרא

כלום יש יבום אלא במקום שאין בו — פירוש: ועדיף טפי בן מאח בהאי מילתא. אבל אין לפרש כדמשמע לפום ריהטא, דשום הם בדבר הזה, והוה ליה בן עדיף ביעידה ועבד עברי. ולא משמע כך ב"יש נחליק" (בבא בתרא קטא), דמסיק דבת קודמת לאב ולאח מטעם זה, דלענין יבום בן ובת כי חדדי ניהוה, לענין נחלה נמי בן ובת כי חדדי ניהוה. אלמא על כרחך

אנו צריכין לומר דמטעם זה בן עדיף טפי מאח.

אחוזתו שלו ואין זו שלו — ואם תאמר: למא לי "אחוזתו"? בלא קרא נובל

לסתור הקל וחומר. כדאינא בסוף מבילתין גבי שדה חרמין דדייק קל וחומר כדאי גונא

דחבא, ומסיק: מי דמי? הוה קא זכי בעלמא, הבא שקל ליה. הבא נמי הוה מצי למסטר

קל וחומר! ויש לומר: דאי לאו "אחוזתו" הוה אמנא מגורה שוה ד"כח"ך "כח"ך מגול הגר,

דאינא יוצאה מתחת ידו. וכן משמע הסוגיא הוה פרק "הגזול קמא" (בבא קמא קטב),

דתנו רבנן: הרי שדיה כהן גזול הגר, מנן שלא יאמר: הואיל ויוצא לכהנים וחרי הוא

תחת ידי — תהא שלי? ודין הוא, אם בשל אחרים זוכה — בשל עצמו לא כל שכן? וכו'!

ודכתיב: "איש את קדשיו לו יחידה". פירוש: דמיניה לפינן (שם) דכחן מקריב קרבנותיו

בכל עת ובכל שעה שירצה, ואפילו במשמר שאינו שלו. ואם כן דין הוא שקריב אשמו

שוהו חייב על גול הגר, וישאר גם הקרן בידו! ומשני: דילפינן "כח"ך "כח"ך משדה

אחוזתו, דירצא מתחת ידו ומתחלקת לכל ואחיו! הכהנים. והתם מנל? ומייתי סוגיא

דחבא. אלמא, אי לא דכתיב "אחוזתו" הוה אמנא בגול הגר דאינו יוצא מתחת ידו,

משום דכתיב "ואיש את קדשיו לו יחידה", וילפינן נמי שדה שדיא אחוזתו דאינא יוצאה

מיד כהן. משום הכי איצטריך "אחוזתו" שלו. ואין זו שלו, וילפינן גול הגר מיניה מגורה

שוה ד"כח"ך "כח"ך. מה להלן בדמים אף כאן בדמים — ואם תאמר: מנל? דיש להן לכהנים

עליה טפי מאחרי? דלמא דרומא דמקדיש בית, דיוצא בדמים לכל מי שירצה, וכו' וישראל

שוין בו — הכי נמי הוה לן למימר בזה! ויש לומר, דמשמע ליה פשטיה דקרא הכי: "ואם

לא יגאל את השדה" פירוש: הבעלים, אלא עומד ביד הגובר עד יובל, "ואם מחר השדה

לאיש אחר", שגאלו אחר בשני דרכים אלו — לא יגאל עד הבעלים ביד הקדש, אלא:

"והיה בצאתו יובל קדש לה' לכהנים יחידה" אלמא משמע מתוך הפסוקים שיוצא ליד

כהנים, ואתאי גזרה שוה לרבי יהודה לאשמועינן שיוצא בדמים ולא בחנם היבא

דלא גאלא אחר. **ורבי** שמעון מאי טעמא — תימה: שהרי

בתחילה שואל הספר מאי טעמא דרבי יהודה, אלמא טעמא דרבי שמעון

מסתבר **גמרא** מאי טעמא דרבי יהודה? גמר "קדש" "קדש" ממקדיש בית, מה להלן בדמים

אף פאן בדמים. — ורבי שמעון? גמר "קדש" "קדש" מכבשי עצרת, מה להלן

בכהן — אף פאן בכהן. ורבי [יהודה], נמי גילף מכבשי עצרת! — דנין קדשי בידק הבית

גמרא לאיש אחר — והיה השדה בצאתו ביובל לכהנים. ולא לבן — שאם גאלה בנו אינה יוצאה לכהנים, אלא לאביו. הרי אח אמו — שיהא כאחר, ותצא לכהנים. ליעידה — שאם קנה אביו אמה העבריה ורוצה בה ליעדה לו — מעידה, ואין צריך לקדשה בכסף אחר, אלא באותו כסף שנתן בה אביו כשקנאה היא מקדשת לה,

כדמפרש בפרק קמא דקדושין (יטב). ולעבד עברי — דעובר את הבן אם מות אדוניו בתוך

שש שנים. ואינו עובר את האח, אם מות אדוניו בלא בן ואחיו יורשו — אין זה עובר,

כדאמרין בפרק קמא דקדושין (יזא). הכי נמי מוקמינן בן במקום אב לשדה אחוזה, דכי

הכי דאינא יוצאה מיד אביו להתחלק לכהנים, אם גאלו בנו לא תצא לכהנים ביובל. ותיפוק ליה דחבא תרתי כו' — ולמה

לי לתרצי "כלום יש יבום" כו' משום — דהא דבן קם תחת אביו לעבד עברי — לא

נפקא לן מקרא, אלא מהאי פירכא ד"כלום יש יבום" וכו'. דאמרין בקדושין (יזב), מה

ראית לרבות את הבן לעבד עברי ולהוציא את האח? מרבה אני את הבן שכן קם תחת

אביו ליעידה. אדרבה, מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום. ומשני: כלום יש

יבום אלא במקום שאין בו. ואי לא האי פירכא ד"כלום יש יבום" כו' — לא נפקא ליה

בעבד עברי, והוה ליה הכא חדא והכא חדא. מהו שיעמיד כו' — אם גאלתה בתו לשדה

אחוזתו מיד גובר, מהו שירצא לאביה ביובל ולא לכהנים? כל שוהא אחר במקום בן —

דהיכא דיש בן חשוב זה כאחר, אינו מעמיד. אשה — שהקדישה שדה מלוג, מי יפדנה מיד

הקדש שלא תצא לכהנים ביובל, אם היא אינה יכולה לפדותה? שכן יורשה — דהוא

יית לה. אפילו יש לה בן בעלה ויורשה ולא בן, כדכתיב "ורש אותה" — מלמד שהבעל

יורש את אשתו (בבא בתרא קיאב). או דלמא בן מוקים לה — דהא דהכא דאין בעל

ובנה יורשה — נוטל בנכסים הראים ליפול לאחר מיתה כבמחזק לה לפני מיתה. אבל

בעל היורש את אשתו אינו נוטל בראי כבמחזק, כדאמרין בפרק "שן נחליק" בבא

בתרא קיאא. הקדישה פחות משתי שנים לפני היובל — ובא אחר וגאלה, ולא בגירת

אלא חמשים שלימין, מהו שתצא לכהנים ביובל, כשאר שדה אחוזה? מאי דעתך —

דתיבעי למימר דלא נפקא. לשדה היוצאה לכהנים — שראוי לתת לכהנים ביובל,

שהקדישה בעלים ולא גאלה. וגאלה אחד מן הכהנים — מיד גובר. בשל אחרים אני זוכה

— אם גאלה ישראל היתה יוצאה מידו, ואני זוכה בה עם שאר אחיו. תלמוד לומר לכהן

תהיה אחוזתו — ואיכא למידרש הכי: אחוזתו של כהן שירש מאביו תהא שלו. אבל

זו אינה שלו. משנה כהנים נכנסין לתוכה כו' — כהנים של משמר היובל נכנסין לתוכה

כו', והיא חלוטה בידם. שדה רשושין — עובר, עד שיגאלנה אחר. וכשיגיע יובל

תצא מיד לכהנים. **גמרא** ממקדיש בית — במקדיש בית כתיב: "כי יקדש את ביתו

קדש", ובשדה אחוזה כתיב (ויקרא כז) "בצאתו ביובל קדש" וגו', מה בית לא תצא לעולם מיד הקדש בלא דמים, כדכתיב הוה.

אף שדה אחוזה לחודה, דגזירת מלך היא — אף שדה אחוזה לא תצא מיד הקדש בלא דמים. הילכך, כי פריך לה אחר — הרי דמיא לבדק הבית הקדש, וכי מטי יובל נפקא בחנם לכהנים. ואי לא גאלה — יהיב כהנים דמי חמשים שקל ושקלי לה. בכבשי עצרת — כתיב (ויקרא כג): "קדש יהיו לה' לכהן". בכשי עצרת ושדה אחוזה — מעשרים וארבע מתנות כהונה ניהוה (במדבר יח). אבל בית לא הוא לעולם לכהנים, ואפילו גאלה אחר מיד הקדש.

גמרא

שנינו במשנה: 'גאלה בנו [של המקדיש], יוצאה לאביו ביובל. גאלה אחר או אחד מהקרובים, וגאלה [המקדיש] מידו, יוצאה לכהנים ביובל'.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת דינים אלו מהפסוקים: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בפסוק (ויקרא כו ב) 'וְאִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה, וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר, לֹא יִגָּאֵל עוֹד, וְיֵשׁ לְדִרּוֹשׁ, 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה', זו הַפְּעֻלִים עצמם, 'וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה' זה הַמְּזִיזָה, 'לְאִישׁ אַחֵר', ויש לדייק, שדווקא אם נמכרה השדה לְאִישׁ אַחֵר הרי היא יוצאת ביובל לכהנים, וְלֹא כשנמכרה לְבֶן, אלא אם מכרה לבנו, חוזרת ביובל לאביו, ואינה יוצאת ביובל לכהנים. שואלת הברייתא: **אֵתָּה אוֹמֵר** שיש לדרוש מהפסוק 'לְאִחֶר', וְלֹא לְבֶן, אוֹ אֵינִי – שמה לא נדרוש כן, **אֵלָּא 'לְאִחֶר', וְלֹא לְאֵת**, שאם מכר הגזבר את השדה לאחיו של המקדיש את השדה, אינה יוצאת ביובל לכהנים, אלא חוזרת ביובל למקדיש. משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא** [–הפסוק] **אוֹמֵר 'לְאִישׁ', וְלֹא אָמַר סָתָם 'אֶחָר', הֲרִי אֵת אָמֹר** – באה התורה לרבות שאף אח כאחר הוא ואם מכרה לאחיו של המקדיש, יוצאת השדה ביובל לכהנים, **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** – אלא מה יש למעט מהלשון 'אֶחָר', שרק אם מכרה הגזבר לאחר או לאחיו יוצאת ביובל, וְלֹא אם מכרה לְבֶן.

שואלת הברייתא: וּמָה רְאִיתָ לְרִבּוֹת אֵת הַבֶּן, שדינו כדן האב לענין גאולת השדה, שחוזרת השדה ביובל לאביו, וְלִהְיוֹצִיא אֶת הָאֵת ולומר שדינו ככל אדם וזר הגואל את השדה, שהיא יוצאת ביובל לכהנים. משיבה הברייתא: **מִרְבָּה אֲנִי אֶת הַבֶּן**, שיהא דינו כאביו, שהרי מצאנו במקום אחר שדינו כדן אביו, **שֶׁבֶן קָם הוּא תַּחַת אָבִיו לְיַעֲרֶיהָ** – אם קנה אדם אמה עבריה, יכול לישא אותה ללא כסף קדושין, אלא כסף קנייתה נחשב ככסף קדושה, וכמו כן יכול בנו ליעדה לו בכסף זה שנתן אביו, וְלַעֲבֹד עִבְרִי – אם קנה האב עבד עברי, ומת האב בתוך שש שנות עבדותו, עובד העבד את בן האדון עד השנה השביעית. לכן גם לענין גאולת השדה מסתבר לומר שיהא דין הבן כדן אביו. מה שאין כן באח, שאינו עומד תחת אחיו ליעד גאולת השדה יחא דינו כדן אדם זר.

מקשה הברייתא: **אֲדַרְבָּה** – ניתן לומר סברא הפוכה בענין זה, **מִרְבָּה אֲנִי אֶת הָאֵת**, שגאולת השדה על ידו תיחשב כגאולת הבעלים עצמם, **שֶׁבֶן קָם הוּא תַּחַת אָחִיו לְיִבּוּם**, שאם מת אחיו ללא בנים, נושא האח את אשתו, ומוכח שהאח עומד תחת אחיו, ומסתבר לומר שיעמוד תחתיו אף לענין גאולת השדה. מתרצת הברייתא: **כָּלֹם** – וכי יֵשׁ יָבוּם אֵלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ, הָא – אבל אם יֵשׁ בּוֹ, אֵין יָבוּם, ואם כן נמצא שהבן עדיף מהאח אף בדבר זה, שאם יש בן הוא מבטל את הצורך ביבום, ורק כשאין לאדם בן זקוקה אשתו ליבום של אחיו. הגמרא מבארת את סיום דברי הברייתא. מקשה הגמרא: מדוע הוצרכה הברייתא לומר 'כלום יש יבום אלא במקום שאין בן', וְתִפְסֹק לִיהַ דִּהְכֵּא תִרְתִּי וְהֵכֵא תִרָא – והרי יכלה הברייתא לדחות ולומר שאף אם לגבי יבום האח קודם לבן, מכל מקום זהו רק מקום אחד, ואילו מה שהבן קודם לאח מצאנו בשתי מקומות, גם ביעוד וגם בעבד עברי.

מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּעִיקַר דִּינוּ שֶׁל עֶבֶד עִבְרִי**, שעובד את הבן ולא את האח. **מִהֲאִי פִירְכָּה נָמִי הוּא דִּנְפָקָא לִיהַ** – מקשיא זו עצמה היא נלמד, שאף שלגבי יעוד מצאנו שאם יש בן ואח קודם הבן לאחיו, ומאידך מצאנו לגבי יבום שהאח עומד תחת אחיו ולא הבן, מכל מקום הסקנו שכח הבן עדיף מכח האח אף לגבי יבום עצמו, **דְּכָלֹם יֵשׁ יָבוּם אֵלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ**, אבל לולא סברא זו לא היינו יודעים אף לגבי עבד עברי שהבן עדיף מהאח, וממילא לא היו לנו שני מקומות ללמוד מהם שהבן קודם, ולכן הוצרכה הברייתא להביא את עיקר הסברא של 'כלום יש יבום אלא במקום שאין בן', וממילא אין ללמוד מיבום שאח עדיף מבן.

הגמרא מסתפקת בדיון בת הפודה את שדה אביה: **כְּעִי** – הסתפק רַבָּה

בַּר אֲבוּהַ, בַּת, מִהוּ שֶׁתַּעֲמִיד שְׂדֵה לְאִבֶּיהָ – האם כשהבת גואלת את שדה אביה חוזרת השדה לאביה ביובל, ולא לכהנים, כדן בן הפודה את שדה אביו, או לא. ומבאר רבה בר אבוא את צדדי הספק: **כִּיּוֹן דְּלַעֲנִין יָבוּם, בֶּן וּבַת כִּי הִדְרִי פְּטָרִי** – הבן והבת שוים הם בכך שהם פוטרים את אדם מיבום, ולכן נאמר דְּמוֹקְמָה – שמעמידה אף הבת את השדה לאביה, כבן. או דִּילְמָא – או שמה נאמר, **כִּיּוֹן דְּלַעֲנִין נִחְלָה** – ירושה, **בַּת בְּמָקוֹם בֶּן כִּי אַחֵר דְּמִיָּא** – במקום שיש בן, אין הבת יורשת כלום, ודינה כאדם זר, **לֹא מוֹקְמָה** – אינה מעמידה שדה לאביה, אלא דינה כאדם זר הפודה את השדה, שביובל ניתנת השדה לכהנים.

פושטת הגמרא את הספק מברייתא: **תָּא שְׂמַע, דִּתְנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל** – שכך נשנתה הברייתא בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **כָּל אָדָם שְׁהוּא נֹחֵשׁב לִגְבִי יִירוּשָׁה כ'אֶחָר' בְּמָקוֹם** – כשיש בן, הרי הוא נחשב 'אחר' גם לגבי גאולת השדה, וְהָא נָמִי – ואף בת בְּמָקוֹם בֶּן, **כִּי אַחֵר דְּמִיָּא** – היא נחשבת כאדם 'אחר', שהרי אינה יורשת עמו, וממילא אף לגבי שדה אחוזה היא נחשבת כ'אחר', ואין השדה שגאלה הבת חוזרת ביובל לאביה, אלא לכהנים.

הגמרא מסתפקת בדיון אשה שהקדישה שדה: **כְּעִי** – הסתפק רַבִּי יוֹרְאֵה, **אִשָּׁה נִשּׂוּאָה, שֶׁהִקְדִּישָׁה שְׂדֵה מְלוּג שְׁלָה, מִי מַעֲמִיד לָהּ שְׂדֵה** – מי מורכבה (בעלה או בנה) גואל בשבילה את השדה כדי שתחזור אליה ביובל, ולא תתחלק לכהנים. האם הַבֶּעַל מוֹקִים לָהּ – מעמיד לה את השדה, **שֶׁבֶן הוּא יוֹרְשָׁהּ**, ואפילו במקום שיש לה בן, ולכן הוא יעמוד במקומה להעמיד לה את השדה אחוזה. או דִּילְמָא – או שנאמר שהבן מוֹקִים לָהּ – מעמיד לה את השדה, **שֶׁבֶן נֹמֵל בְּרָאוּי בְּכַמּוּחָק** – כיון שבמקום שאין לה בעל והבן יורש, כח ירושתו עדיף על כח ירושת הבעל, שהרי הבעל יורש רק דברים שהיו בחזקת אשתו בשעה שמתה, ואילו הבן יורש אף דברים שלא היו מוחזקים ביד אמו, אלא רק ראויים לבוא לידיה, כמו ממון שהיו אחרים חייבים לה, ואם כן אף לגבי העמדת שדה עדיף כוחו לעמוד במקום אמו מכח הבעל. מסיימת הגמרא: **תִּיקוּן** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא דנה בענין המקדיש שדהו סמוך ליובל: **כְּעִא מִיָּנִיהַ רְמִי בַר תָּמָא מִרְבַּ תְּסָדָא**, שדה אחוזה שֶׁהִקְדִּישָׁה בעליה פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים לְפָנֵי הַיּוֹבֵל, שהדין הוא שהגואל אותה אינו מגרע לפי השנים שנשארו, אלא צריך לתת חמישים שקל כסף, כמבואר לעיל (כד.). ובא אדם זר וגאלה, **מִהוּ שֶׁתַּעֲמִיד לְכַהֲנִים** – האם היא יוצאת לכהנים ביובל, או לא.

אָמַר לִיהַ רַב חֲסֵדָא, מֵאִי דְּעִתִּיךְ – מה סברתך לומר שלא תצא השדה ביובל, הרי זהו כיון שנאמר בפסוק (ויקרא כו יח) 'וְחֹשֵׁב לוֹ הַבֶּן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרִת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִגְרַע מִעֶרְכָּךְ', ואחר כך נאמר (שם כז כא) 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַבֶּן תִּהְיֶה אֶחָדוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים שֶׁרַק שְׂדֵה דְּבַת גִּירְעוֹן – שנפדת באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, אֵין – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה דְּלֵאוּ בַּת גִּירְעוֹן, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, לֹא – אינה יוצאת לכהנים ביובל. המשיך רב חסדא ואמר לו, **אֲדַרְבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדיון יציאה לכהנים ביובל (שם כז ב) 'אִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מִכָּר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר 'וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֶׁהִדָּה הַחֶרֶס לַב

מקדשי בְּדֵק הַבֵּית, ולכן לומדים שדה אחוזה ממקדש בית,
שבשניהם זו קדושת בדק הבית. ואין דנין את דין שדה אחוזה, שזהו
קדשי בְּדֵק הַבֵּית, מכבשי עצרת שהם קדשי מִזְבֵּחַ.
שואלת הגמרא: ורבי שמעון נמי, גילף שדה אחוזה ממקדש בית,
שלא תצא השדה מהקדש אלא בדמים. משיבה הגמרא: רבי שמעון
סובר שדנין דְּבָר שֶׁהוּא מִתְּנָה לַכֹּהֲנִים מִדְּבָר שֶׁהוּא מִתְּנָה לַכֹּהֲנִים,
ולכן לומדים שדה אחוזה מכבשי עצרת. ששניהם מתנות כהונה,
ואין דנין דְּבָר שֶׁהוּא מִתְּנָה לַכֹּהֲנִים, כשדה אחוזה. מִדְּבָר שֶׁאִינוֹ
מִתְּנָה לַכֹּהֲנִים, כמקדש בית.
שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא נִבְנְסִין וְלֹא נֹתְנִין [ובו],
לעולם אין הכהנים נכנסים לתוכה עד שיגאלנה אחר.
מבאר הגמרא: אָמַר רַבָּה, מֵאֵי טַעְמִיהָ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאין
הכהנים נכנסים לשדה אחוזה, עד שתיגאל על ידי אחר, כיון דְּאָמַר
קָרָא (ויקרא כו כ-כא) וְאָם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשָּׂדֶה וְאָם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה
לְאִישׁ אֲחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד, וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קֹדֶשׁ לַה', ויש
לדרוש את הפסוקים כאילו נכתב כך, וְאָם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשָּׂדֶה, לֹא
יִגָּאֵל עוֹד, וְאָם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה, וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קֹדֶשׁ
לַה', והיינו שאם לא נגאלה השדה, אינה יוצאת ביבול לכהנים, ורק
אם מכרה הגובר לאחר, יוצאת ביבול לכהנים.
מקשה הגמרא: אָמַר אַבְיִי, סְבִינָא חֲרִיפָא מַפְסָקָא קָרָא – וכי סכין
חד חורק את הפסוקים, שמחמת כן מוציאים את המילים וְאָם מָכַר
אֶת הַשָּׂדֶה ממקומם, ודורשים אותם בפסוק הבא, האומר וְהָיָה
הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קֹדֶשׁ לַה'. והרי לא נאמרו בפסוקים, אלא
נאמר וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קֹדֶשׁ לַה', ומשמע שבשנת היובל
יוצאת השדה לכהנים, בין אם נגאלה קודם לכן ובין אם לא נגאלה.
אָלֵא אָמַר אַבְיִי, טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא בְּרִיתָא בְּרִיתָא, נאמר
בפסוק (שם כו כ) וְאָם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשָּׂדֶה וְאָם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה
לְאִישׁ אֲחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד, וממה שנאמר לֹא יִגָּאֵל, יָבֹל היית לומר
שלאחר שנמכרה לאיש אחר לֹא תֵּהָא נִגְאָלָת לְבַעֲלִים כָּלָל, אפילו
לא לענין שֶׁתֵּהָא לְפָנָיו בְּשָׂדֶה מְקַנָּה – כשדה שקונה האדם
מההקדש, שנקנית לו רק עד היובל, אלא אין הבעלים יכולים
לקנותה כלל, תַּלְמוּד לומר עוֹד, ללמדך שרק לְכַמּוֹת שֶׁהִיָּתָה
ברשותו, כשדה אחוזה, אֵינָה נִגְאָלָת, אֲבָל נִגְאָלָת היא על ידי
המקדש לענין זה שֶׁתֵּהָא לְפָנָיו בְּשָׂדֶה מְקַנָּה. ויש לברר את דברי
הברייתא: אֵימָת – מתי, באיזה זמן היינו סבורים שאין הבעלים
יכולים לגאול את השדה אפילו להיות כשדה מקנה, אֵילִימָא – אם
תאמר שזהו בְּזִמְנָא יוֹבֵל רַשׁוֹן – לפני שהגיע היובל הראשון שלאחר
שהקדישה, אֲמַאי אֵינָה נִגְאָלָת, והרי אפילו כשדה אַחוּזָה נָמִי הוּיָא
– יכול הוא לגאולה שתהיה אצלו כשדה אחוזה, שהרי עדיין לא
עבר עליה יובל ולא יצאה לכהנים. אָלֵא פְּשִׁיטָא שמדובר בְּזִמְנָא יוֹבֵל
שְׁנִי – לאחר היובל הראשון, שאינו יכול לפדותה שתהיה לו כשדה
אחוזה, ואמרה התורה שיכול לפדותה שתהיה לו כשדה מקנה.
וְלִמָּאן – ופדעא איזה תנא אפשר לומר כן, אֵילִימָא לְרַבִּי יְהוֹרֵה
וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, הרי לדבריהם כבר בשנת היובל הראשון לַכֹּהֲנִים
נִפְסָא – יצאה השדה לכהנים, בחינם או בדמים, ואין הבעלים יכולים
לחזור ולגאולה. אָלֵא לֹא – ודאי סוברת הברייתא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,
שאם לא נגאלה השדה קודם היובל אינה יוצאת לכהנים ביובל,
והידשה הברייתא שבאותו זמן שלאחר היובל יכולים הבעלים
לקנותה שתהיה להם כשדה מקנה, ולא כשדה אחוזה. מסיים אביי
את ביאורו: וְשִׁמְעָא מִינָהּ – ומוכח מברייתא זו, דטַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
הוּא מִהֲבָא, מִכָּן שהוצרכה התורה להשמיענו את דין השדה ביובל
שני, שהיא נקנית לבעלים להיות שדה מקנה, מוכח שאינה יוצאת
לכהנים ביובל הראשון, והיינו כיון שלעולם אין השדה ניתנת
לכהנים עד שיגאלנה אחר מההקדש, כדברי רבי אליעזר.
תמזה הגמרא על ביאור זה: וְתַסְבְּרָא – וכי אתה סבור שניתן לבאר
כך את הברייתא, כרבי אליעזר, והרי אם כן קשה, רַבִּי יְהוֹרֵה וְרַבִּי
שְׁמַעוֹן החולקים על רבי אליעזר, ולדבריהם ביובל ניתנת השדה
לכהנים אף אם לא נגאלה, הֵא עוֹד מֵאֵי דְּרַבִּי בִּיה – מה הם

דורשים מהלשון 'עוד' שבפסוק.
לכן מבאר הגמרא את הברייתא באופן אחר: אָלֵא, הֵבֵא בְּמֵאֵי
עֲסָקִינוּ, בְּשָׂדֶה שֶׁיִּצְאָה לַכֹּהֲנִים בְּיוֹבֵל, וְהִקְדִּישָׁה הַכֹּהֵן שִׁזְכָּה בָּהּ,
וְאֵתוּ בְּעָלִים לְמִיפְרָקָה – ובאו הבעלים הראשונים לפדותה, סָלְקָא
דְּעִתָּךְ אֲמִינָא לֹא תִיפְרֹק – היית מעלה בדעתך לומר שאינו יכול
לפדותה אפילו לענין זה שֶׁתֵּהָא לְפָנָיו בְּשָׂדֶה מְקַנָּה, כיון שלא
פדאה בפעם הראשונה שיצאה מרשותו, ביובל הקודם, תַּלְמוּד
לומר לֹא יִגָּאֵל עוֹד, ללמדך, שרק לְכַמּוֹת שֶׁהִיָּתָה, להיות שדה
אחוזה, אֵינָה נִגְאָלָת, אֲבָל נִגְאָלָת שֶׁתֵּהָא לְפָנָיו בְּשָׂדֶה מְקַנָּה,
ונשאר בידו עד היובל, ואז יוצאת מידו ומתחלקת לכהנים.
מוביחה הגמרא שזו כוונת הברייתא: וְהִתְנִי – וכך גם שנינו
בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי המקדש שדה מקנה וגאלה
אחר, 'בְּשָׁנָה יוֹבֵל יֵשׁוּב הַשָּׂדֶה לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ מֵאֲתוֹ' (שם כו כד),
יָבֹל היית לומר שכוונת הפסוק שיתחזור השדה לְגוֹבֵר, שֶׁלְקַח מִמֶּנּוּ
– שהלוקח קנה ממנו את השדה לאחר שהקדישה בעליה, תַּלְמוּד
לומר לְאִשְׁרֵי לוֹ אַחוּזָת הָאָרֶץ, והיינו שתחזור השדה לבעלים
הראשונים שמכרה ללוקח שהקדישה, שהוא ירשה מאבותיו, והיא
לפניו כשדה אחוזה. מוסיפה הברייתא: יֵאמַר הפסוק רק יֵשׁוּב הַשָּׂדֶה
לְאִשְׁרֵי לוֹ אַחוּזָת הָאָרֶץ, ונדרע שחזרת השדה לבעליה הראשונים,
וְכֵה תַלְמוּד לומר – למה נאמר לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ מֵאֲתוֹ, אלא ללמדך,
שֶׁהָיָה – שדה אחוזה שהוקדשה ויִצְאָת לַכֹּהֲנִים בְּיוֹבֵל, וּמְכָרָה הַכֹּהֵן
שִׁזְכָּה בָּהּ, וְהִקְדִּישָׁה הַלּוֹקֵחַ מִן הַכֹּהֵן, וְנִגְאָלָה אֲחֵר מההקדש, יָבֹל
היית לומר שביובל הבא תתחזור השדה לְבָעִלִים הָרִאשׁוֹנִים, שהרי
שדה מקנה חזרת לְאִשְׁרֵי לוֹ אַחוּזָת הָאָרֶץ, והבעלים הראשונים
הוא שירשה מאבותיו כשדה אחוזה, תַּלְמוּד לומר לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ
מֵאֲתוֹ, ללמד שכיון שלא קנאה הלוקח מהבעלים הראשונים, אלא
יצאה מרשותו על ידי הקדש ואחר כך מכרה הכהן, אינה חוזרת
ביובל לבעלים הראשונים אלא לכהן שמכרה ללוקח. וזהו כמבואר
בברייתא הקודמת, שאם הבעלים הראשונים שהקדישו את השדה
לא גאלוה לפני היובל, וזכה בה הכהן ביובל, והקדישה, הבעלים
הראשונים יכולים לפדותה שתחזור להיות לפניהם רק כשדה מקנה,
ולא כשדה אחוזה.
מבאר הגמרא מדוע הוצרכו שני פסוקים ללמד דין זה, שלאחר
היובל אין הקרקע חוזרת לבעלים הראשונים להיות כשדה אחוזה.
מבאר הגמרא: וְאֵיצְטְרִיךְ – והוצרכה התורה לְמִיכְתָּב לֹא יִגָּאֵל
עוֹד, כמבואר בברייתא הראשונה, וְאֵיצְטְרִיךְ לְמִיכְתָּב גַּם לְאִשְׁרֵי
קְנָהוּ, כמבואר בברייתא השניה. והטעם לכך, דְּאֵי כְּתָב רְחֻמָּנָא רק
לֹא יִגָּאֵל, ללמד ששדה שיצאה ביובל לכהן, והקדישה, אין
הבעלים הראשונים יכול לחזור ולגאול אותה שתהיה לו כשדה
אחוזה, היינו סבורים שזהו כיון דְּלֹא קָא הִדְרָה כָּלָל – שאין השדה
חוזרת כלל, לשום אדם, ואף לא לכהן שהקדישה [וכיון שכשזכה בה
הכהן נהייתה לפניו כשדה אחוזה, וכיון שהקדישה ולא גאלה עד
היובל, הרי היא מתחלקת ביובל לכהנים, ואף הבעלים הראשונים
אינם זוכים בה, אֲבָל הֵבֵא, באופן של הברייתא השניה, שהכהן
שזכה בה לאחר היובל מכרה לאחר, והקדישה הלוקח, וגאל אדם
אחר את השדה, שדין השדה כשדה מקנה דְּקָא הִדְרָה – שחזרת
ביובל לבעליה, תִּתְּהִיר לְמִדָּה קָמָא – הייתי יכול לומר שתחזור
השדה לבעליה הראשונים שהקדישה, שהרי היא לו שדה אחוזה,
לכך כְּתָב רְחֻמָּנָא שחזרת השדה לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ, והיינו לכהן שממנו
קנה הלוקח האחרון את השדה.
ממשיכה הגמרא ומבאר: וְאֵי כְּתָב רְחֻמָּנָא רק לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ,
כאמור בברייתא השניה וּלְלַמַּד שאדם המקדיש שדה אחוזה ולא
גאלה עד היובל, וגאלה אדם אחר, ויצאה ביובל לכהן, ומכרה הכהן
לאחר, והקדישה הלוקח וגאלה אדם אחר, שאינה חוזרת ביובל הבא
לבעלים הראשונים שהקדישה, אלא לכהן, היינו סבורים שהטעם
הוא כיון דְּלֹא קָא יְהִיב בְּעָלִים דְּמִי – שהבעלים לא נתנו דמים
תמורת השדה, ולכן אינה חוזרת לרשותם, אֲבָל הֵבֵא, באופן של
הברייתא הראשונה, דְּקָא יְהִיב דְּמִי – שנותנים הבעלים דמים

ערכין. פרק שביעי - אין מקדישין דף כו עמוד א - מותר מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזליץ) רש"י תוספות

מאי מעמא דרבי אליעזר אמר רבה אמר קרא ואם לא יגאל את השדה וגו' והיה
השדה בצאתו ביוכל — ורבי אליעזר מפרש ליה, ודריש ליה הכי: 'ואם לא יגאל —
לא יגאל עוד', 'ואם מכר גובר את השדה — והיה השדה בצאתו ביוכל לכהנים'.
הא שמע מינה דאם לא מכר גובר את השדה — לא נפיק לכהנים. סכינא חריפא
מופסא קרא' — הא לא תכבי הכי, אלא

חֲכִי כְּתִיבִי: "לֹא יִגָּאֵל עוֹד וְהִידָּה הַשְּׂדֵה הַ
 בְּצֵאתוֹ לְכַהֲנִים", דְּמִשְׁמַע דְּמִשְׁהִיגֵי יִבְלֵל לֹא
 תִּגָּאֵל עוֹד וְתִפְּסֹק לְכַהֲנִים, אִפְּלוּ לֹא מִכְרָה
 גִּזְבּוּרֵי יִבְלֵל לֹא תִהְיֶה נִגְאָלֹת לְבַעֲלִים אִפְּלוּ
 לְהִיטִי כִשְׂדָּה מִקֶּנָּה - כִּשְׂאֵר אִישׁ
 אַחֵר הַגּוֹאֲלָה מִיֵּד הַקֶּדֶשׁ, שִׁירְצָה מִיֵּדוֹ
 לְכַהֲנִים בִּיבּוּל. לְכַמּוֹת שְׁהִיתָה - לְהִיטִי
 שְׂדֵה אַחֲוָה, שְׂלֹא תִצָּא מִיֵּדוֹ בִּיבּוּל, אִינֵה
 נִגְאָלֹת לוֹ. לְכַהֲנִים נִפְקָא - לְרִבִּי יְהוּדָה
 בְּרַמִּים וְלְרִבִּי שְׁמַעוֹן בְּחֻמֵּי. וְסוֹף סוֹף בְּעִלְיָה
 לֹא יִגְאָלְנָה שׁוֹב לְגִמְרִי. לֹא רִבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיָא
 אֲדַמְרִי: שְׁנֵי מִנֵּי בֵּת גּוֹאֲלָה הָיָא אִי לֹא
 אִפְרָקָא בִּיבּוּל רַאשֵׁי. וְעַמּוּסָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 מִהֶבֶא - מְדֹאֲרִיטְרִךְ הָאִי "עוֹד" לֹאשְׁמַעֲיִין
 דְּנִגְאָלֹת הָיָא לוֹ לְהִיטִי לְפָנָיו כִּשְׂדָּה מִקֶּנָּה,
 וְלֹא מִתּוֹקֵם הָאִי קָרָא אֲלֵא בִּיבּוּל שְׁנֵי -
 שְׁמַע מִינֵה בִּיבּוּל שְׁנֵי עוֹמֶדֶת הָיָא לִיגְאָל.
 שִׁירְצָתָה לְכַהֲנִים - שְׁהַקְדִּישׁ אָדָם שְׂדֵה
 אַחֲוָה וְגֹאֲלָה אַחֵר וִירְצָתָה מִיֵּדוֹ לְכַהֲנִים,
 וְהַקְדִּישָׁה בִּיבּוּל שְׁנֵי, וְאִתּוּ בְּעִלִּים לְמִפְרָקָה
 מִיֵּד גִּזְבּוּר. סִלְקָא דְרַתֵּךְ אֲמִיתָא לְמִפְרִיֹק
 כָּל - הוֹאִיל וְלֹא גֹאֲלָה בְּהַקְדֵּשׁ רַאשֵׁן
 כִּשְׁהַקְדִּישָׁה הוּא. תִּלְמוּד לִזְמַר עוֹד -
 שְׁתָּהָא לְפָנָיו כִּשְׂדָּה מִקֶּנָּה. וְכִשְׁיִגֵּיעַ יִבְלֵל
 תִּצָּא מִיֵּדוֹ וְתִתְחַלֵּק לְכַהֲנִים. וְהִתְנָא -
 בְּנִיחּוּתָא, דְּרַרְשִׁינן חֲכִי. בְּשַׁנַּת הַיּוֹבֵל יִשׁוּב
 הַשְּׂדֵה - לְמִפְרָקָה שְׂדֵה מִקֶּנָּה כְּתִיב, וְגֹאֲלָה
 לָזֶה. תִּלְמוּד לִזְמַר אֲחֻחַת רַאשֵׁן - אֲחֻחַת הָאֲרִיץ
 - דְּהִינּוּ בְּעִלִּים רַאשׁוֹנִים, שְׁמִכְרָה לֹאִתּוּ
 שְׁהַקְדִּישָׁה. יִבְלֵל תַּחֲזוֹר לְבַעֲלִים הָרַאשׁוֹנִים
 - לֹאִתּוּ שְׁהַקְדִּישָׁה הַקֶּדֶשׁ רַאשֵׁן, שְׁהָרִי לוֹ
 אֲחֻחַת הָאֲרִיץ. תִּלְמוּד לִזְמַר לֹאשֶׁר קִנְהוּ
 מֵאִתּוֹ - וְהָרִי לֹא נִקְנִית מֵאִתּוֹ, אֲלֵא עַל יַד
 הַקֶּדֶשׁ יִצְתָה מִיֵּדוֹ. אֲלֵא לִכְחַן חֲזֻרְתָּ, שְׁמַנְנִי
 קִנְיָה לִקּוֹחַ וְהוּא שְׁהַקְדִּישָׁה. וְהִינּוּ נִמֵּי לְדַעֲלִי,
 דְּמֵאֲחֵר שְׁהַקְדִּישָׁה רַאשֵׁן שְׁהִיתָה לוֹ אַחֲוָה,
 וְגֹאֲלָה אַחֵר וִיצְתָה לְכַהֲנִים - תּוֹ לֹא הִדְרָא
 לִיָּה אִי לֹא פִּרְקִי לִיה. וְאִצְטְרִיךְ לְמַכְתָּב
 לֹאשֶׁר קִנְהוּ - לֹאשְׁמַעֲיִין כְּרֹאמְדָן, דְּהִדְבֵּא
 הַקֶּדֶשׁ שְׂדֵה אַחֲוָה וְלֹא גֹאֲלָה, וְגֹאֲלָה אַחֵר
 וִיצְתָה לְכַהֲנִים, וּמִכְרָה כֹּחַן בִּיבּוּל שְׁנֵי,
 וְהַקְדִּישָׁה לִקּוֹחַ וְגֹאֲלָה אַחֵר - דְּלֹא הִדְרָא
 בִּיבּוּל לְמַרָּה קִמָּא שְׁהַקְדִּישָׁה תַּחֲלִיל.

49 **וַיִּצְטַרְךָ לְמִיכְתָּב לֵאמֹר יֵאָדָל** — דאָקױמאַנט לעיל נמי בחבײ, דוקדקישע, וגאָל אַחַר הַ
50 הוואַיל דײַגנע מאַקדש ראַשון לכהנױם. **דָּהָא לֹא הוֹרָא בְּלָל** — הײבא דהקדױשע כּחַ
51 אַחֲזוּתוֹ, יכּי מְקִישׁ לֵד כּוֹן — דײן שדע אַחֲזוּה אײט לֵה, ולכּשינאַלנע אַחַר מִיד הַקֹּדֶשׁ
52 אַחֲזִי, והלכּר נמי לֹא הוֹרָא לבעלײם קמאַ לְהִיחַת לַפְּנֵי כּשׁדֵּה אַחֲזוּה. **אָבֵל** — מִכְּבֹר
53 לֹא נִפְקָא לכהנױם אַלֵּא הוֹרָא, אײמאַ תִּיהוּד לִמְרֵה קמאַ שְׁהַקְדִּישָׁה תַּחֲלֵה, שְׁהֵי לֹא
54 מִמֶּנּוּ. **תִּיקוּם בִּירְדִּיהוּ** — עוֹלָם, כּשׁדֵּה אַחֲזוּה, וְלֹא תִיפּוּק בִּיבּוֹל לכהנױם כּשׁדֵּה מִקֵּץ
55 לכהנױם בִּיבּוֹל. **מָה הָיָה עֵלָה** — טעמאַ דרבי אַלעײזר מִהַבֵּיא. **בְּצִאתוֹ** — מִשְׁמַעֲנִי:
56 דִּתְהִיזוּ לכהנױם. אָבֵל בִּיצִיאָתוֹ מִיד הַקֹּדֶשׁ — לֵאשׁ מִשְׁמַעֲנִי, דאָס

מסתבר טפי בלא גזרה שוה. ואחר כך שואל מה טעם דרבי שמעון, אלמא דרבי
יהודה מסתבר טפי! ויש לומר: דאשכחן נמי כי האי גזונא בבא קמא (י,ג) גבי הכוחו
עשרה בני אדם בעשר מקלות, דלמר משמע "כי יכה כל נפש" — עד שיכה כל נפש,
ולמר משמע — כל דהו נפש. ונראה לי דלפי מה דפירשתי ניהא, דפשטיה דקרא
משתמע שיצא לכהנים ולא איצטריך גזירה
שוה לומר דיוצא בדמים, ולמר אצטריך גזרה
שוה דיוצא בחנם. מאי טעמא דרבי אליעזר
ואם תאמר: והלא פשטיה דקרא חבי
אליעזר משתמע: "ואם לא יגאל חרבי
הבעלים ואם מכר", כלומר, אלא שמכרו
הגזבר לאיש אחר — "והיה בצאתו ביובל
לכהנים", אלמא אינו יוצא לכהנים כי אם
בנמכר לאחר, אבל לא גאלי אחר ועדיין בד
הגזבר — או אינו יוצא לכהנים. אלמא
פשטיה דקרא חבי אליעזר משתמעו ולפי
מה שפירשתי, ד"ואם לא יגאל" "ואם מכר"
שני דרכים הם — בזה ניהא, דמשמע דבשני
אלו יוצא לכהנים.

אֵילִימָא בִּיבּוֹל רֹאשׁוֹן אֲמַאי אֵינָה נִגְאֻלָּה
 שֶׁהָא אַחֲרֵהָ נִמִּי הִיא — תִּימְהָ,
 הִזָּה לִיה לְמִימְרָא אֵילִימָא בִּיבּוֹל רֹאשׁוֹן —
 הַכְּתִיב "וְאִם גָּלִי יִגְאֹל אֶת הַשְּׂדֵה וְקָם לֵד"ו
 וְשֵׁמָּה הִיא וְדִקְרָמָה, וְאִם תִּמְרָה, הָאֵשׁ
 לְאֻקְמָא בִּיבּוֹל רֹאשׁוֹן, כּוּן שְׂגֻלָּה אַחֲרָה
 מִיַּד הַגּוֹבֵר וְגֻלָּה מִמֶּנּוּ הַבְּעֵלִים, דְּאֻ דְּרִין
 בּוּ שְׂהוּהָ כְּשֶׁהָא מִקְנֵה הַחֲוֹרֹת לְכַהֲנִים בִּיבּוֹל,
 כִּדְתֻן (לַעֲלֵ כה,א): גֻּלָּה אַחֲרָה אוֹ אַחֲרָה מִן
 הַקְּרֹבִים, אֵילִימָא הוּא — יִצְאָה תַּתְּחַת יָדוֹ
 בִּיבּוֹל וְיֵשׁ לִמְרָא, דִּקָּן סְבָרָה דְּמִיירִי קָרָא
 (בְּהִנֵּה) בְּגֻלָּה הַבָּאָה מִיַּד אַחֲרָה לִיד הַבְּעֵלִים,
 דְּלֹא מִיירִי קָרָא אֵילִימָא בְּגֻלָּה מִיַּד גּוֹבֵר.
 שְׂהִי אִם גֻּלָּה אַחֲרָה לֹא יִמְכְּרָהּ לְבַעֲלִים
 אִם יִרְצֶה. (וּמִיָּה) וּנְשׁוּם הַכִּין לֹא מִיירִי "לֹא"
 יִגְאֹל עוֹד" כִּי אִם בְּגֻלָּה הַבָּאָה מִיַּד הַגּוֹבֵר.
 אֵיבְעִינָא

חַת הָאָרֶץ". יֹאמֵר: "לֹאֲשֶׁר לוֹ אֲחִזָּת הָאָרֶץ", מִה תִּלְמֹד לִזְמֹר
 וְשִׁנְאַת לִכְהֻנִּים וּמִכְרָה בָּהֶן, וְהַקְדִּישָׁה לֹקֶה וְגֵאלָה אַחֵר, וְכֹל
 תִּלְמֹד לִזְמֹר: "לֹאֲשֶׁר קִנְהוּ". וְאַיִצְמִרִיד "לֹא יִגְאֹל" וְאַיִצְמִרִבָּא
 אִי בְּתַב רַחֲמָנָא: "לֹא יִגְאֹל" - דְּלֹא קָא הִדְרָה בְּלָל אֲבָל הִבָּא
 קִמָּא - בְּתַב רַחֲמָנָא: "לֹאֲשֶׁר קִנְהוּ", וְאִי בְּתַב רַחֲמָנָא: "לֹאֲשֶׁר
 סִים דְּמִי, אֲבָל הִבָּא דְקָא דְהָבִי דְּמִי תִּקִּים בִּידֵיהּ - בְּתַב רַחֲמָנָא:
 א: "לֹא יִגְאֹל" וְלֹא בְּתַב: "עוֹד", הוּא אֲמִינָא: לֹא תִּפְרוֹק בְּלָל
 וְתִשְׁתַּיְתָּה אִינְה נְגַאלְתָּ, אֲבָל נְגַאלְתָּ שְׁתַּהֵּא לְפָנֵי בִשְׁדָּה מְקִנְהָ.
 אֲמַר קְרָא: "וְהִיהָ הַשְׂדֶּה בְּצִאתָּ בְּיוֹבָל" - בְּצִאתָּ מִדָּא אַחֵר.
 אִיכְנִיַּא

תה לכהנים, והקדישה כהן – תו לא מצי פריך לה ראשון להיות לפניו כשרה אחוזה, ולא הדרא לשום אדם לעולם, שהרי שדה אחוזה הוא לגבי כהן, דכתיב: "לכהן תהיה ותצא ביובל ותתחלק לכל הכהנים. אבל לכהן המקדישה לא תחזור אלא כחלק שאר כהן הקדישה לוקח, ודשנתא שדה מקנה הוא. וכי פריך לה איניש מיד הקש וגמט יובל וחות הארץ – קא משמע לן "לאשר קנהו מאתו", דהיינו לכהן שלקחה מקדיש האחרון כהן. כשאר הקונה שדה אחוזה מיד הקדש, דהויא שדה מקנה לגביה, ונפקא מיניה ותצא מיד הגואל אותה, כדן שדה אדם הקונה קרקע שירצאה ביובל, בדחואי קאמר לא אשמעינן קרא הקדש יתא יצא ביובל (מכח ברכ הבית).

איבעיא להו בעלים ביובל שני - פירוש: לרבי אליעזר באחר דמו, או לא? דכין דלא גאלה ולא נתחלקה לכהנים ביובל, שעדיין היא ביד הגובר - יכולים הבעלים לגאלה. דהא דכתיב: "לא יגאל עוד" בדרושין מיניה שאינה נגאלת לכמו שהיתה, והיו שגאלה אחר מיד הגובר. ובלא נתחלקה מעולם לכהנים - בכחי לא

מיירי ביד קרא ד"לא יגאל עוד", אלא תעמוד ביד הבעלים כשגאלה מיד הגובר. **אלא** הכא במאי עסקין בשדה שיעצה לכהנים - פירוש: כגון שדה אחוה שהקדישה בעלים וגאלה אחר לפני הוי"ב, שיוצאה לכהנים ביובל. ובא כחן אשר הגיע לו אותו שדה הקדוש, והיונו ביובל שני, ואתו בעלים למפרק. דסלקא דעתך אמינא: אי לא כתיב (כי) "אם לא יגאל" דלא תפרק שתהא לפניו אפילו כשדה מקנה - תלמוד לומר "עוד", לכמות שהיתה אינה נגאלת, ואבל נגאלתו שתהא כשדה מקנה. פירוש: ותחזור לכהנים ביובל. והשתא קאי "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו' אשרי דרכים דמיירי בהו קרא, בין "אם לא יגאל השדה" בין "אם לא יגאל אחר", דלעולם קרא בשני ענינים איירי, כדפירשתי לעיל. ואם כן, לרבי אליעזר נמי פירושא דקרא הכי הוא. ולעיל מביע ליה מאי טעם דרבי אליעזר, ומסיק: מאי הוי עלה (פירוש מאי טעמא) דרבי אליעזר? אמר רבא, אמר קרא: "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו' - בצאתו מתחת ידי אחר. פירוש: כי ביציאתו משמע שיוצא מיד אחר שגאלה מיד הגובר, אבל כל זמן שהיא ביד הגובר - לא יצא ביובל. **שדה** מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל - שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. לפום ריהתא משמע: אם גאל האחר מהגובר לפני הוי"ב. ורש"י פירש בפירוש חומש שלה דאפילו לא גאלה אחר, אלא שעדיין היא ביד הגובר - תצא בחנם ביובל לבעלים הראשונים "אשר לו אחות הארץ". לרבי יהודה ורבי שמעון קנין פירות כקנין הגוף דמאי כו - פירשתי "ביהשולח" (גיטין מזא).

הדרן עלך אין מקדישין

שני - יוצאה לכהנים ביובל. אמר ליה רבינא לרב אשי: האנו לא תנן הכי, רבי אליעזר אומר: אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שייגאלנה אחר! אמר ליה: בעלים ביובל שני פאחר דמו. איפא דאמרי, רבי אליעזר אומר: גאלה ביובל שני - אינה יוצאה לכהנים ביובל. אמר ליה רבינא לרב אשי: אף אנן נמי תנינא, רבי אליעזר אומר: אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שייגאלנה אחר. אמר ליה: אי ממתניתין, הוה אמינא: בעלים ביובל שני פאחר דמו, קא משמע לן. **משנה** הלוקח שדה מאביו, ומת אביו ואחר כך הקדישה - הרי היא כשדה אחוזה. הקדישה ואחר כך מת אביו - הרי היא כשדה מקנה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה ורבי שמעון אומרים: הרי

היא כשדה אחוזה, שנאמר: "אם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" - שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שהיא ראויה להיות שדה אחוזה. שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. הכהנים והלויים מקדישין לעולם וגואלין לעולם, בין לפני הוי"ב בין לאחר הוי"ב. **גמרא** תנו רבנן: מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה ואחר כך מת אביו, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה? תלמוד לומר: "ואם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" - שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שהיא שדה אחוזה, דברי רבי יהודה ורבי שמעון. רבי מאיר אומר: מנין ללוקח שדה מאביו ומת אביו ואחר כך הקדישה, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה? תלמוד לומר: "ואם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" - שדה שאינה שדה אחוזה, יצתה זו שהיא שדה אחוזה. לימא בהא קא מפלגי, דרבי מאיר סבר: קנין פירות כקנין הגוף דמי, רבי יהודה ורבי שמעון סברי: קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי? אמר רב נחמן בר יצחק: בעלמא, לרבי שמעון ורבי יהודה קנין פירות כקנין הגוף דמי, ורבא

איבעיא להו - לרבי אליעזר, דאמר: ביובל שני בת גאולה היא אם לא נגאלה בראשון. בעלים ביובל שני פאחר דמו - ואי פריק לה יוצאה מיד לכהנים. או לא פאחר דמו - אלא כי היכי דאילו פרקה ביובל ראשון הוה קיימא בידה - השתא נמי קיימא בידה. לכהנים נפקא - וביובל שני לאו בת גאולה היא כלל. **משנה** הלוקח שדה מאביו ומת אביו כו' הרי היא

כשדה אחוזה - שהרי עד שלא הקדישה נפלה לו בירושה. הלכך, אם בא לפדותה - פודה בית כור בחמשים סלעים כשדה אחוזה. ואם לא גאלה הוא, וגאלה אחר - יוצאה לכהנים ביובל. כשדה מקנה - דברת שעה שהקדישה אוליין, הלכך אם בא לפדותה - פודה בשווייה כדן שדה מקנה. ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר - חזרת לו ביובל, שהרי בשעה שהקדישה לא היה גופה שלו, דעתיה היא לחזור לאביו ביובל כדן שאר מכירות. וכשאר מקדש שדה מקנה הוא, שהגאלה מיד גובר מחזירה ביובל ל"אשר לו אחות הארץ", דהיינו אביו, וזה יורש את כח אביו. שדה מקנה - שהקדישה וגאלה אחר - אינה יוצאה לכהנים ביובל, אלא למי שמכרה למקדישה. **שאלו אדם** מקדיש דבר שאינו שלו - וקרקע זו לא היתה שלו אלא עד הוי"ב. מקדישין לעולם - מפרש בגמרא. וגואלין לעולם - אם הקדיש כדן קרקע ירושתו - גאלה אפילו לאחר הוי"ב, דכתיב (ויקרא כה): "גאולה עולם תהיה ללוים". **גמרא** רבי מאיר סבר קנין פירות - שהיתה קנייה לו לבן בחי אביו לפירות, לאכול הפירות ולא לגופה, שהרי תמיד לחזור ביובל - כקנין הגוף דמי. הלכך, כי מת אביו עד שלא הקדישה, אי לא אשמועין קרא דתיהי כשדה אחוזה - הוה אמינא לאו שדה אחוזה היא, דבלאו מיתת אביו היתה קנייה לו. הילכך איצטריך קרא להכי, אבל הקדישה בעודה שדה מקנה ואחר כך מת אביו - לא רביא לן קרא דתיהי אחוזה, אלא שדה מקנה היא. ורבי יהודה ורבי שמעון סברי לאו כקנין הגוף דמי - וכי מת אביו קודם שהקדישה הוא, דקא ירית לה לגופה, ושדה אחוזה היא. והלכך להאי לא איצטריך קרא לרבי, דהא אחוזה גמורה היא, שבחי אביו לא היתה קנייה לו. וכי אתא קרא - להקדישה ואחר כך מת אביו, דאף על גב דבשעת הקדש הואי שדה מקנה, השתא דמת אביו קודם פדיון - שדה אחוזה היא. כקנין הגוף דמי - ולמת אביו ואחר כך הקדישה נמי איצטריך קרא. ורבא

היא כשדה אחוזה, שנאמר: "אם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" - שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שהיא ראויה להיות שדה אחוזה. שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. הכהנים והלויים מקדישין לעולם וגואלין לעולם, בין לפני הוי"ב בין לאחר הוי"ב. **גמרא** תנו רבנן: מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה ואחר כך מת אביו, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה? תלמוד לומר: "ואם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" - שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שהיא שדה אחוזה, דברי רבי יהודה ורבי שמעון. רבי מאיר אומר: מנין ללוקח שדה מאביו ומת אביו ואחר כך הקדישה, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה? תלמוד לומר: "ואם משדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" - שדה שאינה שדה אחוזה, יצתה זו שהיא שדה אחוזה. לימא בהא קא מפלגי, דרבי מאיר סבר: קנין פירות כקנין הגוף דמי, רבי יהודה ורבי שמעון סברי: קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי? אמר רב נחמן בר יצחק: בעלמא, לרבי שמעון ורבי יהודה קנין פירות כקנין הגוף דמי, ורבא

ערכין דף כו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלג

מבררת הגמרא מדוע הוצרכו שתי הברייתות לדרוש דין זה משני פסוקים שונים: **וְאִיצְטְרִיד לְמִכְתָּב** – והוצרכה התורה לכתוב **לֹא יִנָּאֵל**, כמבואר בברייתא הראשונה, **וְאִיצְטְרִיד לְמִכְתָּב לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ** כמבואר בברייתא השנייה, אף ששני הפסוקים מלמדים את אותו דין, שאחר שעבר יובל והתחלקה השדה לכהנים, אין השדה חוזרת ביובל הבא לבעלים הראשונים. **דְּאִי כְתֵב רְחֻמָּנָא** רק את הפסוק **לֹא יִנָּאֵל**, הנאמר לגבי שדה אחוזה שיצאה ביובל לכהנים והקדיש הכהן את השדה שזכה בה ביובל, שאין הבעלים יכול לפדותה שתהיה לפניו כשדה אחוזה, היינו סבורים שזהו רק באופן זה, משום **דְּלֹא קָא הִדְרָא בְּכָל** – שאינה חוזרת ביובל כלל, שהרי היא נשארה ברשות הקדש. אבל באופן המבואר בברייתא השנייה, שהכהן מכר את השדה לאדם אחר, והלוקח הקדישה, שהשדה חוזרת ביובל, היה מקום לומר שחוזרת לבעלים הראשונים, לכך **כְּתֵב רְחֻמָּנָא לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ**, ללמד שאף באופן שהשדה חוזרת ביובל, מכל מקום אינה חוזרת לבעלים הראשונים אלא לכהן. **וְאִי כְתֵב רְחֻמָּנָא לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ**, הנאמר לגבי שדה מקנה, והיינו באופן שהכהן מכרה ללוקח והלוקח הקדישה, שחוזרת השדה ביובל לכהן, הייתי סבור שהטעם שאינה חוזרת לבעלים הראשונים הוא מחמת **דְּלֹא קִיְהִי בְּעָלִים דְּמִי** – שאינם נותנים דמים תמורת הקרקע, **אֲבָל הָכָא**, באופן שהכהן הקדיש את השדה והבעלים פודה אותה מיד הקדש, **דִּיהִיב בְּעָלִים דְּמִי** – שנותן הבעלים דמים תמורת הקרקע, הייתי סבור לומר דתיקום **בִּידֵיהּ** – שתעמוד השדה ברשותו כשדה אחוזה. לכך **כְּתֵב רְחֻמָּנָא לֹא יִנָּאֵל**, ללמד שאפילו במקום שנתנו הבעלים דמים אינה חוזרת להיות לפניו כשדה אחוזה. מסיימת הגמרא את ביאורה: **וְאִי כְתֵב רְחֻמָּנָא לֹא יִנָּאֵל, וְלֹא כְתֵב עוֹד, הוּא אֲמִינָא דְּלֹא תִפְרוֹק בְּכָל** – שלא יוכל הבעלים לפדותה כלל, ואף לא כשדה מקנה, **כְּתֵב רְחֻמָּנָא עוֹד**, ללמד שרק **לְכַמּוֹת שְׁהִיתָ אֵינָה נִנְאֶלֶת**, להיות לפניו כשדה אחוזה, **אֲבָל נִנְאֶלֶת** היא לענין זה **שֶׁתִּהְיֶה לְפָנָיו כְּשֶׁדֶּה מְקָנָה**. הגמרא חוזרת לספק שהובא לעיל בדעת רבי אליעזר. שואלת הגמרא: **מָאי הוּי עֲלָה** – מה עלה בידיו בפשיטת הספק שהובא לעיל, לדעת רבי אליעזר שאין השדה מתחלקת לכהנים ביובל אלא אם כן גאלה אדם אחר, האם יכול הבעלים לפדותה אחר יובל ראשון שלא יצאה בו לכהנים, שתהא לפניו כשדה אחוזה. הגמרא פושטת את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע, שֵׁנִי בְּרִייתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר, אִם נִנְאֶלֶת הַבְּעָלִים בְּיּוֹבֵל שְׁנִי** – קודם היובל השני, **וְיִצְאָה לְכַהֲנִים בְּיּוֹבֵל** שאחריו. הרי מבואר כאן בפירוש, שדין הבעלים אחר יובל ראשון כדין אדם אחר, שהשדה באה לרשותו רק כשדה מקנה ולא כשדה אחוזה. מקשה הגמרא: **אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אִשִּׁי, הָאֵנָּן לֹא תֵּנּוּ הָכִי** – הרי אנו לא שנינו כך במשנתנו, שהרי שנינו במשנה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר, עוֹלָם אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנְסִין לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיִּנְאֶלְנָה אַחֲרָי, וּמִשּׁוּם מַלְשׁוֹן** 'אחר' שאם גאלה הבעלים עצמו, אף אם עשה כן לאחר יובל ראשון, אין הכהנים נכנסים לתוכה, ורק כשגאלה אחר יכולים הכהנים להכנס לתוכה. מתרצת הגמרא: **אָמַר לִיה רַב אִשִּׁי לְרַבִּינָא, בְּעָלִים בְּיּוֹבֵל שְׁנִי, בְּאַחֲרֵי דְּמִי** – דינם שוה לאדם אחר, וממילא כשאמר רבי אליעזר שלאחר שגאלה 'אחר' נכנסים לתוכה הכהנים, היינו אף אם הבעלים עצמו גאלה לאחר יובל, וכמו שפשטנו את הספק. הגמרא מביאה גירסה אחרת בברייתא לפשוט את הספק: **אִיכָא דְּאִמְרִי** – יש מביאים פשיטת הספק של הגמרא כך, שנינו בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר, נִנְאֶלֶת בְּעָלִים בְּיּוֹבֵל שְׁנִי אֵינָה יִצְאָה לְכַהֲנִים בְּיּוֹבֵל**, ומבואר בברייתא שאם גאלה הבעלים את השדה גם אחרי היובל הראשון, הרי היא לפניו כשדה אחוזה ואינה יוצאת ביובל לכהנים. והיינו כיון שכל זמן שלא התחלקה השדה לכהנים, יכול הבעלים לפדותה, ותהא לפניו כשדה אחוזה. **אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אִשִּׁי, אָף אֵנָּן נְמִי תִּנְיָנָא** – אף במשנתנו שנינו כן, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר, לעולם אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנְסִין לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיִּנְאֶלְנָה אַחֲרָי**, הרי שרק אם גאלה אדם אחר מתחלקת השדה המשך בעמוד קמט

הגמרא מסתפקת בדעת רבי אליעזר: **אִיכָא לָהּ** – הסתפקו בני הישיבה, לדעת רבי אליעזר האומר שאם לא נגאלה השדה קודם היובל הראשון על ידי שום אדם, אינה יוצאת לכהנים ביובל אלא נשארת ברשות ההקדש, **בְּעָלִים** הפודה את השדה **בְּיּוֹבֵל שְׁנִי** – לאחר היובל הראשון, האם **בְּאַחֲרֵי דְּמִי** – דינו כמו אדם אחר הפודה את השדה, שהיא לפניו כשדה מקנה, וביובל הבא תצא מרשותו ותתחלק לכהנים, **אִי לֹא** – או שאין דין הבעלים כדין כל אדם, אלא כמו שאם פדאה קודם היובל הראשון חוזרת היא להיות לפניו כשדה אחוזה, כך אם פדאה קודם היובל השני, חוזרת היא להיות לו כשדה אחוזה. מביאה הגמרא ראייה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראייה מהברייתא שהובאה לעיל (ע"א), נאמר בפסוק (ויקרא כו ב) **יָאֵם לֹא יִנָּאֵל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִנָּאֵל עוֹד, יוֹבֵל הִיִּית לּוֹמַר שֶׁלֹּא תִהְיֶה נִנְאֶלֶת על ידי הבעלים אפילו לענין זה שֶׁתִּהְיֶה לְפָנָיו כְּשֶׁדֶּה מְקָנָה, תִּלְמִיד לּוֹמַר עוֹד, רַק לְכַמּוֹת שְׁהִיתָ אֵינָה נִנְאֶלֶת, להיות לפניו כשדה אחוזה, אֲבָל נִנְאֶלֶת היא לענין זה שֶׁתִּהְיֶה לְפָנָיו כְּשֶׁדֶּה מְקָנָה, ויש לברר, אֵימָת – מתי, באיזה זמן היינו סבורים שאין הבעלים יכול לגאול את שדהו אפילו להיות כשדה מקנה, **אֱלִימָא בְּיּוֹבֵל רִאשׁוֹן** – קודם שעבר היובל הראשון, **אֲמַאי** – מדוע אמרה הברייתא שאינה נִנְאֶלֶת, והרי **אֲחוּזָה נְמִי הוּא** – תהיה השדה שפדאה הבעלים, שהרי עדיין לא הגיע היובל ולא התחלקה לכהנים. **אֲלֵא פְּשִׁיטָא** שמדובר **בְּיּוֹבֵל שְׁנִי**, וחידישה הברייתא שיכול הבעלים לפדותה, רק שתהא לפניו כשדה מקנה, ולא כשדה אחוזה. ממשיכה הגמרא ומבררת, **וְלִמָּאן** – ובדעת מי נשנתה הברייתא, **אִי לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן** שבמשנתנו (כה), הרי הם סוברים שכבר ביובל הראשון **לְכַהֲנִים נִפְקָא** – יצאה השדה לרשות לכהנים, וכיצד יוכל הבעלים לפדותה לאחר היובל, והרי כבר אינה ברשות הקדש. **אֲלֵא לָאו** – ודאי נאמרה הברייתא לדעת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, האומר שכל זמן שלא נגאלה השדה על ידי אחר אינה יוצאת ביובל לכהנים, ולפי שיטתו הוצרכה הברייתא לומר שאין הבעלים יכול לפדותה שתהא לפניו כשדה אחוזה, אלא רק כשדה מקנה. **וְשְׁמַע מִנָּה** – ומוכח מהברייתא, ש**בְּעָלִים** הפודה את השדה **בְּיּוֹבֵל שְׁנִי, בְּאַחֲרֵי דְּמִי** – דינו כאדם אחר הפודה את השדה, שהיא לפניו כשדה מקנה היוצאת ביובל לכהנים, ולא כשדה אחוזה. הגמרא מבארת את הברייתא באופן אחר, ודוחה את הראיה. תמוהה הגמרא: **וְתִקְבְּרָא** – וכי כך אתה סבור לומר, שהברייתא רק כדעת רבי אליעזר, והרי אם כן יקשה, רבי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן החולקים על רבי אליעזר, **הָאִי עוֹד מָאי דְּרָשִׁי בִּיה** – מה הם דורשים מתיבת 'עוד' שכתבה התורה. **אֲלֵא** ודאי יש לפרש את הברייתא באופן אחר, **וְהָכָא בְּמָאי עֲסָקִינוּ, כְּשֶׁדֶּה שִׁינְאָה לְכַהֲנִים בְּיּוֹבֵל, וְהִקְדִּישָׁה הַכֹּהֵן שֹׁכֵה בָּהּ, וְאִתָּו בְּעָלִים לְמִפְרָקָה** – ובאו הבעלים לפדותה, **דְּקָלְקָא דְּעִתָּךְ אֲמִינָא** שכיון שלא פדאה הבעלים קודם היובל, לא תִּפְרוֹק – אינו יכול לפדותה אפילו לענין זה שֶׁתִּהְיֶה לְפָנָיו כְּשֶׁדֶּה מְקָנָה, **תִּלְמִיד לּוֹמַר עוֹד**, ללמד שרק **לְכַמּוֹת שְׁהִיתָ אֵינָה נִנְאֶלֶת**, להיות כשדה אחוזה, **אֲבָל נִנְאֶלֶת** על ידי הבעלים לענין שֶׁתִּהְיֶה לְפָנָיו כְּשֶׁדֶּה מְקָנָה. מסייעת לכך הגמרא מברייתא: **וְתִנְיָנָא** – וכך שנינו גם בברייתא, נאמר בפסוק לגבי שדה מקנה (שם כו ב) **בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל יִשׁוּב הַשָּׂדֶה לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ מֵאִתּוֹ לְאִשְׁרֵי לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ, יוֹבֵל הִיִּית לּוֹמַר שֶׁיִּחְזוֹר לְגוֹבֵר שֶׁהִלּוּקָה לְקַחָה הִימָנָה, תִּלְמִיד לּוֹמַר לְאִשְׁרֵי לוֹ אֲחוּזָה הָאָרֶץ**, ללמד שחוזרת השדה לבעלים הראשונים, שמכר למקדש. ולכאורה דין בכך שיאמר הפסוק רק **לְאִשְׁרֵי לוֹ אֲחוּזַת הָאָרֶץ, וְמָה תִּלְמִיד לּוֹמַר** – לשם מה כתבה התורה **לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ**, ללמד דין זה, **שֶׁדֶּה שִׁינְאָה בְּיּוֹבֵל לְכַהֲנִים, וּמִכְרָה הַכֹּהֵן שֹׁכֵה בָּהּ אֶת חִלְקָה וְהִקְדִּישָׁה הַלּוֹקָה, וְנִנְאֶלֶת אִדָּם אַחֵר, יוֹבֵל הִיִּית לּוֹמַר שֶׁבְּיּוֹבֵל הָבֹא תִּחְזוֹר הַשָּׂדֶה לְבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, תִּלְמִיד לּוֹמַר לְאִשְׁרֵי קְנָהוּ**, והיינו לכהן שממנו קנה הלוקח את השדה, כיון שכשזכה בה הכהן ביובל נעשתה לפניו כשדה אחוזה, שאף אם מכרה לאחר, חוזרת אליו ביובל.**

והבא, בנידון זה של שדה אחוזה, קרא אשכח ודרשי – הם מצאו
 ייתור בפסוק, וכך דרשו, לכתוב רחמנא – תכתוב התורה אם
 משה מקנתו אשר לא שדה אחוזה, אי נמי – או שתכתוב
 התורה אשר לא שדה אחוזה, ומכך היינו יודעים את דינו של רבי
 מאיר, שיצאה מכלל זה שדה שהיא כבר אחוזה, מאי – ומדוע כתבה
 התורה לשון משה אחוזה, ללמד שדין זה של שדה מקנה אמור
 רק בשדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה שדה זו,
 שבשעת ההקדש ראויה להיות שדה אחוזה אם ימות האב, ולכן אף
 אם הקדישה קודם שמת האב, אם אחר כך מת האב, דינה כשדה
 אחוזה.

שנינו במשנה: הבהנים וכללים מקדישין לעולם וכו' וגואלים
 לעולם.

מקשה הגמרא: בשלמא – מוכן מה שאמרה המשנה שגואלין
 לעולם, דאצטרך לאפוקי מדישראל – שהוצרכה המשנה להוציא
 את דין הבהנים והכללים מדין סתם ישראל, דישאלים לא פרקי –
 אינם יכולים לגאול את השדה שהקדישו אלא עד היובל, אבל
 לאחר היובל יוצאת השדה לכהנים, ואין הישראל יכול לפדותה,
 וקא משמע לן – השמיעה לנו המשנה דבהנים ולויים גואלין
 לעולם, ואפילו לאחר היובל ואין השדה יוצאת ביובל. אלא מה
 שאמרה המשנה מקדישין לעולם, מאי איריא – מדוע נקטה
 המשנה דוקא בהנים ולויים, הרי אפילו ישראלי נמי – גם כן יכול
 להקדיש לעולם, כמבואר בבביתא לעיל (כד).

הגמרא מנסה לבאר, ודוחה זאת: ובי תימא – ואם תרצה לומר
 וליישב שכוונת המשנה לחדש, שהבהנים והלויים יכולים להקדיש
 גם בשנת היובל עצמה, ואילו ישראלים אינם יכולים להקדיש בשנת
 היובל עצמה. התימא – ביאור זה נח ומוכן לדברי שמואל, דאמר
 (לעיל כד) בשנת היובל עצמה לא קדשה – אין ישראל יכול
 להקדיש את שדהו, והמקדיש שדהו בשנת היובל עצמה, אינה
 קדושה כלל. קא משמע לן – הוצרכה המשנה להשמיענו דבהנים
 ולויים מקדישין לעולם, ואפילו ביובל. אלא לדעת רב, שאף
 ישראלים יכולים להקדיש ביובל, והמקדיש שדהו בשנת היובל
 עצמה קדושה ונותן חמישים סלעים, קשה, מאי איריא – מדוע נקטה
 המשנה דוקא בהנים ולויים, שמקדישים לעולם, והרי אפילו ישראלי
 נמי – גם כן יכולים להקדיש לעולם, ואף בשנת היובל.

הגמרא מבארת את המשנה לדברי הכל. מקדימה הגמרא ומקשה:
 ולמעמיך – ולדבריה, שאמרת שדברי המשנה מובנים לדעת שמואל,
 שרק כהנים ולויים יכולים להקדיש בשנת היובל עצמה, אבל
 ישראלים אינם יכולים להקדיש שדה ביובל, הרי לכאורה עדיין
 קשה, לשון פני לפני היובל בין לאחר היובל, שאמרה המשנה,
 למה לי – מה באה המשנה ללמדנו בזה, והרי גם ישראל יכול
 להקדיש לפני ואחרי היובל. אלא יש לומר, אידי – אגב כך דתנא
 ברישא – במשנה לעיל (כד). לגבי ישראלים, את הדינים הנוהגים
 לפני היובל ולאחר היובל, שאין מקדישים לפני היובל פחות
 משתי שנים, ולא גואלים לאחר היובל פחות משנה אחת, תנא סיפא
 נמי – שנה התנא גם במשנתנו לגבי כהנים ולויים שהם מקדישים
 וגואלים בין לאחר היובל בין לפני היובל. וממילא אף לדברי רב
 יש לבאר כן את המשנה, דאידי – שאגב כך דתנא ברישא לגבי
 ישראלים (לעיל כד). אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים,
 ולא גואלין אחר היובל פחות משנה אחת, תנא נמי סיפא – שנה
 התנא גם בסיפא לשונות אלו, וכתב שבהנים ולויים מקדישין
 וגואלין, ואף שבאמת החידוש הוא רק בדין של גואלים לעולם,
 שגואלין את השדה גם לאחר היובל ואינה יוצאת ביובל, ואילו הדין
 של מקדישין לעולם נהג אף בישראלים.

הדרן עלך אין מקדישין

פרק שמיני – המקדיש שדהו

פרק זה ממשיך לעסוק בדיני פדיון שדה אחוזה שהוקדשה, ובדיני

חרמים. ומשנתנו עוסקת בסדר פדיון שדה אחוזה בזמן שאין היובל
 נוהג.

משנה

המקדיש את שדהו – שדה אחוזהו בשעה שאין היובל
 נוהג, אומרים לו הגוברים למקדיש בשעה שמכרו על השדה
 לפדותה, פתח – (התחל) אתה ראשון בפדיון השדה, ואמור בכמה
 תרצה לפדותה. והיינו משום שהבעלים הפודים שדה אחוזה
 שהקדישו, נותנין – מוספים על דמי הפדיון, וכל שאר בני
 אדם הבאים לפדות שדה זו, אין נותנין חומש, והרי זה רוח להקדיש
 שהבעלים יפדו את השדה.

המשנה מביאה מעשה בפדיון שדה אחוזה: מעשה באחד שהקדיש
 את שדהו לבדק הבית, מפני רעתה – משום שהיו ההוצאות
 שהוציא עליה יותר משהיתה משביחה. אמרו לו הגוברים, פתח
 אתה ראשון בפדיון השדה, ואמר המקדיש, הרי היא שלי באיפסר
 – אני מוכן לתת רק איסר בפדיון השדה. אמר רבי יוסי, לא אמר
 זה המקדיש, הרי היא שלי באיפסר, אלא הרי היא שלי בביצה,
 ומה שהיה המקדיש יכול לפדות את השדה בביצה שהיא שוה כסף,
 הוא משום שהקדיש נפדה בין כסף ובין בשוה כסף. וכיון שלא
 היה מי שרצה לפדותה ביותר מממה שאמרו הבעלים, אמר לו
 הגובר, הניעתך – זכית אתה בפדיון השדה, ונמצא אדם זה מפיסד
 את האיפסר שנותן בפדיון השדה, וגם ששדהו שאינו רוצה בה מפני
 רעתה, עומדת לפניו – ברשותו.

גמרא

שנינו במשנה: המקדיש שדהו בשעה כו' שאין היובל נוהג, אומרים
 לו פתח אתה ראשון בפדיון השדה. הגמרא דנה בביאור לשון
 'אומרים לו' שבמשנה. מקשה הגמרא: וכי רק אומרי לבעלים
 שיפתחו בפדיון השדה, ונתניא בבביתא (תוספתא פ"ד ה"ט), כפי
 את הבעלים לפתוח ראשון. מיישבת הגמרא: מאי לשון אומרי
 שנקט התנא, כוונתו נמי שבושין את הבעלים לפתוח בפדיון השדה.
 יישוב נוסף: ואיבעית אימא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך,
 מעיקרא – מתחילה, אומרי לבעלים שיפתחו בפדיון, וכמבואר
 במשנה, אי צאית צאית – ואם אכן הבעלים יקבלו ויציינו לדברים
 ויפתחו בפדיון, די באמירה זו שציינו לה, ואי לא קיבלו הבעלים את
 הדברים ואינם רוצים לפתוח בפדיון, כפיין אותם לפתוח בפדיון,
 וכמבואר בבביתא.

שנינו במשנה: שהטעם שאומרים למקדיש לפתוח ראשון בפדיון
 השדה, הוא משום שהבעלים נותנין חומש וכו' ואין אחרים נותנים
 חומש. הגמרא מבארת מדוע נקט התנא טעם זה, ולא טעמים פשוטים
 יותר. שואלת הגמרא: מאי איריא – מדוע נקט התנא, שהטעם
 שכופים את הבעלים לפתוח בפדיון השדה, הוא משום שהבעלים
 נותנין חומש ואין אחרים נותנים חומש, הלא גם בלא טעם זה,
 תיפוק ליה – אפשר ללמוד דין זה מטעם אחר, דאידי דתביבא
 עליה – שכיון ששדהו של אדם חביבה עליו ביותר, טפי ופריק לה
 – הוא יוסיף בדמי הפדיון יותר מכדי שוויה כדי לפדותה ולהחזירה
 לרשותו. ועוד – וטעם נוסף היה יכול התנא לומר, שכופין את
 הבעלים לפתוח בפדיון השדה משום שמצות גאולה בארון – עיקר
 מצות פדיון השדה מוטלת על הבעלים שיגאלנה.

משיבה הגמרא: אכן עיקר הטעם לדין זה הוא, ששדהו של אדם
 חביבה עליו ביותר וירצה לתת עליה אף יותר מכדי שוויה, וכן
 שעיקר מצות הגאולה היא על הבעלים, וכדברי המקשן, אולם תנא
 ועוד קאמר – התנא בא להשמיענו טעם נוסף בדין זה מלבד הטעמים
 העיקריים, וכך כוונתו לומר, תנא – טעם אחד הוא אכן כדברי
 המקשן, דאידי – (כיון) דשדהו של אדם תביבא עליה ביותר, טפי
 ופריק לה ביותר מכדי שוויה כדי להחזירה לרשותו, וכמבואר לעיל.
 ועוד – טעם נאמר בדין זה כדברי המקשן, שכופין את הבעלים
 לפתוח בפדיון משום שמצות גאולה בארון היא. ועוד טעם שלישי

1 והכא קרא אחרינא אשכח ודרוש — דהקדישה ואחר כך מת אביו תיהי אחוזה.
2 דאם לא כן דלא רבי לן קרא אלא מת אביו ואחר כך הקדישה — נכתוב קרא: "אשר
3 לא אחזרת", ומתרביא דא דרבי מאיר דרדיש: יצתה זו שהיא כבר אחוזה. משה
4 למה לי — שמע מינה לכדארמין, למדרש הקדישה ואחר כך מת אביו. יצתה זו —
5 שבשעת הקדש היתה ראויה להיות שדה
6 אחוזה. אפילו ישראל נמי — דהא תניא
7 בריש פירקין (ערכין כז,א): מקדישין לפני
8 היובל וכו'! (ואי משום דקתני מתניתין: אין
9 מקדישין פחות משתי שנים לפני היובל — הא
10 אוקימנא (שם) דעצה טובה קא משמע לן.)
11 הניחא לשמואל — דאמר גבי ישראל לא
12 קדשה, אצטריך לאשמועינן דגבי כהנים
13 קדשה. אלא לרב — ליכא למימר הכי,
14 דמהיכא תיתי לן מקראי? אידי דתנא רישא
15 — ישראל, תנא סיפא גבי לויים.

הדרן עלך אין מקדישין

1 והכא קרא אשכח ודרשי: לכתוב רחמנא "אם משדה
2 מקנתו אשר לא שדה אחוזתו", אי נמי: "אשר לא
3 שדה אחוזה", מאי "משדה אחוזתו" — שדה שאינה
4 ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שראויה להיות
5 שדה אחוזה. "הכהנים והלויים מקדישין לעולם" וכו'.
6 בשלמא גואלין אצטרין — לאפוקי מדירשאל דלא
7 פרקי אלא עד יובל, קא משמע לן דכהנים ולויים
8 גואלין לעולם. אלא מקדישין, מאי איריא כהנים ולויים?
9 אפילו ישראל נמי! וכי תימא: בשנת היובל עצמה
10 — הניחא לשמואל דאמר: בשנת היובל עצמה לא
11 קדשה, קא משמע לן דכהנים ולויים מקדישין לעולם.
12 אלא לרב, מאי איריא כהנים ולויים? אפילו ישראל
13 נמי! — ולטעמיה, "בין לפני היובל בין לאחר היובל"
14 למה לי? אלא אידי דתנא רישא: "לפני היובל"
15 ו"לאחר היובל" — תנא סיפא נמי: "בין לאחר היובל
16 בין לפני היובל"; ואידי דתנא רישא: "אין מקדישין"
17 ו"לא גואלין" — תנא נמי סיפא: "מקדישין וגואלין".

הדרן עלך אין מקדישין

18 המקדיש את שדהו בשעה שאין היובל, אומר לו:
19 "פתח אתה ראשון", שהבעלים נותנין
20 חומש, וכל אדם אין נותנין חומש. מעשה באחד
21 שהקדיש שדהו מפני רעתה, אמרו לו: פתח אתה
22 ראשון! אמר: הרי היא שלי באיפסר. אמר רבי יוסי: לא אמר זה "באיפסר", אלא: "בביצה",
23 שהקדיש נפדה בכסף ובשונה כסף. אמר לו: "הגעתיך", נמצא מפסיד איסר ושדהו לפניו.
24 גמרא "המקדיש שדהו בשעה" כו'. אומרים? והתנא: כופין! — מאי אומרים נמי? כופין.
25 ואיבעית אימא: מעיקרא אומרים, אי צאית — צאית, ואי לא — כופין. "שהבעלים נותנין
26 חומש" וכו'. מאי איריא שהבעלים נותנין חומש? תיפוק ליה דאידי דחביבה עליה, מפי
27 ופריק לה! ועוד, מצות גאולה בארון — חדא ועוד קאמר: חדא, דאידי דחביבה עליה טפי
28 ופריק לה! ועוד, מצות גאולה בארון היא, ועוד, שהבעלים נותנין חומש כו'. "מעשה באחד
29 שהקדיש שדהו" וכו'. לימא בהא קמפלגי, דרבי יוסי סבר: שוה כסף כסף, ורבנן סברי: שוה
30 עולם שוה כסף כסף, והכא בפודין בדבר שאין בחומשו שוה פרוטה קמפלגי, תנא קמא סבר:
31 איסר דאיכא בחומשו שוה פרוטה פרקין, ורבי יוסי: בביצה נמי
32 פרקין. "אמר לו: "הגעתיך", נמצא מפסיד איסר ושדהו לפניו". סתמא פרקין. משנה אמר אחד: הרי היא שלי בעשר
33 סלעים, ואחד אומר בשלשים, ואחד אומר בארבעים, ואחד אומר בחמשים; חזר בו של חמשים — ממשכנין
34 מנכסיו עד עשר, חזר בו של ארבעים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
35 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
36 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
37 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
38 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
39 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
40 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
41 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
42 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
43 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
44 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין
45 מנכסיו עד עשר, חזר בו של שלשים — ממשכנין מנכסיו עד עשר, חזר בו של חמשים — ממשכנין

הבעלים

1 המקדיש שדהו בשעה שאין היובל נהג — פירוש: בזמן שאין היובל נהג, דאז
2 הוא נפדה בשווי, ויש בו ריוח להקדיש לפתוח תחלה הבעלים מפני
3 החומש. אבל בזמן שהיובל נהג — הוא נפדה לפי זרעו בחמשים סלעים בית זרע
4 חומר שעורים, ובשדה אחוזה מיייר. ובזמן הבית מיייר, דאיכא רווחא להקדש. דאי
5 שלא בזמן הבית — מחללו אם ירצה אפילו
6 לכתחלה על שוה פרוטה, לפי שאין בו ריוח
7 להקדש, דלאיבוד אזיל. כדאיכא לקמן בסוף
8 פירקין (ערכין כט,א): ההוא דאחרים לנכסיה,
9 אתא לקמיה דרב יהודה, אמר ליה שקול
10 ארבעה זוזי אחיל עליה ושדינה בנהרא
11 ולשתרי לך. ואם תאמר: היאך נמצא בזמן
12 שאין היובל בזמן הבית? יש לומר: בזמן שגלו
13 ישראל, דבעינן כל יושביה עליה. אמר רבי
14 יוסי כו' — תימא: איך היה זה המעשה בימי
15 רבי יוסי? והלא רבי יוסי לא היה בזמן הבית.
16 ואם כן לא הוצרך לפתוח תחלה בבעלים
17 ויש לומר: דפלגי על פי הקבלה, על פי
18 שאירע בזמן הבית. אי נמי: אפילו שלא בזמן
19 הבית גאולה בבעלים תחילה, כדכתיב
20 (ויקרא כז): "אם לא יגאל ונמכר". מאי
21 אומרים כופין — ואם תאמר: מאי שנא דצריך
22 כפיה הכא טפי מכל הני דתנן בסוף פרק קמא
23 דבכורות (א,ג): מצות פרייה קודמת למצות
24 עריפה, מצות יעידה קודמת למצות פרייה,
25 מצות יבוס קודמת למצות חליצה, מצות
26 גאולה בארון קודמת (למצות) לכל אדם.
27 ומפיק כולוהו מקראי התם, ולא אשכחן כפיה
28 כי אם בזה! ויש לומר: דשאני הכא, דיכול
29 לבא לידי תקלה אם ידנו העולם ממנה.
30 רבי יוסי סבר בבביצה נמי פרקין — ובפרק
31 "הזהב" (בבא מציעא נג,ב) איכא
32 פלוגתא. איכא מאן דאמר: בו ובחומשו,
33 ואיכא מאן דאמר: בו אף על גב שאין
34 בחומשו. ונראה דבביצה היינו שוה פרוטה.
למימרא

הבעלים

למִימְרָא דחומש עדיף ורמינדי בעל הבית אומר בסלע — תימנה לרבי אלחנן: מאי פריך? דהא ליכא למפירך דהבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים הבעלים קודמים בו, והכא תניא דאחר קודם, ומאי קושיא? דהא דהבעלים קודמין — וזה כשאין אחר פודהו ביותר, ומסיפא נמי ליכא למפירך, דתניא: אחד אומר הרי הוא שלי בעשרים ואחד — הבעלים קודמין ונותן

עשרים ושש, והכא תניא דאחר קודם — הכי נמי לא קשיא, דמידי הוא טעמא אלא מפני שמוסיף על הקרן שהוא עשרים — הכי נמי במתניתין דין הוא שיקדמו הבעלים, שגם הם מוסיפין על הקרן כשנותנין עשרים ושש. שנותנין האחד יותר על העשרים והחומש בשביל (חומש) הקרן שהוא עשרים ואחת ושמו אורא מקשה הן, מאי שנא כשכופין הבעלים לתת דמים שאמר האחר וחומשו על מה שאמר הוא, דקתני שהבעלים נותנין עשרים ושש עשרים ושבע, והכא תניא: כשהבעלים אומרים בסלע והאחר אומר בסלע ואיסר — ושל סלע ואיסר קודם, ואין אנו כופין את הבעלים שיתנו סלע ואיסר עם החומש, דקתני: של סלע ואיסר קודם, ולא קתני: הבעלים נותנין חמשה דינרים שהוא קרן וחומש ואיסרו ומשני: הכא חומשא ורוחא דהקדש חומש עדיף, הלכך כופין את הבעלים. התם דחומשא ורוחא דבעל הבית כו', תניא בית שמואי אומרים מוסיפין — הכי גרסינן, וכן כתוב בספר רבינו תם. ולא גרסינן: "תניא נמי הכי". ואי גרסינן ליה יש לפרשו כן: תניא נמי הכי דאיכא מאן דסבר דמוסיפין בנישום, אי בבית שמואי אי בבית הלל. ומדקדק התלמוד למצוא אליבא דרב חסדא. ומיהו נראה יותר דגרס "תניא", בלא "נמי הכי".

דננו

הבעלים נותנין עשרים ושש, בעשרים ושתים - הבעלים נותנין עשרים ושבע, בעשרים ושלש - הבעלים נותנין עשרים ושמונה, בעשרים וארבע - הבעלים נותנין עשרים ותשע, בעשרים וחמש - הבעלים נותנין שלשים, שאין מוסיפין חומש על עליו של זה. אמר אחד: הרי שלי בעשרים ושש, אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר - הבעלים קודמין, ואם לאו - אומר לו: "הנעתיד". גמרא אמר רב חסדא: לא שנו אלא שכן ארבעים עומד במקומו, אבל אין בן ארבעים עומד במקומו - משלשין בניניהן. תנן: חזר בו של ארבעים - ממשכנין עד עשר, אפאי? ליתן דבן ארבעים בהדיה! - דליכא בן חמשים. חזר בו בן שלשים - ממשכנין מנכסיו עד עשר, אפאי? ליתן דבן ארבעים בהדיה! - דליכא בן ארבעים. חזר בו בן עשרים - ממשכנין מנכסיו עד עשר, אפאי? ליתן דבן שלשים בהדיה! - דליכא בן שלשים. אי הכי, אימא סיפא: חזר בו של עשר - מוכרין אותה בשויה ונפרעין משל עשר את המותר, ליתב דבן עשרים בהדיה! וכי תימא, הכא נמי דליכא בן עשרים, אי הכי, נפרעין משל עשרה? "נפרעין ממנו" מיפעי ליה! אלא אמר רב חסדא, לא קשיא: פאן בבת אחת, פאן בזה אחר זה. תניא נמי הכי: חזרו כולן פאחד - משלשין בניניהן; והא אנו תנן: ממשכנין מנכסיו עד עשר! אלא לאו שמע מינה כדרב חסדא, שמע מינה. איכא דרמי להו מירמא, תנן: חזר בו של עשר - מוכרין אותה בשויה ונפרעין משל עשר את המותר; והתנאי: משלשין בניניהן! אמר רב חסדא, לא קשיא: פאן בבת אחת, פאן בזה אחר זה. "הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים" וכו'. למימרא דחומש עדיף; ורמינדי: בעל הבית אומר בסלע, ואחד אומר בסלע ואיסר - של סלע ואיסר קודם, מפני שמוסיף על הקרן! - הכא דחומשא ורוחא דהקדש הוא - חומש עדיף, התם דחומשא ורוחא דבעל הבית - קרנא תיפרוק שפיר, חומשא לא איכפת לו. "אמר אחד: הרי הוא שלי כו' בעשרים וחמש - נותנין שלשים". ולמירו הבעלים: אתא גברא בחריקין! - דאמור בעלים דינר. - וליתני דינר! - לא דק. - ולא? והא קתני: אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר - בעלים קודמין! אלא אמר רבא: דאמור בעלים פרוטה, ולא דק. "שאין מוסיפין חומש על עליו" כו'. אמר רב חסדא: לא שנו אלא שלא נישום הקדש בשלשה, אבל נישום הקדש בשלשה - מוסיפין. תניא נמי הכי, בית שמואי אומרים: מוסיפין, ובית הלל אומרים: אין מוסיפין. הכי דמי? אי לא נישום, מאי טעמא דבית שמואי? אלא דנישום; ליכא רב חסדא דאמר בבית שמואי? - לעולם דלא נישום, ובית שמואי מחמירין. אי בעית אימא: לעולם דנישום, ואיפוק, בית שמואי אומרים: אין מוסיף. - וליתניה גבי קולי בית שמואי וחומרי בית הלל! אלא לעולם דלא נישום, ובית שמואי מחמירין. "אמר אחד הרי הוא שלי בעשרים ושש" כו'. רצו - אין, לא רצו - לא, אמרי: אתא גברא בחריקין. ודינר מאי עבדיה? אמר רב ששת, הכי קאמר: אם רצו בעלים מעיקרא ליתן חשבון המניע לאחד ושלשים ודינר;

חומש. בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע ואיסר כו' שמוסיף על הקרן, ואף על גב דבעל הבית בעי למיתב טפי, דחומש סלע הוי דינר, הינר עשרים וארבעה איסרי, בפרק קמא דקדושין (בא). התם — גבי מעשר שני, חומש ורוחא דבעל הבית הוא, שהרי בין קרן בין חומש — הכל שלו, והוא יאכל הכל בירושלים. ואין לנו באלא מצות פרייה, שלא יאכלנו בגבולין בלא פדיון, ועיקר פדיונו בקרן היא. ואף על גב דבדברי דמי — לא איכפת לו, שהרי בתיירות דמי אין נהנה אלא הוא. ולמירו בעלים אתא גברא בחריקין — במקומינו, שרצה ליתן כמותנו בשלמא עד השתא דהריתו עלן — משום פסידא דהקדש, אבל השתא אמאי בעיתו למיכפין? דאמור בעלים ברישא דינר — יותר על עשרים, דמי חושבנא דקרן וחומש לעשרים וחמש דינר, ואי יחבינן להאי — איכא פסידא דהקדש, הלכך דהריתן אבעלים על כרחיהו. וליתני — ברישא דמתניתין: הבעלים אומרים בעשרים דינר. לא דק — למתני דינר, אלא חשבון הסלעים. והא קתני — דינר כסיפא, אלמא דק בדינרין! אלא אמר רבא דאמור בעלים — ברישא פרוטה, ובפרוטות לא דק. שלא נישום הקדש בשלשה — שלא שמו שלשה בני אדם את הקרקע כמה שאמר זה האחר. אבל — שמאזה שלשה כדבריו של זה — מוסיפין בעלים חומש על עליו בעל כרחו, ולא בעינן עשרה. ואף על גב דשומא דהקדש בעי עשרה, כדאמרין בסנהדרין (בא). הקרקעות טענה וכו' — הכא רבותא קא משמע לן, דכיון דאמרי תלמיא — לא מהדרין אעשרה, ויסיפו חומש על העילוי. ששה דברים — מקולי בית שמואי ומחומרי בית הלל. ודינר טענה וכו' — הכא אמרת אין מוסיפין חומש על עליו של זה; מיקרא — בשפתיו ראשון. ליתן חשבון המניע — על עליו של זה שלשים ואחד ודינר.

הכי

הבעלים נותנין — על כרחן. עשרים ושש — דלהאי לא יחבינן לה הואיל ואמרו בעלים עשרים ועולה החשבון עם החומש לעשרים וחמש, ואי יחביה להאיך בעשרים ואחד — נמצא הקדש מפסיד. ובעלים יתנו על כרחן אותו סלע שהוסיף זה על הקרן ועשרים וחמש דידהו, אבל על סלע שהוסיף זה — לא יוסיפו חומש. אמר אחד בעשרים וחמש והחמש הבעלים נותנים שלשים — על כרחן. והשתא איכא למיפיר: אמאי כופין את הבעלים? בשלמא עד השתא כיפינן להו — דהא לא מצנין למיתבה להן, משום דקרן דידהו לא הוי כקרן וחומש דאמור בעלים ברישא, הלכך על כרחן דהריתן אבעלים, וכיון דהריתן אבעלים — בעי למיתב קרנא כמה דשמיא אחריני וחומשא דידהו. אבל חסדא דאמר אחד בעשרים וחמש — ליתביה להאיך, דהא קרן דידהו הוי כקרן וחומש דאמור בעלים ברישא ובגמרא פריך לה. אם רצו הבעלים כו' — ולא כיפינן להו, הואיל וקרנא כקרן וחומש דאמור אינהו ברישא. והאי דינר מפרש בגמרא מאי עבדיה. גמרא לא שנו — דאין ממשכנין מנכסיו בן חמשים אלא עשר סלעים, אלא שכן ארבעים במקומו עומד ואינו חוזר בו. אבל חזר בו בן ארבעים — משלשין העשרים סלעים הפחותין מחמשים ועד שלשים בניניהן. דבן חמשים יתן חמש עשרה, ובן ארבעים יתן חמש, דהא באותן עשר שאמר בן חמשים יותר על בן ארבעים לא שייך בר ארבעים בהדיה בפסידא. והנך עשר שהוסיף בן ארבעים על בר שלשים — בר חמשין נמי אירצי בארבעים, דיש בכלל חמשים ארבעים. דליכא בר חמשים — שלא אמר אדם יותר על ארבעים, דמתניתין מילי קתני. ליתב בר עשרים בהדיה — דאיהו נמי בעשר אירצי. [משל עשר] — מדקתני "משל עשר", מכלל דאיכא אחרנא. חזרו כולן בבת אחת משלשין בניניהן — כדרב חסדא. ומתניתין — כגון שחזרו כולן בזה אחר זה, דהשתא אמר בן חמשים גלובר: כי הריני — שבעך לך בר ארבעים. משלשין בניניהן — שנים ושלשה ראשונים נשכרין, ושנים אחרונים נפסדין. שאם חזרו כולם, ומכרה גובר בשויה חמש סלעים — נמצאו פחותין ארבעים וחמש סלעים. יתן בן חמשים העשר שלו לבדו, ומעשר של בן ארבעים יתן החצי, שניהם נתרצו כולן. ומעשר של בן שלשים יתן השליש, ובן ארבעים השליש, ובן שלשים השליש, ששלשתן שלשים אמרו. והעשר של בן עשרים יתנו בין ארבעתם, והחמש שפחתו מכן עשר — יתנו חמשתן. איכא דרמי להו מירמא, ולא תני להא דרב חסדא באנפי נפשה, אלא על ידי תירוק דמתניתין ובריתא דרמו אהדי. [בעל הבית אומר בסלע] — בעל הבית הפודה מעשר שני שלו מוסיף חומש, דכתיב (ויקרא כז): "ואם גאל יגאל איש ממעשרו" וגו'. ואחר הפודה אין מוסיף

בארבעים סלעים או בחמשים סלעים, ובכל אחד מאופנים אלו רק
האחרון חזר בו והוא לבדו חייב עשרה סלעים.
חזרת הגמרא ומקשה: שנינו במשנתנו, חזר בו פ' עשרים,
ממשכניו מנכסיו עד עשר סלעים. ולדברי רב חסדא קשה, אמאי
ממשכנים אותו בעשרה סלעים, ליתן דבן שלשים בהריה – שה'בן
שלשים' יחלוק עמו את תשלום עשרת הסלעים הללו, ונמצא שה'בן
עשרים' חייב לשלם רק חמשה סלעים. מיישבת הגמרא: גם דין זה
נאמר באופן דליקא פ' שלשים, אלא ה'בן עשרים' הוא האחרון
שרצה לפדות את השדה. ומה ששנינו 'חזר בו של שלשים', הוא אופן
אחר בו אכן היה אדם שרצה לפדות בשלשים סלעים, וכן כל שאר
האופנים שבמשנה, כל אחד מהם הוא אופן לעצמו בו רק האחרון
חזר בו והוא לבדו חייב עשרה סלעים.
מקשה הגמרא: אי הכי, שכל אחד מהדינים שבמשנה הוא דין
לעצמו, אימא סיפא, חזר בו של עשר מוכרין אותה בשויה,
ונפרעין משל עשר את המותר, ולדברי רב חסדא קשה, מדוע
נפרעים מה'בן עשרה' את כל מה שהקדש הפסיד מחמת חזרתו,
ליתב דבן עשרים בהריה – שה'בן עשרים' יחלוק עם ה'בן עשרה'
בתשלום מה שהפסיד ההקדש, ונמצא שעל ה'בן עשרה' מוטל
לשלם רק חצי מההפסד. ובי תימא – ואם תרצה ליישב ולומר,
דהכי נמי מדובר באופן דליקא פ' עשרים' אלא היה רק בן עשרה,
אי הכי, מדוע שנה התנא של המשנה דין זה בלשון 'נפרעין משל
עשר', שמשמעותו שהיו כמה אנשים שרצו לפדותה ומאותו אדם
שרצה לפדותה בעשרה סלעים נפרעים את מה שהפסיד להקדש
בחזרתו, הרי 'נפרעין ממנו' מיכעי ליה – היה לו לתנא לומר
'נפרעין ממנו את המותר', שמשמעותו שנפרעים מאותו אחד שרצה
לפדות וחזר בו, את מה שהקדש מפסיד מחמת חזרתו. ומכך שנקט
התנא לשון 'נפרעין משל עשר' משמע שבאותו מעשה היה אדם
נוסף שרצה לפדות בעשרים וחזר בו, ובכל זאת הוא אינו חולק עם
הראשון, ושלל כדברי רב חסדא.
הגמרא חזרת בה ממה שהעמידה את המשנה, ומיישבת את
הקושיא על רב חסדא באופן אחר. מיישבת הגמרא: אלא אמר רב
חסדא, מדובר במשנה שכל אחד הוסיף עשרה סלעים על דברי זה
שקדם לו, וכל אחד שחזר בו משלם עשרה סלעים ואין האחרים
שחזרו בהם צריכים לחלוק עמו, ואף על פי כן, לא קשיא ממשנתנו
על דברי רב חסדא שאמר שאם גם ה'בן ארבעים' חזר בו משלשים
ביניהם, משום שיש לתרץ, כאן בדברי רב חסדא שמשלשים ביניהם,
מדובר בשניהם חזרו בהם בבת אחת, שכיון ששניהם הסכימו לשלם
לכל הפחות ארבעים, ומחמת חזרת שניהם הקדש מפסיד את עשרת
הסלעים שמשלשים עד ארבעים, הם חולקים בתשלום אותם עשרה
סלעים, ואילו כאן במשנתנו, מדובר שחזרו בהם בזה אחר זה,
שבשעה שחזר בו ה'בן חמשים' הוא הניח את ה'בן ארבעים' שיתן את
כל השאר והקדש אינו מפסיד בחזרתו אלא עשרה סלעים, וכשחזר
בו ה'בן ארבעים' עליו לשלם לבדו את עשרת הסלעים שהפסיד
להקדש בחזרתו.
הגמרא מביאה ראיה לתירוץ זה: תניא נמי הכי בברייתא כדברי רב
חסדא, חזרו בולן באחר, משלשין ביניהם את מה שהפסיד ההקדש
בחזרתם, וכמבואר לעיל. ויש להקשות על דברי הברייתא, והא אמן
תנן במשנתנו, שאם חזר בו ה'בן עשרה' ממשכניו מנכסיו עד עשר
סלעים, ואין האחרים חולקים איתו את מה שהקדש הפסיד בחזרתו.
אלא לאו שמע מינה – מוכח מדברי הברייתא פ' דרב חסדא שחילק
בזמן חזרתם, שאם חזרו כולם בבת אחת מחלקים ביניהם את
התשלום כדברי הברייתא, ואם חזרו בזה אחר זה כל אחד משלם את
חלקו כדברי המשנה. מסיקה הגמרא: שמע מינה – אכן יש להוכיח
כן.
הגמרא מביאה לשון אחר באופן בו נאמר דין זה: אימא דרמי להו
מירמא – יש שאמרו שמועה זו של רב חסדא בדרך קושיא ותירוץ
ולא כשמועה בפני עצמה. תנן – שנינו במשנה, חזר בו של עשר
מוכרין אותה בשויה, ונפרעין משל עשר את המותר, ומשמע

הבעלים נותנין עשרים ויש סלעים, עשרים וחמשה כנגד מה
שהתחייבו עם תוספת חומש, וסלע נוסף כנגד מה שרצה האחר
להוסיף בפדיון השדה. ואם בא אחר ואמר שרצה לפדות בעשרים
ושתיים סלעים, הבעלים נותנין עשרים ושבוע סלעים, עשרים
וחמשה כנגד מה שהתחייבו עם החומש, ושני סלעים נוספים כנגד
מה שרצה האחר להוסיף על הבעלים בפדיון השדה. ואם בא אחר
ואמר שרצה לפדות בעשרים ושלש סלעים, הבעלים נותנין
עשרים ושמונה סלעים, עשרים וחמשה כנגד מה שהתחייבו עם
החומש, ושלשה נוספים כנגד מה שרצה האחר להוסיף בפדיון
השדה. ואם בא אחר ואמר שרצה לפדות בעשרים וארבע סלעים,
הבעלים נותנין עשרים ותשע סלעים, עשרים וחמשה שהתחייבו עם
החומש, וארבעה נוספים כנגד מה שרצה האחר להוסיף. ואם בא
אחר ואמר שרצה לפדות בעשרים וחמש סלעים, הבעלים נותנין
שלשים סלעים, עשרים וחמשה שהתחייבו עם החומש, וחמשה
נוספים כנגד מה שרצה האחר להוסיף. ומבאר המשנה: שבכל
האופנים הללו הבעלים מוסיפים חומש רק על מה שאמרו מתחילה,
משום שבדין חומש נאמר שאין הבעלים מוסיפין חומש על עליו
של זה – על התוספת שרצה האחר להוסיף.
אולם אם אמר אחר הרי היא שלי בעשרים ויש סלעים, אם רצו
הבעלים ליתן שלשים ואחד סלעים ודינך, הבעלים קוזמין בפדיון
השדה. ואם לאו, אימא לו הגובר לזה שבא לפדות, הניעמך – זכית
בפדיון השדה.

גמרא

הגמרא דנה במה שממשכנים עד עשרה סלעים את זה שאמר שיפדה
את השדה וחזר בו: אמר רב חסדא, לא שנו חכמים שממשכנים
בעשרה סלעים את זה שאמר שרצה לפדותה בחמשים, אלא באופן
שכן ארבעים – זה שאמר שיפדה את השדה בארבעים סלעים, עומד
במקומו – עדיין רוצה לפדות בסכום זה, שבאופן זה לא הפסיד
ההקדש מחמת חזרתו של ה'בן חמשים' אלא עשרה סלעים. אבל אם
אין ה'בן ארבעים' עומד במקומו, אלא חזר בו מלפדות, משלשין
ביניהם – על שניהם לחלק ביניהם את הסכום ששניהם שייכים בו.
כלומר, את עשרת הסלעים שמשלשים עד ארבעים ששניהם
התחייבו לשלם, יחלקו ביניהם וכל אחד יתן חמשה סלעים. ואת
עשרת הסלעים שמארבעים עד חמשים, ישלם ה'בן חמשים' לבדו,
שהרי ה'בן ארבעים' שחזר בו לא התחייב עליהם כלל.
מקשה הגמרא על דברי רב חסדא: תנן במשנתנו, אם חזר בו של
ארבעים – זה שאמר שרצה לפדות את השדה בארבעים סלעים,
ממשכניו מנכסיו עד עשר סלעים, כנגד מה שהוסיף בשומת השדה
על ה'בן שלשים'. ולדברי רב חסדא קשה, אמאי ממשכנים את ה'בן
ארבעים' בעשרה סלעים, ליתן פ' חמשים בהריה – שה'בן חמשים'
יחלוק איתו את תשלום עשרת הסלעים שמשלשים לארבעים,
ונמצא שאין ה'בן ארבעים' חייב אלא חמשה סלעים. מיישבת
הגמרא: דין זה שעל ה'בן ארבעים' לשלם עשרה סלעים, נאמר באופן
דליקא פ' חמשים – שלא היה מי שאמר שרצה לפדות בחמשים
סלעים, אלא הוא האחרון שאמר שרצה לפדות את השדה וחזר בו,
ועל כן הוא משלם עשרה סלעים, ומה ששנינו 'חזר בו של חמשים',
הוא אופן אחר בו היה אדם שרצה לפדות בחמשים סלעים וחזר בו,
ובשני אופנים אלו רק האחרון חזר בו והוא לבדו חייב עשרה סלעים.
חזרת הגמרא ומקשה מהמשך המשנה: שנינו במשנתנו, חזר בו פ' עשר
ושלשים, ואינו רוצה עוד לפדותה, ממשכניו מנכסיו עד עשר
סלעים. ולדברי רב חסדא קשה, אמאי ממשכנים אותו בעשרה
סלעים, ליתן דבן ארבעים בהריה – שה'בן ארבעים' יחלוק עם ה'בן
שלשים' את תשלום עשרת הסלעים שבין עשרים לשלשים, ונמצא
שה'בן שלשים' חייב רק חמשה סלעים. מיישבת הגמרא: גם דין זה
נאמר באופן דליקא פ' ארבעים, אלא ה'בן שלשים' הוא האחרון
שרצה לפדות את השדה. ומה ששנינו 'חזר בו של חמשים' וחזר בו
של ארבעים, הם אופנים אחרים בהם אכן היה אדם שרצה לפדות

מבררת הגמרא: וְהִיכִי דְמִי שִׁתְחִיבּוּ הַבְּעֵלִים לַתּוֹת שְׁלֹשִׁים וְאַחַד
סְלֵעִים וְדִינָר בַּפְּדִיּוֹן הַשְּׁדָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: כְּגוֹן דְּאָמְרוּ הַבְּעֵלִים
מִתְחִילָה שְׂרוּצִים לַפְּדוּתָהּ בְּעֵשְׂרִים וְאַחַד סְלֵעִים, וְלֹא כְּשֹׂאֵר
הַאֲוֹפְנִים שְׁבַמְשֻׁנָּה שְׂרָצוּ לַפְּדוּתָהּ בְּעֵשְׂרִים, וּבִאֲמִירָתָם הִתְחִיבּוּ
עֲשָׂרִים וְשֵׁשֶׁה סְלֵעִים וְדִינָר כִּיּוֹן שְׁעִלְיָהֶם לְהוֹסִיף חוּמָשׁ, וּבִאֲוֹפֵן זֶה,
הַבְּעֵלִים קוֹדְמִין בַּפְּדִיּוֹן הַשְּׁדָה, מְשׁוּם שֶׁגַּם כְּשֶׁהֲשִׁי רֹצֵעַ לַפְּדוּתָהּ
בְּעֵשְׂרִים וְשֵׁשֶׁה, אֵין הַבְּעֵלִים יוֹכְלִים לִמְוֹר הַעֲמֻדָּה אַחֵר בְּמִקְוָמִי
שְׁהָרִי חִיּוּבָם מְרֻבָּה מִחִיּוּבוֹ בְּדִינָה, וּמְשׁוּם כִּךְ עֲלִיהֶם לַתּוֹת שְׁלֹשִׁים
וְאַחַד סְלֵעִים וְדִינָר, שֶׁהֶם עֲשָׂרִים כְּגַדְדָּה עֲלֵיוֹן שֶׁל זֶה. וְאִם לֹא – אִלּוּם אִם
תּוֹסֶפֶת חֲמִשָּׁה סְלֵעִים כְּגַדְדָּה עֲלֵיוֹן שֶׁל זֶה. וְאִם לֹא – אִלּוּם אִם
הַבְּעֵלִים לֹא רָצוּ מִתְחִילָה לַפְּדוּתָהּ בְּעֵשְׂרִים וְאַחַד סְלֵעִים, אֲלֵא רַק
בְּעֵשְׂרִים, הָרִי שֶׁהֲשִׁי הִתְחִיב יוֹתֵר מִהַבְּעֵלִים, וְאוֹמְרִים הַבְּעֵלִים
לְגֹזֵר 'אַתָּה גְּבֵרָא בַּחֲרִיקָא', כְּלוּמֹר, בֵּא אַחֵר לַפְּדוּתָהּ בְּמִקְוָמָהּ,
וְאוֹמְרִים לוֹ הַגֹּזֵרִים לְאַחֵר, הַיְיָעֲתָדָה – זְכִיתָ בַּפְּדִיּוֹן הַשְּׁדָה.

משנה

בְּהִקְדָּמָה לְסוּגִיּוֹת הַבָּאוֹת, יֵשׁ לְבַאֵר אֶת עֵנִין ה'חֶרֶם': נֹאמַר בְּתוֹרָה
(וַיִּקְרָא כֹז כַּח). 'אֵךְ כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחֶרֶם אִישׁ לִה' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ, מֵאֲדָם
וְהַבְּהֵמָה וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל, כָּל חֶרֶם קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא
לֵה'. וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים (תּוֹסֶפֶת פ"ד ה"ג), שֶׁתְּחִילַת הַפֶּסֶק 'אֵךְ כָּל
חֶרֶם אֲשֶׁר יִחֶרֶם אִישׁ לִה', עוֹסֵק בַּחֲרָמִי כַּהֲנִים, כְּלוּמֹר, בֵּאדָם שֶׁאִמְרוּ
'נִכְסִים אֵלּוּ חֶרֶם לְכַהֲנִים', שֶׁקִּדְשׁוּ הַנִּכְסִים וְצִרְיָן לִיתְנֵם לְכַהֵן וְאֵין
לָהֶם פְּדִיּוֹן, וְהַנִּהְנָה מֵהֶם בְּעוֹדֵם בְּבֵית הַבְּעֵלִים מַעַל. וְלֵאחֲרַי שְׁנֵתָם
לְכַהֵן, הֵם יִרְצִאֵם לְחֻלִּין וְנַעֲשִׂים מְמוּנֵי שֶׁל כְּהֵן כְּמִבְּאוּר לְקַמֵּן (כַּט).
וְהַמְשַׁךְ הַפֶּסֶק 'כָּל חֶרֶם קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא לִה', עוֹסֵק בַּחֲרָמִי גְבוּהָ,
כְּלוּמֹר, בֵּאדָם שֶׁאִמְרוּ 'נִכְסִים אֵלּוּ הֵם חֶרֶם לְבֵדֶק הַבֵּית' אוֹ 'חֶרֶם
לִה', שֶׁקִּדְשׁוּ הַנִּכְסִים וְהֵם מְמוּנֵי בֵדֶק הַבֵּית כְּכֵל דְּבַר שֶׁהוּא קוֹדֶשׁ לְבֵדֶק
הַבֵּית, וְהַנִּהְנָה מֵהֶם מַעַל, וְאֵין קִדְשָׁתָם פּוֹקֶעַת בְּמִסְתִּירָתָם לִיד הַגֹּזֵר,
אִלּוּם נִיתָן לַפְּדוּתָם. וְאִם אָמַר 'הִרִי זֶה חֶרֶם' סֵתָם, נִחְלָקוּ תְּנָאִים לְהֵלֵן
(ע"ב) הָאֵם הֶם חֲרָמִי כַּהֲנִים אוֹ חֲרָמִי גְבוּהָ.

הַסּוּגִיּוֹת לְהֵלֵן עוֹסְקוֹת בְּדִין מַחֲרִים שְׁדוֹת וּמִטְלָטְלִין, וְהַסּוּגִיּא
הַעוֹסְקָת בַּמַּחֲרִים עֵבְדוּ, נִשְׁנָתָה בְּמִסְכַּת גִּטִּין (לח).

וּבִזְמַן הַזֶּה, שְׁנִינֵי לְקַמֵּן (כַּט). 'אֵין שְׁדָה חֲרָמִין נוֹהֲגִין אֲלֵא בִּזְמַן
שְׁהִיבֵל נוֹהֵג', וּמִבְּאוּר שֶׁם, שְׁהִינֵי רַק בְּקִרְקַעֲתָה שְׁבִאֲרֵךְ יִשְׂרָאֵל,
אִלּוּם בְּמִטְלָטְלִין וְכֵן קִרְקַעֲתָה חוּץ לָאֲרֵץ שְׁדִינָם כְּמִטְלָטְלִין, דִּין חֶרֶם
נוֹהֵג אֵךְ כְּשֶׁאֵין הִיּוּבֵל נוֹהֵג.

עוֹד שְׁנִינֵי (ע"ז יג). 'אֵין מְקִדִּישִׁין וְאֵין מַחֲרִימִין וְאֵין מַעֲרִיכִין בִּזְמַן הַזֶּה
וְאֵם הַקִּדִּישׁ וְהַחֲרָם וְהַעֲרִיךְ, בְּהִמָּה תִיעֶקֶר, פִּירוֹת כִּסּוֹת יִרְקָבָה,
מַעוֹת וְכָלִי מִתְכּוֹת יוֹלִיכֵם לִים הַמֶּלֶח', וּפִירֵשׁ רַש"י (שם ד"ה וְאֵין).
שְׁתָּנָה זֶה סוֹבֵר שֶׁסֵּתָם חֶרֶם' הוּא חֶרֶם לְבֵדֶק הַבֵּית (וְרֵאָה לְקַמֵּן
(ע"ב), וְכִיּוֹן שֶׁאֵין הַבֵּית קִיּוֹם, יֵשׁ לְחֻשׁוֹשׁ שִׁיבּוֹא לְיַד תְּקֵלָה שִׁיְהִי
מִהַקְדֵּשׁ וְיַעֲבִירוּ בְּאִיסוֹר מַעֲלִילָה. אֲמַנָּם הַתּוֹסֶפֶת (יומא סו. ד"ה
וְאֵין) כְּתִבּוּ בִּשְׁם ר"י, שְׁנִיתָן לְבַאֵר אֶת הַבְּרִייתָא אֵךְ לִמְאָן דֹּאמַר
שְׁתָּנָה חֶרֶם לְכַהֲנִים, שְׁהָרִי שִׁיךְ בְּהֵם תְּקֵלָה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא בֵּאוּ לִיד
הַכֹּהֵן. אֲלֵא שְׁבִזְמַן הַבֵּית הוּי קֹדֶשִׁים מְצִיִּים וְכוּלָם הֵיךְ בֵּאוּ לִיד
וְהִירִים פְּעִינֵי קִדְשָׁהּ, וּבִזְמַן הַזֶּה שֶׁאֵין הַקִּדְשִׁים מְצִיִּים, אֵין רְגִילוֹת
לְהוֹדֵר בְּהֵם. וְכֵן שְׁבִזְמַן הַבֵּית הַכַּהֲנִים הוּי יוֹתֵר מְצִיִּים, וְלֹא הוּי
הַבְּעֵלִים מְשִׁהִים אֶת הַחֶרֶם בִּידָם, אֲלֵא נוֹתְנִים אוֹתוֹ מִיד לְכַהֵן.

וְאֵם עֵבֶר וְהַחֲרָם לְכַהֲנִים בִּזְמַן הַזֶּה, בְּקִרְקַע בִּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל לֹא חָל
הַחֶרֶם, וְאִילוּ בַּחוּץ לָאֲרֵץ נוֹתְנָה לְכַהֲנִים שְׁבִאוֹתוֹ מִקּוֹם וְכֵן
בְּמִטְלָטְלִין בְּכָל מִקּוֹם. וְאֵם עֵבֶר וְהַחֲרָם לְגְבוּהָ, בְּקִרְקַע שְׁבִאֲרֵךְ
יִשְׂרָאֵל לֹא חָל הַחֶרֶם, וּבְקִרְקַע שְׁבִחוּץ לָאֲרֵץ דִּינָה כְּמִטְלָטְלִין
שְׁבִסְמוּךְ, וּבְמִטְלָטְלִין יֵשׁ לוֹ לֹאבְדֵן כְּמִבְּאוּר בְּעִבּוּדָה זָרָה (שם). אוֹ
פּוֹדָה אוֹתָם דְּבַר מוֹעֵט.

מִשְׁנֵתָה עוֹסְקָת בְּדִין מַחֲרִים אֶת כָּל נִכְסֵי לְכַהֲנִים: מְחָרִים אֲדָם –
יִכְּל אָדָם לְהַחֲרִים מִצָּאֵנוּ וּמִכְּבָדּוֹ וּמִשְׁפָּחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים
וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ, כְּלוּמֹר, מִקְצַת מִנְכְּסֵי, אֲבָל אִסוּר לוֹ לְהַחֲרִים אֶת
כָּל נִכְסֵי. וְאִם הַחֲרָם אֶת כּוֹלָם וְלֹא שִׁיר לְעַצְמוֹ כּוֹלָם, אֵינָם

מִחְרָמִים – לֹא חָל דִּין חֶרֶם עַל נִכְסֵי כָּלִל וְאִפִּילוֹ עַל מִקְצָתָם, דְּבָרִי
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, מִדִּין זֶה יֵשׁ לְלַמּוֹד קָל
וְחוּמָר, וְכֵה אֵם לְגַבִּי הַמַּחֲרִים לְנִבְוָה – לְהַקְדֵּשׁ, הַדִּין הוּא שֶׁאֵין
אָדָם רִשְׁאִי לְהַחֲרִים אֶת כָּל נִכְסֵי וְאֵם הַחֲרָמִים לֹא חָל הַחֶרֶם, עַל
אַחַת כְּפָה וְכַפָּה שִׁיְהִי אֲדָם חָס עַל נִכְסֵי – שְׁחִיב אָדָם לְחוּס עַל
נִכְסֵי וְלֹא יִתֵּן אֶת כּוֹלָם לְהַדְרִיט, אֲלֵא יִשְׁיִיר לְעַצְמוֹ לְכָל הַפְּחוֹת כְּדִי
חִייו.

גמרא

הַגְּמָרָא מְבֹאֲרָת אֶת הַמְּקוֹר לְדִין שֶׁל מִשְׁנֵתָהּ. מְבֹרָרָת הַגְּמָרָא: מִנָּא
הֵי מִיָּלִי שֶׁלֹּא נִיתָן לְהַחֲרִים אֶת כָּל הַנִּכְסִים. מְבֹאֲרָת הַגְּמָרָא: דִּין זֶה
נִלְמַד כְּדִתְּנֵי רַבִּינָן בְּבִרְייתָא. נֹאמַר בְּתוֹרָה (וַיִּקְרָא כֹז כַּח), 'אֵךְ כָּל
חֶרֶם אֲשֶׁר יִחֶרֶם אִישׁ לִה' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאֲדָם וְהַבְּהֵמָה וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ
'וְגו', וְיֵשׁ לְדִרְשׁוֹ מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ', שֶׁרַק אֵם הַחֲרָם
מִקְצַת מִמִּטְלָטְלֵי חָל הַחֶרֶם וְלֹא אֵם הַחֲרָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ – אֶת
כָּל מִטְלָטְלֵי. וּמִלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'מֵאֲדָם' יֵשׁ לְדִרְשׁוֹ, שֶׁרַק אֵם הַחֲרָם
מִקְצַת מִעֲבָדֵי הַכְּנַעֲנִים חָל הַחֶרֶם, וְלֹא אֵם הַחֲרָם אֶת כָּל הָאָדָם
שְׁבִרְשׁוֹתוֹ. וּמִלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'מִכָּל הַחֶרֶם' יֵשׁ לְדִרְשׁוֹ, שֶׁרַק אֵם הַחֲרָם
מִקְצַת מִבְּהֵמָתוֹ חָל הַחֶרֶם, וְלֹא אֵם הַחֲרָם אֶת כָּל הַבְּהֵמָה
שְׁבִרְשׁוֹתוֹ. וּמִלְשׁוֹן הַכְּתוּב (מִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ) [וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ] יֵשׁ
לְדִרְשׁוֹ, שֶׁרַק אֵם הַחֲרָם מִשְׁדוֹתֵי חָל הַחֶרֶם, וְלֹא אֵם הַחֲרָם
אֶת כָּל שְׁדָה (אֲחֻזָּתוֹ) [אֲחֻזָּתוֹ]. שְׁוֹאֵלָה הַבְּרִייתָא: יִכְּל הִייתָ
לְפִרְשׁ, שְׁכּוֹנַת הַפֶּסֶק הִיא שְׁלִכְתְּחִילָה לֹא יִחֲרִים אֶת כָּל נִכְסֵי,
וּמִכָּל מִקּוֹם אֵם עֵבֶר וְהַחֲרָם, יְהִי מִחְרָמִין. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא:
תְּלַמּוֹד לְזֹמֶר, 'אֵךְ כָּל חֶרֶם', לְמַעַט שֶׁאֵךְ בְּדִיעֵבֶד אֵין הַחֶרֶם חָל,
דְּבָרִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, מִדִּין זֶה יֵשׁ לְלַמּוֹד
קָל וְחוּמָר, וְכֵה אֵם בְּהַחֲרָמֵת נִכְסֵי לְנִבְוָה, הַדִּין הוּא שֶׁאֵין אָדָם
רִשְׁאִי לְהַחֲרִים אֶת כָּל נִכְסֵי, וְאֵם הַחֲרָמִים אֵינָם מִחְרָמִים, עַל
אַחַת כְּפָה וְכַפָּה שִׁיְהִי אֲדָם חָס עַל נִכְסֵי וְלֹא יִתֵּן אֶת כּוֹלָם
לְהַדְרִיט.

וּמְבֹאֲרָת הַגְּמָרָא: וְצִרְיָא – הַחֲרָץ הַכְּתוּב לְלַמּוֹדָה אֶת כָּל הַאֲוֹפְנִים
הָאֵלּוּ, מְשׁוּם דְּאֵי כְּתִבּ רַבִּינָן דִּין זֶה בִּלְשׁוֹן 'מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ' שֶׁנֹּאמַר
לְגַבִּי מִטְלָטְלִין, הִנֵּה אֲמִינָא, שְׁהִאִיסוֹר הוּא רַק שְׁכָל הַנִּכְסִים דְּאֵיתָ
לִיה, לֹא לְחָרִים, אֲכָל מִין אֲחֵר מְנַכְּסִים, לִיְחִרְמִיָּה בּוֹלִיָה – מוֹתֵר
לְהַחֲרִים אֶת כּוֹלָם, וְכִגוֹן שִׁיְחִירִים אֶת כָּל עֲבָדָיו, לְכַךְ כְּתִבּ רַבִּינָן
'מֵאֲדָם', לְלַמּוֹדָה שְׁמוֹתָה לְהַחֲרִים רַק חֶלֶק מִעֲבָדָיו וְלֹא אֶת כָּל
הָאָדָם שְׁבִרְשׁוֹתוֹ, וְאִפִּילוֹ שִׁישׁ לוֹ נִכְסִים נוֹסְפִים.

וְאֵי כְּתִבּ רַבִּינָן 'מֵאֲדָם' לְגַבִּי עֲבָדִים, וְלֹא הִיָּה כְּתוּב 'מִשְׁדָּה
אֲחֻזָּה', יִכְּל הִייתִי לִזְמֵר שְׁדוּקָא בְּעֵבְדִים לֹא נִיתָן לְהַחֲרִים אֶת
כּוֹלָם, מְשׁוּם דְּלֵא סָנִיא לִיה כְּלָא עֲבֻדָּה – שֶׁאֵין כְּדִי סִיפּוּקוֹ שֶׁל
אָדָם אֵם לֹא יִהְיֶה לוֹ עֲבָדִים, אֲכָל שְׁדָה אֲחֻזָּה שְׁנִיתָן לְהַתְקִיִּים אֵךְ
אֵם לֹא תִהְיֶה לוֹ שְׁדָה שְׁשִׁיכָת לוֹ, שְׁהָרִי סָנִיא לִיה בְּרִיִּסְתָּתָהּ – דִּי
לוֹ לְאָדָם שִׁיְהִיָּה אִרִּיס אֲצֵל אַחֲרִים וְיִקְבֵּל אֶת חֶלְקוֹ בְּפִירוֹת, בִּאֲוֹפֵן
זֶה מוֹתֵר לְהַחֲרִים אֶת כּוֹלָם. לְכַךְ מִלְמַדְנָה הַכְּתוּב, שֶׁאֵךְ בְּשְׁדָה אֲחֻזָּה
נִיתָן לְהַחֲרִים רַק אֶת חֶלְקוֹ וְלֹא אֶת כּוֹלָם.

[וְאֵי אֲשֶׁמְעִינָן הַכְּתוּב דִּין זֶה רַק לְגַבִּי שְׁדָה אֲחֻזָּה וְלֹא לְגַבִּי עֲבָדִים,
יִכְּל הִייתִי לִזְמֵר שְׁדוּקָא בּוֹזֵל לֹא נִיתָן לְהַחֲרִים אֶת הַמִּין כּוֹלָם, מְשׁוּם
דְּחִיּוּתִיָּה – שְׁחִיּוֹתוֹ שֶׁל הָאָדָם תְּלוּיָה בָּהּ וְאֵינָהּ יִכְּל לְהַתְקִיִּים
בְּלַעֲדִיהָ, אֲכָל אָדָם – עֲבֵד כְּנַעֲנִי, שֶׁאֵין חִיּוּתוֹ שֶׁל הַבְּעֵלִים תְּלוּיָה
בּוֹזֵל, שְׁהָרִי סָנִי לִיה בְּשִׁמְעָא בְּעֵלְמָא – דִּי לוֹ אֵךְ בְּשִׁמְשׁוֹ שְׁאִינוֹ עֲבֵד,
בּוֹזֵל נִיתָן לְהַחֲרִים אֶת כּוֹלָם, לְכַךְ מִלְמַדְנָה הַכְּתוּב שֶׁאֵךְ בּוֹזֵל לֹא נִיתָן
לְהַחֲרִים אֶת כּוֹלָם אֲלֵא רַק מִקְצָתָם.]

וְאֵי אֲשֶׁמְעִינָן דִּין זֶה לְגַבִּי הֵי תִרְתִּי – שְׁנִי אֵלּוּ, עֲבָדִים כְּנַעֲנִים וְשְׁדָה
אֲחֻזָּה, יִכְּל הִייתִי לִזְמֵר שְׁדוּקָא בִּאֲלוֹ לֹא נִיתָן לְהַחֲרִים אֶת הַמִּין
כּוֹלָם, מְשׁוּם דְּחִיּוּתָהּ חִיּוּתָהּ וְהִכָּא חִיּוּתָהּ – מְשׁוּם שְׁכֵן עֲבֵד כְּנַעֲנִי
בִּזְכֵּן בְּשְׁדָה אֲחֻזָּה חִיּוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם תְּלוּיָה בָּהֶם, וְאֵם יִרְצָה לְקַנְתָּהּ
אַחֲרִים בְּמִקְוָמָם, אֵינָם מְצִיִּים תְּמִיד לְקַנְתָּם, אֲכָל מִטְלָטְלִין שֶׁאֵם
יִרְצָה לְקַנְתָּה אַחֲרִים בְּמִקְוָמָם, מְצִיִּים הֵם תְּמִיד לְקַנְתָּם, לִיְחִרְמִיָּהוּ

ערכין. פרק שמיני - המקדיש שדהו דף כח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קלט רש"י

1 דתנו רבנן מכל אשר לו ולא כל אשר לו — ואם תאמר: הוא האי קרא בחרם
2 הניתן לכהנים כתיב, דהא בסיפיה דקרא כתיב: "לא ימכר ולא יגאל", ואילו
3 חרמי ברק הבית יש להם פדיון בחקש, והיכי קאמר במתניתין: "ומה אם לגבוה"
4 כו? והא לאו לגבוה הוא כי אם לכהנים ועוד: דאיבא בפרק "השולח" (גיטין
5 לחב), "מאדם" — אלו עבדיו ושפחותיו
6 הכנענים. ופרך מינה לרב דאמר: המקדיש
7 עבדו יצא לחירות, דלמיהו עם קדוש
8 קאמר. ומאי קפריך? והא בחרמים אין בהן
9 קדושת הגוף, ולא דמי למקדיש, לומר
10 דלמיהו עם קדוש קאמר ויש לומר: דאפילו
11 בחרמים הניתנין לכהנים יש בהן קדושת
12 הגוף, כדתני לקמן בפירקין (כטא): חרמים
13 כל זמן שזון בבית בעלים הרי הן בחקש
14 לכל דבריהם, נתנם לכהן — הרי הן כחולין.
15 אלמא אית בהו קדושת הגוף. (אלא)
16 ותלמוד לומר: בהמה מה בהמה יש לו
17 רשות למכור לעולם — ואם תאמר: אם כן
18 שדה אחוזה נמי, שהרי אם מכרה חזרת
19 לבעלים ביובלי ויש לומר: דמכל מקום יש
20 לו רשות להוציא מידו לעולם, כגון אם
21 הקדישה וגאלה אחר, שמתחלקת לכהנים
22 ביובלי. אי נמי, יש לומר דהכי פירושו: מה
23 בהמה יש לו רשות למכרה, ושדה אחוזה
24 נמי כל זמן שהיא בידו יכול הוא למכרה
25 — מה שאין כן בבית דמשתגליל אף לו
26 רשות למכרה. **החרים מטלטלין נותנן**
27 לכל כהן שירצה שנאמר כל חרם בישראל
28 לך יהיה — אין זה עיקר דרשו, דהא קרא
29 איצטריך כדדרוש ליה לקמיה: נתנו לכהן —
30 הרי הוא כחולין לכל דבריו, שנאמר: "כל
31 חרם בישראל לך יהיה". והא דאמר הכא:
32 נותנן לכל כהן שירצה — מסבירא הוא, כמו
33 תרומה שנותנה לכל כהן, ואין צריך ליתנה
34 לכהן שבאותו משמר. ועוד, אי הוי עיקר
35 דרשא, מאי הא דפריך לקמן: ליקיש
36 מטלטלין לקרקעות? והלא גזירת הכתוב
37 היא! אלא שמע מינה דלאו עיקר דרשה
38 הוא זה.

שדה

1 והיכי דמי כגון דאמרי בעשרים ואחד — דהוי בין קרן בין חומש עשרים ושש דינר,
2 וזה מוסיף חמשה, היינו שלשים ואחד דינר. **הבעלים קודמין** — דאי הוה יתבינן ליה
3 להאי הוה פסיד הקדש דינר ממאי דאמור ברישא, הלכך הדרי אבעלים על כרחיהו.
4 **ואם לאו אומר לו לזה הנעתך** — דאמרי בעלים: אתא גברא בחריקן. **משנה**
5 **מצאנו** — מקצת צאנו, אומר: "הרי חרם"
6 ונותנן לכהן. **את כולם** — שלא שיר לעצמו
7 כלום. **להיות חס על נכסיו** — שלא יבזבז
8 להדיוט. **גמרא מכל אשר לו** — היינו
9 מטלטלין, ולא כל מטלטלין. **מאדם** — עבדים
10 הכנענים. **אך כל חרם** — אבין ורקין מיעטין.
11 **בדיסתורן** — שיהא אריס לאחרים, ויקבל
12 שדות למחצה ולשליש ולרביעי. **אבל**
13 **מטלטלין אימא ליחרימיהו כולו** — כתב
14 רחמנא: "מכל אשר לו" — ולא כל אשר לו,
15 דהיינו מטלטלין. בתו יש לו רשות למכרה
16 — בקטנותה ולא בנערותה. **המבזבז** —
17 לנעים. **חומש** — דגמרין מיעקב, דכתיב ביה
18 תרין עישרין. רבי אלעזר בן עזריה אית ליה
19 דרבי אילא, דהא אתא לאשמעינן שיהא
20 אדם חס על נכסיו. רבי אליעזר לית ליה דרבי
21 אילא, דאי בזבז טובא לא איכפת לן, אלא
22 ששיר לעצמו קצת דומיא דחרם. **משנה**
23 **שהחרמים שלהם** — דכתיב: "כל חרם
24 בישראל וגו'", וכיון דדידיה הוא — מה הנאה
25 בכך? אי הוה מחרים איהו גופיה זכי ביה.
26 ולא יתב ליה לכהן אחר. **נראין דברי רבי**
27 יהודה — דלויס אין מחרימין, בקרקעות.
28 **ודברי רבי שמעון במטלטלין** — שהרי אין
29 החרמים שלהן. הלכך, אי מחרימי מטלטלין
30 — חיילא עליהו חרם, ויהבי לזו לכהנים.
31 **גמרא מראצטריך ליה לרבי למימר**
32 **במטלטלין** — נראין דברי רבי שמעון,
33 דמשמע: אבל בקרקעות אין נראין דבריו —
34 מכלל דאקרקעות נמי פליגי. **שאף רבי**
35 **שמעון לא נחלק עליו כו'** — והבי משמע
36 מילתיה דרבי: נראין דברי רבי יהודה לרבי
37 שמעון בקרקעות, שדברי רבי שמעון
38 במטלטלין.

לד

28 **תנא קמא! איכא בינייהו דרבי אילא, דאמר רבי אילא:** באושא התקינו, המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. מעשה באחד שבקש לבזבז
29 יותר מחומש, ולא הניחו לו חבריו, ומנו? **רבי ישכב, ואמרי לה:** רבי ישכב, ולא הניחו לו חבריו, ומנו? **רבי עקיבא. משנה המחרים**
30 **בגז ובתו, ועבדו ושפחתו העבדים, ושדה מקנתו** — אין מחרמין, שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו. **הכהנים והלויים אין מחרימין,**
31 **דברי רבי יהודה.** רבי שמעון אומר: **הכהנים אין מחרימין** — שהחרמין שלהן, והלויים מחרימין — שאין החרמין שלהן. **אמר רבי:** נראין
32 **דברי רבי יהודה בקרקעות, שנאמר:** "כי אחזת עולם היא להם", **ודברי רבי שמעון במטלטלין, שאין החרמין שלהן. גמרא ורבי**
33 **יהודה, בשלמא כהנים אין מחרימין** — שחרמין שלהן, אלא לויים, בשלמא מקרקעי לא מחרימי — דכתיב: "כי אחזת עולם היא להם",
34 **אלא מטלטלי ליחרימי!** — אמר קרא: "מכל אשר לו... ומשדה אחזתו", מקיש מטלטלין לקרקעות. **ורבי שמעון, בשלמא כהנים** —
35 **בדאמרן, אלא לויים, בשלמא מטלטלים לחרים** — דלא מקיש, אלא מקרקעי אמאי? **הכתיב:** "אחזת עולם היא להם!" — מאי מחרימין
36 **נמי דקאמר** — מטלטלי. — והא מדקתני סיפא, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה במקרקעי ודברי רבי שמעון במטלטלי, מכלל דרבי
37 **שמעון מקרקעי נמי קאמר!** — הכי קאמר, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה לרבי שמעון בקרקעות, שאף רבי שמעון לא נחלק אלא
38 במטלטלין, אבל בקרקעות מודה ליה. אמר רבי חייא בר אבין: החרים מטלטלין — נותנן לכל כהן שירצה, שנאמר: "כל חרם בישראל

לד

שדה היוצאה לכהנים ביובל נותנין (למז) ולמשמרן שפגע בו יובל – האי מלחא
אינו מן הברייתא, אלא ממלחא דרבי חיאי בר אבין אמר רב חסדא.
כמאן דלא מקיש – ואם תאמר, הא דאמרן לעיל: בשלמא כהנים אין מחרימין
דחרמים שלהם. והלא שדה חרימים צריך ליתנם לכהן שבאותו משמר, ואם כן אם
חרמים כהן שדהו, אם אינו במשמרתו, אמאי

אינו צריך ליתנה לכהן שבאותו משמר?
וצריך לומר: דלרווחא דמילתא אמר הכי,
שהרי אם חרימים כהן שדהו אינו חרם,
דכתיב: "אחוזת עולם הוא להם". ואף על גב
דגבי לויס הוא דכתיב, מסתמא לכהנים נמי
הכי הוא. ואם חרימים הכהן מטלטלים, למאן
דמקיש – פשיטא דאינו יכול להחרים.
ואפילו למאן דלא מקיש – החרמים שלהן
כדאמרן נותנו לכל כהן שירצה. ונחא נמי
הא דאמר לעיל: ורבי שמעון, בשלמא כהנים
כדאמרין, ומשום מטלטלין הוא דאמר הכי,
אף על גב דאין מקיש, מכל מקום החרמים
שלהם. אבל בקרקעות "אחוזת עולם" דכתיב
גבי לויס – הוא דהדין לכהנים כן.

חרמי כהנים – פירוש: חרימים (ליתן)
הניתנים לכהנים – אין להן פדיון, דכתיב
(ויקרא כו): "לא ימכר ולא יגאל". ועל כרחך
בחרמי כהנים איירי, אף על גב דסתמא כתיב.
דאי בחרמי בדיק הבית – פשיטא דנפרדין הן
כדי לעשות מהן צרכי בדיק הבית.
אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה
להעלותו עולה אף על פי שאינו רשאי –
(ליתן) פירוש: שאינו חייב, כמו "נשדח"
דמתרגמינן: רשאי, כך פירש רש"י. ולפי זה
אומר הרב רבי יעקב בר שמשון: הא דאיתא
בפרק קמא דקדושין (לגא): אין בעלי
אומניות רשאין לעמוד בפני תלמידי חכמים
בשעה שעוסקים במלאכתן – מיייר אפילו
בעסקין במלאכתם, ורשאיין רוצה לומר:
חייבין, כמו "אף על פי שאינו רשאי" דהבא.
רוצה לומר: אף על פי שאינו חייב. ואי מיייר
במלאכת חרימים – נחא למימר רשאין
ממש. **לבן** בתו או לבן אחותו כהן – ולא
מצי למימר לבן בנו או לבן אחיו, דכיון
דחויא ליה הוי ליה ככהן המסייע בבית
הגרות, כדאיתא בפרק "עד כמה" (בבבורות
כג.ב). וכן פירש רש"י.

שקול

לך יהיה. החרים שדותיו – נותנין לכהן שבאותו משמר,
שנאמר: "כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו", ונמר
"לכהן" "לכהן" מגזל הגר. והתם מגזל? דתניא: "לה'
לכהן" – קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו משמר; אתה
אומר: לכהן שבאותו משמר? או אינו אלא לכל כהן
שירצה! כשהוא אומר: "מלכד איל הכיפרים אשר יכפר
בו עלי" – הרי בכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר.
שדה היוצאה לכהנים ביובל – נותנה למשמר שפגע
בו יובל. איבעיא להו: פגע בו בשבת, מאי? אמר רב
חיאי בר אמי משמיה דחולפנא: נותנה למשמר היוצא.
אמר רב נחמן בר יצחק: תניא, נמצאת אתה אומר:
אחד יובל ואחד שביעית משמטין באחד, אלא שיוכל
בתחילתו והשמיטה בסופה. – אדרבה, משום הכי הווי'
– אימא: מפני שהיוכל כו'. בשלמא שביעית בסופה
– דכתיב: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה", אלא
יובל בתחילתו? ביום הכיפורים הוא, דכתיב: "ביום
הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם!" – הא מני? רבי
ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא, דאמר:
מראש השנה הוא דחיל יובל. שמעיה חזקיה בר ביילוט
ואול אמר קמיה דרבי אבהו: וליקיש מטלטלי לקרקעות!
לאו תנאי היא? דאיכא דמקיש ואיכא דלא מקיש,
כמאן דאמר לא מקישין. משנה חרמי כהנים אין
להם פדיון, אלא נותנים לכהנים בתרומה. רבי יהודה
בן בתירא אומר: סתם חרימים לבדק הבית, שנאמר:
"כל חרם קדש קדשים הוא לה". וחקמים אומרים:
סתם חרימים לכהנים, שנאמר: "כשדה החרם לכהן
תהיה אחזתו", אם כן, למה נאמר "כל חרם קדש
קדשים הוא לה" – שחל על קדשי קדשים ועל קדשים
קלים. מחרים אדם את קדשיו, בין קדשי קדשים בין
קדשים קלים; אם גדר – נותן דמיה, ואם נדרה –
אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו
עולה הבכור, בין תם בין פעל מום – מחרימין אותו; וכיצד
פודים אותו? אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו או לבן אחותו.

נמרא

איחרם, דלאו ידידה הוא. ואם נרבה היא – דאינו חייב באחיותה אם היתה מתה, הא דאי לא חיל חרם, דלאו ידידה. אלא כבדי שובתה – טובת הנאה שיש לו בה יתן
לכהן. כיצד? "שור זה עולה", והחרמו – אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להקריבו עולה שאינו חייב. כלומר, אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בוו – נוטלו להקריב
דורון לקנו. ובאותו דמים יתן זה, שוה היא טובת הנאה שיש לו בה, שהיא אם מתה או נגנבה אינו חייב באחיותה, ומשפרישה יצא ידי חובתו, ומעתה, אם תאמר – אינו
מפסיד, אלא שלא הקריב דורון לקנו, הרי שהפסיד העלאת עולה שאינו חייב. ואית פריס דכתב בן: להעלות עולה שאינו רשאי, והיא היא. רשאי – לשון חייב, "נשדח"
(שמות כב) מתרגמינן: רשאי. וכיצד פודין אותו – דהבכור גופו אינו מוחרם, שהרי אינו שלו אלא לכהן. אלא אומדין כמה אדם משרא רוצה ליתן לבעל הבית זה ליתן
בכורו – לבן בתו כהן או לבן אחותו, ואותה טובת הנאה יתן בעל הבית זה לכהן בשביל חחרם. דוקא נקט בן בתו וכן אחותו כהן, דההיא ידידיה לה לחך טובת הנאה ליהוי
שרא. אבל בן בנו כהן וכן אחיו כהן, דהאי ידידיה לה לחך טובת הנאה הוי כהן – לא מצי ידידיה ליה אגרא. ואף על גב דלא משום ידידיה ידידיה ליה, כיון דלדידה נמי חזי
הבכור – נראה ככהן המסייע בבית הגרות לדוד ולזרות, כדי שיתנו לו תרומותיו בשכרו, ואשתכח דלא שקיל בתורת תרומה אלא בתורת שכר. והכי אמרין בבבורות
בפרק "עד כמה" (כג.ב). **נמרא** הרי הן בהקדש – ויש בהן מעילה.

בן ברוקה היא, דאמר (ר"ה ח): מראש השנה הוא החיל היובל, ולשיתתו, שמיטת כספים והפקעת היובל חלים בכניסת שנת היובל שהוא סוף השמיטה ותחילת היובל. אומרת הגמרא: שמעיה חזקיה בר בילום לשמועה זו של רבי חייא בר אבין, ואול אמרה קמיה דרבי אבהו – והלך ואמרה לפני רבי אבהו, והוא הקשה על דבריו, מדוע חילק רבי חייא בר אבין בין מטלטלין לקרקעות, וליקיש מטלטלין לקרקעות – הרי הוקשו מטלטלין לקרקעות, והיינו, שכתוב בפרשת שדה חרמים (ויקרא כו כח) 'מכל אשר לו וגו' ומשדה אחרת, והתבאר לעיל (ע"א) שהכתוב 'מכל אשר לו' נדרש על מטלטלין, וכיון שהקיש הכתוב מטלטלין לקרקעות, היה לו להשוותם גם בדין זה. והשיב לו, וכי לא מחלוקת תנאי היא, דאייבא – שיש תנא דמקיש מטלטלין לקרקעות ואייבא דלא מקיש, וכיון שנחלקו תנאים בדין זה, אין להקשות על רבי חייא בר אבין, שהרי הוא אמר את דינו כמאן דאמר שלא מקשינן מטלטלין לקרקעות.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בדין חרמים, ומבארת דין חרמי כהנים: חרמי כהנים – נכסים שהחרמו כדי לתת אותם לכהנים, אין להם פדיון – לא ניתן לפדותם, משום שנאמר בהם (שם) 'לא ימכר ולא יגאל', אלא נותנים אותם לכהנים בפתרימה, ולאחר שבאו ליד הכהן הם יוצאים לחולין, והרי הם כממונו לכל דבר, וכמבואר בגמרא. המשנה מביאה מחלוקת בחרם שלא התפרש האם הוא לכהנים או לבדק הבית: רבי יהודה בן בתירא אומר, סתם חרמים – אדם המחרים מנכסיו בסתם, ולא פירש האם מחרים לבדק הבית או לכהנים, הרי הם מוחרמים לבדק הבית, שנאמר בפרשת חרמים (ויקרא כו כח), 'כל חרם קדש קדשים הוא לה', ומשמע, שכל חרם הוא לבדק הבית, אלא אם פירש בו שהוא לכהנים. וחקמים אומרים, סתם חרמים הרי הם לכהנים, שנאמר בשדה אחוזה שיוצאת לכהנים ביובל (שם כו כא) 'בשדה החרם לבקן תהיה אחוותו', ומשמע, שסתם שדה החרם היא לכהנים. שואלת המשנה: אם בן שסתם חרמים הם לכהנים, למה נאמר בפרשת חרמים 'כל חרם קדש קדשים הוא לה', שמשמע שחרם סתם הוא לבדק הבית. משיבה המשנה: פסוק זה בא ללמדנו, שהחרם חל גם על קדשי קדשים ועל קדשים קלים וכמבואר בסמוך. המשנה מבארת את דין החרמת נכסים שהוקדשו ואת דיני פדיונם: מחרים אדם – יכול אדם להחרים את קדשיו שכבר הקדיש, בין קדשי קדשים, ובגון עולה, או חטאת ואשם, ובין קדשים קלים, ובגון תורה, מעשר בהמה, בכור וקרנן פסח. אולם יש חילוק בחיובו, אם החרים בהמה שהקדישה בגדר, כלומר, שאמר 'הרי עלי עולה' והפריש בהמה לעולתו, כיון שחייב באחריות בהמה, היא כממונו וחל החרם על כל שווי בהמה, ונותן לכהן דמיה – מעות כנגד כל שווי בהמה, ואת הבהמה יקריב לנדרו. ואם החרים בהמה שהקדישה בגדר, ובגון שאמר 'הרי זו עולה', ובאופן זה אינו חייב באחריות בהמה, ונותן לכהן את מוקבתו – מעות כנגד טובת ההנאה שיש לו מבהמה זו, וכמבואר בסמוך, כיון שבשעה שהקדיש את הבהמה, היא יצאה לרשות הקדש ואינו יכול להחרימה. ומבארת המשנה: מה ששינוי נותן את טובתו, היינו, שאם אמר 'שור זה עולה', אומדין (משערים), כמה מעות אדם רוצה ליתן בזה, עבור שור זה, כדי שיוכל להעלותו עולה כדורון לקונו, אף על פי שאינו רשאי (חייב) להביא קרבן זה, כלומר, אדם שאינו חייב עולה אם ימצא בזול נוטלו להקריב דורון לקונו, וסכום זה יתנו הבעלים לכהן. המשנה מביאה אופן נוסף לשומת החרם שלא בדמי בהמה: הקבוצ – בכור בהמה, בין אם הוא תם (שלם) וראוי למזבח, ובין אם הוא בעל מום ואינו ראוי למזבח, מחרמין אותו – ניתן להחרימו, על אף שגופו קדוש וכבר היה מחויב ליתנו לכהן מדין בכור. שואלת המשנה: וכיצד פוידים אותו. משיבה המשנה: אומדין כמה אדם מישראל היה רוצה ליתן לבעלים בקבוצ זה כדי ליתנו לבן בתו שהוא כהן או לבן אחותו שהוא כהן, וסכום זה יתן הישראל לכהן.

לך יהיה, והיינו, שצריך לתת את החרמים לכהנים, ויכול לתת אותם לכל כהן שירצה. ואם החרים משדותיו, נותן לבקן שבאותו משמר, ולא לכל כהן שירצה, שנאמר בפרשת שדה אחוזה (ויקרא כו כא), 'בשדה החרם לבקן תהיה אחוותו', ונאמר – ונלמד דין זה בגזירה שוה 'לבקן' 'לבקן' 'לבקן' מגול הגר, והיינו, שלגבי קרן ואשם של גול הגר כתוב (במדבר ח ח) 'האשם המושב לה' לבקן, ולגבי שדה החרם כתוב (ויקרא שם) 'בשדה החרם לבקן תהיה אחוותו', ויש ללמוד, כשם שקרן ואשם של גול הגר ניתנים לכהן שבאותו המשמר, כך שדות החרם ניתנים לכהן שבאותו משמר. שואלת הגמרא: והתם בגול הגר, מנלן – מנין שהקרן והחומש ניתנים רק לכהן שבאותו משמר. משיבה הגמרא: דתניא בברייתא (ב"ק קט), נאמר בפרשת גול הגר (במדבר שם), 'אם אין לאיש גאל להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לבקן, ולכאורה יש סתירה בפסוק, שבתחילה משמע שהוא לה', דהיינו להקדש, ואילו מההמשך משמע שניתן לכהן. אלא כך יש לדרוש את הפסוק, קנא השם – קנה ה' את הקרן והחומש, ונתנו ה' לבקן שבאותו משמר. שואלת הברייתא: אתה אומר שנתנו לבקן שבאותו משמר, או שמה אינו כך, אלא ניתן לתת לכל בקן שירצה הגולן, ואף שלא באותו משמר. משיבה הברייתא: כשהוא אומר בהמשך הפסוק (שם), 'מלכד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו', והיינו, שהגולן נותן לכהן את הקרן והחומש מלכד קרבן האשם שנתן לו שיכפר בו עליו, הרי שכבדו שבאותו משמר הכתוב מדבר, שהרי הכהן המקריב את האשם, הוא מאותו המשמר. הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רבי חייא בר אבין: שדה היוצאה לכהנים ביובל – שדה אחוזה שהוקדשה ולא רצו הבעלים לגאולה או שקנאה אחר מהקדש, היא יוצאת מרשות הבעלים ביובל ומתחלקת לכהנים (לעיל כה ע"א וע"ב), נותנה לכהני המשמר שפגע בו יובל – שחל היובל בזמן עבודתם. מסתפקת הגמרא: איפכא להו לבני הישיבה, פגע בו יום כיפור של יובל בשבת שעובדים בו שתי משמרות, מאי – מה הדין, האם המשמר שעובד עד אחר קרבן מוסף זוכה בשדה, או המשמר שמתחיל את עבודתו אחר כך. משיבה הגמרא: אמר רבי חייא בר אמי משמיה דחולפנא, נותנה למשמר היוצא – המסיים את עבודתו באותה השבת, משום שהיובל חל בתחילת הלילה וזכו בו אז כהני המשמר היוצא. הגמרא מביאה ראייה לדברי רבי חייא בר אמי: אמר רב נחמן בר יצחק, תנאי [נמי הדין] ברייתא שהיובל חל בתחילת הלילה, ששינוי בברייתא, שכיון ששנת ארבעים ותשע היא שמיטה, והשנה שלאחריה היא יובל, נמצאת אתה אומר, שאחד יובל ואחד שביעית – בין היובל ובין השמיטה, משמטין באחד, אלא שיוכל משמט את הקרקעות בתחילתו – בתחילת השנה, ואילו השמטה משמטת את הכספים בסופה – בסוף השנה. מקשה הגמרא: מלשון הברייתא משמע, שיוכל ושמיטה דומים בכך שמשמטים בזמן אחד, אלא שחלוקים בכך שהיובל משמט בתחילתו והשמיטה משמטת בסופה, והרי אדרבה, כל מה שדומים זה לזה שמשמטים בזמן אחד, משום הכי הוא – הוא מחמת שהיובל משמט בתחילתו והשמיטה משמטת בסופה, משום שסוף שנת השמיטה הוא תחילת שנת היובל, ונמצא ששניהם משמטים באותו זמן. מיישבת הגמרא: אלא אימא בלשון הברייתא כך, 'נמצאת אתה אומר אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד מפני שהיובל וכו' משמט בתחילתו והשמיטה בסופה. הרי שהיובל חל בתחילת הלילה, שהוא סוף השמיטה. מקשה הגמרא על הברייתא: בשלמא שביעית, מובן מה ששינוי משמטת בסופה, משום דתני בפרשת שמיטה (דברים טו א), 'מזין שבע שנים תעשה שמיטה', ומשמע, שבסוף השנה השביעית תחול השמיטה. אלא דין זה שהיובל משמט בתחילתו אינו מובן, שהרי ביום הכיפורים הוא משמט ולא בראש השנה, דתני בפרשת היובל (ויקרא כה ט-ז), 'ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם, וקדשתם את שנת החמישים שנה וגו' ושבטם איש אל אחותו, והיינו שביום הכיפורים תוקעים בשופר, ואז חוזרים הקרקעות לבעליהם. מיישבת הגמרא: הא מני – מיהו התנא ששנה ברייתא זו שהיובל חל בתחילתו, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין מה ששנינו במשנה 'חרמי כהנים אין להם פדיון: תגנו רבנן בברייתא, חרמי כהנים, אין להן פדיון – לא ניתן לפדותם, ונותנין אותם לבקו. דין נוסף, חרמים שהוחרמו לכהנים, כל זמן שהן בבית הקדשים, הרי הן בהקדש לכל דבריהן, ואסורים בהנאה, והנהנה מהם מעל, שנאמר (ויקרא כו כח) 'כל חרם (בישראל) קדש קדשים הוא לה', והיינו, שכל החרמים נתפס בהם קדושה כקדשים. אולם לאחר שנתנו לבקו, הרי הן לכל דבריהן בחולין – כשאר ממונו של כהן, שנאמר (במדבר יח יד) 'כל חרם בישראל לך יהיה', והיינו, שכשהזקן זוכה בחרם, הרי הוא שלו כשאר ממונו.

שנינו במשנה: רבי יהודה בן בתירא אומר, סתם חרמים – שלא פירש אם לכהנים או לבדק הבית, הרי זה חל לבדק הבית וכו' וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים. הגמרא דנה בשיטות התנאים בדין סתם חרמים. שואלת הגמרא: בשלמא דין זה של רבנן, שסתם חרמים לכהנים, מובן, בדרך מפרשי מעמיהו ומעמא דרבי יהודה בן בתירא – משום שחכמים פירשו את טעמם וכן דרשו באופן אחר את הפסוק ממנו דרש רבי יהודה בן בתירא שסתם חרמים לבדק הבית. אלא הדין של רבי יהודה בן בתירא שסתם חרמים לבדק הבית, אינו מובן, שהרי לדבריו קשה, הא – פסוק זה שנאמר בו (ויקרא כו כא) 'בשדה החרם לבקו תהיה אחותו', שדמנו דרשו חכמים שסתם חרמים לכהנים, מאי עבדי ליה – מה הוא דרש ממנו. משיבה הגמרא: פסוק זה מיבעיא ליה – נצרך לו לרבי יהודה בן בתירא, לברתניא בברייתא, נאמר לגבי שדה אחוזה שיוצאת לכהנים, 'בשדה החרם לבקו תהיה אחותו', וצריך ביאור, מה תלמוד לומר – מה בא פסוק זה ללמדנו במה שדימה את שדה אחוזה היוצאת ביובל לשדה החרם. ומבארת הברייתא, הפסוק בא ללמדנו בזה דין זה, מנין לבקו שהקדיש שדה חרם – שדה זוכה בה מישאל הכהן, ודקדישה הכהן ולא גאלה מיד הגזבר, שלא יאמר הכהן, הואיל ואם לא אגאל את השדה ותיפדה על ידי אחר, היא יוצאה לכהנים ביובל, והרי עכשיו היא תחת ידי, שהרי אני מוחזק בה, ואם כן תהא כולה שלי כשתצא מזהקדש ביובל, ולא תתחלק לכל בני המשמר. והלא דין [קל וחומר] הוא שאזכר בה לבדי ביובל, שאם בשדה אחוזה של אחרים היוצאת ביובל לכהנים, אני זוכה בחלק בשדה, על אף שלא היתה ברשותי מעולם, אם כן, בשל עצמי – בשדה שהיתה שלי, ואף כעת היא תחת ידי, לא כל שכן שאזכר בה ביובל, ואף תהא כולה שלי. לכך תלמוד לומר, 'בשדה החרם לבקו תהיה אחותו', כלומר, שדין שדה אחוזה הוא כדין שדה החרם. ומבארת הברייתא: וכי מה למדנו משדה החרם לשדה אחוזה, אלא מעתה יש לנו לומר, הרי זה [שדה החרם] בא ללמד על שדה אחוזה, כמשמעות לשון הפסוק, ונמצא למד ממנו, וכך היא הדרשה, מקיש שדה חרם של כהן, שזכה בה ממנה שחרים ישראל, לשדה אחוזה של ישראל, והיינו, מה שדה חרם אחוזה של ישראל שנאלצה על ידי אחד מהכהנים, יוצאה ביובל מתחת ידו של הכהן שפדאה, ומתחלקת לכל הכהנים שבאותו משמר, אף שדה חרמו של כהן שהקדישה, יוצאה ביובל מתחת ידו של כהן זה, ומתחלקת לאחיו כהנים.

שואלת הגמרא: ואיך – וחכמים שלמדו מפסוק זה שסתם חרמים לכהנים, מנין להם שכוון שחרים שדה חרמו אינו יכול לזכות בה לעצמו. משיבה הגמרא: הם למדו דין זה מ'חרם' 'החרם', כלומר, כיון שלא נאמר בפסוק 'בשדה חרם' אלא נאמר 'בשדה החרם', יש לדרוש את יתור האות ה"א לדין זה של כהן שהקדיש שדה חרמו. שואלת הגמרא: ואיך – ורבי יהודה בן בתירא שלמד דין זה מעצם הפסוק, מה הוא דרש מיתור האות ה"א. משיבה הגמרא: ידוע זה של 'חרם' 'החרם', לא משמע ליה – הוא סובר שאין זה נחשב יתור. שואלת הגמרא: ורבי יהודה בן בתירא שלמד מלשון הפסוק (שם כו כח), 'כל חרם קדש קדשים הוא לה', שסתם חרמים לבדק הבית, אם כן, דין זה דתל החרם גם על קדשי קדשים ועל קדשים קלים,

שלמדו חכמים במשנה מפסוק זה, מנא ליה – מנין הוא לומד דין זה. משיבה הגמרא: סבר ליה בדין זה דרבי ישימאל המובא במשנה להלן, שמסתירת לשון הכתוב לגבי בכור האם יש להקדישו או לא, יש לדרוש שאין חיוב להקדיש את הבכור, כיון שקדושה זו חלה מאלה, אלא שניתן להחרים בכור על אף שכבר חלה עליו קדושה מזמן לידתו, והוא הדין בכל הקדשים שאפשר להחרים, או להקדישם לבדק הבית על אף שכבר חל עליהם קדושת הגוף. הגמרא מבררת כמי ההלכה במחלוקת התנאים במשנתנו בסתם חרמים: אמר רב, הלכה כרבי יהודה בן בתירא שסתם חרמים לבדק הבית. שואלת הגמרא: ורב, וכי שכיב – הניח את שיטת רבנן ועבדי [ופסק] כרבי יהודה בן בתירא שהוא יחיד. משיבה הגמרא: ברייתא איפכא תניא – רב שנה ברייתא להיפך מלשון המשנה, כלומר, 'רבי יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לכהנים וחכמים אומרים סתם חרמים לבדק הבית', ופסק כחכמים שבברייתא, שסתם חרמים לבדק הבית. שואלת הגמרא: ורב, וכי שכיב למתניתין ועבדי גירסת הכריתתא. משיבה הגמרא: רב, מתניתין נמי איפכא תני – שנה להיפך גם בלשון המשנה, וכגירסתו בברייתא, ופסק כשיטת חכמים על פי גרסתו. שואלת הגמרא: מאי תוית דאפכת מתניתין מקמי ברייתא – מה ראה רב להפוך את גירסת המשנה ולשנותה כלשון הברייתא, נפיק ברייתא מקמי מתניתין – היה לו להפוך את גירסת הברייתא ולשנות בה כלשון המשנה. משיבה הגמרא: רב נפיקה נמיר – קיבל מרבתי שלשון המשנה שלפנינו משובשת היא ויש לגרוס בה להיפך מגירסתנו. שואלת הגמרא: אי הכי, מדוע אמר רב שהלכה כרבי יהודה בן בתירא, הרי הלכה כרבנן מיבעי ליה לומר, שהרי פסק כשיטת חכמים על פי גרסתו במשנה. משיבה הגמרא: הכי קאמר רב, למאי דאפכיתו ותניתו – לדבריהם שהפכתם את גירסת המשנה מהגירסא שקיבלתי מרבתי, ושניתם בה 'רבי יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לבדק הבית וכו' וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים', יש לפסוק שהלכה כרבי יהודה בן בתירא שסתם חרמים לבדק הבית. הגמרא מביאה מעשה באדם שהחרים את נכסיו בסתם, ונחלקו אמוראים מה עליו לעשות עם הנכסים: תהא נברא, דאחרמינהו לנכסיה – שהחרים את נכסיו בפומבדיתא, ולא פירש אם לגבוה או לכהנים. אתא לקמיה דרב יהודה – בא אותו אדם לפני רב יהודה לשואלו מה יעשה עם הנכסים. אמר ליה רב יהודה, שקול [קח] ארבעה זוזי ואחיל עליהו – וחלל עליהם את נכסך, ושידניהו – ותשליך את המעות בנהר, ולישתרו לך – ויתורו לך הנכסים. מוכיחה הגמרא: אלא קסבר רב יהודה שסתם חרמים הם לבדק הבית וכרבי יהודה בן בתירא, ומחמת כן אמר לו לחלל את הנכסים ולזרוק את המעות לנהר ולא אמר לו שיתנם לכהן. שואלת הגמרא: כמאן – כשיטת מי אמר רב יהודה שניתן לחלל את הנכסים על ארבעה זוזים, אף שהם שוים הרבה יותר מכך, האם נאמר שהוא כשמואל, דאמר הקדש שונה מנה שחיללו על שנה פרוטה, הרי הוא מחולל, על אף שחיללו בפחות משוויו. הרי יש לדחות, אמר, שכל מה דאמר שמואל שההקדש חל, הוא באופן שעבר וחיללו על שנה פרוטה, אולם לכתחלה מי אמר שמואל שניתן לחלל הקדש בפחות משוויו ואפילו על שנה פרוטה. משיבה הגמרא: הני מיילי – דברים אלו שאין לפדות כן לכתחילה כמשמעות דברי שמואל, לא נאמרו אלא בזמן שפית המקדש קיים, משום דאז איכא שפידא להקדש אם אין מחללים את הקדשים בשוים. אבל בזמן הוה שאין בית המקדש קיים ואין הפסד להקדש אם אין פודים את הקדשים שלא בשוים, ניתן לחלל קדשים על שנה פרוטה על אף שהם שוים יותר, ואפילו לכתחלה מותר לעשות כן. מקשה הגמרא: אי הכי, מדוע רב יהודה הורה לחלל את הנכסים על ארבעה זוזים, אפילו על פרוטה נמי היה ניתן לחללם, כמבואר בדברי שמואל. מתרצת הגמרא: רב יהודה הצריכו ארבעה זוזים, לפירסומי מלתא –

ערכין. פרק שמיני - המקדיש שדהו דף כט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קמג רש"י תוספות

הרי הן בחולין — כשאר ממנו של כהן. בשלמא רבנן — דמתניתין, מפרשי טעמא וקרא דרבי יהודה, כדכתבי: אן כן למה נאמר "כל חרם" כו'. שהקדיש שדה חרמו — שדה שהחרים ישראל והגיע לחלק כהן שדה, שלא יאמר: הואיל וכשיגיע יובל, אם לא אפרנה אני מיד גובר ויגאלנה אחר — תתחלק לכהנים ביובל כדן מקדיש שדה אחוזה, דהא שדה חרם לגבי כהן

אחוזתו היא, כדכתיב: "כשדה החרם לכהן" — ועכשיו שאני מחזק בה — תהא שלי, שהרי דין הוא: בשל אחרים אני זוכה, אם היה ישראל מקדיש שדה אחוזתו כשיגיע יובל תתחלק לי, בשל עצמי לא כל שכן? תלמוד לומר כשדה החרם כו' — דהאי קרא במקדיש שדה אחוזה כתיב. מה למדנו משדה החרם על שדה אחוזה כו' — מה שדה אחוזה שהקדיש ישראל וגאלה אחר מן הכהנים — תצא מידו ביובל ותתחלק לכל בני המשמר, כדאמר בפירקין דלעיל: אחוזתו שלו ואין זו שלו — אף שדה חרמו כו'. סבר לה כרבי ישמעאל — דבפיק לה במתניתין "מקדיש" ו"אל תקדיש". הלכה כרבי יהודה בן בתירא — דסתם חרמים לבדק הבית. כרייתא איפכא תניא — דרבנן אמרי לבדק הבית, ורבי יהודה לכהנים. רב גמריה גמיר — מרביה, דרביה אנגריה דמתניתין משבשחא היא. ושדינאו לארבע זוזי בנהרא — דהקדש חן לבדק הבית. דאי לכהן — לית להו פדיון, ולכהן בעי מיתביניהו. בזמן הזה — דליכא בית, וליכא פסידא, אלא איסורא הוא דרביעא עליהו — אפילו לכתחלה נמי. אין עבר עברי נוהג — דאינו נמכר בזמן הזה. ואין שדה אחוזה — דין שדה אחוזה, שתהא נגאלת בגירוע. אלא אם ירצה הלוקח להחזירה לו בדמים שירצה — מחזיר, ואם לאו — אין כופין אותו. וכן דין מקדיש שדה אחוזה בזמן הבית ואין היובל נוהג, כגון משגלו שבת ראובן וגר, שבטלו היובלות — אין נגאלת אלא בשויה. אין בתי ערי חומה נוהגין — דלא כיפינו ליה ללוקח, אם בא מוכר לגאלה, אפילו בתוך שנה. אין גר תושב נוהג — שיהא ישראל מצווה להחיותו. גר תושב — שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואוכל נבלות. כתיב — בעבד עברי. כי טוב לו עמך, וכתיב בגר תושב: "עמך ישב וגו'. ד"ל תסגר עבד אל אדוניו" בגר תושב משתעי, דהכי מוקמינן לה במסכת גיטין בפרק "השולח גט" (מחא), וכתיב בתריה: "עמך ישב בקרבך" וגו'. מכל מקום לתרוייהו קשיא, דכתנן: אין שדה חרמים נוהג אלא בזמן יובל. מקרקעי — אין נוהגין, כדכתיב: "בצאתו יובל כשדה החרם". משנה כתוב אחד אומר תקדיש — גבי בכור, דכתיב: "כל הבכור וגו' תקדיש" (דברים טו). וכתוב אחד אומר לא יקדיש — "אך בכור אשר יבוכר לה" בבמה לא יקדיש איש אותו" וגו' (ויקרא כז). הקדש עילוי — להעלותו בדמים, ויתן טובת הנאתו לכהן. ואי אתה מקדישו הקדש מזהב — שיהא שם זבח אחר חל עליו. גמרא ורבנן — דנפקא להו חך דרשא (ערכין כחב) מ"כל חרם קדש קדשים". אל תקדיש מיבעי ליה ללאו — שאם מתפסו לשם זבח אחר — עובר בלאו. שמצוה להקדישו — לשם בכור, ואף על פי שהוא קדוש מאליו. ורבי ישמעאל — אמר לך: אי לא מקדיש ליה לא קדיש? בתמיה. לא צריך לאקדישה — ולית ליה לרבי ישמעאל חך דרשא.

שקול ארבע זוזי ואחיל עליהו ושדינאו בנהרא ולישתרי לך — ואם תאמר: והא אמר בפרק קמא דעבודה זרה (יגא): אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש וחרים והעריך — בהמה תעקר, פירות וכלים ירקבו. והבא בזמן הזה איירי, כדמסיק הבא. ואמאי לא אמרין ירקבו? וצריך לומר: דדוקא במטלטלין קאמר דירקבו, דלא אתי בהו לדי תקלה אם ממתנינ עד שירקבו. והבא במקרקעי איירי, דאם ימתן (לאו) אתי לדי תקלה. והכי נמי איתא בסמוך דאמר: והא מעשה דפומבדיתא מקרקעי היה. הקדש עלוי — פירוש: להעלותו בדמים ליתן טובת הנאה לכהן.

הדרן עלך המקדיש שדהו

אליה לכתנא: "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו" — מה תלמוד לומר? מנן לכהן שהקדיש שדה חרמו, שלא יאמר: הואיל ויוצאה לפניהם והרי היא תחת ידי, תהא שלי? ודין הוא, בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל שכן? תלמוד לומר: "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו"; וכי מה למדנו משדה חרם מעתה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד: מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל, מה שדה אחוזה של ישראל יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכהנים — אף שדה חרמו יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הפהנים. — ואידך? "החרם" — ואידך? "חרם" — "החרם" לא משמע ליה. ורבי יהודה בן בתירא, דחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים מנא ליה? — סבר ליה כרבי ישמעאל. אמר רב: הלכה כרבי יהודה בן בתירא. ורב שביק רבנן ועביד כרבי יהודה בן בתירא? — ברייתא איפכא תניא. — שביק מתניתין ועביד כברייתא? — רב מתניתין נמי איפכא תני. — מאי חזית דאפכת מתניתין מקמי ברייתא? נפוך ברייתא מקמי מתניתין! — רב גמריה גמיר. — אי הכי, כרבי יהודה בן בתירא? כרבנן מיבעי ליה! — הכי קאמר: למאי דאפכיתו ותניו, הלכה כרבי יהודה בן בתירא. והוא גברא דאחרמיניהו לנכסיה בפומבדיתא, אתא לקמיה דרב יהודה, אמר ליה: שקול ארבעה זוזי ואחיל עליהו ושדינאו בנהרא ולישתרו לך. אלמא קסבר: סתם חרמים לבדק הבית. כמאן? כשמואל, דאמר: הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה — מחולל; אימר דאמר שמואל — שחיללו, לכתחלה מי אמר? — הני מילי בזמן שביט המקדש קיים, דאיכא פסידא, אבל בזמן הזה — אפילו לכתחלה. — אי הכי, אפילו פרוטה נמי! — פרוטמי מלתא. אמר עולא: אי הואי התם, הוה יהיבנא כוליהו לכהנים. אלמא קסבר עולא: סתם חרמים לכהנים. מיתבי: אין עבר עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר: "עד שנת היובל ועבד עמך", ואין שדה החרם נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר: "וצא ביובל ושב לאחוזתו"; אין בתי ערי חומה נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר: "לא יצא ביובל". רבי שמעון בן יוחי אומר: אין שדה חרמין נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר: "והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה" כשדה החרם". רבי שמעון בן אלעזר אומר: אין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. אמר רב ביבי: מאי טעמא? אתיא "טוב" "טוב", פתיב הכא: "כי טוב לו עמך", וכתיב התם: "בשוב לו לא תוננו" — לא קשיא: הא במקרקעי, הא במטלטלי. — והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה! — מקרקעי דחוצה לארץ במטלטלי דארץ ישראל דמי. משנה רבי ישמעאל אומר: כתוב אחד אומר "תקדיש", וכתוב אחד אומר "לא יקדיש", אי אפשר לומר "לא יקדיש" — שהרי כבר נאמר "לא יקדיש", אי אפשר לומר "לא יקדיש" — שהרי כבר נאמר "תקדיש", הא כיצד? מקדישו אתה הקדש עלוי, ואי אתה מקדישו הקדש מזהב. גמרא ורבנן: "אל תקדיש" — מיבעי ליה ללאו, "תקדיש" — מיבעי ליה לכתנא: מנן לזולד בכור בעדרו שמצוה להקדישו? שנאמר: "הזכר תקדיש", ורבי ישמעאל: אי לא מקדיש ליה לא קדוש? קדושתו מרחם הוה! וכיון דכי לא מקדיש ליה קדוש — לא צריך לאקדושה.

הדרן עלך המקדיש שדהו

תקדיש מיבעי ליה ללאו — שאם מתפסו לשם זבח אחר — עובר בלאו. שמצוה להקדישו — לשם בכור, ואף על פי שהוא קדוש מאליו. ורבי ישמעאל — אמר לך: אי לא מקדיש ליה לא קדיש? בתמיה. לא צריך לאקדישה — ולית ליה לרבי ישמעאל חך דרשא.

הדרן עלך המקדיש שדהו

המוכר היתה שנת שדפון וירקון או שביעית אינה עולה לו מן המנץ – בפרק
"המקבל" (בבא מציעא קא, ו) מפרש שהשדפון וירקון הוה נמי כמו כן בכל
העולם, דאי השדפון בבאנא – בהכי לא תנן דעולה לו מן המנץ. דיקא נמי דקתני
דומיא דשביעית, שאסור לזרוע בו (בבא ערוב). נראה או הובירה עולה לו מן המנץ
– בגמרא מפרש אמאי תנא נדה, כיון דתנא

הובירה דעולה – כל שכן נדה, וזהו מצי
למימר: "לא זו אף זו" קתני: התם לא הדרא
ומזבא – פירש רש"י: בתו שמכרה בקטנותה
ויצאה בת חורין בסימני נערות לא הדרא
ומזבא, כדאמר בקדושין (יחא, דאין אדם
מוכר בתו לשפחות אחר שפחות, דנפקא לן
מ"בבגדו בה" כיון שבגד בה שמכרה
לשפחות שוב אינו יכול למכרה, הלכך
יצאה גמורה היא, ואיכא למימר קל וחומר,
עד כאן לשונו. ולא נראה, דהא פלוגתא
דתנאי היא התם. לכך פירש רבינו יצחק:
דאפילו למאן דאמר בעלמא דאדם מוכר
בתו לשפחות אחר שפחות – היכא דהביאה
סימנים מיהא (ומרה דלא מודבנא) איכא קל
וחומר (דלא מודבנא). מיהו, קצת קשה: גבי
מוכר שדהו נמי אתיא מהאי קל וחומר דלא
תימכר עו"ד מיהו יש לחלק, דלא דמיא לקל
וחומר דבתו, כיון שבאו לה סימני נערות לא
יפרקו עוד מעליה. אבל מוכר שדהו בשעת
היובל – אין הקל וחומר טוב כל כך כמו גבי
מוכר בתו, שהרי היובל יעבור ויהיה
כבתחלה. ועוד יש לפרש כמו שפירש רש"י:
לפי שאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר
שפחות. ואף על גב דפליגי בה תנאי – מיהו
קיימא לן כרבי שמעון דסבירא ליה התם
דאסור למכור. ולא ידענא הי מנייהו המקח
בטל – ואי קשיא: פשיטא דאדוק דהמוכר
שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח
בטל ומעות חזורים. דאי מעות
אבודין

אמר לך רב: אינה מכורה למספר שני תבואות, אבל מכורה היא ויוצאה. – ואי איתדבני
מיובנה, תיקום ברשותיה עד בתר יובל, ובתר יובל יוכל גיכליה שני תבואות וניהדרה! מי לא
תניא: אכלה שנה אחת לפני היובל – משלימין לו שנה אחרת אחר היובל? – התם נחית
לאכילה, הכא לא נחית לאכילה. אמר רב ענן: שמינית מיניה דמר שמואל תרתי, חדא –
הך, ואידך: המוכר עבדו לגוים או בחוצה לארץ – יצא לחירות, חדא הדרי זביני וחדא לא
הדרי זביני, ולא ידענא הי מיניה. אמר רב יוסף: יתחו אנן, מדתניא בכריתא: המוכר עבדו
בחוצה לארץ – יצא לחירות וצריך גט שיחרור מרבו שני, שמינית מיניה: מדקרי ליה לשני
"רב" – אלמא לא הדרי זביני. וכי קאמר שמואל הכא אינה מכורה – ומעות חזרין.

המוכר את שדהו בשעת היובל – אינו מותר לנאול
פחות משתי שנים, שנאמר: "במספר שני
תבואות ימכר לך". היתה שנת שדפון וירקון או שנת
שביעית – אינו עולה מן המנץ; נראה או הובירה –
עולה לו מן המנץ. רבי אליעזר אומר: מכרה לו לפני
ראש השנה והיא מליאה פירות – הרי זה אוכל ממנה
שלוש תבואות בשתי שנים. גמרא "המוכר שדהו
בשעת היובל" וכו'. "אינו גואל" לא קתני, אלא: "אינו
מותר לנאול", אלמא קסבר: איסורא נמי איכא, דאפילו
קרקושי וזוי נמי אסור; ולא מיבעיא מוכר דקאי בעשה,
דכתבי: "במספר שני תבואות ימכר לך", אלא אפילו
לוקח נמי קאי בעשה, דבעינן "שנים תקנה" וליכא.
איתמר: המוכר שדהו בשנת היובל עצמה – רב אמר:
מכורה ויוצאה, ושמואל אמר: אינה מכורה כל עיקר.
מאי טעמא דשמואל? קל וחומר: ומה מכורה כבר
יוצאה, שאינה מכורה – אינו דין שלא תימכר? ולרב
לא אמרינן קל וחומר כי האי גוונא? והתניא: יכול
ימכור אדם את בתו כשהיא נערה? אמרת קל וחומר:
ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו, שאינה מכורה אינו דין
שלא תימכר? – התם לא הדרא מיובנא, הכא הדרא
מיובנא. מיתיבי: "אחר היובל שנים תקנה" – מלמד
שמוכרין סמוך ליובל, מופלג מן היובל מניין? תלמוד
לומר: "לפי רב השנים ולפי מעוט השנים". ובשנת
היובל עצמה לא ימכור, ואם מכר – אינה מכורה! –

אמר לך רב: אינה מכורה למספר שני תבואות, אבל מכורה היא ויוצאה. – ואי איתדבני
מיובנה, תיקום ברשותיה עד בתר יובל, ובתר יובל יוכל גיכליה שני תבואות וניהדרה! מי לא
תניא: אכלה שנה אחת לפני היובל – משלימין לו שנה אחרת אחר היובל? – התם נחית
לאכילה, הכא לא נחית לאכילה. אמר רב ענן: שמינית מיניה דמר שמואל תרתי, חדא –
הך, ואידך: המוכר עבדו לגוים או בחוצה לארץ – יצא לחירות, חדא הדרי זביני וחדא לא
הדרי זביני, ולא ידענא הי מיניה. אמר רב יוסף: יתחו אנן, מדתניא בכריתא: המוכר עבדו
בחוצה לארץ – יצא לחירות וצריך גט שיחרור מרבו שני, שמינית מיניה: מדקרי ליה לשני
"רב" – אלמא לא הדרי זביני. וכי קאמר שמואל הכא אינה מכורה – ומעות חזרין.

ורב

משנה המוכר בשעת היובל – בזמן שהיובל נהוג. פחות משתי שנים – אבל
לאחר שתי שנים, אם רוצה לפדותה – פודה בעל כרחו של לוקח, ונותן
לו לפי מה שמכרה. דכתיב (ויקרא כח): "וחשב את שני ממכרו", שמחשב כמה שנים
משמכרה עד היובל, ומחלק הדמים לפי השנים. כגון אם מכרה קודם היובל עשר
שנים בעשר ליתרין – נמצא שמכר פירות
של כל שנה ושנה בליתרא. שהרי סתם
מכירה אינה אלא עד היובל. הלכך, אם
שהיה ביד לוקח חמש שנים, ואחר כך בא
מוכר לנאלה – מנכה לו לוקח חמש ליתרין,
ליטרא לכל שנה שאכלה, שכך עלה חשבון
כשיוצא מתחילה. אינו עולה מן המנץ –
השתי שנים, דהא "שני תבואות" כתיב, שתי
שנים הראיין לתבואה תשעה ביד לוקח.
אבל היתה שנה הראויה לתבואה ונרה ולא
זרעה, או הוכירה – שהניחה בורה, שאפילו
ניר לא עשה בה – איהו אפסיד אנפשיה,
ועולה לו במנץ שתי השנים. שלש תבואות
– אותה העומדת בה בשעת קנייה, ושתי
תבואות בשתי שנים שתוא בידו. גמרא
אינו גואל לא קתני – דליהו משמע: אינו
דין שיכופו את הלוקח להחזיר לו בפדיון
בפחות משתי שנים. דאפילו קרקושי נמי
אסור – למוכר, להראות וזוין ללוקח כדי
שייטב בעיניו להחזירה לו. שנים תקנה –
"במספר שנים אחר היובל תקנה", דמשמע
שנתא קניה לו שתי שנים, ואי מהדר ליה
מקמי הכי – עובר בעשה. מכורה ויוצאה
– ביובל, וזה הלוקח איבר מעותיו. אינה
מכורה כל עיקר – והמעות חזרין. מכורה
כבר – קודם היובל. אמה העבריה –
יוצאה בסימני נערות, כדתניא (קדושין
ד, א): "יוצאה חנם" – אלו ימי נערות. התם
– בתו שמכר בקטנותה ויצאה בת חורין
בסימני נערות – לא הדרא ומודבנא לעולם,
כדאמרין (קדושין יחא, ו) ואין אדם מוכר בתו
לשפחות אחר שפחות, דנפקא לן מ"בבגדו
בה" – כיון שבגד בה, שמכרה לשפחות, שוב
אינו יכול למכרה. הלכך, יציאה גמורה היא,
ואיכא למימר קל וחומר, דאי מודבן לה בימי
נערות דאינה מכורה. אבל שדה היוצאה
לבעלים ביובל – הדרא ומודבנא לאחר
היובל אם ירצה, הלכך בשנת היובל נמי
רשאי למכרה, ויוצאה לו בחנם. אחר היובל
– משמע: אחר היובל מיד. שנים תקנה –
שאת תקנה שדה תהא בידך שתי שנים בעל
כרחו של מוכר, ואפילו הוא רוצה לפדותה.
לפי רוב השנים – שיהיה עד היובל –

תרבה מקנתו, תמכרנה ביוקר, שהרי עד היובל תהא קניה לו אם לא יפדנה. ולפי מעוט השנים תמכרנה בזול, כדי שלא תונה את בחיך. ושמעיון מהנן קראי דמוכרין בין
בסמוך ליובל שעבר, בין מופלג ממנו כמה שנים. למספר שני תבואות – שלא תשהה ביד הלוקח כלום, שהרי באותה שנה עצמה לקחה מידו, אבל מכורה היא לכך שיאבר
מעותיו. ופרכינן: ואי אודבני מודבנא – לאחר שתי שנים, ליהדרה בחנם בשביל יובל שעבר עליה, מי לא תניא וכו'? נחית לאכילה – שהרי קודם היובל התחיל לאוכלה,
הלכך מקיימנא ליה קרא כדכתיב "שני תבואות". אבל הקונה בשנת היובל לא נחית לאכילה. חדא – דאמר שמואל: אינה מכורה כל עיקר. יצא לחירות – דהמוכר
עבדו לגוי קונסין אותו לפדותו, ויפטרנו לחירות משום דאפקיה ממצות. וכן המוכר עבדו, אפילו לישראל, בחוצה לארץ – יצא לחירות. חדא הדרי זביני – מחדא מהנן
תרתי שמעית מיניה דמר שמואל שהמקח בטל והמעות חזרין, או מהן דהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה, או מהן דהמוכר עבדו לישראל בחוצה לארץ. וחדא לא הדרי
זביני – אלא הלוקח מפסיד המעות. ולא ידענא בדי מינייהו המקח בטל. ואי קשיא: פשיטא דמהך דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל והמעות חזרין,
דאם מעות אבודין – מאי איכא בין רב לשמואל? איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקצץ אילנות שהיו בה, לרב דאמר מכורה היא – שדה הדרא ואילנות דקץ קץ. לשמואל
דאמר אינה מכורה ומעות מתנה – הדרי אילנות, ואף על גב דלוקח לא שקל וזוי. אי נמי, כגון שמכר עמה מטלטלין, והחזיק לוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין, דקיימא
לן (קדושין כו, א) נכסים שאין להם אחריות נקנן עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחוקה, ואין צריך משיכה. לרב דאמר מכורה ויוצאה – שדה הדרא ומטלטלין
מיקנו. לשמואל דאמר אינה מכורה, ומעות מתנה – לא מיקנו מטלטלין, דחוקה דקרקע לא היא חוקה. אלמא לא הדרא זביני – והלוקח מפסיד. וכיון דבהדיא חזוין דלא
הדרי זביני, ודאי כי אמר שמואל בהא: אינה מכורה ומעות חזרין.

ערכין דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קמה

גוֹנוֹא – וכי אין אנו אומרים קל וחומר כעין זה שאמר שמואל,
וְהִתְנַחֵא – והרי שנינו קל וחומר כזה בברייתא, נאמר בתורה (שמות
כא ז, יא) 'כִּי יִמְכַר אִישׁ אֶת בְּתוּלָתוֹ לְאִמָּה וְגו' וַיִּצָּאָה חָנָם אִין כֶּסֶף',
ודרשו חכמים (קדושין ד.), שבפסוק זה התורה באה לרבות שאמה
עבריה יוצאת מהאדון משהביאה סימני נערות, אמנם לא התפרש
בתורה האם האב רשאי למוכרה לאחר שהביאה סימני נערות, ועל
כך אומרת הברייתא, יָבֹול יִמְכֹור אִדָם אֶת בְּתוּלָתָהּ נְעָרָה –
שנא תאמר שאדם רשאי למכור את ביתו לאמה משהביאה סימני
נערות, אִמְרַתָּ קַל וְחֹמֶר – יש ללמוד מקל וחומר שאין הדין כן,
וְמָה מְכֹוֹרָה כְּבֹר – בת שנמכרה בקטנותה, וַיִּצָּאָה עֲבָדָיו – יוצאת
לחירות כשהביאה סימני נערות, שְׁאִינָה מְכֹוֹרָה – נערה שלא
נמכרה בקטנותה, אִינוּ דִין שְׁלֹא תִימְכַר לאחר שהביאה סימני
נערות. וקשה על רב מדוע חולק על הדין של שמואל, הנלמד מקל
וחומר כעין זה של הברייתא.
מתרצת הגמרא: יש חילוק בין הקל וחומר של הברייתא לקל וחומר
של שמואל, דְּהִתָּם בברייתא, לֹא הִדְרָא מִיּוֹדְנָא – משנתייתה
נערה ויצאה לחירות שוב אינה חוזרת ונמכרת לעולם, ומכיון
שהיציאה של הנערים יציאה גמורה היא, אפשר ללמוד ממנה בקל
וחומר, שאין האב יכול למכרה לאחר שהיא נערה, אבל הִכָּא
בשדה החוזרת לבעלים ביובל, הִדְרָא מִיּוֹדְנָא – אפשר לחזור
ולמכרה אחר היובל, ומאחר שהיובל אינו מפקיע מהבעלים את
האפשרות למכור את השדה, סובר רב שאין ללמוד בקל וחומר, שאי
אפשר למכור בשנת היובל, אלא השדה מכורה ויוצאת.
הגמרא מקשה מברייתא נוספת על שיטת רב: מִיִּתְיָב – הקשו בני
הישיבה על דברי רב, שנינו בברייתא, נאמר 'אֲחֵר הַיּוֹבֵל שְׁנִים
תִּקְנֶה', מִלְּמַד שְׁמוֹכְרִין כְּמוֹד לַיּוֹבֵל – ממה שנאמר 'אחר היובל'
משמע שמוכרים שדה מיד לאחר שעבר היובל, וממה שנאמר 'שנים'
תקנה' למדים שאם תקנה שדה תהא בידך שתי שנים ואין המוכר
רשאי לפדותה קודם לכן. מבררת הברייתא: מוֹפְלֵג מִן הַיּוֹבֵל – זמן
רב אחרי שעבר היובל, מִנֵּין שניתן למכור שדה. משיבה הברייתא:
תִּלְמִיד לֹמֵר (שם כה טז) 'לִפְיָ רַב הַשְּׁנִים תִּרְבֶּה מִקְנֶתוֹ וְלִפְיָ מַעוֹט
הַשְּׁנִים תִּמְקַעֵם מִקְנֶתוֹ', דהיינו מכך שמלמד הכתוב שמחיר השדה
בשעת מכירתה נקבע לפי מספר השנים שנתור עד היובל, אם הם
רבות ביוקר ואם הם מעטות בזול, כדי שלא יאנה את חבירו, ממילא
משמע שמוכרים בין סמוך ליובל ובין לאחר זמן רב מן היובל.
ומסיימת הברייתא, וּבְשָׁנַת הַיּוֹבֵל עֲצָמָה לֹא יִמְכֹור, וְאִם מְכָר
אִינָה מְכֹוֹרָה. ומכאן קשה על דברי רב, הסובר שהמוכר שדה ביובל
הרי היא מכורה ויוצאת.
משיבה הגמרא: אִמֵּר לָךְ רַב – רב יפרש שכוונת הברייתא שהשדה
אִינָה מְכֹוֹרָה לַעֲנִין מִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת, דהיינו שאין הקונה נשאר
בשדה למשך שתי שנות תבואה, אֲכָל מְכֹוֹרָה הִיא וַיִּצָּאָה – אך
המכירה חלה, לַעֲנִין שהלוקח איבד מעותיו.
מקשה הגמרא על דברי רב: וְאִי אִיּוֹדְנִי מִיּוֹבְנָה – לדעת רב
שמכירת שדה ביובל הינה מכירה גמורה, מדוע יוצאת מיד ביובל,
והלא לכאורה צריך להיות הדין דְּתִקְוִים כְּרִשְׁוֹתֶיהָ – שתשאר
השדה ברשות הלוקח עד פְּתֵר יוֹבֵל – עד לאחר היובל, וּבְתֵר יוֹבֵל
יִכְלִיָּה שְׁנֵי תְּבוּאוֹת – ולאחר היובל יאכל הלוקח שתי שנות
תבואה, וְנִיתְּדָרָה – ולאחר מכן יחזיר את השדה למוכר ללא דמים,
מחמת הפקעת היובל שעבר. ומביאה הגמרא מקור שכך צריך להיות
הדין, שכן, מִי לֹא תִנָּא – האם לא שנינו כך בברייתא, אֲכָלָה
הלוקח שְׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, ולא הספיק לאכול את השנה
השניה, מִשְׁלִימִין לוֹ שְׁנָה אַחֶרֶת – שנה נוספת של אכילת התבואה
אֲחֵר הַיּוֹבֵל, מוכח מכך, ששתי שנות התבואה אינם פוקעים ביובל
אלא יש לקיימם לאחר היובל, אם כן קשה על רב, מדוע השדה
יוצאת מיד ולא נשארת ברשות הלוקח עד שיאכל שתי שנות תבואה
לאחר היובל.
מתרצת הגמרא: הִתָּם – בברייתא המדברת באכלה שנה אחת קודם
היובל, נְחִית (יִרְד) לְאֲכִילָה – הלוקח התחיל כבר לאכול תבואה

המוכר שדהו – פרק תשיעי
בפרק זה יתבארו דיני גאולת שדות ובתים, האמורים בתורה (ויקרא
כה יד–לד), הנהוגים בארץ ישראל בזמן שהיובל נהג.
משנה
המשנה שלפנינו עוסקת בדיני גאולת שדה אחוזה (שדה שירשה
מאבותיו). משנתנו מבארת מאימתי רשאי המוכר לגאול את השדה:
הַמוֹכֵר אֶת שְׂדֵהוּ בְּשַׁעַת הַיּוֹבֵל – בזמן שהיובל נוהג, אִינוּ מוֹכֵר
לְגָאֹל – אין המוכר רשאי לגאול את שדהו מן הלוקח, אם עברו
זמזמן המכירה פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים, שְׁנַאֲמַר (ויקרא כה טו) 'בְּמִסְפַּר
שְׁנֵי תְּבוּאוֹת יִמְכָּר לָךְ', 'שני' מלשון 'שנים' ומיעוט רבים שָׁנִים,
דהיינו שלפחות שתי שנים תשהה השדה ביד הלוקח.
מכך שנאמר 'תבואות' למדים שצריך שנים הראויות לתבואה, ולכן
אם אחת משתי השנים הללו הִיָּתָה שְׁנַת שְׁדִפְזָן וְיִרְקָזָן, ומתברר
שלא היתה השדה ראויה לתת יבול, או שאחת משנים אלו היתה
שְׁנַת שְׁבִיעִית שבה אסור לזרוע את השדה, אִינוּ עוֹלָה מִן הַמִּנֵּין.
אבל אם היתה שנה הראויה לתבואה, אך הלוקח רק נָרָה – חרשה
ולא זרעה, או הִזְכִּירָה – הותירה שוממת ואפילו לא חרשה, שנה
זו עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנֵּין של שתי השנים, כיון שהלוקח הוא זה שהפסיד
לעצמו בכך שלא זרע בשנים אלו.
המשנה מביאה דין נוסף: רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מְכָרָה לוֹ לִפְנֵי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה וְהִיא (השדה) מְלֵאָה פִּירוֹת – תבואה שטרם נקצרה, הִרִי
זו הלוקח, אוֹכֵל מִמֶּנָּה שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת – וכאי לאכול שלשה יבולי
תבואה, בְּשָׁנֵי שָׁנִים – בתוך שתי השנים שהשדה ברשותו
(והתבואה שהיתה בשדה בשעת קניה, ועוד שתי תבואות של
שנתיים שהשדה תהא ברשותו).
נמרא
שנינו במשנה: הַמוֹכֵר שְׂדֵהוּ בְּשַׁעַת הַיּוֹבֵל וכו' אינו מותר לגאול.
מדייקת הגמרא: אִינוּ גוֹאֵל לֹא קִתְּנִי – לא נכתב במשנתנו 'אינו
גואל', שמשמע מכך רק שלא ניתן לכפות את הלוקח להחזיר, אך
אין איסור בדבר, אֵלָא נכתב 'אִינוּ מוֹתֵר לְגָאֹל', אֵלָמָּה – מוכח
מלשון זו, דְּקִכְכֵּר אִיפּוֹרָא נָמִי אִיכָּא – שסובר התנא של המשנה
שיש גם איסור לגאול קודם שיעברו שתי שנים, ובכלל האיסור,
דְּאִפִּילוּ קִרְקוּשִׁי זוּזִי – להשמיע קול מטבעות, נָמִי אָסוּר. כלומר
אסור למוכר אפילו להראות ללוקח כסף כדי שיתרצה להחזיר לו.
וְלֹא מִיִּבְעִיָּא מוֹכֵר דְּקָאִי בְּעֵשָׂה – ולא רק המוכר מצווה בעשה זה
שלא לגאול בתוך שתי השנים דְּכִתְיָב (ויקרא כה טו) 'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי
תְּבוּאוֹת יִמְכָּר לָךְ', והוּו ציווי למוכר, שיתקיים המכר ללוקח לפחות
שתי שנים, אֵלָא אִפִּילוּ לֹקֵחַ נָמִי קָאִי בְּעֵשָׂה – גם הוא מצווה
באיסור זה, משום דְּכִתְיָבִין – שצריך שיתקיים הפסוק שְׁנִים תִּקְנֶה,
שנאמר 'בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה' ומשמע שתהא השדה
קנויה לו לפחות שתי שנים, וְלִיכָּא – ואין פסוק זה מתקיים אם מחזיר
את השדה קודם לכן.
הגמרא דנה במוכר שדהו בשנת היובל עצמה, האם המכר חל:
אִיתָמַר – נאמר בבית המדרש, הַמוֹכֵר שְׂדֵהוּ בְּשַׁעַת הַיּוֹבֵל עֲצָמָה,
רַב אִמֵּר מְכֹוֹרָה וַיִּצָּאָה – המכר חל, אך השדה מיד חוזרת
לבעליה, והלוקח הפסיד מעותיו, וְשְׁמוּאֵל אָמַר אִינָה מְכֹוֹרָה כָּל
עֵיקָר – מכירת השדה לא חלה, והמעות שנתן הלוקח חוזרות.
מבררת הגמרא: מֵאִי מַעְמָא דְּשְׁמוּאֵל – מה הטעם של שמואל
שמכירת שדה ביובל לא חלה כלל. משיבה הגמרא: יש ללמוד זאת
בְּקַל וְחֹמֶר, וְמָה מְכֹוֹרָה כְּבֹר יוֹצָאָה – שדה שנמכרה קודם היובל,
יוצאת ביובל, שיפה כוחו של היובל להוציא שדה מן הלוקח
ולהחזירה לבעליה, שדה שְׁאִינָה מְכֹוֹרָה, אִינוּ דִין – האם אין הדין
צריך להיות שְׁלֹא תִימְכַר בשנת היובל.
ומאחר שהתבאר שזו היא סברתו של שמואל, אם כן נמצא, שרב
סבר שאין ללמוד קל וחומר זה. הגמרא מקשה על כך מברייתא:
וְלָרַב הַסּוֹבֵר שֶׁהַשְּׂדֵה מְכֹוֹרָה, האם לֹא אִמְרִינָן קַל וְחֹמֶר בִּי הֵא

1 לפולחנה. לכך צריכי - הוצרך הכתוב ללמדנו, שאף בזה ניתן
2 להחרים רק מקצתו.

3 שואלת הגמרא: 'ובהמה' שנאמר בפסוק זה, למה ל' - מדוע נכתבה
4 תיבה זו. משיבה הגמרא: תיבה זו נצרכה לכתתניא בברייתא, יכול
5 היית לומר, שיחרים אדם את בנו ובהו או את עבדו ושפחתו
6 העבדיים, ושרה מקנתו. תלמוד לומר 'בהמה', ויש לדרוש, מה
7 בהמה, יש לו רשות למוכרה כיון שהיא שלו, וכמו כן יש לו רשות
8 להחרימה, אף כל דבר שיש לו רשות למוכרה נחשב שהוא שלו
9 ויש לו רשות להחרימו, והתמעטו אלו, שאינם שלו שהרי אין לו
10 רשות למוכרם ומשום כך אינו יכול להחרימם. מקשה הגמרא: וכלא
11 את בתו הקטנה יש לו לאדם רשות למוכרה, וכי יכול היית לפרש
12 שמחמת זה יחרמה. משיבה הגמרא באופן אחר: תלמוד לומר
13 'ובהמה', וכך יש לפרש, מה בהמה יש לו רשות למוכרה לעולם
14 כיון שהיא שלו, וכן יכול להחרימה, אף כל דבר שיש לו רשות
15 למוכרה לעולם נחשב שהוא שלו ויכול להחרימו, ונתמעטה בזה גם
16 בתו הקטנה, שאין לו רשות למוכרה תמיד אלא דווקא בקטנותה,
17 ומשום כך אינו יכול להחרימה.

18 שנינו במשנה: אמר רבי אלעזר בן עזריה, אם לגבוה אין אדם
19 רשאי וכו'. להחרים את כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם
20 חס על נכסיו. הגמרא מבארת במה נחלק רבי אלעזר בן עזריה על
21 רבי אלעזר. שואלת הגמרא: מה הוסיף רבי אלעזר בן עזריה, היינו
22 תנא קמא - הרי לכאורה הוא סובר כרבי אליעזר, שאדם אינו יכול
23 להחרים את כל נכסיו. משיבה הגמרא: איבא בינייהו דרבי אילא -
24 רבי אלעזר ורבי אלעזר בן עזריה נחלקו, האם חוששים לדברי רבי
25 אילא או לא. דאמר רבי אילא, באושא התקינו חכמים, שהמבזבז
26 - המחלק מנכסיו לעניים, אל יבזבז יותר מחומש מנכסיו, כדי שלא
27 יצטרך הוא עצמו לבריות. ובהו נחלקו תנאים אלו, רבי אלעזר לא
28 סבר כרבי אילא, אלא סבר שניתן לבזבז אף יותר מחומש ובלבד
29 שישיר לעצמו מעט, וכן מחרים נכסיו יכול להחרים את כל נכסיו אם
30 משייר מעט. ואילו רבי אלעזר בן עזריה סובר כרבי אילא, ולכך אף
31 לצורך חרם לא יבזבז יותר מחמישית מנכסיו.

32 הגמרא מביאה מעשה בענין בזבז ממון לדבר מצוה: מעשה באחד
33 שבקש לבזבז לדבר מצוה יותר מחומש מנכסיו, ולא הניחו לו
34 חביריו לעשות כן, ומנו - ומי הם חביריו שלא הניחו לו לעשות כן,
35 רבי יששב. ואמר לה ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, מעשה
36 ברבי יששב שבקש לבזבז יותר מחומש ולא הניחו לו חביריו לעשות
37 כן, ומנו חביריו, רבי עקיבא. הרי שיש תנא נוסף הסובר כדברי רבי
38 אילא.

משנה

39 המשנה מביאה כמה דברים שאדם אינו יכול להחרימם: הפתרים את
40 בנו ובהו, ואת עבדו ושפחתו העבדים, ושרה מקנתו, אין הם
41 מותרין כלל, משום שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו, וכל אלו
42 אינם שלו.

43 המשנה מבארת את דין כהנים ולוים לענין החרמת נכסיהם: הפתנים
44 והלוים אין מחרימין מנכסיהם, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר,
45 אמנם הפתנים אין מחרימין, משום שהתרימין שלהן - שהם זוכים
46 בכל החרמים, ותיכף כשיחול החרם זוכה בו הכהן לעצמו, ואולם
47 הלויים מחרימין - יכולים להחרים את נכסיהם, משום שאין התרימין
48 שלהן - הם אינם זוכים בחרמים וממילא חל החרם ככל חרם של
49 ישראל.
50

51 אמר רבי, נראין (מסתברים) דברי רבי יהודה שהלויים אינם
52 מחרמים, רק בקרקעות, משום שנאמר בחלוקת ערי הלויים (ויקרא
53 כה לד) 'כי אהוות עולם היא להם', והיינו, שהם אינם יכולים
54 להוציא מרשותם את הערים והקרקעות שקיבלו בנחלתם, ונראים
55 דברי רבי שמעון שהלויים מחרמים, רק במטלטלין, משום שאין
56 התרימין שלהן ויכול החרם לחול ככל חרם של אדם מישראל.

נמרא

57 הגמרא מבארת את שיטות התנאים שבמשנה בדין חרם של כהנים
58 ולוים. שואלת הגמרא: ורבי יהודה שסובר שכהנים ולוים אינם
59 מחרמים, בשלמא כהנים, מובן מה שאין מחרימין, משום שהטעם
60 בזה הוא שהתרימין שלהן - שהם זוכים בכל החרמים, ומיד כשהכהן
61 מחרים הוא זוכה לעצמו במה שהחרים. אלא דין זה שלויים אינם
62 מחרמים, אינו מובן, שהרי הם אינם זוכים בחרמים, ובשלמא
63 מקרקעי, מובן מה שהלויים לא מחרמי, משום דבתיב לגבי ערי
64 הלויים (שם) 'כי אהוות עולם היא להם', ומשמעות הפסוק היא
65 שערי הלויים ומגרשיהם יהיו לעולם שלהם, והם אינם יכולים
66 להוציאם מרשותם, אלא מטלטלי (מטלטלין) שעליהם לא נאמר
67 הפסוק, ליתרימ - מדוע אין הלויים יכולים להחרים. משיבה הגמרא:
68 טעמו של רבי יהודה הוא, משום דאמר קרא בדין חרם (שם כו כח),
69 'מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשרה אהוות', הרי שהפסוק מקיש
70 את דין מטלטלין הנלמד ממכל אשר לו לדין קרקעות הנלמד
71 מ'ומשרה אהוות', ויש ללמוד מהדיקש זה, שכמו שאין הלויים יכולים
72 להחרים קרקעות, כך אינם יכולים להחרים מטלטלין.

73 שואלת הגמרא: ורבי שמעון שסובר שכהנים אינם מחרמים ולוים
74 מחרמים, בשלמא לגבי כהנים, מובן מה שאינם יכולים להחרים
75 מנכסיהם, בראמין במשנה, שהם זוכים בחרם מיד, אלא דין זה
76 שהלויים יכולים להחרים נכסיהם אינו מובן, שהרי בשלמא
77 מטלטלים, לחרים - מובן מה שהם יכולים להחרים, משום שאפשר
78 דלא מקיש רבי שמעון מטלטלין לקרקע כרבי יהודה, והרי הלויים הם
79 כשאר ישראלים. אלא מה שהם יכולים להחרים מקרקעי אינו מובן,
80 אמאי הם יכולים להחרימם, והבתיב לגבי ערי הלויים (שם כה לד)
81 'כי אהוות עולם היא להם', ומשמעות הפסוק היא שהקרקע ניתנה
82 להם לעולם ואסור להם להעביר את הבעלות לאחרים, ועל ידי
83 החרם עובר הקרקע לרשות הכהן. משיבה הגמרא: מאי מחרמינ
84 נמי דקאמר - אכן מה היא כוונת רבי שמעון במה שאמר שהלויים
85 מחרמים, על כרחך כוונתו היא שיכולים להחרים רק מטלטלי,
86 משום שסבר שאין להקיש מטלטלין לקרקעות, אבל בקרקעות הוא
87 מודה לרבי יהודה שהם אינם יכולים להחרים.

88 שואלת הגמרא: והא מדקתני - ממה ששנינו בסיפא, 'אמר רבי,
89 נראין דברי רבי יהודה בקרקעי ודברי רבי שמעון במטלטלי',
90 מכלל - משמע מלשון זו, דרבי שמעון שאמר 'והלויים מחרמינ',
91 מקרקעי נמי קאמר - כוונתו שהם מחרמים מטלטלין וקרקעות, ועל
92 זה אמר רבי שנראים דבריו רק במטלטלין. משיבה הגמרא: הרי
93 קאמר - כך כוונת התנא לומר, אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה
94 לרבי שמעון בקרקעות, משום שאף רבי שמעון לא נחלק (עליו)
95 אלא במטלטלין, אבל בקרקעות מודה ליה רבי שמעון לרבי יהודה
96 שהם אינם יכולים להחרים.

97 הגמרא מבארת למי ניתנים החרמים: אמר רבי חייא בר אבין,
98 ישראל שהחרים מטלטלין, נותנן לכל בהן שריצה, שנאמר לגבי
99 מתנות כהונה (במדבר יח יד), 'כל חרם בשראאל'
100

האומר שהמקדיש בשנת היובל ההקדש חל, והבא לפדותה צריך
ליתן להקדש חמשים סלעים בפדינונה, מאי כוונת המשנה באמרה
שאין פודים שדה לאחר יובל פחות משנה, הרי אם הקדישה בשנת
היובל עצמה אפשר לפדותה מיד.
מתרצת הגמרא: מי ככרת – וכי נראה לך, שלפי רב כוונת המשנה
היא לאחר היובל ממש – שנה הסמוכה ליובל, ובא למעט שנת
היובל עצמה שאין פודים בה, אין הפירוש כך, אלא מאי – מהו כוונת
המשנה בלאחר יובל,

ושתי פונדיונות לכל שנה.
אומרת הגמרא: שאכן על ברחק לפי שמואל, רבי ברכנן סבירא
ליה האומרים ששנת היובל שעברה אינה בחשבון שנות היובל הבא.
הגמרא מקשה על רב ממשנתנו (ע"א): תא שמע קושיא על רב,
שנינו במשנה, ולא גזאלין – ואין פודים שדה אחר היובל פחות
משנה אחת. בשלמא – המשנה מובנת לשמואל הסובר שהמקדיש
בשנת היובל אין ההקדש חל, היינו ששנינו שלא גזאלין לאחר
היובל פחות משנה, וכוונת המשנה, שאם הקדישה בשנת היובל
עצמה אינה צריכה ליגאל, משום שלא קדשה כלל. אלא לרב

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' א

אלא אף מן ההקדש – גם מהזמן שהיתה השדה ביד ההקדש, קודם
הפדיון, שאם אכלה הקדש שנה או שתיים, על ידי אכילת פירות
הקרקע או השכרת הקרקע לאחרים, אי נמי – וכמו כן אם לא אכלה
ההקדש כלל באותם שנים, אלא שהיתה לפניו – ברשות ההקדש.
אין הפודה צריך לשלם על אותם שנים שעברו מעת ההקדשה ועד
עת הפדיון, אלא נותן סלע ופונדיון לכל שנה שנשארה עד היובל.
שנינו במשנה: ואם אמר חריני נותן כו' דבר שנה בשנה אין שומעין
לו אלא נותן את כולו כאחד.
הגמרא מבארת מהיכן נלמד דין זה: תנו רבנן, מנן אנו לומדים
שאם אמרו בעלים חרינו נותנין דבר שנה בשנה – סלע ופונדיון
לשנה, שאין שומעין להם, אלא עליהם לשלם את הכל יחד
בתחילה, תלמוד לומר ויחשב לו הכהן את הכסף (שם), ובאה
התורה לומר, עד שיהא כסף בולו כאחד. מסיימת הברייתא: אחד
בעלים ואחד כל אדם, מה בין בעלים לכל אדם, שהבעלים נותנין
חומש וכל אדם אין נותנין חומש, וכדין ששנינו במשנתנו.

משנה

נאמר בתורה לגבי שדה אחוזה שלא נפתה על ידי בעל השדה
שהקדישה אלא על ידי אדם אחר, ואם גאל יגאל את השדה
המקדיש אתו וקסף חמשיית כסף ערךך עליו וקם לו, ואם לא יגאל את
השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, והיה השדה
בצאתו ביובל קדש לה' בשדה החרם לכהן תהיה אחזתו (ויקרא כו
יט-כא), והיינו שאם הבעלים פודים את השדה הרי היא חוזרת להם
להיות שדה אחוזה. אבל אם אדם רוצה פודה את השדה מההקדש,
מחזיק בה עד היובל, וביובל היא מתחלקת לכהנים.
משנתנו מבררת את דינה של שדה שנפתה מיד ההקדש לפני
היובל: שדה שהקדישה הבעלים, וגאלה בעצמו מיד ההקדש, אינה
יוצאה מידו ביובל, אלא נשארת בידו לעולם. וכן אם גאלה בנו של
המקדיש, הרי השדה יוצאה ליד אביו ביובל ואינה ניתנת לכהנים,
וכאילו פדאה האב בעצמו.
גאלה אדם אחר, או אחד מהקרובים של בעל השדה, שאינו בנו,
וגאלה בעל השדה מידו של הקונה קודם היובל, הרי היא יוצאה
לכהנים ביובל. שהרי אם היתה נשארת ביד הפודה הראשון היתה
מתחלקת לכהנים ביובל, ואף עתה כיון שבאה השדה לבעלים מכח
הלוקח ולא מכח עצמו, אם כן כמו שהשדה יוצאת ביובל לכהנים
מיד הלוקח, כך היא יוצאת מיד הבעלים הבא מכוחו.
המשנה מבארת את הדין באופן שהפודה את השדה היה כהן: אם
גאלה – פדה את השדה אחד מן הכהנים, ועתה כשהגיע היובל הרי
היא תחת ידו של הכהן, לא יאמר אותו כהן, הוואיל ודין השדה
עתה שהיא יוצאה לכהנים ביובל, ודרי היא תחת ידי, ואני כהן,
אם כן הרי היא שלי, ולא אחלוק בה עם הכהנים האחרים. אינו יכול
לומר כן, אלא יוצאה מתחת ידו, ומתחלקת לכל אחי הכהנים
של אותו בית אב שהיה בכניסת היובל, בשוה.

בו שיעור הראוי לזריעת בית כור, הרי הם נפדים בשוים. והתניא
בברייתא שאף במקום קטן חלה קדושה, שנאמר (שם כו יט) ואם
משדה אחזתו יקדיש איש לה', והרי יכלה התורה לומר 'אם
מאחזתו יקדיש', ובלשון 'שדה אחזתו' מה תלמוד לומר – מה באה
התורה ללמד, ומבארת הברייתא, לפי שגאמר באותו פסוק ששיעור
פדיון שדה אחוזה הוא לפי זרע חומש שעורים פחמישים שקל כסף,
אם כן אין לי ללמוד מלשון זו אלא אופן שהקדיש האדם קרקע
שהיא בענין הזה – כשיעור הזה, שראוי לזרוע בה כור שעורים, מנן
לרבות אפילו אם הקדיש שדה הראויה לזרוע בה רק לתה – חצי
כור, וחצי לתה – רבע כור, סאה – אחד משלשים בכור, ותרכב –
חצי סאה, והוא אחד מששים בכור, וחצי תרכב, שהוא אחד ממאה
ועשרים בכור, שאפילו בזה פודים את השדה לפי זרע חומר שעורים
בחמישים שקל כסף. תלמוד לומר 'שדה', מכל מקום – בכל אופן
שהוא, ואפילו שדה קטנה ביותר, נאמרה בה פרשה זו. ואם כן חוזרת
הקושיא מדוע אותם נקעים העמוקים עשרה נפדים בשוים, ואינם
נפדים לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף.
מתרצת הגמרא: אמר מר עוקבא בר חמא, הקא – כאן במשנתנו,
מדובר בנקעים מלאים מים, דלאו בני זריעה נינהו – שאינם ראויים
לזריעה, וקרקע שאינה ראויה לזריעה אינה נפדית בשיעור זרע חומר
שעורים בחמישים שקל כסף, אלא בשוויה. ולכן אמרה המשנה שאין
מקומות אלו נפדים לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, אלא
לפי שווים.

מביאה הגמרא ראייה לתירוץ זה: דיקא נמי – כך אכן מדוקדק גם
מלשון המשנה, דתתני דומיא דסלעים – שכתבה המשנה דין זה של
נקעים יחד עם הדין של סלעים, ומשמע ששניהם עוסקים באופן
דומה, וכשם שהסלעים אינם ראויים לזריעה שהרי קשים הם, כך גם
הנקעים אינם ראויים לזריעה, והיינו שהם מלאים מים. מסיימת
הגמרא: שמע מינה – אכן יש ללמוד כן מדיוק זה.
מקשה הגמרא: אי קבי – אם כך, שהנקעים אינם ראויים כלל
לזריעה, אפילו אם היו הנקעים או הסלעים בשיעור פחות מן
פחות מעשרה טפחים נמי – גם כן נאמר שאינם נמדדים יחד עם
השדה כולה, כיון שאינם ראויים לזריעה. מתרצת הגמרא: הנהו –
אותם נקעים וסלעים הקטנים מעשרה טפחים אינם נחשבים כמקום
בפני עצמו, אלא אותם נקעים, נגאני דארעא מיקרו – הם מכונים
'ספלים' של הקרקע, שהמים נאספים שם, ואותם סלעים 'שידרי'
דארעא מיקרו – הם מכונים 'שדרות הקרקע', והיינו כעין שדרה של
בהמה, שהעצמות בולטות מגופה, וכיון שאין להם שם בפני עצמם
אלא הם בטלים לקרקע, נמדדים עמה.
שנינו במשנה: 'הקדישה שתיים ושלש וכו' שנים לפני היובל, נותן
סלע ופונדיון לשנה'.
הגמרא מביאה ברייתא בענין שומת הקרקע: תנו רבנן בברייתא,
נאמר בפסוק (שם כו יח) ויחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים
הנותרת עד שנת היובל ויגזע מערפד, ולימדה בכך התורה שגריעת
הערך אינה רק מאותם שנים שאכלה המקדיש קודם שהקדישה.

1 להקדש עבור הקרקע, היה צד לומר דתיקום בירייהו – שתעמוד
2 השדה בידם להיות שדה אחוזה, כבתחילה, כתב רחמנא לא ינאל,
3 ללמד שאינה חוזרת להיות כשדה אחוזה.
4 מוסיפה הגמרא ומבארת את הדרשה הנוספת שהובאה בברייתא
5 הראשונה: ואי כתב רחמנא רק לא ינאל, ולא כתב עוד, הנה
6 אמינא – היינו סבורים לומר דלא תיפרוק כלל – שאין הבעלים
7 הראשונים יכולים לפדותה כלל, אף לא כשדה מקנה, כתב רחמנא
8 עוד, ללמד שרק לבמות שהיתה אינה ננאלת, להיות לפניו כשדה
9 אחוזה, אבל ננאלת היא לענין זה שתהא לפניו כשדה מקנה,

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' א

1 כדי שיתפרסם הדבר שפדה את ההקדש, ולא יבואו ללמוד ממעשה
2 זה שניתן ליהנות מהקדש בלא פדיון.
3 אמר עולא, אי הואי היום – אם הייתי נוכח באותו מעמד, שבא
4 לשאול כיצד לנהוג בנכסים שהחרים, הנה יהיבנא פולחן לכהנים
5 – הייתי אומר לו שיתן את נכסיו לכהנים ולא יחללם על ארבעה
6 זחים, מוכיחה הגמרא: אלמא קסבר עולא, שפתם חרמים הם
7 לכהנים, ומשום כך אותו אדם היה צריך לתת את נכסיו לכהנים, ולא
8 היה יכול לפדותם.

9 הגמרא מקשה על שיטת רב יהודה ועולא בדין חרם בזמן הזה. מקשה
10 הגמרא: מיתניב, שנינו בברייתא, אין מכירת עבד עברי נזהג אל
11 בזמן שהיוכל נזהג, משום שנאמר לגבי עבד עברי (ויקרא כה מ) 'עַד
12 שְׁנַת הַיּוֹבֵל עֶבְדְּךָ עִמָּךְ', ודרשו חכמים שדין עבד עברי נזהג רק בזמן
13 שיכול לצאת לחפשי ביובל, אבל בזמן הזה שאין היוכל נזהג בו אין
14 עבד עברי נמכר. וכן אין דין שדה (החרם) [אחוזה] נזהג אל בזמן
15 שהיוכל נזהג, שנאמר לגבי מוכר שדה אחוזתו (שם פסוק כח) 'וַיָּצֵא
16 בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לְאַחֲזָוָתוֹ', ודרשו חכמים שדיני שדה אחוזה נוהגים רק
17 בזמן שהיוכל נזהג אבל בזמן הזה אין את כל דיני שדה אחוזה. ואין
18 דין בתי ערי חומה נזהג אל בזמן שהיוכל נזהג, שנאמר לגבי בתי
19 ערי חומה (שם פסוק ל), שבית שנמכר ולא נגאל בשנה הראשונה
20 'לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל', ודרשו חכמים מלשון הפסוק, שדין גאולתו תלוי
21 בזמן בו שייכת יציאה ביובל, כלומר, בזמן שהיוכל נזהג, ואין כופים
22 את הלוקח לחזור ולמכור את הבית למוכר, בשנה הראשונה שלאחר
23 המכר. רבי שמעון בן יוחי אומר, אף אין דין שדה חרמין נזהג אל
24 בזמן שהיוכל נזהג, שנאמר לגבי שדה אחוזה שיוצאת ביובל
25 לכהנים (שם כז כא), 'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֵׂדֶה
26 הַחֲרָם' וגו', ודרשו חכמים מלשון הפסוק, שדיני שדה החרם אינם
27 נוהגים אלא בזמן שהיוכל נזהג כדיני שדה אחוזה. רבי שמעון בן
28 אלעזר אומר, אף אין דין גר תושב נזהג אל בזמן שהיוכל נזהג.
29 מבארת הגמרא: אמר רב ביבי, מאי מעמא שדין גר תושב נזהג רק
30 בזמן שהיוכל נזהג, איתא – הוא לומד דין זה בגזירה שוה מהתיבות
31 'טוב' 'טוב' כלומר, בתיב הבא, לגבי עבד עברי שנרצע (דברים טו
32 טז), 'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ, וּבְתִיב הַתֵּם, לגבי גר תושב (שם כג יז), 'בְּטוֹב
33 לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ', ויש ללמוד מכך, כמו שדין עבד עברי אינו נזהג אלא
34 בזמן שהיוכל נזהג אף דין גר תושב אינו נזהג אלא בזמן שהיוכל נזהג.
35 אם כן מוכח מברייתא זו שדיני שדה החרם אינם נוהגים בזמן שאין
36 היוכל נזהג, וקשה על רב יהודה ועולא שדנו דיני חרם בזמן שאין
37 היוכל נזהג.

38 מיישבת הגמרא: לא קשיא, הא במתקני – מה שמבואר בברייתא
39 שדין שדה החרם אינו נזהג בזמן שאין היוכל נזהג, נאמר בהחרמת
40 קרקע, שלגבי זה נאמר הפסוק (ויקרא כז כא), 'כְּשֵׂדֶה הַחֲרָם לִפְתָּן
41 תְּהִיָּה אֲחֻזָּתוֹ', המלמד ששדה החרם נזהג רק בזמן שהיוכל נזהג, והא
42 במתקני – ומה שרב יהודה ועולא דנו דיני חרמים, היינו בהחרמת
43 מטלטלין.

44 שואלת הגמרא: והא מעשה דפומבדיתא שעליה דנו רב יהודה

ויוצאת מרשותו ביובל, ומתחלקת לכהנים.

10 הגמרא חוזרת לנידון שהתחילה בו לעיל, בביאור טעמו של רבי
11 אלעזר. מבררת הגמרא: מאי הוי עלה – מה עלה בשאלה שנשאלה
12 לעיל, מה טעמו של רבי אלעזר האומר שאם לא נגאלה השדה
13 אינה ניתנת לכהנים ביובל, מאחר ודחינו את הביאורים שאמרו בזה
14 רבה ואבבי. מבארת הגמרא: אמר רבא, אמר קרא (שם כז כא) 'וְהָיָה
15 הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כְּשֵׂדֶה הַחֲרָם לִפְתָּן תְּהִיָּה אֲחֻזָּתוֹ,
16 ומשמע מלשון 'בְּצִאתוֹ' שרק כשיוצאת השדה מיד אחר, שפדאו,
17 ניתנת השדה לכהנים, ולא כשנמצאת השדה עדיין ביד הקדש.
18

משנה

45 ועולא, במתקני נמי הנה – מעשה זה היה גם בחרם של קרקע,
46 שהרי אותו אדם החרים את כל נכסיו והיינו אף את קרקעותיו, ובכל
47 זאת דנו בו דיני חרמים. משיבה הגמרא: מתקני דחוצה לארץ,
48 במתקני דארץ ישראל דמי, ומשום כך חל עליהם החרם אף בזמן
49 הזה.

50 במשנה הקודמת הובאה דעת רבנן שלומדים את דין 'הקדש עילוי'
51 מהפסוק (ויקרא כז כח) 'כֹּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים הוּא לַה', ומשנתנו
52 מביאה את דעת רבי ישמעאל שלומד דין זה מדרשה אחרת: רבי
53 ישמעאל אומר, ישנם שני פסוקים סותרים שנכתבו לגבי מצות בכור,
54 והיינו, כתוב אחד אומר – בפסוק אחד נאמר (דברים טו יט) 'כֹּל
55 הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך הזכר תקדיש לַה' אֱלֹהֶיךָ וגו',
56 וכתוב אחד אומר (ויקרא כז כו) 'אף בכור אשר יבכר לַה' בבקמה
57 לא יקדיש איש אתו' וגו', ואם כן, אי אפשר לומר שלשון 'תקדיש'
58 הוא כפשוטו, שיש מצוה להקדיש את הבכור לקרבן, שהרי כבר
59 נאמר 'לא יקדיש', וכמו כן אי אפשר לומר שלשון 'לא יקדיש' הוא
60 כפשוטו, שאסור להקדישו לקרבן, שהרי כבר נאמר 'תקדיש'. אלא
61 הא ביצד יש לפרש את שני הפסוקים. מבארת המשנה: מה שנאמר
62 'תקדיש', היינו שמקדישו אתה הקדש עליו לבדק הבית, ומעלה את
63 דמי טובת ההנאה שבו לכהן, ומה שנאמר 'לא יקדיש' היינו שאי
64 אתה מקדישו הקדש מזבח לשם קרבן אחר, שהרי כבר חלה עליו
65 קדושת בכור.

נמרא

67 הגמרא דנה בדרשות של חכמים ורבי ישמעאל בפסוקים שהובאו
68 במשנתנו. שואלת הגמרא: ורבנן שלא דרשו דין 'הקדש עילוי'
69 מהפסוק ממנו דרש רבי ישמעאל, מה הם דורשים משני הפסוקים
70 שנכתבו לגבי הקדשת בכור. משיבה הגמרא: הפסוק שנאמר בו 'אל
71 תקדיש', מיבעי ליה ללאו – נצרך להם ללמוד איסור להקדיש את
72 הבכור לקרבן אחר, וכדברי רבי ישמעאל. והפסוק שנאמר בו
73 'תקדיש', מיבעי ליה לבדתנא בברייתא, מניין לאדם שנולד בכור
74 בעדרו שמצוה עליו להקדישו לקרבן על אף שהוא קדוש מולידו.
75 שנאמר (דברים טו יט) 'כֹּל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך הזכר
76 תקדיש לַה' אֱלֹהֶיךָ וגו'. והיינו, שאף שנולד בכור וחלה עליו קדושה
77 מיד בלידתו, מכל מקום יש מצוה להקדישו בפה.
78 שואלת הגמרא: ורבי ישמעאל שדרש מפסוק זה שניתן להקדישו
79 הקדש עילוי, מנין לו שמצוה להקדיש בפה. משיבה הגמרא: הוא
80 חולק וסובר שאין מצוה להקדישו בפה, שהרי אף אי לא מקדיש ליה
81 לבכור, וכי לא קדוש הוא, הרי קדושתו מרחם אמו הנה. ויניין דאף
82 כי לא מקדיש ליה הוא קדוש, לא צריך להקדישו אף לכתחילה.
83

הדרן עלך המקדיש שדהו

1 אם הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרוּבָּה יוֹתֵר מִכּוּדֵי צִרְכּוֹ, וּמִין אֶחָד מוֹעֵט מִכּוּדֵי
2 צִרְכּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה לְחָרֶשׁ שְׁלֹשָׁה מַעֲצָדִין וּמַגִּירָה אַחַת, אֵין אוֹמְרִים לוֹ
3 לְמַבּוּר אֶת הַכְּלִי הַמְּיוֹתֵר בְּמִין הַמְּרוּבָּה וְלִיקַח בְּדַמְיוֹ כְּלִי נוֹסֵף מִן
4 הַמִּין הַמוֹעֵט, אֲלָא נִוְתֵּנִין לוֹ שְׁנֵי מִינִין (שְׁנֵי כְּלִים) מִן הַמְּרוּבָּה,
5 וְאֵת הַשְּׁלִישִׁית נוֹטְלִים לְהַקְדֵּשׁ, וּמִנִּיחִים לוֹ כָּל מַה שֶּׁשֶּׁשׁ לוֹ מִן הַמִּין
6 הַמוֹעֵט, וְאֵין קוֹנִים לוֹ אֶחָד נוֹסֵף, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁהָיָה דִּי לוֹ עַד עֵתָּה בְּאַחַד,
7 כִּךְ יִהְיֶה דִּי לוֹ מִכָּאן וְאִילָךְ.

8 דִּין נוֹסֵף, הַמְּקַדֵּישׁ נִכְסָיו, אִף הַתְּפִילִין בְּכָלל נִכְסָיו, וְלִכֵּן מַעְלִין
9 (שְׁמַיִם) לוֹ תְּפִילָּיו, וְלֹא מַעוֹת וּפּוֹדָה אוֹתָם.

נמרא

10 שְׂוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: מַאי מַעְמָא מְנִיחִים לְחִיבֵי עֶרְכִין אֶת הַדְּבָרִים
11 שֶׁבְּמִשְׁנָה. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: דְּאִמְרַן קְרָא לַעֲנִין עֶרְכִין,
12

1 לַכֹּהֲנִים, אֲבָל אִם הִבְעֵלִים עֲצֻמוֹ גְּאֻלָּה, אִף אִם עָשָׂה כֵּן לְאַחַר הַיּוֹבֵל
2 הָרִאשׁוֹן, אֵינָה מִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים. אִמְרַן לִיָּה רַב אֲשִׁי לְרַבִּינָא, אֵין זֶה
3 רְאִיָּה, דְּאִי מְתַנְיָתִין – אִם הֵייתָ רּוֹצֵה לְפִשּׁוּט אֶת הַסֶּפֶק מִמִּשְׁנֵיתוֹ,
4 הָיָה אִמְרַנָּא – הֵייתָ יִכּוֹל לְדַחוּת זֹאת וּלְזַמֵּר שֶׁהַבְּעָלִים בְּיוֹבֵל שְׁנֵי
5 בְּאַחֵר דְּמֵו – דִּינָם כְּאֹדָם אַחֵר, וְכוּנֵת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּמִשְׁנָה בִּזְה
6 שְׂאֵמֶר 'אַחֵר' גַּם לְבַעֲלִים, שֶׁאַחֵר הַיּוֹבֵל נִקְרָאִים 'אַחֵר' וְאִף אִם
7 הִבְעֵלִים הֵם שִׁפְדָּאוּהוּ לְאַחֵר הַיּוֹבֵל, בְּיוֹבֵל הַבָּא מִתְחַלֶּקֶת הַשְּׁדָּה
8 לַכֹּהֲנִים. קָא מַשְׁמַע לָן – לִכֵּן הַשְּׁמִיעָה לָנוּ הַבְּרִייתָא דְּבַר זֶה
9 בְּפִירוּשׁ, שֶׁרַק אִם אָדָם אַחֵר גָּאֵל אֶת הַשְּׁדָּה מִתְחַלֶּקֶת לָנוּ לַכֹּהֲנִים
10 בְּיוֹבֵל. אֲבָל אִם הִבְעֵלִים גְּאֻלָּה, אִף אִם עָשָׂה כֵּן לְאַחֵר הַיּוֹבֵל
11 הָרִאשׁוֹן, חֲזוּרָתָהּ הִיא לִהְיוֹת לִפְנֵי כִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ, וְאֵינָה מִתְחַלֶּקֶת
12 לַכֹּהֲנִים.

משנה

13 מִשְׁנֵיתוֹ עוֹסֵקֶת בְּדִין אָדָם שֶׁתְּחִילָה הִיתָה אֲצִלוֹ הַשְּׁדָּה 'שְׁדָּה מִקְנָה',
14 וְלְאַחֵר זִמְנָא נִהְיִיתָה 'שְׁדָּה אַחֲזוּהָ', כִּיצַד דִּנִּים אוֹתָהּ: הַלּוֹקֶחַ שְׁדָּה
15 מֵאֲבִיו, וְהָרִי הִיא אֲצִלוֹ שְׁדָּה מִקְנָה, וּמֵת אֲבִיו, וְהָרִי הִיא אֲצִלוֹ
16 עֲבָשׁוֹ 'שְׁדָּה אַחֲזוּהָ', וְאַחֵר כִּךְ הַקְדִּישָׁה, תְּרִי הִיא בְּשְׁדָּה אַחֲזוּהָ,
17 כִּיּוֹן שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁהַקְדִּישָׁה הִיתָה אֲצִלוֹ שְׁדָּה אַחֲזוּהָ, וְאִם בָּא לְפָדוּתָהּ
18 נוֹתֵן לְפִי זֶרַע חוֹמֵר שְׁעוּרִים בְּחַמִּישִׁים שְׁקֵל כֶּסֶף, וְאִם לֹא פָּדָא עַד
19 הַיּוֹבֵל הָרִי הִיא מִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים. אֲבָל אִם הַקְדִּישָׁה בּוֹמֵן שֶׁהִיתָה
20 לִפְנֵי שְׁדָּה מִקְנָה, וְאַחֵר כִּךְ מֵת אֲבִיו וְנַעֲשֶׂתָה אֲצִלוֹ כִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ,
21 דִּנָּם אוֹתָהּ לְפִי שְׁעַת הַהִקְדָּשָׁה, וְהָרִי הִיא בְּשְׁדָּה מִקְנָה, וְנִפְדִּיתָ
22 בְּשׁוּוִיָּה, וְאִם פָּדָא אָדָם אַחֵר חֲזוּרָתָהּ הִיא אֲלִיוֹ בְּיוֹבֵל. שְׁהָרִי בִּשְׁעָה
23 שֶׁהַקְדִּישָׁה לֹא הִיָּה גּוֹף הַשְּׁדָּה שְׁלֹו, וְדִינָה כְּמוֹ כָּל שְׁדָּה מִקְנָה
24 שֶׁהַקְדִּישָׁה הַלּוֹקֶחַ וְגְאֻלָּה אַחֵר שֶׁחֲזוּרָתָהּ בְּיוֹבֵל לְבַעֲלִים, וְכָאן הוּא
25 יוֹרֵשׁ אֶת כָּח אֲבִיו שְׁהָרִי אִם הִיָּה אֲבִיו חֵי הִיתָה הַשְּׁדָּה חֲזוּרָתָהּ אֲלִיוֹ,
26 וְלִכֵּן גַּם עֵתָּה חֲזוּרָתָהּ אֲלִיוֹ הַשְּׁדָּה בְּיוֹבֵל, דְּבָרֵי רַבִּי מַאִיר.
27 רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים, אִף אִם בּוֹמֵן שֶׁהַקְדִּישָׁה הִיתָה לִפְנֵי
28 כִשְׁדָּה מִקְנָה, כִּיּוֹן שֶׁלְאַחֵר זִמְנָא יִרְשָׁה מֵאֲבִיו, תְּרִי הִיא בְּשְׁדָּה אַחֲזוּהָ,
29 וְנוֹהֲגִים בָּהּ כָּל הַדִּינִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּשְׁדָּה אַחֲזוּהָ, שְׁנַאֲמַר (וִיקָרָא כֹּחַ כָּב)
30 'אִם מִשְׁדָּה מִקְנָה אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ יִקְדִּישׁ לָהּ', וּבִכֵּן
31 שֶׁהוֹסִיפָה הַתּוֹרָה וּכְתַבָּהּ 'אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ', בָּאָה הַתּוֹרָה
32 לְלַמֵּד שֶׁדִּין 'שְׁדָּה מִקְנָה' הוּא רַק בְּשְׁדָּה שְׁאֵינָה רְאוּיָה לִהְיוֹת כָּלל
33 שְׁדָּה אַחֲזוּהָ, יִצְתָּה שְׁדָּה זֹאת שְׁאֵף קוֹדֵם שְׁמַת אֲבִיו הִיא רְאוּיָה
34 לִהְיוֹת שְׁדָּה אַחֲזוּהָ, לְכַשִּׁימוֹת אֲבִיו, וְאִף שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁהַקְדִּישָׁה הִיתָה
35 בִּידוֹ כִשְׁדָּה מִקְנָה, אִם מֵת אֲבִיו נַעֲשֶׂה דִינָה כִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ.
36 הַמִּשְׁנָה מְבַאֵרֶת אֶת דִּינָה שֶׁל שְׁדָּה מִקְנָה: שְׁדָּה מִקְנָה, שֶׁהַקְדִּישָׁה
37 הַלּוֹקֶחַ וְגְאֻלָּה אָדָם אַחֵר, אֵינָה יוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בְּיוֹבֵל, אֲלָא חֲזוּרָתָהּ
38 לְבַעֲלִיהָ הָרִאשׁוֹנִים שֶׁמְכָרָה לָהּ שֶׁהַקְדִּישָׁה, לְפִי שְׁאֵין אָדָם מְקַדֵּישׁ
39 דְּבָרֵי שְׁאֵינֵו שְׁלֹו, וְכִיּוֹן שֶׁהַלּוֹקֶחַ קָנָה מֵהַבְּעֵלִים אֶת הַקְּרָקֶה רַק
40 לְשֵׁנִים שְׁעַד הַיּוֹבֵל, מִמִּילָא גַּם הַקְדָּשׁוֹ חָל רַק לְשֵׁנִים אֲלוֹ וְלֹא יוֹתֵר,
41 וּבְיוֹבֵל חֲזוּרָתָהּ הַשְּׁדָּה לְבַעֲלִים.
42 הַמִּשְׁנָה מְבַאֵרֶת אֶת דִּין הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם: תְּבַחֲנִים וְתִלְוִיִּם, מְקַדִּישִׁין
43

44 לְעוֹלָם, וּבִגְמָרָא יִבְיָאֵר דִּין זֶה, וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם – אִם הַקְדִּישׁ הִכָּהֵן אוֹ
45 הַלְוִי קִרְקַע שֶׁהָיָה אֲצִלוֹ כִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ, וְהֵינּוּ מֵאֲרַבְעִים וּשְׁמוֹנֶה
46 עֲרִים שְׁנִיתָנוּ לְלוֹוִיִּם, יִכּוֹל לְגָאֹל אוֹתָהּ לְעוֹלָם, בִּין לְפָנֵי הַיּוֹבֵל בִּין
47 לְאַחֵר הַיּוֹבֵל, וְאֵין דִּינוֹ כָּלל יִשְׂרָאֵל שֶׁלְאַחֵר הַיּוֹבֵל אֵינֻ יִכּוֹל לְגָאֹל,
48 שֶׁלִּגְבִי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר (וִיקָרָא כֹּחַ כָּב) 'וְאִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׁדָּה וְאִם מְכָר
49 אֶת הַשְּׁדָּה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד', וְלִגְבִי הַלְוִיִּים נֶאֱמַר (וִיקָרָא כָּה
50 לָב) 'וְעֲרֵי הַלְוִיִּם בְּפִי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלָּתָהּ עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוֹוִיִּם'.

נמרא

51 מִשְׁנֵיתוֹ הִבְיָאָה מַחְלוקֶת בְּעִנִּין שְׁדָּה מִקְנָה שֶׁנֶּהֱפַכָּה לִהְיוֹת שְׁדָּה
52 אַחֲזוּהָ, וְהַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּבַאֵרֶת אֶת טַעְמִיהֶם: תָּנוּ רַבָּנֵן,
53 מִנֵּין לְאָדָם הַלּוֹקֶחַ שְׁדָּה מֵאֲבִיו, וְהַקְדִּישָׁה, וְאַחֵר כִּךְ מֵת אֲבִיו,
54 מִנֵּין שֶׁתִּהְיֶה לִפְנֵי כִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ, אִף שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁהַקְדִּישָׁה הִיתָה זֶה
55 שְׁדָּה מִקְנָה, תִּלְמִיד לּוֹמֵר 'וְאִם (מִשְׁדָּה) [אֶת שְׁדָּה] מִקְנָהוּ אֲשֶׁר
56 לֹא מִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ יִקְדִּישׁ לָהּ', וְיִשׁ לְדִרוֹשׁ שֶׁרַק שְׁדָּה שְׁאֵינָה רְאוּיָה
57 לִהְיוֹת שְׁדָּה אַחֲזוּהָ, דִּינָה כִשְׁדָּה מִקְנָה, יִצְתָּה שְׁדָּה זֹאת שְׁרָאוּיָה
58 לִהְיוֹת שְׁדָּה אַחֲזוּהָ, כְּשִׁימוֹת אֲבִיו וִירְשָׁנוּ, שְׁאֵין דִּינָה כִשְׁדָּה מִקְנָה
59 אֲלָא כִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבִּי מַאִיר אוֹמֵר,
60 מִנֵּין לְלוֹקֶחַ שְׁדָּה מֵאֲבִיו, וּמֵת אֲבִיו, וְנִהְיִיתָה לִפְנֵי הֵבֶן כִשְׁדָּה
61 אַחֲזוּהָ, וְאַחֵר כִּךְ הַקְדִּישָׁה, מִנֵּין שֶׁתִּהְיֶה לִפְנֵי כִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ,
62 תִּלְמִיד לּוֹמֵר 'וְאִם (מִשְׁדָּה) [אֶת שְׁדָּה] מִקְנָהוּ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדָּה
63 אַחֲזוּהָ', וְיִשׁ לְדִרוֹשׁ שֶׁרַק שְׁדָּה שְׁעָתָה אֵינָה שְׁדָּה אַחֲזוּהָ, דִּינָה
64 כִשְׁדָּה מִקְנָה, יִצְאָתָה שְׁדָּה זֹאת שְׁהִיא עֵתָּה שְׁדָּה אַחֲזוּהָ, שְׁהָרִי יִרְשָׁה
65 מֵאֲבִיו.
66 כִּיּוֹן שֶׁלְדַבְּרֵי הַכָּל דּוֹרְשִׁים אֶת אוֹתוֹ פְּסוּק, הַגִּמְרָא מְבַרֵּרֶת אֶת טַעְמֵי
67 מַחְלוקֶתָם. מְבַרֵּרֶת הַגִּמְרָא: לִימָא בְּהָא קָא מִיפְלִגִּי – שְׂמָא נֶאֱמַר
68 שֶׁבְּדַבָּר זֶה נִחְלָקוּ רַבִּי מַאִיר עִם רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּרַבִּי מַאִיר
69 סָבַר, קִנְיֵן פִּירוֹת בְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי – הַקִּנְיֵן שֶׁהָיָה לָבֵן בְּחַיֵּי אֲבִיו,
70 שֶׁהוּא רַק קִנְיֵן לְאִכּוֹל אֶת פִּירוֹת הַקְּרָקֶה עַד הַיּוֹבֵל, נִחְשָׁב בְּקִנְיֵן הַגּוֹף.
71 וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁאִם מֵת אֲבִיו וְאַחֵר כִּךְ הַקְדִּישָׁה גַּם כֵּן דִּינָה
72 כִשְׁדָּה מִקְנָה, כִּיּוֹן שֶׁכֵּבֶר הִיתָה קְנוּיָה לוֹ קוֹדֵם מִיתָת אֲבִיו, וּבְמִיתָת
73 אֲבִיו לֹא נוֹסֵף לוֹ כְּלוּם, וְנִשְׁאָר דִּינָה כִשְׁדָּה מִקְנָה, וְהוֹצֵרֶךְ הַפֶּסֶק
74 לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁכִּיּוֹן שִׁירְשָׁה הָרִי הִיא לִפְנֵי כִשְׁדָּה אַחֲזוּהָ, אֲבָל אִם
75 הַקְדִּישָׁה קוֹדֵם שְׁמַת אֲבִיו, בְּעוֹדָה שְׁדָּה מִקְנָה, אִף שְׁמַת אֲבִיו אַחֵר
76 כִּךְ נִשְׁאָר דִּינָה כִשְׁדָּה מִקְנָה. וְאִילוֹ רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סָבָרִי,
77 קִנְיֵן פִּירוֹת לֹא בְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי, וְכַשִּׁמָּת אֲבִיו וְדָאִי הַשְׁתַּנְּתָה
78 הַשְּׁדָּה מִשְׁדָּה מִקְנָה לְשְׁדָּה אַחֲזוּהָ, שְׁהָרִי נוֹסֵף בְּכֵן קִנְיֵן הַגּוֹף שֶׁלֹּא
79 הִיָּה לוֹ קוֹדֵם לָכֵן, וּמִמִּילָא אִם הַקְדִּישָׁה עֵתָּה וְדָאִי שְׁדִינָה כְּמַקְדִּישׁ
80 שְׁדָּה אַחֲזוּהָ, וְלֹא הִיתָה הַתּוֹרָה צְרִיכָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת, וְלִכֵּן הֵם
81 דּוֹרְשִׁים מִדֶּהֱפִסּוּק שֶׁאִפִּילוֹ אִם הַקְדִּישָׁה קוֹדֵם שְׁמַת אֲבִיו, בְּעוֹדָה שְׁדָּה
82 מִקְנָה, וְאַחֵר כִּךְ מֵת אֲבִיו, הַשְׁתַּנְּתָה דִינָה לִהְיוֹת שְׁדָּה אַחֲזוּהָ.
83 דּוּחָה הַגִּמְרָא: אִמְרַן רַב נְחֻמָּן בְּרִי יִצְחָק, בְּעָלְמָא – בְּשָׂאֵר הַמְּקוֹמוֹת,
84 לְדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי יְהוֹדָה קִנְיֵן פִּירוֹת בְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי – הוּא
85 נִחְשָׁב, וְיִשׁ צוּרֶךְ בְּפִסּוּק גַּם לְאֹפֶן שְׁמַת הָאֵב וְאַחֵר כִּךְ הַקְדִּישָׁה,
86

1 שה'בן עשרה' משלם לבדו את מה שהפסיד להקדש בחזרתו. והקשו
2 על כך, וְהִתְנִיף בברייתא שאם חזרו כולן כאחד מִשְׁלֵשִׁין בִּינִיהֶם.
3 ועל זה אָמַר רַב חֲסֵדָא, לֹא קָשְׁיָא, משום שְׂבָאן בברייתא מדובר
4 שכולם חזרו בהם בְּבֵית אֶחָד, ומשום כך משלשין ביניהם, ואילו בְּבָאן
5 במשנה מדובר באופן שחזרו בהם בְּבֵית אֶחָד זֶה, ומשום כך כל אחד
6 משלם רק את מה שהוסיף על זה שקדם לו.
7 שנינו במשנה: שאם הִבְעִיל אִמְרִים שרוצים לפדות בְּעֶשְׂרִים, וְכָל
8 אָדָם אומרים גם שרוצים לפדות בְּעֶשְׂרִים וכו', הבעלים קודמים
9 משום שהם מוסיפים חומש, ואם אמר אחד שהוא רוצה לפדות את
10 השדה בעשרים ואחד, מכריחים את הבעלים לפדות את השדה
11 בעשרים וששה סלעים.
12 הגמרא מבררת מה עדיף, האם חומש או תוספת בקרן. מקשה
13 הגמרא: לְמִימָרָא – האם ניתן לומר כמשמעות דברי המשנה,
14 תוספת החומש של הבעלים עֲדִיף על הקרן שהאחר רוצה לתת,
15 ולכך הבעלים שאמרו שיפדו בעשרים קודמים לזה שאמר שיפדה
16 בעשרים ואחד, כיון שהסכום שיתנו עם החומש הוא יותר מהקרן
17 שהיה האחר נותן. וְרַמְיָנָהוּ, שנינו לגבי מעשר שני (מע"ש פ"ד מ"ג),
18 שאם בָּעַל הַבֵּית אֹמֵר שרוצה לפדות את המעשר שני מפירותיו
19 בְּסֻלֶּעַ, ועם תוספת החומש עליו לתת סלע ודינר, וְאֶחָד שאינו בעל
20 הבית, אֹמֵר שרוצה לפדות בְּסֻלֶּעַ וְאִיפֹר, שהוא תוספת של אחד
21 מעשרים וארבע של דינר, שֶׁל סֻלֶּעַ וְאִיפֹר קוֹדֵם בפדיון הפירות,
22 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן איסר יותר מבעל הבית. הרי שמבואר
23 במשנה זו, שאם הקרן של האחר מרובה מהקרן של הבעלים, האחר
24 קודם, על אף שהקרן עם החומש שהבעלים רוצים לשלם הוא יותר
25 מהקרן שרוצה האחר לתת. מיישבת הגמרא: הָכָא – כאן במשנתנו,
26 הַחֹמֶשׁ הַזֶּה וְהַקֶּדֶשׁ הוּא – שעל ידי תוספת החומש מתרבה
27 ממון ההקדש, תוספת החומש של הבעלים עֲדִיף על הקרן שאמר
28 האחר. אולם הַתֵּם – שם, במעשר שני, הַחֹמֶשׁ הַזֶּה וְהַקֶּדֶשׁ
29 הַבֵּית – שעל ידי תוספת החומש לא מתרבה ממון ההקדש אלא בין
30 הקרן ובין החומש הם ממזוגי של בעל הבית, שהרי אינו חייב אלא
31 לפדות את הפירות, להעלות את המעות לירושלים ולאכולם, קִרְנָא
32 תִּפְרֹזֶק שְׁפִיר – מוטל עלינו לדאוג שהפירות יפדו בקרן הכי טובה,
33 אולם מתוספת החומש – [חומש] לֹא אִיכְפַת לוֹ, כלומר, הפדיון
34 נעשה על ידי הקרן ולא על ידי החומש, ומשום כך, כל המרובה
35 בסכום הקרן זכה בפדיון.
36 שנינו במשנה: אָמַר אֶחָד 'הִרִי הוּא שְׁלִי כו בְּעֶשְׂרִים וְחֻמֶּשׁ',
37 הבעלים נוֹתְנִין שְׁלִשִׁים. הגמרא מבארת את טעם הדין. שואלת
38 הגמרא: הרי באופן זה העשרים וחמשה שהאחר רוצה לתת בפדיון
39 השדה, שוים לסכום הקרן והחומש של הבעלים, וְאִם כן, לְמִימָרָא
40 הַבְּעִילִים לגבר, אֵתָא גְבָרָא בְּחִירָקִין – באדם אחר במקומנו,
41 כלומר, יש מי שרוצה לשלם את הסכום שהתחייבנו בו עם החומש,
42 ואין עדיפות לקרן וחומש של הבעלים על הקרן שהציע האחר,
43 ומדוע כופים אותם לתת שלושים. משיבה הגמרא: מדובר באופן
44 הַדָּמוּר בְּעָלִים מתחילה שיתנו עשרים סלעים וְדִינָר, ובאופן זה הקרן
45 והחומש שעליהם לתת הוא יותר מהעשרים וחמשה שאמר האחר.
46 שואלת הגמרא: אם אכן הבעלים הוסיפו דינר בדמי הפדיון, וְלִיתֵנִי
47 התנא דִּינָר זה. משיבה הגמרא: לֹא דֵק – התנא לא דקדק להזכיר
48 דינרים, אלא הזכיר רק סלעים שלמים שיש להם חשיבות.
49 מקשה הגמרא: וְכִי לֹא דקדק התנא להזכיר אף דינרים, וְהָא קִתְּנִי
50 במשנתנו, וְמוֹדַע בְּדִין זֶה לֹא הִזְכִּיר התנא דינרים. מיישבת הגמרא:
51 קוֹדֵמִין, ומדוע בדין זה לא הזכיר התנא דינרים. מיישבת הגמרא:
52 אֵלָּא אָמַר רַבָּא, מדובר באופן הַדָּמוּר בְּעָלִים מתחילה שיתנו
53 עשרים סלעים וְפְרוּטָה, ובאופן זה הקרן והחומש שעליהם לתת הוא
54 מעט יותר מעשרים וחמשה סלעים, ומשום כך כופים אותם להוסיף
55 בדמי הפדיון ולפדות בשלשים סלעים ופרוטה. ומה שלא הזכירה
56 פרוטה זו במשנה, הוא משום שֶׁלֹא דֵק התנא להזכיר פרוטות שהם

57 מטבעות קטנים ביותר, אלא הזכיר רק סלעים או דינרים שיש להם
58 חשיבות.
59 שנינו במשנה: שְׂבָאן מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל עֲלוּיוֹ כו' של זה. הגמרא
60 מבארת באלו אופנים אין מוסיפים חומש כנגד עלויו של זה: אָמַר רַב
61 חֲסֵדָא, לֹא שְׂנֵי חֲכָמִים שהבעלים אינם צריכים להוסיף חומש על
62 עלויו של זה, אֵלָּא באופן שֶׁלֹא נִישּׁוּם – שלא שמו את שדה
63 הַהֶקְדֶּשׁ בְּשִׁלְשָׁה בני אדם כדברי האחר, אֲכָל אִם נִישּׁוּם שדה
64 הַהֶקְדֶּשׁ בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה בני אדם כדברי האחר, הבעלים מוֹסִיפִין
65 חומש אף כנגד התוספת של זה, שהרי בשומא זו הוברר שזהו שוויו
66 האמיתי של השדה, ועל הבעלים לשלם חומש על כל שווי השדה.
67 הגמרא מביאה ראיה לדברי רב חסדא: תִּנְיָא נְפִי הֵכִי בברייתא
68 כדברי רב חסדא, בֵּית שְׂמַאי אֹמְרִים, הבעלים מוֹסִיפִין חומש על
69 עלויו של זה, וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים, אֵין מוֹסִיפִין. ויש לברר בדברי
70 הברייתא: הֵכִי דְמִי, אִי נחלקו באופן שֶׁלֹא נִישּׁוּם השדה בשלשה
71 כדברי האחר, אם כן, מֵאִי מַעְמָא דְּבֵית שְׂמַאי שהבעלים מוסיפים
72 חומש על עלויו של זה, הרי אין זה שוויו של השדה. אֵלָּא ודאי יש
73 לומר שנחלקו באופן דְּנִישּׁוּם השדה בשלשה כדברי האחר, ובאופן
74 זה סוברים בית שמאי שהבעלים מוסיפים חומש על עלויו של זה,
75 אבל אם לא נישום השדה בשלשה, מודים בית שמאי שאין הבעלים
76 מוסיפים חומש על עלויו של זה, ואם כן קשה, לְמִימָרָא, שֶׁרַב חֲסֵדָא
77 שחילק בין נישום בשלשה ללא נישום בשלשה, הוּא דְּאָמַר את
78 דבריו בְּבֵית שְׂמַאי סוברים חילוק זה, והניח את דבריו בית הלל.
79 אלא לְעוֹלָם יש להעמיד שהמחלוקת בברייתא היא באופן דְּלֹא
80 נִישּׁוּם השדה בשלשה, ואם אכן נישום בשלשה בית הלל מודים
81 שהבעלים מוסיפין חומש על עלויו של זה, וכדברי רב חסדא. וְמָה
82 שְׁבֵית שְׂמַאי סוברים שהבעלים מוסיפים חומש אף בלא נישום
83 בשלשה, הוא משום חומרא שהם מְחַמְרִין ולא מעיקר הדין. הרי
84 שדברי רב חסדא הם כדברי בית הלל, שבלא נישום השדה כדברי
85 האחר, אין הבעלים צריכים להוסיף חומש על עלויו של זה, ואם
86 נישום ההקדש כדבריו, הבעלים מוסיפים חומש אף על תוספת זו.
87 מוסיפה הגמרא ביאור נוסף: אִי בְּעִית אִימָא, לְעוֹלָם יש לומר
88 שנחלקו בברייתא באופן דְּנִישּׁוּם השדה בפני שלשה, וְאִיפֹךְ –
89 והפוך את סדר הברייתא ואמור כך, בֵּית שְׂמַאי אֹמְרִים, אֵין
90 הבעלים מוֹסִיפִין חומש על עלויו של האחר, ואילו בית הלל סוברים
91 שמוסיף חומש, ונמצא שדברי רב חסדא הם כדברי בית הלל.
92 שואלת הגמרא: הרי לפי ביאור זה נמצא שבית שמאי הקלו בדין זה
93 יותר מבית הלל, וְאִם כן לִיתְנִיה נְפִי קוֹלֵי בֵּית שְׂמַאי וְחֻמֶּרִי בֵּית
94 הֵלֵל – היה לתנא לשנות דין זה לגבי הדינים בהם בית שמאי מקילים
95 יותר מבית הלל. מסיקה הגמרא: אֵלָּא לְעוֹלָם יש לומר כביאור
96 הירושלמי, שהברייתא צריכה באופן דְּלֹא נִישּׁוּם השדה בשלשה,
97 וּבֵית שְׂמַאי מְחַמְרִין שאף באופן זה על הבעלים להוסיף חומש כנגד
98 עלויו של זה.
99 שנינו במשנה: אָמַר אֶחָד הִרִי הוּא שְׁלִי בְּעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ כו', אם רצו
100 הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר, הבעלים קודמין בפדיון. ואם לאו
101 אומר לו הגיעתך. מדייקת הגמרא: משמע שאם רָצוּ הבעלים לפדות
102 בשלשים ואחד, אֵין – הם צריכים לפדות בסכום זה, אולם אם לֹא
103 רָצוּ, והאחר יפדה בעשרים וששה. מבארת הגמרא: הטעם שאין
104 כופין את הבעלים להוסיף, הוא משום דְּאִמְרִי הבעלים, אֵתָא גְבָרָא
105 בְּחִירָקִין – הגיע אדם אחר והעמיד עצמו במקומנו, לפדות בסכום
106 גבוה יותר ממה שהיה עליו לתת עם תוספת החומש.
107 שואלת הגמרא: הרי שנינו שאין מוסיפים חומש על עלויו של
108 זה, וְאִם כן, דִּינָר מֵאִי עֲבִידְתִּיהּ – מדוע על הבעלים להוסיף דינר.
109 משיבה הגמרא: אָמַר רַב שֶׁשֶׁת, הֵכִי קָאָמַר התנא, אִם רָצוּ
110 הַבְּעִילִים מְעִיקְרָא – מתחילה, כשפתחו בשומת השדה, לִיתֵן סכום
111 שהוא חֲשֹׁבֶן הַמְּנִיעַ לְאֶחָד וְשְׁלִשִׁים סלעים וְדִינָר, אז הבעלים
112 קודמים לפדות את השדה,

27 שרב סובר שהמכירה חלה אלא שהשדה חוזרת מיד למוכר כדין
 28 שאר שדות החוזרות לבעליהן ביובל, והלוקח איבד מעותיו. ושמואל
 29 סובר שהמכירה לא חלה כלל, והמוכר צריך להחזיר ללוקח את
 30 מעותיו.
 31 הגמרא מקשה על שמואל, ומבארת את המחלוקת בין רב ושמואל:
 32 מִתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, בְּשִׁלְמָא – מוֹבֵן הִדְבַּר, לְעֵנִין מִכִּדְּרָה – לגבי
 33 מוכר שדהו בשנת היובל, דְּפִלְגִי שְׁמוּאֵל עָלֶיהָ דְּרַב הַסּוֹבֵר
 34 שהמכירה חלה, וסובר הוא שהמכירה אינה חלה, משום דְּאִיכָא
 35 לְמִימָר – שיש לומר קל וְחוֹמֶר שֶׁהַמְכִּירָה לֹא תַחֲוֹל, וְכֵּן שֶׁהָאֵל
 36 הַמְכִּירָה בְּכָר קוֹדֵם הַיּוֹבֵל, בְּכֹל זֹאת יוֹצֵאָה עֲבָדֵינוּ – כשמוגיע יובל
 37 יוצאה, שֶׁהָאֵינָה מְכֻוֶּרָה קוֹדֵם הַיּוֹבֵל, אֵינָה דִּין שְׁלֹא תִימָכֵר
 38 ביובל, ואם מכרה שהמכירה לא תחול. אֲלֵא הֵכָא – כאן לגבי
 39 מקדיש שדהו, מִי אִיכָא לְמִימָר – וכי יש לומר קל וְחוֹמֶר שֶׁהַהֲקֵדֶשׁ
 40 לא יחול, וְהָאֵתְנִין (להלן בה), אִם הִנֵּיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִגְאָלָה הַשְּׂדֵה
 41 מִיַּד הַהֲקֵדֶשׁ, הֲדִין הוּא שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ וְנוֹתְנִין אֶת דְּמִיָּהּ
 42 להקדש בדק הבית, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. וְכֵּן שֶׁהַשְּׂדֵה שֶׁהִיוּ קְדוּשׁוֹת
 43 לפני היובל, כשמוגיע היובל אינן יוצאות מרשות הקדש בלא פדיון,
 44 אין לעשות קל וחומר שהמקדיש שדהו ביובל עצמה שההקדש לא
 45 יחול.
 46 מתרצת הגמרא: שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר,
 47 שכשמוגיע היובל ולא נגאלה השדה מיד ההקדש, נִכְנָסִין הַכֹּהֲנִים
 48 לתוכה וְלֹא נֹתְנִין אֶת דְּמִיָּהּ לַהֲקֵדֶשׁ, אֲלֵא יוֹצֵאת מִהֲקֵדֶשׁ בְּלֹא
 49 פדיון, הֲלָכָה גַם כֵּן נִתֵּן לַעֲשׂוֹת קל וחומר, שֶׁאִם שֶׁהָהֲקֵדֶשׁ כָּבֵר
 50 לפני היובל, בְּכֹל זֹאת כשמוגיע יובל היא יוצאת מהקדש בלא פדיון,
 51 קל וחומר לשדה שאינה קדושה לפני היובל, שֶׁאִם הַקְדִּישָׁה בִּשְׁנַת
 52 היובל שלא יחול ההקדש.

1 שדה אחוזה פחות משתי שנים סמוך ליובל.
 2 מתרצת הגמרא: רַב וְשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תְרִיבִיהוּ – שאמרו שניהם
 3 לתרין, שלעולם מקדישין אפילו פחות משתי שנים לפני היובל, ומה
 4 ששנינו במשנה שאין מקדישים לפני היובל פחות משתי שנים,
 5 הכוונה היא שאין מקדישין את השדה לִיגְאָל בְּגִירָוּעַ – על דעת
 6 לפדותה לפי חשבון, פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים סמוך ליובל, שהבא לפדות
 7 עשר או עשרים שנה לאחר היובל, מחשבים כמה שנים נשארו עד
 8 היובל הבא, ונותן להקדש סלע ופונדיון לכל שנה שנשארה עד
 9 היובל, וזהו שנקרא גירוע, כלומר, שמגרע מכסף הפדיון את מנן
 10 השנים שעברו משנת היובל עד שנת הפדיון. אמנם אם בא לפדות
 11 פחות משתי שנים לפני היובל אינו מגרע כלום, וכשבא לפדותה
 12 צריך לתת להקדש חמשים סלעים, שנאמר (ויקרא כז יח) 'עַל פִּי
 13 הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְגִרָע מֵעֶרְכָּךְ', ומיעוט שָׁנִים הוּא
 14 שָׁנִים, ולמדים מכאן, שאין נוהג דין גירוע אלא אם נשארו לכל
 15 הפחות שתי שנים עד היובל, אבל אם נשארו פחות משתי שנים פודה
 16 את השדה בחמשים סלעים, וְכֵּן דִּין דְּאֵין מִקְדִּישִׁין שֶׁהָאֵל עַל דַּעַת
 17 לִיגְאָל בְּגִירָוּעַ, פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים סמוך ליובל, בא התנא של
 18 המשנה להשמיענו עצה טובה, שִׁיְהֵא אָדָם חָם עַל נִכְסָיו, וְאֵל
 19 יִקְדִּישׁ שֶׁהָאֵל פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים סמוך ליובל, כדי שלא יצטרך
 20 לפדותה בלא גירעון ויפסיד בפדיונה.
 21 הגמרא מביאה מחלוקת רב ושמואל במקדיש שדהו בשנת היובל
 22 עצמה: אִיתְמַר, הַמְקַדֵּשׁ שֶׁהָאֵל בְּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עֲצָמָה, רַב אָמַר,
 23 הַשְּׂדֵה קְדוּשָׁה, וְאִם בֹּא לַפְדוּתָהּ, נֹתֵן לַהֲקֵדֶשׁ חֲמִשִּׁים סֵלָעִים עֲבוּר
 24 פְדִינָהּ, וְשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵינָה קְדוּשָׁה כָּל עֵקֶר.
 25 בנוסף למחלוקת זו שבין רב לשמואל במקדיש שדהו בשנת היובל,
 26 נחלקו רב ושמואל גם במוכר שדהו בשנת היובל עצמה (להלן כט).

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' ב

16 מעותיו, וְלֹא יִדְעָנָא הִי מִיָּנִיה – ואינני יודע באיזה דין משני הדינים
 17 הללו אמר שבטל המקח וחוזרות המעות ללוקח, ובאיזה דין אמר
 18 שהלוקח הפסיד מעותיו.
 19 רב יוסף פושט את הספק של רב ענן מברייתא: אָמַר רַב יוֹסֵף נִתְּנוּ
 20 אֲנִין – נראה אנו ונפשוט את הספק, מִדְּתִנִּינָא בְּבִרְיִיתָא – ממה
 21 ששנינו בברייתא, הַמּוֹכֵר עֶבֶדוֹ הַכֹּנְעֲנִי בְּחוּצָה לְאֶרֶץ – לישראל
 22 הגר בחוץ לארץ, יָצָא לְחִירוֹת – חכמים הטילו קנס שהעבד יוצא
 23 לחירות, וְצָרִיף הַעֲבֵד, גַּם (שטרן) שִׁיחְרוּר מְרַבּוֹ שָׁנִי – מן הקונה,
 24 שְׁמַע מִיָּנִיה מְדַקְרִי לֵיהּ לְשָׁנִי רַבּוֹ – ויש ללמוד מכך שהתנא קורא
 25 ללוקח 'רבו', אֲלֵמָא – מוכח, שבמוכר עבדו לחוצה לארץ נקנה
 26 העבד ללוקח וְלֹא תִדְרִי וְכִינִי – אין המעות חוזרות. ומכיון שפשטנו
 27 מהברייתא, שבעבד הנמכר לחוץ לארץ חל המקח והמעות אינן
 28 חוזרות, נפשט גם החלק השני של הספק בדברי שמואל, וְכֵּן קָאָמַר
 29 שְׁמוּאֵל הֵכָא – ומה שאמר שמואל כאן, שהמוכר שדהו ביובל אֵינָה
 30 מְכֻוֶּרָה, יש לפרש שאינה מכורה וּמַעוֹת חוֹזְרִין.

1 קודם היובל, ולכן יש לקיים בו את הפסוק 'שני תבואות' ככתבו
 2 ולהשלים לו אחר היובל את שתי השנים, אבל הֵכָא – במוכר שדהו
 3 בשנת היובל, לֹא נִתְּנוּ לְאֶבְיָלָה – הלוקח לא התחיל לאכול את
 4 תבואת השדה, ולכן השדה יוצאת מיד ואינו אוכל שנות תבואה אחר
 5 היובל.
 6 הגמרא דנה האם לדברי שמואל הלוקח צריך להחזיר את המעות:
 7 אָמַר רַב עֲנִין, שְׁמַעִית מִיָּנִיה דְּמַר שְׁמוּאֵל תְּרִיבִי – שמעתי משמואל
 8 שני דינים, תְּרִיבִי – אחד מהם הוא דין זה המוזכר לעיל, שהמוכר
 9 שדהו בשנת היובל עצמה אינה מכורה, וְאִידִךְ – והדין השני
 10 ששמעתי משמואל הוא, שְׁתִּמְכֹּר אֶת עֶבְדוֹ הַכֹּנְעֲנִי לְעוֹבֵד
 11 בְּכֻכְבִּים, או שמוכרו בְּחוּצָה לְאֶרֶץ – לישראל הגר בחוץ לארץ,
 12 יָצָא לְחִירוֹת – חכמים הטילו קנס שהעבד יוצא לחירות. מוסיף רב
 13 ענן, בְּתִרְיָא – באחד מן הדינים הללו אמר שמואל תִּדְרִי וְכִינִי –
 14 שהמעות חוזרות ללוקח, והמקח בטל, וְתִרְיָא – ובאחד מן הדינים
 15 אמר לֹא תִדְרִי וְכִינִי – שאין המעות חוזרות ללוקח, אלא הפסיד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **מז.** אף על פי שאסור למעום קודם קידוש⁸⁰ אם שכח או עבר ומעם אפילו אכל סעודה גמורה צריך לקדש
- 2 מיד שגזכר ואסור לו למעום כלום משגזכר עד שיקדש ולא יכרך בורא פרי הנפן על כוס של קידוש אם
- 3 בירך כבר על יין וכן אם מקדש על הפת אין צריך לברך המוציא אם בירך כבר ואף אם מקדש על הכוס אין
- 4 צריך לברך המוציא על הפת שאוכל אחר כך כמו שנתבאר למעלה⁸¹ (ואם נזכר אחר שגמר סעודתו אין צריך
- 5 לאכול עוד אחר הקידוש כדי שיהא הקידוש במקום סעודת שבת שלאחריו דכיון שאכל הסעודה משחשבה אחר
- 6 שנגכנס השבת הרי היא נקראת סעודת שבת וכשם מקדש אחריה הרי קידש במקום סעודת שבת⁸²).
- 7 ואם נזכר אחר שבירך המוציא קודם שטעם פרוסת המוציא לא יקדש על היין ויצטרך למעום מהפס קודם קידוש
- 8 כדי שלא תהא ברכת המוציא לבטלה אלא יקדש על הפת ואף אם אין לפניו לחם משנה⁸⁶ וצריך להמתין עד
- 9 שיביאו לפניו אין זה הפסק ואף אם יצטרך לדבר ולומר להם שיביאו לו אין זה הפסק כלל כיון שהוא לצורך
- 10 הסעודה וכמו שנתבאר בסימן קס"ז⁸⁷:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף טו

הלכותא רבתא

- הקידוש⁸³. [לד] במקום סעודת שבת - ואם עבר זמן מסעודתו, צריך
- לסעוד לאחר הקידוש על כל פנים כזית⁸².
- לה] במקום סעודת שבת - משא"כ כשלא אכל הסעודה
- משחשבה, והגיע זמן קידוש קודם שבירך ברכת המזון,
- אף שיש אומרים שיוצא ידי חובת קידוש במקום סעודה -
- בקידוש שיעשה מיד, מכל מקום יאכל מעט אחר

צינים והוספות

- שלמות אחד אנשים ואחד נשים וסמך לזה שנאמר לקטו לחם
- משנה וגו'.
- וביאר בזה הגרשז"א (שש"כ פנ"ב הערה עה) שאף שאינו מברך
- ענה ברכת המוציא על הלחם הנוסף, מכל מקום עיקר דין לחם
- משנה אינו בעצם הברכה, אלא דין הוא שתחילת הסעודה תהיה
- בשני לחמים, זכר למן, ומשום כך כיון שעדיין לא אכל מהפס
- נחשב הדבר כתחילת הסעודה, ומועיל הפס כלחם משנה.
- (87) סעיף ט: ואחר הברכה יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה
- לאכילה, ואם שח צריך לחזור ולברך - אלא אם כן היתה
- השיחה בדברים שהם מענייני הדבר שמברך עליו כגון שאמר
- הביאו מלח או ליפתן . . [אבל לכתחלה אסור להשיח אפילו
- לצורך פרוסה של ברכה].
- (80) כדלעיל סעיף ט.
- (81) סעיף יא.
- (82) ראה משנ"ב סי' רפט ס"ק י.
- (83) כמבואר לעיל סעיף יב.
- (84) או שהתחיל לבצוע הפס, אבל דינה עדיין כפת שלמה
- (שם) תופס בחלק שכבר בצע - יכול להגביה את כל הפס.
- (85) סידור דרך החיים סי' ע' ס"ק ז. וראה שם ובשוע"ר סדר
- ברכות הנהנין פ"ט ס"ק ה פרטי דין הברכה על פס שלא היה
- על שלחנו בשעת הברכה,
- וראה עוד דרך החיים שם שאם כבר אכל המוציא - יקדש על
- היין, ואם אין לו יין יביאו לחם משנה ויקדש על הפס בלא
- ברכת המוציא.
- (86) סימן עדר ס"ב: וחייב כל אדם לבצוע על שתי ככרות

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ז' שמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה שנתן לתוכן שמן זית
- 2 כל שהוא ואז הם נמשכים אחר הפתילה אעפ"כ אסור
- 3 להדליק בהן גזרה שמא יבא להדליק בהן בלא תערובת שמן:
- 4 ח' וחלב שהתיכו וכן קרבי דגים שנימוחו שהם נמשכים אחר
- 5 הפתילה מותר להדליקם ע"י שיתן לתוכם שמן כל שהוא
- 6 משאר כל השמנים שמדליקין בהם אבל בלא תערובת שאר שמן
- 7 אין מדליקין בהם גזרה שמא יבא להדליק בהם כשעדיין לא
- 8 נתיכו ונמוחו ואז אינם נמשכים ויש חשש הטיית הנר משא"כ
- 9 כשמדליקם ע"י תערובת שאר שמן כל שהוא אף אם יבא
- 10 להדליקם ע"י תערובות זה כשעדיין לא נתוכו ונימוחו לא יהיה
- 11 שם חשש הטייה לפי שהם נמשכים אחר הפתילה ע"י השמן
- 12 כל שהוא:
- 13 ט' שמרי שמן אפילו של שמן זית אין מדליקים בהם מפני
- 14 שאינם נמשכים אחר הפתילה:

1 י אם עבר והדליק בשמנים שאסור להדליק בהם דינו כהדליק
2 בפתילות שאין מדליקין בהם וכמו שנתבאר למעלה:
3 יא לא אסרו להדליק בשמנים שאינם נמשכים אלא כשהשמן
4 אינו כרוך סביב הפתילה כמו נרות שלנו אלא מונח כולו
5 בכלי שהוא הנר ותוחב פתילה בתוכו שאז הוא אינו נמשך אחר
6 הפתילה אבל אם כך אותו סביב הפתילה כגון שכרך זפת או
7 שעוה אפילו שאינו מהותך סביב הפתילה הרי הוא נמשך
8 אחריה ומותר להדליק בו ומכל מקום אם עשה פתילה מדברים
9 האסורים וכרך סביבה את השעוה או את החלב אפילו המהותך
10 אסור להדליק בה שאף שהשמן נמשך אחר הפתילה מכל מקום
11 הפתילה מחמת עצמה אינה דולקת יפה וחוששים שמא יטה:
12 יב אע"פ שכל השמנים חוץ מאלו שמנו חכמים כשרים
13 להדליק בהם לכתחלה מצוה מן המובחר להדר אחר שמן

14 זית כמו לנר חנוכה כמו שיתבאר בסי' תרע"ג ואם אין שמן זית
15 מצוי מצוה יותר בשאר שמנים שאורן וך וצלול מבנרות של
16 חלב ושל שעוה הכרוכים לפי שיש אוסרים אותן שאינם
17 מחלקים בין השמן הפסול המונח בכלי לכרוך סביב הפתילה.
18 ואם צריך ללמוד בלילה לאור הנר ידליק נר כרוך ולא שאינו
19 כרוך לפי שאצל הכרוך יש היתר ללמוד כמו שיתבאר בסימן
20 ער"ה ומצוה יותר בנר של שעוה מבשל חלב לפי שאורו צלול
21 יותר:
22 יג המדליק צריך שידליק כל כך עד שיאחז האור ברוב אותה
23 חתיכת פתילה היוצאת מן הנר וכן בנר הכרוך צריך שיאחז
24 האור ברוב היוצא מהכרוך:

חלק ב סימן רסד דיני הפתילה והשמן טעמים ד"ג

תורה אור

1 והנה אבא יסד ברתא.
2 איתא בזהר "אבא יסד ברתא" (האב יסד את
3 הבת), פירוש: "אב" הוא כינוי לחכמה, ו"בת" -
4 בחינת מקבל - היא ספירת המלכות (וכמשנ"ת לעיל
5 בארוכה דמלכות היא בחינת מקבל), ועל זה נאמר
6 בזהר, דשורש המלכות (הספירה היותר תחתונה) הוא
7 מבחינת החכמה (הספירה הראשונה).
8 [וביאור הענין כפי שבא לידי ביטוי בעבודת האדם
9 לקונו:]
10 כי חכמה עילאה נקראת יראה עילאה, וחכמה
11 תתאה שהיא המלכות היא יראה תתאה.
12 העבודה ד"יראה עילאה", שהיא ביטול מוחלט
13 להקב"ה, היא מצד בחינת "חכמה עילאה", ואילו
14 העבודה ד"יראה תתאה" (קבלת עול מלכותו ית') היא
15 מצד בחינת המלכות, הנקראת בזהר "חכמה תתאה".
16 כלומר: "חכמה" היא כח של ביטול - "כח מ"ה";
17 וענינה של "מלכות" הוא - מדרגה תחתונה בענין
18 הביטול (רק ביטול חיצוני, כנ"ל בארוכה).
19 וזהו אבא יסד ברתא, שמבחינת יראה עילאה
20 דחכמה נמשכת המלכות, יראה תתאה.
21 וזהו שאמר בזהר "אבא יסד ברתא", שהביטול
22 שבבחינת מלכותו יסודו ושרשו מן הביטול האמיתי
23 שממדרגת החכמה.
24 ולעתיד לבא תתעלה בחינת יראה תתאה ביראה
25 עילאה מקורה, על כן תהי' אז "עטרת בעלה", כי

26 הכמול הוא למעלה במדרגה מאהבה ויראה דמדות
27 הנמשכים מבחינת חסד וגבורה דזעיר אנפין.
28 העבודה דביטול מוחלט להקב"ה (יראה עילאה)
29 היא למעלה באין-ערוך מן העבודה שמצד בחינת
30 המדות (הנקראת "זעיר-אנפין") - שכללותן הן חסד
31 וגבורה (שהן אהבה ויראה).
32 כי בעבודה מצד מדות עדיין מעורב בה רגש של
33 ישות ומציאות, "אני אוהב" או "אני ירא", ובלשון
34 התניא - שהאדם אינו בטל במציאות לגמרי, "ליבטל
35 וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד
36 גמור, רק הוא דבר בפני עצמו, ירא ה' ואוהבו".
37 ולעתיד לבא כאשר יתגלה כיצד יראה תתאה היא
38 ביטוי הביטול שמצד יראה עילאה, תתעלה עבודה זו
39 להיות למעלה מעבודת המדות (אהבה ויראה).
40 [ו"התפעלות האהבה [שתהי' אז] לא תהי' רק
41 כמשמשים וטפלים להחזיק בחינת הביטול האמיתי",
42 שיהיו "תמכין" לבחינת יראה עילאה וביטול האמיתי,
43 כמו הארזים בתקרת המקדש שהחזיקו המעזיבה של
44 אבנים].
45 וזהו ענין "אשת חיל עטרת בעלה" (שהאשה
46 (מלכות) תתעלה להיות כתר ועטרה על "בעלה",
47 בחינת זעיר אנפין), כפי שבא לידי ביטוי בעבודת
48 האדם לקונו.
49 ולכך גם עכשיו יש בהארץ בחינת הכמול יותר,
50 וכנ"ל.

1 זהו התוכן הפנימי במשנת"ל שגם עכשיו נראית
2 בעליל מעלת הארץ בענין הביטול, והיינו מה ששורש
3 ויסוד הביטול שבהעבודה דקבלת עול מלכות שמים
4 נעוץ בביטול האמיתי שבנפש (שלמעלה מבחינת
5 המדות).

6 ובחינת בטול דיראה עלאה היא בחינת ומדרגת
7 משה רבינו ע"ה, ונחנו מה בו':

8 וזהו מ"ש בהפטרות דפ' ויגש, קח לך עץ אחד
9 וכתוב עליו ליהודה בו' ולקח עץ אחד וכתוב עליו
10 ליוסף עץ אפרים בו' וקרב אותם אחד אל אחד בו'
11 הנה אני לוקח את עץ יוסף בו' ונתתי אותם עליו
12 את עץ יהודה בו', עד ועבדי דוד מלך עליהם.

13 פירוש, כי עתה יוסף הוא למעלה מיהודה, שהוא
14 נמשל לארז אשר גדל בגובה ומתוסף והולך, כך
15 יוסף אליו שייכים עשרת השבטים, כמ"ש
16 [בהפטרות] שם "ושבטי ישראל חביריו", נמצא הוא
17 מרובה בשבטים יותר מיהודה, שעל שם זה נק'
18 יוסף כי הוא הדעת עליון בו'.

19 נתבאר לעיל שיוסף הוא בחינת היסוד שעולה עד
20 הדעת (ולמעלה יותר - עד הכתר), והוא ענין
21 ה"צמיחה" וההגדלה (ריבוי ותוספת) דבחינת יוסף,
22 ועל זה נאמר "יוסף דעת", דיוסף שייך לבחינת "דעת
23 עליון".

24 אך לעתיד לבא כשיתחברו שניהם יוסף ויהודה
25 ביחד בתכלית היחוד האמיתי, דהיינו מ"ש ויגש
26 אליו יהודה, וכמ"ש אחד באחד יגשו וזה יהיה
27 לעתיד לבא, אז יתעלה יהודה למעלה מיוסף, כנ"ל

28 על פסוק אשת חיל עמרת בעלה, ולכן אז ועבדי
29 דוד מלך על כל ישראל.
30 לעתיד לבא תתגלה מעלת הביטול (שכיראה
31 תתאה) - בחינת יהודה, שהוא מושרש בביטול האמיתי
32 שלמעלה מעלה מעבודת המדות (בחינת יוסף).

33 ולכן יהי "עבדי דוד (שהוא מיהודה) מלך על כל
34 ישראל, כי מעלתו העצמית של דוד היא הענוה, וכפי
35 שקרא עצמו "עני ואביון", וכן הוא מעלת המשיח
36 שיהי' עניו, דהגם שיהי' בתכלית הגדלות, בכל זה יהי'
37 בתכלית הענוה והביטול, ללמוד גם עם אנשים
38 פשוטים, ולכן נקרא מלך המשיח על שם דוד, שהי'
39 מופלא בענוה וביטול".

40 וז"ש ולא יכול יוסף להתאפק בו' בהתודע יוסף אל
41 אחיו, דהיינו שנתחברו יוסף ויהודה בתכלית
42 החבור והיחוד למיהוי אחד באחד בו'.
43 ענין החיבור דיוסף ויהודה שיהי' לעתיד לבוא
44 (כמבואר בהפטרות) נרמז ג"כ בפרשה, כמ"ש "ולא
45 יכול יוסף להתאפק גו' בהתודע יוסף אל אחיו",
46 שבמאורע זה נתאחדו יוסף ויהודה בתכלית היחוד.

47 ובזה גופא מודגשת מעלת יהודה על יוסף, דאילו
48 בתחילת הפרשה ניגש יהודה אל יוסף, משא"כ כאן
49 הי' להיפך, ש"התוודע יוסף אל אחיו. . הגשה זו
50 הייתה כדי לכלול בחינת יוסף ביהודה. . שנכלל
51 ונתאחד במדריגת יהודה", וכמו לעתיד לבא שיתעלה
52 יהודה למעלה מיוסף ויהי' דוד עבדי נשיא להם
53 לעולם.

ד"ה ויגש אליו יהודה פרק ג

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

9 אדמה לעליון ממש בו' (וכמו בחי' חסד דרועא ימינא בו'
10 שזן את העולם בחסד הרי האור חסד זה דומה לחסד
11 דא"ס ממש שנא' חסדי ה' כי לא תמנו בו' וכן חכמ' מוחא
12 בו' כמו חכמ' דא"ס ממש דלתבונתו אין מספר וכה"ג
13 וכמ"ש לך ה' הגדולה בו' מטעם הזה משא"כ חסד
14 שנמשך ע"י מלאך כמיכאל שיש לו גבול ממש וד"ל) וכמו
15 עד"מ באדם התחתון שמדותיו שבלבו הגם שמצומצמי'
16 רק ע"פ שכלו מ"מ דומים למדות שבעצם הנפש ממש רק

1 (יז) וזהו בצלמנו כדמותינו צלם בדכורא שהיא הנשמה
2 האלקי' בחי' אדם פנימי ודמות בנוק' שהוא
3 הגוף בו' אדם חיצוני בו' וכך יובן למעלה בבחי' אדם
4 העליון בכללות והוא בחי' שם הוי' דז"א שכלול מאו"כ
5 וע"ז אמר צלם בדכורא בו' שהן בחי' מדוי' עליונות דאצי'
6 שנאצלו בציוור אדם חב"ד חג"ת בו' אע"פ שזהו לאחר
7 צמצום הראשון בקו"ח בו' וגם לאחר צמצום אור הכתר
8 שנק' א"א וע"י בו' ונק' סוף עולם הא"ס מ"מ נק' אדם

נק' כנ"י ציון המצויינת לאות מיוחד נבדל בערך על הכל
עד שיהיו בדומה לאדם העליון ממש כנ"ל הגם ששרש
נש"י באדם העליון בצלמנו כדמותינו כו' אבל הרי המה
מלובשים בגופי' גשמי' שנלקחי' מק"נ דעשי' שהוא
מחיצוניות השפע דמלאכי' דעשי' (שאינם בבחי' אדם
ממש רק מבחי' פני אדם שבמרכבה כו') הענין הוא דציון
זה הוא הרושם ואות וסימן לבחי' הפנימי' ועצמו' דאדם
העליון ולא רושם בעלמא והוא ע"י קיום התו"מ דוקא
שנק' אות ברית פנימי וסימני' המורים על בחי' פנימי'
ועצמו' דאדם שבזה דומה לעליון ממש כנ"ל וכמ"ש וזאת
תורת האדם ורמ"ח מ"ע הוא רמ"ח כו' וזהו מ"ש אם לא
בריתי יומם ולילה שהן תו"מ חוקות שמים וארץ לא
שמתי לפי שכל המצות הן רק בחי' אות ברית וסימן
ורושם עצמי ופנימי כו' ואע"פ שהמצות שלנו המה
מלובשים בדברים גשמי' כמו מצות ציצית בצמר גשמי
ותפילין בקלף גשמי וכה"ג עכ"ז הרי המה אותיות
וסימנים מובהקי' לאורו' העליוני' שהן למעלה באדם
העליון בחי' מקיפי' שמאירים מעצמו' א"ס ב"ה במדור'
ומוחי' דז"א דאצי' וכידוע שהמצות נק' מצות הוי' ממש
וכמו שאנו או' אשר קבמ"צ ממש ונק' מצותי כו' וכמו
שאמרו שהקב"ה מניח תפילין ומתעטף בציצית כו' וכיוצא
בזה בכל המצות כמו באדם למטה דכתי' אלה המצות כו'
וחי בהם כך הוא למעלה באדם העליון והגם שבודאי אין
ערך ודמיון לתפילין וציצית שלנו לתפילין דמארי עלמא
וציצית דכתי' בי' עוטה אור כשלמה כו' מ"מ הרי א'
בתפילין שלנו וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' ממש נק'
עליך כמו בתפילין דמארי עלמא כו' וכן בטלית שלנו כו'
רק שאין זה האור העליון בא למטה במצות שלנו כ"א
בדרך רושם אות וסימן בעלמא למצות העליונות (וכמ"ש
במ"א ע"פ הראיני את מראיך כו' באריכות) וד"ל:

שער החנוכה

שבעצם הנפש הן בתכלית האריכות ובלב הן בתכלי'
הקיצור אבל יש בכל פרט ופרט בדומה למדות העצמי'
כו' (וכמשל בן הנולד מאביו בדומה לו בכל פרט בצורה
וחומר וכמשל המפה ברשימו' קצרות שמראה כדור הארץ
כמ"ש במ"א) וכך הוא בבחי' המל' שבנינה מבחי' הכלים
דז"א וזהו דמות בנוק' דז"א שז"ש בדמותינו והוא הנק'
מראה דמות כבוד הוי' דז"א דאצי' כמו במראה אליו כו'
ונק' אדם תתאה כידוע שכ"ז הוא בבחי' אדם אדמה
לעליון ממש להיותו בבחי' הפנימי' ועצמי' דא"ס ב"ה
כמא' דאיהו וחייהו וגרמוהי חד ממש כו' וזהו פי' הב'
בציון בענין הבדלת ערך דהיינו שמובדל ומצויין בציור
עצמי ופנימי להיותו דומה להעצמו' ממש וזהו ענין ציון
המצויינת שהוא ענין אות וציור מסויים מובדל על הכל
מפני שכנ"י נק' אדם בדומה לאדם העליון (כמו מה שמו
מה שם בנו כי בנים אתם כו' וכמ"ש כי אתה אבינו כו'
וד"ל) (משא"כ אור השפע האלקי הבא לעולמו' ומלאכים
שאינו אלא כמו אות וסימן רושם חיצוני כנ"ל לפי שאינם
בבחי' צלם ודמות אדם העליון ממש אע"פ שז"א פני אדם
כו') וזהו מ"ש אלקיך ציון דוקא לפי שציון זה הוא שרש
כנ"י למעלה בבחי' אדם אדמה לעליון ממש כנ"ל ולזה
נק' ציון המצויינת כנ"ל וזהו שא' דגם מה שימלוך ה'
לעולם להיות מלכותו מכ"ע וממשלתו בכל דור כו' שזוהו
האור ושפע האלקי' החיצוני' שנמשך לעולם בבחי'
צמצום והארה דהארה הנ"ל להיות בבחי' זמן ומקום שזוהו
לעולם ולדור דור כו' הכל הוא ממה שהוא אלקיך ציון
דוקא והוא מפני שמבחי' פנימי' המל' שנק' אלקיך ציון
הוא שנמשך בחי' החיצוני' לעולמות כו' ולא עוד אלא
מה שימלוך ה' לעולם בבחי' נצחיו' לדור ודור כו' הוא
לפי שאלקיך ציון הוא דאור העצמו' דא"ס שורה בציון
ע"כ ימלוך ה' לעולם כו' מטעם הנ"ל וד"ל אך הנה במה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

שק"ק היא הקדושה היותר נעלה מכולן דהיינו שמאיר
בק"ק גילוי אלקותו ית"ש מהו הקדושה בירושלי' למט',
וגם צ"ל מה שידוע שיש כמה מיני עולמות כמו עולם
המלאכי' עולם הנשמות עולם האצי' וכולם מדריגות
חלוקות זמ"ז וגם בכל עולם יש מדריגות חלוקות כמו
בעולם העשי' יש דצח"מ ועד"ז בכל העולמות והנה כולם
נתהוו מאתו ית' והלא הוא ית' הוא אחדות פשוט בתכלית
הפשיטות וכתי' אני ה' לא שניתי, אך הענין הוא דהנה

אל ה' ויאר לנו א"ח בעבותי' עד קרנות המזבח וארו"ל
כל העושה איסור לחג מעלה עליו הכתוב כאילו בנה
מזבח והקריב עליו קרבן. ופי' רש"י איסור לחג היינו
שמענג את החג באכילה ושתי' (פי' בעבותי' פרות
שמינות) ובפי' שני פי' שהוא ביום שאחר יו"ט מה שאנו
קורין אסרו חג. ולהבין כ"ז צריך להבין תחלה מפני מה
נק' יו"ט הנה ארו"ל עשר קדושות הן ירושלי' קדושה
ראשונה כו' עד ק"ק קדושה עשירית, ולכאור' צ"ל מאחר

1 ידוע שיש שני בחי' ממכ"ע וסוכ"ע פי' סוכ"ע הוא כמשל
2 הגלגל שאין בו מעלה ומטה כך פי' סוכ"ע שסובב ומקיף
3 כל העולמות בהשוואה א' אצי' כמו עשי', וכמשל השמי'
4 שמקיפי' את הארץ הנה מצד השמי' אין מעלה ומטה כלל
5 (ולכן אנשי אמעריקע שלפי דעתינו הולכי' בראשם למטה
6 וברגליהם למעלה אך באמת אינו כן מטעם הנ"ל כמשי"ת
7 במ"א) וזהו בחי' סוכ"ע, אבל בחי' ממכ"ע הוא בצירור
8 אדם וכמשארו"ל מה הנשמה ממלא את הגוף כך הקב"ה

9 ממלא את כל העולם פי' כמו שבאדם יש מדריגות חלוקות
10 דהיינו שבלב הוא משכן המידות ובמות החכ', משא"כ
11 ברגלי' כמו"כ בחי' ממכ"ע הוא מדריגות חלוקות זמ"ז,
12 ובוה יובן דמה שיש עולמות חלוקות זמ"ז זהו מצד בחי'
13 ממכ"ע כנ"ל, משא"כ מצד בחי' סוכ"ע, אך אין נתהוה
14 בחי' ממכ"ע מאתו ית' שהוא אח"פ זהו ע"י צמצום
15 שצמצם אורו ית' בצמצום אחר צמצום, עד שנתהוה בחי'
16 ממכ"ע.

א"ל הוי' ויאר לנו אסור חג בעבותים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 **אנכי** מגן לך שכרך הרבה מאד. וצ"ל מהו הנתינת טעם
2 על שכרך הרבה אנכי מגן לך. אך הענין כי הנה
3 איתא בספרים שע"פ מדה"ד הי' צ"ל התשלום שכר זמני
4 ומוגבל כמו עשיית המצוה שהוא זמני ומוגבל כמו תפילין
5 ביום דוקא ולא כליל וכן שבת יו"ט פסח סוכה קרבנות,
6 אלא שע"פ מדת החסד של ורב חסד התשלום שכר היא
7 נצחי.

8 **ולהבין** זה צריך להקדים מ"ש במד"ר ע"פ אמרת ה'
9 צרופה מגן הוא לכל החוסים בו אמר רב לא
10 ניתנו המצות אלא כדי לצרף בהן את הבריות וכי מה
11 איכפת לי' אם שוחט מן הצוואר או מן העורף אלא אמרת
12 ה' צרופה, ומשמע מלשון המדרש שלמעלה אין שייך קיום
13 מצות כלל ולא ניתנו אלא כדי לזכות את ישראל שיבואו
14 לבחי' מגן הוא לכל כו'. ועוד מפרש שם דקאי על אברהם
15 שנתנסה בעשר נסיונות, ומגן הוא כמ"ש אנכי מגן לך,
16 נמצא לפי זה הפי' שאברהם ע"י הנסיון נמשך לו ג"כ מגן
17 הוא כמו לנשי" ע"י המצות.

18 **ובכדי** להבין זה צריך להקדים תחלה מהו ההתחדשות
19 ממתן תורה הלא אברהם אע"ה קיים כל התורה
20 עד שלא ניתנה אפי' עירוב תבשילין. והענין כי
21 ההתחדשות הוא בב' דברים, הא' כי אברהם הי' מרכבה
22 למדת החסד והי' בטל בתכלית עד שלא איכפת לי' כלום
23 להשרף בכבשן אש וכל מה שיאמרו לו, נמצא שקיים
24 במס"נ, ולכן איתא בפרדס בשם ס' הבהיר אמרה מדת
25 החסד כל זמן היות אברהם בעולם לא הוצרכתי לעשות
26 מלאכתי שהרי אברהם עומד במקומי ומשמר משמתי,
27 והאיך יכול הנברא לבוא למדריגה כזו אם לא ע"י מס"נ,
28 והי' נדיב מאד כמ"ש בס' אורחות צדיקים שיש ג' מיני
29 נדיבות, נדיב בגופו ויש נדיב בממונו ויש בנפשו, ואברהם
30 הי' נדיב בכל הג' בחי', אבל עכשיו כאשר ניתנה תורה
31 א"צ למס"נ בפו"מ כ"א למסור רצונו לקיים רצה"ע וכמו
32 למשל מצות תפילין אפי' מכיון לשעבד מוחו ולבו ויכוון
33 כל הכוונה הראוי' לה אין זה מס"נ בפועל, ומכ"ש אם לא
34 יכוין כוונה הראוי' לה.

אנכי מגן לך

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

1 **אבל** יש להדגיש - שכח התענוג בנפש אין זה ענין הגילוי
2 באמת כשהאדם מתענג בעצמו זה לא הגדרה אמיתית של
3 גילוי, כי גילוי זה בדיוק הפוך מעצמיות, גילוי זה החוצה
4 ועצמיות זה התכנסות פנימה, ולכן גם כשהאדם מתענג
5 בעצמו זה לא הגדרה אמיתית למושג גילוי, אדרבה הוא
6 בבחינת עליה ורוממות יותר בהעצמות כו'.
7 ועל כן תענוג כזה הוא דוקא במי שמרומם בעצם שיש לו

8 הכרה פנימית בעצמיות, שמאירה אצלו בגילוי, ובזמן
9 תכלית הרוממות שלו וכמו המלך בתכלית הרוממות שלו
10 שמתענג בתענוג פשוט ועצמי לא מאיזה דבר כי אם בעצם
11 רוממות עצמו כו', דבחתענוג הוא מתרומם יותר בהעצמות
12 שלו בבחינת הברלה ביותר כו'. כידוע שהתענוג הגדול
13 ביותר הוא לא תענוג שנוצר ממהוה חיצוני, אלא תענוג
14 שמקורו בעצמיות הנפש, ואמנם לא כל אדם מסוגל להכיר

את עצמיותו ולהתענג ממנה, אבל אנשים מרוממים
בתכלית, כדוגמת המלך, עיקר התענוג שלהם הוא
מרוממותם העצמית.
ובדוגמא כזו יש ברצון למרות שכח הרצון הוא כח המבטא
שייכות אל הזולת, הרי יכול להיות גם ברצון התכנסות
פנימה, וזה באדם שהוא מרוצה²³ אדם שיש לו שביעות
רצון, זה אדם שאין לו רצון למשהו, כי המושג רצון זה
להשלים איזה חסרון, וכשהוא מרוצה פירוש שרצונו כבר
הושלם, והוא לא צריך שום דבר שמחוץ אליו וממילא אין
לו שייכות למשהו חיצוני, והיינו לא שרוצה באיזה דבר כי
אם מה שהוא מרוצה בו' שזהו בחינת גילוי לעצמו ולא
בבחינת שייכות לאיזה דבר בו' ואם כן יש כאן עניין של
רצון אך לא באופן של שייכות למשהו חיצוני,
אך אין בזה התעוררות עדיין (רק יכול להיות בבחינת סיבה
לאיזה התעוררות בו') כלומר, עצם זה שיש לו שביעות
רצון, למרות שכרגע הרצון שלו שבע, זה יכול לגרום אח"כ
להתעוררות רצון נוסף, אבל כאשר מתעורר באיזה רצון
ממשי אפילו רק לעצמו הרי זה בבחינת שייכות להדבר בו',
וכבר אינו בחינת 'מרוצה', וקודם שנתעורר הוא שאינו
בבחינת גילוי כלל גם לא לעצמו בו').
הסבר הדברים על דרך אפשר:
יש מושג של עצם ויש מושג של גילוי. 'עצם' זה האדם עם
עצמו ו'גילוי' זה אל הזולת. וכיון שהגילוי זה לזולת, הרי
צריך בשביל זה רצון, כדי ליצור שייכות לדבר. גם אם זה
גילוי בתוך עצמו, הרי זה עצמו שמשתמשים במושג גילוי,
כלומר יציאה מן העצם, הרי זה מורה שיש כאן שייכות אל
הדבר וממילא רצון לדבר. לפי ההגדרה הזו, המקום שלפני
הרצון לא יקרא גילוי אלא עצם. גם אם מדברים על תענוג
עצמי זה משהו ששייך לעצם ולא לגילוי החוצה.
אמנם משתמשים במושג 'גילוי עצמי', אבל זה לא באמת
גילוי, כי כל עוד הוא עוסק עם עצמו, כמו בזמן התענוג
של רוממותו, הרי זה לא תנועה של גילוי החוצה ולכן זה
לא נקרא באמת גילוי. ורק כשיש רצון אל משהו שחוץ
ממנו אז מתחיל המושג של גילוי.
ויש משהו ביניים: אדם שיש לו שביעות רצון. מצד אחד
אין פה כבר תנועה החוצה כי הוא כבר מרוצה ומסופק
וממילא הוא עוסק עם עצמו, אבל מצד שני זה עצמו שהגיע
לשביעות רצון, זה אומר שהיה לו שייכות לרצון כלשהו
אלא שהוא התמלא, וזה עצמו יכול לשמש אחר כך כסיבה
להתעוררות רצון ושייכות לדבר.
עד כאן זה היה הערה של הרבי נ"ע בסוגריים, המעמיקה
במושג שייכות ואי שייכות בדרגות שלפני התעוררות הרצון
בפועל. כעת חוזר הרבי נ"ע לנושא העיקרי, כיצד בגילוי

הרצון נוצרת שייכות גלויה אל העולמות:
ובאשר עלה ברצונו יתברך לברוא את העולם הרי זה בחינת
המשכה וגילוי אל כללות ההשתלשלות בכלל או אל איזה
עולם בפרט בו',
והגם בבחינת הרצון הוא למעלה עדיין מהתהוות בו' בפועל,
שהרי בכדי שתהיה התהוות בפועל צריך להיות עוד פעולה
שהיא הצמצום, בכל זאת, על ידי הרצון נוצרה איזו שהיא
שייכות אבל אין עדיין אפשרות להתהוות עולם מוגבל
בפועל, וכמו בעליית הרצון דאור אין סוף שלפני הצמצום
הרי בבחינת שייכות התהוות העולמות הוצרך להיות הצמצום
תחלה שהוא בחינת סילוק האור בו' שזה הצמצום הראשון
לצורך ההתהוות, וכן במדרגה שלאחר הצמצום שיש כמה
צמצומים וכמו צמצום 'אדם קדמון' וצמצום הדיקנא -
שערות הזקן, שהם סוגים שונים של צמצומים בו'. מכל
מקום הרי זה - הרצון בבחינת ממוצע שנעשה האור נגד
שייכות אל העולמות שמוזה יתחוו העולמות בו'.
קיצור.
יקשה דמשמע שהשני כתרים הם מפני שהקדימו בו' ואחר
כך אומר אחד כנגד נעשה בו'. ובמדרש רבה איתא שהקדוש
ברוך הוא נותן שתי עטרות בראש בניו וכאן אומר ידרו
מלאכי השרת וקשרו. ובמשנה דאבות איתא שלשה כתרים
הם, ובפרשיות חושב ד' כתרים. הג' כתרים הן בג' קוין.
יקדים ענין הכתר בכלל, ג' פירושים בכתר א' לשון המתנה
והוא העכבה והתקנה, ב' לשון עטרה, ג' לשון סיכוב.
ויבאר שהכתר עד רום המעלות הוא בחינת הרצון שכולל
הכל ומקיף וסובב הכל, ולכן כתר בכל מקום הוא בחינת
ממוצע. כי קודם התעוררות הרצון אפילו לעצמו כביכול
הרי זה בבחינת העלם והכדלה לגמרי, והתעוררות הרצון
הרי זה בחינת המיה והתגלות להיות בבחינת שייכות בו'.
יש לציין, כי פרק זה מהווה פתיחה לביאור שיושלם רק
בפרק קכ"ו (במאמר "ולא יכול יוסף" תער"ג) בו מפרט את
ג' הדרגות של הכתר (האור המקיף) על פי ג' הפירושים
של הפרד"ס.
אלא שבשביל להבין היטב את דרגת הכתר יש לבאר קודם
בהרחבה את עניינם של האורות הפנימיים ("אור הממלא")
ולכן החל מהפרק הבא מקדים לבאר בהרחבה את המשל
מכוחות הנפש הפנימיים ובהמשך את הנמשל לאורות
הגבול בעולמות ובשרשם לפני הצמצום.
לאחר מכן - החל מפרק מ"ט (במאמר "ועתה ישראל"
תרע"ב) - יחזור לבאר בהרחבה את מה שפתח בפרק זה,
מהו עניינו של האור המקיף ("אור הסובב") על פי המשל
מכח הרצון שבנפש.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ו

טעות האומות – מפני המגן והנרתק המסתיר על שמש הוי'. ההסתר – בשביל הגילוי, שיהיה גם לעתיד לבא. האומות מפרידים את העולם מאלקות, ולכן מתאווים לתענוגי העולם.

14 שֶׁהֵם עֹבְדִים לַחֲמָה בְּסִבּוּכָה מִזֶּה בָּא הַחֵם הַטְּבָעִי, דִּהְיִנוּ
15 מֵה שְׁנִמְשָׁכִים אַחֲרֵי הַתְּאֻזֹּת וְתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הִזָּה דִּלְתָאָנָה
16 יִבְקֶשׁ נִפְרָד, שְׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁהֵם מִפְּרִידִים אֶת הָעוֹלָם
17 מֵאַלְקוּת הָרִי הֵם מִתְּאֻזִּים לְכָל תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם, דִּהְנָה לְפִי
18 הָאֲמִת שֶׁהִכָּל מִשְׁפַּע מְאֹר הָאֲלֹקִי וְהָאֹר הָאֲלֹקִי הוּא
19 הָעֶקֶר, הָרִי צִרְיָן לִהְיוֹת כֹּל רְצוֹנוֹ בְּהָאֹר אֲלֹקִי לֹא
20 בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, אֲכָל מִחֲמַת הַפְּרוֹד הָרִי הוּא נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי
21 גִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, וּמִשְׁתַּחֲוִים לְשִׁמְשׁ וְיִרַח וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם
22 וּמִשְׁחָשְׁבִים אוֹתָם לְמִצִּיאוֹת דְּבַר מֵה וְרוֹצִים לְקַבֵּל הַשְּׁפָעָתָם
23 עַל יָדָם, וְלִכֵּן נִקְרָאִים עֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת, לְפִי
24 שְׁמִחָשְׁבִים אוֹתָם לְדָבָר וּמִכְבָּדִים אוֹתָם.

שבת חנוכה, תרפ"ו

לקוטי דיבורים

23 צל הסוכה שסיבתו הרחוקה היא מאור וסיבתו
24 הקרובה היא אור, מן ההכרח שיהיה לו גם סיבה
25 פרטית, והיא הסכך, כלומר, דבר המפסיק, אלא לסכך
26 שהוא הסיבה הפרטית של צל הסוכה, יש לו שלשה
27 תנאים עיקריים: (א) צומח. (ב) תלוש. (ג) אינו מקבל
28 טומאה.
29 כל הדברים האלה על כל פרטי עניניהם, קיימים
30 בעבודה, נוסף על כך שקיום המצוות הוא המשכות אור
31 וגילוי בכל העולמות. בשעה שיהודי בונה סוכה למטה –
32 נוצרת סוכה העליונה, בשעה שהוא מקים קירות הסוכה
33 – נוצרים הקירות בסוכה העליונה, בשעה שהוא מסכך
34 את הסוכה – נוצר הסיכוך בסוכה העליונה, ובשעה
35 שהוא יושב בסוכה, בזמן חיוב הישיבה בסוכה, נמשכים
36 האורות והגילויים בסוכה העליונה, הרי נוסף על כך ישנם
37 כל פרטי עניני הסוכה בעבודה באדם בכוחות נפשו.
38 והנה בסדר המסעות מסוכות נסעו לאתם, ומבואר
39 ענינו בחסידות אתם א' ת"ם, בביאור ענין התמימות
40 והשלימות, ומאתם באים לקריעת ים סוף, ונתבאר לעיל
41 שרעמסס הוא בכלל היציאה ממצרים, ואתם – בכלל
42 קריעת ים סוף.
43 וענינם בכללות הוא שבתפלת נעילה הוא היציאה
44 מהמצרים וגבולים לגמרי, ובאמירת שמע ישראל הוא

1 סכך הסוכה משמש כסיבה לצל, ובענין הצל צריכים
2 להיות שני דברים: (א) מעורב מסיכוך ואור. (ב) מגין על
3 השמש ואינו עוצר את המטר.
4 כלומר, סוכה צריכה להיות מכוסה ומכל מקום
5 נראה, נראה ומכל מקום מכוסה, ומכך צריך לצמוח צל
6 הסוכה, שבעצם מהותו הוא היפך ענין האור בשני
7 ענינים: אור הוא גילוי ואינו מציאות לעצמו, וצל הוא
8 חושך ומציאות לעצמו.
9 ולמרות שאור וצל הם הפכיים בעצם מהותם, הרי
10 עם זאת המאור הוא סיבה אחת לשניהם, אלא שבאופן
11 התגלותם מהסיבה שלהם חלוקים הם בשני ענינים: אור
12 מתגלה מהמאור עצמו ובלי שום דבר המפסיק, ואילו
13 הצל מתגלה רק מהאור ועל ידי הפסק דבר.
14 ועל הצל, שהוא המצוה של סוכה, להיות מרובה על
15 האור, ולא רק בסיכוך למעלה, כי אם דוקא למטה
16 במקום שיושבים בסוכה.
17 מצות לישב בסוכה היא בצל המעורב עם אור,
18 ובבחינת צלתה מרובה מחמתה, ועל הסוכה להיות בנין
19 עראי דוקא, אלא שהמחיצות מחברות את מקום המושב
20 עם הסכך, ועליהן להיות חזקות שתוכלנה לעמוד בפני
21 רוח מצויה, וידעו שזה "מקיף" ועל המקיף מן ההכרח
22 שיבוא בהתיישבות בפנימי.

25 בעבודה שלמטה, כמו בשפע המשפיע שהקליטה תלויה
26 בתשוקת המקבל.
27 המצות שבאות כאמור בדרך "קדשנו", ולא מה
28 שמברכים עליהם "וצונו", מתייחסות יותר אל המחשבה
29 מאשר אל הדיבור, בכל מצוה ומצוה ישנם מחשבה
30 דיבור ומעשה, המעשה הוא הקיום בפועל של המצוה,
31 הדיבור הוא ברכת המצוה, והמחשבה - כוונת המצוה.
32 קיום המצוה הוא גוף המצוה; כוונת המצוה היא
33 נשמת המצוה, כמאמר³ "מצוה בלא כוונה כגוף בלא
34 נשמה", והמחבר ביניהם - ברכת המצוה שהיא הממוצע
35 בין הגוף והנשמה.
36 בשמיני עצרת, שהישיבה בסוכה בה היא בלא ברכה,
37 הרי הכוונה והפועל קרובים זה לזה יותר מאשר שתהיה
38 התקרבותם על ידי הממוצע של דיבור. כידוע בענין
39 הממוצע, למרות שעיקרו הוא מה שהוא מחבר, אך מכל
40 מקום הוא גם מפסיק. אך בהתחברות ללא אמצעות
41 ממוצע - אין מקום להפסק, וגם הקירוב הוא יותר,
42 שמחשבה טובה תשפיע בפועל טוב ממש.
43 בשמיני עצרת צריכים יותר לחשוב מחשבות טובות
44 ושמחות, והשי"ת ימלא בפועל טוב, בטוב גשמי כפי
45 שנבראים המלוכשים בגוף מבינים טוב גשמי בתכלית
46 ההרחבה, אלא שיהיה טוב כזה שיוכלו לעשות בו בקלות
47 כלים לאלקות.

1 הרע"ם המבטל את הק"ך האמור בגימטריא ס"ס,
2 ובאמירת הוי' הוא האלקים, הוא מיסמוס הרע כולו,
3 ולאחר מכן - סוכות. ואתם הוא התמימות בהעבודה
4 בשמחת תורה. אז יכולים לקרוע את הים מחיי העולם
5 הקרים.
6 בשמיני עצרת אוכלים בסוכה בצל של "וקדשנו
7 במצותיו". הישיבה והאכילה בסוכה בשמיני עצרת הן
8 על-דרך הרשות שהוא נעלה במעלתו מחובה.
9 שכן הישיבה בסוכה בכל שבעת ימי החג היא חובה
10 ובברכה, ואילו בשמיני עצרת - בלי ברכה. ידוע שהמעלה
11 שברשות ממתיקה את קיום החוב. כדוגמת אמירת
12 שיעור תהלים אחרי התפלה. התפלה היא חובה ואמירת
13 תהלים רשות. אך רשות זה נותן טעם לשבח במילוי
14 החוב. כך הישיבה בסוכה בשמיני עצרת נותנת טעם
15 ועילוי בכל עניני החג, בכל ההמשכות הנמשכות על ידי
16 המקיפים של סוכה. זהו מה ששמיני עצרת הוא בחינת
17 קליטה.
18 כשם שנצטוונו בקיום המצוות, הרי בעשיית המצוה
19 וקיומה נמשכים כל האורות והגילויים העליונים
20 (וכאמור שבעשיית הסוכה למטה נוצרת הסוכה העליונה,
21 וכך הדבר בכל מצוה), הרי כך נצטוו האורות העליונים
22 להימשך ולהתגלות במועדם לכל אור וגילוי כפי ענינו.
23 בשמיני עצרת הוא קליטת השפע העליון, ולמרות
24 שזה בדרך מלמעלה למטה, מכל מקום הרבה תלוי

שמיני עצרת, תרצ"ג

(3) ראה ישועות משיחו יב, א. - תפלה בלא כוונה.

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ - תרנ"ב

1 התלמידים הקדושים שנשארו לעמוד בחוץ מדברים ביניהם, ומתפללים על זה, כי רוב הילדים
2 אשר פגשו נקראים בשם ברוך משה או ברוך ומשה משותפים לשמות אחרים, כן רוב הילדות נקראות
3 בשם ברכה לאה או בשתוף לשמות אחרים. ויאמרו איש אל רעהו, כי ודאי הדבר, אשר צדיק גדול בן
4 תורה ה' בעיר הזאת ושמו הק' ר' ברוך משה. ואשתו היתה צדקנית ושמה ברכה לאה. על כן קוראים
5 הנולדים והנולדות בשמם, אשר זכות שמותיהם הק' יחול על ראשי הילדים והילדות, להיות גם הם
6 צדיקים בני תורה וצדקניות.
7 הבעש"ט הקדוש שאל את המלמד: כמה חדרים ישנם בעיר? ויאמר: כחמש עשרה. ויאמר לו
8 מקומם.
9 הבעש"ט הקדוש וההולכים אחריו היו בעוד איזה חדרים, וגם שם פנה הבעש"ט הקדוש בשאלתו
10 את שמם. וגם שם ענו כי שמם ברוך משה, או השמות ברוך ומשה משותפים בעוד שם.
11 גם בהישיבה אשר שם לומדים הרבה נערים מהכפרים והישובים אשר סביבת העיר ביקר הבעש"ט

- 1 הקדוש וההולכים אחריו, וגם שם פנה הבעש"ט הקדוש בשאלתו מה שמם, ורובם ענו כי שמם ברוך
 2 משה, או השמות ברוך ומשה משותפים בעוד שם.
- 3 כאשר הלך הבעש"ט הקדוש וההולכים אחריו מהשיבה הגיע עונת המנחה, ויכנסו אל אחד הבתי
 4 כנסיות להתפלל תפלת מנחה.
- 5 אחר תפלת מנחה פנה הבעש"ט הקדוש אל אחד האנשים שהיו בבית הכנסת בשאלתו: מה זה כי
 6 הרבה ילדים וגם נערים מילדי העיר וגם מילדי הסביבה נקראים בשם ברוך משה, והרבה ילדות נקראות
 7 בשם ברכה לאה?
- 8 ויען האיש ויאמר:
- 9 כמאה ויותר שנים מלפנים גר בעיר הזאת איש אחד, ר' אייזיק שלמה שמו. והי' האיש ההוא בן
 10 תורה וירא אלקים במאד, והי' עוסק בקצבות, ומזה התפרנס בריוח, והי' עושה צדקה ביד רחבה. להרב
 11 וגדולי הפרושים שבעיר היושבים כל הימים לרבות הלילות ועוסקים בתורה ועבודה הי' ר' אייזיק
 12 שלמה הקצב נותן בכל ערב ש"ק וערב יום טוב כשר חנם אין כסף.

אגרות קודש

ב"ה ערב יום הכפורים תרצ"ה

ווארשא

אל כל אחד ואחד מידידינו אנ"ש ותלמידי

התמימים די בכל אתר ואתר,

ד' עליהם יחיו

1 שלום וברכה,

2 בעמדנו היום להטהר לפני הוי', ולקבל ברכת שמים מעל,

3 בחתימה וגמר חתימה טובה על שנה טובה ומתוקה בגשמיות

4 וברוחניות, הנני בזה לעורר לבקש ולפקוד את כל אחד ואחד

5 מידידינו אנ"ש ותלמידי התמימים, די בכל אתר ואתר, ד'

6 עליהם יחיו, לקבוע זמני לימוד חסידות ברבים כל אחד ואחד

7 במקום מושבו ומגורו כפי תנאי המקום.

8 אנא ידידנו אנ"ש ותלמידי התמימים, חוסו על עצמכם

9 ובני ביתכם יחיו, ותנו דעתכם ולבכם להכתב אתם ובני

10 ביתכם יחיו בספר החיים, בהתקשרותכם באילנא דחייא הוד

11 כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, וצוקלה"ה נב"מ זי"ע

12 ועליכם ועל בני ביתכם יחיו, וכל התקשרות הוא על ידי לימוד

13 תורתם ושמירת קיום פקודתם בדרכי ומנהגי החסידות, ובזה

14 תזכו כי ישאו רינה ותפלה בעדכם ובעד בני ביתכם יחיו

15 להושע בגשמיות וברוחניות.

16 ותקבלו החיים והשלום והברכה מאדון השלום אבינו אב

17 הרחמים, כאוות נפשכם ונפש ידידכם עוז המצפה לישועת

18 השי"ת לראות אתכם ובני ביתכם יחיו בתוך כלל אחב"י שי

19 כולכם חיים בחיים נעימים בדרכי התורה והמצוה ומושפעים

20 בשפעת חיים ופרנסה טובה.

21 בברכה המשולשת

22 יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך ג

פרשת יתרו

יח * וַיִּשְׁמָע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת
כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^ב וַיָּקָח יִתְרוֹ
חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשֵּׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ:
^ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׂם הָאֹחֵל גִּרְשָׁם כִּי אָמַר
גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה: ^ד וְשֵׁם הָאֹחֵל אֱלִיעֶזֶר
כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בָעֲזָרִי וַיִּצְלַנִי מִחַרְבַּ פְּרָעָה: ^ה (לד)
^ו וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה
אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲגֵה שָׁם הָרַ הָאֱלֹהִים:
וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ
וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: ^ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת
חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקָלּוּ וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ
לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֳלָה: ^ח וַיֹּסֶפֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹת
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מָצְאתֶם בְּדֶרֶךְ
וַיִּצְלַם יְהוָה: ^ט (ישראל) ^י וַיַּחֲדֹד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵצִילוֹ מִיַּד
מִצְרַיִם: ^{יא} וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֵצִיל
אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרָעָה אֲשֶׁר הֵצִיל
אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם: ^{יב} עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי
גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ
עֲלֵיהֶם: ^{יג} וַיָּקָח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים
לְאֱלֹהִים וַיָּבֹא אֶהֱרֹן וְכָל זֶקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל־לֶחֶם
עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כב עמ' 61)

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים (יח, יא)

נֶאֱמַר בַּזֶּה, שֶׁהוֹדָאָתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הֵיטָה הַכֵּנָה לַמֶּתֶן תּוֹרָה.
וְהֵנָּה יִדְעִים דְּבָרֵי הַחֵיד"א בְּדִיקַת הַלְשׁוֹן גֵּר שְׂתַגִּיר, וְלֹא גֹי
שְׂתַגִּיר, כִּי גֹי לֹא תַגִּיר לְעוֹלָם, וְגֹי שְׂתַגִּיר יֵשׁ בּוֹ נִיצוּץ
קִדְשָׁה שֶׁנֶּפֶל שֶׁלֹּא בְּמִקּוֹמוֹ, וְכִשְׂתַּגִּיר יוֹצֵא נִיצוּץ זֶה לַחֲרוּת.
וּמִפְּאֵן, שֶׁכָּאֲשֶׁר יְהוּדֵי הוֹלֵךְ לְקַבֵּלֶת הַתּוֹרָה, עָלָיו לְקַחַת אִתּוֹ גַּם
אֵת 'יתרו', קִרִּי: כֹּל דְּבַר שֵׁשׁ בּוֹ נִיצוּץ שֶׁל קִדְשָׁה הַשֵּׁיף אֵלָיו.

שְׁנֵי יְוֵהִי מִמִּחְרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹט אֶת־הָעָם
וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל־מִשְׁה מִן־הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב: ^{יד} וַיֵּרָא
חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עָשָׂה לָעָם וַיֹּאמֶר

מִה־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אָתָּה עָשָׂה לָעָם מִדּוּעַ אָתָּה
וַיֵּשֶׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֶצַב עָלֶיךָ מִן־בֶּקֶר עַד־עֶרֶב:
^{טו} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלָי הָעָם לִדְרֹשׁ
אֱלֹהִים: ^{טז} כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלָי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין
אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־
תּוֹרֹתַי: ^{יז} וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדְּבָר
אֲשֶׁר אָתָּה עָשָׂה: ^{יח} נָבֵל תִּבְלָל גַּם־אָתָּה גַם־הָעָם
הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כִבֵּד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא־תוֹכֵל
עָשׂוֹה לְבַדְּךָ: ^{יט} עַתָּה שָׁמַע בְּקִלִּי אִיעֲצֹךָ וַיְהִי
אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אָתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ
אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים: ^כ וְהוֹתַרְתָּ אֶתְהֶם
אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרוֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּבָר
יִלְכוּ כֹּה וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ: ^{כא} וְאֶתָּה תִּחְזֹק
מִכָּל־הָעָם אֲנִשִּׁי־חֵיל יִרְאִי אֱלֹהִים אֲנִשִּׁי אִמַּת שְׂנְאִי
בָצַע וְשִׁמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרִי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי
חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֹת: ^{כב} וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת
וְהָיָה כָּל־הַדְּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן
יִשְׁפְּטוּהֶם וְהִקַּל מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׁאָו אִתְּךָ: ^{כג} אִם אָתָּה
הַדְּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצוּנָה אֱלֹהִים וַיְכַלֵּת עֲמֹד וְגַם
כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ט"ו בשבט תשמ"ב)

וַיְהִי מִמִּחְרָת, מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים הִיָּה (רש"י יח, יג)

פַּעַם נִכְנָס כ"ק מו"ח אֲדַמּו"ר אֶל אָבִיו, הַרְבֵּי הַרש"ב,
בְּמוֹצָאֵי יוֹם כַּפּוּר, וַשְּׁאָלוּ: וְהָאֵתָּה? הַשֵּׁב לוֹ אָבִיו: 'אִיעֲצֹעַ
דְּאָרְךָ מֵעַן עֲרֵשֶׁת תְּשׁוּבָה טָאן' (= בְּמִחְזָר עֲכָשׁוּ יֵשׁ לַחֲזוֹר
בְּתְשׁוּבָה). וְהֵינּוּ, שְׁגָם מִי שְׁהִיָּע לְמַצֵּב נִעְלָה בְּעִבּוּדַת ה' צָרִיךְ
לְהוֹסִיף קִבְּנָה וְכִהְנָה. הַדְּבָר נִרְמָז בְּרִש"י: גַּם לְמִחְרַת עִבּוּדַת
הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יוֹם כַּפּוּר יֵשׁ 'לִשְׁפֹט אֶת הָעָם', הֵינּוּ לְהוֹסִיף
בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, בְּבִחִינַת "אֵת הַדְּבָר יִלְכוּ כֹּה וְאֵת
הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ".

שְׁלִישִׁי כִּי וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כָּל אֲשֶׁר
אָמַר: ^{כה} וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנִשִּׁי־חֵיל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיָּתֵן
אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת
שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֹת: ^{כו} וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם
בְּכָל־עֵת אֶת־הַדְּבָר הַקָּטָן וַיָּבִיאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־
הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּהֶם: ^{כז} וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ
וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אֶרְצוֹ: ^{כח}

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ז' עמ' 186)

כל דין שדן דין אמת לאמתו (רש"י יח, יג)

כל סבא ודעה בתורה היא אמת, "אלו ואלו דברי אלקים חיים"; אבל הלכה היא אמת לאמתו, כי היא שיבת לשם הוי', כמאמר "והו' עמו, שהלכה כמותו". דהנה, אדם שגון יכול לומר סבא טובה, דברי אלקים חיים, אבל יתכן שלאחר מכן תתעורר סבא שניה, טובה יותר, שתפריך אותה; מה שאין בן פסק הלכה הוא נצחי.

רביעי יט א בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני: ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחנשם ישראל נגד החר: ומושה עלה אלהיהם ויקרא אליו יהוה מן החר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי: והעתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת י)

אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים (יט, ד)

בני ישראל נכנסו לברית בשלשה דברים. מילה – היציאה מן השמא, הסרת המסך המסתיר על הפש האלקית. טבילה – הפניסה לקדשה, טבילה אותיות הביטל. קרבן – עליה והתפלות באש שלמעלה, שהרי זה כאלו מקריב חלבו ודמו. לפי זה יש לרמוז אף כאן: אשר עשיתי למצרים – הנכנעת הקלפה. ואשא אתכם – הפניסה לקדשה. ואבא אתכם אלי – יחוד באור אין סוף.

חמישי: ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו יהוה: ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה וישב משה את דברי העם אליהם: ויאמר יהוה אל משה הגה אנכי בא אליך בערב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אליהם: ויאמר יהוה אל משה לך אלה העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם: והיו נכנים ליום

השלישי כי א ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם עליהם סיני: והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו פלהנגע בהר מות יומת: לא תגוע בו יד פייסקול יפקל אוירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היכל המה יעלו בהר: ויגד משה מן החר אלה העם ויקדש את העם וכבסו שמלתם: ויאמר אלה העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה: והיו ביום השלישי בהות הפקר והיו קלת וברקים וענן כבד עליהם וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה: ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית החר: והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהוה באש ויעל עשנו בעשן הכבשן ויחרד כל החר מאד: והיו קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יענו בקול:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יח עמ' 59)

כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם (יט, יא)

אלו היו ישראל חסרים אפלו אדם אחד, לא היתה השכינה נגלית עליהם, דכתיב: לעיני כל העם (דברים רבה ז, ח) הרי אומר: אם הפחות שבפחותים שבעם ישראל לא היה אומר נעשה ונשמע, או שהיה חסר למנן ששים רבוא – לא היה משה רבנו יכול לקבל את התורה! שכן, כל ישראל הם 'קומה אחת שלימה', גוף אחד, ובריאותו של אבר אחד נוגעת לכל האברים.

ששי: ויגד יהוה עליהם סיני אל ראש החר ויקרא יהוה למשה אל ראש החר ויעל משה: ויאמר יהוה אל משה רד העד בעם פניהם ואל יהוה לראות ונפל מפניו רב: וגם הכהנים הנגשים אליהם יתקדשו פניפרץ בהם יהוה: ויאמר משה אליהם לא יוכל העם לעלות אליהם סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את החר וקדשתו: ויאמר אליו יהוה לך ירד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אליהם וקדשתם אליהם פניפרץ בהם: ויגד משה אלה העם

וַיַּעֲמְדוּ מֶרְחָק: ^ט וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֶל־יְדִבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פְּנִיָּמוֹת: ^י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֲלֵהֶעָם אֶל־תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבֹר נָסוּת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבְעֹבֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל־פְּנִיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ: ^{יא} וַיַּעֲמֵד הָעָם מֶרְחָק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעַרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ^{יב} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם בִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דְּבַרְתִּי עִמָּכֶם: ^{יג} לֹא תַעֲשׂוּן אֹתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּן לָכֶם: ^{יד} מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וּזְבַחַת עֲלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צִאֲנֶךָ וְאֶת־בִּקְרָךְ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ: ^{טו} וְאִם־מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶנָּה אֶתְּהֶן גִּזִּית בִּי חֲרֻבָּךְ הַנִּפְתָּ עָלֶיהָ וּתַחֲלִלָהּ: ^{טז} וְלֹא־תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלָה עֲרוֹתְךָ עָלָיו:

פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 565)

וּזְבַחַת עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ (כ, כא)

פרש אדמו"ר הַזֶּקֶן: מִזְבֵּחַ אֲדָמָה - מִזְבֵּחַ שֶׁל בָּטוּל, כְּאֲדָמָה זו שֶׁהִכַּל דָּשִׁין עָלֶיהָ. וּזְבַחַת עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ - אֶת הַעֲלִיּוֹת שֶׁלֶךְ. וְאֶת שְׁלָמֶיךָ - הַשְּׁלָמוֹת שֶׁלֶךְ. וְהִנֵּה, אֵין הַכֹּנֶה לִישׁוֹת, אֵלָּא לְמָה שֶׁהַתּוֹרָה מְגִדֶּרָה כַּעֲלִיָּה וְכַשְׁלִימוֹת, וְאֵף אֶת זֶה יֵשׁ לְזַבְחָה. וּבְדִגְמַת תּוֹרַת הַבַּעַל שֶׁסּוּב: שׁוֹמֵר - הַכֵּל שְׁנוֹה אֲצִלִּי, גַּם דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּרוּם הַמַּעֲלָה, שֶׁכֵּן ה' לִנְגִידִי - אֵינִי חָפֵץ אֵלָּא בְּקִיּוֹם רִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן וְלֹא בְּשׁוּם דָּבָר אַחֵר.

מפסיר יי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם בִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דְּבַרְתִּי עִמָּכֶם: ^{יג} לֹא תַעֲשׂוּן אֹתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּן לָכֶם: ^{יד} מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וּזְבַחַת עֲלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צִאֲנֶךָ וְאֶת־בִּקְרָךְ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ: ^{טו} וְאִם־מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶנָּה אֶתְּהֶן גִּזִּית בִּי חֲרֻבָּךְ הַנִּפְתָּ עָלֶיהָ וּתַחֲלִלָהּ: ^{טז} וְלֹא־תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלָה עֲרוֹתְךָ עָלָיו:

עֲרוֹתְךָ עָלָיו: פפפ

ע"ב פסוקים, יונ"ב סימן.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: ^א כ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר: ^ב אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: ^ג לֹא יִהְיֶה־לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי: ^ד לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל | וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת לָאָרֶץ: ^ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָדָשׁ פֶּקֶד עֹז אֲבוֹת עַל־בְּנֵים עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשָׁנָאִי: ^ו וְעָשָׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים לְאֶהֱבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ^ז לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקֶה יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: ^ח זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ^ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלָאכְתְּךָ: ^י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת | לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה | וּבִנְךָ־וּבִתְךָ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: ^{יא} כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בִּרְךָ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ^{יב} כַּכֵּן אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: ^{יג} לֹא תִרְצַח: ^{יד} לֹא תִנָּאֵף: ^{טו} לֹא תִגְנוֹב: ^{טז} לֹא־תַעֲנֶה בְּרַעְךָ עַד שְׁקֶר: ^{יז} לֹא תַחֲמוֹד בֵּית רַעְךָ | לֹא־תַחֲמוֹד אִשְׁתִּי רַעְךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׁוֹר׃ וְחֹמְרוֹ וְכָל־אֲשֶׁר לְרַעְךָ: ^{יח} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 192)

אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ (כ, ב)

מַעֲמַד הַר סִינַי הִיָּה לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּאַחֵד, ו"אלו הִיוּ יִשְׂרָאֵלִים חֲסִידִים אֲפֹלוּ אָדָם אַחֵד" לֹא הִיוּ זֻכִּים לְמַתָּן תּוֹרָה. לֹאִידֶךָ, אַחֵד הַטַּעֲמִים שֶׁעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת נֶאֱמָרוּ בְּלִשׁוֹן יַחִיד הוּא מִשׁוּם שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְכָל יַחִיד וְיַחִיד בְּפָנָיו עֲצֻמוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁשֹׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ בְּאֶפֶן נִתְּנָה הַתּוֹרָה הֵם בְּהִתְאָם לְשֹׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּמַתָּן תּוֹרָה. הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת - נִתְּנוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּמִצִּיאֹת אַחַת, בְּאֶפֶן הַשְּׁנוֹה לְכָל. לְמִיד הַתּוֹרָה - נָתַן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עֶרְפוֹ.

שְׁבִיעִי ^{טו} וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֹשֶׂן וִירָא הָעָם וַיִּנָּעוּ

(*) בטעם עליון

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עִינֵי־יָם הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכִּינָעַם, וְכָל־נְתִיבֶתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכְבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת יתרו בישעיה פרק ו

ו א בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וַאֲרָאָה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא וְשׁוּלְיוֹ מְלָאִים אֶת־הַהִיכָל: ב שְׂרָפִים עֹמְדִים | מַמְעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאַחַד בִּשְׁתֵּים | יְכֶסֶּה פָּנָיו וּבִשְׁתֵּים יְכֶסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתֵּים יַעֲוֹפֶה: ג וְקָרָא זֶה אֱלֹהִים וְאָמַר קְדוֹשׁ | קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מֶלֶא כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ד וַיִּנְעֻז אַמּוֹת הַסָּפִים מִקּוֹל הַקּוֹרָא וְהַבִּית יִמְלֹא עֶשֶׂן: ה וַאֲמַר אוֹיְלִי כִי־נִדְמִיתִי כִי אִישׁ טָמֵא שִׁפְתַּיִם אֲנֹכִי וּבִתְוֹךְ עַם־טָמֵא שִׁפְתַּיִם אֲנֹכִי יֹשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי: ו וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבִידּוֹ רִצֵּפָה בְּמַלְקָחִים לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: ז וַיִּנְעַע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִנְעַע זֶה עַל־שִׁפְתֶּיךָ וְסָר עוֹנֶךָ וְחָטֵאתְךָ תִּכְפֹּר: ח וַאֲשַׁמֵּעַ אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֲמַר אֶת־מִי אֲשַׁלַּח וּמִי יִלְדֶּלְנוּ וַאֲמַר הִנְנִי שְׁלַחְנִי: ט וַיֹּאמֶר לְךָ וַאֲמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שָׁמְעוּ שְׁמוֹעַ וְאֶל־תִּבְיִנוּ וְרָאוּ רָאוּ וְאֶל־תִּדְעוּ: י הַשָּׁמַן לִב־הָעָם הַזֶּה וְאֲזַנּוֹ הַכֹּפֶר וְעֵינָיו הַשֹּׁעַ פֶּן־יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע וּלִבּוֹ יִבִּין וְיֹשֵׁב וְרֹפֵא לוֹ: יא וַאֲמַר עַד־מָתִי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׂאוּ עָרִים מֵאִין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאִין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׂאָה שְׁמָמָה: יב וְרַחֵק יְהוָה אֶת־הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב

קסה

הָאָרֶץ: יָ וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירֶיהָ וְשָׁבָה וְהִיתָה לְבָעֵר בְּאֵלֶּה וְכֹאֲלוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלְכָתָּ מִצִּבְתָּ בָּם
זָרַע קֹדֶשׁ מִצִּבְתָּהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נְאֻמָּן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזָר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיִּגַּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֲרִים אֶת כְּבוֹדוֹ.
כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:
עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
כל ליל שלישי, י"ד שבט

אגרות קודש

ב"ה, ז"ך שבט, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום השלישי שהוכפל בו כי טוב.

ובהיותי היום על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הזכרתיו וכל אלו
שכותב אודותם מתאים לתוכן כתבו.

ויהי רצון כיון שבחדש אדר שעליו נאמר ונהפוך הוא על כל החדש, כן יהי בכל עניניו שכותב
בתכ"י.

והרי לכמה דיעות ובכמה ענינים אדר הראשון הוא אדר או דכחדש אחד הם.

והפס"ד וחיתום אורח חיים - וטוב לב משתה תמיד בשמחת כו'.

בברכה לבשו"ט.

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:28	6:23	8:37	8:35	9:09	9:07	10:04	10:03	17:22	17:27	17:47	17:52	17:06	18:01
חיפה (ח)	6:29	6:24	8:38	8:35	9:10	9:07	10:04	10:03	17:19	17:24	17:44	17:49	16:54	17:59
ירושלים (ח)	6:25	6:20	8:36	8:34	9:07	9:05	10:02	10:01	17:21	17:26	17:46	17:51	16:46	17:59
תל אביב (ח)	6:30	6:25	8:38	8:36	9:10	9:08	10:05	10:04	17:20	17:25	17:45	17:50	17:04	18:00
אוסטריה וינה (ח)	7:14	7:05	9:08	9:03	9:39	9:35	10:29	10:26	17:03	17:13	17:34	17:44	16:53	17:57
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:34	6:41	9:30	9:33	10:02	10:05	11:12	11:15	20:33	20:27	21:01	20:54	20:10	21:06
אוקראינה אודסה (ח)	7:14	7:05	9:08	9:04	9:40	9:36	10:31	10:28	17:09	17:18	17:39	17:47	16:58	17:51
אוקראינה דונייצק (ח)	6:48	6:39	8:42	8:37	9:14	9:09	10:03	10:01	16:37	16:47	17:09	17:18	16:27	17:22
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:01	6:52	8:53	8:49	9:26	9:21	10:15	10:12	16:47	16:57	17:18	17:27	16:37	17:31
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:32	7:23	9:21	9:17	9:54	9:49	10:42	10:39	17:07	17:17	17:39	17:49	16:57	17:53
אוקראינה קייב (ח)	7:24	7:15	9:14	9:09	9:46	9:41	10:35	10:32	17:00	17:10	17:32	17:42	16:50	17:46
איטליה מילאנו (ח)	7:37	7:29	9:33	9:29	10:05	10:01	10:56	10:53	17:38	17:46	18:07	18:16	17:27	18:29
אקוואדור קיטו (ח)	6:16	6:17	8:50	8:51	9:20	9:20	10:23	10:23	18:39	18:39	19:01	19:01	18:21	19:05
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:15	6:21	9:06	9:10	9:39	9:42	10:48	10:51	19:59	19:54	20:25	20:19	19:37	20:31
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:50	6:58	9:51	9:55	10:22	10:26	11:34	11:37	21:07	21:00	21:36	21:28	20:43	21:32
ארה"ב בולטימור (ח)	7:08	7:01	9:10	9:06	9:42	9:39	10:35	10:33	17:34	17:40	18:01	18:07	17:21	18:11
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	6:59	6:52	9:01	8:57	9:32	9:29	10:25	10:23	17:22	17:29	17:49	17:56	17:10	18:07
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:00	6:53	9:01	8:57	9:33	9:30	10:25	10:23	17:21	17:28	17:48	17:56	17:09	18:07
ארה"ב דטרויט (ח)	7:38	7:31	9:38	9:35	10:10	10:07	11:02	11:00	17:55	18:03	18:23	18:31	17:43	18:42
ארה"ב היוסטון (ח)	7:06	7:02	9:16	9:14	9:49	9:47	10:44	10:43	18:05	18:10	18:29	18:34	17:51	18:43
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:43	6:38	8:51	8:49	9:23	9:21	10:18	10:16	17:31	17:36	17:56	18:02	17:18	18:11
ארה"ב מיאמי (ח)	7:00	6:57	9:13	9:11	9:46	9:44	10:42	10:41	18:09	18:14	18:33	18:37	17:55	18:46
ארה"ב ניו הייבן (ח)	6:57	6:50	8:57	8:53	9:30	9:26	10:22	10:19	17:14	17:22	17:42	17:49	17:03	18:02
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:54	6:47	8:56	8:53	9:28	9:24	10:20	10:18	17:15	17:23	17:43	17:50	17:03	18:01
בוליביה לה פאס (ח)	6:14	6:17	8:59	9:01	9:28	9:30	10:34	10:35	19:19	19:17	19:42	19:39	18:59	19:43
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:12	8:02	10:00	9:55	10:32	10:27	11:20	11:17	17:41	17:52	18:14	18:24	17:32	18:41
בלגיה בריסל (ח)	8:10	8:00	9:59	9:55	10:31	10:26	11:20	11:17	17:43	17:54	18:16	18:26	17:34	18:42
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:36	7:24	9:19	9:14	9:51	9:45	10:38	10:34	16:44	16:57	17:20	17:32	16:36	17:36
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:43	6:47	9:28	9:30	10:00	10:02	11:06	11:08	19:58	19:54	20:21	20:17	19:37	20:25
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:30	6:34	9:15	9:17	9:46	9:48	10:53	10:54	19:43	19:40	20:07	20:03	19:22	20:10
בריטניה לונדון (ח)	7:29	7:19	9:18	9:13	9:50	9:45	10:38	10:35	17:00	17:11	17:33	17:43	16:51	17:59
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:45	7:33	9:30	9:25	10:02	9:56	10:49	10:45	17:02	17:14	17:37	17:48	16:54	18:04
גרמניה ברלין (ח)	7:39	7:29	9:26	9:21	9:58	9:53	10:46	10:42	17:02	17:13	17:36	17:47	16:53	17:51
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:50	7:40	9:41	9:36	10:13	10:08	11:02	10:58	17:29	17:40	18:02	18:11	17:20	18:15
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:38	5:42	8:28	8:30	8:58	9:00	10:11	10:12	19:05	19:01	19:29	19:25	18:44	19:29
הודו בומביי (ח)	7:10	7:07	9:26	9:25	9:59	9:58	10:57	10:56	18:36	18:39	18:58	19:01	18:20	19:05
הודו פונה (ח)	7:03	7:01	9:22	9:21	9:54	9:53	10:52	10:52	18:34	18:37	18:56	18:59	18:18	19:03
הונגריה בודפשט (ח)	7:03	6:54	8:56	8:52	9:28	9:24	10:18	10:15	16:53	17:03	17:24	17:33	16:43	17:37
טורקיה איסטנבול (ח)	7:09	7:02	9:09	9:06	9:41	9:38	10:34	10:32	17:28	17:35	17:55	18:03	17:16	18:07
יוון אתונה (ח)	7:24	7:18	9:27	9:24	9:59	9:56	10:53	10:51	17:55	18:01	18:21	18:28	17:42	18:32

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ח)	7:15	7:23	9:12	9:16	9:45	9:49	10:36	10:39	17:24	17:14	17:54	17:45	17:04	17:58
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:00	7:02	9:23	9:25	9:53	9:54	10:53	10:53	18:42	18:39	19:04	19:01	18:23	19:08
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ק)	6:42	6:34	9:38	9:33	10:11	10:06	11:21	11:18	20:44	20:52	21:14	21:22	20:29	21:18
נפאל קטמנדו (ח)	6:39	6:43	8:56	8:57	9:26	9:28	10:24	10:25	17:57	17:53	18:21	18:17	17:39	18:25
סינגפור סינגפור (ח)	7:14	7:14	9:42	9:42	10:14	10:14	11:16	11:16	19:23	19:23	19:45	19:45	19:05	19:49
פולין ורשא (ח)	6:56	7:07	8:50	8:55	9:21	9:26	10:11	10:14	16:45	16:33	17:18	17:07	16:25	17:22
פרו לימה (ח)	6:04	6:02	8:39	8:37	9:11	9:10	10:15	10:14	18:40	18:42	19:02	19:04	18:22	19:06
צרפת לאיון (ח)	7:46	7:54	9:47	9:51	10:19	10:23	11:11	11:13	17:55	18:04	18:33	18:25	17:45	18:46
צרפת פריז (ח)	8:03	8:12	10:00	10:05	10:32	10:36	11:23	11:26	17:58	18:07	18:38	18:29	17:48	18:52
קולומביה בוגוטה (ח)	6:04	6:04	8:35	8:35	9:05	9:05	10:07	10:07	18:17	18:17	18:39	18:38	17:59	18:43
קנדה טורונטו (ח)	7:18	7:26	9:21	9:25	9:53	9:57	10:46	10:48	17:45	17:37	18:14	18:06	17:26	18:26
קנדה מונטריאול (ח)	6:59	7:07	9:00	9:04	9:32	9:36	10:24	10:27	17:09	17:18	17:47	17:39	16:59	18:00
קפריסין לרנקה (ח)	6:35	6:40	8:42	8:45	9:15	9:18	10:10	10:12	17:19	17:24	17:50	17:44	17:06	17:54
רוסיה מוסקבה (ח)	8:59	9:11	10:55	10:49	11:26	11:20	12:12	12:08	18:16	18:29	19:05	18:53	18:09	19:21
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	8:31	8:40	10:33	10:29	11:06	11:01	11:55	11:53	18:31	18:40	19:10	19:01	18:20	19:14
שווייץ ציריך (ח)	7:34	7:42	9:38	9:34	10:09	10:05	10:59	10:57	17:38	17:47	18:08	18:17	17:27	18:29
תאילנד בנגקוק (ח)	6:40	6:42	9:02	9:02	9:35	9:34	10:34	10:34	18:22	18:24	18:46	18:44	18:06	18:50

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידנו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il